VENI CREATOR UNIVERSITY
- PARIS - FRANCE -

7th INTERNATIONAL CONGRESS

ON SOCIAL SCIENCES, IN INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

ICSSIET 2026 PROCEEDINGS BOOK

26-27 SEPTEMBER 2026 | PARIS FRANCE

TURKIYE VIETNAM ALBANIA TURKMENISTAN AZERBAIJAN INDIA NIGERIA USA BRAZIL

GLOBAL ACADEMY

ICSSIET CONGRESS
7 th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies PROCEEDINGS BOOK

Editor
Assist. Prof. Dr. Yusuf Abubakar Wara

ISBN Number: 978-625-6276-91-8
Publishing Date: 29.09.2026

All rights of this book belong to Global Academy Publishing House.
No part of this publication may be reproduced, stored, retrieved system, ortransmitted, in any form or by any means, without the written permission of the Global Academy Publishing House.
Norbe otherwise circulated in any form of binding or cover.

©Copyright September, 2026

Certificate No: 64419
Publisher: Global Academy Publishing House , Ankara/TÜRKİYE

The individual essays remain the intellectual properties of the contributors. All papers published in this proceedings book have been peer reviewed.

VENI CREATOR UNIVERSITY
OFFICE OF THE RECTOR / PRESIDENCY

Ref. No: 0906342
Date: February 02, 2026

Subject: Official Confirmation of Congress Hosting

TO WHOM IT MAY CONCERN

This letter officially confirms that the **7th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies (ICSSIET 2026)**, scheduled to take place on **26–27 September 2026 in Paris, France**, will be hosted by **Veni University**.

The congress will bring together academics, researchers, professionals, and graduate students from different countries to present and discuss current research in the fields of social sciences, innovation, entrepreneurship, management, education, and educational technologies.

Veni University is pleased to serve as the **official host institution** of the congress and to provide institutional and academic support for its organization. The congress is organized under the coordination of Congress Chair, together with the Organizing and Scientific Committees.

We hereby confirm our institutional support for the organization and successful implementation of the congress.

Sincerely,

Prof. Dr. Acilina da Silva Candeia
Rector / President
Veni Creator University

Signature and Official Seal

VCU
VENI CREATOR UNIVERSITY
– PARIS - FRANCE –

7th INTERNATIONAL CONGRESS

ON SOCIAL SCIENCES, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

26-27 SEPTEMBER 2026

PARIS FRANCE

89	145	14	82%
PAPERS	RESEARCHERS	COUNTRIES	INTERNATIONAL PARTICIPATION

PARTICIPATING COUNTRIES

TÜRKİYE · AZERBAIJAN · INDIA · NIGERIA · PAKISTAN · BRAZIL · USA

VIETNAM · MOROCCO · ALBANIA · TURKMENISTAN · SPAIN · MALAYSIA · PORTUGAL

CONGRESS PROGRAM

https://www.icssietcongress.com/icssiet-2026

7 th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies
26-27 September 2026 (Paris/France)
https://www.icssietcongress.com/icssiet-2026

CONGRESS PROGRAM
14 COUNTRIES • 89 PAPERS • 145 RESEARCHERS
14 PAÍSES • 89 TRABALHOS • 145 PESQUISADORES

Congress Statistics / Estatísticas do Congresso

English / Português (Brasil)	Number/ Número
Total Accepted Papers / Total de Trabalhos Aceitos	89
Total Unique Participants/Authors / Total de Participantes/Autores Únicos	145
Countries Represented / Países Representados	14
Papers from Türkiye / Trabalhos da Turquia	17
Participants/Authors from Türkiye / Participantes/Autores da Turquia	17
International Papers / Trabalhos Internacionais	72
International Participants/Authors / Participantes/Autores Internacionais	128
Papers from Türkiye (%) / Trabalhos da Turquia (%)	19.10%
International Papers (%) / Trabalhos Internacionais (%)	82 %

Papers by Country / Trabalhos por País

Country / País	Papers / Trabalhos
TR Türkiye / Turquia	17
NG Nigeria / Nigéria	16
PK Pakistan / Paquistão	14
BR Brazil / Brasil	15
AZ Azerbaijan / Azerbaijão	11
IN India / Índia	9
US United States / Estados Unidos	2
VN Vietnam / Vietnã	1
MA Morocco / Marrocos	1
AL Albania / Albânia	1
TM Turkmenistan / Turcomenistão	1
ES Spain / Espanha	1
MY Malaysia / Malásia	1
PT Portugal / Portugal	1

Participants by Country / Participantes por País

Country / País	Unique Authors/Participants / Autores/Participantes Únicos
TR Türkiye / Turquia	17
VN Vietnam / Vietnã	1
MA Morocco / Marrocos	2
AL Albania / Albânia	1
TM Turkmenistan / Turcomenistão	1
AZ Azerbaijan / Azerbaijão	9
IN India / Índia	30
NG Nigeria / Nigéria	32
ES Spain / Espanha	1
PK Pakistan / Paquistão	17
MY Malaysia / Malásia	2
BR Brazil / Brasil	32
PT Portugal / Portugal	3
US United States / Estados Unidos	2

Türkiye vs. International / Turquia vs. Internacional

Participation Type / Tipo de Participação	Papers / Trabalhos	Unique Participants/Authors / Participantes/Autores Únicos
TR Türkiye / Turquia	17	17
International / Internacional	72	128
TOTAL / TOTAL	89	145

Presentations will be in Turkish, English, Spanish, French, Portuguese.

There are 2 virtual conference rooms.

The congress was organized according to Turkey time. To calculate the time for your country:

The World Clock — Worldwide

Note: (ICSSIET/ 7. ICSSIET 2026) congress sessions are to be recorded in accordance to the General Data Protection Regulation (GDPR) and Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK). By joining the congress sessions, you automatically consent to such recordings. If you do not consent to being recorded, discuss your concerns with the ICSSIET Congress host.

26 September 2026 Saturday 10:00-19:00	**7 th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies** **26-27 September 2026 (Paris/France)** **26 September 2026** **10:00 a.m. Istanbul** **Zoom Meeting** **Topic**: 7. ICSSIET 2026 26.09.2026 **Join Zoom Meeting** **Zoom Meeting** **Topic: 7. ICSSIET 2026 26.09.2026** **Join Zoom Meeting** https://us06web.zoom.us/j/3868340988?pwd=SUloL1k4QjhVWjJlWkQ5K3JKUlFXdz09&omn=81544819592 **Meeting ID:** 386 834 0988 **Password:** 4cAwbg
27 September 2026 Sunday 10:00-19:00	**7 th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies** **26-27 September 2026 (Paris/France)** **27 September 2026** **10:00 a.m. Istanbul** **Zoom Meeting** **Topic**: 7. ICSSIET 2026 27.09.2026 **Join Zoom Meeting**

	Zoom Meeting **Topic: 7. ICSSIET 2026 27.09.2026** **Join Zoom Meeting** https://us05web.zoom.us/j/3868340988?pwd=SUloL1k4QjhVWjJlWkQ5K3JKUlFXdz09&omn=85882683501 **Meeting ID:** 386 834 0988 **Password:** 4cAwbg
27 September 2026 Sunday **18:00-19:00**	**Closing Session**

Science Board/Comitê Científico

Prof. Dr. Maria Emília Camargo, Brasil
Prof. Dr. Acilina Candeia, France
Prof. Dr. Nadiia Reznik, Ukraine
Assoc. Prof. Shajara Ul-Durar-University of Sunderland, UK
Assoc.Prof. Elshan Ahmadov, Azerbaijan
Assoc.Prof. Mônica Mastrantonio, psychologist, Arden University, UK
Assist. Prof. Dr. Yusuf Wara Abubakar, Türkiye
Assist. Prof. Dr. Sr. Research Fellow, Aijaz A. Shaikh, Malaysia

CHAIRS/PRESIDENTES DO CONGRESSO

Editor

Assist. Prof. Dr. Yusuf Wara Abubakar
Kastamonu University, Türkiye

Coordinators of the Congress

Prof. Dr. Maria Emília Camargo, Brasil

Assoc. Prof. Dr. Sc. Enkeleda Lulaj, Kosovo

Scientific & Peer Review Committe

Prof. Dr. Maria Emília Camargo, Brasil

Prof. Dr. Walter Priesnitz Filho, Brasil

Prof. Dr. Beatriz Lucia Salvador Bizotto, Brasil

Prof. Dr. Sandeep Kumar Gupta, India

Assoc. Prof. Shajara Ul-Durar
University of Sunderland-UK

Assist. Prof. Biswa Mohana Jena
Netaji Subhash Chandra Bose College, Sambalpur, Odisha/India

Dr. Parvez Alam Khan, PhD
Universiti Teknologi Petronas/Malaysia

Assoc. Prof. Dr. Enkeleda Lulaj
University Haxhi Zeka, Kosovo

Dr. Mónica Mastrantonio, PhD
in Social Psychology, visiting professor at the University of York (UK), UK

GLOBAL ACADEMY

GUEST OF HONOUR/ CONVIDADO DE HONRA

icssiet2026

WALTER PRIESNITZ FILHO

Higher Education Course in Computer Networks Technology, Federal University of Santa Maria - Brasil

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

PROF. DR. BEATRIZ LUCIA SALVADOR BIZOTTO

International President – Global Edu Leaders Forum

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Prof. Dr. María Paz Prendes Espinosa
Professor of Educational Technology
Director, Educational Technology Research Group (GITE)
University of Murcia, Spain

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

Keynote Speakers/Palestrantes Principais

icssiet2026

Assoc.Prof. Elshan Ahmadov

The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Chikezie Kennedy Kalu

Universitat Politecnica De Catalunya(BarcelonaTech) in Barcelona Spain.

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Assoc. Prof. Dr. Sc. Enkeleda Lulaj

Ph.D. in Finance and Accounting
Faculty of Business, University "Haxhi Zeka"
Republic of Kosovo

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Dr. Aijaz A. Shaikh

Assistant Professor| Sr. Research Fellow,
UCSI Graduation Business School, UCSI University,
Kuala Lumpur, Malaysia

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Dr. Intan Marfarrina Binti Omar

Head, Department of Educational Management, Planning and Policy, Faculty of Education, University Malaya

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Lecturer Engr Shamsher Khan

Wah Engineering College University of Wah Punjab, Pakistan

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

icssiet2026

Assoc. Prof. Dr. Saranya T.S.

Vellore Institute of Technology,
Chennai Campus, India

7. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCE, INNOVATION AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES (ICSSIET 2026)
PARIS/ FRANCE

https://www.icssietcongress.com/ icssietcongress@gmail.com

MODERATORS/MODERADORES

Organizasyon Kurulu/Organising Team/Comissão Organizadora

Prof. Dr. Maria Emília Camargo
*Professor of the graduate program in Professional and Technological Education - Federal University of Santa Maria RS, Brazil
Dean of International Relations - Veni Creator University - VCU - Paris, France

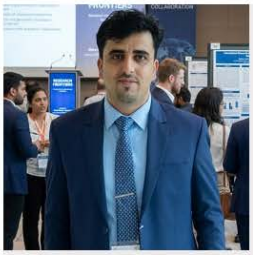

Prof. Dr. Sandeep Kumar Gupta/Faculty of Management, Symbiosis Institute of Business Management, Symbiosis International University, Pune, India

Dr.Velankanni Alex Stamford International University, Bangkok, Thailand

Organizasyon Kurulu/Organising Team/Comissão Organizadora

Lecturer Engr Shamsher Khan
Wah Engineering College University of Wah, Punjab, Pakistan

Ragif Huseynov, PhD
UNEC Business School (MBA), Azerbaijan

Emil Raul oğlu Ağayev, Teacher
Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan

Saturday, 26 September 2026 Room I

Room-I	Saturday, 26 September 2026 13:00-19:00	Moderator	Arzu SEYREK

1. Dr. Öğr. Üyesi, Sevgi Nur Kuruş, Türkiye'deki Aktivizm Temalı Reklamların Duygusal ve Rasyonel Çekicilikler Açısından İncelenmesi / An Analysis of Activism-Themed Advertisements in Türkiye in Terms of Emotional and Rational Appeals, **Türkiye**
2. Yasemin KULEYIN, MSc, Green Hope: A Diet Plan from Turkey to the World and Humanity, **Türkiye**
3. Zafer Savaş & Şeyma Kıvılcım, An LLM Judge Found a System Difference That Two Human Experts Did Not: Rubric-Based Evaluation of AI-Generated Montessori STEAM Mathematics Activities for Early Childhood, **Türkiye**
4. Yusuf Abubakar Wara, Ph.D., Democracy and Development: A Critical Reassessment of the Relationship, **Türkiye**
5. Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ, Eco-Art Practices in Social Studies Education: An Activity-Based Approach from Environmental Awareness to Ecological Citizenship, **Türkiye**
6. Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ, From Art to Ecological Citizenship: The Pedagogical Potential of Eco-Art in Social Studies Education, **Türkiye**
7. Burhan ŞAHİN, MSc. & Prof.Dr. Nagihan OĞUZ DURAN, A Bibliometric Analysis of Artificial Intelligence Research in Guidance and Psychological Counseling, **Türkiye**
8. Miray KORKMAZ, MSc. & Prof.Dr. Nagihan OĞUZ DURAN, Examination of the Validity and Reliability Evidence of the Emotion Regulation Scale (ERS) in a Young Adult Sample, **Türkiye**
9. Şengül Şeber & Assist. Prof. Dr. Esra Sipahi Döngül, STEM Teacher Competencies in the Digital Age, **Türkiye**
10. İlhan Başak & Assist. Prof. Dr. Esra Sipahi Döngül, The Relationship Between Country-Level STEM Education Indicators and AI Awareness: A KNIME-Based Analysis with OECD and Eurostat Data**, Türkiye**
11. Ayşenur KOYUNCUOĞLU, Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN, A COMPARISON OF THE 2018 AND 2024 MIDDLE SCHOOL MATHEMATICS CURRICULA IN TERMS OF CONTENT AND GRADE- LEVEL DISTRIBUTION, **Türkiye**
12. Seçil Altıntaş, , Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN, Examining the Content Validity of a Measurement Instrument for Identifying Preservice Teachers' Development Needs Regarding Differentiated Instruction Based on Expert Judgments, **Türkiye**
13. Elif Su Duman & Zehra Topal Altindis, Ph.D., An Example of Accessible Education Practice Tailored To Twice-Exceptional Students, **Türkiye**
14. Assoc. Prof. Kadir GÖKOĞLAN, Business Risks the Impact of Technological Advances in Auditing On Independent Audit in Commercial Banks, **Türkiye**
15. Assoc. Prof. Kadir GÖKOĞLAN, The Value-Added Contribution of AI-Based Predictive Analytics in Internal Auditing: An Analysis Based on Auditors' Perspectives, **Türkiye**
16. Ceren TEKİN KARAGÖZ, Ph.D., Visual Decision-Making in Graphic Design Education in the Age of Generative AI: The Changing Role of the Designer from Making to Selecting, **Türkiye**
17. Dr. Nilüfer Önder Karadağ, Antropontolojik Perspektiften Felsefi Danışmanlık ve Çocuklarla Felsefe İnsan, Soruşturma ve Kendini Anlama, **Türkiye**
18. Lecturer Dang-Thanh Nguyen, The Danger of Modern Technology to the Environment: An Analysis from Heidegger's Philosophy, **Vietnam**
19. Chaymae Elrhannami et Safae Aissaoui, Les Technologies de l'Information et de la Communication et le Bien-être au Maroc : Impacts et Enjeux, **Morocco**
20. Assoc. Professor Fabian Zhilla, Challenges in Legal Research of International Jurisprudence: Improving Access, Consistency and Methodology, Tirana, **Albania**
21. Maya Atajanova, The Phraseological Dimension of International Legal and Diplomatic Discourse: Idioms, Pragmatics, and Digital Corpus Applications, Ashgabat, **Turkmenistan**
22. Mansirova Shahana Zulfugar, The Symbolic Semantics of Justice: The Unity of Philosophical Images in Fine Art, Baku, **Azerbaijan**
23. Sevil Bayram qızı Əliyeva, Outstanding representative of Azerbaijani sculpture - Omer Eldarov, **Azerbaijan**

24. Assoc. Prof. Dr. Gülgün ƏLİYEVA, N.Əndəlibin "Risaleyi-Nəsimi" əsəri haqqında, **Azerbaijan**
25. Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı, C.Yəhyanın "Böyük ortam" əsərinin bədii-semantik və simvolik təhlili, **Azerbaijan**
26. Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı, C.Yəhyanın "Fərəh bazası" əsərinin bədii və semantik təhlili, **Azerbaijan**
27. Çobanova Nərgiz Məhəmməd qızı, 2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları, **Azerbaijan**
28. Emil Raul oğlu Ağayev, IMAGE OF SHUSHA IN THE CREATION OF AZERBAIJAN PAINTERS, **Azerbaijan**
29. Ismayil M. Zeynalov, Ph.D., Integrated Monitoring of Radioactive Fallout Based on Artificial Intelligence and the Internet of Things, **Azerbaijan**
30. Mahbuba S. Fatullayeva, Geographical Potential and Prospects for Regional Development of the Ganja- Dashkasan Economic Region, **Azerbaijan**
31. Dashgin Adgozhalov, The Impact of Implementing ESG (Environmental, Social, and Governance) Principles on Financial Performance, **Azerbaijan**
32. Mammadli Jeyhun Uzeyir, Ph.D.Candidate, Reducing Income Inequality In Azerbaijan In The Context Of Sustainable Development, **Azerbaijan**
33. Prof. Dr. Ramesh Chandra Rath, Jyotrimayee Dehuria, Nihar Ranjan Agasti, and Binodini Mahapatra, An Impact of Technical Innovation for Driving Societal, Economic Development and Sustainability in World: Emerging Needs and Challenges, **India**
34. Santosh Kumar Yadav Ph.D, Shritej Anil Kohkade, Prerna Sharad Pandhare, Janhavi Sanju Mukind, The Impact of Conversational AI and Virtual Influencers on Brand Authenticity, **India**
35. Assoc. Prof. Dr. Anand Kumar, Assoc. Prof. Dr. Santosh Kumar Yadav, Assist. Prof. Dr. Prashant Singh, Dr. Abhishek Singh, Assoc. Prof. Dr. Manoj Kumar, Mr. Nikhil Verma, Money for a Greener Tomorrow: Psychological Factors Influencing Green Bonds, ESG, and Climate-Smart Investments, **India**
36. Anand Kumar, Ph.D, Santosh Kumar Yadav, Ph.D, Priya Yashwant Ahire, Shilpa Dattatray Shinde, Navigating Agentic Commerce: How Brand Choice Shifts in AI Driven Marketplaces, **India**
37. Bhavya Ashok and Dr. Saranya T.S., Generation Z's Perceptions of the Contemporary Workplace: A Qualitative Exploration of Flexibility, Leadership, Workplace Comfort, and Retention Intentions, **India**
38. Bavithra A.U, Bhavana Ramesh, Holika Shree, Karishma Ashok, Shireyaah Premkumar & Saranya T.S., Exploring the Psychological Effects of Interior Colours on Mood Across Educational, Occupational and Therapeutic Spaces: A Narrative Systematic Review, **India**
39. S. Janani, G. Sadhana & Saranya T.S., Beyond the Screen: Understanding Parasocial Relationships and Emotional Well-being in Young Adults, **India**
40. Devika K, Isha Vivekanandhan, Sammridhi JS & Saranya T.S., Digital Tools in Teaching and Learning: Exploring Pedagogical Prospects and Challenges, **India**
41. Karishma Ashok, Swetha V, Hameeda Fahima TF, Parinitha Sree S & Saranya T.S, From Perception to Internalization: Psychology of Gender Bias, **India**
42. Aramide A. KUFORIJI, PhD, Muideen Olawale AREMU, PhD, Peter Akong OBETEN, EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ENTREPRENEURIAL RESILIENCE IN NIGERIA, **Nigeria**
43. OLOJEDE Paul Aderemi, PhD, ADEONIPEKUN Ayorinde, OIGIANGBE Osaro, PhD, OYINLOYE Oluseyi John, FINANCIAL ACCESS, ENTREPRENEURIAL RESILIENCE, AND FIRM PERFORMANCE AMONG SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA, **Nigeria**
44. IDIBIA Daniel, PhD, AKHAZE Richard Ehiabhili, PhD, EZE Blessing LAW AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: LEGAL FRAMEWORKS, POLICING, JUSTICE AND THE CHALLENGE OF EFFECTIVE ENFORCEMENT, **Nigeria**
45. Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Grace Folashade DAVID, Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Blessing Okojie EZE, LEADERSHIP EFFECTIVENESS AND THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: A STUDY OF SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS IN NIGERIA, **Nigeria**.
46. Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Grace Folashade DAVID, Benneth Uchenna EZE, PhD, EXAMINING THE CONTRIBUTION OF WOMEN AND YOUTH ENTREPRENEURSHIP TO INCLUSIVE DEVELOPMENT IN NIGERIA, **Nigeria**.
47. Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Cephas Adewale ADEKUNLE, PhD, Amos Olafusi TOMOMEWO, PhD, EFFECT OF SOCIAL INNOVATION, COMMUNITY EMPOWERMENT AND POVERTY-REDUCTION INITIATIVES ON COMMUNITY TRANSFORMATION, **Nigeria**
48. FAPARUSI Sunday Oluwadamilare, AJUMOBI Adewale, KOLAWOLE Olabode Olufemi, EZE Blessing SECURITY GOVERNANCE AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: TOWARDS AN INTEGRATED AND COMMUNITY-CENTRED SECURITY FRAMEWORK, **Nigeria**
49. Oluyemisi Omobola AGBOOLA, PhD, Iyabode Abisola ADELUGBA, PhD, Benneth Uchenna EZE, PhD,

Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY , PhD, WOMEN LEADERSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT, **Nigeria**

50. EZE Benneth Uchenna, PhD, HASSAN Banjo Ally, PhD, AKANNI Kazeem Adeyinka, PhD, EXAMINING HOW ENTREPRENEURS ADAPT TO ECONOMIC CRISES AND SUSTAIN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA, **Nigeria**
51. AKINDELE Kehinde Isaac, NWAGWU, J. Chinedu, PhD, ALABI Williams Omodara, PhD, BALOGUN-SHITTABEY Lookman Adefolarin, PhD, EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEADERSHIP EFFECTIVENESS IN NIGERIAN PUBLIC INSTITUTIONS, **Nigeria**
52. NWAGWU, Chinedu John, PhD, GREEN INNOVATION PRACTICES AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND THEORETICAL SYNTHESIS, **Nigeria**
53. Benjamin Oludotun LISOYI, PhD, Benneth Uchenna EZE, PhD, Oluyemisi .O. AGBOOLA, PhD, MICRO ENTERPRISES: AN ASSESSMENT OF THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN ANGLOPHONE WEST AFRICA, **Nigeria**
54. Kolawole Adeniran ADESUYI, Ph.D, DIGITAL TECHNOLOGY AND THE TRANSFORMATION OF TRANSPORT UNIONISM IN LAGOS STATE: IMPLICATIONS FOR WORKERS, COMMUTERS AND URBAN MOBILITY, **Nigeria**
55. Benneth Uchenna EZE, PhD, Benjamin Oludotun LISOYI, PhD, Grace Folashade DAVID, NATIONAL CULTURE AND FAILURE TOLERANCE: A COMPARATIVE STUDY OF HOW UNCERTAINTY AVOIDANCE AND INDIVIDUALISM SHAPE ENTREPRENEURS' PIVOT OR EXIT STRATEGIES AFTER VENTURE FAILURE, **Nigeria**
56. Babalola, Raphael ADESUNLORO, PhD, CORPORATE GOVERNANCE AND FINANCIAL ACCOUNTABILITY IN SELECTED DEPOSIT MONEY BANKS IN NIGERIA, **Nigeria**
57. Samuel Ayodele MAJEKODUNMI, Ph.D & Emmanuel Yinka, ADEWUNI, AI-Driven Work Design and Enterprise Sustainability: Insight from Emerging Economy, **Nigeria**

Sunday, 27 September 2026 Room-II

Room-II	**Sunday, 27 September 2026 10:00-17:30**	**Moderator**	Assist. Prof. Dr. Esra SIPAHI DONGUL

58. Luis Hidalgo Muñoz, The Impact of Artificial Intelligence on Accounting Automation in SMEs, **Spain**
59. Manahil Abdullah, Majid Ali, Rameesha Jamil & Hamna Tariq, Optimized Planning for Inventory and Waste Reduction: The case of Tissue Craft, **Pakistan**
60. Dr. Ijaz Yusuf & Dr. Romel John, From Market Acceptance to Competitive Advantage: A Conceptual Framework of Order Qualifiers and Order Winners in Entrepreneurship, **Pakistan**
61. **Ayesha Assad,** THE MEDIATING ROLE OF TECHNOLOGICAL VIGILANCE BETWEEN IT INFRASTRUCTURE AND AIS EFFICIENCY: EVIDENCE FROM CONVENTIONAL BANKS IN PAKISTAN, **Pakistan**
62. Mrs. Rooth Rafique, Entrepreneurial Venture: Glyco Fresh Hope for Diabetic Individuals, **Pakistan**
63. Mrs**.** Vaneeza Hasnain, Analyzing FoodPanda's Service Failures and Its Impact on Restaurant Customer Loyalty, **Pakistan**
64. Ricky Akhaze, PhD, SOCIAL SCIENCES AS A CATALYST IN EDUCATIONAL INNOVATION IN THE 21ST CENTURY, **Pakistan**
65. Mrs. Eesha Parveen, Analyzing the Global Perception of U.S. Credibility Post- Afghanistan Withdrawal, **Pakistan**
66. Mrs. Asawir Salman Khan, From Tourism and Economic Growth in Pakistan: An Empirical Assessment of Tourism's Contribution, **Pakistan**
67. Dr. Ammber Nosheen & Dr. Ijaz Yusuf, Federated Causal Intelligence for Explainable and Secure Cloud Cybersecurity, **Malaysia and Pakistan**
68. Ayesha Atif, The Digital Path to Circularity: Examining the Roles of Innovation, Adaptability, and Technological Uncertainty in Supply Chains, **Pakistan**
69. Mrs**.** Fatima Adnan, Energy Efficiency as a Hidden Growth Engine: Evidence from Pakistan's Economic Performance, **Pakistan**
70. Muhammad Musab Mumtaz, When Agility Meets Technology: Explaining Supply Chain Resilience Through Digital Adoption and Risk Management Maturity, **Pakistan**
71. Assoc. Prof. Dr. Ijaz Yusuf, Beyond Static Business Models for SME Growth and Resilience, **Pakistan**
72. Mrs. Aqsa Khan, Revitalizing Agri-Food Supply Chain for Sustainability, **Pakistan**
73. Felipe Lazzari, Dr. Diego Luís Bertollo, Dr. Maria Emilia Camargo, Dr. Rosecler Mashio Gilioli, ANALYSIS OF FINANCIAL KNOWLEDGE, FINANCIAL BEHAVIOR, AND INDEBTEDNESS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS, **Brazil**
74. Ivan Piletti, Diego Luís Bertollo, Dr., Emerson Luis de Vargas, Dr., Rosecler Mashio Gilioli, Dr., CRM USER SATISFACTION AT A CREDIT UNION REGARDING MEMBER SERVICE, **Brazil**
75. Cristiano Adriel Covolo Dutra, Diego Luís Bertollo, Dr., Maria Emilia Camargo, Dr., Rosecler Mashio Gilioli, Dr., GOOD TAX COMPLIANCE PRACTICES: AN EXPLORATORY STUDY IN COMPANIES IN SERRA GAÚCHA, **Brazil**
76. Alice Mallmann Michel, Diego Luís Bertollo, Dr., Maria Emilia Camargo, Ph.D., Rosecler Mashio Gilioli, Ph.D., IMPACTS OF TAX REFORM AND ADAPTATION STRATEGIES: A CASE STUDY IN A COOPERATIVE IN SERRA GAÚCHA, **Brazil**
77. Maria Emilia Camargo, Dr., Ronnie Figueiredo, Ph.D., Aprigio Teles Mascarenhas Neto, Dr., The Influence of Entrepreneurship, Knowledge-Intensive Solutions, and Green Innovation on Financial Performance, **Portugal and Brazil**
78. Dr. Beatriz Lúcia Salvador Bizotto, Dr., Maria Emilia Camargo, Dr. Mariane Camargo Priesnitz, AN INTEGRATIVE REVIEW OF COMPETENCY-BASED EDUCATION IN BUSINESS ADMINISTRATION PROGRAMS: CHALLENGES AND STRATEGIES FOR INTEGRATING TEACHING AND LEARNING, **Brazil**
79. Lohana Cristina Fontana, Esp., Dr. Tânia Craco, INTEGRATING KAIZEN AND DESIGN THINKING INTO TACTICAL MANAGEMENT USING OKRs: FROM PROBLEM IDENTIFICATION TO EXECUTION IN A FINANCIAL SERVICES COMPANY, **Brazil**
80. Paula Schaparini Oliveira, Esp., Dr. Tânia Craco, OPEN INNOVATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW, **Brazil**

81. Dr. Luis Fernando Moreira, Dr.Lucas Tartarotti, Dr. Uiliam Hahn Biegelmeyer, LIST OF LEAN MANUFACTURING PRACTICES IN THE ADOPTION OF CLEANER PRODUCTION: A STUDY

USING STRUCTURAL EQUATIONS, **Brazil**

82. Alana Tainara Luviza, Dr. Diego Luís Bertollo, Dr. Emerson Luis de Vargas, Dr. Maria Emilia Camargo, THE RELATIONSHIP BETWEEN THE USE OF MANAGERIAL PRACTICES AND THE PERFORMANCE OF INDIVIDUAL MICROENTREPRENEURS: AN EXPLORATORY STUDY IN THE CITY OF BENTO GONÇALVES/RS, **Brazil**
83. Luiz Fernando Perin, Dr. Uiliam Hahn Biegelmeyer, Dr. Maria Emilia Camargo, Dr. Alice Munz Fernandes, Dr. Nilton Soares Formiga, Dr. Andrea Cristina Femiano Fidelis, Absenteeism: Consequences for the Organization, **Brazil**
84. Fábio Vidor Peruchin, Leonardo Roth, Marta Elisete Ventura da Motta, The Professionalization of the Brazilian Financial Market: An Analysis of Its Evolution and ANBIMA Certifications, **Brazil**
85. Soham Dwivedi, Information Congruence and Redistricting: An Ensemble-Based Test of Whether District Lines Cut Marginalized Communities Off From Local Political Information in the United States, Hungary, and Malaysia, **USA**
86. Manan Dua, Two Federal Definitions of Youth Homelessness: How Regulatory Design Shapes Eligibility for Housing Assistance, **USA**
87. Emerson Luis de Vargas, Maicon Rafael Busnelo, Maicon Rafael Busnelo, Diogo Briezinski, INTELIGÊNCIA ARTIFICIAL COMO FERRAMENTA DE GESTÃO EM MICROEMPRESAS DO SETOR VIDREIRO: DIAGNÓSTICO E ROTEIRO DE IMPLEMENTAÇÃO NA SERRA GAÚCHA, **Brazil**
88. Cleber Tedesco, Esp., Dr. Tânia Craco, Relação entre Inovação e Desempenho Organizacional: Estudo De Caso em uma Empresa de Pequeno Porte, **Brazil**
89. Valéria Ribas Maia, Taiana Ávila Borges Figueiredo, Angela Isabel dos Santos Dullius, A REVIEW OF THE CHALLENGES AND REALITY OF THE SUBJECTS OF EJA-EPT, **Brazil**

ICSSIET CONGRESS

7 th International Congress on Social Sciences, Innovation and Educational Technologies

PROCEEDINGS BOOK

Editor
Assist. Prof. Dr. Yusuf Abubakar Wara

GLOBAL ACADEMY

Author (s) Name	Paper Title	Page (s)
Yusuf Abubakar Wara, Ph.D	Democracy and Development: A Critical Reassessment of the Relationship	1-10
Yasemin KULEYIN, MSc	Green Hope: A Diet Plan from Turkey to the World and Humanity	11-27
Burhan ŞAHİN, MSc. & Prof.Dr. Nagihan OĞUZ DURAN	A Bibliometric Analysis of Artificial Intelligence Research in Guidance and Psychological Counseling	28-53
Miray KORKMAZ, MSc. & Prof.Dr. Nagihan OĞUZ DURAN	Examination of the Validity and Reliability Evidence of the Emotion Regulation Scale (ERS) in a Young Adult Sample	54-70
Ayşenur KOYUNCUOĞLU, Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN	A COMPARISON OF THE 2018 AND 2024 MIDDLE SCHOOL MATHEMATICS CURRICULA IN TERMS OF CONTENT AND GRADE- LEVEL DISTRIBUTION	71-110
Seçil Altıntaş, Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN	Examining the Content Validity of a Measurement Instrument for Identifying Preservice Teachers' Development Needs Regarding Differentiated Instruction Based on Expert Judgments	111-142
Assoc. Prof. Kadir GÖKOĞLAN	Business Risks the Impact of Technological Advances in Auditing On Independent Audit in Commercial Banks	143-156
Assoc. Prof. Kadir GÖKOĞLAN	The Value-Added Contribution of AI-Based Predictive Analytics in Internal Auditing: An Analysis Based on Auditors' Perspectives	157-176
Ceren TEKİN KARAGÖZ, Ph.D.	Visual Decision-Making in Graphic Design Education in the Age of Generative AI: The Changing Role of the Designer from Making to Selecting	177-199
Dr. Nilüfer Önder Karadağ	Antropontolojik Perspektiften Felsefi Danışmanlık ve Çocuklarla Felsefe İnsan, Soruşturma ve Kendini Anlama	200-209
Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ	Eco-Art Practices in Social Studies Education: An Activity-Based Approach from Environmental Awareness to Ecological Citizenship	210-224
Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ	From Art to Ecological Citizenship: The Pedagogical Potential of Eco-Art in Social Studies Education	225-238
Lecturer Dang-Thanh Nguyen	The Danger of Modern Technology to the Environment: An Analysis from Heidegger's Philosophy	239-245
Assoc. Professor Fabian Zhilla	Challenges in Legal Research of International Jurisprudence: Improving Access, Consistency and Methodology, Tirana	246-254
Maya Atajanova	The Phraseological Dimension of International Legal and Diplomatic Discourse: Idioms, Pragmatics, and Digital Corpus Applications, Ashgabat	255-261
Mansirova Shahana Zulfugar	The Symbolic Semantics of Justice: The Unity of Philosophical Images in Fine Art	262-269
Sevil Bayram qızı Əliyeva	Outstanding representative of Azerbaijani sculpture - Omer Eldarov	270-274
Assoc. Prof. Dr. Gülgün ƏLİYEVA	N.Əndəlibin "Risaleyi-Nəsimi" əsəri haqqında	275-281
Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı	C.Yəhyanın "Böyük ortam" əsərinin bədii-semantik və simvolik təhlili	282-286
Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı	C.Yəhyanın "Fərəh bazası" əsərinin bədii və semantik təhlili	287-291
Çobanova Nərgiz Məhəmməd qızı	2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları	292-295
Zafer Savaş & Şeyma Kıvılcım	An LLM Judge Found a System Difference That Two Human Experts Did Not: Rubric-Based Evaluation of AI-Generated Montessori STEAM Mathematics Activities for Early Childhood	296-305
Emil Raul oğlu Ağayev	IMAGE OF SHUSHA IN THE CREATION OF AZERBAIJAN PAINTERS	306-311
Ismayil M. Zeynalov, Ph.D.	Integrated Monitoring of Radioactive Fallout Based on Artificial Intelligence and the Internet of Things	312-322
Mahbuba S. Fatullayeva	Geographical Potential and Prospects for Regional Development of the Ganja- Dashkasan Economic Region	323-333
Mammadli Jeyhun Uzeyir, Ph.D.Candidate	Reducing Income Inequality In Azerbaijan In The Context Of Sustainable Development	334-348
Assoc. Prof. Dr. Anand Kumar, Assoc. Prof. Dr. Santosh Kumar Yadav, Assist. Prof. Dr. Prashant Singh, Dr. Abhishek Singh, Assoc. Prof. Dr. Manoj Kumar, Mr. Nikhil Verma	Money for a Greener Tomorrow: Psychological Factors Influencing Green Bonds, ESG, and Climate-Smart Investments	349-371

Aramide A. KUFORIJI, PhD, Muideen Olawale AREMU, PhD, Peter Akong OBETEN	EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ENTREPRENEURIAL RESILIENCE IN NIGERIA	372-386
Soham Dwivedi	Information Congruence and Redistricting: An Ensemble-Based Test of Whether District Lines Cut Marginalized Communities Off From Local Political Information in the United States, Hungary, and Malaysia	387-410
Valéria Ribas Maia, Taiana Ávila Borges Figueiredo, Angela Isabel dos Santos Dullius	A REVIEW OF THE CHALLENGES AND REALITY OF THE SUBJECTS OF EJA-EPT	411-420
Luiz Fernando Perin, Dr. Uiliam Hahn Biegelmeyer, Dr. Maria Emilia Camargo, Dr. Alice Munz Fernandes, Dr. Nilton Soares Formiga, Dr. Andrea Cristina Femiano Fidelis	Absenteeism: Consequences for the Organization	421-464
IDIBIA Daniel, PhD, AKHAZE Richard Ehiabhili, PhD, EZE Blessing	LAW AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: LEGAL FRAMEWORKS, POLICING, JUSTICE AND THE CHALLENGE OF EFFECTIVE ENFORCEMENT	465-476
Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Grace Folashade DAVID, Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Blessing Okojie EZE	LEADERSHIP EFFECTIVENESS AND THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: A STUDY OF SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS IN NIGERIA	477-496
Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Grace Folashade DAVID, Benneth Uchenna EZE, PhD.	EXAMINING THE CONTRIBUTION OF WOMEN AND YOUTH ENTREPRENEURSHIP TO INCLUSIVE DEVELOPMENT IN NIGERIA	497-515
Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD, Adeola Abosede OYEWOLE, PhD, Cephas Adewale ADEKUNLE, PhD, Amos Olafusi TOMOMEWO, PhD.	EFFECT OF SOCIAL INNOVATION, COMMUNITY EMPOWERMENT AND POVERTY-REDUCTION INITIATIVES ON COMMUNITY TRANSFORMATION	516-552
FAPARUSI Sunday Oluwadamilare, AJUMOBI Adewale, KOLAWOLE Olabode Olufemi, EZE Blessing	SECURITY GOVERNANCE AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: TOWARDS AN INTEGRATED AND COMMUNITY-CENTRED SECURITY FRAMEWORK	553-563
Oluyemisi Omobola AGBOOLA, PhD, Iyabode Abisola ADELUGBA, PhD, Benneth Uchenna EZE, PhD, Lookman Adefolarin	BALOGUN-SHITTABEY , PhD, WOMEN LEADERSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT	564-584
EZE Benneth Uchenna, PhD, HASSAN Banjo Ally, PhD, AKANNI Kazeem Adeyinka, PhD.	EXAMINING HOW ENTREPRENEURS ADAPT TO ECONOMIC CRISES AND SUSTAIN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA	585-600
AKINDELE Kehinde Isaac, NWAGWU, J. Chinedu, PhD, ALABI Williams Omodara, PhD, BALOGUN-SHITTABEY Lookman Adefolarin, PhD.	EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEADERSHIP EFFECTIVENESS IN NIGERIAN PUBLIC INSTITUTIONS	601-617
NWAGWU, Chinedu John, PhD.	GREEN INNOVATION PRACTICES AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND THEORETICAL SYNTHESIS	618-652
Benjamin Oludotun LISOYI, PhD, Benneth Uchenna EZE, PhD, Oluyemisi .O. AGBOOLA, PhD,	MICRO ENTERPRISES: AN ASSESSMENT OF THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN ANGLOPHONE WEST AFRICA	653-670
Kolawole Adeniran ADESUYI, Ph.D.	DIGITAL TECHNOLOGY AND THE TRANSFORMATION OF TRANSPORT UNIONISM IN LAGOS STATE: IMPLICATIONS FOR WORKERS, COMMUTERS AND URBAN MOBILITY	671-683
Benneth Uchenna EZE, PhD, Benjamin Oludotun LISOYI, PhD, Grace Folashade DAVID	NATIONAL CULTURE AND FAILURE TOLERANCE: A COMPARATIVE STUDY OF HOW UNCERTAINTY AVOIDANCE AND INDIVIDUALISM SHAPE ENTREPRENEURS' PIVOT OR EXIT STRATEGIES AFTER VENTURE FAILURE	684-698

Babalola, Raphael ADESUNLORO, PhD.	CORPORATE GOVERNANCE AND FINANCIAL ACCOUNTABILITY IN SELECTED DEPOSIT MONEY BANKS IN NIGERIA	699-719
Samuel Ayodele MAJEKODUNMI, Ph.D & Emmanuel Yinka, ADEWUNI	AI-Driven Work Design and Enterprise Sustainability: Insight from Emerging Economy	720-736
Manan Dua	Two Federal Definitions of Youth Homelessness: How Regulatory Design Shapes Eligibility for Housing Assistance	737-754
OLOJEDE Paul Aderemi, PhD, ADEONIPEKUN Ayorinde, OIGIANGBE Osaro, PhD, OYINLOYE Oluseyi John	FINANCIAL ACCESS, ENTREPRENEURIAL RESILIENCE, AND FIRM PERFORMANCE AMONG SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA	755-767
Luis Fernando Moreira, Phd, Lucas Tartarotti, Phd & Uiliam Hahn Biegelmeyer, PhD.	LIST OF LEAN MANUFACTURING PRACTICES IN THE ADOPTION OF CLEANER PRODUCTION: A STUDY USING STRUCTURAL EQUATIONS	768-786
Şengül Şeber & Assist. Prof. Dr. Esra Sipahi Döngül	STEM Teacher Competencies in the Digital Age	787-803
İlhan Başak & Assist. Prof. Dr. Esra Sipahi Döngül	The Relationship Between Country-Level STEM Education Indicators and AI Awareness: A KNIME-Based Analysis with OECD and Eurostat Data	804-816

7th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Democracy and Development: A Critical Reassessment of the Relationship

Yusuf Abubakar Wara, Ph.D.

Kastamonu University

Kastamonu-Türkiye

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-3410-6113

Abstract

The relationship between democracy and development has been one of the major topics of discussion in developmental studies for several decades. Despite this extensive discussion and analysis, consensus on the nexus between the duo remains elusive among contemporary political scientists. This paper critically reassesses the democracy-development connection by examining empirical evidence and causal mechanisms linking the type of political system to developmental outcomes. The study adopts a systematic literature review, drawing on case studies from selected countries. The findings show that the relationship is neither linear nor unidirectional; rather, it is conditional upon institutional quality and state capacity. The paper advances the literature on the nuanced analysis of when and how democracy facilitates or constrains development in the contemporary world.

Keywords: Democracy, Development, Relationship, Institutional Quality, State Capacity

Introduction

Voters around the world wonder why some democracies thrive and others do not in the twenty-first century. Responding to this question requires in-depth analysis not only of the features of democracy but also of the linking of principles to institutional quality and state capacity. Advanced democracies have strong institutions and a diligent state capacity that checks excesses and empowers state structures to render social services to the general public. These institutional qualities are highly inefficient in weak democracies; thus, despite adherence to democratic rule, societal development remains elusive, leading to the paradox of democratic development, which refers to the conflicting and non-linear relationship between democracy and socioeconomic development (Odi, 2007).

Among scholars, the nexus between democracy and development remains one of the most contested and evidently inconclusive. Scholars such as Khan (2005) question the premise that democracy or authoritarianism is a precondition for development. He argues that there is evidence that both can lead to societal development or stagnation, depending on whether they are influenced by market and state operations. Similarly, scholars such as Bhagwati (2002) view the relationship between democracy and development as conditional rather than automatic. Conditional in the sense that democracy can accelerate economic development when accompanied by functioning markets, competition, and innovative strategy.

Deducing from the above scholars' position on the nexus between democracy and development, this paper aims to reassess the nature of the relationship between the two concepts and to ascertain the conditions that promote or hinder development. The nature of the relationship between democracy and development is complex and conditional, in that development can be a prerequisite for democratic emancipation. This logic is the view of modernization theorists, who posit that positive socioeconomic conditions create social conditions favorable to democratic development (Lipset et al., 1993). In the same vein, democracy can promote development, as Bishop (2016) argues that the two are symbiotically linked, especially when democracy operates alongside competitive markets and economic liberalization.

In this paper, we argue that although the nexus between democracy and development can be reciprocal, with each enhancing the other's development, development does not necessarily lead to democracy, nor does democracy inherently ensure economic advancement. Thus, the relationship is neither linear nor universal but strongly depends on vital mediating variables such as institutional quality and state capacity. By arguing within this context, this paper enhances the discussion on the ideal relationship between democracy and development in the twenty-first century.

Literature Review

Conceptual Foundations of Democracy and Development

Within the context of examining the nexus between democracy and development, democracy can be defined as procedural and substantive. Democracy is procedurally defined if it is meant only to provide grounds for the emergence of political office holders and to grant citizens political rights

(Trantidis, 2017). This definition lies in the conceptual notion of democracy, defined as an organizational framework in which political leaders attain power through competitive elections. The procedural meaning of democracy encompasses political participation, inclusive elections, and political pluralism, focusing on the democratic transition from one government to another through periodic elections. Expanding on this notion of democracy, Saffon & Urbinati (2013) distinguish three main approaches. First, as a procedure that seeks the truth, second, as a mobilizer of political activities, and third, as competitive procedures through which leaders are elected. This view of democracy reduces the concept to mere electoral politics, thereby ignoring its socioeconomic dimensions.

Democracy is understood as a substantive act that goes beyond the mere normative framework of elections. This notion of democracy focuses on the quality, freedoms, and inclusiveness that are closely associated with democratic governance. Morlino (2004) categorized the substantive dimension of democracy into two, which together serve as vital factors for good democracy. According to him, the first enforces the legal system that guarantees citizens' freedom and equality—the second concerns how these freedoms are granted to citizens without limiting them or harming others. The bottom line regarding the definitional distinction between procedural and substantive democracy is a country's ability to ensure equality in the distribution of political and economic power. A country can be best at procedural democracy yet fall short at substantive democratic practice. In other words, a country may hold periodic elections and provide avenues for political participation, but still lack the basis for freedom and good governance. This scenario can occur when the citizens of a country experience restrictions on political freedoms and limited protection of fundamental rights. Thus, a robust democracy assesses not just the methods of government selection but also how political authority is exercised and the safeguarding of individuals' rights and interests.

In the context of establishing the ideal nexus between development and democracy, development can be assessed as a situation in which citizens obtain inalienable rights and freedoms within a given society. In other words, development has to be understood as a multidimensional, people-centered process that goes beyond economic growth, through which the government expands individuals' socioeconomic and political freedoms, enabling them to participate in the state's social and political affairs (Mohamed et al., 2026). One important aspect of the concept of development

is that it has to be sustainable. Without sustainability, which encompasses social and moral factors, a large portion of society would remain marginalized and excluded from access to basic services, eventually leading to societal underdevelopment. These notions of development go beyond the conventional view of development as merely economic expansion and encompass advancements in education, healthcare, quality of life, civic engagement, human rights, equity, and personal liberty.

In an attempt to define development beyond mere economic growth, UNDP sees the concept as a process of enlarging people's choices (Semasinghe, 2020). This definition rejects the view of development as merely economic growth and accepts the idea that true development must be people-oriented, with the basic socioeconomic needs of the people adequately addressed. Consistent with UNDP's view of development, Sen (2014) frames development as the enhancement of fundamental human liberties. His description of development entails eliminating undesirable factors responsible for underdevelopment, such as major sources of unfreedom. He classified these sources into several strata, including oppressive governance, destitution, limited economic prospects, systemic social disenfranchisement, and neglect of public infrastructure.

Discussion

Democracy as a Necessary but Insufficient Condition for Development

Although democracy provides avenues for political participation through which citizens can vote and be voted for, such procedural features alone are not enough to ensure the real development of a society. The perception that democracy can actually promote development during the Cold War era has been challenged by scholars in the twenty-first century. Several theorists now question the assertion that democracy is not just a political ideal but a functional prerequisite for economic and social development. Democracy is thus not an ideal remedy for underdevelopment; however, the concept can offer intrinsic values such as participation and freedom within a given community (Deneulin, 2009). Our discussion was centered on the paradox of democratic development, but it did not counter or challenge the relevance of democracy in society; rather, it supported and expounded on the notion that democracy, if not supported by mediating variables, cannot ensure ideal development in society.

Critical Mediating Variables as Conditions for the Development of a Democratic Society

The critical mediating variables that ensure development in democratic societies are institutional quality, state capacity, and historical legacies (resources and conflict). Our core propositions to justify the claim that, without these mediating variables, democratic governments may be lacking in promoting societal development are testing whether the quality of institutions is contingent on the effective relationship between democracy and development. Second, whether state capacity mediates the relationship between democracy and development, and third, how historical legacies of countries shape the connection between democracy and development.

A critical mediating variable that is required for democratic government to prosper is strong institutions. Countries with weak institutions, even if democratic, where periodic elections occur, may not have ideal and sustainable development. These institutions, when strong, even in autocratic regimes, can facilitate the development of society (Acemoglu & Robinson, 2008). Democracy itself does not foster development without strong institutions. Effective organizations in society are the backbone of economic and socio-cultural enhancement (Leftwich, 2003; 2005). The relevance of institutions to societal development lies in their ability to formulate laws and procedures that shape political behavior, promote accountability, and ensure the effective and equitable distribution of public goods.

Nevertheless, for institutions to perform these functions effectively, they must be strong; otherwise, weak institutions become a burden on societies. Effective institutions must be characterized by the rule of law, accountability, and transparency- attributes that may convert democratic engagement into strategies that foster inclusive and sustainable advancement. Weak and poorly organized institutions, characterized by corruption, favoritism, indiscipline, and inequality, limit the development benefits of a democratic society (Ferraz & Finan, 2025). Thus, a democratic society with strong, well-performing institutions can achieve sustainable development, whereas those with weak institutions remain stagnant.

For instance, recent empirical research indicates a close relationship between institutional quality and development (Valeriani & Peluso, 2011; Nawaz et al., 2014). Countries such as Denmark, Singapore, and Sweden demonstrate sustainable development due to their institutional capacities, as they meet the World Bank's core dimensions of institutional quality, including government

effectiveness, regulatory quality, rule of law, and control of corruption (Kibria & Toufique, 2023). The 2024 World Intellectual Property Organization (WIPO) Worldwide Governance Indicators, based on the World Bank's governance data, rank the three countries at the top of the list for remarkable institutional quality (WIPO, 2024). Botswana and Costa Rica are two democratic countries with sound institutions that support societal development (Boeninger, 1991; Cook & Sarkin, 2010; Lehoucq, 2010; Robinson, 2013). According to the World Bank, the two countries have sustained long democratic rule, supported by strong institutions that protect civil liberties and by anti-corruption campaigns (Lehoucq, 2005; DC, 2007; Good, 2008). The basic arguement is that democracy offers political prospects. However, institutions determine how effectively those prospects translate into growth, thereby substantiating the assertion that without robust institutions, democracy alone seldom leads to genuine progress.

Even when states practice democry, development may be limited without strong institutions. Countries such as Nigeria and Pakistan have demonstrated a strong commitment to democratic rule; however, due to low institutional quality, sound development has not yet been achieved. In these two nations, deficiencies in governance, accountability in the public sector, and corruption control have diminished the effectiveness of the transformation of public resources into developmental outcomes (Agu, 2024; Faisal & Jafri, 2017). The fact that the two countries adopted democratic rule yet struggle to achieve real development further buttressed the ongoing argument that democracy alone is not sufficient for achieving effective development. Democracies without strong institutions can provide political ground and enhance political participation, but still struggle with insecurity, inequality, and corruption if the institutions are not vibrant enough to engineer a progressive society.

State capacity, which includes the productive capacity and capability of countries to effectively implement fiscal policies, manage their finances, and deliver public services to the general public, is another vital mediating variable that facilitates development in a democratic society (Besley & Persson, 2010; Cingolani, 2013). Countries with strong and efficient state capacity can achieve development even if their democracy is weak or they are authoritarian. Development does not lie only in the basic principles of democracy, such as election campaigns, periodic elections, and political participation. Development includes critical features such as discipline, anti-corruption strategy, peaceful coexistence, and effective resource control. Countries such as China and

Rwanda, although somewhat authoritarian, have recorded developmental successes (Friedman, 2012; Heberer, 2016). In other words, these countries choose to forgo certain aspects of democratic principles, such as civil liberties and human rights protection, by adopting an authoritarian approach to achieve rapid economic growth and development (Ngcayisa, 2023). Thus, it justifies the premise that state capacity mediates the democracy-development relationship.

Historical legacies of states at critical junctures and path dependencies can mediate the nexus between democracy and development. Countries that inherited sound democracies and effective institutions, such as the United States and Great Britain, have achieved significant development through democratic practices. Countries such as Nigeria and Pakistan, which have inherited fragile democratic systems, have yet to achieve significant societal development despite their democratic practices. Colonial masters in most of their colonies, such as Nigeria, established statecraft institutions aimed at extracting resources for the colonial masters (Orugbani, 2025). These extraction legacies persist to date and are responsible for the underdevelopment of several regions in the country.

Conclusion

In this study, we argue that the relationship between democracy and development is conditional upon the institutional quality, state capacity, and democratic historical trajectories of states. By rejecting the linear relationship between democracy and development, the research contributes to the emerging discussion about what, exactly, makes development and a progressive society achievable in the twenty-first century. We argue that although the democratic system can promote popular participation and facilitate the successful transition of government from one regime to another through periodic elections, it cannot ensure real development on its own. To achieve societal progress and growth, democratic government needs to be supplemented by mediating mechanisms such as strong institutions, the state's productive capabilities, and favorable legacies.

Strong democratic institutions promote education, health, and socio-cultural sectors in society. These institutions serve as custodians of rules and regulations that protect society from vices, checkmate corruption, and ensure accountability within every arm of government. By so doing, the institutions ensure the applicability of the rule of law, respect for the judiciary, and checks and balances-features that are the bedrock of societal development. Countries such as Singapore and

Sweden can achieve significant progress across the education and technology sectors owing to the capacity of their institutions. In contrast, most underdeveloped countries in the third world struggle to record progress because their institutions are too weak to ensure the effective implementation of governmental policies.

State productive capacity is a vital mediating factor that determines the success or otherwise of a democratic country. Even authoritarian countries, such as China, can achieve remarkable development as a result of the effective productive capacity of their state structures. Closely related to state capacity in determining development is the state's historical legacy. Countries such as the United States, which have inherited sound institutions and principles, can achieve development much higher than that of countries whose histories are marred by domination, insecurity, disregard for the rule of law, corruption, and inequality. Therefore, while the relationship between democracy and development depends on the significant mediating variables, the discussion itself remains a central challenge for political science and development practice.

Language Editing

Grammarly was used only for minor grammatical and linguistic adjustments.

References

Acemoglu, D., & Robinson, J. (2008). *The role of institutions in growth and development* (Vol. 10). Washington, DC: World Bank.

Agu, J. C., Nkwo, F. N., & Eneiga, R. U. (2024). Governance and anti-corruption measures in Nigeria: Strategies for enhancing transparency, accountability, and public trust. *International Journal of Economics and Public Policy, 8*(1), 1-15.

Besley, T., & Persson, T. (2010). State Capacity, Conflict, and Development. *Econometrica, 78:* 1-34. https://doi.org/10.3982/ECTA8073

Bhagwati, J.N. (2002). Democracy and Development: Cruel Dilemma or Symbiotic Relationship? *Review of Development Economics, 6:* 151–162. https://doi.org/10.1111/1467-9361.00147

Bishop, M. L. (2016). Democracy and development: a relationship of harmony or tension? In The Palgrave Handbook of International Development (pp. 77–98). London: Palgrave Macmillan UK.

Boeninger, E. (1991). Governance and Development: Issues and Constraints, The World Bank Economic Review, Volume 5, Issue suppl_1, December. Pages 267–288, https://doi.org/10.1093/wber/5.suppl_1.267

Cingolani, L. (2013). The State of State Capacity: a review of concepts, evidence, and measures. AFD-MGSoG/UNU-Merit Working Paper Series on Institutions and Economic Growth: IPD WP13. UNU-MERIT Working Papers No. 053

DC. (2007). World Bank: Governance has improved, https://www.dandc.eu/en/article/world-bank-governance-has-improved

Deneulin, S. (2009). Democracy and political participation. *In An Introduction to the Human Development and Capability Approach* (pp. 185–206). Routledge.

Faisal, F., & Jafri, A. R. (2017). Corruption as a source of failure of good governance and management in Pakistan: Proposed remedial measures. *Journal of the Punjab University Historical Society, 30*(1), 57–75.

Ferraz, C., & Finan, F. (2025). Malfunctioning democracies: Understanding accountability failures in developing countries (No. w34198). National Bureau of Economic Research.

Friedman, A. (2012). Kagame's Rwanda: Can an authoritarian development model be squared with democracy and human rights*? Rev. Int'l L., 14,* 253.

Good, K. (2008). Diamonds, dispossession & democracy in Botswana. Boydell & Brewer Ltd.

Heberer, T. (2016). The Chinese 'Developmental State 3.0' and the resilience of authoritarianism. *Journal of Chinese Governance*, *1*(4), 611–632. https://doi.org/10.1080/23812346.2016.1243905

Khan, M. H. (2005). Markets, states and democracy: Patron–client networks and the case for democracy in developing countries. *Democratization, 12*(5), 704–724. https://doi.org/10.1080/13510340500322157

Leftwich, A. (1993). Governance, democracy, and development in the Third World. *Third World Quarterly, 14*(3), 605–624. https://doi.org/10.1080/01436599308420345

Leftwich, A. (2005). Democracy and development: Is there institutional incompatibility?. *Democratization, 12*(5), 686–703.

Lehoucq, F. (2010). Political Competition, Constitutional Arrangements, and the Quality of Public Policies in Costa Rica. *Latin American Politics and Society, 52*(4), 53–77. https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2010.00098.x

Lehoucq, F. E. (2005). Costa Rica: paradise in doubt. *Journal of Democracy, 16*(3), 140-154. https://doi.org/10.1353/jod.2005.0047

Mohamed, A.A., Al-Thani, A.J., Al-Marri, A. *et al.* Human Development in the People-Centered SDGs: Poverty, Health, Education, Gender, and Environmental Burdens. *Circ.Econ. Sust. 6*, 220 (2026). https://doi.org/10.1007/s43615-026-00948-6

Morlino, L. (2004). What is a 'good' democracy? *Democratization, 11(*5), 10–32. https://doi.org/10.1080/13510340412331304589

Nawaz, S., Iqbal, N., & Khan, M. A. (2014). The Impact of Institutional Quality on Economic Growth: Panel Evidence. *The Pakistan Development Review, 53(*1), 15–31. http://www.jstor.org/stable/24397923

Ngcayisa, L. (2023). Developmental Authoritarianism in Africa: The cases of Ethiopia, Rwanda, and Uganda. *Journal of Central and Eastern European African Studies, 1*(3), 93–118. https://doi.org/10.59569/jceeas.2021.1.3.31

Odi, A. R. M. (2007). Analyzing the relationship between democracy and development: Defining basic concepts and assessing key linkages. Development, 23, 25.

Orugbani, I. (2025). Contemporary Governance Issues, Colonial Roots and the Plight of the Niger Delta. *International Journal of Diplomacy, Law & Politcs 4(*1), 19-38,

Robinson, J. (2013). Botswana as a role model for country success. Achieving development success: strategies and lessons from the developing world, 187–203.

Semasinghe, W. M. (2020). Development, what does it really mean?. *Acta Politica Polonica, (49),* 51-59.

Sen, A. (2014). Development as Freedom (1999). *The globalization and development reader: Perspectives on development and global change*, 525.

Trantidis, A. (2017). Is government contestability an integral part of the definition of democracy? *Politics, 37*(1), 67-81. https://doi.org/10.1177/0263395715619635

Valeriani, E., & Peluso, S. (2011). The impact of institutional quality on economic growth and development: An empirical study. *Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology, 1*(6), 1-25.

WIPO, (2024). Government effectiveness, https://www.wipo.int/gii-ranking/en/indicators/112?utm

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

GREEN HOPE: A DIET PLAN FROM TURKEY TO THE WORLD AND HUMANITY

Yasemin KULEYIN, M.Sc.

EkoAvrasya Foundation, Deputy Secretary General

ORCID ID: 0000-0002-6466-8224

Abstract

The global climate crisis clearly demonstrates the unsustainability of the production and consumption models developed by human civilization. According to provisional data from the World Meteorological Organization, 2025 ranks as one of the three warmest years on record, with the global average temperature approximately 1.44 ± 0.13°C above the pre-industrial baseline; this finding does not, however, indicate a permanent breach of the 1.5°C threshold established by the Paris Agreement. In this context, this study—centering the metaphor of an "ecological diet"—aims to propose a policy framework that integrates Turkey's rich biodiversity heritage and the traditional ecological knowledge (TEK) of the Tuva people with the principles of the circular economy. The study is organized around four thematic axes: (1) sustainable resource management and circular economy; (2) energy transition and carbon-neutral targets; (3) sustainable urban planning and rural development; (4) education, awareness-raising, and societal transformation. Methodologically, the study adopts a conceptual-integrative approach supported by literature review and document analysis. The findings indicate that Turkey has the potential to develop a comprehensive green transformation policy that also incorporates gender justice, data sovereignty, and inclusive digital governance dimensions. The four policy hypotheses proposed by the study—a smart card system, reverse migration incentives, greenwashing oversight, and reverse mentoring—are presented as policy designs requiring pilot implementation.

Keywords: Green Hope, Traditional Ecological Knowledge, Circular Economy, Tuva People, Sustainable Development, Data Sovereignty, Gender Justice, COP31

ÖZET

Küresel iklim krizi, insan medeniyetinin geliştirdiği üretim ve tüketim modellerinin sürdürülemezliğini açıkça ortaya koymaktadır. Dünya Meteoroloji Örgütü'nün geçici verilerine göre 2025 yılı, küresel ortalama sıcaklığın sanayileşme öncesi döneme kıyasla yaklaşık 1,44 ± 0,13°C üzerinde seyrettiği, kayıt tarihinin en sıcak üç yılından biri olarak değerlendirilmektedir; ancak bu bulgu, Paris Anlaşması'nın 1,5°C eşiğinin kalıcı olarak aşıldığı anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda çalışma, "ekolojik diyet" metaforunu merkeze alarak Türkiye'nin biyolojik çeşitlilik mirası ile Tuva halkının geleneksel ekolojik bilgi (GEB) birikimini döngüsel ekonomi ilkeleriyle bütünleştiren bir politika çerçevesi önermeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın dört tematik ekseni şunlardır: (1) sürdürülebilir kaynak yönetimi ve döngüsel ekonomi; (2) enerji dönüşümü ve karbon nötr hedefler; (3) sürdürülebilir kentsel planlama ve kırsal kalkınma; (4) eğitim, bilinçlendirme ve toplumsal dönüşüm. Metodolojik açıdan çalışma, literatür taraması ve belge analiziyle desteklenen kavramsal-bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir. Bulgular; Türkiye'nin toplumsal cinsiyet adaleti, veri egemenliği ve kapsayıcı dijital yönetişim boyutlarını kapsayan bütünleşik bir yeşil dönüşüm politikasına sahip olma potansiyelini ortaya koymaktadır. Çalışmanın öngördüğü dört politika hipotezi —akıllı kart sistemi, tersine göç, yeşil yıkama denetimi ve tersine mentorluk— pilot uygulamayı gerektiren politika tasarımları olarak sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Umut, Geleneksel Ekolojik Bilgi, Döngüsel Ekonomi, Tuva Halkı, Sürdürülebilir Kalkınma, Veri Egemenliği, Toplumsal Cinsiyet Adaleti, COP31

1. GİRİŞ

İnsanlık, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve kaynakların tükenmesiyle tanımlanan çok boyutlu bir gezegensel krizin ortasındadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) Altıncı Değerlendirme Raporu (AR6), mevcut politikalar sürdürüldüğü takdirde küresel ısınmanın yüzyılın sonuna kadar 2,5 ila 3°C'ye ulaşabileceğini ve geri dönüşü olmayan ekolojik köşe noktaların (tipping points) devreye girme riskinin ciddi ölçüde arttığını ortaya koymaktadır (IPCC, 2021). Bu acil tablo karşısında uluslararası kamuoyunun gözleri, 9–20 Kasım 2026 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenecek olan COP31'e çevrilmiştir; bu konferans, Türkiye ile Avustralya'nın ortak evsahipliğiyle gerçekleşecek tarihi bir iklim diplomasisi buluşmasını temsil etmektedir.

Bu çalışma, söz konusu küresel konjonktürde Türkiye'nin sahip olduğu biyolojik çeşitlilik mirasını, coğrafi potansiyelini ve Türk dünyası halklarının —özellikle Tuva Türklerinin— geleneksel ekolojik bilgi (GEB) birikimini, çağdaş sürdürülebilirlik politikalarıyla nasıl bütünleştirebileceğini tartışmaktadır. Metaforik anlamda bir "diyet planı" olarak adlandırılan bu çerçeve, gerçek anlamda bir beslenme rejimini değil; üretim, tüketim ve karar alma pratiklerinin köklü biçimde yeniden düzenlenmesini öngören sistematik bir politika yaklaşımını ifade etmektedir. Bir diyetin başarılı olabilmesi için yalnızca ne yenildiğini değil, neden yenildiğini, nasıl hazırlandığını ve kimin bu sürece dahil olduğunu da sorgulaması gerektiği gibi; çalışmanın önerdiği politika çerçevesi de yalnızca teknik çözümler sunmakla yetinmeyip yapısal yönetişim sorunlarını —toplumsal cinsiyet eşitsizliği, veri egemenliği ve kapsayıcı karar alma— çözüm sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırmaktadır.

Çalışmanın temel argümanı şudur: Sürdürülebilirlik politikaları, teknolojik araçlarla sınırlı kalmadığı sürece —yani toplumsal cinsiyet adaletini, veri egemenliğini ve kapsayıcı yönetişimi içselleştirdiği ölçüde— gerçek anlamda dönüştürücü bir nitelik kazanabilir. Bu bağlamda çalışma, dört tematik eksen etrafında yapılandırılmış bütünleşik bir analiz sunmakta ve dört politika hipotezini pilot uygulama önerisi olarak tartışmaya açmaktadır.

Çalışmanın geri kalan bölümleri şu biçimde düzenlenmiştir: İkinci bölüm teorik çerçeveyi ortaya koymakta; üçüncü bölüm Tuva GEB'ini dinamik bir yaşayan sistem perspektifinden incelemektedir. Dördüncü bölüm Türkiye'nin ekosistem mirasını ele alırken; beşinci bölüm dijital entegrasyon araçlarını ve hesap verebilirlik zincirini tartışmaktadır. Altıncı bölüm toplumsal cinsiyet adaleti ve veri egemenliği boyutlarını analiz etmekte; yedinci bölüm dört politika hipotezini sunmaktadır. Sekizinci bölüm COP31 bağlamında fırsat penceresini değerlendirmekte ve dokuzuncu bölüm sonuç ve genel değerlendirmeyle kapanmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Geleneksel Ekolojik Bilgi (GEB) ve Sürdürülebilirlik

Geleneksel ekolojik bilgi (GEB), yerel ve yerli toplulukların kuşaklar boyu birikim sağladığı ekosistem yönetimi, bitki-hayvan ilişkileri, iklim örüntüleri ve doğal döngülere dair deneyimsel ve kümülatif bilgi bütününü kapsamaktadır. Fikret Berkes (2012), GEB'i salt teknik bilgi olarak değil; bütüncül bir dünya görüşü, inanç sistemi ve sosyal pratikler kümesi olarak

tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, GEB'in sabit bir miras nesnesi olmadığını, aksine toplulukların çevresel değişimlere verdiği yanıtlarla sürekli şekillenen dinamik bir yaşayan sistem olduğunu vurgulamaktadır (Berkes, 2012, s. 7). Dolayısıyla GEB birikimini değerlendirirken geçmişin romantik bir yansıması olarak değil; uyarlanabilir bir bilgi ekosistemi olarak yaklaşmak metodolojik açıdan zorunludur.

GEB'in iklim politikalarına entegrasyonu, uluslararası alanda giderek daha fazla gündem bulmaktadır. IPCC AR6 Çalışma Grubu II Raporu, yerli ve yerel bilgi sistemlerinin iklim uyum kapasitelerini güçlendirdiğine dair kapsamlı kanıtları belgelemiştir. Bununla birlikte, bu bilgilerin kapsayıcı olmayan dijital sistemlere aktarılması, veri kolonizasyonu riskini de beraberinde getirmektedir (Couldry & Mejias, 2019). Bu gerilim —GEB'in kapsanması ile bilgi egemenliğinin korunması arasındaki denge— çalışmanın tartışmanın merkezine taşıdığı yönetişim sorunlarından birini oluşturmaktadır.

2.2. Döngüsel Ekonomi

Ellen MacArthur Vakfı'nın (2013) tanımına göre döngüsel ekonomi, "tasarımla atığı ortadan kaldıran ve doğal sistemleri yenileyen" bir endüstriyel sistemdir. Doğrusal "al-üret-at" modelinin aksine, döngüsel ekonomi materyallerin ve ürünlerin en yüksek değerle mümkün olduğunca uzun süre kullanımda kalmasını hedefler. Bu ilke, pek çok GEB pratiğiyle yapısal bir örtüşme sergilemektedir. "İhtiyaç kadar al," "dinlenme dönemleri bırak" ve "atığı dönüştür" gibi GEB ilkeleri, modern döngüsel ekonomi söyleminin kültürel öncülleri olarak okunabilir. Bu teorik köprü, çalışmanın analitik çerçevesinin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

2.3. Veri Egemenliği ve Dijital Yönetişim

Couldry ve Mejias'ın (2019) geliştirdiği "veri kolonizasyonu" kavramı, dijital platformların küresel Kuzey merkezli şirketler tarafından kontrol edilmesinin; Küresel Güney ve yerli toplulukların veri üretimini bir sermaye birikim biçimine nasıl dönüştürdüğünü açıklamaktadır. Yazarlara göre verinin sömürgeleştirilmesi, klasik toprak ve kaynak sömürüsünün dijital çağdaki devamını oluşturmaktadır. Bu çerçeve, Türkiye'nin Tapu Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) ve ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gibi altyapıların nasıl konumlandırıldığını analiz ederken kritik bir referans noktası sunmaktadır. Bu altyapılar hem dijital egemenliği pekiştirebilecek hem de —yeterli cinsiyet duyarlılığı olmadığı takdirde— mevcut eşitsizlikleri dijital düzlemde yeniden üretebilecek ikili bir potansiyel taşımaktadır.

3. TUVA HALKININ GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİSİ: DİNAMİK BİR YAŞAYAN SİSTEM

3.1. Tuva'nın Ekolojik Bağlamı

Tuva Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu bünyesinde yer alan; Orta Asya steplerinin, Sibirya tayga ormanlarının ve bozkır-dağ ekosistemlerinin kesişim noktasındaki özgün bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu konum, Tuva halkının binlerce yıl boyunca son derece çeşitli ve değişken bir ekosistemde yaşayabilmek için geliştirdiği sofistike GEB birikimini açıklamaktadır. Dirin ve Fryer'ın (2020) uzun dönemli uzaktan algılama çalışmaları, Tuva bozkırlarında giderek artan aridleşme ve mera bozunmasını belgelemektedir. Bu tablo, Tuva GEB pratiklerinin yalnızca tarihsel miras olmadığını —aynı zamanda çevresel değişimlere yanıt veren canlı bir uyum stratejisi niteliği taşıdığını— açıkça ortaya koymaktadır.

Tuva GEB'i; nomadik hayvancılık, döngüsel otlak yönetimi, su kaynaklarının korunması ve çok amaçlı materyal kullanımı gibi birbiriyle bütünleşik pratikler bütününden oluşmaktadır. Berkes'in (2012) dinamik GEB yaklaşımıyla örtüşür biçimde, bu pratikler toplulukların değişen koşullara verdiği yanıtlarla kesintisiz dönüşüm geçirmektedir. Dolayısıyla Tuva GEB'ini statik ya da romantize edilmiş bir geçmiş olarak değil; çevresel gerçekliklere duyarlı, uyarlanabilir ve canlı bir yönetim sistemi olarak ele almak hem analitik hem de etik açıdan zorunludur.

3.2. Tuva Pratiklerinin Döngüsel Ekonomi Perspektifinden Analizi

Tuva GEB pratiklerinin modern politika diline aktarılabilmesi için dört temel kategori belirlenmiştir:

Yeterlilik İlkesi (Tüketim Yönetimi): Tuva geleneğinde temel yaşam felsefesini oluşturan "ihtiyaç kadarını al" anlayışı, tüketimi topluluk gereksiniminin ötesine taşımamayı esas almaktadır. Bu ilke, döngüsel ekonominin "değer elde etme" anlayışıyla —mevcut kaynakları en uzun süre ve en yüksek değerle döngüde tutmak— doğrudan örtüşmektedir (Ellen MacArthur Foundation, 2013). Yeterlilik, kıtlık koşullarının dayattığı bir zorunluluk olarak değil; topluluk refahını bireysel birikimin önünde tutan bir değer sistemi olarak kavranmalıdır.

Otlak Rotasyonu (Toprak ve Mera Yönetimi): Tuva çobanları, otlak alanlarını periyodik olarak değiştirerek toprağın dinlenmesini ve kendini yenilemesini sağlamaktadır. Bu uygulama, modern eko-tarım ve doğaya dayalı çözümler (nature-based solutions) literatüründe toprak

sağlığı yönetiminin temel ilkelerinden biri olarak yer almaktadır. Araştırmalar, rotasyon uygulanan mera bölgelerinde biyoçeşitlilik ve toprak organik madde içeriğinin korunduğunu ortaya koymaktadır (Dirin & Fryer, 2020).

Su, Dağ ve Orman Kültü (Ekosistem Sınır Yönetimi): Tuva geleneksel inanç sisteminde belirli su kaynakları, dağ zirveleri ve orman alanları kutsal sayılmakta ve bu alanlara müdahaleye geleneksel yaptırımlarla izin verilmemektedir. Bu kültürel kısıtlama mekanizması, aşırı kaynak kullanımını engelleyen fiilî bir "ekolojik koruma" işlevi görmektedir. Modern terminolojide bu alanlar, ekosistem hizmetleri ve biyoçeşitlilik koridorları açısından yüksek değer taşıyan ekolojik sığınak bölgelerine (refugia) karşılık gelmektedir. Kültürel ve manevi kısıtlamaların fiilî koruma işlevi gördüğü bu örüntü, GEB ile çağdaş koruma biyolojisi arasındaki örtüşmenin somut bir göstergesidir.

Çok Amaçlı Materyal Kullanımı (Sıfır Atık Anlayışı): Tuva el sanatları ve geleneksel üretim biçimlerinde, hayvansal ve bitkisel ürünlerin bütünüyle değerlendirildiği ve atığın en aza indirildiği görülmektedir. Keçe yapımında yün artıkları, kemik işlemeciliğinde hayvan kemiklerinin her parçası, deri işlemeciliğinde ise hayvan derisinin tamamı bu bütünleşik materyal anlayışının somut örnekleri arasındadır. Söz konusu yaklaşım, döngüsel ekonominin "sıfır atık" ilkesinin kültürel bir öncülü olarak okunabilir.

3.3. Metodolojik Sınırlılıklar

Tuva GEB'ine ilişkin bilgilerin önemli bir bölümü gri literatür, sözlü tarih kaynakları ve etnografik çalışmalara dayanmaktadır. Tuva pratiklerinin ölçeklenebilirliği ve farklı bağlamlarda tekrarlanabilirliği henüz sistematik biçimde test edilmemiştir; dolayısıyla bu pratiklerin modern politika ortamlarına uyarlanması, dikkatli ve bağlama duyarlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu çalışmada Tuva GEB'i, doğrudan uygulanmaya hazır politika reçetesi olarak değil; tasarım ilkesi ve kavramsal ilham kaynağı olarak konumlandırılmaktadır. Bilgi egemenliği perspektifinden de hatırlatmak gerekir ki herhangi bir GEB belgeleme sürecinin meşruiyeti, ilgili topluluğun özgür, önceden bilgilendirilmiş onayına (free, prior and informed consent) dayanması zorunludur.

4. TÜRKİYE'NİN EKOSİSTEM MİRASI VE YEŞİL POTANSİYELİ

4.1. Biyolojik Çeşitlilik

Türkiye, üç fitocoğrafi bölgenin (Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İrano-Turanyan) kesişim noktasında konumlanması nedeniyle olağanüstü bir biyolojik çeşitlilik sergilemektedir. Ülke genelinde 12.000'i aşkın vasküler bitki türüne ev sahipliği yapan Türkiye'nin endemizm oranı yaklaşık %34 düzeyindedir; bu değer, kıtasal Avrupa'nın büyük bölümünü geride bırakmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022). Anadolu, tarihsel süreç içinde tüm Kuzey Yarıküre'nin önemli bir gen bankası işlevi görmüş; buğday, mercimek, nohut ve kiraz gibi pek çok temel kültür bitkisinin anavatanı olmuştur.

Bu biyolojik miras, Türkiye'de yaşayan çeşitli kültürel ve etnik topluluklarla birlikte evrilen etnobotanik ve etnoekosistem bilgisinin de taşıyıcısıdır. Kırsalda yaşlı kadınların kuşaktan kuşağa aktardığı tıbbi bitki bilgisi, köy ve aşiret halklarının hayvan yönetim pratikleri ile göçebe mevsimlik geçiş gelenekleri; bu GEB birikiminin temel bileşenleri arasındadır. Bu bilgi bütünü, hızlı kentleşme ve kırsal nüfus gerilimesi nedeniyle ciddi bir kayıp tehdidiyle karşı karşıya olup belgeleme ve yaşatma aciliyeti taşımaktadır.

4.2. Yenilenebilir Enerji Potansiyeli

Türkiye, güneş ve rüzgâr enerjisi açısından Avrupa'nın en yüksek potansiyele sahip ülkelerinden biridir. 2023 itibarıyla yenilenebilir kaynakların elektrik üretimindeki payı %50'yi aşmış olup hidroelektrik, rüzgâr ve güneş enerjisi santrallerinin toplam kurulu gücü önemli ölçüde büyümüştür (IRENA, 2024). Bu potansiyelin hem kentsel hem de kırsal enerji sistemlerinde bütünleşik bir dönüşüm sağlayacak biçimde planlanması, Türkiye'nin COP31 sürecindeki uluslararası taahhütleriyle ve çalışmanın önerdiği yeşil dönüşüm çerçevesiyle örtüşmektedir.

4.3. Tarımsal Miras ve Gıda Çeşitliliği

Anadolu, dünya tarım tarihinde "birincil gen merkezi" kavramının örneklendiği topraklardandır. Günümüzde de yüksek gıda çeşitliliği sunan bu coğrafya, sürdürülebilir gıda sistemleri açısından kritik bir referans noktasını temsil etmektedir. "Ekolojik diyet" metaforu bağlamında Türkiye'nin bu tarımsal mirası —doğal, mevsimsel, yerel ve bitki temelli beslenme örüntüleri— yalnızca kültürel bir değer değil, aynı zamanda iklim uyum kapasitesi için de pratik bir kaynak oluşturmaktadır.

5. DİJİTAL ENTEGRASYON: CBS, YAPAY ZEKÂ VE VERİ YÖNETİŞİMİ

5.1. Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Ulusal Dijital Altyapı

Türkiye, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) bünyesinde geliştirilen Tapu Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) ile 58,5 milyon parseli dijital ortama aktarmış ve bu altyapı 2006 yılında eTR ödülüyle uluslararası alanda tanınmıştır (TKGM, 2023). Bu sistem, doğal kaynakların yönetiminde, arazi kullanım planlamasında ve iklim risk haritalamasında kritik bir veri tabanı işlevi görmektedir. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, ulusal CBS altyapısı yalnızca teknik bir kadastro aracı olarak değil; ekosistem hizmetleri haritalama, iklim kırılganlığı değerlendirmesi ve katılımcı izleme sistemlerinin çekirdeği olarak yeniden konumlandırılabilecek bir platform niteliği taşımaktadır (Kuleyin, 2024).

Bu yeniden konumlandırmanın pratikte anlamlı olabilmesi, sisteme entegre edilecek verilerin toplumsal açıdan kapsayıcı olmasını gerektirmektedir. CBS veri setleri; parsel büyüklüğü ve kullanım türünün ötesine geçerek arazi sahipliğinin toplumsal cinsiyet dağılımını, mera ve orman kullanım haklarını ve yerel GEB pratiklerinin mekânsal dağılımını da kapsamalıdır. Aksi takdirde dijital altyapı, mevcut güç asimetrisini yeniden üretme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

5.2. Yapay Zekâ Uygulamaları ve Riskleri

CBS ile yapay zekâ (YZ) entegrasyonu, iklim değişikliği bağlamında çeşitli uygulamaların önünü açmaktadır: orman yangını risk haritalaması, uydu görüntülerinden otomatik bitki örtüsü değişikliği tespiti, hava ve toprak sensörü verilerinin gerçek zamanlı analizi ve iklim senaryolarına göre tarımsal risk modelleme bunların başında gelmektedir. Türkiye'nin bilişim ekosistemindeki gelişmeler —yerli CBS yazılım şirketleri ve ölçüm teknolojileri alanındaki güçlü sektör birikimi de dahil olmak üzere— bu alanda önemli bir kapasite varlığına işaret etmektedir (Dabanlı, 2026).

Bununla birlikte, YZ sistemlerinin iklim yönetişiminde kullanımı önemli riskler de barındırmaktadır. Algoritmik önyargı, tarihsel veri setlerindeki eşitsizlikleri derinleştirebilmekte; büyük veri altyapılarına erişim imkânı bir "dijital güç asimetrisi" üretebilmektedir. Bu konuda uluslararası platformda dile getirilen kaygılar dikkat çekicidir: çeşitli ülkelerden kadın araştırmacı ve profesyonellerin imzaladığı DPG-AI Kolektif Bildirisi (2024), üretken YZ modellerindeki önyargıların ve otomatik karar sistemlerinin kadınlar ve marjinal gruplar üzerindeki orantısız olumsuz etkilerini belgelemektedir. İklim yönetişiminde kullanılan YZ

uygulamaları da bu yapısal önyargılardan azade değildir; dolayısıyla YZ sistemlerinin tasarımında cinsiyet duyarlılığı ve kapsayıcılık ön koşul olarak tanımlanmalıdır.

5.3. Beş Aşamalı Hesap Verebilirlik Zinciri

GEB pratiklerinin CBS ve YZ altyapısıyla anlamlı biçimde bütünleştirilmesi, sistematik bir hesap verebilirlik mekanizmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma, aşağıdaki beş aşamalı hesap verebilirlik zincirini önermektedir:

1. **Kadim Bilgi:** GEB birikiminin, bilgi sahiplerinin tam ve özgür katılımıyla niteliksel olarak belgelenmesi
2. **Yerel Uygulama:** Yerel topluluklar tarafından hayata geçirilen GEB pratiklerinin sistematik izlenmesi
3. **Dijital İzleme:** CBS ve uzaktan algılama teknolojileriyle mekânsal veri üretimi ve sürekli güncelleme
4. **Doğrulama:** Bağımsız bilimsel ve topluluk temelli doğrulama süreçleri
5. **Hesap Verebilirlik:** Şeffaf kamuoyu raporlaması ve politika geri bildirim mekanizmaları

Bu zincirin işlevselliği, yalnızca teknik değil; aynı zamanda siyasi bir tasarımı gerektirmektedir. Özellikle üçüncü aşama olan "dijital izleme"nin "veri kontrolü"ne ve bilgi egemenliği ihlaline dönüşmesini önleyecek yönetişim güvencelerinin kurulması, tüm zincirin meşruiyeti açısından belirleyici önem taşımaktadır.

6. TOPLUMSAL CİNSİYET ADALETİ VE VERİ EGEMENLİĞİ: YÖNETİŞİM BOYUTLARI

6.1. Arazi Mülkiyetinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Sürdürülebilir kalkınma politikaları; arazi yönetimi, veri üretimi ve karar alma süreçlerinde var olan yapısal toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hesaba katmaksızın gerçek anlamda dönüştürücü bir nitelik kazanamaz. Türkiye'de kadınların taşınmaz mülkiyet üzerindeki payı yalnızca %8,7 olup kırsal alanda taşınmazların %78'i erkek adına kayıtlıdır (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017). Bu yapısal eşitsizlik, iklim kırılganlığıyla doğrudan bağlantılıdır: mülkiyet güvencesinden yoksun kadınlar, iklim olaylarına karşı daha savunmasız konumda bulunmakta; tarım desteklerine, kredi mekanizmalarına, sulama olanaklarına ve tarım arazisi yönetim süreçlerine

erişimde ciddi engellerle karşılaşmaktadır (Kuleyin, 2024). Kırsal iklim uyum politikalarının, bu eşitsizliği yeniden üretmeyecek biçimde tasarlanması; hem etkinlik hem de adalet açısından zorunludur.

CEDAW'ın 34 Numaralı Genel Tavsiyesi (2016), kırsal kadınların arazi, su ve doğal kaynaklara eşit erişimini ve onlara yönelik politika kararlarına anlamlı katılımını devletlerin pozitif yükümlülükleri arasında saymaktadır. Türkiye'nin bu yükümlülüğünü karşılaması; TAKBİS veri setlerine cinsiyete duyarlı göstergelerin eklenmesini, arazi kayıt süreçlerinde kadınların bilgilendirilmesini ve kırsal kalkınma programlarında kadın odaklı desteklerin güçlendirilmesini pratikte gerektirmektedir.

6.2. Veri Egemenliği ve Sömürgesel Birikim

Couldry ve Mejias'ın (2019) çerçevesinden hareketle, yerel ve yerli toplulukların ürettiği ekolojik veriler, uluslararası veri platformlarına aktarıldığında sahiplik ve erişim hakları giderek belirsizleşmektedir. Bu sorun, Türkiye'deki sivil toplum ve akademi çevrelerinde "veri gaspı" kavramıyla tartışılan ve GAFAM platformları üzerinden gerçekleştiği öne sürülen veri akışlarına dair kaygılarla da örtüşmektedir (Kuleyin, 2024). Özellikle küçük çiftçilerin, kırsal kadınların ve kıyı balıkçı topluluklarının ürettiği mekânsal ve çevresel veriler; bu topluluklar adına değil, çoğunlukla onların aleyhine kullanılan ticari tarım analitiği ve sigorta modellemelerinin ham girdisi haline gelebilmektedir.

Yerli Halkların Hakları Hakkında BM Bildirisi'nin (UNDRIP) 18 ve 19. Maddeleri, yerli halklara kendi bilgi ve kültürel miraslarıyla ilgili karar alma süreçlerine katılım hakkı tanımaktadır. Ancak bu hükümlerin somut uygulamaya yansıması oldukça sınırlı kalmaktadır; nitekim UNDRIP, pek çok ülkenin iç hukukunda doğrudan uygulama kabiliyetine sahip değildir ve hukuki statüsü devlete göre değişmektedir. Bu gerçeklik gözetilerek, yerli bilgi egemenliğini güvence altına alacak politika mekanizmalarının geliştirilmesi; teknik CBS altyapısının genişletilmesi kadar öncelikli bir politika meselesi olarak ele alınmalıdır.

6.3. Kapsayıcı Yapay Zekâ Yönetişimi

YZ sistemlerindeki önyargı ve adaletsizlik riskleri, marjinal grupları ve kadınları orantısız biçimde etkilemektedir. Üretici YZ modellerinin eğitim verilerindeki yapısal önyargılar; meslek, aile rolü ve liderlik bağlamlarında kadınları küçümseyen çıktılar üretebilmekte ve bu durum

işgücü piyasasında algoritmik dışlanmayı derinleştirebilmektedir (DPG-AI, 2024). İklim yönetişiminde kullanılan YZ uygulamaları da bu riskten azade değildir: iklim savunuculuğu, arazi hakları ve kaynak yönetimi bağlamlarında toplumsal cinsiyet verilerinin yetersizliği, yapay zekânın ürettiği politika önerilerini de yapısal olarak taraflı kılabilmektedir.

Tüm bu bulgular, iklim bilgi sistemlerinin tasarımında "veri adaleti" (data justice) perspektifinin ayrılmaz bir ilke olarak benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Kapsayıcı ve cinsiyete duyarlı veri toplama standartları, açık kaynak CBS altyapıları ve topluluk temelli katılımcı izleme süreçleri; bu perspektifin pratiğe yansımasını sağlayacak somut araçlar olarak tanımlanabilir.

7. POLİTİKA ÖNERİLERİ: PİLOT HİPOTEZLER

Bu bölümde sunulan dört politika önerisi, ampirik olarak test edilmiş ve doğrulanmış müdahaleler değil; teorik çerçeveye ve mevcut yazına dayalı pilot uygulamayı gerektiren politika hipotezleridir. Her bir önerinin etkinliği, kapsamlı saha araştırması ve pilot değerlendirme süreçleriyle sınanmalıdır.

7.1. Ekolojik Akıllı Kart Sistemi

Hipotez: Hanelere ve işletmelere yönelik bir ekolojik akıllı kart sistemi; tüketim takibini, çevresel ödüllendirmeyi ve sürdürülebilir satın alma teşvikini bir arada sunarak döngüsel ekonomi davranışlarını pekiştirebilir.

Genel Tasarım: Sistem, bireylerin ve işletmelerin karbon ayak izi düşürme, yenilenebilir enerji kullanımı, gıda israfını azaltma ve yerel ile mevsimsel ürün tüketimi gibi ekolojik davranışlarını izleyecek; bu davranışları somut mali veya sosyal teşviklerle ödüllendirecektir. Türkiye'nin mevcut e-devlet ve dijital kimlik altyapısıyla entegrasyon, uygulamanın sistemik etkinliğini artırabilir.

Riskler ve Açık Sorular: Kişisel tüketim verilerinin toplanmasına bağlı gizlilik kaygıları, veri güvenliği gereklilikleri, dijital okuryazarlık düzeyi düşük grupların sisteme eşit erişimi ve ödüllendirme mekanizmalarının gerçek sürdürülebilirlik yerine tüketimi teşvik eden bir yapıya evrilme riski; pilot süreçte yanıt verilmesi gereken temel sorular arasındadır.

7.2. Tersine Göç ve Kırsal Canlanma Programları

Hipotez: Kent-kırsal göç baskısını tersine çevirecek ekonomik teşvikler; hem kırsal toplulukların demografik sürdürülebilirliğine katkı sunabilir hem de geleneksel ekolojik pratiklerin yaşayan bir bağlamda aktarılmasını destekleyebilir.

Genel Tasarım: Tarım, hayvancılık ve ekoturizm sektörlerinde kırsala yerleşmek isteyen genç hanelere yönelik hibe, düşük faizli kredi ve teknik destek programları önerilmektedir. Yerel GEB bilgisinin nesiller arası aktarımını kolaylaştıracak yaşlı-genç eşleştirme mekanizmaları bu programların tamamlayıcı bir unsurunu oluşturabilir. Bu önerinin kadınların arazi erişimi boyutuyla entegre planlanması; politikanın hem sürdürülebilirlik hem de toplumsal cinsiyet adaleti açısından tutarlılığını güçlendirecektir.

Riskler ve Açık Sorular: Devlet destekli kırsal kalkınma programlarına ilişkin olumsuz tarihsel deneyimler, ekonomik sürdürülebilirlik soruları, kentsel hizmet ve sosyal imkânlara yönelik talep ile genç nesillerin şehre dönüş eğilimi; bu önerinin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken gerçekçi kısıtlar arasındadır.

7.3. Yeşil Yıkama Denetim Mekanizması

Hipotez: Bağımsız denetim mekanizmaları ve şeffaflık standartları, kurumsal yeşil yıkama (greenwashing) iddialarını sınırlayabilir ve tüketiciler ile politika yapıcıların gerçek sürdürülebilirlik performansına dair güvenilir bilgiye erişimini sağlayabilir.

Genel Tasarım: Yeşil ürün ve hizmet iddialarının doğrulanması için ulusal akreditasyon çerçevesi oluşturulması, kamu ihalelerinde doğrulanmış sürdürülebilirlik kriterlerinin esas alınması ve sonuçların kamuyla paylaşıldığı şeffaf raporlama platformlarının kurulması önerilmektedir. Avrupa Birliği'nin Yeşil Talepler Direktifi gibi uluslararası düzenlemelerle uyum, bu mekanizmanın tasarımında dikkate alınması gereken önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır.

Riskler ve Açık Sorular: Mevcut kamu kurumlarının denetim kapasitesinin yeterliliği, uluslararası ticaret standartlarıyla uyum zorunlulukları ve ticari aktörlerin uyumu direnç göstermesi olasılığı; yanıt bekleyen temel sorular arasındadır.

7.4. Tersine Mentorluk

Hipotez: Yaşlı GEB bilgi sahiplerinin genç iklim profesyonelleri, yazılım geliştiriciler ve kamu yöneticilerine "ters yönde" rehberlik ettiği tersine mentorluk programları, nesiller arası bilgi boşluklarını kapatabilir ve inovasyon süreçlerini köklü biçimde zenginleştirebilir.

Genel Tasarım: Kırsal topluluklarda GEB bilgisi aktarımı konusunda deneyimli yaşlıların, kentli çevre uzmanları ve politika yapıcılarla sistematik biçimde eşleştirildiği yapılandırılmış mentorluk programları önerilmektedir. Bu modelde "ters yön" belirleyicidir: bilginin akışı yalnızca uzman akademisyen veya yöneticiden uygulayıcıya değil; uygulayıcı ve GEB bilgi sahibinden akademi ve politika dünyasına da yönelmektedir. Yatay ve çok yönlü bir bilgi ekonomisi, bu önerinin temel değer çerçevesini oluşturmaktadır.

Riskler ve Açık Sorular: GEB bilgi sahiplerinin gönüllü ve özgür katılımının güvence altına alınması, kültürel hassasiyetlerin korunması, bilgi aktarımının sömürücü bir biçim almamasının sağlanması ve değerlendirme yöntemlerinin nasıl tasarlanacağı; bu önerinin kritik tasarım soruları arasındadır.

8. COP31 BAĞLAMI VE KÜRESEL FIRSAT PENCERESİ

8.1. Küresel İklim Gündemindeki Aciliyet

Dünya Meteoroloji Örgütü'nün geçici değerlendirmelerine göre 2025 yılı, küresel ortalama sıcaklığın sanayileşme öncesi döneme kıyasla yaklaşık 1,44 ± 0,13°C üzerinde seyrettiği yıllardan biri olup kayıt tarihinin en sıcak üç yılı arasında yer almaktadır (WMO, 2025). Bu bulgu, Paris Anlaşması'nın 1,5°C uzun vadeli eşiğinin kalıcı biçimde aşıldığı anlamına gelmemektedir; ancak uzun dönemli ısınma eğiliminin kritik sınıra yaklaştığını açıkça ortaya koymaktadır. IPCC'ye göre 1,5°C ile sınırlı tutulacak bir ısınma; mercan resiflerinin, Arktik ekosistemlerinin ve milyonlarca insanın deniz seviyesi yükselmesinden korunması açısından belirleyici bir eşiği temsil etmektedir (IPCC, 2021). Bu nedenle, Paris hedeflerine olan uzaklığı en aza indirgemek; hem ekolojik hem de insani bir zorunluluktur.

8.2. COP31 ve Türkiye'nin Stratejik Konumu

9–20 Kasım 2026 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleşecek olan COP31, Türkiye ile Avustralya'nın ortak evsahipliğiyle yürütülecektir. Bu ortaklık; Kuzey ve Güney Yarıküre iklim kırılganlıklarını, hem coğrafi hem de siyasi anlamda tek bir müzakere gündeminde buluşturma açısından sembolik bir anlam taşımaktadır. Türkiye'nin Avustralya ile kurduğu bu köprü; iklim

finansmanı, teknoloji transferi ve Güney-Güney işbirliği tartışmalarında özgün bir perspektif sunma potansiyeli taşımaktadır.

COP31 evsahibi sıfatıyla Türkiye, iklim müzakerelerine olağandan çok daha stratejik bir konumdan dahil olma fırsatına kavuşmaktadır. Türkiye'nin güncellenmiş Birinci Ulusal Katkı Beyanı (NDC), emisyon azaltım hedeflerini ortaya koyarken yenilenebilir enerji kapasitesinin güçlendirilmesini merkezi bir politika ekseni olarak tanımlamaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). Bu çerçeve, çalışmanın önerdiği bütünleşik yeşil dönüşüm yaklaşımıyla örtüşmektedir.

Öte yandan Türkiye, iklim değişikliğine karşı kırılgan konumdaki Güney ülkeleriyle dayanışma köprüsü kurma ve GEB bilgi sistemlerini küresel iklim yönetişimine taşıma açısından özgün bir ara-konum taşımaktadır. Coğrafi ve kültürel anlamda hem Avrupa hem de Orta Asya ile köklü bağları olan Türkiye; Türk dünyası halklarının —Kazaklar, Kırgızlar, Tuvalılar ve diğerleri— geleneksel ekolojik bilgi birikimlerini küresel iklim politikası gündemine taşıyabilecek nadir aktörlerden biridir.

8.3. Bilimsel Kanıttan Politika Eylemine

Bilimsel kanıtlardan politika eylemine uzanan yolda, yalnızca teknik bilginin değil; kurumsal kapasitenin, siyasi iradenin ve toplumsal katılımın da belirleyici rol oynadığı bilinmektedir. COP31 sürecinde Türkiye'nin anlamlı katkılar sunabilmesi; bu çalışmada önerilen politika hipotezlerinin önce pilot ölçekte sınanmasını, ardından bulgulara dayalı olarak politika tasarımına yansıtılmasını gerektirmektedir. Bu süreçte akademi, sivil toplum, yerel topluluklar ve politika yapıcılar arasındaki işbirliği; çıktıların kalitesi ve meşruiyeti açısından belirleyici olacaktır.

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, "Yeşil Umut" metaforunu merkeze alarak Türkiye'nin biyolojik, kültürel ve teknolojik birikimini sürdürülebilirlik politikalarıyla nasıl bütünleştirebileceğini dört eksen üzerinden tartışmıştır. Geleneksel ekolojik bilginin —özellikle Tuva GEB'inin— döngüsel ekonomi ilkeleriyle buluşturulması; dijital altyapının hesap verebilir ve kapsayıcı bir yönetişim çerçevesinde kullanılması; toplumsal cinsiyet adaleti ile veri egemenliğinin yapısal yönetişim

boyutları olarak konumlandırılması ve dört politika hipotezinin pilot uygulama önerisi olarak tartışmaya açılması; çalışmanın temel analitik katkılarını oluşturmaktadır.

Teorik açıdan çalışma, GEB ile döngüsel ekonomi arasındaki yapısal köprüyü göstermiş; bu ilişkinin soyut bir benzerlik değil, somut politika tasarımları için değerli bir ilham kaynağı olduğunu savunmuştur. Dijital entegrasyon tartışmasında ise teknolojinin kendisinin yeterli olmadığı, yönetişim mekanizmalarının tasarımının en az teknolojik altyapı kadar belirleyici olduğu vurgulanmıştır. Toplumsal cinsiyet adaleti ve veri egemenliği boyutları, çalışmada bir ek not olarak değil; politikanın gerçek anlamda dönüştürücü olabilmesinin ön koşulları olarak konumlandırılmıştır.

Metodolojik sınırlılıklar açıkça kabul edilmelidir: Saha araştırmasının yokluğu, GEB kaynaklarının büyük bölümünün gri literatürden oluşması ve dört politika hipotezinin ampirik testlerden geçirilmemiş olması, bulguların kesinlik düzeyini kısıtlamaktadır. Önerilen politika mekanizmaları, doğrudan uygulanmaya hazır reçeteler olarak değil; araştırma ve pilot uygulamanın gündemini açmayı amaçlayan kavramsal çerçeveler olarak sunulmaktadır. Bu çerçevelerin geçerliliğini sınamak; çok disiplinli, katılımcı ve uzun dönemli araştırma programlarını gerektirmektedir.

COP31'in Antalya'da toplanacak olması, Türkiye için hem sembolik hem de pratik bir fırsat penceresi açmaktadır. "Yeşil Umut" kavramı, bu fırsatın ruhunu özetlemektedir: salt iyimserliğin değil, sistematik umudun; yani belirli koşullar ve adımlar gerçekleştiğinde dönüşümün mümkün olduğuna dair kanıta dayalı inancın ifadesidir. Bu inancın somut politika çıktılarına dönüşmesi; akademi, sivil toplum, yerel topluluklar ve politika yapıcılar arasında kurulan gerçek işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Gelecekteki araştırmalar için somut öncelikler şunlardır: GEB belgeleyen katılımcı araştırma programları, TAKBİS verilerinde cinsiyete duyarlı gösterge çerçeveleri, politika hipotezlerini sınayan pilot uygulamalar ve COP31 müzakerelerine katkı sunacak GEB temelli iklim uyum senaryoları.

KAYNAKÇA

Berkes, F. (2012). Sacred ecology (3. baskı). Routledge.

BM Genel Kurulu. (2007). Yerli Halkların Hakları Hakkında Birleşmiş Milletler Bildirisi (A/RES/61/295). Birleşmiş Milletler. https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html

BM Kadın Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi [CEDAW]. (2016). Kırsal alanlardaki kadınların haklarına ilişkin 34 numaralı genel tavsiye (CEDAW/C/GC/34). Birleşmiş Milletler. https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-34-article-14-rights-rural

Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). The costs of connection: How data is colonizing human life and appropriating it for capitalism. Stanford University Press.

Dabanlı, A. (2026, Eylül). Bilişimde birlik: Dijital egemenlik ve coğrafi bilgi sistemleri [Sektör Mülakatı]. ICT Media.

Dirin, D. A., & Fryer, C. R. (2020). Analysis of long-term land use and land cover changes and landscape fragmentation in the Tuva Republic, Russia. Remote Sensing, 12(4), 639. https://doi.org/10.3390/rs12040639

DPG-AI. (2024). Yapay zekâ ve toplumsal cinsiyet önyargısı: Avrupa Birliği kurumlarına kolektif bildiri [Kolektif Savunuculuk Belgesi]. [Yayımlanmamış kolektif mektup.]

Ellen MacArthur Foundation. (2013). Towards the circular economy: Economic and business rationale for an accelerated transition (Cilt 1). Ellen MacArthur Foundation.

IPCC. (2021). Climate change 2021: The physical science basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change (V. Masson-Delmotte ve diğerleri, Ed.). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009157896

IRENA. (2024). Renewable capacity statistics 2024. International Renewable Energy Agency. https://www.irena.org/publications/2024/Mar/Renewable-capacity-statistics-2024

Kuleyin, Y. (2024). Kadın Hayatın "Bug" ı mı yoksa "DeBug" ı mı?

(https://www.linkedin.com/pulse/kad%C4%B1n-hayat%C4%B1n-bug-%C4%B1-m%C4%B1-yoksa-debug-yasemin-kuleyin-qeo5f)

Kuleyin, Y. (2024). Toprak Gaspından Veri Gaspına: Dijital kolonizasyon ve yerli halk verileri- (https://obs.hkmo.org.tr/showmedia/uploads/news/fa2e383f74690bcbb36d0c127d8a028f.pdf)

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022). Türkiye Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı 2022–2032. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2023). Türkiye'nin Paris Anlaşması kapsamındaki güncellenmiş ulusal katkı beyanı (NDC). T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.

TKGM. (2023). TAKBİS 2023 yıllık faaliyet raporu. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü.

Türkiye Barolar Birliği Dergisi. (2017). Türkiye'de kadın ve mülkiyet hakları: İstatistiksel bir değerlendirme. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 130, 45–68.

WMO. (2025). State of global climate 2025: Provisional report. World Meteorological Organization. https://wmo.int/publication-series/state-of-global-climate-2025

A Bibliometric Analysis of Artificial Intelligence Research in Guidance and Psychological Counseling

Burhan ŞAHİN, MSc.

Bursa Uludag University Institute of Educational Sciences

Bursa, Türkiye

ORCID ID:0009-0004-2532-9467

Nagihan OĞUZ DURAN, Prof.Dr.

Bursa Uludağ University, Faculty of Education

Bursa, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8049-1510

Abstract

This study aimed to examine the research landscape and structure of scientific publications on artificial intelligence in the field of school psychological counseling and guidance through bibliometric analysis. To this end, a search was conducted in the Web of Science (WoS) database on May 19, 2025, using specified keywords, and 21 publications were included in the analysis based on the inclusion criteria. The publications were evaluated in terms of year, type, country, language, journal, number of citations, author, institution, and keywords; the data were analyzed and visualized using VOSviewer software. The findings indicate that the field is relatively emerging and that publication output has increased markedly, particularly since 2024. It was determined that the majority of the publications originated from the United States, all were published in English, and publication output is concentrated among a limited number of researchers. The keyword network revealed that the field is shaped by areas such as assessment and reporting processes, mental health services, ethics and professional responsibilities, educational practices, and career counseling. It was observed that the literature has developed primarily from the perspective of school psychology. At the same time, practices specific to psychological counseling and guidance services are represented to a relatively limited extent. Overall, the findings highlight a gap between the broader school psychology literature and research specifically addressing psychological counseling and guidance services. The findings indicate a need for greater diversity in international contributions to the field's development and for more research focusing specifically on psychological counseling and guidance contexts. Research into school counselors' experiences with artificial intelligence, their technology adoption processes, professional evaluations, and ethical approaches could contribute to a more

comprehensive understanding of the field's current state. Furthermore, it is recommended that professional and ethical requirements, such as student privacy, confidentiality, data security, ethical principles, and human/expert oversight, be upheld, and that AI-related knowledge, skills, and ethical competencies be supported through in-service training.

Keywords: Artificial Intelligence, Bibliometric Analysis, Psychological Counseling and Guidance.

Introduction

The term "artificial intelligence" was first used at the Dartmouth Conference in 1956 and defined as "the ability of machines to perform tasks that require human intelligence" (McCarthy et al., 1956); throughout its development to the present day, artificial intelligence has focused on the ability to mimic human cognitive processes (Natale & Ballatore, 2017). Artificial intelligence, which is based on the development of systems capable of performing tasks such as learning, reasoning, and decision-making—traditionally associated with human cognitive abilities (Lockwood, Shergill, Choi, Kim, Farmer & Sansosti, 2026)—creates a connection with the field of psychology through its focus on mimicking human cognitive processes. While psychology facilitates the development of artificial intelligence algorithms through its theoretical knowledge aimed at explaining human behavior (Subramanian et al., 2021), advancements in artificial intelligence, in turn, can contribute across a broad spectrum—from psychological diagnostic processes to treatment methods (Poudel, 2025).

ELIZA, developed by Weizenbaum and one of the earliest examples demonstrating the mutual influence between artificial intelligence and psychology, was able to generate conversational dialogues at a fairly basic level and engage in realistic conversations with humans (Russell & Norvig, 2021). In today's society, artificial intelligence has increasingly taken on a central role, creating transformative impacts in various fields, particularly in education and research (Zawacki-Richter, Garin et al., 2019); and with the widespread adoption of generative artificial intelligence (Chan & Colloton, 2024), it has become possible to establish emotionally aware interactions (Li et al., 2023; Vistorte, 2024). Artificial intelligence, whose use is becoming increasingly widespread in the healthcare sector (World Health Organization, 2024), is showing a similar trend of expansion in the workplace. This trend is supported by the fact that the rate of AI usage among employees rose from approximately 55% to 80% between 2023 and 2024 (Lin & Parker, 2025; Singla et al., 2025). This rapid progress in technological advancements and the increasing accessibility of big data are driving rapid transformations in work and life practices (Ricoy, Varela-Garcia & Delgado-Parada, 2025). This process of transformation and widespread adoption may bring about significant professional and practical changes for experts working in the fields of education and school psychology (Prendeville & Kinsella, 2025).

It has been noted that the labor shortage in the field of school counseling—which plays a significant role in students' psychological and academic development (Su et al., 2024)—has led many professionals to serve a number of students exceeding the levels recommended by professional standards (Goforth et al., 2021). Despite the increasing demand for student support services, the limited human resources in the field of mental health present a significant service delivery challenge for school counseling (U.S. Department of Education, 2021). The inability to fully meet the growing need for student support with current professional capacity has underscored the importance of artificial intelligence (AI) applications, which have the potential to enhance the effectiveness and efficiency of service delivery (Lockwood, Shergill & Choi, 2025). The ability of AI-based tools to provide real-time feedback, increase access to services, and offer alternatives to traditional practices is steadily increasing the importance of these technologies in the field of education (Boucher et al., 2021; Galvão et al., 2018; Miner et al., 2016).

Studies conducted in recent years have revealed findings regarding school psychologists' and school counselors' practices, perceptions, and modes of interaction with AI technologies (Farmer, Lockwood, Floyd & Sisco, 2025; Lockwood, Dillon, Farmer & Kubick, 2025). The first comprehensive study was conducted by Farmer et al. (2025) and involved 199 school psychologists across the United States. The findings indicate that approximately half of the participants had used AI for professional purposes within the past six months. However, regular use is low; fewer than 20% of participants use AI on a weekly or daily basis. A more recent study conducted in 2025 with 129 school psychologists in Ohio, however, indicates an increase in AI usage. According to this study, 79.1% of participants had used AI at work within the past six months, and 43.4% reported weekly or daily use. These results are consistent with the findings reported by Lockwood et al. (2025), which revealed a significant increase in AI usage within just one year. As usage becomes more widespread, there remains a need to build a body of knowledge regarding the purposes and boundaries within which AI will be used in professional practice in the fields of school psychology and psychological counseling.

Psychological counseling and guidance services, situated at the intersection of education and mental health, are influenced by developments in artificial intelligence, just like other professional groups in the mental health field. However, each professional group must address its stance on artificial intelligence within the framework of its own theoretical foundations, professional roles, and contextual application (Impram, 2026). Furthermore, it is emphasized that artificial intelligence should be positioned as a tool that supports decisions made by a human expert rather than as the ultimate decision-maker (Kalman et al., 2023). In this regard, it is emphasized that, in line with the professional context of psychological counseling and guidance, the use of AI must evolve toward a concept of "augmented intelligence," which requires that AI-generated work be supervised by a qualified human expert (Blease & Torous, 2023; Chan, 2025).

While the widespread accessibility of artificial intelligence offers educators significant professional advantages, it has also intensified debates regarding the role of these technologies in educational applications, how they are used, and their ethical implications (Miao & Holmes, 2023). It appears that there are still only a limited number of studies addressing the use of artificial intelligence in school settings, which holds significant strategic potential for both psychological counseling and guidance practices (Bilquise, 2022; Inkster et al., 2018; Impram, 2026; Waidyam et al., 2019). Furthermore, the literature indicates that experiences and applications related to artificial intelligence are evaluated within the professional framework of school psychologists, thereby increasing the need for systematic and field-specific research on the role of artificial intelligence (Farmer, Lockwood, Floyd & Sisco, 2025). Therefore, in addition to current studies focused on school psychology, there is a need for research that examines how artificial intelligence is positioned within the context of psychological counseling and guidance services.

In recent years, there has been an increase in the number of studies on the use of artificial intelligence in the fields of school psychology and school counseling. However, existing research largely focuses on professionals' experiences with, perceptions of, and ethical evaluations of artificial intelligence (Chan, 2025; Farmer et al., 2025; Lockwood et al., 2025). These studies help us understand how professionals experience AI. However, they do not reveal the field's overall scientific structure. In other words, it is not yet known in which countries and institutions research is concentrated, which researchers are shaping the field, or which topics are prominent and which are under-researched. Yet, mapping this structure is crucial for conducting field-specific and systematic research (Farmer et al., 2025). Indeed, in the literature review conducted as part of this study, no studies were found that examined artificial intelligence in the field of school psychological counseling and guidance from a bibliometric perspective. Determining these structural characteristics of the field is important both for evaluating current research trends and for identifying topics that have not been sufficiently addressed. Accordingly, this study conducted a bibliometric analysis of relevant publications in the Web of Science (WoS) database to identify the field's development trends, the countries and institutions where scientific output is concentrated, the journals involved, and prominent research themes. The aim is to elucidate the current state of the field and provide a framework that can guide future research.

This study employs bibliometric analysis to answer the following research questions:

1. What is the global distribution of scientific publications related to school psychological counseling and guidance activities in terms of year, type, country, language, journal, and number of citations?

2. What is the distribution of authors in terms of citation analysis?

3. What is the distribution of publications by institution?

4. What is the distribution of publications by keywords?

Method

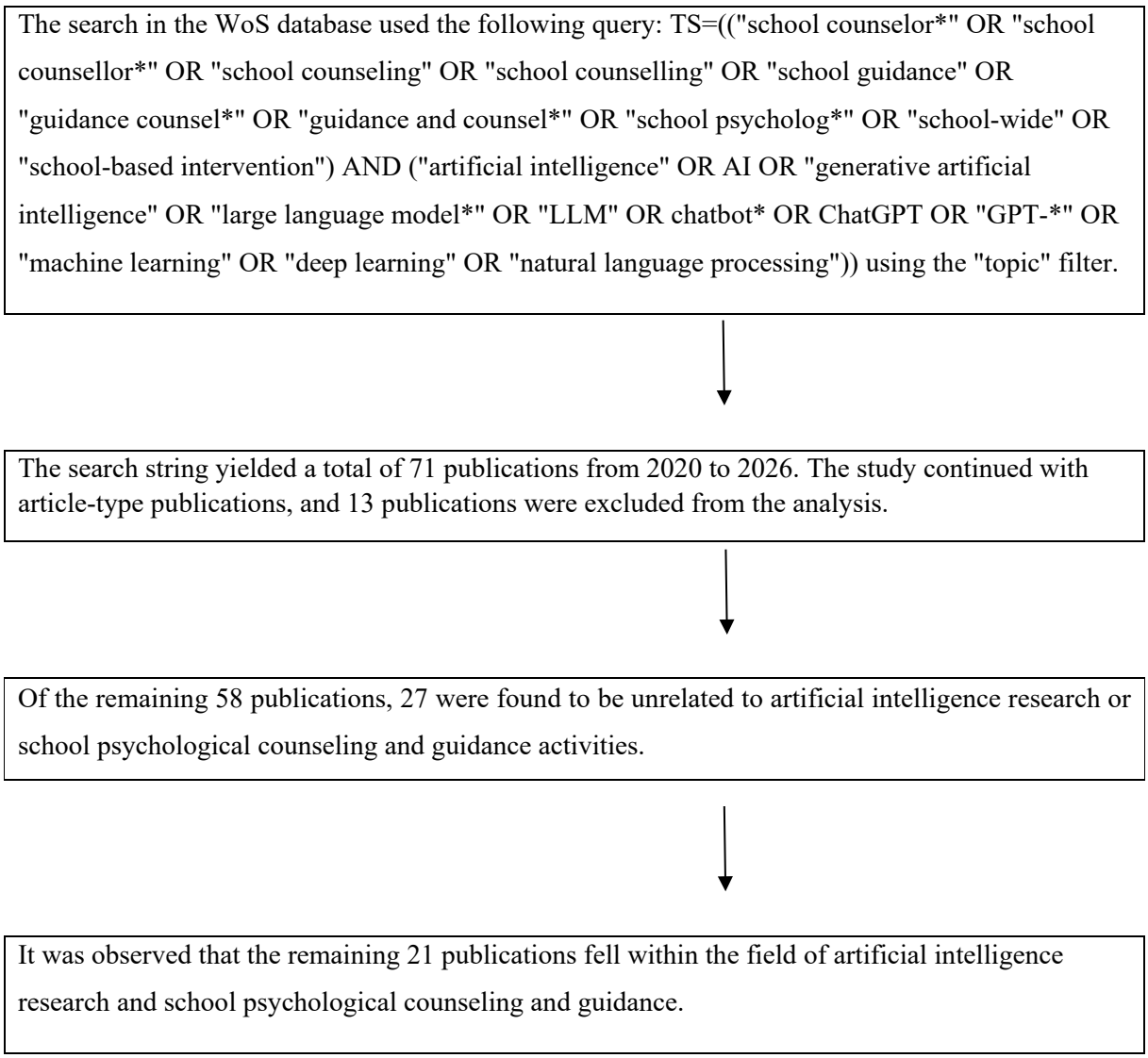
In this study, bibliometric analysis—defined as the use of mathematical and statistical methods to identify and evaluate the current state of scientific publications (Lundberg, 2006)—was employed. The bibliometric analysis method, which aims to reveal trends, developments, and research structures in a specific research field by examining scientific publications using quantitative methods (Donthu et al., 2021) is also an important scientific method for identifying potential knowledge gaps and is regarded as an effective tool that contributes to managerial processes and decision-making mechanisms in the fields of science and technology (Romanelli et al., 2018). Furthermore, bibliometric analysis—which enables the visualization of the indicators obtained through network structures—contributes to understanding the general framework of a discipline by examining the structural characteristics and content dimensions of a scientific field (Fahimnia, Sarkis, and Davarzani, 2015). Bibliometric analysis is an approach that enables the development of analytical methods and bibliographic indicators based on statistical criteria; it is used as an effective tool for the systematic tracking and management of scientific outputs such as publications, citations, patent documents, and reports (Goncalves et al., 2019). It can also provide additional statistical information regarding data such as authors, institutions, and keywords (Xinhan et al., 2018). The VOSviewer software is used to analyze and visualize the bibliographic data of publications. This software organizes the data into clusters and reveals their relationships (Van Eck and Waltman, 2017).

Data Collection Process

The Web of Science (WoS) database was used as the data source in this study. WoS is one of the most frequently preferred databases in bibliometric research due to its reliable data and coverage of high-quality academic journals (Ellegaard, 2018). Furthermore, its provision of standardized institutional information and capabilities for citation analysis contributes to WoS being considered a suitable data source for bibliometric studies (Mongeon & Paul-Hus, 2016). This study was conducted on May 19, 2025, in the WoS database using the keywords in the search string provided in Figure 1. A total of 71 publications were identified in the database using the relevant search string for the years 2020–2026. After including only research articles among the publications in the resulting dataset, 58 publications remained; bibliometric analyses were then continued using 21 of these publications that aligned with the research focus.

Figure 1

Data Collection Process

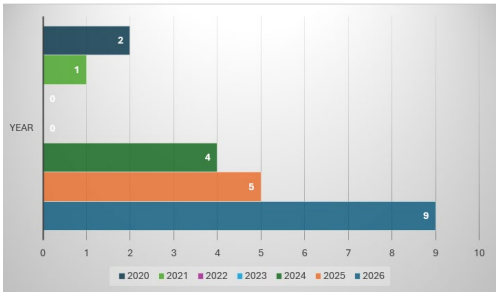
Findings

The findings are presented under separate headings within the framework of the research questions. The sections include “Findings regarding the year, type, country, language, and journals of publications in the field of school psychological counseling and guidance,” “Findings regarding authors,” “Findings regarding institutions,” and “Findings regarding the most frequently used keywords in the publications.”

Findings on the Distribution of Publications by Year, Type, Country, Language, Journal, and Number of Citations

Table 1

Findings on the Distribution of Publications by Year

Category	Distribution of Publications	%	Graphical Representation
Year			
2026	9	42.85	
2025	5	23.81	
2024	4	19.04	
2023	0	0	
2022	0	0	
2021	1	4.76	
2020	2	9.52	

As seen in the research findings presented in Table 1, the first research on the use of artificial intelligence in school psychological counseling and guidance activities was conducted in 2020 with 2 publications (9.52%), and 1 publication (4.76%) was released in 2021. While no publications related to this research topic were published between 2022 and 2023, a total of 21 publications (95.24%) were published.

Table 2 lists the countries of origin for these publications along with their frequencies and percentages, while Figure 2 shows their geographical distribution.

Table 2

Findings on the Distribution of Publications by Country

Category	Number of Publications	%	Graphical Representation
Country			
U.S.	13	61.90	
Indonesia	2	9.52	
Oman	2	9.52	
Syria	2	9.52	
Morocco	1	4.76	
Poland	1	4.76	
Spain	1	4.76	
Taiwan	1	4.76	
Turkey	1	4.76	

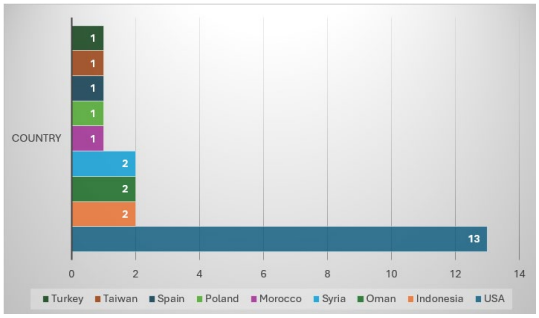
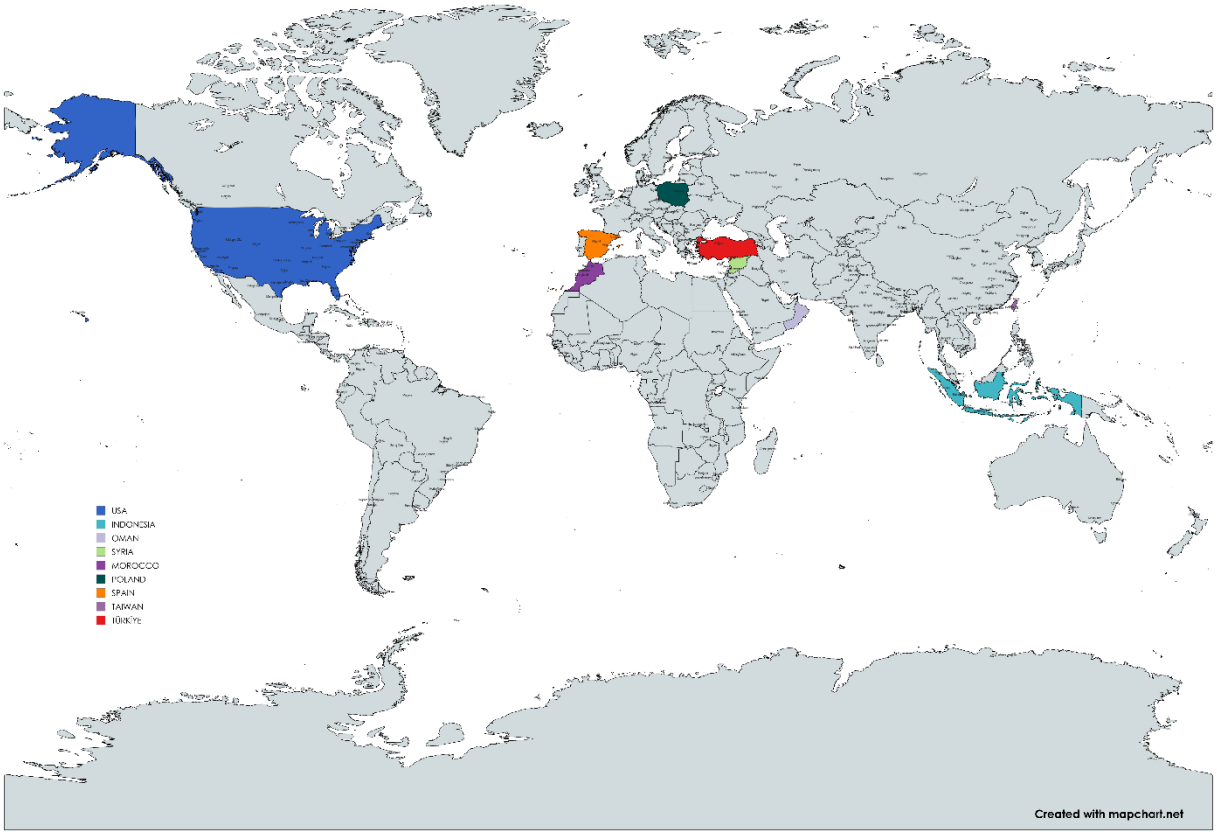

Figure 2

Findings on the Distribution of Publications by Country

According to the research findings presented in Table 2 and Figure 2, regarding the number of publications on the use of artificial intelligence in school psychological counseling and guidance activities, the United States had 13 (61.90%), Indonesia, Oman, and Syria each had 2 (9.52%), and Morocco, Poland, Spain, Taiwan, and Turkey each had 1 (4.76%). Furthermore, since the study utilized the Web of Science (WoS) database, all 21 publications in the study (100%) were in English.

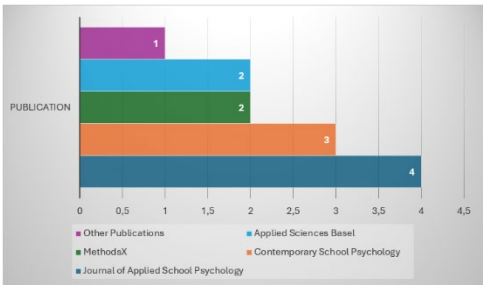
Table 3 shows the journals in which the publications appeared, along with their frequencies and percentages.

Table 3

Distribution of Publications by Journal

Category	Number of Publications	%	Graphical Representation
Name of the Journal			

Journal of Applied School Psychology	4	19.04
Contemporary School Psychology	3	14.28
MethodsX	2	9.52
Applied Sciences (Basel)	2	9.52
Art Therapy	1	4.76
Counseling & Psychotherapy Research	1	4.76
IEEE Access	1	4.54
IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologías del Aprendizaje IEEE RITA	1	4.76
Journal of Employment Counseling	1	4.76
Journal of Measurement and Evaluation ,	1	4.76

Education, and Psychology Epod		
Journal of Psychoeducational Assessment	1	4.76
School Psychology	1	4.76
School Psychology Review	1	4.76
Paths to Law	1	4.76

According to the research findings shown in Table 3, there were 4 publications (19.04%) in the **Journal of Applied School Psychology**, 3 publications (14.28%) in **Contemporary School Psychology**, two each in **MethodX** and *Applied Sciences* (for a total of 4 publications, 9.52%), while all remaining journals each had 1 publication (4.76%).

Findings Regarding Authors

This section presents the authors who have published research on artificial intelligence in school counseling and guidance activities, along with the citations received by these authors. Table 4 is based on the number of citations for the studies. To improve the readability of the table and highlight studies that are more prominent in the literature, publications with more than 5 citations were reported; those with 5 or fewer citations were excluded from the table.

Information regarding the authors of the publications, the article titles, journal names, publication years, and citation counts is presented in Table 4, sorted from highest to lowest citation count.

Table 4

Distribution of Publications by Number of Citations

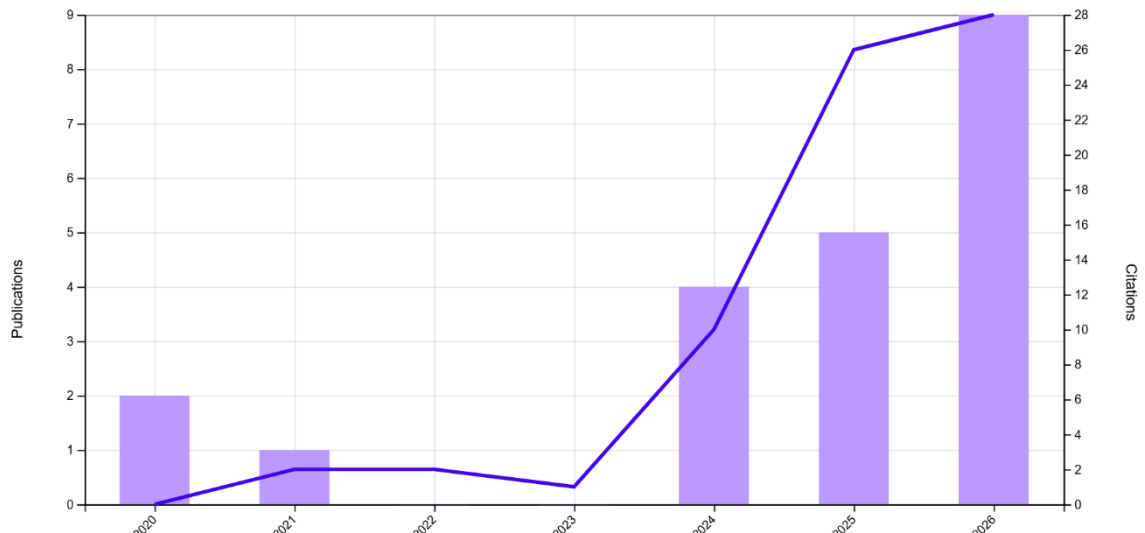
Rank	Authors	Publication Title	Journal Name	Year of Publication	Number of Citations (Citation Count)	Number of Citations (All Databases)
1	Majjate, Hajar; Bellarhmouch, Youssra; Jeghal, Adil; Yahyaouy, Ali; Tairi, Hamid; Zidani, Khalid Alaoui	AI-Powered Academic Guidance and Counseling System Based on Student Profile and Interests	Applied System Innovation	2024	14	16
2	Lockwood, Adam B.; Castleberry, Joshua	Examining the Capabilities of GPT-4 to Write an APA-Style School Psychology Paper	Contemporary School Psychology	2025	10	10
3	Su, Shih-Wen; Hung, Chao-Hsiang; Chen, Li-Xian; Yuan, Shyan-Ming	Development of an AI-Based System to Enhance School Counseling Models for Asian Elementary Students With Emotional Disorders	IEEE Access	2024	8	12

4	Wang, Jiandong; Liu, Jin; DiStefano, Christine; Pan, Gaofeng; Gao, Ruiqin; Tang, Jijun	Utilizing Deep Learning and Oversampling Methods to Identify Children's Emotional and Behavioral Risks	Journal of Psychoeducational Assessment	2021	8	9
5	Farmer, Ryan L.; Lockwood, Adam B.; Floyd, Randy G.; Sisco, Alec D.	How Are School Psychologists Using Artificial Intelligence in 2024? A Descriptive Study	School Psychology	2026	6	6

According to the research findings shown in Table 4, the publication *"AI-Powered Academic Guidance and Counseling System Based on Student Profile and* Interests" by Majjate et al. (2024) received 14 citations, while the publication *"Examining the Capabilities of GPT-4 to Write an APA-Style School Psychology* Paper" by Lockwood and Castleberry (2025) received 10 citations, the paper *"Development of an AI-Based System to Enhance School Counseling Models for Asian Elementary Students With Emotional Disorders"* by Su et al. (2024) received 8 citations, the paper *"Utilizing Deep Learning and Oversampling Methods to Identify Children's Emotional and Behavioral Risk"* by Wang (2021) received 8 citations, and the publication *"How Are School Psychologists Using Artificial Intelligence in 2024? A Descriptive Study"* by Farmer et al. (2026) has received 6 citations. Figure 3 visually illustrates the citation distributions and trends of the publications examined in this study by year.

Figure 3

Citation Distribution and Trends of Publications by Year

An examination of the findings in Figure 3 reveals that the number of publications and citations has varied by year. While the number of publications and citations remained at a low level between 2020 and 2023, an increase in both indicators was observed starting in 2024. In particular, the rise in the number of publications in 2025 and 2026 was accompanied by an increase in the number of citations.

Table 5 lists the authors with the highest number of publications and the highest number of citations in research on artificial intelligence in school psychological counseling and guidance activities.

Table 5

Authors with the Most Publications and the Most Citations

Authors	Number of Publications	Number of Citations
Authors with the Most Publications		
Lockwood, A. B.	7	26
Choi, D.	3	5
Farmer, R. L.	2	7
Floyd, R. G.	2	7
Sisco, A. D.	2	6
Shergill, G.	2	6
Alhammami, M.	2	6
Hammami, S. N.	2	4
Most Cited Authors		
Lockwood, A. B.	7	26
Alhammami, M.	2	7
Hammami, S. N.	2	7
Farmer, R. L.	2	6
Floyd, R. G.	2	6
Sisco, A. D.	2	6
Choi, D.	3	5

Shergill, G.	2	4

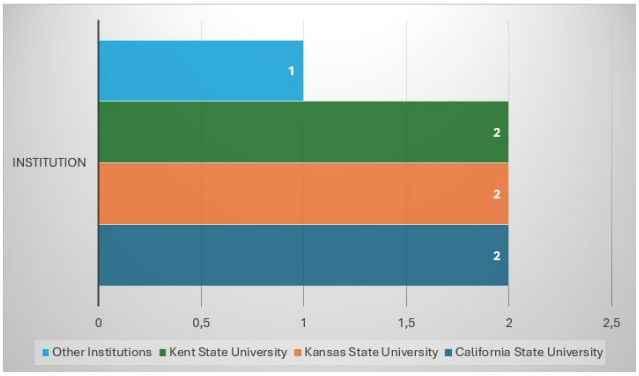
An examination of the research findings in Table 5 reveals that Lockwood, A. B. ranks first with 7 publications. Choi, D. follows with 3 publications. Farmer, R. L., Floyd, R. G., Sisco, A. D., Shergill, G., and Newman, D. S. each have two publications. In terms of citation counts, Lockwood, A. B. stands out as the most cited author with 26 citations. Farmer, R. L., Floyd, R. G., and Sisco, A. D. each received 6 citations, while Choi, D. received 5 citations, Newman, D. S. received 4 citations, and Shergill, G. received 1 citation. When the number of publications and citations are evaluated together, it is observed that as the number of publications increases, the number of citations also tends to increase. However, it is noteworthy that some authors with fewer publications have received more citations. For example, Farmer, R. L., Floyd, R. G., and Sisco, A. D. have received more citations than Choi, D., despite having only two publications each. Overall, it is evident that Lockwood, A. B. stands out distinctly from other authors in terms of both the number of publications and the number of citations. Furthermore, the fact that some authors receive a high number of citations despite having a limited number of publications indicates that their work has a relatively high impact in the field.

Findings Regarding Institutions and Number of Publications

Table 6

Institutions with the Most Publications and Number of Publications

Institution	Number of Publications	Graphical Representation
California State University	2	
Kansas State University	2	
Kent State University	2	
National Yang Ming Chiao Tung University	2	
The University of Arizona	2	

University of Cincinnati	2
University of Florida	2
University of Memphis	2
University of South Carolina	1
Loyola University	1
Texas Woman's University	1

Table 6 shows the institutions with the highest number of publications in the research field. An analysis of the findings reveals that Kent State University, the University of Memphis, California State University, Kansas State University, the University of Florida, National Yang Ming Chiao Tung University, the University of Cincinnati, the University of Arizona, and the University of South Carolina are among the institutions making the greatest contributions, each with two publications. In contrast, Texas Woman's University and Loyola University are represented by one publication each. The fact that the number of publications among these institutions is relatively close indicates that research output is not concentrated in any single university. Furthermore, the fact that the majority of the institutions listed in the table are located in the United States demonstrates that publications in this research field are primarily produced by higher education institutions in that country . However, the inclusion of National Yang Ming Chiao Tung University on the list indicates that research in this field is also being conducted by institutions in other countries.

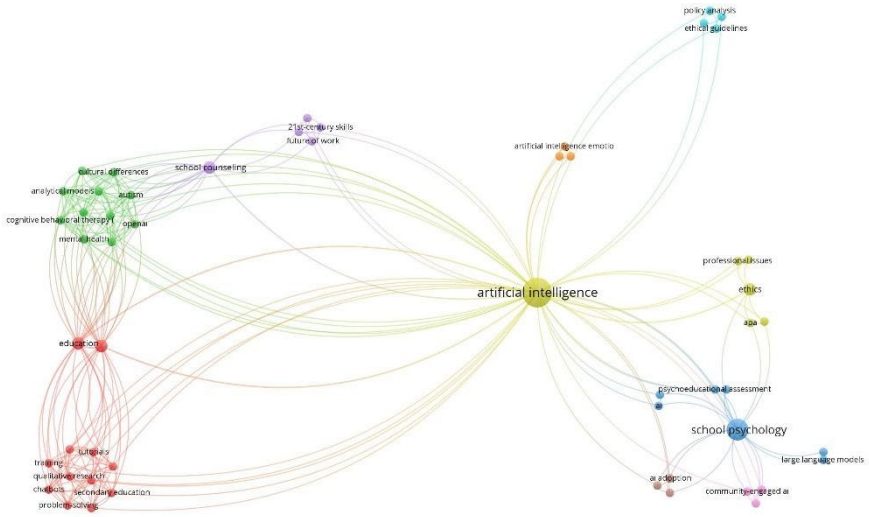
Table 7 presents findings regarding the most frequently used keywords in the field of artificial intelligence research in school psychological counseling and guidance, along with their usage frequencies, total link strengths, and the relationships between them as depicted in a network map.

Findings Regarding the Most Frequently Used Keywords in Publications

Table 7

Frequency of Keywords and Total Link Strength

Keyword	Frequency	Total Link Strength	Graphical Representation
Artificial Intelligence	11	71	
School Psychology	6	20	
Machine Learning	6	24	
Education	2	26	
Employee Welfare	2	26	
School Counseling	2	20	
Classification	2	17	
Ethics	2	16	

Analytical Models	2	7

Upon examining Table 7, it can be seen that the keyword “artificial intelligence” appears 11 times and has a total link strength of 71. The keywords “school psychology” and “machine learning” each appear six times, with total link strengths of 20 and 24, respectively. The keywords “education” and “employee welfare” each appear twice, and the total link strength for both concepts is 26. The keyword “school counseling” appears twice and has a total link strength of 20, while the keyword “classification” appears twice and has a total link strength of 17. The keyword “ethics” appears twice and has a total link strength of 16. Finally, the keyword “analytical models” appears twice and has a total link strength of 7 in the table.

Discussion

Findings regarding publication years indicate that artificial intelligence is a new research topic in the field of school psychological counseling and guidance. The first studies emerged in 2020; no publications appeared in 2022 or 2023; and the number of publications has increased significantly starting in 2024. This increase coincides with the widespread adoption of generative artificial intelligence technologies. Indeed, recent studies have focused on school psychologists’ and psychological counselors’ experiences with AI, their professional practices, and ethical considerations (Farmer et al., 2025; Lockwood et al., 2025). Findings regarding specific countries reveal that the majority of this research is centered in the United States. Although the emergence of studies from different countries points to international interest in the field, the low number of publications suggests that the field is still in its early stages in most countries. The fact that these publications appear predominantly in school psychology journals also supports the notion that the field’s literature has developed largely from a school psychology perspective.

Citation findings indicate that the most highly cited studies focus on applied topics rather than theoretical discussions. These studies center on artificial intelligence-supported academic counseling systems, school counseling practices, the identification of children’s emotional and behavioral risks, and psychoeducational assessment processes. The fact that the majority of highly cited studies have been published in the last few years indicates that interest in the field has intensified rapidly. Findings regarding the authors reveal that research output is concentrated among a limited number of researchers. Lockwood clearly stands out in terms of both the number of publications and citations. In contrast, Farmer, Floyd, and Sisco have received relatively high citation counts despite having fewer publications; this demonstrates that there is not always a linear relationship between the number of publications and impact. The fact that research output is shaped by a few leading researchers is consistent with the field being in its early stages of development. Findings regarding institutions show that research output is not

concentrated at a single university but is distributed across various higher education institutions. However, the fact that most of the prominent institutions are located in the United States aligns with findings at the national level. The contribution of institutions from different countries indicates that the field is gradually becoming international.

An analysis of the keyword network reveals that the studies are organized around multiple thematic clusters. The concept of "artificial intelligence," located at the center of the network, is closely linked to other concepts in terms of frequency of use and total link strength. This indicates that artificial intelligence has become a central focus of research in the fields of school psychology and psychological counseling. First, the cluster formed by the concepts "school psychology," "psychoeducational assessment," "large language models," and "AI" reflects the relationship between artificial intelligence and assessment processes in school psychology. It is evident that studies in this area focus particularly on psychoeducational assessment, report writing, documentation processes, and supporting expert decisions (Farmer et al., 2025; Lockwood et al., 2025). It is noteworthy that with the widespread adoption of large language models, the visibility of studies on the use of artificial intelligence in assessment and reporting processes has increased (Lockwood and Castleberry, 2025). This finding indicates that artificial intelligence is primarily addressed in the field of school psychology within the context of assessment and reporting processes.

Second, the cluster formed by the concepts "mental health," "autism," "cognitive behavioral therapy," "social-emotional learning," "cultural differences," and "analytical models" indicates that AI is being addressed in the context of mental health services. It is evident that these studies focus on sentiment analysis, digital interventions, chatbots, and AI-supported applications tailored to various psychological needs (Su et al., 2024; Yıldırım, 2024; Wang, 2021). In particular, studies on monitoring the mental health of children and adolescents, developing psychological support processes, and early risk identification applications stand out in this cluster (Alhammami and Hammami, 2021; Mackowsa, 2024). Third, the cluster comprising the concepts "ethics," "APA," "NASP," and "professional issues" focuses on ethical, legal, and professional responsibilities related to the use of artificial intelligence. An examination of the relevant studies reveals that topics such as privacy, data security, algorithmic biases, professional responsibilities, and human oversight are prominent (Lockwood et al., 2026). It is also evident that studies on the development of ethical principles and professional standards for the use of artificial intelligence are grouped under this theme (Carrasco, 2026; Reichart, 2026). This indicates that the use of artificial intelligence is discussed not only within the framework of technical capabilities but also in the context of professional responsibilities and limits of practice.

Fourth, the cluster comprising the concepts "education," "training," "tutorials," "decision making," "problem-solving," "chatbots," and "qualitative research" represents studies on the use of AI in educational processes and professional practice. Research on AI-supported learning environments,

educational technologies, professional development activities, and practical experiences appears to be concentrated along this axis (Lockwood and Brown, 2025; Ricoy et al., 2025). This finding indicates that interest in AI is not limited to technological tools alone but also encompasses educational and professional development processes. Fifth, the cluster “ ”—comprising the concepts “school counseling,” “future of work,” “career readiness,” “21st-century skills,” and “technological change”—focuses on the relationship between artificial intelligence and career counseling. It is evident that studies have concentrated on students’ career development, changing labor markets, and the skills that will be needed in the future (Anwar et al., 2026; Falcao, 2026; Majjate et al., 2024). This indicates that transformations related to artificial intelligence are beginning to be addressed within the context of career development and career counseling.

When the keyword network is evaluated as a whole, it shows that AI research in the fields of school psychology and psychological counseling has diversified around various thematic axes, such as assessment processes, mental health services, ethical issues, educational practices, and career counseling. However, the fact that the concept of “school psychology” occupies a more central position in the network structure reveals that the literature has developed primarily from the perspective of school psychology. In contrast, the relatively limited representation of the term “school counseling” in terms of frequency of use suggests that studies in the context of psychological counseling and guidance are still in their developmental stage. Therefore, it can be argued that future research focusing more on application areas specific to psychological counseling and guidance services could contribute to the development of the literature.

In this study, the scientific structure of artificial intelligence research in the field of school psychological counseling and guidance was examined through bibliometric analysis. When the findings are evaluated as a whole, it is evident that the field is quite new, rapidly growing, but has not yet consolidated around specific centers. The fact that publication output is largely concentrated after 2024 and primarily stems from U.S.-based institutions and researchers indicates that the field’s literature has been shaped by a limited number of pioneering studies. From a thematic perspective, the studies were found to vary across the axes of assessment and reporting processes, mental health services, ethics and professional responsibilities, educational practices, and career counseling; however, it was determined that the majority of the literature has developed from the perspective of school psychology, while practices specific to psychological counseling and guidance services are represented to a relatively limited extent. This picture reveals that artificial intelligence is a research area that is gaining increasing importance in the context of school-based psychological services but is still in its early stages of development. Therefore, it can be argued that the field’s development requires both a diversification of international contributions and an increase in research specific to the context of psychological counseling and guidance.

The findings of this study should be evaluated within the framework of certain limitations. The study was limited to publications indexed in the Web of Science (WoS) database and identified based on the specified keywords. Consequently, studies found in other databases were not included in the scope of the research. Furthermore, the fact that studies on the use of artificial intelligence in school psychological counseling and guidance activities are relatively new and the number of publications remains limited indicates that the findings reflect only a specific segment of the current literature. Furthermore, the bibliometric analysis method focuses more on publication, citation, and keyword patterns than on the content of the studies. Therefore, the research findings should be evaluated in terms of revealing general trends in the literature.

Based on the research findings, it is believed that increasing research on the use of artificial intelligence in the field of psychological counseling and guidance could contribute to the development of the literature. While current studies largely concentrate on school psychology, psychoeducational assessment, and reporting processes, it is noteworthy that school psychological counseling and guidance services have been addressed to a more limited extent in the context of artificial intelligence. Therefore, future research may explore the application of artificial intelligence in individual and group psychological counseling services, social-emotional learning interventions, preventive initiatives to support mental health, career counseling, career readiness, and guidance services aimed at developing 21st-century skills, as well as its use in educational and decision-making processes. Furthermore, researching school counselors' experiences with artificial intelligence, their technology adoption processes, professional evaluations, and ethical approaches could contribute to a more comprehensive understanding of the current state of the field.

Based on research findings, it may be recommended to develop professional awareness and competencies regarding the use of AI applications in school psychological counseling and guidance services. In particular, AI-supported applications can be utilized in career counseling, social-emotional learning initiatives, preventive guidance services, the identification of students' emotional and behavioral needs, data-driven needs analysis, and decision-making processes. However, it is important to view artificial intelligence not as a substitute for the psychological counselor's professional knowledge, skills, and judgment, but rather as a tool that enhances the quality of the services provided. Furthermore, it is recommended that fundamental professional responsibilities—such as student privacy, confidentiality, data security, ethical principles, and expert oversight—be upheld, and that knowledge and skills related to the use of artificial intelligence be supported through in-service training.

References

Bilquise, G., Ibrahim, S., & Shaalan, K. (2022). Bilingual AI-Driven Chatbot for Academic Advising. *(IJACSA) International Journal of Advanced Computer Science and Applications, (13)*8, 50–57. https://dx.doi.org/10.14569/IJACSA.2022.0130808

Blease, C., & Torous, J. (2023). ChatGPT and mental healthcare: balancing benefits with risks of harm. *BMJ Mental Health, 26*(1), e300884. https://doi.org/10.1136/bmjment-2023-300884

Bommasani, R., Hudson, D. A., Adeli, E., Altman, R., Arora, S., von Arx, S., … & Liang, P. (2021). On the opportunities and risks of foundation models. *arXiv.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2108.07258

Boucher, E. M., Harake, N. R., Ward, H. E., Stoeckl, S. E., Vargas, J., Minkel, J., Parks, A. C., & Zilca, R. (2021). Artificially intelligent chatbots in digital mental health interventions: a review. *Expert Review of Medical Devices, 18*(sup1), 37–49. https://doi.org/10.1080/17434440.2021.2013200

Chan, C. K. Y. (2025). AI as the therapist: Student insights on the challenges of using generative AI for school mental health frameworks. *Behavioral Sciences, 15*(3), 287. https://doi.org/10.3390/bs15030287

Chan, C. K. Y., & Colloton, T. (2024). *Generative AI in higher education: The ChatGPT effect.* Routledge.

Department of Education, Office of Special Education and Rehabilitative Services (2021). Supporting child and student social, emotional, behavioral, and mental health needs. https://www2.ed.gov/documents/students/supporting-child -student-social-emotional-behavioral-mental-health.pdf flockwood

Devlin, J., Chang, M.-W., Lee, K., & Toutanova, K. (2019). BERT: Pre-training of deep bidirectional transformers for language understanding. In Proceedings of the 2019 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies (pp. 4171–4816). (ArXiv preprint 1810.04805). https://doi.org/10.48550/arXiv.1810.04805

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research, 133*, 285–296. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070

Ellegaard, O. (2018). The application of bibliometric analysis: *Disciplinary and user aspects. Scientometrics, 116(*1), 181-202. https://doi.org/10.1007/s11192-018-2765-z

Ellegaard, O. (2018). The application of bibliometric analysis: Disciplinary and user aspects. *Scientometrics, 116*(1), 181-202. https://doi.org/10.1007/s11192-018-2765-z

Farmer, R. L., Lockwood, A. B., Floyd, R. G., & Sisco, A. D. (2026). How are school psychologists using artificial intelligence in 2024? A descriptive study. *School Psychology (Washington, D.C.)*, *41*(2), 137–149. https://doi.org/10.1037/spq0000713

Galvão Gomes da Silva, J., Kavanagh, D. J., Belpaeme, T., Taylor, L., Beeson, K., & Andrade, J. (2018). Experiences of a motivational interview delivered by a robot: A qualitative study. *Journal of Medical Internet Research, 20*(5), e116. https://doi.org/10.2196/jmir.7737

Goforth, A. N., Farmer, R. L., Kim, S. Y., Naser, S. C., Lockwood, A., & Affrunti, N. (2021). Status of school psychology in 2020: A look at the NASP membership survey. NASP Research Reports, 5(2), 1–17. https://www.nasponline.org/Documents/ Research%20 and%2020%20Policy/Research%20Center/NRR2020-Membership-Survey-P1.pdf U.S.

Gonçalves, M. C. P., Kieckbusch, T. G., Perna, R. F., Fujimoto, J. T., Morales, S. A. V., & Romanelli, J. P. (2019). Trends in enzyme immobilization research based on bibliometric analysis. *Process Biochemistry, 76*, 95–110. https://dx.doi.org/10.1016/j.procbio.2018.09.016

Hainlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence. *California Management Review, 61*(4), 5–14. https://doi.org/10.1177/00081256198649

Impram, O. (2026). *Generative artificial intelligence and mental health.* Nobel Scientific.

Inkster, B., Sarda, S., & Subramanian, V. (2018). An Empathy-Driven, Conversational Artificial Intelligence Agent (Wysa) for Digital Mental Well-Being: A Real-World Data Evaluation Using a Mixed-Methods Study. *JMIR mHealth and uHealth, 6*(11), e12106. https://doi.org/10.2196/12106

James, T., & Hamutcu, H. (2025). Navigating the rapid evolution of AI with Todd James. *Harvard Data Science Review, 7*(1). https://doi.org/10.1162/99608f92.90142312

Kalman, J. L., Burkhardt, G., Samochowiec, J., Gebhard, C., Dom, G., John, M., Kilic, O., Kurimay, T., Lien, L., Schouler-Ocak, M., Vidal, D. P., Wiser, J., Gaebel, W., Volpe, U., & Falkai, P. (2023). Digitalizing mental health care: Practical recommendations from the European Psychiatric Association. *European Psychiatry: The Journal of the Association of European Psychiatrists, 67*(1), e4. https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2023.2466

Li, C., Wang, J., Zhang, Y., Zhu, K., Wang, X., Hou, W., Lian, J., Luo, F., Yang, Q., & Xie, X. (2023). The good, the bad, and why: Unveiling emotions in generative AI. *arXiv.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2312.11111

Lin, L., & Parker, K. (February 25, 2025). Workers' exposure to AI. Pew Research Center. https://www.pewresearch.org/social-trends/2025/02/25/workers-exposure-to-ai/

Lockwood, A. B., Shergill, G., & Choi, D. (2025). AI integration or domestication? Adoption patterns and ethical concerns among Ohio school psychologists. *Contemporary School Psychology.* https://doi.org/10.1007/s40688-025-00572-5

Lockwood, A. B., Shergill, G., Choi, D., Kim, S., Farmer, R., & Sansosti, F. (2026). Smart Tools, Wise Practice: Ethical Integration of AI in School Psychology. *Journal of Applied School Psychology, 42*(1), 1–24. https://doi.org/10.1080/15377903.2026.2629392

Lockwood, A., Dillon, C., Farmer, R., & Kubick, R. (2025a). Adoption and ethics of AI in school psychology in the 2024–2025 school year: A statewide survey of Ohio practitioners. *The Ohio School Psychologist, 69*(3), 12–25. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.33499.07209

Lundberg, J. (2006). Bibliometrics as a research assessment tool – impact beyond the impact factor. [Doctoral dissertation, Karolinska Institute]. https://www.proquest.com/openview/6370a7ac946d0e1743ca2a301c1637d4/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y

Ricoy, M.-C., Varela-García, N., & Delgado-Parada, J. (2025). Using artificial intelligence in school counseling: Professional perspectives. *IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologías del Aprendizaje, 20*, 412–421. https://doi.org/10.1109/RITA.2025.3636411

McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (1956). A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence.

Miao, F., & Holmes, W. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research, United Nations Educational, *Scientific and Cultural Organization.* https://coilink.org/20.500.12592/vsrqsk

Miner, A. S., Milstein, A., Schueller, S., Hegde, R., Mangurian, C., & Linos, E. (2016). Smartphone-based conversational agents and responses to questions about mental health, interpersonal violence, and physical health. *JAMA Internal Medicine, 176*(5), 619–625. https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2016.0400

Mongeon, P., & Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: A comparative analysis. *Scientometrics, 106*(1), 213–228. https://doi.org/10.1007/s11192-015-1765-5

Natale, S., & Ballatore, A. (2020). Imagining the thinking machine: Technological myths and the rise of artificial intelligence. Convergence, 26(1), 3-18. https://doi.org/10.1177/1354856517715164

OpenAI (November 30, 2022). ChatGPT: Optimizing language models for dialogue. https://openai.com/tr-TR/index/chatgpt/

Perry, T., & Lee. (2019). AI is coming to schools, and if we're not careful, so will its biases. Brookings Institute. https://www.brookings.edu/articles/ai-is-coming-to-schools-and-if-were-not-careful-so-will-its-biases/

Poudel, U., Jakhar, S., Mohan, P., & Nepal, A. (2025). AI in mental health: A review of technological advancements and ethical issues in psychiatry. *Issues in Mental Health Nursing, 46*(7), 693–701. https://doi.org/10.1080/01612840.2025.2502943

Prendeville, P., & Kinsella, W. (2025). A bioecological systems review of ethical practice in educational and school psychology. *Ethics & Behavior, 35*(2), 129–151. https://doi.org/10.1080/10508422.2024.2332699

Radford, A., Narasimhan, K., Salimans, T., & Sutskever, I. (2018). Improving language understanding by generative pre-training. Technical report, OpenAI.

Romanelli, J. P., Fujimoto, J. T., Ferreira, M. D., & Milanez, D. H. (2018). Assessing ecological restoration as a research topic using bibliometric indicators. *Ecological Engineering, 120*, 311–320. https://doi.org/10.1016/j.ecoleng.2018.06.015

Rosenblatt, F. (1958). The perceptron: A probabilistic model for information storage and organization in the brain. *Psychological Review, 65*(6), 386–408. https://doi.org/10.1037/h0042519

Rumelhart, D. E., Hinton, G. E., & Williams, R. J. (1986). Learning representations by back-propagating errors. **Nature*, 323*(6088), 533–586. https://doi.org/10.1038/323533a0

Russell, S. J., & Norvig, P. (2021). *Artificial intelligence: A modern approach* (4th ed.).

Singla, A., Sukharevsky, A., Yee, L., Chui, M., & Hall, B. (March 12, 2025). The state of AI: How organizations are rewiring to capture value. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/capabilities/quantum-black/our-insights/the-state-of-ai

Su, S., Hung, C., Chen, L., & Yuan, S. (2024). Development of an AI-based system to enhance school counseling models for Asian elementary students with emotional disorders. *IEEE Access, 12*, 159121–159136. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3483456

Subramanian, A., Chitlanga, S., & Baths, V. (2021). Reinforcement learning and its connections with neuroscience and psychology. *Neural Networks, 145*, 271. https://doi.org/10.1016/j.neunet.2021.10.003

Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence: The essential Turing. Mind, 59, 433–460. https://doi.org/10.1093/oso/9780198250791.003.0017

Vaidyam, A. N., Wisniewski, H., Halamka, J. D., Kashavan, M. S., & Torous, J. B. (2019). Chatbots and Conversational Agents in Mental Health: A Review of the Psychiatric Landscape. *Canadian Journal of Psychiatry. Revue Canadienne de Psychiatrie*, *64*(7), 456–464. https://doi.org/10.1177/0706743719828977

van Eck, N. J., & Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics, 111*(2), 1053–1070. https://doi.org/10.1007/s11192-017-2300-7

Vistorte, A. O. R., Deroncele-Acosta, A., Ayala, J. L. M., Barrasa, A., López-Granero, C., & Martí-González, M. (2024). Integrating artificial intelligence to assess emotions in learning environments: a systematic literature review. *Frontiers in Psychology*, *15*, 1387089. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1387089

Wasvani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A. N., Kasier, L., & Polosukhin, I. (2017). Attention is all you need. *Advances in Neural Information Processing Systems, 30*, 5998–6008. https://doi.org/10.48550/arXiv.1706.03762

World Health Organization. (2024). Artificial intelligence for health. Available online: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/digital-healthdocuments/who_brochure_ai_web.pdf?download=true&sfvrsn=aa4f4e3b_3 (accessed June 12, 2025).

Xu, X., Gong, Y., Brown, S., Jia, F., & Chen, X. (2018). Supply chain finance: A systematic literature review and bibliometric analysis. *International Journal of Production Economics, 204*, 160–173. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2018.08.003

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education—Where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16*, Article 39. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

DUYGU DÜZENLEME ÖLÇEĞİ (DDÖ)'NİN GEÇERLİK GÜVENİRLİK KANITLARININ GENÇ YETİŞKİN ÖRNEKLEMİNDE İNCELENMESİ

***Miray KORKMAZ, MSc**

Bursa Uludağ Üniversitesi

Bursa, Türkiye

ORCID ID: 0009000184599043

****Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN**

Bursa Uludağ Üniversitesi

Bursa, Türkiye

ORCID ID: 0000000280491510

Özet

Duygu düzenleme; fiziksel ve ruh sağlığı, iş yerindeki performans, kişilerarası ilişkilerdeki doyum, psikolojik iyi oluş ve empati gibi çeşitli alanlarla ilişkili bir yapı olup bireylerin düşünce ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, Türkçe alanyazında özellikle genç yetişkinlerde hem olumlu hem de olumsuz duyguların düzenlenmesini değerlendiren herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu çalışma, Duygu Düzenleme Ölçeği'nin (DDÖ) genç yetişkinler arasındaki geçerlik ve güvenirlik kanıtlarını incelemeyi amaçlamıştır. DDÖ, ilk olarak Gross ve John (2003) tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Özgüle ve Sümer (2017) tarafından Türkçeye uyarlanarak ergen örnekleminde geçerlik ve güvenirliğine ilişkin kanıtlar ortaya konulmuştur. Araştırma, uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 353 genç yetişkin (Ort. = 22.75, SS = 4.21) ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılarak incelenmiş ve sonuçlar, faktör yapısının özgün Türkçe versiyon ile tutarlı olduğunu göstermiştir. Güvenirliğe ilişkin kanıtlar, Cronbach alfa ve McDonald omega katsayıları kullanılarak değerlendirilmiştir. Bulgular, daha önce ergen örnekleminde geçerli ve güvenilir olduğu belirlenen ölçeğin iki faktörlü, 10 maddelik yapısının, genç yetişkinlerde duygu düzenlemenin ölçülmesinde de geçerli ve güvenilir bir ölçüm sağladığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygu düzenleme, güvenirlik, geçerlik.

Abstract

Emotion regulation is a construct associated with various domains, including physical and mental health, workplace performance, satisfaction in interpersonal relationships, psychological well-being, and empathy, and it can influence individuals' thoughts and behaviors. However, no measurement instrument has been identified in the Turkish literature that assesses the regulation of both positive and negative emotions specifically among young adults. The present study aimed to investigate the validity and reliability evidence of the Emotion Regulation Scale (ERS) among young adults. The ERS was originally developed by Gross and John (2003) and subsequently adapted into Turkish by Özgüle and Sümer (2017), who provided evidence of its validity and reliability in an adolescent sample. The study was conducted with 353 young adults (M = 22.75, SD = 4.21) selected through convenience sampling. The construct validity of the scale was examined using Confirmatory Factor Analysis (CFA), and the results indicated that the factor structure was consistent with the original Turkish version. Reliability evidence was assessed using Cronbach's alpha and McDonald's omega coefficients. The findings demonstrated that the two-factor, 10-item structure of the scale, previously found to be valid and reliable in an adolescent sample, also provides valid and reliable measurement of emotion regulation among young adults.

Keywords: Emotion regulation, reliability, validity.

GİRİŞ

İnsanlar, günlük yaşamlarında çok çeşitli duygusal yaşantılarla karşılaşmakta ve bu duyguları etkili biçimde yönetebilme becerisi psikolojik işlevselliğin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Duygular; dikkat (Rothermund vd., 2008), fizyolojik sonuçlar (Porges, 2007) ve bilişsel değerlendirmeler (Gross, 1998) gibi birçok boyutuyla kontrol edebilmekte olup bu kontrol mekanizması *duygu düzenleme* kavramı ile ifade edilmektedir (Koole, 2009).

Gross (1999)'un Süreç Modeli, duygu düzenleme alanında en fazla kabul gören kuramsal modellerden biridir. Bu model doğrultusunda geliştirilen Duygu Düzenleme Ölçeği (DDÖ), yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerini değerlendiren en yaygın öz-bildirim ölçeklerinden biri olarak birçok kültürde kullanılmaktadır. Süreç modeline göre (Gross, 2001) öncel odaklı bir strateji ve bilişsel değişim yöntemlerinden biri olan *yeniden değerlendirme* ve tepki temelli duygu düzenleme stratejilerinin başında gelen *bastırma*, duygu düzenlemenin iki alt boyutudur (Özgüle ve Sümer, 2017). Yeniden değerlendirme, bireyde birtakım duygular uyandıran bir olayın veya durumun farklı bir perspektiften ele alınarak yeniden anlamlandırılması sürecini ifade etmektedir (Gross ve John, 2003). Bastırma ise duygusal yaşantıları yaşanmamış varsayma ve duygu ifadelerini engelleme çabalarını kapsar (Özgüle ve Sümer, 2017). Alanyazında yeniden değerlendirmenin daha esnek tepkilere olanak tanıması yönüyle güçlü bir duygu düzenleme stratejisi olduğu (Joorman vd., 2010; Webb vd., 2012), bastırmanın ise katı bir biçimde sürekli kullanılmasının duygu düzenlemede güçlüğe ve olumsuz duyguların daha yoğun hissedilmesine neden olabileceği belirtilmektedir (Salters-Pedneault vd., 2010). Bu doğrultuda, yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin bireylerin psikolojik ve sosyal işlevsellikleriyle farklı örüntüler sergileyen ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Yeniden değerlendirme stratejisinin daha fazla olumlu ve daha düşük olumsuz duygu deneyimlenmesi ve ifade edilmesinin yanı sıra psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu; aynı zamanda kişilerarası işlevsellik açısından da daha olumlu sonuçlarla bağlantılı olduğu bildirilmektedir (Gross ve John, 2003). Benzer biçimde Hu vd. (2014)'nin gerçekleştirmiş olduğu meta-analiz çalışmasında, yeniden değerlendirmenin olumlu ruh sağlığı göstergeleriyle pozitif, olumsuz ruh sağlığı göstergeleriyle ise negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca yeniden değerlendirme stratejisinin kullanan kişilerin depresyon belirtilerinin daha düşük, daha memnun ve iyimser, öz saygıları daha yüksek, çevresel hakimiyet düzeyleri daha yüksek, kişisel gelişimleri daha iyi, kendilerini daha çok kabul eden, başa çıkma

becerileri daha yüksek, özerklik duygusu daha güçlü ve daha iyi kişilerarası ilişkilere sahip olduğu bilinmektedir (Garnefski vd., 2001; John ve Gross, 2004).

Yeniden değerlendirme stratejisinin olumlu özelliklerle pozitif yönde ilişkili olduğu, buna karşılık, bastırma stratejisinin daha düşük olumlu duygulanım ve yaşam doyumu ile daha yüksek olumsuz duygulanım deneyimi ve ifadesi, depresif belirtiler ve sosyal işlev bozukluğu ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Gross ve John, 2003; Moore vd., 2008). Bastırmanın olumsuz sonuçları yalnızca bireyin içsel duygusal yaşantısıyla sınırlı kalmamakta, kişilerarası süreçlere de yansıyabilmektedir. Örneğin, bastırmanın kişilerarası iletişimi bozabildiği, etkileşim sırasında stres tepkilerini artırabildiği ve kişilerarası yakınlık ile ilişki kurma süreçlerini olumsuz etkileyebildiği gösterilmiştir (Butler vd., 2003). Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, yeniden değerlendirmenin daha işlevsel bir strateji profili sergilediği, bastırmanın ise özellikle sürekli ve katı biçimde kullanıldığında psikolojik ve kişilerarası işlevsellik açısından daha olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu söylenebilir.

Duygu düzenleme, alanyazında çeşitli değişkenlerle birlikte ele alınmış; fiziksel sağlık, ruh sağlığı, iş yaşamındaki performans ve kişilerarası ilişkilerdeki doyum, psikolojik iyi oluş ve kişilerarası ilişkilerde empati gibi birçok alanla ilişkili bir kavram olarak değerlendirilmiştir (Diefendorff vd., 2005; Gross, 2015; Murray, 2005; Sapolsky, 2007; Zaki ve Williams, 2013). Bu nedenle duygu düzenleme stratejilerinin güvenilir ve geçerli araçlarla değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Erikson genç yetişkinlik yıllarını, ergenliğin sonundan itibaren otuzların ortalarına kadar sürebilen, psikososyal gelişim kuramına göre önceki beş evreden daha uzun bir dönem olarak tanımlar ve bu dönemde, ergenlik çağında kimlik hissi kazandıktan sonra bu kimliği başka kişilerin kimlikleriyle kaynaştırma becerisini bu döneme atfeder (Erikson ve Erikson, 1997/2014). Duygu düzenlemenin de kişilerarası ilişkilerle bağlantılı bir kavram olduğu bilinmektedir (Butler vd., 2003; Gross ve John, 2003; Garnefski vd., 2001; John ve Gross, 2004).

Arnett (2000) yetişkinliğin erken dönemlerini, deneme-yanılma ve ergenlik ile yetişkinlik arasında olma hissi ile tanımlanmaktadır. Arada olma hissinden kaynaklanan psikolojik gerilim yüksek düzeyde anksiyete ve depresyon ile ilişkilendirilerek bu karmaşık durumun özerklik kazanımı ve gelişim döneminin bir özelliği olan keşif davranışlarını olumsuz etkileyebileceği (Arnett ve Mitra, 2020; Brito ve Soares, 2023), yüksek düzeyde stres ve belirsizliğin yaygın olarak

görülmesiyle psikiyatrik bozukluk geliştirme riskinin arttığı bildirilmektedir (Baggio vd., 2017; Brito ve Soares, 2023). Nitekim, bu dönemde yaşanan deneyimler, bireylerin uzun vadeli ruh sağlığını ve gelişimini şekillendirebildiğinden zorluklarla nasıl başa çıktıklarının anlaşılması büyük önem taşımaktadır (Ballester, 2022). Genç yetişkinlik döneminin gelişimsel olarak kişilerarası ilişkiler ve bireysel psikolojik süreçler bakımından kritik bir dönem olması nedeniyle ilgili örneklemde duygu düzenlemenin ölçümlenmesi önem kazanmaktadır.

Duygu düzenlemeyi ölçümlemek amacıyla farklı kuramsal yaklaşımlara dayanan çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir. Duygu düzenleme ölçeklerinin gelişimine bakıldığında ölçme araçlarının genellikle olumsuz duygulara odaklandığı görülmüş (Garnefski vd., 2001; Gratz ve Roemer, 2004; Watson ve Greer, 1983), olumlu duyguların düzenlenmesine ilişkin değerlendirmeler daha sınırlı kalmıştır. Bu durumun alanyazında bir boşluk yarattığı belirtilmektedir (Preece vd., 2021; Weiss vd., 2015).

Duygu düzenlemeyi ölçümleyen erken ölçme araçlarından biri, Watson ve Greer (1983) tarafından geliştirilen ve öfke, anksiyete ve depresif duyguların kontrolünü değerlendiren Courtauld Emotional Control Scale (CECS)'dir. Bunu, Garnefski vd. (2001) tarafından geliştirilen ve bireylerin olumsuz ya da stresli yaşam olayları karşısında kullandıkları bilişsel duygu düzenleme stratejilerini değerlendiren Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (CERQ) izlemiştir. Gross ve John (2003) tarafından geliştirilen Emotion Regulation Questionnaire (ERQ) ise bilişsel yeniden değerlendirme ve ifade baskılama olmak üzere iki temel duygu düzenleme stratejisini değerlendirmiş; bununla birlikte, olumlu ve olumsuz duyguları ifade eden maddelere sahip olsa da alt boyutlar açısından doğrudan bir ayrım yapmamıştır. Phillips ve Power (2007) tarafından geliştirilen Regulation of Emotions Questionnaire (REQ) ise ergenlerin kullandıkları duygu düzenleme yöntemlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ve duygu düzenlemeyi içsel ve dışsal kaynakların yanı sıra işlevsel ve işlevsel olmayan düzenleme biçimleri açısından ele almıştır. Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilen Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) ise duygu düzenlemedeki güçlükleri çok boyutlu biçimde değerlendirmiş ve özellikle olumsuz duygusal durumlar sırasında ortaya çıkan düzenleme güçlüklerine odaklanmıştır. Bu süreçte, olumlu duyguların düzenlenmesine yönelik ölçümlerin görece daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Nitekim Weiss vd. (2015), DERS'in olumsuz duyguların düzenlenmesindeki güçlükleri değerlendirmesine karşın olumlu duyguların düzenlenmesindeki güçlükleri kapsamamasından hareketle DERS-Positive ölçme aracını geliştirmiştir. Bunu, DERS'in daha kısa

bir formu olan ve olumsuz duyguların düzenlenmesindeki güçlükleri değerlendirmeye devam eden DERS-16'nın geliştirilmesi izlemiştir (Bjureberg vd., 2016). Duygu düzenlemenin kişilerarası boyutuna yönelik artan ilgi doğrultusunda Hofmann vd. (2016) tarafından geliştirilen Interpersonal Emotion Regulation Questionnaire (IERQ) ise bireylerin duygularını düzenlemek amacıyla diğer insanlardan yararlanma biçimlerini değerlendirmeye odaklanmış ve olumlu duygulanımı artırma, bakış açısı edinme, sakinleşme ve sosyal model alma olmak üzere dört boyut içermiştir. Tüm bu süreçte Gross ve John (2003)'un geliştirdiği ERQ, olumlu ve olumsuz duygulara yönelik ifadeleri birlikte ele alan, yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerini değerlendiren bir ölçme aracı olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca ERQ, geliştirilmesinden bu yana farklı kültürel ve dilsel bağlamlara uyarlanan ve İtalyanca, Almanca, İspanyolca, Türkçe ve Japonca gibi çeşitli dillerde psikometrik özellikleri incelenen dünya alanyazınında yaygın olarak kullanılan bir ölçektir (Abler ve Kessler, 2009; Balzarotti vd., 2010; Cabello vd., 2013; Eldeleklioğlu ve Eroğlu, 2015; Özgüle ve Sümer, 2017; Yoshizu vd., 2013). Özgüle ve Sümer (2017)'in ergen ve Eldeleklioğlu ve Eroğlu (2015)'nun üniversite öğrencileri örneklemlerinde yaptığı Türkçe uyarlamalar, bu ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik göstergelerini ortaya koyması açısından önemli bir referans kaynağıdır.

Türkçe alanyazında duygu düzenleme ölçeklerinin %77'sinin uyarlama çalışması olduğu belirlenmiş olup duygu düzenleme ölçeği çalışmalarındaki örneklem gruplarının çoğunluğunu (%65) üniversite öğrencileri ile yetişkinler oluşturmaktadır (Tatlı-Harmancı ve Güngör-Aytar, 2021). Kronolojik olarak bakıldığında, Türkçe alanyazındaki erken çalışmalardan biri Onat ve Otrar (2010) tarafından gerçekleştirilen Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği uyarlamasıdır. Orijinali Garnefski vd. (2001) tarafından geliştirilen (CERQ) bu ölçek, bireylerin stresli veya olumsuz yaşam olayları karşısında kullandıkları bilişsel duygu düzenleme stratejilerini değerlendirmekte olup Türkçe uyarlaması 18–33 yaş arasındaki 466 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ardından Rugancı ve Gençöz (2010) tarafından Gratz ve Roemer'ın (2004) DERS adlı ölçme aracının Türkçe psikometrik çalışması gerçekleştirilmiş ve duygu düzenlemedeki güçlükleri; farkındalık, netlik, kabul, dürtü kontrolü, amaçlara yönelik davranabilme ve strateji olmak üzere çok boyutlu biçimde değerlendiren bir araç Türkçe alanyazına kazandırılmıştır. Daha sonrasında ise Duy ve Yıldız (2014), Phillips ve Power (2007) tarafından geliştirilen REQ'ı Türkçe'ye uyarlayarak ergenlerin duygu düzenleme yöntemlerini değerlendirmiş; ölçeğin Türkçe formunda içsel/dışsal ve işlevsel/işlevsel olmayan duygu düzenleme biçimlerini kapsayan dört faktörlü yapı ortaya konmuştur. Eldeleklioğlu ve Eroğlu

(2015), Gross ve John (2003) tarafından geliştirilen ölçeğin (ERQ) üniversite öğrencileri örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını gerçekleştirmiş, örneklemin yalnızca üniversite öğrencilerinden oluşmasının genellenebilirlik açısından bir sınırlılık oluşturduğunu belirtmiştir. Yiğit ve Guzey Yiğit (2019) ise Bjureberg vd. (2016) tarafından geliştirilen 16 maddelik DERS-16'yı Türkçe'ye uyarlayarak duygu düzenleme güçlüklerinin daha kısa bir ölçme aracıyla değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Aynı yıl, bu çalışmaya da konu olan, Özgüle ve Sümer (2017) tarafından Gross ve John'un (2003) ERQ adlı ölçme aracının Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiş; ölçeğin bilişsel yeniden değerlendirme ve duygusal ifadenin bastırılması olmak üzere iki temel duygu düzenleme stratejisini değerlendirdiği gösterilmiştir. Çalışma özellikle ergen örnekleminde yürütülmüş ve ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir. Saruhan vd. (2019) tarafından ise Hofmann vd. (2016) IERQ adlı ölçme aracı Türkçe'ye uyarlanmış ve böylece duygu düzenlemenin yalnızca bireyin kendi içsel süreçleri üzerinden değil, kişilerarası kaynaklardan yararlanma boyutuyla da değerlendirilmesi de mümkün hâle gelmiştir.

Özellikle kimlik gelişimi, bağımsızlık kazanma ve kariyer planlaması gibi süreçlerle birlikte duygusal deneyimlerin düzenlenmesi açısından da oldukça karmaşık ve dinamik bir dönemde olan genç yetişkinlerin (Arnett, 2000; Erikson ve Erikson, 1997/2014), hem olumlu hem de olumsuz duygularını düzenleme biçimlerini bütüncül olarak değerlendirebilecek, yeniden değerlendirme ve bastırma alt boyutlarını kapsayan, Türkçe'ye uyarlanmış bir ölçme aracına erişim sınırlıdır. Ölçeklerden elde edilen puanların yorumlanmasının hedeflenen popülasyona ilişkin geçerlik kanıtlarıyla desteklenmesi gerektiği ve yalnızca tek bir grupta gerçekleştirilen istatistiksel analizlerin diğer örneklemlere genellenmesinde dikkatli olunması gerektiği (American Educational Research Association [AERA] vd., 2014) göz önünde bulundurulduğunda ergen (Özgüle ve Sümer, 2017) veya sadece üniversite öğrencileri (Eldeleklioğlu ve Eroğlu, 2015) örneklemlerinde elde edilen bulguların genç yetişkinlere doğrudan genellenmesi uygun görülmemektedir. Bu nedenle DDÖ'nün genç yetişkin örneklemindeki psikometrik özelliklerinin yeniden incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, genç yetişkinlerin duygularını hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ölçebilecek, güvenilir ve geçerli bir ölçme aracının geliştirilmesi ve Türkçe uyarlamasının yapılması, alan araştırmalarına ve klinik uygulamalara önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı DDÖ'nün Türkçe uyarlamasının psikometrik özelliklerini, genç yetişkinler üzerinde inceleyerek, bu grubun duygu düzenleme biçimlerini değerlendirebilecek

güvenilir ve geçerli bir ölçme aracını alanyazına kazandırmaktır. DDÖ'nün Türkçe uyarlamasının psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla yapı geçerliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA), güvenirliğini değerlendirmek için ise McDonald's Omega ve Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan 18–35 yaş aralığındaki genç yetişkinler oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme, araştırmacının ulaşabildiği bireylerin örnekleme dâhil edildiği olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biridir (Karasar, 2020).

Veriler çevrim içi ortamda toplanmış ve başlangıçta 414 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Araştırmanın yaş ölçütünü karşılamayan 18 yaşından küçük iki ve 35 yaşından büyük 36 katılımcıya ait veriler analiz öncesinde veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca, dikkat kontrol maddesine beklenen yanıtı vermeyen 23 katılımcının verisi analizlere dâhil edilmemiştir. Böylece araştırmanın nihai çalışma grubunu 18–35 yaş aralığındaki 353 genç yetişkin (Erikson ve Erikson, 1997/2014) oluşturmuştur ($\bar{X}$ = 22.75, SS = 4.21). Katılımcıların %79'unu (n=279 kadınlar ve %20.7'sini (n=73) erkekler oluşturmaktadır. Çalışmanın istatistiksel gücünü sağlamak amacıyla minimum örneklem büyüklüğü G*Power 3.1 programı aracılığıyla hesaplanmış ve a priori güç analizi sonucunda (Kang, 2021) araştırmanın %95 güç ve %99 güven düzeyinde yürütülebilmesi için en az 221 katılımcıya ihtiyaç olduğu belirlendiğinden mevcut örneklem büyüklüğü yeterli görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Bilgilendirilmiş Onam ve Kişisel Bilgi Formu: Bu formda katılımcılara gizlilik ve gönüllülük esaslarından bahsederek, bilgilendirilmiş onamlarının alınması hedeflenmiştir. Bunun yanında katılımcıların cinsiyet ve yaş bilgilerine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Duygu Düzenleme Ölçeği (DDÖ): Gross ve John (2003) tarafından geliştirilen Duygu Düzenleme Ölçeği, Türkçe'ye Özgüle ve Sümer (2017) tarafından uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinal ve Türkçe'ye uyarlanmış formu 10 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar 'Yeniden Değerlendirme' ve 'Bastırma'dır. Ölçek 1-7 arasında değişen 7'li Likert derecelendirmeye dayalıdır. Gross ve John (2003) tarafından Avrupa, Latin, Asya ve Afrika kökenli Amerikalı

katılımcıları içeren dört farklı üniversite öğrencisi örnekleminde yapılan geçerlik güvenirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar incelendiğinde; yapılan faktör analizleriyle iki faktörlü yapının doğrulandığı, olumlu duygulanım ve yaşam doyumu değişkenleriyle ölçüt bağıntılı geçerliğin sağlandığı, güvenirliğe dair kanıt sunan cronbach alpha değerinin 'Yeniden Değerlendirme' alt boyutu için .75 ve .82, 'Bastırma' alt boyutu için .68 ve .76 aralığında olduğu belirlenmiştir. Türkçe'ye uyarlanan formunda ise yapı geçerliğini test etmek ve en yüksek faktör yüküne sahip maddeleri saptamak için yapılan AFA ve DFA incelendiğinde ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığı ve elde edilen sonuçların modeli doğruladığı görülmüştür. Güvenirliğe ilişkin hesaplanan Cronbach's alpha katsayısının 'Yeniden Değerlendirme' için .78 ve 'Bastırma' için .65 olduğu bulunmuştur. Özgüle ve Sümer'in (2017) DDÖ Türkçe formu için geçerlik-güvenirlik çalışmalarını ergen örnekleminde yapmış olması sebebiyle bu araştırma kapsamında DDÖ'nün genç yetişkin örneklemi için geçerlik-güvenirlik kanıtları yeniden incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. DDÖ'nün genç yetişkin örneklemindeki faktör yapısını doğrulamak adına Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. DFA öncesinde tek değişkenli normallik çarpıklık ve basıklık katsayıları (Tabachnick ve Fidell, 2013), çok değişkenli normallik ise Mardia'nın çok değişkenli çarpıklık ve basıklık katsayıları temel alınarak incelenmiştir (Byrne, 2010; Kline, 2016; Şencan ve Fidan, 2020). Çok değişkenli normallik varsayımının sağlanmaması durumunda, Likert tipi veriler için önerilen Ağırlıklı En Küçük Kareler Ortalama ve Varyans Düzeltilmiş (Weighted Least Squares Mean and Variance Adjusted; WLSMV) kestirim yöntemi kullanılmıştır (Li, 2016). Ölçeğin güvenirliği Cronbach alfa (α) ve McDonald's omega (ω) katsayıları ile incelenmiştir.

BULGULAR

DDÖ'nün Geçerlik Kanıtlarına İlişkin Bulgular

DDÖ'nün yapı geçerliğini incelemek adına DFA gerçekleştirilmiştir. DFA sonuçlarına göre modelin geçerliliğini değerlendirmek için incelenen uyum indeksleri ile standart uyum indeksleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

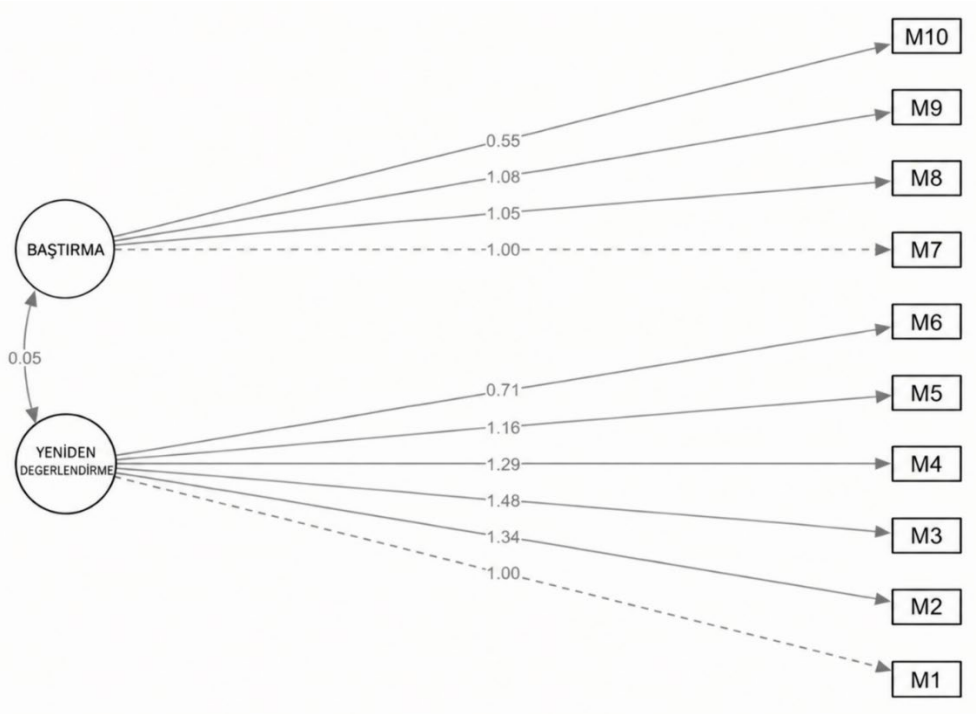
Standart ve DDÖ'ye ait uyum indeksleri

Model	χ2/df	CFI	GFI	TLI	RMSEA	SRMR
En İyi Uyum İndeksleri	0-2	.95-1.00	.95-1.00	.95-1.00	.00-.05	.00-.05
Kabul Edilebilir Uyum İndeksleri	2-5	.90-.95	.90-.95	.90-.95	.05-.08	.05-.08
Modelin Uyum İndeksleri	1.09	.99	.99	.99	.03	.04

Tablo 1'e göre DDÖ'nün genç yetişkin örnekleminde yapı geçerliği kanıtlarının incelenmesi için yapılan DFA'dan elde edilen model sonucunda iki faktörlü modele ait uyum indekslerinin (x2/df = 1.09; CFI = .99; GFI = .99; TLI = .99; RMSEA = .03; SRMR= .04) en iyi aralıkta olduğu görülmektedir (Kline, 2016). Orijinali doğrulanan, on maddeden oluşan ölçeğin diyagramı Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1

DDÖ Diyagramı

DDÖ'nün Güvenirlik Kanıtlarına İlişkin Bulgular

DDÖ genç yetişkin formunun güvenilirliği paralel veya eşdeğer ölçümlerde doğru sonuçlar veren Cronbach alpha ve McDonald's omega yöntemleri ile hesaplanmış olup ölçeğin "Yeniden Değerlendirme" alt boyutu için α = .78, "Bastırma" alt boyutu için α = .77; hem "Yeniden Değerlendirme" hem de "Bastırma" alt boyutları için ω = .78 olarak hesaplanmıştır. Tüm bu değerler ölçme araçlarında aranan .70 güvenirlik düzeyinin üzerinde olduğundan ölçeğin yüksek derecede iç tutarlılığa sahip olduğu söylenebilir (Büyüköztürk, 2015). Güvenirlik katsayılarına ilişkin değerler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

DDÖ'ye ait güvenirlik katsayıları

	Cronbach's α	McDonald's ω
Yeniden Değerlendirme	.78	.78
Bastırma	.77	.78

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı Özgüle ve Sümer (2017) tarafından ergen örnekleminde Türkçe'ye uyarlanan DDÖ'nün genç yetişkin örneklemindeki geçerlik güvenirlik kanıtlarının incelenmesi ve böylece genç yetişkin gruplarında gerçekleştirilecek duygu düzenleme araştırmalarında ve uygulamaların etkililiğini incelemede kullanılabilecek bir ölçme aracı için ihtiyaç duyulan kanıtların alanyazına kazandırılmasıdır. Araştırma sonunda DDÖ'nün, orijinal formu (Gross ve John, 2003) Türkçe ergen formu (Özgüle ve Sümer, 2017) ve Türkçe üniversite öğrencileri formunda (Eldeleklioğlu ve Eroğlu, 2015) olduğu gibi, bu çalışmada geçerlik ve güvenirlik kanıtları incelenen genç yetişkin formunda da iki boyut ve on maddelik bir yapıdan oluşan aynı yapı ile kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görülmüştür.

DDÖ'nün geçerliğini incelemek amacıyla uygulanan DFA sonucunda genç yetişkin formunun oldukça iyi düzeyde uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Özgüle ve Sümer (2017) tarafından ergen örnekleminde ortaya konulan iki faktörlü yapının bu çalışmada genç yetişkin örnekleminde de doğrulanmış olması, yeniden değerlendirme ve bastırma boyutlarının farklı

gelişimsel dönemlerde birbirinden ayrışan duygu düzenleme stratejileri olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca DDÖ'nün farklı dil ve kültürlerde incelenen geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında Japonca formunda da (Yoshizu vd., 2013) orijinal iki faktörlü yapının tekrarlandığı görülmektedir.

Güvenirliği incelemek amacıyla hesaplanan Cronbach alpha ve McDonald Omega katsayıları doğrultusunda DDÖ'nün güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ölçeğin farklı örneklemlerdeki Türkçe formlarının (Eldeleklioğlu ve Eroğlu, 2015; Özgüle ve Sümer, 2017) güvenirlik kanıtları incelendiğinde mevcut çalışmanın McDonald's omega katsayısının hesaplanmasıyla alanyazına yeni bir bulgu sunduğu söylenebilmektedir. Cronbach alpha, güvenilirliğin optimal bir ölçüsü olmayıp McDonald's omega katsayısı, Cronbach alfa katsayısına kıyasla daha genel bir güvenirlik tahmini sunmakta ve maddelerin faktör yüklerinin eşit olduğu varsayımını gerektirmemektedir (Hayes ve Coutts, 2020). Bu çalışmada DFA ile ölçeğin iki faktörlü yapısı doğrulanmış olmakla birlikte, iç tutarlılık güvenirliğinin yalnızca Cronbach alfa katsayısı üzerinden değerlendirilmesi yerine McDonald's omega katsayısının da raporlanması, maddelerin faktör yüklerindeki farklılıkları dikkate alan daha genel bir güvenirlik tahmini sunarak ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin daha kapsamlı kanıt sağlayabilir.

Bu çalışma, istatistiksel olarak DDÖ'ye ilişkin sınırlı geçerlik ve güvenirlik kanıtları sunmaktadır. Bundan sonra yürütülebilecek ek geçerlik ve güvenirlik araştırmalarının da faydalı olacağı düşünülmektedir. DDÖ'nün genç yetişkin örneklemine uyumlu bir ölçme aracı olması, ölçeğin kullanılması ile yapılabilecek başka araştırmaların da önünü açabilir. Genç yetişkinlerde duygu düzenleme ile ilişkisinin incelenebileceği birçok psikolojik özelliğin bulunmasının yanı sıra DDÖ'nün alt boyutlarından işlevsel bir strateji olarak yeniden değerlendirme ve görece daha sakıncalı bulunan bastırmanın da farklı bağlamlarda incelenmesi önemli olabilir. Bu doğrultuda yeniden değerlendirme stratejisi koruyucu bir faktör, bastırma ise bir risk faktörü olarak ele alınabilir.

Sonuç olarak, bu araştırma kapsamında DDÖ'nün Türkçe formunun genç yetişkinlerde kullanılabilmesi için bazı geçerlik ve güvenirlik kanıtlarının incelenmesine yönelik bir ön çalışma yapılmıştır. Genç yetişkinlerde duygu düzenlemenin ölçümlenmesinin önemi (Arnett, 2000; Arnett ve Mitra, 2020; Baggio vd., 2017; Ballester, 2022; Brito ve Soares, 2023) göz önünde

bulundurulduğunda çalışma alanyazına ilgili örneklemde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı kazandırması yönüyle katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Abler, B., & Kessler, H. (2009). Emotion Regulation Questionnaire—A German version of a widely used questionnaire. *Zeitschrift für Psychiatrie, Psychologie und Psychotherapie, 57*(2), 144–149.

American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (2014). *Standards for educational and psychological testing*. American Educational Research Association.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist, 55*(5), 469–480.

Arnett, J. J., & Mitra, D. (2020). Are the features of emerging adulthood developmentally distinctive? A comparison of ages 18–60 in the United States. *Emerging Adulthood, 8*(5), 412–419.

Baggio, S., Studer, J., Iglesias, K., Daeppen, J.-B., & Gmel, G. (2017). Emerging adulthood: A time of changes in psychosocial well-being. *Evaluation & the Health Professions, 40*(4), 383–400.

Ballester, A. M. (2022). *Competencias emocionales y bienestar subjetivo en adultos emergentes.* Universidad de Valencia.

Balzarotti, S., John, O. P., & Gross, J. J. (2010). An Italian adaptation of the Emotion Regulation Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment, 26*(1), 61–67.

Bjureberg, J., Ljótsson, B., Tull, M. T., Hedman, E., Sahlin, H., Lundh, L.-G., Bjärehed, J., & Gratz, K. L. (2016). Development and validation of a brief version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale: The DERS-16. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 38*, 284–296.

Brito, A. D., & Soares, A. B. (2023). Well-being, character strengths, and depression in emerging adults. *Frontiers in Psychology, 14,* 1238105.

Butler, E. A., Egloff, B., Wilhelm, F. H., Smith, N. C., Erickson, E. A., & Gross, J. J. (2003). *The social consequences of expressive suppression*. Emotion, 3(1), 48–67.

Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (21. bs.). Pegem Akademi.

Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd ed.). Routledge.

Cabello, R., Salguero, J. M., Fernández-Berrocal, P., & Gross, J. J. (2013). A Spanish adaptation of the Emotion Regulation Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment, 29*(4), 234–240.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika, 16*(3), 297–334.

Duy, B. & Yıldız, M. A. (2014) Ergenler için duygu düzenleme ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal 5 (*41), 23-35.

Eldeleklioğlu, J., & Eroğlu, Y. (2015). A Turkish adaptation of the emotion regulation questionnaire. *Journal of Human Sciences*, *12*(1), 1157-1168.

Erikson, E.H. & Erikson, J.M. (1997/2014). İnsanın 8 evresi. Genişletilmiş baskı. (Çev. Gonca Akaya). İstanbul: Okuyan Us.

Garnefski N., Kraaij V., Spinhoven P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Pers. Individ. Dif. 30*, 1311–1327.

Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 26*, 41–54.

Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology, 2*(3), 271–299.

Gross, J. J. (1999). Emotion regulation: Past, present, future. *Cognition and Emotion, 13*(5), 551–573.

Gross, J. J. (2001). Emotion regulation in adulthood: Timing is everything. *Current Directions in Psychological Science, 10*(6), 214–219.

Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. *Psychological Inquiry, 26*(1), 1–26.

Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(2), 348–362.

Hayes, A. F., & Coutts, J. J. (2020). Use omega rather than Cronbach's alpha for estimating reliability. But… *Communication Methods and Measures, 14*(1), 1–24.

Hofmann, S. G., Carpenter, J. K., & Curtiss, J. (2016). Interpersonal emotion regulation questionnaire (IERQ): Scale development and psychometric characteristics. *Cognitive therapy and research*, *40*(3), 341-356.

Hu, T., Zhang, D., Wang, J., Mistry, R., Ran, G., & Wang, X. (2014). *Relation between emotion regulation and mental health: A meta-analysis review.* Psychological Reports, 114(2), 341–362.

John O. P., Gross J. J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: personality processes, individual differences and life span development. *J. Pers. 72*, 1301–1333

Joormann, J., Yoon, K. L., & Zetsche, U. (2010). Cognitive inhibition in depression. *Applied and Preventive Psychology, 12*(3), 149–153.

Kang, H. (2021). Sample size determination and power analysis using the GPower software*. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions, 18*, 17.

Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (32. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.

Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). Guilford Press.

Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and Emotion, 23*(1), 4–41.

Li, C.-H. (2016). Confirmatory factor analysis with ordinal data: Comparing robust maximum likelihood and diagonally weighted least squares. *Behavior Research Methods, 48*(3), 936–949.

Moore, S. A., Zoellner, L. A., & Mollenholt, N. (2008). *Are expressive suppression and cognitive reappraisal associated with stress-related symptoms?* Behaviour Research and Therapy, 46(9), 993–1000.

Murray, S. L. (2005). The pursuit of relationship satisfaction. *Psychological Science, 16*(6), 432–438.

Onat, O. ve Otrar, M. (2013). Bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalılşmaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 31 (31): 123-143.

Phillips, K. F. V., & Power, M. J. (2007). A new self-report measure of emotion regulation in adolescents: The Regulation of Emotions Questionnaire. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, *14*(2), 145-156.

Porges, S. W. (2007). The polyvagal perspective. *Biological Psychology, 74*(2), 116–143.

Preece, D. A., Becerra, R., Sauer-Zavala, S., Boyes, M., McEvoy, P., Villanueva, C., ... & Gross, J. J. (2021). Assessing emotion regulation ability for negative and positive emotions: Psychometrics of the Perth emotion regulation competency inventory in United States adults. *Journal of Affective Disorders*, *294*, 558-567.

Rothermund, K., Voss, A., & Wentura, D. (2008). The adaptive functions of attentional bias. *Cognition and Emotion, 22*(7), 1167–1183.

Rugancı, R. N., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of clinical psychology*, *66*(4), 442-455.

Salters-Pedneault, K., Roemer, L., Tull, M. T., Rucker, L., & Mennin, D. S. (2010). Evidence of broad deficits in emotion regulation associated with chronic worry and generalized anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research, 34*, 1–9.

Saruhan, V., Başman, M. ve Ekşi, H. (2019). Kişilerarası duygu düzenleme ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 19* (3), 1090-1101.

Sapolsky, R. M. (2007). Stress, stress-related disease, and emotional regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 605–615). Guilford Press.

Şencan, H., & Fidan, Y. (2020). Likert verilerinin kullanıldığı keşfedici faktör analizlerinde normallik varsayımı ve faktör çıkarma üzerindeki etkisinin SPSS, Factor ve PRELIS yazılımlarıyla sınanması. *Business and Management Studies: An International Journal, 8*(1), 640–687.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.

Tatlı-Harmancı, S., & Güngör-Aytar, A. (2021). Duygu düzenleme ile ilgili Türkiye'de geliştirilen veya uyarlanan ölçek çalışmalarının incelenmesi. *Pearson Journal*, *6*(13), 170-184.

Ulaşan Özgüle, E., & Sümer, N. (2017). Ergenlikte duygu düzenleme ve psikolojik uyum: Duygu Düzenleme Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları, 20*(40), 1-18.

Watson, M., & Greer, S. (1983). Development of a questionnaire measure of emotional control. *Journal of Psychosomatic Research, 27*(4), 299–305.

Webb, T. L., Miles, E., & Sheeran, P. (2012). Dealing with feeling: A meta-analysis of the effectiveness of strategies derived from the process model of emotion regulation. *Psychological Bulletin, 138*(4), 775–808.

Weiss, N. H., Gratz, K. L., & Lavender, J. M. (2015). Factor structure and initial validation of a multidimensional measure of difficulties in the regulation of positive emotions. *Assessment, 22*(1), 78–91.

Yiğit, İ., & Guzey Yiğit, M. (2019). Psychometric properties of Turkish version of Difficulties in Emotion Regulation Scale-Brief Form (DERS-16). *Current Psychology, 38*, 1503–1511.

Yoshizu, J., Sekiguchi, R., & Amemiya, T. (2013). Development of a Japanese version of the Emotion Regulation Questionnaire. *Japanese Journal of Psychology, 84*(5), 491–499.

Zaki, J., & Williams, W. C. (2013). Interpersonal emotion regulation. *Emotion, 13*(5), 803–810.

2018 ve 2024 Ortaokul Matematik Öğretim Programlarının İçerik ve Sınıf Düzeyi Açısından Karşılaştırılması

Ayşenur KOYUNCUOĞLU[1]
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı
Çanakkale, Türkiye
ORCID ID: 0009-0005-8748-2456
Doç. Dr. Derya GİRGİN[2]
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim ABD
Çanakkale,Türkiye
Corresponding author: 0000-0002-6114-7925

Özet

Bu araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2018 Matematik Dersi Öğretim Programı ile 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nı matematiksel içerikler ve bu içeriklerin 5–8. sınıf düzeylerine dağılımı bakımından karşılaştırmaktır. Nitel doküman analiziyle yürütülen çalışmada iki resmî öğretim programı veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Veriler; kazanım ve öğrenme çıktıları, öğrenme alanları/temalar, sınıf düzeyleri ve değişimin niteliğini içeren yedi sütunlu karşılaştırma cetveliyle incelenmiş; içerikler sınıf düzeyi değişimi, yeniden yapılandırma, kapsam genişlemesi/daralması, yeni eklenme ve çıkarılma kategorileri altında analiz edilmiştir. Bulgular, 2018 programında öğrenme alanları ve kazanımlar çevresinde yapılandırılan içeriklerin 2024 programında tema, öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri temelinde daha beceri odaklı biçimde yeniden kurgulandığını göstermektedir. Olasılık içeriğinin 2018'de yalnızca sekizinci sınıfta yer almasına karşılık 2024'te beşinci sınıftan itibaren kademeli biçimde dağıtıldığı belirlenmiştir. İstatistik alanında ortanca ve tepe değer yedinci sınıftan altıncı sınıfa, açıklık ise altıncı sınıftan yedinci sınıfa taşınmış; kök-yaprak gösterimi, nokta grafiği ve ortalama mutlak sapma programa eklenmiştir. Algoritmaların 5–8. sınıflar boyunca kademeli biçimde programa entegre edildiği, matematiksel ispatın bağımsız bir öğrenme çıktısına dönüştüğü ve veri gizliliği, mahremiyet ile manipülasyonu belirleme süreçlerinin programa dâhil edildiği görülmüştür. Geometri ve ölçmede bazı içerikler alt sınıflara taşınmış ve geometrik inşa yaklaşımı öne çıkarılmıştır. Buna karşılık kümeler, bilimsel gösterim, özdeşlikler, çarpanlara ayırma, iki cebirsel ifadenin çarpımı ve kareköklü ifadelerle işlemler gibi

bazı içeriklerin 2024 ortaokul programında doğrudan karşılığı bulunmamaktadır. Sonuç olarak iki program arasında içerik kapsamı, organizasyonu ve dikey dağılım açısından belirgin bir yapısal ve kavramsal dönüşüm olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Matematik Öğretim Programı, 2018 Matematik Müfredatı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Dikey Geçiş, Doküman Analizi, Müfredat Karşılaştırması.

A Comparative Analysis of the 2018 and 2024 Middle School Mathematics Curricula in Terms of Content and Grade Levels

Ayşenur KOYUNCUOĞLU[1]

Çanakkale Onsekiz Mart University, School of Graduate Studies
Department of Educational Sciences, Curriculum and Instruction Master's Program
Çanakkale, Türkiye
ORCID ID: 0009-0005-8748-2456

Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN[2]

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education
Department of Educational Sciences, Curriculum and Instruction
Çanakkale, Türkiye
Corresponding Author ORCID: 0000-0002-6114-7925

Abstract

This study compares the 2018 Mathematics Curriculum published by the Ministry of National Education with the 2024 Century of Türkiye Maarif Model Middle School Mathematics Curriculum in terms of mathematical content and its distribution across grades 5–8. Conducted through qualitative document analysis, the study used the two official curriculum documents as data sources. The data were examined through a seven-column comparative matrix covering objectives/learning outcomes, learning areas/themes, grade levels, and the nature of curricular change. Contents were analyzed under the categories of grade-level shift, restructuring, scope expansion/narrowing, addition, and removal. Findings show that contents structured around learning areas and objectives in the 2018 curriculum were reorganized around themes, learning outcomes, and process components in a more skill-oriented form in the 2024 curriculum. Probability, previously addressed only in grade 8, is distributed progressively from grade 5 onward. In statistics, median and mode were moved from grade 7 to grade 6, while range was moved from grade 6 to grade 7; stem-and-leaf plots, dot plots, and mean absolute deviation were newly introduced. Algorithms were also integrated progressively across grades 5–8, mathematical proof became an independent learning outcome, and processes related to data privacy, confidentiality and the detection of manipulation were incorporated. In geometry and measurement, several contents were shifted to lower grades and a geometric construction approach was emphasized. By contrast, contents such as sets, scientific notation, algebraic identities,

factorization, multiplication of two algebraic expressions, and operations with radical expressions had no direct equivalent in the 2024 middle school curriculum. Overall, the findings indicate a substantial structural and conceptual transformation between the two curricula in terms of content scope, organization, and vertical distribution.

Keywords: Mathematics Curriculum, 2018 Mathematics Curriculum, Century of Türkiye Maarif Model, Vertical Transition, Document Analysis, Curriculum Comparison.

Giriş

Değişen Eğitim İhtiyaçları Bağlamında Matematik Eğitimi ve Öğretim Programları

Eğitim sistemlerinin dayandığı yaklaşımlar sabit bir yapı göstermemekte; toplumsal ihtiyaçlar, bireyden beklenen nitelikler ve bireylerin değişen beklentileri doğrultusunda yeniden şekillenmektedir (Üredi, 2024) . Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal yaşamda meydana getirdiği değişimler, bireylerin yeni koşullara uyum sağlayabilmelerini ve farklı beceriler geliştirmelerini gerektirmektedir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024) . Bu doğrultuda günümüz eğitim sistemleri, bilgiyi yalnızca edinen bireyler yerine; bilgiyi kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, iletişim kurabilen ve ulaştığı sonuçları değerlendirebilen bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Matematik eğitimi; bireylerin akıl yürütme, problem çözme, ilişkilendirme, temsil etme, genelleme ve veriye dayalı karar verme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Matematiksel bilgi ve beceriler yalnızca akademik başarıyla sınırlı olmayıp günlük yaşamda karşılaşılan durumların anlamlandırılması, nicelikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve problemlere yönelik çözüm yollarının geliştirilmesi süreçlerinde de kullanılmaktadır. Bu nedenle matematik öğretim programlarının matematiksel kavram ve işlemlerin yanı sıra bu bilgilerin oluşturulması, kullanılması ve değerlendirilmesine ilişkin süreçlere de yer vermelidir.

Matematiksel okuryazarlık, bireyin karşılaştığı durumları matematiksel olarak anlamlandırabilmesi, matematiksel ilişkileri belirleyebilmesi ve formül, model, grafik, tablo veya farklı gösterimlerden yararlanarak sonuçlara ulaşabilmesiyle bağlantılıdır. Bu doğrultuda öğretim programlarının kavramlar arasında ilişki kurulmasını sağlayan, önceki öğrenmeleri yeni öğrenmelerle bütünleştiren ve matematiksel bilgilerin günlük yaşam durumlarında kullanılmasına imkân veren bir yapıda düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Öğretim programlarının değişen toplumsal ve mesleki ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, öğrencilerin gelecekte karşılaşacakları yaşam ve çalışma koşullarına hazırlanması bakımından önemlidir (Yıldız, 2006) . Programların güncellenmesi yalnızca öğretilecek içeriklerin değiştirilmesiyle sınırlı olmayıp öğrenme-öğretme yaklaşımlarının ve ölçme-değerlendirme uygulamalarının da dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Darling-Hammond, 2017). Türkiye'de uygulanan matematik öğretim programları da değişen

ihtiyaçlar ve benimsenen eğitim yaklaşımları doğrultusunda belirli dönemlerde güncellenmektedir.

2018 Matematik Dersi Öğretim Programının Temel Yapısı

2018 Matematik Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin matematiksel kavramları anlamlandırmalarını, bu kavramlar arasında ilişki kurmalarını ve matematiksel bilgileri problem çözme süreçlerinde kullanmalarını esas alan bir yapıda düzenlenmiştir. Programda öğrencilerin matematiksel okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi, matematiksel kavramları günlük yaşamla ilişkilendirmeleri ve problem çözme süreçlerinde öğrencilerin kendi düşüncelerini ifade etmeleri hedeflenmiştir. (MEB, 2018).

Programda matematiksel içerikler sınıf düzeylerine göre kazanımlar ve bu kazanımlara ilişkin açıklamalar aracılığıyla oluşturulmuştur. Öğrencilerin matematiksel terminolojiyi doğru ve etkili kullanmaları, kavramların farklı gösterimleri arasında ilişki kurmaları, tahmin ve zihinden işlem yapma becerilerini geliştirmeleri ve matematiği diğer disiplinlerle ilişkilendirmeleri programın özel amaçları arasında yer almaktadır (MEB, 2018).

2018 programında ortaokul matematik içerikleri Sayılar ve İşlemler, Cebir, Geometri ve Ölçme, Veri İşleme ve Olasılık olmak üzere beş öğrenme alanı altında sunulmuştur. Öğrenme alanlarında yer alan içerikler, sınıf düzeylerine göre kazanımlar ve bunlara ilişkin açıklamalarla sınırlandırılmıştır.

Programın eğitim anlayışı; bilgi, beceri ve davranışların değerler ve yetkinliklerle bütünleştirilmesi esas alınmaktadır. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi kapsamında belirlenen matematiksel yetkinlik, bilim ve teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme ve sosyal yetkinlikler programın genel yapısında göz önünde bulundurulmuştur. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik biçiminde belirlenen kök değerlerin de öğretim sürecinde ele alınmıştır (MEB, 2018).

Ölçme ve değerlendirme anlayışında bireysel farklılıkların dikkate alınması, ölçme sürecinde farklı yöntem ve araçlardan yararlanılması ve öğrenme sürecinin bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi benimsenmiştir. Bu doğrultuda herkes için geçerli tek tip bir ölçme ve değerlendirme uygulaması yerine öğrenci özellikleri ile öğretim sürecinin gerektirdiği farklı uygulamalara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı

2024 programında 2018 programındaki 'öğrenme alanı-alt öğrenme alanı-kazanım' yapısının yerine 'tema-öğrenme çıktısı-süreç bileşenleri' yapısı kullanılmıştır. Matematiksel içerikler yedi temel tema altında düzenlenmiş; bu temalar sınıf düzeylerine göre Sayılar ve Nicelikler, İşlemlerle Cebirsel Düşünme, İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler, Cebirsel Düşünme ve Değişimler, Geometrik Şekiller, Geometrik Nicelikler, Dönüşüm, İstatistiksel Araştırma Süreci ve Veriden Olasılığa başlıklarıyla programda yer almıştır (MEB, 2024) .

Programda matematiksel muhakeme, matematiksel problem çözme, matematiksel temsil, veri ile çalışma ve veriye dayalı karar verme ile matematiksel araç ve teknolojiyle çalışma, Matematik Alan Becerileri kapsamında ele alınmıştır. Bu beceriler, öğrenme çıktılarının süreç bileşenleriyle ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, eğilimler, değerler ve okuryazarlık becerileri öğretim sürecinin belirli bir çerçevesi doğrultusunda düzenlenmiştir (MEB, 2024).

2024 programında matematiksel içerikler yalnızca işlem yapma veya belirli bir sonuca ulaşma biçiminde sunulmamıştır. Öğrencilerin inceleme, ilişkilendirme, çıkarım yapma, genelleme, yorumlama, değerlendirme, problem çözme ve karar verme süreçlerine katılmalarını gerektiren öğrenme çıktıları sunulmuştur. Öğrencilerin matematiksel bilgiyi farklı temsiller aracılığıyla anlamlandırmaları ve ulaştıkları sonuçları gerekçelendirmeleri, öğrenme çıktılarının süreç bileşenlerinde açık biçimde açıklanmışır (MEB, 2024).

Araştırmanın Gerekçesi, Önemi ve Özgün Değeri

Öğretim programlarının değerlendirilmesi, program geliştirme sürecinin önemli bir bileşenidir (Bulut, 2006; İncecik, 2017) . Programların karşılaştırmalı olarak incelenmesi, öğretim yaklaşımlarındaki genel değişimlerin yanı sıra belirli içeriklerin nasıl düzenlendiğinin ortaya konulmasına da katkı sağlar. Matematik öğretim programları açısından hangi içeriklerin farklı sınıf düzeylerine taşındığının, yeniden yapılandırıldığının, kapsamının değiştiğinin veya doğrudan karşılığının bulunmadığının belirlenmesi, programlar arasındaki geçişin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programları, içeriklerin sınıflandırılması ve öğrenmenin ifade edilme biçimi bakımından farklı yapılara sahiptir. Bu nedenle iki programdaki kazanım ve

öğrenme çıktılarının yalnızca kodlarına ya da sözel benzerliklerine bakılarak eşleştirilmesi yeterli değildir. Matematiksel kavramların kapsamının, ilişkili oldukları işlem ve düşünme süreçlerinin ve yer aldıkları sınıf düzeylerinin birlikte incelenmesi gerekmektedir.

Bu araştırmada 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programlarında belirgin değişim gösteren seçili içerikler karşılaştırılmıştır. İnceleme; içeriklerin iki programdaki karşılıklarına, sınıf düzeyleri arasındaki geçişlerine, kapsam ve ele alınış biçimindeki değişikliklere, doğrudan karşılığı belirlenemeyen içeriklere ve 2024 programına eklenen unsurlara odaklanmaktadır. Böylece programlar arasındaki değişim, genel yapısal özelliklerin ötesinde, belirli matematiksel içerikler üzerinden açıklanmaktadır.

Araştırmanın özgün yönü, içeriklerin programlar arasındaki kavramsal karşılıklarını sınıf düzeyi ve değişimin niteliğiyle birlikte ele almasıdır. Elde edilen karşılaştırmanın, programlar arasındaki geçişin anlaşılmasına ve ilgili matematiksel içeriklerin öğretim materyallerinde nasıl ele alınacağının değerlendirilmesine katkı sunması beklenmektedir.

Literatür

2018 Matematik Dersi Öğretim Programı ile 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan matematik öğretim programını karşılaştıran araştırmalar, programların yapısı, öğrenme çıktıları, beceri anlayışı, değerler eğitimi ve ölçme-değerlendirme yaklaşımlarındaki değişimleri ele almaktadır. Bu araştırmalar, 2024 programındaki değişimin yalnızca matematiksel içeriklerin güncellenmesiyle sınırlı olmadığını; içeriklerin düzenlenme, öğretim süreçleriyle ilişkilendirilme ve değerlendirilme biçimlerini de kapsadığını göstermektedir.

İlkokul matematik öğretim programlarını karşılaştıran Kuzu, Toptaş ve Göçer (2025), 2018 programındaki 229 kazanımın 2024 programında 111 öğrenme çıktısı altında düzenlendiğini belirlemiştir. Araştırmada, önceki programdaki öğrenme alanlarının temalar biçiminde yapılandırıldığı; kodlama etkinliklerinin, günlük yaşam bağlamlarının ve öğrencinin öğrenme sürecine etkin katılımını gerektiren uygulamaların daha belirgin hâle geldiği ifade edilmiştir. Ortaokul matematik programlarını temel program ögeleri açısından inceleyen Bayrak ve Şaz (2026) ise 2018 programındaki 215 kazanımın 2024 programında 100 öğrenme çıktısı altında toplandığını ortaya koymuştur. Aynı araştırmada, değerlerin erdem-değer-eylem çerçevesinde

öğrenme süreçleriyle ilişkilendirildiği ve değerlendirme etkinliklerinin "öğrenme kanıtları" anlayışı doğrultusunda çeşitlendirildiği belirtilmiştir. Bu çalışmalar, kazanım ve öğrenme çıktısı sayılarındaki değişimin, içeriklerin kapsamı ve süreç bileşenleri incelenmeden tek başına yorumlanamayacağına işaret etmektedir.

Er ve Özyurt (2025), 2024 ortaokul matematik programında sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin, değerlerin, eğilimlerin ve çeşitli okuryazarlık türlerinin matematiksel içeriklerle ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Araştırmada, 2024 programının öğrenme sürecinin farklı bileşenlerini bir arada ele alan daha ayrıntılı bir pedagojik çerçeve sunduğu ifade edilmiştir. Kıryak vd. (2024) tarafından 2018 ve 2024 fen bilimleri ve matematik öğretim programlarının öğrenme çıktıları ve beceriler bakımından karşılaştırıldığı araştırmada ise akıl yürütme, tahmin etme, sorgulama, çıkarımda bulunma ve problem çözme gibi bilişsel süreçlerin 2024 programında daha görünür biçimde ifade edildiği belirlenmiştir. Bu bulgular, matematiksel içeriklerin programlar arasındaki karşılıkları incelenirken yalnızca konu adlarının değil, öğrenciden beklenen düşünme ve uygulama süreçlerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Program dokümanları, öngörülen öğretim yaklaşımını açıklamakla birlikte bu yaklaşımın sınıfta nasıl uygulandığını tek başına ortaya koymamaktadır. Şahal (2026) , 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Matematik Öğretim Programı'nı sekiz ortaokul matematik öğretmeninin görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Araştırmada programın öğrenci merkezli, beceri odaklı ve disiplinler arası yapısının olumlu karşılandığı; buna karşılık materyal yetersizliği, hizmet içi eğitim ihtiyacı, sınıf mevcutları, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve merkezî sınavlara yönelik beklentilerin uygulamayı güçleştirebilecek etkenler olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bu sonuçlar, programın içerik ve tasarım özellikleriyle sınıf içindeki uygulama koşullarının ayrı değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Ölçme-değerlendirme boyutunu inceleyen Güneş, Dursun ve Alcı (2025), 2024 programında performans görevleri, izleme testleri, rubrikler, öz değerlendirme ve akran değerlendirmesi gibi araçların "öğrenme kanıtları" kapsamında ele alındığını belirlemiştir. Öğrenme kanıtlarının çeşitlendirilmesi, öğrencilerin yalnızca ulaştıkları sonuçların değil, kullandıkları çözüm yollarının ve öğrenme sürecindeki gelişimlerinin de değerlendirilmesine yönelik bir program tasarımını

yansıtmaktadır. Bununla birlikte söz konusu araçların programda yer alması, sınıf ortamında hangi sıklıkta ve nasıl kullanıldıkları hakkında doğrudan bir sonuç vermemektedir.

Matematiksel içeriklerin sınıf düzeylerine dağılımını yorumlamada belirli alanlara özgü araştırmalar da yol göstericidir. Geometri eğitiminde Van Hiele modeli, geometrik düşünmenin şekilleri görsel olarak tanımadan özelliklerini incelemeye ve bu özellikler arasında mantıksal ilişkiler kurmaya doğru ilerleyen düzeylerden oluştuğunu açıklamaktadır. Yıldız vd. (2009), 6–8. sınıf matematik öğretim programlarındaki geometri kazanımlarını gerektirdikleri Van Hiele düşünme düzeyleri açısından karşılaştırmıştır. Ma vd. (2015) ise birinci sınıftan altıncı sınıfa kadar öğrencilerin geometrik düşünme düzeylerini inceleyerek şekilleri anlamlandırma biçimlerinin şekillerin özelliklerine ve karmaşıklığına göre farklılaşabildiğini göstermiştir. Bu araştırmalar, geometri içeriklerindeki sınıf düzeyi değişimlerinin yalnızca konunun hangi sınıfta yer aldığına bakılarak değil, öğrenciden beklenen geometrik düşünme süreçleriyle birlikte değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

İstatistik eğitimi alanında GAISE II çerçevesi, istatistiksel problem çözmeyi araştırma sorusu oluşturma, veri toplama, analiz etme ve sonuçları yorumlama aşamalarını içeren bir süreç olarak ele almaktadır (Bargagliotti vd., 2020). Çerçevede öğrencilerin gerçek yaşam verileriyle çalışmaları, veri toplama sürecini sorgulamaları, uygun analiz ve temsil biçimlerini seçmeleri ve ulaştıkları sonuçları bağlam içinde değerlendirmeleri vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, veriyle ilgili program içeriklerinin yalnızca tablo ve grafik oluşturma ya da istatistiksel ölçüleri hesaplama bakımından değil; araştırma yürütme, çıkarım yapma ve veriye dayalı iddiaları eleştirel biçimde değerlendirme bakımından da incelenmesini desteklemektedir. Bu açıdan 2024 programında veri gizliliği, mahremiyet, hata, yanlılık ve manipülasyon gibi unsurlara yer verilmesi, veriyle çalışma içeriğinin kapsamına ilişkin değerlendirmede dikkate alınması gereken bir değişimdir.

Hesaplamalı düşünme ve algoritmik yapılar da programların içerik bakımından karşılaştırılmasında önem taşımaktadır. Weintrop vd. (2016), matematik ve fen sınıflarında hesaplamalı düşünmeyi veri uygulamaları, modelleme ve benzetim, hesaplamalı problem çözme ve sistem düşüncesi boyutlarında ele almıştır. Ye vd. (2023) ise K–12 matematik eğitiminde hesaplamalı düşünmeye dayalı öğretim uygulamalarını sistematik olarak inceleyerek matematiksel muhakeme ile hesaplamalı düşünme arasındaki ilişkinin kullanılan öğretim yöntemi, dijital araç,

matematiksel içerik ve öğrenci düzeyine göre farklılaşabildiğini belirtmiştir. Bu çalışmalar, algoritmik yapıların yalnızca kod yazmayla ilişkili bir konu olarak değil, matematiksel çözüm yollarını düzenleme ve ifade etme süreçleriyle bağlantılı bir içerik olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Öğretim programlarını karşılaştıran doküman analizi araştırmalarında, içeriklerin hangi ölçütlerle eşleştirildiğinin ve değişimlerin nasıl sınıflandırıldığının açık biçimde ortaya konulması gerekir. O'Connor ve Joffe (2020), kodlayıcılar arası güvenirliği yalnızca sayısal bir uyum değeriyle sınırlı görmeyerek kodlama sürecinin şeffaflığı ve araştırmacı yorumlarının denetlenebilirliğiyle ilişkilendirmiştir. Bu yaklaşım, farklı terminoloji ve yapılara sahip iki program karşılaştırılırken analiz biriminin ve kodlama kategorilerinin açıkça tanımlanmasının önemini göstermektedir. Bununla birlikte bu araştırmada izlenen somut kodlama ve güvenirlik işlemleri**,** ilgili literatürden ayrı olarak Yöntem bölümünde açıklanmalıdır.

Ele alınan araştırmalar, 2024 matematik programının yapısı, becerilerle ilişkisi, öğretim ve değerlendirme yaklaşımı ile belirli matematiksel alanların yorumlanması hakkında bir çerçeve sunmaktadır. Bu araştırmada ise 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programlarında yer alan seçili matematiksel içeriklerin programlar arasındaki karşılıkları, sınıf düzeylerindeki değişimleri ve kapsam bakımından geçirdikleri dönüşümler incelenmektedir. Böylece iki program arasındaki farklılıklar, belirli kazanım ve öğrenme çıktıları üzerinden somutlaştırılmaktadır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalarda veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak sonuca ulaştırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi ise araştırılan olgu veya durum hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin belirli bir amaç doğrultusunda sistematik biçimde incelenmesini ve yorumlanmasını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Programlarda yer alan matematiksel içerikler; kazanım ve öğrenme çıktıları, bunlara ilişkin açıklamalar ve süreç bileşenleri, öğrenme alanları ve temalar ile sınıf düzeyleri bakımından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada programların bütün

kazanımlarını tek tek eşleştirmek yerine iki program arasında belirgin bir içerik, kapsam, yapı veya sınıf düzeyi değişikliği gösteren matematiksel içeriklere odaklanılmıştır.

Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 2018 Matematik Dersi Öğretim Programı'nda yer alan matematiksel içerikler, 2024 Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nda hangi tema ve öğrenme çıktılarında karşılık bulmaktadır?
2. İki program arasında matematiksel içeriklerin sınıf düzeylerinde ne tür değişiklikler gerçekleşmiştir?
3. 2018 programındaki matematiksel içerikler, 2024 programında kapsam ve ele alınış biçimi bakımından nasıl değişmiştir; hangi içeriklerin doğrudan karşılığı bulunmamaktadır?
4. 2024 programına hangi yeni matematiksel içerikler, gösterimler ve bilişsel araçlar eklenmiştir?

Araştırmanın veri kaynaklarını Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan aşağıdaki iki resmî öğretim programı oluşturmaktadır:

- Matematik Dersi Öğretim Programı: İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar (MEB, 2018).
- Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı: 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar – Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (MEB, 2024).

Araştırmada kullanılan programlara Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayınları aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmada yalnızca resmî kurum tarafından yayımlanan ve kamu erişimine açık olan program dokümanları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. 2018 programının yalnızca ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarına ilişkin bölümleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Her iki programdaki ilgili kazanım ve öğrenme çıktılarının yanı sıra bunlara ilişkin açıklamalar, süreç bileşenleri, içerik çerçeveleri, öğrenme-öğretme uygulamaları ve programda belirtilen sınırlamalar da karşılaştırmada dikkate alınmıştır. Böylece bir içeriğin programdaki durumu yalnızca kazanım veya öğrenme çıktısının başlığına göre değil, ilgili açıklamaların bütünü üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmaya Dâhil Edilme ve Hariç Tutulma Ölçütleri

Araştırmada iki program arasındaki içerik değişimlerinin belirlenebilmesi amacıyla ölçüt temelli bir seçim yaklaşımı benimsenmiştir. İncelemeye dâhil edilecek içeriklerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

- Bir matematiksel içeriğin 2018 programı ile 2024 programı arasında farklı bir sınıf düzeyinde ele alınması (dikey geçiş),
- İçeriğin kavramsal yapısının, kapsadığı işlemlerin veya ilişkilendirildiği durumların belirgin biçimde değiştirilmesi (yeniden yapılandırma),
- İçeriğe ilişkin alt konuların, işlem türlerinin veya beklenen becerilerin daraltılması ya da genişletilmesi,
- 2018 programında yer alan bir içeriğin 2024 ortaokul matematik programında doğrudan karşılığının belirlenememesi,
- 2024 programında yer alan bir matematiksel içerik, gösterim veya bilişsel aracın 2018 ortaokul matematik programında doğrudan karşılığının bulunmaması,
- Birden fazla kazanımın tek bir öğrenme çıktısı altında birleştirilmesi veya bir kazanımın birden fazla öğrenme çıktısına dağıtılması.

Her iki programda aynı sınıf düzeyinde, benzer kapsam ve amaçla sürdürüldüğü görülen içerikler araştırmanın temel inceleme alanına alınmamıştır. Bu nedenle çalışma, programlarda değişmeden korunan bütün matematiksel içeriklerin belirlenmesine veya bunların sayısal dağılımının ortaya konulmasına yönelik değildir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2018 ve 2024 matematik öğretim programlarının ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyleriyle sınırlandırılmıştır. İlkokul ve ortaöğretim programlarında yer alan matematiksel içerikler inceleme kapsamına alınmamıştır. Araştırmanın veri kaynakları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan iki resmî öğretim programıyla sınırlıdır. Ders kitapları, yardımcı kaynaklar, öğretmen ve öğrenci görüşleri, sınıf içi uygulamalar, öğrenci başarıları ve merkezî sınav soruları araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu nedenle elde edilen bulgular programların uygulamadaki sonuçlarına değil, resmî program metinlerinde yer alan matematiksel içeriklere dayanmaktadır.

Araştırmada ölçüt temelli bir inceleme gerçekleştirilmiş ve yalnızca belirgin değişiklik gösteren içeriklere odaklanılmıştır. Bu nedenle bulgular, her iki programda yer alan bütün kazanım ve

öğrenme çıktılarının eksiksiz karşılaştırmasını temsil etmemektedir. Değişmeden korunan içeriklerin sistematik biçimde incelenmemiş olması araştırmanın temel sınırlılıklarından biridir.

Veri Toplama Aracı

Programlar arasındaki belirgin değişikliklerin sistematik ve tutarlı biçimde incelenebilmesi amacıyla araştırmacı tarafından yedi sütundan oluşan bir karşılaştırma cetveli hazırlanmıştır (bkz. Ek). Karşılaştırma cetvelinin sütunları aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır:

- 2018 Sınıf Düzeyi: İncelenen matematiksel içeriğin 2018 programında yer aldığı sınıf düzeyini göstermektedir.
- 2018 Kazanımı/İçeriği: İncelenen içeriğe ilişkin 2018 programındaki kazanım kodunu ve kazanım açıklamalarını içermektedir.
- 2018 Öğrenme Alanı: İlgili kazanımın yer aldığı öğrenme alanını göstermektedir.
- 2024 Sınıf Düzeyi: İncelenen matematiksel içeriğin 2024 programında karşılık bulduğu sınıf düzeyini göstermektedir. İçeriğin doğrudan karşılığının bulunmadığı durumlarda bu bölümde karşılık bulunamadığı belirtilmiştir.
- 2024 Öğrenme Çıktısı: İncelenen içeriği karşılayan öğrenme çıktısının kodunu ve açıklamasını içermektedir. İçeriğin birden fazla öğrenme çıktısına dağıtıldığı durumlarda ilgili öğrenme çıktılarının tamamı bu bölüme kaydedilmiştir.
- 2024 Teması: İlgili öğrenme çıktısının yer aldığı temayı göstermektedir.
- Değişimin Niteliği: 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programlarında karşılaştırılan içeriklere ilişkin değişimler; sınıf düzeyinin değişmesi, içeriğin yeniden yapılandırılması, kapsamının genişlemesi veya daralması ile yeni eklenmesi ya da çıkarılması açısından sınıflandırılmıştır. Bir içerikte birden fazla değişim saptandığında ilgili sınıflamalar birlikte belirtilmiştir.

Karşılaştırma cetveline alınacak içerikler belirlenirken kazanım ve öğrenme çıktılarının yalnızca sözel benzerlikleri esas alınmamıştır. Matematiksel kavramın, işlemin, ilişkinin veya becerinin kapsamı; ilgili program açıklamaları, süreç bileşenleri, içerik çerçeveleri ve öğrenme-öğretme uygulamalarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Birden fazla 2018 kazanımının tek bir 2024 öğrenme çıktısında birleştirildiği veya bir 2018 kazanımının birden fazla 2024 öğrenme çıktısına dağıtıldığı durumlarda ilgili bütün kod ve açıklamalar cetvele işlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama süreci; araştırmada kullanılacak dokümanların belirlenmesi, resmî kaynaklardan temin edilmesi, incelenecek matematiksel içeriklerin seçilmesi ve seçilen içeriklerin karşılaştırma cetveline aktarılması süreçlerinden oluşmuştur. Doküman incelemesinde araştırmanın amacıyla uyumlu materyallere ulaşılması, belgelerin kontrol edilmesi ve belirlenen amaçlar doğrultusunda sistematik biçimde çözümlenmelidir (Sak vd., 2021). Bu doğrultuda veri toplama süreci aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirilmiştir:

- İlk aşamada, 2018 Matematik Dersi Öğretim Programı ile 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı resmî kaynaklardan temin edilmiştir.
- İkinci aşamada, programların ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf bölümleri incelenmiştir. Bu incelemede sınıf düzeyleri, öğrenme alanları ve temalar arasındaki farklılıklar ile matematiksel içeriklerin düzenlenme biçimleri ele alınmıştır.
- Üçüncü aşamada sınıf düzeyi, kapsam veya yapı bakımından belirgin değişiklik gösterdiği görülen matematiksel içerikler belirlenmiştir. Programlarda benzer kapsam ve amaçla sürdürülen bütün içeriklerin tek tek eşleştirilmesine yönelik bir işlem yapılmamıştır.
- Son aşamada seçilen içerikler; 2018 sınıf düzeyi, kazanım veya içerik, öğrenme alanı, 2024 sınıf düzeyi, öğrenme çıktısı, tema ve değişimin niteliği bilgileriyle birlikte karşılaştırma cetveline aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, yazılı, sözlü veya görsel materyallerin önceden belirlenen ya da analiz sürecinde geliştirilen kategoriler doğrultusunda sistematik biçimde incelenmesini sağlayan bir çözümleme aracıdır (Cole, 1988,). Bu analiz yöntemi, metinlerde yer alan açık veya örtük anlamların belirli kavram ve kategoriler altında düzenlenmesine ve yorumlanmasına olanak tanımaktadır (Güçlü, 2019). Metinlerin temel iletilerinin ve öne çıkan temalarının belirlenmesine olanak sağlaması nedeniyle içerik analizi nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulmaktadır (Bal, 2013).

İçeriklerin Eşleştirilmesi

Verilerin analizinde ilk olarak 2018 ve 2024 programlarında yer alan matematiksel içerikler kavramsal karşılıkları bakımından eşleştirilmiştir. Eşleştirme sürecinde kazanım ve öğrenme

çıktılarının yalnızca kodları veya sözel ifadeleri değil, içerdiği matematiksel kavramlar, işlem türleri ve ilgili program açıklamaları esas alınmıştır. Bir içeriğin iki program arasında eş değer kabul edilebilmesi için aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

- İçeriğin kapsam ve sınırlılıklarının benzerlik göstermesi,
- Kazanım veya öğrenme çıktısında hedeflenen matematiksel işlem ya da düşünme sürecinin örtüşmesi,
- İçeriğin öğrenme çıktısı, süreç bileşeni, içerik çerçevesi veya öğrenme-öğretme uygulamasında açık biçimde yer alması,
- İçeriğin yer aldığı sınıf düzeyi ile öğrenme alanı veya temasının belirlenebilmesi.

Birden fazla 2018 kazanımının tek bir 2024 öğrenme çıktısında bütünleştirildiği veya bir 2018 kazanımının birden fazla 2024 öğrenme çıktısına dağıtıldığı durumlarda ilgili eşleşmelerin tamamı cetvele kaydedilmiştir. Sözel olarak benzer görünmesine karşın matematiksel kapsamı farklı olan kazanım ve öğrenme çıktıları doğrudan eş değer kabul edilmemiştir.

Değişimin Niteliğinin Kodlanması

Karşılaştırma cetvelinde yer alan içerikler, değişimin niteliğine göre aşağıdaki kategoriler altında kodlanmıştır:

- Sınıf düzeyi değiştirilmiş: Matematiksel içeriğin 2024 programında 2018 programından farklı bir sınıf düzeyinde ele alınmasıdır. İçeriğin daha alt veya daha üst bir sınıf düzeyine taşındığı ayrıca belirtilmiştir.
- Yeniden yapılandırılmış: Matematiksel içeriğin temel kavramsal yönü korunmakla birlikte farklı kavramlarla ilişkilendirilmesi, başka içeriklerle bütünleştirilmesi, farklı bir tema altında düzenlenmesi veya hedeflediği matematiksel sürecin değiştirilmesidir.
- Kapsamı daraltılmış: İçeriğe ilişkin işlem türlerinin, alt konuların, gösterimlerin, kavramların veya beklenen becerilerin bir bölümünün 2024 ortaokul matematik programında yer almamasıdır.
- Kapsamı genişletilmiş: İçeriğe yeni kavramların, gösterimlerin, matematiksel süreçlerin, problem durumlarının veya bilişsel araçların eklenmesidir.

- Çıkarılmış: 2018 programında yer alan bir matematiksel içeriğin 2024 ortaokul matematik programındaki öğrenme çıktıları, süreç bileşenleri, içerik çerçeveleri ve öğrenme-öğretme uygulamaları içinde doğrudan karşılığının belirlenememesidir.
- Yeni eklenmiş: 2024 ortaokul matematik programında yer alan bir matematiksel içerik, kavram, gösterim veya bilişsel aracın 2018 ortaokul matematik programında doğrudan karşılığının bulunmamasıdır.

'Kapsamı daraltılmış' ile 'çıkarılmış' kodları birbirinden ayrılmıştır. Bir içeriğin temel kavramsal karşılığı 2024 programında bulunmakla birlikte bazı alt bileşenlerine yer verilmemişse 'kapsamı daraltılmış'; içeriğin doğrudan karşılığı belirlenememişse 'çıkarılmış' kodu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan 'çıkarılmış' kodu, 2018 programında yer alan bir içeriğin 2024 ortaokul matematik programındaki öğrenme çıktıları, süreç bileşenleri, içerik çerçeveleri ve öğrenme-öğretme uygulamaları içinde doğrudan karşılığının belirlenememesi durumunu ifade etmektedir. Bu kod, ilgili içeriğin ilkokul veya ortaöğretim programları da dâhil olmak üzere eğitim sisteminin bütününden çıkarıldığı anlamına gelmemektedir.

Kodlama kategorileri birbirini dışlayan kategoriler olarak tasarlanmamıştır. Bir matematiksel içerik, programlar arasındaki değişimin niteliğine bağlı olarak birden fazla kategori altında kodlanabilmiştir. Örneğin bir içerik hem farklı bir sınıf düzeyine taşınmış hem de farklı bir kavramsal yapı içinde ele alınmışsa 'sınıf düzeyi değiştirilmiş' ve 'yeniden yapılandırılmış' kodları birlikte kullanılmıştır. Benzer biçimde sınıf düzeyi değiştirilen bir içeriğin kapsamı da değişmişse ilgili içeriğe 'kapsamı daraltılmış' veya 'kapsamı genişletilmiş' kodu da verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirliğe Yönelik Uygulamalar

Araştırmanın niteliğinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemin araştırma amacına ne kadar hizmet ettiği ile analiz sonuçlarının tutarlılığı önem taşımaktadır (Heale ve Twycross, 2015). Geçerlik, kullanılan yöntemin araştırmanın amacına hizmet etme düzeyi ve ulaşılan sonuçların incelenen olguyu açıklamadaki yeterliliğiyle bağlantılıdır (Kimberlin ve Winterstein, 2008). Bu doğrultuda araştırmanın veri kaynakları, içerik seçim ölçütleri, karşılaştırma cetvelinin yapısı ve kodlama kategorileri açık biçimde tanımlanmıştır.

Karşılaştırma cetvelinde kullanılan kazanım, öğrenme çıktısı, sınıf düzeyi, öğrenme alanı, tema ve kod bilgileri doğrudan Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan resmî program metinlerinden alınmıştır. İçeriklerin eşleştirilmesinde yalnızca kazanım ve öğrenme çıktılarının başlıkları

kullanılmamış; kazanım açıklamaları, süreç bileşenleri, içerik çerçeveleri ve öğrenme-öğretme uygulamaları birlikte incelenmiştir.

Analiz sürecinin izlenebilirliğini artırmak amacıyla her içerik, ilgili sınıf düzeyi, kazanım veya öğrenme çıktısı kodu, öğrenme alanı veya teması ve değişim koduyla birlikte karşılaştırma cetveline işlenmiştir. Cetveldeki eşleştirmeler tamamlandıktan sonra sınıf düzeyi, öğrenme çıktısı kodu, tema ve içerik bakımından kendi içinde çelişen satırlar yeniden incelenmiş ve ilgili program metinleriyle karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın yalnızca iki resmî program belgesi üzerinden yürütülmesi ve dışsal veri setlerinin analize dâhil edilmemesi, analiz sürecinin tutarlılığını ve tekrarlanabilirliğini artırmaya yönelik bir önlem olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu durum, araştırmanın güvenirliğinin ölçülmüş veya en yüksek düzeye ulaşmış olduğu anlamına gelmemektedir.

Karşılaştırma cetvelinin hazırlanması, içeriklerin eşleştirilmesi ve değişim kategorilerinin kodlanması tek araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bağımsız ikinci bir kodlayıcı kullanılmadığından kodlayıcılar arası uyum katsayısı hesaplanmamış ve kodlama güvenirliğine ilişkin sayısal bir değer raporlanmamıştır.

Tek kodlayıcılı yapı ve bütün kazanımların eksiksiz biçimde analiz edilmemesi araştırmanın yöntemsel sınırlılıkları arasındadır. Bu sınırlılıkların etkisini azaltmak amacıyla içeriklerin araştırmaya alınma ölçütleri ve kodlama kategorileri açık biçimde tanımlanmış, kodlama kararları doğrudan program ifadeleriyle ilişkilendirilmiş ve eşleştirmeler araştırmacı tarafından farklı zamanlarda yeniden kontrol edilmiştir. Bununla birlikte içeriklerin seçilmesi, iki program arasında eşleştirilmesi ve değişimin niteliğinin belirlenmesi araştırmacı değerlendirmesi içerdiğinden bulguların bu sınırlılık göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bulgular

2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programlarındaki seçili içeriklerin kazanım ve öğrenme çıktıları düzeyindeki tüm detaylı kodlamaları ve eşleştirmeleri Ek'te sunulmuştur. Bu bölümde 2018 Matematik Dersi Öğretim Programı ile 2024 Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı; matematiksel içeriklerin karşılıkları, sınıf düzeylerine göre dağılımı, içeriklerde gerçekleşen değişiklikler ve programa yeni eklenen unsurlar bakımından karşılaştırılmıştır. Bulgular, araştırma sorularının sırası izlenerek sunulmuştur.

Matematiksel İçeriklerin 2024 Programındaki Karşılıkları

2018 programında Sayılar ve İşlemler başlığı altında sunulan içeriklerin 2024 programında ağırlıklı olarak Sayılar ve Nicelikler temasında karşılık bulduğu belirlenmiştir. Cebir öğrenme alanındaki içerikler İşlemlerle Cebirsel Düşünme, İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler ile Cebirsel Düşünme ve Değişimler temalarına dağıtılmıştır. Geometri ve Ölçme öğrenme alanı Geometrik Şekiller, Geometrik Nicelikler ve Dönüşüm temalarıyla; Veri İşleme alanı İstatistiksel Araştırma Süreci temasıyla; Olasılık alanı ise Veriden Olasılığa temasıyla ilişkilendirilmiştir.

Sayılar ve İşlemler Alanındaki Karşılıklar

2018 programında beşinci sınıfta en çok dokuz basamaklı doğal sayıları okuma, yazma, bölüklerine ayırma ve basamak değerlerini belirleme biçiminde düzenlenen içerik, 2024 programında altı basamaklı sayılardan hareketle çok basamaklı sayıların okunması ve yazılmasına ilişkin genelleme yapma biçiminde karşılık bulmuştur.

Ondalık gösterimlerde basamak değeri 2018 programında beşinci sınıfta ele alınırken 2024 programında altıncı sınıfta, kesirlerden yararlanılarak ondalık gösterimlerin basamak değerlerinin yorumlanması kapsamında düzenlenmiştir.

2018 programında altıncı sınıfta bulunan tam sayıları tanıma, sayı doğrusunda gösterme, karşılaştırma, sıralama ve mutlak değeri anlamlandırma içerikleri, 2024 programında yedinci sınıfta doğal sayı, tam sayı ve rasyonel sayıların birlikte yorumlanması kapsamında ele alınmıştır.

2018 programında altıncı sınıfta yer alan oran kavramı, 2024 programında yedinci sınıfta gerçek yaşam durumları üzerinden oran ilişkileri hakkında muhakeme yapma öğrenme çıktısıyla karşılık bulmuştur. Doğru orantılı durumlara ilişkin problem çözme yedinci sınıfta sürdürülmüş; yüzde hesaplamaları doğru orantının uygulama alanları içinde ele alınmıştır.

Üslü ifadelere ilişkin içerikler 2024 programında farklı sınıf düzeylerine dağıtılmıştır. Bir doğal sayının karesi ve küpü beşinci sınıftaki işlem önceliği kapsamında ele alınmış; üslü ifadeler, özellikleri ve üslü ifadelerle işlemler ise sekizinci sınıfta MAT.8.1. kapsamında düzenlenmiştir.

Kareköklü sayılara ilişkin kavramsal içerikler 2024 programında MAT.8.1.2. kapsamında karşılık bulmuştur. Buna karşılık kareköklü ifadeyi a√b biçiminde yazma, katsayıyı kök içine alma ve kareköklü ifadelerle dört işlem yapma içeriklerine doğrudan yer verilmemiştir.

Cebir Alanındaki Karşılıklar

2018 programında altıncı sınıfta sözel durumlarla cebirsel ifadeler arasında ilişki kurma, sekizinci sınıfta ise basit cebirsel ifadeleri farklı biçimlerde yazma biçiminde sunulan içerikler, 2024 programında altıncı sınıfta gerçek yaşam durumlarındaki bilinen ve bilinmeyen niceliklere ilişkin muhakeme yapma öğrenme çıktısı altında birleştirilmiştir.

2018 programında yedinci sınıfta yer alan cebirsel ifadelerle toplama ve çıkarma ile bir doğal sayının cebirsel ifadeyle çarpılması içerikleri, 2024 programında cebirsel ifadelerle toplama, çıkarma ve bir rasyonel sayıyla çarpma işlemlerini yorumlama biçiminde karşılık bulmuştur.

Eşitliğin korunumu 2018 programında yedinci sınıfta yer alırken 2024 programında beşinci sınıfa alınmış ve işlem özelliklerine yönelik çıkarım yapma süreçleriyle birlikte düzenlenmiştir.

2018 programında yedinci ve sekizinci sınıflarda bulunan birinci dereceden bir bilinmeyenli denklemlere ilişkin kazanımlar, 2024 programında yedinci sınıfta denklem ve eşitsizlik içeren gerçek yaşam problemlerini çözme öğrenme çıktısı altında bütünleştirilmiştir.

Koordinat sistemi, doğrusal ilişki, denklem, tablo, grafik ve eğim içerikleri, 2024 programında sekizinci sınıfta doğrusal ilişkilerin doğrusal fonksiyonlarla temsil edilmesi kapsamında bir araya getirilmiştir. Eğim, doğrusal fonksiyonlarda sabit değişim oranı bağlamında ele alınmıştır.

Veri Ve Olasılık Alanındaki Karşılıklar

2018 programında ayrı kazanımlar hâlinde verilen araştırma sorusu oluşturma, veri toplama, tablo ve grafik hazırlama, verileri özetleme ve yorumlama içerikleri 2024 programında bütüncül bir istatistiksel araştırma süreci içinde düzenlenmiştir. Bu süreç; araştırma gerektiren durumu fark etme, araştırma sorusu oluşturma, veri toplama planı hazırlama, anket geliştirme, veri toplama, uygun görselleştirme ve özetleme aracını seçme, veriyi analiz etme, sonuca ulaşma ve araştırma sürecini değerlendirme bileşenlerini içermektedir.

2018 programında aritmetik ortalamaya altıncı ve yedinci sınıflarda, ortanca ve tepe değere ise yedinci sınıfta yer verilmiştir. 2024 programında aritmetik ortalama, ortanca ve tepe değer altıncı sınıftaki MAT.6.5.1. öğrenme çıktısı kapsamında nicel kesikli verileri özetleme araçları olarak birlikte ele alınmıştır. Buna göre ortanca ve tepe değer yedinci sınıftan altıncı sınıfa taşınırken aritmetik ortalama altıncı sınıfta korunmuştur.

2018 programında altıncı sınıfta yer alan açıklık, 2024 programında yedinci sınıftaki MAT.7.6.1. öğrenme çıktısı kapsamında nicel sürekli verilerin özetlenmesinde kullanılmıştır. Aynı öğrenme çıktısında aritmetik ortalama, ortanca, tepe değer ve ortalama mutlak sapmaya da yer verilmiştir.

2018 programında yalnızca sekizinci sınıfta yer alan olasılık içerikleri, 2024 programında beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar dağıtılmıştır. Olasılık değerinin 0 ile 1 arasında olması ve olayların az ya da çok olasılıklı olarak değerlendirilmesi beşinci sınıfta; gözleme dayalı olasılık tahmini altıncı sınıfta; tümleyen olay, eşit olasılıklı olaylar ile ayrık ve ayrık olmayan olaylar yedinci sınıfta; farklı olasılık yaklaşımlarından yararlanarak karar verme ise sekizinci sınıfta ele alınmıştır.

Geometri Ve Ölçme Alanındaki Karşılıklar

2018 programında yedinci sınıfta yer alan düzgün çokgenlerin kenar ve açı özellikleri, 2024 programında beşinci sınıftaki MAT.5.3.6. öğrenme çıktısının öğrenme-öğretme uygulamalarında karşılık bulmuştur. Çokgenlerin iç ve dış açılarının toplamı, 2024 programında altıncı sınıfta sayı ve şekil örüntüleri üzerinden genelleme yapma sürecinde ele alınmıştır.

Dikdörtgen, paralelkenar, yamuk ve eşkenar dörtgenin özelliklerine ilişkin içerikler, 2024 programında altıncı sınıftaki birden fazla öğrenme çıktısına dağıtılmıştır. Dörtgenlerin oluşum özellikleri MAT.6.3.2., köşegen özellikleri MAT.6.3.3., açı özellikleri ve açı problemleri ise MAT.6.3.4 kapsamında ele alınmıştır.

2018 programında sekizinci sınıfta bulunan üçgende kenarortay, açıortay ve yükseklik içerikleri, 2024 programında yedinci sınıftaki MAT.7.5.1. kapsamında matematiksel araç ve teknolojiden yararlanılarak çözümlenmiştir. MAT.7.5.2. kapsamında ise orta dikme inşasına ilişkin deneyimlerden yararlanılarak üçgende kenarortay inşası ele alınmıştır.

Yansıma dönüşümü 2018 programında sekizinci sınıfta, 2024 programında yedinci sınıfta ele alınmıştır. Öteleme ve yansıma dönüşümleri sekizinci sınıfta korunarak problem çözme süreçleriyle ilişkilendirilmiş; eşlik ve benzerlik içerikleri her iki programda da sekizinci sınıfta yer almıştır.

Matematiksel İçeriklerin Sınıf Düzeylerindeki Geçişleri

İki program arasında içeriklerin farklı sınıf düzeylerine taşınması biçiminde dikey geçişler ile içeriklerin farklı temalar ve öğrenme çıktıları içinde yeniden ilişkilendirilmesi biçiminde yatay

değişiklikler belirlenmiştir. Dikey geçiş gösteren temel matematiksel içerikler Tablo 1'de sunulmaktadır:

Tablo 1

Matematiksel İçeriklerin Sınıf Düzeylerine Göre Değişimi

Matematiksel İçerik	2018	2024	Belirlenen Değişiklik
Olasılık değerinin 0 ile 1 arasında olması	8. sınıf	5. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Olayların olasılık bakımından karşılaştırılması	8. sınıf	5. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Eşit olasılıklı olaylar	8. sınıf	7. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Ondalık gösterimlerde basamak değeri	5. sınıf	6. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Tam sayılar	6. sınıf	7. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Oran	6. sınıf	7. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Eşitliğin korunumu	7. sınıf	5. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Sayı örüntüleri	7. sınıf	6. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Sekizinci sınıftaki denklem çözme içeriği	8. sınıf	7. sınıf	Denklem ve eşitsizlik içeriğiyle birleştirilmiştir ve alt sınıfa taşınmıştır.
Ortanca ve tepe değer	7. sınıf	6. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır; aritmetik ortalama ise 2018'de de 6. sınıfta yer almaktadır.

Açıklık	6. sınıf	7. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Uzunluk ölçme birimleri	5. sınıf	6. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Dikdörtgenler prizmasının açınımı ve yüzey alanı	5. sınıf	7. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Dikdörtgenler prizmasının hacmi	6. sınıf	7. sınıf	Üst sınıfa taşınmıştır.
Üçgende kenarortay, açıortay ve yükseklik	8. sınıf	7. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Düzgün çokgenlerin özellikleri	7. sınıf	5. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Dörtgenlerin özellikleri	7. sınıf	6. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Çember uzunluğu, merkez açı ve yay ilişkisi	7. sınıf	6. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.
Yansıma dönüşümü	8. sınıf	7. sınıf	Alt sınıfa taşınmıştır.

Yukarıdaki dikey geçişlerin yanı sıra doğal sayılar ve basamak değeri, kesirler ve ondalık gösterimler, tam sayılar ve rasyonel sayılar, oran, orantı ve yüzdeler, üslü ve kareköklü ifadelerin kavramsal boyutları, cebirsel ifadeler ve eşitliğin korunumu, denklem, eşitsizlik, koordinat sistemi ve doğrusal ilişkiler, temel geometrik şekiller, çokgenler, alan, çevre, yüzey alanı ve hacim, çember, daire, eşlik, benzerlik, öteleme ve yansıma ile veri toplama, görselleştirme, özetleme ve olasılık konularında da dikey ve yatay yeniden düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

İçeriklerde Gerçekleşen Değişiklikler

Yeniden Yapılandırılan İçerikler

Doğal sayıların okunması ve yazılması, cebirsel ifadelerin anlamlandırılması, sayı ve şekil örüntüleri, denklem ve eşitsizlikler, doğrusal ilişkiler, veri işleme, olasılık, dörtgenlerin özellikleri, alan problemleri, daire ve daire diliminin alanı ile geometrik dönüşümlerin yeniden

yapılandırıldığı belirlenmiştir. 2018 programında işlem veya sonuç bildiren bazı kazanımlar, 2024 programında muhakeme yapma, yorumlama, çıkarımda bulunma, problem çözme, değerlendirme ve karar verme bileşenlerini içeren öğrenme çıktıları kapsamında düzenlenmiştir.

Kapsamı Genişletilen İçerikler

Cebirsel ifadelerde bir doğal sayıyla çarpma içeriği, bir rasyonel sayıyla çarpmayı kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Denklem içerikleri eşitsizliklerle birlikte gerçek yaşam problemlerini çözme sürecinde ele alınmıştır.

İstatistiksel araştırma süreci; araştırma sorusu oluşturma, veri toplama planı hazırlama, anket geliştirme, uygun görselleştirme ve özetleme aracını seçme, seçimi gerekçelendirme, sonuç çıkarma ve araştırma sürecini değerlendirme bileşenleriyle genişletilmiştir.

Üçgende kenarortay, açıortay ve yüksekliğe ilişkin 2018 içeriği, 2024 programında matematiksel araç ve teknolojiyle çözümleme biçiminde yeniden yapılandırılmış; orta dikme inşasına ilişkin deneyimlerin üçgende kenarortay inşasına yansıtılması kapsama dâhil edilmiştir. Eşlik ve benzerlikte eş veya benzer üçgen oluşturmak için bilinmesi yeterli elemanların belirlenmesine yer verilmiştir.

Kapsamı Daraltılan İçerikler

2018 programında doğru ve ters orantıya ilişkin problem çözmeye yer verilirken 2024 programında problem çözme çıktısı doğru orantılı durumlarla sınırlandırılmıştır.

Kareköklü ifadelerin kavramsal boyutu korunmakla birlikte $a\sqrt{b}$ biçimindeki dönüşümler ile kareköklü ifadelerde toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemlerine doğrudan yer verilmemiştir.

Arazi ölçme birimleri 2024 programında yer almamış; alan ölçme birimleri arasındaki ilişkiler standart alan ölçme birimleriyle sınırlandırılmıştır.

Doğrudan Karşılığı Bulunmayan Veya Çıkarılan Içerikler

2018 programında yer alan aşağıdaki içeriklerin 2024 ortaokul matematik programında doğrudan karşılığı belirlenememiştir:

- Kümelerle ilgili temel kavramlar
- EBOB ve EKOK terimleriyle hesaplama ve problem çözme
- Bilimsel gösterim

- İki cebirsel ifadenin birbiriyle çarpılması
- Özdeşliklerin modellerle açıklanması
- Cebirsel ifadelerin çarpanlara ayrılması
- Kareköklü ifadeyi a√b biçiminde yazma ve katsayıyı kök içine alma
- Kareköklü ifadelerle toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemleri
- Arazi ölçme birimleri

Ortak bölen ve ortak kat kavramları 2024 programında altıncı sınıfta yer almakla birlikte EBOB ve EKOK terimleriyle hesaplama yapmaya ilişkin bir öğrenme çıktısına yer verilmemiştir. Benzer şekilde bir cebirsel ifadenin rasyonel sayıyla çarpılması bulunmakla birlikte iki cebirsel ifadenin birbiriyle çarpılmasına doğrudan yer verilmemiştir.

Programa Yeni Eklenen İçerik ve Bilişsel Araçlar

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile programa eklenen yeni matematiksel içerikler, gösterimler ve bilişsel araçlar Tablo 2'de özetlenmiştir:

Tablo 2

Matematiksel İçeriklerin Sınıf Düzeylerine Göre Değişimi

Yeni içerik veya araç	2024 programındaki yeri
Temel aritmetik işlemlere ilişkin algoritmaları yorumlayabilme	MAT.5.2.4.
Cebirsel ifadeler içeren durumlardaki algoritmaları yorumlayabilme	MAT.6.2.3.
Temel aritmetik ve cebirsel ifadelerle işlem içeren durumlardaki süreci algo ritma ifade yöntemlerini kullanarak yapılandırabilme	MAT.7.2.4.
Doğrusal fonksiyonlara ilişkin problemlerin çözümlerini algoritma ifade yön temlerini kullanarak yapılandırabilme	MAT.8.2.4.

Sayılar ve özelliklerini içeren ispatlara ilişkin matematiksel muhakeme yapabilme	MAT.7.2.3.
Nokta grafiği	İstatistiksel Araştırma Süreci
Kök-yaprak gösterimi	MAT.6.5.1.
Ortalama mutlak sapma	MAT.7.6.1.
Başkalarının oluşturduğu istatistiksel sonuç ve yorumları değerlendirme	MAT.6.5.2., MAT.7.6.2. ve MAT.8.6.2.
İstatistiksel sonuçlarda hata, yanlılık ve manipülasyonu belirleme	İstatistiksel Araştırma Süreci
Veri gizliliği, mahremiyet ve KVKK	Veri toplama, kaydetme ve paylaşma süreçleri
Olasılık spektrumu	MAT.5.6.1.
Gözleme dayalı olasılık tahmini	MAT.6.6.1.
Olay ile tümleyeninin olasılığı	MAT.7.7.1.
Ayrık ve ayrık olmayan olaylar	MAT.7.7.3.
Farklı olasılık yaklaşımlarından uygun olanını seçerek karar verme	MAT.8.7.1.
Orta dikme inşası ve yansımayla ilişkilendirilmesi	MAT.7.3.2.

Algoritma içeriğinin sınıf düzeyleri boyunca kademeli olarak düzenlendiği belirlenmiştir. Beşinci ve altıncı sınıflarda algoritmaları yorumlama, yedinci ve sekizinci sınıflarda ise algoritma oluşturma ve yapılandırma süreçlerine yer verilmiştir.

İstatistik alanında nokta grafiği, kök-yaprak gösterimi ve ortalama mutlak sapma yeni veri görselleştirme ve özetleme araçları olarak programa dâhil edilmiştir. Başkaları tarafından oluşturulan istatistiksel sonuçların incelenmesi; hata, yanlılık ve manipülasyonların belirlenmesi ile veri gizliliği, mahremiyet ve KVKK boyutları da programda yer almıştır.

Olasılık alanında gözleme dayalı olasılık tahmini, ayrık ve ayrık olmayan olaylar ile öznel, deneysel ve teorik olasılık yaklaşımlarının ilişkilendirilmesi yeni içerikler arasında belirlenmiştir. Tümleyen olayın olasılığı, 2018 programındaki bir olayın olma ve olmama olasılıklarının toplamının 1 olduğuna ilişkin açıklamanın 2024 programında MAT.7.7.1. ile bağımsız öğrenme çıktısına dönüştürülmüş biçimidir. Matematiksel ispatın MAT.7.2.3. ile bağımsız bir öğrenme çıktısı olarak düzenlenmesi ve orta dikme inşasının MAT.7.3.2. kapsamında ele alınması da 2024 programına eklenen unsurlar arasındadır.

Tartışma

Bu araştırmada 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programları arasında belirgin değişim gösteren içerikler incelenmiştir. Bulgular, iki program arasındaki farklılığın yalnızca kazanımların öğrenme çıktıları olarak yeniden adlandırılmasından ibaret olmadığını; içeriklerin sınıf düzeylerine dağılımında, kapsamlarında ve öğrenciden beklenen matematiksel süreçlerde de değişiklikler bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, programların genel yapısında yeniden düzenlemeler belirleyen Bayrak ve Şiraz (2026), Er ve Özyurt (2025) ile Kıryak vd. (2024) tarafından ortaya konulan bulgularla birlikte değerlendirilebilir. Mevcut araştırma, söz konusu yapısal değişimin seçili matematiksel içeriklerde nasıl karşılık bulduğunu kazanım ve öğrenme çıktıları üzerinden göstermektedir.

Sınıf düzeyi değişimlerine ilişkin bulgular, içeriklerin bütün alanlarda aynı yönde taşınmadığını ortaya koymuştur. Örneğin eşitliğin korunumu, ortanca ve tepe değer, bazı dörtgen özellikleri ve yansıma dönüşümü daha alt sınıflarda ele alınırken tam sayılar, oran, açıklık ve bazı ölçme içerikleri daha üst sınıflara taşınmıştır. Bu nedenle 2024 programındaki değişimi genel bir "içerikleri erkene alma" veya "içerikleri erteleme" eğilimiyle açıklamak mümkün değildir. Özellikle geometri alanında bir içeriğin sınıf düzeyini değerlendirirken yalnızca konu adına değil, öğrenciden beklenen geometrik düşünme sürecine de bakılması gerekir. Geometri kazanımlarını Van Hiele düşünme düzeyleri açısından ele alan Yıldız vd. (2009) ile öğrencilerin geometrik düşünmelerindeki farklılaşmayı inceleyen Ma vd. (2015), bu değerlendirme için bir kuramsal dayanak sunmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışma öğrenci verisi içermediğinden, belirlenen

sınıf düzeyi değişimlerinin öğrencilerin geometrik düşünme düzeylerini nasıl etkilediği hakkında bir sonuca ulaşılamaz.

Olasılık alanındaki değişim, sınıf düzeylerine dağılım bakımından dikkat çekicidir. İncelenen program metinlerine göre 2018 programında sekizinci sınıfta yer alan olasılık içerikleri, 2024 programında beşinci sınıftan başlayarak farklı sınıf düzeylerine dağıtılmıştır. Beşinci sınıfta olasılık değerinin ve olayların olasılık bakımından karşılaştırılmasının, sonraki sınıflarda ise gözleme dayalı tahmin, tümleyen olay ve farklı olasılık yaklaşımlarının ele alınması, içeriğin kademeli bir yapı içinde düzenlendiğini göstermektedir. Bu bulgu, iki programın yalnızca aynı konuları içerip içermediği bakımından karşılaştırılmasının yeterli olmadığını; bir konunun hangi kavramsal bileşenlerle ve hangi sırayla sunulduğunun da incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İstatistik alanında araştırma sorusu oluşturma, veri toplama, verileri görselleştirme ve özetleme, sonuç çıkarma ve sonuçları değerlendirme süreçlerinin 2024 programında bir bütün olarak düzenlendiği belirlenmiştir. Bu yapı, istatistiksel problem çözmeyi birbirini izleyen araştırma süreçleri üzerinden ele alan GAISE II çerçevesiyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca nokta grafiği, kök-yaprak gösterimi ve ortalama mutlak sapma gibi araçların; veri gizliliği, mahremiyet, hata, yanlılık ve manipülasyonu belirleme süreçleriyle birlikte ele alınması, veri alanındaki değişimin yalnızca yeni hesaplama ve gösterim araçlarının eklenmesiyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Ancak programda bu içeriklere yer verilmesi, öğrencilerin istatistiksel okuryazarlıklarının geliştiği veya bu süreçlerin sınıfta öngörüldüğü biçimde uygulandığı anlamına gelmemektedir.

Algoritmik yapıların beşinci ve altıncı sınıflarda yorumlama, yedinci ve sekizinci sınıflarda ise çözüm süreçlerini algoritmik biçimde yapılandırma yoluyla ele alınması, araştırmanın diğer bir bulgusudur. Weintrop vd. (2016), hesaplamalı düşünmenin matematik ve fen eğitiminde yalnızca kod yazmayla sınırlı olmayan farklı uygulamalarını tanımlamıştır. Ye vd. (2023) de hesaplamalı düşünme ile matematik öğrenmesi arasındaki ilişkinin ele alınan içeriğe ve öğretim uygulamasına göre değişebildiğini belirtmiştir. Bu çerçevede araştırmanın bulgusu, algoritmik ifade biçimlerinin 2024 programında sınıflar boyunca düzenlenen açık bir içerik hâline geldiğini göstermektedir. Bu düzenlemenin öğrencilerin hesaplamalı düşünme becerilerine etkisi ise mevcut doküman analizinden hareketle belirlenemez.

İçerik kapsamına ilişkin bulgular, bazı konuların korunan kavramsal yönlerine rağmen işlem veya alt konu bakımından daraltıldığını; bazılarının ise yeni ilişkiler ve süreçlerle genişletildiğini

göstermektedir. Örneğin kareköklü ifadelerin kavramsal yönü 2024 programında karşılık bulurken belirli dönüşüm ve işlem türlerine doğrudan yer verilmemiştir. Benzer biçimde ortak bölen ve ortak kat kavramları yer almakla birlikte EBOB ve EKOK terimleriyle hesaplama ve problem çözme içeriğinin doğrudan karşılığı belirlenememiştir. Buna karşılık istatistiksel araştırma süreci ile bazı cebir ve geometri içeriklerinin kapsamı yeni süreçlerle genişletilmiştir. Bu örnekler, bir içeriğin programdaki durumunun yalnızca "var" veya "yok" biçiminde değerlendirilmesinin kapsam değişikliklerini görünmez kılabileceğini göstermektedir.

Araştırmada kümeler, bilimsel gösterim, özdeşlikler, çarpanlara ayırma ve iki cebirsel ifadenin çarpılması gibi bazı içeriklerin 2024 ortaokul matematik programında doğrudan karşılığı belirlenememiştir. Buradaki sonuç, söz konusu içeriklerin eğitim sisteminin bütününden çıkarıldığını ifade etmemektedir. Araştırma yalnızca 5–8. sınıf programlarını kapsadığından, bu bulgu ilgili içeriklerin incelenen 2024 ortaokul programı içindeki durumuyla sınırlı olarak yorumlanmalıdır.

Son olarak, bu araştırma program metinlerine dayalı bir karşılaştırmadır. Şahal'ın (2026) öğretmen görüşlerine dayanan çalışmasında belirlenen uygulama koşulları ile Güneş, Dursun ve Alcı'nın (2025) incelediği ölçme-değerlendirme yaklaşımı, programda öngörülen yapının sınıf içindeki karşılığının ayrıca araştırılması gerektiğini göstermektedir. Mevcut araştırmada öğretmen, öğrenci veya sınıf içi uygulama verisi kullanılmadığından, belirlenen içerik değişimlerinin öğretim ve öğrenme üzerindeki sonuçları hakkında doğrudan bir yargıya varılamaz. Ayrıca içeriklerin seçilmesi ve kodlanması tek araştırmacı tarafından gerçekleştirildiği için eşleştirmeler ve değişim kategorileri bu yöntemsel sınırlılık çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Sonuç

Bu araştırmada 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programları, belirgin değişim gösteren seçili matematiksel içerikler bakımından karşılaştırılmıştır. İncelenen içeriklerin bir bölümünün 2024 programında farklı tema ve öğrenme çıktıları altında karşılık bulduğu; bir bölümünün sınıf düzeyi, kapsam veya ele alınış biçimi bakımından değiştiği; bazı içeriklerin ise 2024 ortaokul programında doğrudan karşılığının bulunmadığı belirlenmiştir.

Sınıf düzeyi bakımından değişimler tek yönlü değildir. Olasılık içeriklerinin farklı sınıflara kademeli olarak dağıtılması, ortanca ve tepe değerin altıncı sınıfa alınması, açıklığın yedinci sınıfta ele alınması ve geometri ile ölçme alanındaki çeşitli geçişler, içeriklerin sınıflar arasındaki

dağılımının yeniden düzenlendiğini göstermektedir. Bu geçişlere kimi durumlarda içeriğin kapsamındaki veya öğrenciden beklenen matematiksel süreçteki değişiklikler eşlik etmektedir.
Kapsam ve ele alınış biçimi açısından 2024 programında istatistiksel araştırma sürecinin bütüncül olarak düzenlendiği; algoritmik yapıların sınıf düzeyleri boyunca ele alındığı; matematiksel ispat, yeni veri gösterimleri ve veriye ilişkin etik değerlendirme süreçlerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık 2018 programındaki bazı işlem türleri ve konuların incelenen 2024 ortaokul programında doğrudan karşılığı belirlenememiştir. Dolayısıyla iki program arasındaki değişim, içeriklerin yalnızca eklenmesi veya çıkarılmasıyla açıklanamayacak; sınıf düzeyi, kavramsal kapsam ve hedeflenen matematiksel süreçlerin birlikte incelenmesini gerektiren bir yapı göstermektedir.
Bu sonuçlar, incelenen seçili içeriklere ve resmî program metinlerine dayanmaktadır. Araştırmada bütün kazanım ve öğrenme çıktıları eksiksiz biçimde eşleştirilmemiş, değişmeden korunan içeriklerin sayısal dağılımı belirlenmemiş ve sınıf içi uygulamalar incelenmemiştir. Bu nedenle ulaşılan sonuçlar, program değişiminin öğretmen uygulamaları veya öğrenci öğrenmesi üzerindeki etkisi olarak yorumlanmamalıdır.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan bulgular ve ilgili alan yazın doğrultusunda, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasına ve gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Programda rubrikler, akran değerlendirmesi, izleme testleri ve performans görevleri gibi farklı öğrenme kanıtlarına yer verilmesi, süreç odaklı bir ölçme ve değerlendirme anlayışının benimsendiğini göstermektedir. Öğretmenlerin bu yaklaşımı sınıf içinde etkili biçimde uygulayabilmelerini desteklemek amacıyla örnek uygulamaları içeren hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.
2. Pergel ve ölçüsüz cetvelle gerçekleştirilen geometrik inşaların ve dinamik geometri yazılımlarının derslerde kullanımına yönelik uygulamalı öğretmen atölyeleri düzenlenebilir. Bu eğitimlerde geometrik inşaların kavramsal ilişkilendirme, matematiksel muhakeme ve gerekçelendirme süreçleriyle nasıl bütünleştirilebileceğine ilişkin örneklere yer verilebilir.

3. Matematik öğretmenlerinin doğal dil, sözde kod ve akış şeması gibi algoritma ifade yöntemlerini matematiksel problem çözme süreçleriyle ilişkilendirebilmeleri için bilişim teknolojileri alanıyla iş birliğine dayalı hizmet içi eğitimler hazırlanabilir. Böylece algoritmik yapıların yalnızca kodlama bağlamında değil, matematiksel ilişkileri ve çözüm adımlarını temsil eden araçlar olarak ele alınması desteklenebilir.
4. Ders kitaplarının geometri bölümlerinde yalnızca formül ve işlem uygulamalarına dayanan etkinlikler yerine öğrencilerin geometrik ilişkileri incelemelerine, çıkarım yapmalarına ve ulaştıkları sonuçları gerekçelendirmelerine imkân veren etkinliklere daha fazla yer verilebilir. Özellikle pergel ve ölçüsüz cetvelle geometrik inşa yapma, şekilleri parçalama ve yeniden düzenleme, analoji kurma ve alan bağıntılarını oluşturma gibi süreçleri içeren yönergeli etkinlikler geliştirilebilir.
5. Programdaki zenginleştirme ve destekleme uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla farklı hazırbulunuşluk düzeylerine uygun dijital materyaller hazırlanabilir. GeoGebra uygulamaları, olasılık simülasyonları, veri analizi etkinlikleri ve algoritmik oyunları içeren e-içeriklerin öğretmenlerin kolaylıkla erişebileceği ortak bir dijital ortamda sunulması sağlanabilir.
6. Programa açık bir öğrenme içeriği olarak eklenen algoritma ile sınıf düzeyleri boyunca yeniden yapılandırılan olasılık içeriklerinin uygulanabilirliği sınıf içi gözlemler, öğretmen ve öğrenci görüşleri ile başarı ve beceri ölçümleri kullanılarak incelenebilir. Bu içeriklerin farklı sınıf düzeylerindeki gelişimini belirlemek amacıyla deneysel ve boylamsal araştırmalar gerçekleştirilebilir.
7. Programda farklılaştırma kapsamında sunulan zenginleştirme ve destekleme etkinliklerinin sınıf ortamındaki uygulanabilirliği araştırılabilir. Öğretmenlerin bu uygulamalara ilişkin bilgi, deneyim ve öz yeterlik düzeyleri nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı çalışmalarla incelenebilir. Ayrıca sınıf mevcudu, ders süresi, materyal yeterliği ve teknolojik olanaklar gibi değişkenlerin farklılaştırma uygulamaları üzerindeki rolü değerlendirilebilir.

Kaynakça

Bal, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemi*. Fakülte Kitabevi Yayınları.

Bargagliotti, A., Franklin, C., Arnold, P., Gould, R., Johnson, S., Perez, L., & Spangler, D. A. (2020). *Pre-K–12 guidelines for assessment and instruction in statistics education II (GAISE II): A framework for statistics and data science education*. American Statistical Association.

Bayrak, S., & Şiraz, F. (2026). Program ögeleri bağlamında 2018 ve 2024 TYMM ortaokul matematik öğretim programlarının karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(1), 70–88. https://doi.org/10.55107/turksosbilder.1935637

Bulut, İ. (2006). *Yeni ilköğretim birinci kademe programlarının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.

Cole, F. L. (1988). Content analysis: Process and application. *Clinical Nurse Specialist*, *2*(1), 53–57.

Darling-Hammond, L. (2017). Teacher education around the world: What can we learn from international practice? *European Journal of Teacher Education*, *40*(3), 291–309. https://doi.org/10.1080/02619768.2017.1315399

Er, F. T., & Özyurt, M. (2025). 2018 ve 2024 ortaokul matematik öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, *6*(2), 237–261. https://doi.org/10.69643/kaped.1780866

Güçlü, İ. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri teknik, yaklaşım, uygulama*. Nobel Yayınları.

Güneş, İ., Dursun, F., & Alcı, B. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortaokul matematik dersi öğretim programında ölçme ve değerlendirme yaklaşımının analizi. *İstanbul Eğitim Dergisi*, (2), 132–159. https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1648231

Heale, R., & Twycross, A. (2015). Validity and reliability in quantitative studies. *Evidence-Based Nursing*, *18*(3), 66–67.

İncecik, A. (2017). *Ortaokul matematik dersi beşinci sınıf öğretim programının öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

Kimberlin, C. L., & Winterstein, A. G. (2008). Validity and reliability of measurement instruments used in research. *American Journal of Health-System Pharmacy*, *65*(23), 2276–2284.

Kıryak, Z., Kozaklı Ülger, T., Ülger, B. B., Bozkurt, I., & Çepni, S. (2024). 2018 ve 2024 ilk ve ortaokul fen bilimleri ve matematik dersleri öğretim programları öğrenme çıktılarının

karşılaştırılması ve beceriler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(44), 3054–3089. https://doi.org/10.35675/befdergi.1507283

Kuzu, O., Toptaş, V., & Göçer, V. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli perspektifinde 2018 ve 2024 ilkokul matematik dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*(1). https://doi.org/10.29299/kefad.1545275

Ma, H.-L., Lee, D.-C., Lin, S.-H., & Wu, D.-B. (2015). A study of Van Hiele of geometric thinking among 1st through 6th graders. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *11*(5), 1181–1196. https://doi.org/10.12973/eurasia.2015.1412a

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaokul matematik dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar – Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli)*.

O'Connor, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International Journal of Qualitative Methods*, *19*, 1–13. https://doi.org/10.1177/1609406919899220

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *4*(1), 227–256. https://doi.org/10.33400/kuje.843306

Şahal, M. (2026). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli matematik öğretim programının öğretmen perspektifinden değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *64*(64), 343–364. https://doi.org/10.15285/maruaebd.1897251

Üredi, P. (2024). Öğretmen yetiştirme programlarına yön vermek üzere bütüncül ölçme ve değerlendirme uygulamalarının öğretim programlarında uygulanma düzeyleri. *International Journal of Education and New Approaches*, *7*(1), 10–30. https://doi.org/10.52974/jena.1497259

Weintrop, D., Beheshti, E., Horn, M., Orton, K., Jona, K., Trouille, L., & Wilensky, U. (2016). Defining computational thinking for mathematics and science classrooms. *Journal of Science Education and Technology*, *25*(1), 127–147. https://doi.org/10.1007/s10956-015-9581-5

Ye, H., Liang, B., Ng, O.-L., & Chai, C. S. (2023). Integration of computational thinking in K–12 mathematics education: A systematic review on CT-based mathematics instruction and student learning. *International Journal of STEM Education*, *10*, Article 3. https://doi.org/10.1186/s40594-023-00396-w

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Y., & Çalışkan, A. (2024). Evaluation of the Türkiye century education model in terms of 21st century human profile. *Electronic Journal of Education Sciences, 13*(26), 204–220. https://doi.org/10.55605/ejedus.1548121

Yıldız, C., Aydın, M., & Köğce, D. (2009). Comparing the old and new 6th–8th grade mathematics curricula in terms of Van Hiele understanding levels for geometry. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 1*(1), 731–736. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.128

Yıldız, R. (2006). Eğitimin işlevleri. Ş. Erçetin ve N. Tozlu (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 275–278). Hegem Yayınları.

Ek

2018 Sınıf Düzeyi	2018 Kazanımı / İçeriği	2018 Öğrenme Alanı	2024 Sınıf Düzeyi	2024 Öğrenme Çıktısı	2024 Teması	Değişimin Niteliği
8. Sınıf	Olasılık değerinin 0 ile 1 arasında (0 ve 1 dâhil) olduğunu anlar. (M.8.5.1.4.)	Olasılık	5. Sınıf	Herhangi bir olayın olasılığının 0 (imkânsız) ile 1 (kesin) arasında (0 ve 1 dâhil) olduğunu (olasılık spektrumu) yorumlayabilme (MAT.5.6.1.)	Veriden Olasılığa	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Yeniden yapılandırılmış
8. Sınıf	"Daha fazla", "eşit", "daha az" olasılıklı olayları ayırt eder, örnek verir. (M.8.5.1.2.)	Olasılık	5. Sınıf	Olayları az ya da çok olasılıklı şeklinde yapılandırabilme (MAT.5.6.2.)	Veriden Olasılığa	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Yeniden yapılandırılmış (Nedensel/mantıksal ilişki kurma ve öznel olasılığa dayalı gerekçelendirme seviyesine dönüştürülmüştür)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	6. Sınıf	Bir olayın olasılığını gözleme dayalı tahmin edebilme (MAT.6.6.1.)	Veriden Olasılığa	Yeni eklenmiş (Deney verisiyle ilişkilendirme, tekrar sayısı-göreli sıklık ilişkisinden çıkarım yapma ve olasılık değerinde göreli sıklığı kullanma 2018 programında kavramsal karşılığı bulunmayan bir içeriktir)
8. Sınıf	Basit bir olayın olma olasılığını hesaplar. (M.8.5.1.5.)	Olasılık	8. Sınıf	Gerçek yaşamda karşılaşabileceği bir olayın olasılığına ilişkin farklı olasılık yak laşımlarından (öznel, deneysel, teorik) uygun olanı belirleyerek karar verebilme (MAT.8.7.1.)	Veriden Olasılığa	Yeniden yapılandırılmıştır (Hesaplama içeriği; öznel, deneysel ve teorik olasılık yaklaşımları arasından seçim yapma ve karar verme süreçleriyle genişletilmiştir)
8. Sınıf	Eşit şansa sahip olan olaylarda her bir çıktının olasılık değerinin eşit olduğunu ve bu değerin 1/n olduğunu açıklar. (M.8.5.1.3.)	Olasılık	7. Sınıf	Aynı deneye ait olayların eşit olasılıklı olma durumlarını değerlendirebilme (MAT.7.7.2.)	Veriden Olasılığa	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
8. Sınıf	Basit bir olayın olma olasılığını hesaplar. (M.8.5.1.5.)	Olasılık	7. Sınıf		Veriden Olasılığa	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Kapsamı genişletilmiş (2018 programında "Ayrık olan ve olmayan olaylara girilmez" ifadesiyle açıkça müfredat dışı tutulan bu konu, 2024 programında 7. sınıfa doğrudan öğrenme çıktısı olarak dâhil edilmiştir)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	5. Sınıf	Temel aritmetik işlem içeren durumlardaki algoritmaları yorumlayabilme (MAT.5.2.4.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme	Yeni eklenmiş (Algoritmik düşünme becerisi programa ilk kez dahil edilmiştir)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	6. Sınıf	Cebirsel ifadeler içeren durumlardaki algoritmaları yorumlayabilme (MAT.6.2.3.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Yeni eklenmiş (Algoritmik yapı cebirsel ifadelere entegre edilmiştir)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	7. Sınıf	Temel aritmetik ve cebirsel ifadelerle işlem içeren durumlardaki süreci algo ritma ifade yöntemlerini kullanarak yapılandırabilme (MAT.7.2.4.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Yeni eklenmiş (Algoritmaların doğal dil, sözde kod veya akış şemasıyla yapılandırılması hedeflenmiştir)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	8. Sınıf	Doğrusal fonksiyonlara ilişkin problemlerin çözümlerini algoritma ifade yön temlerini kullanarak yapılandırabilme (MAT.8.2.4.)	Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Yeni eklenmiş (Doğrusal fonksiyon problemlerinin çözüm süreçleri algoritmik yapıya dökülmüştür)
5. Sınıf	Veri toplamayı gerektiren araştırma soruları oluşturur. (M.5.3.1.1.) Araştırma sorularına ilişkin verileri toplar, sıklık tablosu ve sütun grafiğiyle gösterir. (M.5.3.1.2.) Sıklık tablosu veya sütun grafiği ile gösterilmiş verileri yorumlamaya yönelik problemleri çözer. (M.5.3.1.3.)	Veri İşleme	5. Sınıf	Kategorik veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar verebilme (MAT.5.5.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Yeniden yapılandırılmış (Sürece veri toplama planı yapma, anket geliştirme adımları eklenmiş; temsil araçları ise parça-bütün ilişkisi bağlamında daire grafiği ve veri dağılımını gösteren nokta grafiği ile zenginleştirilmiştir. Nokta grafiği müfredata ilk kez dahil edilmiştir)
6. Sınıf	İki veri grubunu karşılaştırmayı gerektiren araştırma soruları oluşturur ve uygun verileri elde eder. (M.6.4.1.1.) İki gruba ait verileri ikili sıklık tablosu ve sütun grafiği ile gösterir. (M.6.4.1.2.)	Veri İşleme	6. Sınıf	Kategorik veya nicel (kesikli) veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar verebilme (MAT.6.5.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Yeniden yapılandırılmıştır (Kategorik verilere nicel kesikli veriler eklenmiş; veri görselleştirme araçları arasına kök-yaprak gösterimi dâhil edilmiştir)
7. Sınıf	Bir veri grubuna ait ortalama, ortanca ve tepe değeri bulur ve yorumlar. (M.7.4.1.2.)	Veri İşleme	6. Sınıf	Kategorik veya nicel (sürekli) veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar verebilme (MAT.7.6.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Sınıf düzeyi değiştirilmiş (Aynı sınıf düzeyinde yeniden yapılandırılmıştır. Çizgi grafiği, bir grafik çizme konusu olmaktan çıkarılarak nicel (sürekli) verilerin analiz edildiği istatistiksel araştırma sürecindeki bir görselleştirme aracı olarak ele alınmıştır)

-	*Programda yer almıyordu.*	-	6. Sınıf	Başkaları tarafından oluşturulan kategorik veya nicel (kesikli) veriye dayalı is tatistiksel sonuç veya yorumları tartışabilme (MAT.6.5.2.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Yeni eklenmiştir (Hata, yanlılık ve manipülasyonları tespit etme, istatistiksel temellendirme yapma, sonuçları çürütme veya kabul etme ile veri etiği ve Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) boyutlarını eleştirel olarak tartışma seviyesine yükseltilmiştir. KVKK; istatistiksel araştırma sürecinde veri toplama, kaydetme ve paylaşma adımlarında veri gizliliği, mahremiyet ve etik ilkeler çerçevesinde ele alınmaktadır)
7. Sınıf	Verilere ilişkin çizgi grafiği oluşturur ve yorumlar. (M.7.4.1.1.)	Veri İşleme	6. Sınıf	Kategorik veya nicel (kesikli) veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar verebilme (MAT.6.5.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Sınıf düzeyi değiştirilmiş, kapsam genişletilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır (2018 programında yanlış yorumlamalara yol açan çizgi grafiklerinin incelenmesine yer verilirken, 2024 programında başkaları tarafından oluşturulan kategorik veya nicel (kesikli) veriye dayalı istatistiksel sonuç veya yorumlara yönelik istatistiksel temellendirme yapma, hataları ya da yanlılıkları tespit etme ve sonuç veya yorumları çürütme ya da kabul etme süreçlerine yer verilmiştir.)
5. Sınıf	Araştırma sorularına ilişkin verileri toplar, sıklık tablosu ve sütun grafiğiyle gösterir. (M.5.3.1.2.)	Veri İşleme	6. Sınıf		İstatistiksel Araştırma Süreci	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Kapsamı genişletilmiş (2018'deki temel veri toplama, tablo ve grafik oluşturma süreçlerine ek olarak; 2024 TYMM'de veri toplama planı yapma, anket hazırlama ve veri toplama adımında Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK), verinin gizliliği ve mahremiyet boyutları entegre edilmiştir)
6. Sınıf	Bir veri grubuna ait açıklığı hesaplar ve yorumlar. (M.6.4.2.1.)	Veri İşleme	7. Sınıf	Kategorik veya nicel (sürekli) veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar vere bilme (MAT.7.6.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Kapsamı genişletilmiş (6. sınıftan çıkarılarak 7. sınıf düzeyine taşınmış ve yanına yeni yayılım ölçüsü olarak Ortalama Mutlak Sapma eklenmiştir)
7. Sınıf	Bir veri grubuna ait ortalama, ortanca ve tepe değeri bulur ve yorumlar. (M.7.4.1.2)	Veri İşleme	6. Sınıf	Kategorik veya nicel (kesikli) veri ile çalışabilme ve veriye dayalı karar verebilme (MAT.6.5.1.)	İstatistiksel Araştırma Süreci	Yeniden yapılandırılmış (Ortanca ve tepe değer 6. sınıfa aktarılmış; 7. sınıfa ise yayılım ölçüsü olarak ortalama mutlak sapma eklenmiştir)
6. Sınıf 8. Sınıf	Sözel olarak verilen bir duruma uygun cebirsel ifade ve verilen bir cebirsel ifadeye uygun sözel bir durum yazar. (M.6.2.1.1.) Basit cebirsel ifadeleri anlar ve farklı biçimlerde yazar. (M.8.2.1.1.)	Cebir	6. Sınıf	Gerçek yaşam durumlarında bilinen niceliklerden bilinmeyen niceliklere ilişkin muhakeme yapabilme (MAT.6.2.1.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Sınıf deyi değiştirilmiş ve Yeniden yapılandırılmış (2018'de 6. ve 8. sınıflarda ayrı kazanımlar hâlinde bulunan içerikler 2024'te 6. sınıf düzeyinde bütünleştirilmiş; cebirsel ifadelerin gerçek yaşam durumları üzerinden anlamlandırılması matematiksel muhakeme süreçleri çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır)
7. Sınıf	Sayı örüntülerinin kuralını harfle ifade eder, kuralı harfle ifade edilen örüntünün istenilen terimini bulur. (M.7.2.1.3.)	Cebir	6. Sınıf	Sayı ve şekil örüntülerini yorumlayabilme (MAT.6.2.2.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Yeniden yapılandırılmış (İlişkilerin tablo, grafik ve sözel temsiller aracılığıyla çok yönlü gösterilmesi, bu temsil türleri arasında esnek geçişler yapılması ve çokgenlerin iç açı toplamlarının genellenmesi gibi geometrik durumlarla ilişkilendirilmesi boyutlarıyla Alan Becerileri (MAB) ve Kavramsal Beceriler (KB) odağında yeniden kurgulanmıştır)
-	*Programda yer almıyordu.*	-	6. Sınıf	Cebirsel ifadeler içeren durumlardaki algoritmaları yorumlayabilme (MAT.6.2.3.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Yeni eklenmiş
7. Sınıf	Cebirsel ifadelerle toplama ve çıkarma işlemleri yapar. (M.7.2.1.1.) Bir doğal sayı ile bir cebirsel ifadeyi çarpar. (M.7.2.1.2.)	Cebir	7. Sınıf	Gerçek yaşam durumları ya da matematiksel durumlar üzerinden cebirsel ifadelerle toplama, çıkarma ve bir rasyonel sayıyla çarpma işlemlerini yorum layabilme (MAT.7.2.1.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Kapsamı Genişletilmiş (Tek bir öğrenme çıktısında birleştirilmiştir. "Doğal sayı" kısıtlaması "rasyonel sayı" düzeyine genişletilerek kapsama dahil edilmiştir)
7. Sınıf	Eşitliğin korunumu ilkesini anlar. (M.7.2.2.1.)	Cebir	5. Sınıf	Eşitliğin korunumuna ve işlem özelliklerine yönelik çıkarım yapabilme (MAT.5.2.1.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme	Sınıf düzeyi değiştirilmiş

7. Sınıf 8. Sınıf	Birinci dereceden bir bilinmeyenli denklemi tanır ve verilen gerçek hayat durumlarına uygun birinci dereceden bir bilinmeyenli denklem kurar. (M.7.2.2.2.) Birinci dereceden bir bilinmeyenli denklemleri çözer. (M.7.2.2.3.) Birinci dereceden bir bilinmeyenli denklem kurmayı gerektiren problemleri çözer. (M.7.2.2.4.) Birinci dereceden bir bilinmeyenli denklemleri çözer. (M.8.2.2.1.)	Cebir	7. Sınıf	Birinci dereceden bir bilinmeyenli denklem ve birinci dereceden bir bilinme yenli eşitsizlik içeren gerçek yaşam problemlerini çözebilme (MAT.7.2.2.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Sınıf düzeyi değiştirilmiş, kapsamı genişletilmiş ve yeniden yapılanmış (2018 programında 8. sınıfta müstakil olarak işlenen eşitsizlik konusunun 7. sınıf düzeyine çekilerek parçalı denklem kazanımlarıyla MAT.7.2.2 öğrenme çıktısı altında bütüncül bir problem çözme sürecine dönüştürülmesi ve rasyonel katsayılı durumları kapsayacak şekilde genişletilmiştir)
8. Sınıf	Koordinat sistemini özellikleriyle tanır ve sıralı ikilileri gösterir. (M.8.2.2.2.) Aralarında doğrusal ilişki bulunan iki değişkenden birinin diğerine bağlı olarak nasıl değiştiğini tablo ve denklem ile ifade eder. (M.8.2.2.3.) Doğrusal denklemlerin grafiğini çizer. (M.8.2.2.4.) Doğrusal ilişki içeren gerçek hayat durumlarına ait denklem, tablo ve grafiği oluşturur ve yorumlar. (M.8.2.2.5.) Doğrunun eğimini açıklar, doğrusal denklemleri eğimle ilişkilendirir (M.8.2.2.6)	Cebir	8. Sınıf	Gerçek yaşam durumlarındaki doğrusal ilişkileri doğrusal fonksiyonlarla temsil edebilme (MAT.8.2.2.)	Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Yeniden yapılandırılmış (Doğrusal denklem ve eğim ilişkisi, lise müfredatına hazırlık amacıyla fonksiyon kavramı üzerinden temellendirilmiştir)
8. Sınıf	Cebirsel ifadelerin çarpımını yapar. (M.8.2.1.2.)	Cebir	7. Sınıf	Gerçek yaşam durumları ya da matematiksel durumlar üzerinden cebirsel ifadelerle toplama, çıkarma ve bir rasyonel sayıyla çarpma işlemlerini yorum layabilme (MAT.7.2.1.)	Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve Kapsamı daraltılmış (2018'de cebirsel ifadelerin birbirleriyle çarpımı ele alınırken, 2024'te cebirsel ifadelerle çarpma işlemi bir rasyonel sayıyla çarpma kapsamında ele alınmıştır)
8. Sınıf	Özdeşlikleri modellerle açıklar. (M.8.2.1.3.)	Cebir	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
8. Sınıf	Cebirsel ifadeleri çarpanlara ayırır. (M.8.2.1.4.)	Cebir	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
5. Sınıf	En çok dokuz basamaklı doğal sayıları okur ve yazar. (M.5.1.1.1.) En çok dokuz basamaklı doğal sayıların bölüklerini, basamaklarını ve rakamların basamak değerlerini belirtir. (M.5.1.1.2.)	Sayılar ve İşlemler	5. Sınıf	Altı basamaklı sayıları okuma ve yazmayı çok basamaklı sayılara genelleye bilme (MAT.5.1.1.)	Sayılar ve Nicelikler (1)	Kapsamı genişletilmiş (2024 programında bölükler ile okunuşları arasındaki ilişkiden hareketle çok basamaklı sayıların okunuş ve yazılışına ilişkin genelleme yapılması öne çıktığından değişim "Yeniden Yapılandırılmış" olarak kodlanmıştır)
5. Sınıf	Ondalık gösterimde tam kısım ve ondalık kısımdaki rakamların bulunduğu basamağın değeriyle iliş kisini anlar. (M.5.1.5.3.)	Sayılar ve İşlemler	6. Sınıf	Gerçek yaşam durumlarında ondalık gösterimlerin basamak değerlerini kesir lerden yararlanarak yorumlayabilme (MAT.6.1.5.)	Sayılar ve Nicelikler (2)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve kapsamı genişletilmiş
6. Sınıf	Bir doğal sayının kendisiyle tekrarlı çarpımını üslü ifade olarak yazar ve değerini hesaplar. (M.6.1.1.1.)	Sayılar ve İşlemler		Karşılaştığı günlük hayat ya da matematiksel durumlarda işlem önceliğini yorumlayabilme (MAT.5.2.2.)	İşlemlerle Cebirsel Düşenme	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve kapsamı daraltılmış (2018 programında 6. sınıfta yer alan kuvvet, taban ve üslü ifade kavramları, 2024 programında 6. sınıfta bağımsız bir öğrenme çıktısı olarak yer almamış; doğal sayıların kare ve küpleri seviyesinde sınırlanarak 5. sınıftaki işlem önceliği konusuna entegre edilmiştir)
6. Sınıf	Kümeler ile ilgili temel kavramları anlar. (M.6.1.3.1.)	Sayılar ve İşlemler	-	Programda yer almıyor.	-	Çıkarılmış
6. Sınıf	Tam sayıları tanır ve sayı doğrusunda gösterir. (M.6.1.4.1.) Tam sayıları karşılaştırır ve sıralar. (M.6.1.4.2.) Bir tam sayının mutlak değerini belirler ve anlamlandırır. (M.6.1.4.3.)	Sayılar ve İşlemler	7. Sınıf	Gerçek yaşam ya da matematiksel durumlarda doğal sayı, tam sayı ve rasyonel sayıları yorumlayabilme (MAT.7.1.1.)	Sayılar ve Nicelikler (1)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş

6. Sınıf	Çoklukları karşılaştırmada oran kullanır ve oranı farklı biçimlerde gösterir. (M.6.1.7.1.) Bir bütünün iki parçaya ayrıldığı durumlarda iki parçanın birbirine veya her bir parçanın bütüne oranını belirler, problem durumlarında oranlardan biri verildiğinde diğerini bulur. (M.6.1.7.2.) . Aynı veya farklı birimlerdeki iki çokluğun birbirine oranını belirler. (M.6.1.7.3.)	Sayılar ve İşlemler	7. Sınıf	Gerçek yaşam durumları üzerinden oran ilişkileri hakkında muhakeme yapa bilme (MAT.7.1.5.)	Sayılar ve Nicelikler (2)	Sınıf düzeyi değiştirilmiştir
7. Sınıf	Doğru ve ters orantıyla ilgili problemleri çözer. (M.7.1.4.7.)	Sayılar ve İşlemler	7. Sınıf	Gerçek yaşam durumları üzerinden doğru orantılı durumlara ilişkin problem leri çözebilme (MAT.7.1.7.)	Sayılar ve Nicelikler (2)	Kapsamı daraltılmış (2024 açıklaması bu sınıfta problem çözmeyi yalnızca doğru orantılı durumlarla sınırlar; ters orantının yorumlanmasına ise değinir)
7. Sınıf	Bir çokluğun belirtilen bir yüzdesine karşılık gelen miktarını ve belirli bir yüzdesi verilen çokluğun tamamını bulur. (M.7.1.5.1.)	Sayılar ve İşlemler	7. Sınıf	Gerçek yaşam durumları üzerinden doğru orantılı durumlara ilişkin problemleri çözebilme (MAT.7.1.7.)	Sayılar ve Nicelikler (2)	Kapsamı genişletilmiş (2018 programında 7. sınıfta müstakil bir "Yüzdeler" alt öğrenme alanı (M.7.1.5) bulunurken, 2024 TYMM'de yüzde hesaplamaları tek başına bir konu olmak yerine "Oran ve Orantı" teması altına alınmış ve doğru orantının bir uygulama alanı olarak orantısal akıl yürütme kurgusuna entegre edilmiştir)
8. Sınıf	İki doğal sayının en büyük ortak bölenini (EBOB) ve en küçük ortak katını (EKOK) hesaplar, ilgili problemleri çözer. (M.8.1.1.2.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış (6. sınıfta MAT.6.1.4 ile kavramsal olarak "ortak bölen/kat" seviyesinde ele alınmış, EBOB/EKOK terimleri ve hesaplamaları kaldırılmıştır).
8. Sınıf	Çok büyük ve çok küçük sayıları bilimsel gösterimle ifade eder ve karşılaştırır. (M.8.1.2.5.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış (Ondalık göste rimi binde birler basamağına kadar olan sayılarla sınırlıdır ve bilimsel gösterime girilmez)
8. Sınıf	Kareköklü bir ifadeyi a√b şeklinde yazar ve a√b şeklindeki ifadede katsayıyı kök içine alır. (M.8.1.3.3.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
8. Sınıf	. Kareköklü ifadelerde çarpma ve bölme işlemlerini yapar. (M.8.1.3.4.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
8. Sınıf	Kareköklü ifadelerde toplama ve çıkarma işlemlerini yapar. (M.8.1.3.5.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
8. Sınıf	Kareköklü bir ifade ile çarpıldığında, sonucu bir doğal sayı yapan çarpanlara örnek verir. (M.8.1.3.6.)	Sayılar ve İşlemler	-	*Programda yer almıyor.*	-	Çıkarılmış
5. Sınıf	Uzunluk ölçme birimlerini tanır; metre-kilometre, metre-desimetre-santimetre-milimetre birimlerini bir birine dönüştürür ve ilgili problemleri çözer. (M.5.2.3.1.)	Geometri ve Ölçme	6. Sınıf	Karşılaştığı günlük hayat ya da matematiksel durumlarda standart uzunluk ölçme birimlerini değerlendirebilme (MAT.6.1.7.)	Sayılar ve Nicelikler (2)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
5. Sınıf	Dikdörtgenler prizmasını tanır ve temel elemanlarını belirler. (M.5.2.5.1.) Dikdörtgenler prizmasının yüzey açınımlarını çizer ve verilen farklı açınımların dikdörtgenler prizması na ait olup olmadığına karar verir. (M.5.2.5.2.) Dikdörtgenler prizmasının yüzey alanını hesaplamayı gerektiren problemleri çözer. (M.5.2.5.3.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Dikdörtgenler prizmasının yüzey alanını yorumlayabilme (MAT.7.4.2.)	Geometrik Nicelikler (1)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
6. Sınıf	Arazi ölçme birimlerini tanır ve standart alan ölçme birimleriyle ilişkilendirir. (M.6.3.2.4.)	Geometri ve Ölçme	6. Sınıf	Uzunluk ve alan ölçme birimleri arasındaki ilişkilerle ilgili analojik akıl yürütebilme (MAT.6.4.1.)	Geometrik Nicelikler	Kapsamı daraltılmış (Arazi ölçme birimleri 2024 ortaokul matematik öğretim programında tamamen müfredat dışı bırakılmış; alan ölçme birimleri dönüştürmeleri yalnızca standart birimlerle (m^2, km^2, dm^2, cm^2, mm^2) sınırlandırılmıştır)

6. Sınıf	Dikdörtgenler prizmasının içine boşluk kalmayacak biçimde yerleştirilen birimküp sayısının o cismin hacmi olduğunu anlar, verilen cismin hacmini birimküpleri sayarak hesaplar. (M.6.3.4.1.) Verilen bir hacim ölçüsüne sahip farklı dikdörtgenler prizmalarını birimküplerle oluşturur, hacmin taban alanı ile yüksekliğin çarpımı olduğunu gerekçesiyle açıklar. (M.6.3.4.2.) Standart hacim ölçme birimlerini tanır ve cm^3, dm^3, m^3 birimleri arasında dönüşüm yapar. (M.6.3.4.3.) Dikdörtgenler prizmasının hacim bağıntısını oluşturur, ilgili problemleri çözer. (M.6.3.4.4.) Dikdörtgenler prizmasının hacmini tahmin eder. (M.6.3.4.5.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Dikdörtgenler prizmasının hacmini eş nesneler aracılığıyla yorumlayabilme (MAT.7.4.3.) Dikdörtgenler prizmasının hacim bağıntısını değerlendirebilme (MAT.7.4.4.) Hacim ölçme birimleri arasındaki ilişkileri değerlendirebilme (MAT.7.4.5.) Günlük hayat durumlarında dikdörtgenler prizmaları ile modellenen cisimle rin yüzey alanı ve hacmine yönelik problem çözebilme (MAT.7.4.6.)	Geometri ve Nicelikler (1)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş (Dikdörtgenler prizmasının hacmi ve hacim bağıntısı 6. sınıftan 7. sınıfa taşınmıştır)
6. Sınıf	Sıvı ölçme birimlerini tanır ve birbirine dönüştürür. (M.6.3.5.1.) Sıvı ölçme birimlerini hacim ölçme birimleri ile ilişkilendirir. (M.6.3.5.2.) Sıvı ölçme birimleriyle ilgili problemler çözer. (M.6.3.5.3.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Hacim ölçme birimleri arasındaki ilişkileri değerlendirebilme (MAT.7.4.5.)	Geometri ve Nicelikler (1)	Sınıf Düzeyi Değiştirilmiş
8. Sınıf	Üçgende kenarortay, açıortay ve yüksekliği inşa eder. (M.8.3.1.1.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Matematiksel araç ve teknolojiden yararlanarak üçgende kenarortayı, açıor tayı ve yüksekliği çözümleyebilme (MAT.7.5.1.) Orta dikme inşasına yönelik deneyimlerini üçgende kenarortay inşasına yan sıtabilme (MAT.7.5.2.)	Geometrk Şekiller	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve kapsamı genişletilmiş (Orta dikme kavramı, pergel ve ölçüsüz cetvelle inşa etme eklenmiştir)
7. Sınıf	Düzgün çokgenlerin kenar ve açı özelliklerini açıklar. (M.7.3.2.1.)	Geometri ve Ölçme	5. Sınıf	Çokgenlerin özellikleri ile ilgili edindiği deneyimleri yansıtabilme (MAT.5.3.6.)	Geometrik Şekiller	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
7. Sınıf	Çokgenlerin köşegenlerini, iç ve dış açılarını belirler; iç açılarının ve dış açılarının ölçüleri toplamını hesaplar. (M.7.3.2.2.)	Geometri ve Ölçme	6. Sınıf	Sayı ve şekil örüntülerini yorumlayabilme (MAT.6.2.2.)	İşlemlerle Cebirsel Düşünme ve Değişimler	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve yeniden yapılandırılmış (Çokgenlerin iç açılarının ölçüleri toplamının ve düzgün çokgenlerde bir iç açı ve dış açının ölçüsünün genellenmesi, bu öğrenme çıktısı altındaki örüntü çalışmalarından biri olarak ele alınır. Çokgenler ve açı ölçüleriyle ilgili bilgi edinen öğrencilerin çokgenlerin iç açılarının ölçüleri toplamına ve düz gün çokgenlerde bir iç açı ve dış açının ölçüsüne dair bir genellemede bulunması istenir)
7. Sınıf	Dikdörtgen, paralelkenar, yamuk ve eşkenar dörtgeni tanır; açı özelliklerini belirler. (M.7.3.2.3.)	Geometri ve Ölçme	6. Sınıf	Matematiksel araç ve teknolojiden yararlanarak iki paralel doğrunun iki kesenle oluşturduğu şekillerin özelliklerine dair çıkarım yapabilme (MAT.6.3.2.)	Geometrik Şekiller	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
7. Sınıf	Alan ile ilgili problemleri çözer. (M.7.3.2.5.)	Geometri ve Ölçme	5. Sınıf 7. Sınıf	Kenar uzunlukları doğal sayı olan bir dikdörtgenin çevre uzunluğu verildiğinde kenar uzunluklarını yorumlayabilme (MAT.5.4.1.) Geometrik şekillerin alanları ile modellenen gerçek yaşam durumlarına yönelik problem çözebilme (MAT.6.4.3.) Günlük hayat durumlarında daire, daire dilimi, eşkenar dörtgen ve yamuğun alanına ilişkin problem çözebilme (MAT.7.4.10.)	Geometrik Nicelikler Geometrik Nicelikler (2)	Sınıf düzeyi değiştirilmiş ve yeniden yapılandırılmış (Yer alan dikdörtgenin alan-çevre ilişkisi 7. sınıftan 5. sınıfa indirilmiş; üçgen ve paralelkenar alan problemleri ise 6. sınıfa çekilmiştir. 2018 programında tek bir kazanım başlığı altında toplanan bu içerik, 2024 TYMM'de birbiriyle dikey ilişkili temalara ayrılmış; 7. sınıfta kalan kısmı (yamuk, eşkenar dörtgen, daire) ise formül/hesaplama odaklı yapıdan çıkarılarak problem çözme süreç bileşenleri (tahmin etme, matematiksel temsillere dönüştürme, strateji geliştirme ve doğrulama) temelinde yeniden kurgulanmıştır)

7. Sınıf	Bir açıyı iki eş açıya ayırarak açıortayı belirler. (M.7.3.1.1.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Yansıma dönüşümündeki deneyimlerini orta dikme ve açıortay inşasına yan sıtabilme (MAT.7.3.2.)	Dönüşüm	Yeni eklenmiş ve kapsamı genişletilmiş (Ortda dikme kavramı yeni eklenmiş. Açıortay içeriği 7. sınıfta korunmuş; yansıma dönüşümü ve simetri doğrusunun özelliklerinden hareketle inşa edilecek biçimde düzenlenmiştir)
7. Sınıf	Çemberde merkez açıları, gördüğü yayları ve açı ölçüleri arasındaki ilişkileri belirler. (M.7.3.3.1.) Çemberin ve çember parçasının uzunluğunu hesaplar. (M.7.3.3.2.)	Geometri ve Ölçme	6. Sınıf	Çemberde merkez açının ölçüsü ile gördüğü yayın uzunluğu arasındaki ilişki ye dair tümevarımsal akıl yürütebilme (MAT.6.4.6.)	Geometrik Nicelikler	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
7. Sınıf	Dairenin ve daire diliminin alanını hesaplar. (M.7.3.3.3.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Dikdörtgenin, paralelkenarın alanına ve çemberin uzunluğuna ilişkin dene yimlerini dairenin alan bağıntısına yansıtabilme (MAT.7.4.7.) Çemberde merkez açı ve gördüğü yay uzunluğu arasındaki ilişkiden yola çı karak daire ve daire diliminin alanları arasındaki ilişkiye yönelik analojik akıl yürütebilme (MAT.7.4.8.)	Geometrik Nicelikler (2)	Yeniden yapılandırılmış (Daire dilimlerinin kesilip birleştirilerek dikdörtgene/paralelkenara dönüştürülmesi, dairenin alan bağıntısına analojik akıl yürütme ile ulaşılması ve alan öğretiminin problem çözme süreçleriyle bütünleştirilmesi hedeflenmiştir)
8. Sınıf	Nokta, doğru parçası ve diğer şekillerin yansıma sonucu oluşan görüntüsünü oluşturur. (M.8.3.2.2.)	Geometri ve Ölçme	7. Sınıf	Şekillerin yansıma dönüşümü altındaki görüntülerinin oluşturulmasına dair çıkarım yapabilme (MAT.7.3.1.)	Dönüşüm	Sınıf düzeyi değiştirilmiş
8. Sınıf	Çokgenlerin öteleme ve yansımalar sonucunda ortaya çıkan görüntüsünü oluşturur. (M.8.3.2.3.)	Geometri ve Ölçme	8. Sınıf	Öteleme ve yansıma dönüşümlerini içeren problemleri çözebilme (MAT.8.5.3.)	Dönüşüm	Kapsamı genişletilmiş (Problem çözme süreçleriyle ilişkilendirilmiştir)
8. Sınıf	Eşlik ve benzerliği ilişkilendirir, eş ve benzer şekillerin kenar ve açı ilişkilerini belirler. (M.8.3.3.1.) Benzer çokgenlerin benzerlik oranını belirler, bir çokgene eş ve benzer çokgenler oluşturur. (M.8.3.3.2.)	Geometri ve Ölçme	8. Sınıf	Bir üçgene eş üçgen oluşturmak için üçgenle ilgili bilinmesi yeterli olan ele manlara dair çıkarım yapabilme (MAT.8.3.3.) Bir üçgene benzer üçgen oluşturmak için üçgenle ilgili bilinmesi yeterli olan elemanlara dair çıkarım yapabilme (MAT.8.3.4.)	Geometri Şekiller	Kapsamı Genişetilmiş (2018 programında özel olarak verilmeyen eş veya benzer üçgen oluşturmak için yeterli elemanların belirlenmesi 2024 programında öğrenme çıktısına dönüştürülmüştür)

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Öğretmen Adaylarının Farklılaştırılmış Öğretime Yönelik Gelişim İhtiyaçlarını Belirlemeye Yönelik Ölçme Aracının Kapsam Geçerliğinin Uzman Görüşleriyle İncelenmesi

Seçil Altıntaş[1]
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans Programı
Çanakkale, Türkiye
ORCID ID: 0009-0000-1900-5213
Doç. Dr. Derya GİRGİN[2]
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim ABD
Çanakkale/Türkiye
Corresponding author: 0000-0002-6114-7925

Özet

Sınıflardaki öğrenci çeşitliliği, öğretmenlerin öğretim kararlarını öğrencilerin farklı hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi alanları ve öğrenme özelliklerini dikkate alarak uyarlamalarını Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgi alanları, öğrenme profilleri ve diğer bireysel özellikleri bakımından farklılaşması, öğretimin tek tip uygulamalar yerine öğrenci farklılıklarına duyarlı ve esnek biçimde tasarlanmasını gerekli kılmaktadır. Farklılaştırılmış öğretimin etkili biçimde uygulanabilmesi, öğretmenlerin yalnızca yaklaşımın temel kavramlarını bilmelerini değil, öğrencileri tanımalarını, elde edilen bilgileri öğretim kararlarına yansıtmalarını, farklılaştırılmış planlamalar yapmalarını, uygulama sırasında esnek düzenlemeler gerçekleştirmelerini, destekleyici öğrenme ortamları oluşturmalarını ve değerlendirme sonuçlarını öğretimi yeniden düzenlemede kullanmalarını gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime yönelik gelişim ihtiyaçlarını belirlemek üzere geliştirilen ölçme aracının kapsam geçerliğine ilişkin uzman değerlendirmelerini incelemektir. Çalışma, ölçme aracı geliştirme sürecinin uzman değerlendirmesine dayalı kapsam geçerliği aşamasını raporlamaktadır. Alanyazın ve farklılaştırılmış öğretimin kuramsal bileşenleri doğrultusunda oluşturulan 38 maddelik taslak form, sekiz uzmanın değerlendirmesine sunulmuştur. Uzmanlardan maddeleri alt boyutu temsil etme, açıklık ve anlaşılırlık, hedef kitleye uygunluk ve tek ve net bir alanı ölçme ölçütleri açısından 1–4 arasında değerlendirmeleri istenmiş, ayrıca üç tamamlayıcı açık uçlu soru ile ölçeğin genel yapısına ilişkin görüşleri alınmıştır. Nicel uzman değerlendirmeleri Aiken’s V katsayısı ile, yazılı görüşler ise tematik olarak incelenmiştir. Madde düzeyindeki Aiken’s V katsayıları dört ölçüt genelinde .750 ile 1.000 arasında değişmiştir. Ölçüt bazında aralıklar alt

boyutu temsil etmede .750–1.000, açıklık ve anlaşılırlıkta .833–1.000, hedef kitleye uygunlukta .875–1.000 ve tek ve net ölçmede .750–1.000 olarak hesaplanmıştır. Yazılı görüşler, maddelerin genel olarak amaçlanan alanları temsil ettiğini, ancak bazı maddelerde dilsel netleştirme, kapsamın daraltılması, birden fazla özelliği içeren ifadelerin ayrıştırılması, maddeler arasındaki örtüşmenin azaltılması ve farklılaştırılmış öğretimle ilişkisi dolaylı kalan ifadelerin yeniden ele alınması gerektiğini göstermiştir. Özellikle içerik-süreç-ürün farklılaştırmasını aynı maddede ele alan, öğrenme tercihleri ile güçlü yönleri birlikte ifade eden, öğrenci farklılıklarına ilişkin verilerin öğretime nasıl yansıtılacağını yeterince somutlaştırmayan ve sınıf yönetimi gibi daha genel bir alana kayan maddeler uzman görüşlerinde öne çıkmıştır. Bulgular, uzman değerlendirmelerinin ölçme aracının içerik kapsamını ve madde ifadelerini geliştirmek için işlevsel ön kanıtlar sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte bu aşamadaki kanıtlar yapı geçerliği ve güvenirliğin kurulması için yeterli değildir, sonraki aşamalarda pilot uygulama, madde analizi, faktör analizleri ve güvenirlik incelemeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: farklılaştırılmış öğretim, öğretmen adayları, gelişim ihtiyacı, ihtiyaç analizi, kapsam geçerliği, uzman görüşü, Aiken’s V

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Examining the Content Validity of a Measurement Instrument for Identifying Preservice Teachers' Development Needs Regarding Differentiated Instruction Based on Expert Judgments

Seçil Altıntaş[1]

Çanakkale Onsekiz Mart University, School of Graduate Studies
Department of Educational Sciences, Curriculum and Instruction Master's Program
Çanakkale, Türkiye
ORCID ID: 0009-0000-1900-5213

Assoc. Prof. Dr. Derya GİRGİN[2]

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education
Department of Educational Sciences, Curriculum and Instruction
Çanakkale, Türkiye
Corresponding Author ORCID: 0000-0002-6114-7925

Abstract

Differences among students in terms of readiness levels, interests, learning profiles, and other individual characteristics make it necessary to design instruction in a flexible manner that is responsive to student differences rather than relying on uniform practices. Effective implementation of differentiated instruction requires teachers not only to understand its basic concepts but also to know their students, reflect the information they obtain in instructional decisions, make differentiated plans, implement flexible arrangements during instruction, create supportive learning environments, and use assessment results to reorganize instruction. This study aimed to examine expert evaluations of the content validity of a measurement instrument developed to identify preservice teachers' development needs regarding differentiated instruction. The study reports the content validity stage of the instrument development process based on expert evaluation. A 38-item draft form developed on the basis of the literature and the theoretical components of differentiated instruction was submitted to eight experts for evaluation. The experts were asked to rate the items from 1 to 4 in terms of representation of the relevant subdimension, clarity and comprehensibility, appropriateness for the target group, and whether the item measured a single and clearly defined area. They were also asked to provide views on the overall structure of the instrument through three complementary open-ended questions. Quantitative expert evaluations were analyzed using Aiken's V coefficient, while written comments were examined thematically. Item-level Aiken's V coefficients ranged from .750 to 1.000 across the four criteria.

By criterion, the ranges were .750–1.000 for representation of the subdimension, .833–1.000 for clarity and comprehensibility, .875–1.000 for target-group appropriateness, and .750–1.000 for measuring a single and clearly defined area. The written comments indicated that the items generally represented the intended areas, but some items required linguistic clarification, a narrower scope, separation of statements involving more than one attribute, reduced overlap between items, and reconsideration of statements whose relationship with differentiated instruction remained indirect. Items addressing content, process, and product differentiation within the same statement, combining learning preferences and strengths, failing to make sufficiently concrete how information about student differences would be reflected in instruction, and moving toward a broader area such as classroom management were particularly prominent in the expert feedback. The findings indicate that expert evaluation provided useful preliminary evidence for improving the content coverage and wording of the instrument. However, the evidence obtained at this stage is not sufficient to establish construct validity and reliability. Pilot administration, item analysis, factor analyses, and reliability studies are required in subsequent stages.

Keywords: differentiated instruction, preservice teachers, development needs, needs assessment, content validity, expert judgment, Aiken's V

1.Giriş

Eğitim ortamlarında öğrenen çeşitliliği, öğretimin planlanması ve uygulanması açısından temel bir tasarım sorunu değil, öğretimin hangi koşullarda ve hangi yollarla esnekleştirileceğini belirleyen doğal bir özellik olarak ele alınmaktadır. Aynı sınıfta yer alan öğrenciler hazırbulunuşluk, ilgi, öğrenme profili, öğrenme hızı, önceki öğrenme deneyimleri, dilsel ve sosyo-kültürel özellikler ile çeşitli bireysel özellikler bakımından farklılaşabilmektedir. Farklılaştırılmış öğretim (FÖ), bu çeşitliliği öğretim kararlarının başlangıç noktalarından biri olarak ele alan ve ortak öğrenme hedeflerine ulaşma sürecinde içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamında esnek düzenlemeler yapılmasına dayanan kapsamlı bir pedagojik yaklaşımdır (Tomlinson, 2014, 2017).

Farklılaştırılmış öğretim kavramının yaygınlaşmasına karşın, alanyazında yaklaşımın nasıl tanımlandığı ve uygulandığı konusunda kavramsal farklılıklar bulunmaktadır. Graham ve arkadaşlarının (2021) 1999–2019 dönemindeki araştırmaları kapsayan taraması, farklılaştırmanın kavramsallaştırılmasında tutarsızlıklar bulunduğunu ve araştırmaların yöntemsel çeşitliliğinin

bulguların karşılaştırılmasını güçleştirdiğini göstermiştir. Bu durum, öğretmen eğitimi açısından yalnızca "farklılaştırma" sözcüğünün kullanılması yerine, hangi bilgi, beceri ve uygulama alanlarının kastedildiğinin açık biçimde tanımlanmasını önemli hale getirmektedir. Benzer biçimde van Geel ve arkadaşları (2019), farklılaştırılmış öğretimin birbiriyle ilişkili çok sayıda bilişsel ve pedagojik karar içeren karmaşık bir alan olduğunu ortaya koymuştur.

Tomlinson'un (2017) çerçevesinde öğretmenin farklılaştırılmış öğretim tasarımını öğrenci farklılıklarından hareketle yapılandırması beklenir. Öğrencilerin hazırbulunuşluk, ilgi ve öğrenme profillerine ilişkin bilgiler, içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamına ilişkin kararlarla ilişkilendirilir. Dolayısıyla farklılaştırılmış öğretim, yalnızca "farklı etkinlikler kullanma" gibi tekil tekniklere indirgenemez. Öğrenciyi tanıma, öğretimsel karar verme, planlama, sınıf içi uygulama, öğrenme ortamını düzenleme ve değerlendirme sonuçlarını yeniden düzenlemeye dönüştürme süreçleri birlikte ele alınmalıdır.

Öğretmen adaylarının bu çok boyutlu yapıyı nasıl anladıkları ve hizmet öncesi eğitim sürecinde nasıl öğrendikleri, farklılaştırılmış öğretimin sürdürülebilir biçimde uygulanması açısından önem taşımaktadır. Dack (2018, 2019), öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime ilişkin kavramsal ve uygulamaya dönük anlayışlarının yapılandırılmış ders deneyimleriyle geliştirilebildiğini göstermiştir. Dack (2019) ayrıca adayların farklılaştırmayı başlangıçta daha çok pratik araçlar üzerinden yorumlayabildiklerini ortaya koymuştur. Dack ve Tomlinson'un (2025) boylamsal çalışması da aynı hizmet öncesi öğretimden geçen öğretmenlerin farklı okul bağlamlarında farklılaştırılmış öğretimi uygulama deneyimlerinin bağlamsal desteklerle farklılaşabildiğine işaret etmektedir.

Öğretmen eğitimi programlarının farklılaştırılmış öğretime hazırlama kapasitesi de araştırma konusu olmuştur. D'Intino ve Wang (2021), Kanada'daki ilköğretim öğretmenliği lisans programlarını farklılaştırılmış öğretim ve kapsayıcı eğitime ilişkin ders ve kredi yapıları bakımından incelemiştir. Langelaan ve arkadaşlarının (2024) derlemesi ise etkili hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimi örneklerinin aktif öğrenme, işbirliği, yansıtma ve süreklilik gibi özellikler taşıdığını ve yalnızca bilgi aktarımından daha kapsamlı bir hazırlığın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Kahmann, Droop ve Lazonder'in (2022) meta-analizi de farklılaştırılmış öğretime yönelik mesleki gelişim programlarının öğretmen bilgi, tutum ve uygulamalarında anlamlı gelişmelerle ilişkili olabildiğini, ancak öğrenci öğrenmesine ilişkin etkilerin aynı ölçüde açık olmadığını göstermiştir.

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar da farklılaştırılmış öğretimin öğretmen yeterlikleri, uygulama süreçleri ve öğretmen görüşleri bakımından çok boyutlu bir alan olduğunu göstermektedir. Zoraloğlu ve Şahin (2022), alan yazınını ve temel kaynakları inceleyerek farklılaştırılmış öğretim için bilgi, beceri ve inanç alanları altında 39 öğretmen yeterliği belirlemiştir. Uçarkuş'un (2024) Türkiye'deki öğretmen çalışmalarını meta-sentez yöntemiyle inceleyen araştırması, farklılaştırılmış öğretimin öğretmenlerin öğrenci çeşitliliğine yanıt verme biçimleriyle birlikte ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Güzel ve Döş (2024) ise Türkiye'de farklılaştırılmış öğretim üzerine yürütülen araştırmaların yöntemsel açıdan çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur.

Ölçme araçları açısından bakıldığında, alanyazında farklılaştırılmış öğretime ilişkin farklı yapıların ölçüldüğü araçlar bulunmaktadır. Coubergs ve arkadaşlarının (2017) geliştirdiği DI-Quest, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretim algı ve uygulamalarını açıklamak üzere çeşitli boyutları bir araya getiren bir model sunmaktadır. Letzel, Pozas ve Schneider (2025) tarafından geliştirilen TAT-DIS ise öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretime ilişkin tutumlarını, özellikle farklılaştırılmış öğretime verilen değer ve algılanan kaynak yetersizliği boyutları üzerinden değerlendirmektedir. Daha yakın tarihli olarak Subban ve Scarparolo (2026), öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime yönelik öz-yeterlik kaynaklarını ele alan 20 maddelik bir ölçek geliştirmiştir. Bu araçların her biri önemli ölçme ihtiyaçlarına yanıt vermekle birlikte, "hangi alanlarda gelişime ihtiyaç duyuyorum?" sorusunu doğrudan merkezine alan bir ölçme yaklaşımından farklılaşmaktadır.

Bu araştırmanın çıkış noktası tam olarak bu ayrımdır. Gelişim ihtiyacı, tutum, öz-yeterlik, algılanan yeterlik veya mevcut uygulama sıklığı ile eş anlamlı değildir. Bir öğretmen adayının farklılaştırılmış öğretime olumlu bakması, kendisini belirli bir uygulamada yeterli hissetmesi ya da bazı uygulamaları kullandığını bildirmesi, hangi bilgi, beceri veya uygulama alanında daha fazla gelişim desteğine ihtiyaç duyduğunu tek başına göstermemektedir. Bu nedenle araştırmada ölçülmek istenen yapı "öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime ilişkin hizmet öncesi dönemde gelişim ihtiyacı duydukları bilgi, beceri ve uygulama alanları" olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, hazırlanan maddelerin ve uzman değerlendirmesinin temelini oluşturmaktadır.

Ölçme aracı geliştirme süreçlerinde içerik geçerliğinin ilk aşamada sistematik biçimde ele alınması önemlidir. DeVellis ve Thorpe (2021) madde geliştirmede kavramsal tanımın, madde havuzunun ve uzman değerlendirmesinin birbirini izlemesini vurgularken, Boateng ve arkadaşları (2018)

içerik geçerliğine ilişkin uzman değerlendirmesini ölçek geliştirme sürecinin ilk evresinin önemli bir parçası olarak ele almaktadır. Aiken (1980, 1985) ise sıralı puanlama kategorileriyle yapılan uzman yargılarında madde düzeyinde içerik geçerliği katsayısının hesaplanmasına ilişkin yöntemi sistemleştirmiştir. Bu araştırmada Aiken's V, uzman yazılı görüşleriyle birlikte kullanılarak hem nicel hem nitel kanıtların birbirini açıklayıp açıklamadığı incelenmiştir.

1.1. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Bu çalışmanın önemi, daha kapsamlı araştırmanın ilk yöntemsel aşamalarından biri olan ölçme aracının kapsam geçerliğine ilişkin ön kanıtların sistematik biçimde ortaya konulmasından kaynaklanmaktadır. Bu önem üç düzeyde ele alınabilir. İlk düzey, ölçme aracının geliştirilmesine ilişkindir. Farklılaştırılmış öğretim, kavramsal bilgi ile sınıf içi karar verme arasında kurulan ilişkileri içeren çok boyutlu bir alan olduğundan, gelişim ihtiyacını belirlemeye yönelik bir aracın kapsamının açık biçimde tanımlanması ve maddelerin bu kapsamı temsil etmesi önem taşımaktadır. İkinci düzey, hizmet öncesi öğretmen eğitimi açısından ortaya çıkabilecek gelecekteki kullanımdır. Kapsamı uzman görüşleriyle gözden geçirilmiş bir ölçme aracının sonraki psikometrik aşamalardan geçirilmesi, öğretmen adaylarının hangi bilgi, beceri ve uygulama alanlarında gelişim desteğine ihtiyaç duyduklarının daha sonra sistematik biçimde incelenmesine zemin oluşturabilir. Üçüncü düzey ise araştırma yöntemi ve ölçme alanına ilişkindir. Uzmanların nicel değerlendirmeleri ile maddeye ilişkin yazılı görüşlerin birlikte ele alınması, içerik kapsamı ile madde ifade özelliklerinin aynı geliştirme aşamasında nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin bir örnek sunmaktadır. Bu tam metin, daha kapsamlı araştırmanın tamamını değil, ölçme aracı geliştirme sürecinin uzman değerlendirmesine dayalı kapsam geçerliği aşamasını raporlamaktadır.

1.2. Bu Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime yönelik gelişim ihtiyaçlarını belirlemek üzere hazırlanan 38 maddelik taslak ölçme aracının kapsam geçerliğine ilişkin uzman değerlendirmelerini incelemektir. Bu doğrultuda nicel uzman puanlarının Aiken's V katsayısı ile incelenmesi ve maddelere ilişkin yazılı uzman görüşleri ile aracın genel değerlendirmelerinden ortaya çıkan revizyon gereksinimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, daha kapsamlı araştırmanın ölçme aracı geliştirme sürecindeki uzman değerlendirmesi ve kapsam geçerliği aşamasını raporlamaktadır. Dolayısıyla amaç, ölçme aracının yapı geçerliğini veya güvenirliğini

sınamak ya da öğretmen adaylarının gelişim ihtiyaçlarını hedef kitle üzerinde belirlemek değildir. Amaç, sonraki pilot ve psikometrik çalışmalara temel oluşturacak içerik temelli ön kanıt üretmektir.

1.3. Bu Aşamaya İlişkin Araştırma Soruları

1. Sekiz uzmanın 38 maddelik taslak forma ilişkin dört değerlendirme ölçütünde verdiği puanlara göre madde düzeyinde Aiken's V katsayıları hangi aralıkta bulunmaktadır?
2. Uzmanların yazılı görüş ve önerileri, maddelerin kapsamı, açıklığı, tek bir özelliği ölçmesi ve ilgili alt boyutla uyumu bakımından hangi revizyon gereksinimlerini ortaya koymaktadır?
3. Uzmanların üç tamamlayıcı açık uçlu soruya ve aracın genel yapısına ilişkin değerlendirmeleri hangi güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlere işaret etmektedir?

2. Literatür

2.1. Farklılaştırılmış Öğretimin Kavramsal Temelleri

Farklılaştırılmış öğretim, öğrenci çeşitliliğine yanıt vermek amacıyla öğretimin bilinçli biçimde esnekleştirilmesini ifade eder. Tomlinson'un (2014, 2017) yaklaşımında öğrencilerin farklılıkları, öğretimin hazırlandığı bağlamın temel özelliklerinden biridir. Burada amaç, her öğrenci için bütünüyle ayrı bir program oluşturmak değil, ortak öğrenme hedeflerine ulaşma yollarını öğrenci gereksinimleriyle ilişkilendirmektir. Bu nedenle farklılaştırma, hedeflerin keyfi biçimde farklılaştırılması yerine, öğrencilerin hedeflere erişimini destekleyen içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamı düzenlemelerine odaklanır.

Hazırbulunuşluk, ilgi ve öğrenme profili farklılaştırma kararlarının temel girdilerini oluştururken, öğretimde farklılaştırılabilecek alanlar içerik, süreç, ürün ve öğrenme ortamıdır. İçerik, öğrencinin öğrenmesi beklenen bilgi ve becerilerin seçimi veya sunum biçimiyle ilişkilidir. Süreç, öğrencinin öğrenme deneyimini ve öğrenme görevini gerçekleştirme biçimiyle ilişkilidir. Ürün, öğrenmenin görünür hale getirildiği performans veya çıktı biçimidir. Öğrenme ortamı ise öğrencinin öğrenmeyi gerçekleştirdiği fiziksel ve sosyal koşulları ifade eder (Tomlinson, 2017).

Bu çerçevenin ölçme aracına aktarılmasında önemli bir nokta, kuramsal kavramların doğrudan "gelişim ihtiyacı alanı"na dönüştürülmesidir. Örneğin "hazırbulunuşluğu bilmek" ile "öğrencilerin

hazırbulunuşluk düzeylerini belirleme" aynı düzeyde değildir. İlki kavramsal bilgiye, ikincisi ise uygulamaya dönük bir bilgi ve beceri alanına işaret eder. Benzer şekilde "farklılaştırılmış öğretimi değerli bulmak" ile "öğrenci farklılıklarına göre değerlendirme yöntemleri seçmek" aynı yapıyı ölçmez. Araştırmadaki madde yazımının temel amacı, bu ayrımları koruyarak gelişim ihtiyaçlarını bilgi, beceri ve uygulama düzeylerinde görünür hale getirmektir.

2.2. Farklılaştırılmış Öğretim ve Öğrenen Çeşitliliği

Farklılaştırılmış öğretim, öğrenen çeşitliliği ile kapsayıcı eğitim tartışmaları arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Nepal, Walker ve Dillon-Wallace (2024), öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime ilişkin anlayışlarının dar bir biçimde, özellikle desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin öğretimini uyarlama olarak ortaya çıkabildiğini göstermiştir. Bu bulgu, farklılaştırılmış öğretimin yalnızca "zorlanan öğrenciyi desteklemek" olarak anlaşılmasının kuramsal kapsamı daraltabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Kapsayıcı sınıfta öğrenci farklılıkları bütün öğrencileri ilgilendiren bir tasarım girdisidir.

Griful-Freixenet, Struyven ve Vantieghem (2021) de farklılaştırılmış öğretim ile Evrensel Tasarım Yoluyla Öğrenme arasında belirli ortak yordayıcıların bulunduğunu, ancak iki yaklaşımın aynı olmadığını göstermiştir. Bu sonuç, ölçme aracının kapsamının geniş kapsayıcılık söylemiyle aşırı birleşmesini önleme gereğini desteklemektedir. Araştırmadaki maddelerin FÖ'ye özgü bilgi, beceri ve uygulama alanlarını yansıtması, sınıf yönetimi gibi genel öğretmenlik yeterlikleri ile FÖ'ye özgü düzenlemeler arasındaki sınırın açık tutulmasını gerektirmektedir.

2.3. Öğretmen Adaylarının Farklılaştırılmış Öğretime Hazırlanması

Öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretimi öğrenmesi, yalnızca kuramsal bilginin aktarılmasından ibaret değildir. Dack (2018), farklılaştırılmış öğretime ilişkin kavramsal ve uygulamaya dönük araçların öğrenilmesini destekleyen ders etkinliklerinin farklılaştırılmış ders planı yazma, örnek dersleri inceleme, tartışma ve geri bildirim gibi deneyimleri içerebildiğini göstermiştir. Dack (2019) ise adayların ders öncesinde getirdikleri bazı kavramsal varsayımların, daha derin ve doğru öğretim deneyimleriyle yeniden yapılandırılabildiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, hizmet öncesi eğitimde gelişim alanlarının yalnızca "bilgi eksikliği" şeklinde tanımlanmaması gerektiğini ve kavramı öğretim kararına dönüştürme, planlama ve uygulama süreçlerinin ayrı ayrı ele alınmasının yararlı olacağını düşündürmektedir.

Langelaan ve arkadaşlarının (2024) incelemesi de öğretmen hazırlama ve mesleki gelişim programlarında aktif öğrenme, işbirliği, yansıtma ve sürekliliğin öne çıktığını bildirmektedir. Dolayısıyla ihtiyaç analizi aracı, öğretmen adaylarının "hangi alanda desteğe ihtiyaç duyduklarını" belirlerken aynı zamanda öğretim programında hangi tür öğrenme yaşantılarının planlanabileceğine ilişkin ipuçları üretmelidir. Bu nedenle mevcut araştırmada boyutlar yalnızca konu başlıkları olarak değil, öğretmen adaylarının gelişim gösterebilecekleri bilgi, beceri ve uygulama alanları olarak tanımlanmıştır.

2.4. Farklılaştırılmış Öğretime İlişkin Ölçme Araçları ve Ölçme Boşluğu

Farklılaştırılmış öğretim araştırmalarında ölçme araçları farklı yapıların ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. DI-Quest, farklılaştırılmış öğretim anlayışını ve uygulamasını modelleyen boyutları bir araya getirirken (Coubergs ve arkadaşları, 2017), TAT-DIS öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretime ilişkin tutumlarını değerlendirmektedir (Letzel ve arkadaşları, 2025). Pozas, Letzel ve Schneider (2020) ise öğretmenlerin farklılaştırma uygulamalarını öğrenci çeşitliliğine yanıt verme bağlamında incelemiştir. Bu çalışmalar, farklılaştırılmış öğretimin çok boyutlu doğasının ölçülmesine ilişkin önemli bir birikim sunmaktadır.

Bununla birlikte mevcut araçların ölçtüğü yapı ile bu araştırmada hedeflenen "gelişim ihtiyacı" arasında kavramsal ayrım bulunmaktadır. Örneğin TAT-DIS, farklılaştırılmış öğretime verilen değeri ve kaynak yetersizliği algısını ölçmektedir. DI-Quest, öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretimle ilişkili algı ve uygulamalarını modellemektedir. Subban ve Scarparolo'nun (2026) geliştirdiği araç ise öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime ilişkin öz-yeterlik kaynaklarını ölçmektedir. Bu araştırmadaki araç ise adayın belli bir bilgi, beceri veya uygulama alanında kendisini geliştirmeye ne düzeyde ihtiyaç duyduğunu belirlemeyi hedeflemektedir. Bu ayrım, ölçme aracının madde ifadelerinin "ne kadar katılıyorum?" ya da "ne kadar yapabiliyorum?" yerine "ne düzeyde gelişim ihtiyacım var?" sorusuna yanıt verecek şekilde düzenlenmesini gerektirmektedir.

2.5. Araştırmanın Altı Boyutlu Kavramsal Yapısı

Kuramsal inceleme sonucunda öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime ilişkin gelişim ihtiyaçlarının altı boyutta ele alınması uygun görülmüştür. Bu yapı, Tomlinson'un öğrenci farklılıkları ve farklılaştırma alanlarını içeren çerçevesi, Coubergs ve arkadaşlarının (2017)

farklılaştırılmış öğretim modeli ve Zoraloğlu ve Şahin'in (2022) öğretmen yeterlikleri çalışması ile ilişkilendirilmiştir.

Boyut	Boyut adı	Başlangıç madde sayısı	Kapsam
1	Farklılaştırılmış Öğretimi Anlama ve Kavramsal Farkındalık	8	Temel amaç, öğrenci farklılıkları, hazırbulunuşluk, ilgi, öğrenme profili ve farklılaştırma alanlarına ilişkin kavramsal gelişim
2	Öğrenci Farklılıklarını Tanıma ve Öğretime Yansıtma	6	Öğrencilerin hazırbulunuşluk, ilgi, öğrenme tercihleri/güçlü yönleri, ön bilgileri ve öğrenme ihtiyaçlarını belirleme ve öğretim kararlarına yansıtma
3	Farklılaştırılmış Öğretimi Planlama	6	Farklı hazırbulunuşluklara, öğrenme ihtiyaçlarına, ilgilere ve öğrenci gruplarına göre içerik, etkinlik, materyal ve görev planlama
4	Farklılaştırılmış Öğretimi Uygulama	6	Öğretim yöntemi, esnek gruplama, katılım, bireysel hız ve destekleyici öğretim uygulamalarını sınıf içinde kullanma
5	Öğrenme Ortamı ve Sınıf İklimini Düzenleme	6	Güvenli ve olumlu sınıf iklimi, işbirlikli düzenlemeler ve esnek öğrenme ortamları oluşturma
6	Değerlendirme, Geri Bildirim ve Öğretimi Yeniden Düzenleme	6	Süreç izleme, değerlendirme yöntemleri, bireysel gelişimi izleme, biçimlendirici değerlendirme, geri bildirim ve öğretimi uyarlama

Bu yapı, başlangıçta 38 madde ile temsil edilmiştir. Uzman değerlendirmesi sırasında boyutlara yeni bir boyut eklenmesini zorunlu kılan ortak bir görüş ortaya çıkmamıştır. Buna karşılık bazı maddelerin başka boyutlara kayabileceği, bazı maddelerin kapsamının daraltılması gerektiği ve

belirli maddelerin birbirine fazla yaklaşabildiği yönünde geri bildirimler alınmıştır. Bu sonuç, boyutların kuramsal olarak yeterli görülmesi ile madde düzeyinde sınırların mutlaka kusursuz olduğu anlamına gelmediğini göstermektedir.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime yönelik gelişim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlayan daha kapsamlı bir ölçme aracı geliştirme çalışmasının uzman değerlendirmesine dayalı kapsam geçerliği aşamasını raporlamaktadır. Bu aşamada nicel uzman puanları ile nitel yazılı görüşler birlikte incelenmiştir. Dolayısıyla çalışma, ölçme aracı geliştirme sürecinin uzman değerlendirmesi aşamasında yer alan tamamlayıcı nicel ve nitel bir inceleme olarak yapılandırılmıştır. Bu bölümün amacı, ölçme aracının nihai psikometrik özelliklerini belirlemek değildir. Taslak maddelerin içerik alanını temsil etme ve anlaşılabilirlik açısından ne ölçüde uygun olduğunu değerlendirmek ve sonraki revizyonlar için kanıt üretmek amaçlanmıştır (Creswell & Plano Clark, 2018).

3.2. Madde Havuzunun Oluşturulması

Madde havuzu, farklılaştırılmış öğretimin kuramsal yapısı, öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretimi öğrenme süreçlerini inceleyen çalışmalar, öğretmen yeterlikleri alanyazını ve farklılaştırılmış öğretime ilişkin mevcut ölçme araçları incelenerek oluşturulmuştur. Madde yazımında her ifadenin bir gelişim ihtiyacı alanını temsil etmesi, öğretmen adaylarının anlayabileceği bir dil kullanılması, birden fazla özelliği aynı maddede mümkün olduğunca bir araya getirmemesi ve madde ile ilgili alt boyut arasında doğrudan bir ilişki bulunması amaçlanmıştır. Ölçekte maddeler tam cümle biçiminde değil, gelişim ihtiyacının değerlendirileceği bilgi, beceri ve uygulama alanları olarak düzenlenmiştir. Böylece yanıtlayıcıların tekrar eden “gelişim ihtiyacım var” türü ifadeler yerine her alan için ihtiyaç düzeyini işaretlemeleri planlanmıştır.

Başlangıç taslak form 38 maddeden oluşmuştur. Maddelerin boyutlara dağılımı ilk boyutta sekiz, diğer beş boyutun her birinde altı madde olacak biçimde tasarlanmıştır. Bu dağılım, kuramsal kapsamın altı alan üzerinden dengeli biçimde temsil edilmesi amacıyla kullanılmıştır.

3.3. Uzman Paneli

Taslak form, 10–12 Mayıs 2026 tarihleri arasında uzman değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman paneli sekiz akademisyenden oluşmaktadır. Panelin oluşturulmasında, ölçme ve değerlendirme boyutunun yanı sıra eğitim programları ve öğretim, alan eğitimi ve yükseköğretim çalışmaları gibi tamamlayıcı uzmanlıkların bulunmasına dikkat edilmiştir. Uzmanların tek tek profilleri Tablo 2'de sunulmuştur.

No	Uzman	Unvan	Uzmanlık alanı
1	U1	Dr. Öğr. Üyesi	Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
2	U2	Doç. Dr.	Eğitimde Program Geliştirme ve Öğretim
3	U3	Doç. Dr.	Eğitim Programları ve Öğretim
4	U4	Prof. Dr.	Yükseköğretim Çalışmaları
5	U5	Doç. Dr.	Fen Eğitimi, Kimya Eğitimi
6	U6	Doç.	Fen Bilgisi Eğitimi
7	U7	Dr. Öğr. Üyesi	Fen Eğitimi
8	U8	Doç. Dr.	Matematik Eğitimi

Uzman panelinde farklı uzmanlık alanlarının bulunması, maddelerin yalnızca ölçme bakımından değil, kuramsal ve uygulamaya dönük açıdan da değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bununla birlikte uzman sayısının sekiz ile sınırlı olması, bulguların kapsamını uzman görüşlerinin niteliği ve sonraki aşamalarda yapılacak psikometrik çalışmalarla birlikte değerlendirmeyi gerektiren bir sınırlılık olarak ele alınmıştır.

3.4. Uzman Değerlendirme Formu ve Veri Toplama

Uzmanlardan 38 maddenin her birini dört ölçüt bakımından 1–4 aralığında puanlamaları istenmiştir: (1) alt boyutu/alanı temsil etme, (2) açıklık ve anlaşılırlık, (3) hedef kitleye uygunluk ve (4) tek ve net bir alanı ölçme. Puan kategorileri 1 = uygun değil, 2 = büyük ölçüde düzeltilmeli, 3 = küçük düzeltmelerle uygun ve 4 = uygun olarak tanımlanmıştır. Her madde için ayrıca açık uçlu "öneri" alanı bırakılmıştır.

Uzman formunda, ölçek puanına dahil edilmeyen üç tamamlayıcı açık uçlu soru da yer almıştır: "Farklılaştırılmış öğretim konusunda kendinizi en çok geliştirmeye ihtiyaç duyduğunuz alanlar nelerdir?", "Farklılaştırılmış öğretimi uygulayabilmek için öğretmen yetiştirme sürecinde hangi bilgi, beceri veya deneyimlere daha fazla ihtiyaç duyuyorsunuz?" ve "Öğrenci farklılıklarını dikkate alarak öğretimi planlama, uygulama ve değerlendirme sürecinde zorlanacağınızı düşündüğünüz alanlar nelerdir?" Bu sorular, daha sonraki hedef kitle uygulamasında kapalı uçlu maddeleri tamamlayacak nitel veri üretmek üzere araca dahil edilmiştir. Uzmanlar bu soruların uygunluğu ve ifade özellikleri hakkında da görüş bildirmiştir. Uzmanların bir kısmı ikinci sorunun "lisans (hizmet öncesi) eğitiminiz sürecinde" biçiminde daha doğrudan adaylara yöneltilmesini, üçüncü sorunun ise "hangi açılardan zorlanabileceğinizi düşünüyorsunuz?" biçiminde odaklandırılmasını önermiştir.

3.5. Veri Analizi

3.5.1. Aiken's V Katsayısı

Nicel uzman değerlendirmelerinin analizinde Aiken's V katsayısı kullanılmıştır. Aiken (1980, 1985), sıralı kategorilerle yapılan uzman yargılarında içerik geçerliği katsayısının hesaplanmasına yönelik yaklaşım sunmaktadır. Bu çalışmada alt sınır $l_o=1$ ve kategori sayısı $c=4$ olarak alınmıştır. Her madde ve değerlendirme ölçütü için $V = \Sigma(r-l_o) / [n(c-1)]$ formülü uygulanmıştır. Burada r

uzman puanını, n ilgili madde ve ölçüt için geçerli puan veren uzman sayısını ifade etmektedir. Böylece her madde için dört ayrı V katsayısı elde edilmiştir.

Ham verilerin yeniden kontrolünde iki tür eksik işaretleme belirlenmiştir. Uzman 1 formunda 1. maddenin dört ölçütü boş bırakılmıştır. Uzman 8'in formunda ise 15. maddenin alt boyutu temsil etme ve hedef kitleye uygunluk ölçütleri boş bırakılmıştır. Aynı maddenin açıklık ve tek ve net ölçme değerlendirmeleri puanlanmıştır. Eksik hücreler "0" olarak kodlanmamıştır. İlgili katsayılar mevcut uzman sayısı üzerinden hesaplanmıştır. Bu nedenle 1. madde için her ölçütte n=7, 15. madde için temsil etme ve hedef kitle uygunluğunda n=7, diğerlerinde n=8 kullanılmıştır. Toplam 1.216 olası puan hücresinin 1.210'unda geçerli uzman puanı bulunmaktadır.

Aiken's V için bu çalışmada tek bir mekanik kesme puanı kullanılmamıştır. Özellikle küçük uzman gruplarında katsayının örnekleme yapısı ve puan kategorileri birlikte değerlendirilmelidir (Aiken, 1980, 1985). Bu nedenle daha düşük V değerleri tek başına "madde çıkarılmalıdır" biçiminde yorumlanmamıştır. Yazılı uzman görüşleri ve kuramsal uygunlukla birlikte ele alınmıştır.

3.5.2. Nitel Uzman Görüşlerinin Analizi

Uzmanların "öneri" alanına yazdığı maddeye özgü açıklamalar ve genel görüş formunda yer alan değerlendirmeler nitel veri olarak ele alınmıştır. Analiz sürecinde önce anlamlı yorumlar belirlenmiş, ardından benzer yorumlar ortak başlıklarda bir araya getirilmiş ve son olarak bu temalar ilgili maddelerle ilişkilendirilmiştir. Temalar önceden sabitlenmiş tek bir kategori listesine zorlanmamıştır. Uzmanların ifade ettikleri sorunların ortaklaşması dikkate alınmıştır. Böylece nicel Aiken değerlerindeki görece düşük noktaların hangi içeriksel nedenlerle ortaya çıktığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Genel değerlendirme bölümü, Aiken's V hesabına dahil edilmemiştir. Uzmanların ölçeğin genel amacı, alt boyutların yeterliliği, ekleme/çıkarma önerileri, dil ve hedef kitleye uygunluk ile genel uygulanabilirliğe ilişkin görüşleri ayrı bir nitel veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu ayrım, madde düzeyindeki sayısal yargılar ile aracın bütünü hakkındaki nitel yargıların birbirine karıştırılmasını önlemektedir.

4. Bulgular

4.1. Uzman Paneline İlişkin Bulgular

Uzman paneli sekiz kişiden oluşmuş ve eğitim programları ve öğretim, eğitimde ölçme ve değerlendirme, fen/kimya eğitimi, matematik eğitimi ve yükseköğretim çalışmaları gibi alanları kapsamıştır. Bu çeşitlilik, taslak formun hem ölçme açısından hem de farklılaştırılmış öğretimin kuramsal ve uygulamaya dönük boyutları açısından incelenmesini sağlamıştır. Uzmanların bireysel profilleri Tablo 2'de verilmiştir.

4.2. Madde Düzeyinde Aiken's V Bulguları

38 maddeye ilişkin 152 madde×ölçüt hücresinde teorik olarak dört ayrı Aiken's V katsayısı hesaplanmıştır. Altı hücrenin boş bırakılmış olması nedeniyle iki maddede bazı katsayılar yedi uzman üzerinden hesaplanmıştır. Elde edilen katsayılar dört ölçüt genelinde .750 ile 1.000 arasında değişmiştir. Ölçüt bazında alt boyutu temsil etme için aralık .750–1.000, açıklık ve anlaşılırlık için .833–1.000, hedef kitleye uygunluk için .875–1.000 ve tek ve net ölçme için .750–1.000'dır.

Alt boyutu temsil etme ölçütündeki en düşük katsayı 32. maddede (.750), açıklık ve anlaşılırlık ölçütündeki en düşük katsayı 31. maddede (.833), hedef kitleye uygunluk ölçütündeki en düşük katsayı 6. maddede (.875) ve tek ve net ölçme ölçütündeki en düşük katsayı 11. maddede (.750) bulunmuştur. Bu sonuçlar, maddelerin genelinde yüksek düzeyde puanlama yapıldığını, ancak bazı maddeler için ek açıklama veya revizyon gereksinimi görüldüğünü göstermektedir.

No	Madde	Temsil	Açıklık	Hedef kitle	Tek/net
1	Farklılaştırılmış öğretimin temel amacını kavrama	1.000 (n=7)	1.000 (n=7)	1.000 (n=7)	1.000 (n=7)
2	Farklılaştırılmış öğretimi öğrenci farklılıklarıyla ilişkilendirme	1.000	1.000	1.000	1.000
3	Hazırbulunuşluk, kavramını farklılaştırılmış öğretim açısından yorumlama	1.000	0.958	1.000	1.000

4	İlgi kavramını farklılaştırılmış öğretim açısından yorumlama	0.958	0.917	1.000	1.000
5	Öğrenme profili kavramlarını farklılaştırılmış öğretim açısından yorumlama	0.958	0.875	1.000	0.958
6	İçerik, süreç ve ürün farklılaştırması arasındaki farkları ayırt etme	1.000	0.875	0.875	0.875
7	Farklılaştırılmış öğretimin kapsayıcı öğrenme ortamlarıyla ilişkisini açıklama	1.000	1.000	1.000	1.000
8	Farklılaştırılmış öğretimin öğretmenlik mesleğindeki önemini değerlendirme	0.833	1.000	1.000	1.000
9	Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini belirleme	0.917	1.000	1.000	1.000
10	Öğrencilerin ilgi alanlarını öğretim sürecinde kullanma	1.000	1.000	1.000	1.000
11	Öğrencilerin öğrenme tercihlerini ve güçlü yönlerini fark etme	1.000	1.000	1.000	0.750
12	Öğrencilerin ön bilgilerini öğretim kararlarına yansıtma	1.000	0.958	1.000	1.000
13	Öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarını analiz etme	1.000	1.000	1.000	1.000
14	Öğrenci farklılıklarına ilişkin verileri öğretimi düzenlemede kullanma	1.000	0.917	0.917	1.000
15	Öğretimi öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine göre planlama	1.000 (n=7)	0.958	1.000 (n=7)	0.958
16	Aynı kazanıma yönelik farklı zorluk düzeylerinde etkinlikler hazırlama	1.000	0.958	1.000	1.000
17	Ders içeriğini öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına göre sadeleştirme	0.958	0.958	1.000	1.000

18	Ders içeriğini ileri düzey öğrenciler için zenginleştirme	1.000	1.000	1.000	1.000
19	Öğrencilerin ilgi alanlarına uygun materyaller seçme	1.000	1.000	1.000	1.000
20	Farklı öğrenci gruplarına yönelik alternatif öğrenme görevleri oluşturma	1.000	1.000	1.000	1.000
21	Ders sırasında öğrenci farklılıklarına uygun öğretim yöntemleri kullanma	1.000	1.000	1.000	1.000
22	Öğrencilerden gelen geri bildirimlere göre öğretimi yeniden düzenleme	1.000	1.000	1.000	1.000
23	Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre esnek grup çalışmaları oluşturma	0.958	0.958	1.000	1.000
24	Öğrencilerin aktif katılımını destekleyen farklılaştırılmış etkinlikler yürütme	0.958	1.000	1.000	0.958
25	Öğrenme sürecinde öğrencilerin bireysel hızlarını dikkate alma	1.000	1.000	1.000	1.000
26	Öğrenci farklılıklarına göre destekleyici öğretim uygulamaları geliştirme	0.917	0.875	1.000	0.917
27	Öğrencilerin kendilerini güvenli biçimde ifade edebilecekleri sınıf ortamı oluşturma	1.000	1.000	1.000	1.000
28	İş birlikli öğrenmeyi destekleyen sınıf düzenlemeleri yapma	1.000	1.000	1.000	1.000
29	Farklı grup çalışmalarına uygun fiziksel öğrenme ortamları hazırlama	1.000	0.917	1.000	1.000
30	Öğrenci çeşitliliğini destekleyen olumlu sınıf iklimi geliştirme	1.000	0.917	1.000	0.917
31	Farklılaştırılmış öğretime uygun esnek öğrenme alanları düzenleme	1.000	0.833	1.000	0.958

32	Sınıf yönetimini farklılaştırılmış öğretim uygulamalarını destekleyecek biçimde yürütme	0.750	1.000	1.000	0.875
33	Öğrencilerin öğrenme sürecini düzenli olarak izleme	0.958	1.000	1.000	1.000
34	Öğrenci farklılıklarına uygun değerlendirme yöntemleri seçme	1.000	0.958	1.000	1.000
35	Öğrencilerin bireysel gelişimlerini kendi ilerlemeleri içinde değerlendirme	1.000	0.875	1.000	1.000
36	Öğrenmeyi destekleyen biçimlendirici değerlendirme uygulamaları kullanma	1.000	1.000	1.000	1.000
37	Öğrencilere bireysel gelişimlerini destekleyen geri bildirimler sunma	1.000	1.000	1.000	1.000
38	Değerlendirme sonuçlarına göre öğretim sürecini uyarlama	1.000	1.000	1.000	1.000

Not. V = Aiken's V. 1. madde için dört ölçütte n=7, 15. madde için temsil etme ve hedef kitleye uygunluk ölçütlerinde n=7'dir. Eksik işaretlemeler sıfır olarak kodlanmamıştır.

4.3. Uzman Yazılı Görüşlerinden Ortaya Çıkan Temalar

Nicel bulgular, maddelerin çoğunda yüksek Aiken's V değerleri bulunduğunu gösterirken, yazılı görüşler bazı maddelerde daha nitelikli düzenlemelerin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu yorumların ortak özelliği, "maddenin ilgili alanı temsil edip etmediği" ile "maddenin nasıl yazıldığı ve tek bir gelişim ihtiyacını ne ölçüde görünür kıldığı" arasındaki ayrımı göstermesidir. Özellikle aşağıdaki temalar belirginleşmiştir.

Tema	Öne çıkan maddeler	Uzman görüşlerinin ortak anlamı

Kavramsal/dilsel netleştirme	Hazırbulunuşluk, kavramını..., öğrenme profili kavramlarını...	Noktalama ve kavramın tekil kullanımı, dilin daha açık hale getirilmesi
Kapsamın daraltılması	14. madde, 26. madde	Çok genel ifadelerin somut öğretim kararlarına veya belirli ihtiyaçlara bağlanması
Birden fazla özelliğin ayrıştırılması	6. madde, 11. madde	İçerik-süreç-ürün gibi çoklu içeriklerin veya öğrenme tercihi-güçlü yön gibi farklı özelliklerin ayrılaştırılması
Maddeler arası örtüşmenin azaltılması	29. ve 31. maddeler, bazı planlama/uygulama maddeleri	Benzer öğrenme ortamı ifadelerinin sınırlarının belirginleştirilmesi
Kuramsal boyutla uyum	8. madde, 32. madde	FÖ'ye özgü gelişim alanları ile genel tutum, sınıf yönetimi veya genel öğretmenlik davranışları arasındaki sınırın korunması
Değerlendirme alanının FÖ ile ilişkilendirilmesi	33., 36. ve 38. maddelere ilişkin yorumlar	Genel değerlendirme davranışı ile farklılık temelli değerlendirme/öğretim uyarlaması arasındaki bağın daha görünür kılınması

4.3.1. İçerik–Süreç–Ürün Farklılaştırmasını İçeren Madde

"İçerik, süreç ve ürün farklılaştırması arasındaki farkları ayırt etme" maddesi, alt boyutu temsil etme açısından yüksek bir V değerine (1.000) sahip olmasına karşın, uzman yazılı görüşlerinde maddenin kapsamının genişliği sorgulanmıştır. Özellikle Uzman 3, içerik, süreç ve ürünün ayrı maddeler olarak yazılmasını ve mümkünse örneklerle somutlaştırılmasını önermiştir. Uzman 8 de bu bileşenlerin ayrı ayrı sorulmasının düşünülebileceğini belirtmiştir. Bu görüşler, yüksek kapsam temsilinin madde yazımında tekliğin otomatik olarak sağlandığı anlamına gelmediğini göstermektedir. Bu nedenle madde, "korunacak" bir içerik alanını temsil etmekle birlikte, ifade biçimi açısından bölme veya yeniden yapılandırma değerlendirmesine alınmıştır.

4.3.2. Öğrenme Tercihleri ve Güçlü Yönler Maddesi

"Öğrencilerin öğrenme tercihlerini ve güçlü yönlerini fark etme" maddesi için tek ve net ölçme katsayısı .750 olarak bulunmuştur. Bu katsayı, dört ölçüt içinde gözlenen en düşük değerlerden biridir. Yazılı görüşler de bu sonucu doğrudan açıklamaktadır. Uzmanlar, öğrenme tercihleri ile güçlü yönlerin aynı özellik olmadığını ve "ve" bağlacının maddeyi çift içerikli hale getirdiğini belirtmiş ve iki alanın ayrı maddelere dönüştürülmesini önermiştir. Dolayısıyla bu madde, nicel ve nitel kanıtların aynı revizyon sorununa işaret ettiği belirgin örneklerden biridir.

4.3.3. Öğrenci Farklılıkları Verilerinin Öğretime Yansıtılması

"Öğrenci farklılıklarına ilişkin verileri öğretimi düzenlemede kullanma" maddesinin temsil etme V değeri 1.000 olmakla birlikte açıklık ve anlaşılırlık ile hedef kitleye uygunluk değerleri .917'dir. Uzman 3, maddenin çok genel kaldığını ve öğrenci tanıma tekniklerinden elde edilen verilerin somut ders planlarına veya öğretim kararlarına dönüştürülmesi biçiminde ifade edilebileceğini belirtmiştir. Bu görüş, madde kapsamının kuramsal olarak doğru olmakla birlikte gelişim ihtiyacı alanını yeterince operasyonel hale getirmeyebileceğini göstermektedir.

4.3.4. Öğretmenlik Mesleğindeki Öneme İlişkin Madde

"Farklılaştırılmış öğretimin öğretmenlik mesleğindeki önemini değerlendirme" maddesinin temsil etme katsayısı .833'tür. Uzman 2'nin yazılı değerlendirmesinde maddenin kavramsal farkındalıktan çok duyuşsal bir değerlendirmeye kayabileceği ve bu nedenle ilgili alt boyutla uyumunun yeniden düşünülmesi gerektiği görülmektedir. Bu bulgu, bir maddenin yüksek açıklık veya hedef kitle uygunluğu değerine sahip olmasının, kuramsal yapı ile tam uyumun garanti edildiği anlamına gelmediğini ortaya koymaktadır. Madde, doğrudan silinmiş bir madde olarak değil, kuramsal uygunluğu ayrıca değerlendirilecek bir ifade olarak ele alınmıştır.

4.3.5. Öğrenme Ortamı ve Sınıf Yönetimine İlişkin Maddeler

Öğrenme ortamı boyutunda fiziksel öğrenme ortamları, esnek öğrenme alanları, sınıf iklimi ve sınıf yönetimi ile ilgili maddeler bulunmaktadır. 29. maddenin açıklık V değeri .917, 31. maddenin açıklık V değeri .833'tür. Uzmanlar bu iki maddenin kavramsal sınırlarının daha belirginleştirilmesi gerektiğini, "öğrenme alanı" ifadesinin fiziksel ortam ile aynı anlamda yorumlanabileceğini ve bazı ifadelerin diğer maddeleri kapsıyor görünebileceğini belirtmiştir. 32.

madde olan "Sınıf yönetimini farklılaştırılmış öğretim uygulamalarını destekleyecek biçimde yürütme" ise temsil etme bakımından .750 ile tüm maddeler içindeki en düşük değere sahiptir. Uzman 6 bu maddenin sınıf yönetimi ile öğrenme ortamını birbirinden ayırmak bakımından sorunlu olduğunu ve çıkarılabileceğini, Uzman 2 ise maddenin genel olduğunu ancak boyut toplamı açısından anlamlı olabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle 32. madde, nicel ve nitel bulguların birlikte incelenmesini gerektiren belirgin bir revizyon/çıkarma değerlendirme alanıdır, çalışmanın bu aşamasında maddenin kesin olarak çıkarıldığı şeklinde bir sonuç ileri sürülmemektedir.

4.3.6. Değerlendirme Maddelerinde Farklılaştırılmış Öğretim Bağlantısının Netleştirilmesi

Değerlendirme boyutundaki bazı maddeler için uzmanlar, ifadelerin genel değerlendirme davranışlarıyla farklılaştırılmış öğretim arasındaki bağının daha görünür kılınmasını önermiştir. "Öğrencilerin öğrenme sürecini düzenli olarak izleme" ve "Öğrenmeyi destekleyen biçimlendirici değerlendirme uygulamaları kullanma" maddeleri için farklılaştırılmış öğretimle bağın daha açık kurulabileceği belirtilmiştir. "Değerlendirme sonuçlarına göre öğretim sürecini uyarlama" maddesinde ise uyarlamanın öğrenci farklılıklarına uygunluğunu görünür kılan bir ifade önerilmiştir. Buna karşılık bu maddelerin mevcut Aiken's V değerleri yüksek olup, burada temel mesele kapsamın reddedilmesi değil, FÖ'ye özgü gelişim alanının daha görünür hale getirilmesidir.

4.4. Üç Tamamlayıcı Açık Uçlu Sorunun Değerlendirilmesi

Uzman formlarında üç açık uçlu sorunun ölçek puanlamasına dahil edilmemesi ve öğretmen adaylarının gelişim ihtiyaçlarını daha ayrıntılı açıklamalarına olanak vermesi amaçlanmıştır. Birinci soru, adayın kendi gelişim ihtiyacını doğrudan ifade etmesine yöneliktir. İkinci soru, ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve deneyimlerin öğretmen yetiştirme sürecinde hangi alanlarda bulunduğunu sorgulamaktadır. Üçüncü soru ise planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde yaşanabilecek güçlükleri görünür hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Uzmanların bu bölümdeki temel önerisi, soruların birbirine benzer yanıt üretme riskinin azaltılması ve soruların hedeflenen bağlama daha açık biçimde bağlanmasıdır. İkinci sorunun "lisans (hizmet öncesi) eğitiminiz sürecinde" ifadesiyle belirginleştirilmesi önerilmiş, üçüncü sorunun "hangi açılardan zorlanabileceğinizi düşünüyorsunuz?" biçiminde daha odaklı yazılması

uygun görülmüştür. Bu öneriler, açık uçlu soruların niteliğini artırmaya yönelik olup Aiken's V hesabına dahil edilmemiştir.

4.5. Ölçeğin Genel Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Uzmanların genel değerlendirme formları, ölçme aracının genel amacı ve alt boyutlarının büyük ölçüde uygun bulunduğunu göstermektedir. Uzman 5, altı alt boyutun amacı kapsamlı biçimde temsil ettiğini ve yeni bir boyut eklenmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Uzman 7 mevcut alt boyutların yeterli olduğunu, doğrudan çıkarılması gereken bir madde bulunmadığını ve küçük dil ve madde düzenlemeleri sonrasında aracın daha güçlü hale geleceğini ifade etmiştir. Uzman 1 ise genel değerlendirme alanlarının tümünde uygunluk bildirmiştir. Buna karşılık Uzman 3, planlama ve uygulama boyutlarındaki bazı maddelerin başka boyutlara kayabilecek yakınlıkta olduğunu belirtmiştir. Uzman2 ise bazı boyutlarda boyutun tamamını temsil eden fazla genel maddelerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Uzman 8 de birkaç maddenin diğerlerini kapsayabileceğini ve gerekirse çıkarılabileceğini belirtmiştir. Bu bulgular, altı boyutlu çerçevenin genel kabul gördüğünü ancak madde sınırlarının sonraki revizyon ve psikometrik analizlerde ayrıca sınanması gerektiğini göstermektedir.

4.6. Uzman Önerileri Doğrultusunda Revizyon Alanları

Uzman görüşleri doğrultusunda bazı maddelerde ifade düzeyinde değişiklik veya yeniden düzenleme gereksinimi belirlenmiştir. Ancak bu çalışma, uzman görüşlerinin toplandığı aşamanın bulgularını raporladığından, uzmanların "önerdiği" bir değişiklik ile araştırmacının son formda "gerçekleştirdiği" değişiklik aynı kabul edilmemiştir. Bu nedenle aşağıdaki tablo nihai madde hareketlerini değil, uzman değerlendirmesi sonucunda belirginleşen revizyon alanlarını göstermektedir.

Madde	İfade	Uzman önerisinin türü	Gerekçe
6	İçerik, süreç ve ürün farklılaştırması arasındaki farkları ayırt etme	Bölme / yeniden yazma	Üç farklı farklılaştırma alanının aynı maddede toplanması

8	Farklılaştırılmış öğretimin öğretmenlik mesleğindeki önemini değerlendirme	Kuramsal uygunluğu yeniden değerlendirme	Kavramsal farkındalıktan duyuşsal değerlendirmeye kayma riski
11	Öğrencilerin öğrenme tercihlerini ve güçlü yönlerini fark etme	Bölme / yeniden yazma	Tek ve net ölçme V=.750, iki farklı özelliğin birlikte ifade edilmesi
14	Öğrenci farklılıklarına ilişkin verileri öğretimi düzenlemede kullanma	Somutlaştırma	Maddenin fazla genel bulunması
17	Ders içeriğini öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına göre sadeleştirme	İfade seçimini gözden geçirme	"Sadeleştirme" yerine "uyarlama/destekleme" gibi ifadelerin değerlendirilmesi
26	Öğrenci farklılıklarına göre destekleyici öğretim uygulamaları geliştirme	Kapsamı daraltma	Çok geniş bir uygulama alanını kapsayabilmesi
29–31	Fiziksel öğrenme ortamı / esnek öğrenme alanları	Ayrıştırma	Maddeler arası anlam ve kapsam örtüşmesinin azaltılması
32	Sınıf yönetimini farklılaştırılmış öğretim uygulamalarını destekleyecek biçimde yürütme	Çıkarma veya yeniden yazma değerlendirmesi	Temsil V=.750, genel sınıf yönetimiyle sınır sorunu

5. Tartışma

Bu çalışmada elde edilen uzman değerlendirmesi bulguları, ölçme aracı geliştirme sürecinde kapsam geçerliğinin yalnızca tek bir sayısal katsayıya indirgenmemesi gerektiğini göstermektedir. Aiken's V katsayıları 38 maddenin genelinde yüksek değerler üretmiş, ancak yazılı uzman görüşleri bazı maddelerin kapsamının nasıl temsil edildiğine ilişkin daha incelikli sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu durum, özellikle farklılaştırılmış öğretim gibi kavramsal sınırları geniş ve bileşenleri birbiriyle ilişkili bir yapıyı ölçmeye yönelik araçlarda nicel uzman değerlendirmeleri ile nitel uzman geri bildirimlerinin birlikte ele alınmasının açıklayıcı değerini göstermektedir.

İlk önemli bulgu, "alt boyutu temsil etme" değerlerinin genel olarak yüksek olmasıdır. Bu durum, uzmanların maddelerin büyük bölümünü amaçlanan gelişim alanlarıyla ilişkili gördüklerini düşündürmektedir. Ancak Graham ve arkadaşlarının (2021) farklılaştırmanın kavramsallaştırılmasındaki çeşitlilik ve tutarsızlıklara ilişkin bulguları dikkate alındığında, yüksek kapsam temsilinin kavramsal sınırların bütün maddelerde eşit derecede net olduğu anlamına gelmediği görülmektedir. Araştırmadaki 6, 8, 11 ve 32. maddeler bu açıdan öğreticidir. Bu maddelerde sorun, doğrudan "FÖ ile ilgisiz olma" kadar, içeriğin genişliği, farklı özelliklerin birlikte verilmesi veya başka bir yapıya yaklaşma biçiminde ortaya çıkmıştır.

6. maddeye ilişkin sonuçlar, madde kapsamı ile ölçülen yapının kapsamı arasındaki ayrımı açık biçimde göstermektedir. İçerik, süreç ve ürün farklılaştırmasının her biri farklılaştırılmış öğretimin temel bileşenleridir. Dolayısıyla maddede bu üç bileşene yer verilmesi kuramsal açıdan yanlış değildir. Ancak tek bir maddede üç ayrı kavramın "arasındaki farkları ayırt etme" biçiminde birlikte sunulması, yanıtlayıcının gelişim ihtiyacının hangi bileşende yoğunlaştığının belirlenmesini güçleştirebilir. Uzman 3'ün ayrı maddeler önerisi bu nedenle yalnızca dil düzeltmesi değil, ölçme biriminin daha belirgin hale getirilmesine ilişkin bir öneridir. van Geel ve arkadaşlarının (2019) farklılaştırılmış öğretimi çoklu karar süreçlerinden oluşan karmaşık bir beceri alanı olarak ele alması bu bulguyla uyumludur.

11. madde için nicel ve nitel bulguların doğrudan örtüşmesi, içerik geçerliği açısından özellikle dikkat çekicidir. Tek ve net ölçme değerinin .750 olması, öğrenme tercihleri ile güçlü yönlerin aynı maddede birleştirilmesine ilişkin uzman tereddüdüyle birlikte düşünüldüğünde, madde içindeki iki kavramın ayrıştırılması gereğini güçlendirmektedir. Burada uzman görüşü, Aiken's V'nin neden görece düşük çıktığını açıklamaktadır. Böyle bir örnekte yalnızca katsayıyı raporlamak, revizyonun nedenini okuyucuya tam olarak anlatmaz. Nitel veri, sayısal bulgunun içeriksel açıklamasını sağlar.

8. maddeye ilişkin bulgu farklı bir tür soruna işaret etmektedir. "Öğretmenlik mesleğindeki önemini değerlendirme" ifadesi açık ve anlaşılır bulunabilmekte, ancak bu ifade adayın FÖ'ye ilişkin kavramsal bilgisi yerine yaklaşımın değerine ilişkin tutumu yansıtabilir. Letzel ve arkadaşlarının (2025) geliştirdiği TAT-DIS'in doğrudan tutumları ölçmek üzere tasarlanmış olması, bu ayrımın önemini göstermektedir. Bu araştırmada amaçlanan yapı tutum olmadığı için, 8. maddenin kuramsal yerleşimi yeniden gözden geçirilmelidir. Burada temel sorun, maddenin bütünüyle uygun olmaması değil, ölçülmek istenen gelişim ihtiyacı yapısıyla sınırlarının yeterince

açık kurulamamasıdır. Bu nedenle içeriğin ölçülmek istenen yapı ile uyumunun korunması önem taşımaktadır.

32. madde ise madde düzeyinde en belirgin tartışma alanıdır. Temsil etme V'sinin .750 olması, diğer maddelere göre daha düşük bir değer ortaya koymuştur. Bununla birlikte uzman görüşleri tam bir görüş birliği oluşturmamıştır: bir uzman doğrudan çıkarılmasını önermiş, bir başka uzman maddenin çok genel olduğunu kabul etmekle birlikte boyut toplam puanını temsil edebileceğini belirtmiştir. Bu farklılaşma, madde kararlarının sadece bir uzmanın önerisine veya tek bir V katsayısına dayandırılmaması gerektiğini göstermektedir. Maddede sınıf yönetiminin genel öğretmenlik yeterliği mi, yoksa farklılaştırılmış öğretimi mümkün kılan özgül düzenleme becerisi mi olarak tanımlandığı açıklaştırılmalıdır.

Öğrenme ortamı boyutundaki 29 ve 31. maddeler, maddeler arası örtüşme sorununu göstermektedir. Her iki madde yüksek düzeyde temsil edilmekle birlikte uzmanlar "fiziksel öğrenme ortamı" ile "esnek öğrenme alanı" arasındaki anlam sınırının yanıtlayıcı tarafından farklı yorumlanabileceğini belirtmiştir. Bu bulgu, içerik geçerliği değerlendirmesinde yalnızca madde ile boyut arasındaki uyumun değil, maddeler arası ayrıştırılabilirliğin de dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Benzer biçimde Uzman 2'nin "boyutun tamamını temsil eden genel madde" değerlendirmesi, bazı maddelerin diğer maddelerden daha geniş bir kavramsal şemsiye oluşturma riskini gündeme getirmiştir.

Değerlendirme boyutundaki bulgular da FÖ'ye özgü ölçme alanını belirginleştirmenin önemini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin öğrenme sürecini izleme, biçimlendirici değerlendirme kullanma ve değerlendirme sonuçlarına göre öğretimi uyarlama gibi davranışlar genel olarak iyi öğretimin parçaları olarak da görülebilir. Farklılaştırılmış öğretim ölçme aracında bu maddelerin FÖ'ye özgü niteliğini, yani öğrenci farklılıklarından elde edilen bilginin değerlendirme ve öğretim uyarlamasına nasıl bağlandığını açıkça göstermesi beklenir. Bu yaklaşım, Tomlinson ve McTighe (2006) ile Tomlinson ve Moon'un (2013) değerlendirmeyi öğretim kararlarını besleyen bir süreç olarak ele alan çerçeveleriyle uyumludur.

Genel uzman değerlendirmeleri, mevcut alt boyutların genel olarak ölçeğin amacını temsil ettiğine ve araçta madde düzeyinde revizyon gereksinimleri bulunduğuna işaret etmiştir. Bu durum, kuramsal yapı ile tek tek maddelerin ifade ve kapsam özelliklerinin birbirinden ayrılarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Başka bir deyişle, alt boyutların uygun bulunması her bir

maddenin aynı ölçüde sorunsuz olduğu anlamına gelmez. DeVellis ve Thorpe'un (2021) ölçek geliştirme yaklaşımında da madde yazımı ve uzman değerlendirmesi, sonraki pilot ve psikometrik incelemelere hazırlık yapan aşamalardır. Araştırmanın bulguları bu aşamanın işleviyle uyumludur.

Araştırmanın özgün yönlerinden biri, gelişim ihtiyacını yakın fakat farklı ölçme yapılarından ayırmaya çalışmasıdır. TAT-DIS tutuma, DI-Quest algı ve uygulama modeline, Subban ve Scarparolo (2026) ise öz-yeterlik kaynaklarına odaklanırken, bu çalışmada ele alınan gelişim ihtiyacı yapısı öğretmen adaylarının hizmet öncesi dönemde hangi bilgi, beceri ve uygulama alanlarında gelişim desteğine ihtiyaç duyduğuna yönelmektedir. Bu ayrımın sonraki faktör analizlerinde ve madde seçimlerinde korunması, aracın kuramsal tutarlılığı açısından kritik olacaktır.

6. Sonuç

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretime yönelik gelişim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlayan ölçme aracının uzman değerlendirmesine dayalı kapsam geçerliği aşaması incelenmiştir. Sekiz uzman tarafından değerlendirilen 38 maddede dört değerlendirme ölçütü için Aiken's V katsayıları .750 ile 1.000 arasında değişmiştir. Alt boyutu temsil etme katsayılarının .750–1.000, açıklık ve anlaşılırlık katsayılarının .833–1.000, hedef kitleye uygunluk katsayılarının .875–1.000 ve tek ve net ölçme katsayılarının .750–1.000 aralığında bulunması, başlangıç madde havuzunun genel olarak amaçlanan içerik alanlarını temsil ettiğine ilişkin olumlu ön kanıt sağlamaktadır.

Bununla birlikte araştırmanın asıl katkısı yalnızca yüksek katsayıları raporlamak değildir. Uzmanların yazılı görüşleri, bazı maddelerde kapsamın daraltılması, çoklu içeriklerin ayrıştırılması, kavramsal sınırların netleştirilmesi ve farklılaştırılmış öğretimle ilişkinin daha görünür hale getirilmesi gerektiğini göstermiştir. 6, 8, 11, 14, 26 ve 32. maddeler ile 29–31. maddeler arasındaki ilişkiler, sonraki revizyonlarda özellikle dikkate alınması gereken alanlar olarak belirginleşmiştir. Özellikle 11. madde için nicel ve nitel kanıtlar aynı revizyon gereksinimini desteklerken, 32. maddede uzman görüşlerinin tam bir görüş birliği oluşturmaması, kararların yalnızca bir ölçüte dayanarak verilmemesi gerektiğini göstermiştir.

Araştırma bu nedenle ölçme aracının nihai olarak "geçerli ve güvenilir" olduğunu ileri sürmemektedir. Bu aşamadaki bulgular içerik alanına ilişkin ön kanıt niteliğindedir. Araştırmanın

sonraki aşamalarında revize formun hedef kitle üzerinde pilot uygulanması, madde dağılımlarının incelenmesi, faktör yapısının açımlayıcı ve doğrulayıcı analizlerle sınanması, iç tutarlılık ve uygun diğer güvenirlik kanıtlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece uzman değerlendirmesiyle ortaya konulan içerik yapısının yanıtlayıcı verileriyle ne ölçüde desteklendiği belirlenebilecektir.

7. Öneriler

- Ölçme aracının sonraki aşamasında 6. ve 11. maddelerde olduğu gibi birden fazla özelliği aynı ifadede birleştiren maddeler ayrıştırılmalı ve her maddenin tek ve belirgin bir gelişim ihtiyacına karşılık gelmesi sağlanmalıdır.
- 14., 26., 29., 31. ve 32. maddeler için uzmanların "genellik", "örtüşme" ve "kuramsal uyum" uyarıları dikkate alınarak revizyon kararları gerekçeli biçimde belgelendirilmelidir.
- Açık uçlu soruların sonraki uygulamada tamamlayıcı nitel veriler üretme potansiyelinden yararlanılmalı ve ikinci ve üçüncü sorunun uzman önerileri doğrultusunda daha açık ve odaklı biçimde düzenlenmesi değerlendirilmelidir.
- Pilot uygulama sonrasında madde düzeyindeki dağılımlar ve faktör analizi sonuçları uzman değerlendirmesiyle birlikte yorumlanmalı ve kuramsal olarak önemli bir maddenin yalnızca istatistiksel gerekçeyle veya tek bir uzman görüşüyle çıkarılmasından kaçınılmalıdır.
- Gelişim ihtiyacı yapısının tutum, öz-yeterlik ve uygulama sıklığı gibi yakın yapılardan ayrıştırılması, aracın hem yönergesinde hem de sonraki geçerlik analizlerinde korunmalıdır.

8. Sınırlılıklar

- Araştırmanın ilk sınırlılığı uzman panelinin sekiz kişi ile sınırlı olmasıdır. Uzmanların farklı alanlardan seçilmesi çeşitlilik sağlamış olsa da daha geniş ve farklı kurumsal bağlamları temsil eden paneller farklı değerlendirme örüntüleri ortaya çıkarabilir. İkinci sınırlılık, bu araştırmanın yalnızca uzman değerlendirmesine dayalı kapsam geçerliği aşamasını raporlamasıdır. Bu nedenle elde edilen bulgular, ölçme aracının faktör yapısı, ölçüm değişmezliği veya güvenirliği hakkında sonuç üretmez. Üçüncü sınırlılık, bazı uzmanların formda kimi maddeleri boş bırakmış olmasıdır. Bu eksik hücreler sıfır olarak

kodlanmamış ve mevcut uzman sayısı üzerinden hesaplama yapılmış olsa da eksik işaretlemelerin nedenleri belirlenememiştir. Dördüncü sınırlılık, madde revizyonlarının bir bölümünün uzman önerisi niteliğinde olmasıdır. Uzmanların önerdiği değişikliklerin tümünün son formda uygulanmış olduğu bu aşamada ileri sürülmemiştir. Bu nedenle sonraki sürümde madde hareketlerinin sürüm kontrollü biçimde belgelenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Aiken, L. R. (1980). Content validity and reliability of single items or questionnaires. Educational and Psychological Measurement, 40(4), 955–959. https://doi.org/10.1177/001316448004000419

Aiken, L. R. (1985). Three coefficients for analyzing the reliability and validity of ratings. Educational and Psychological Measurement, 45(1), 131–142. https://doi.org/10.1177/0013164485451012

Boateng, G. O., Neilands, T. B., Frongillo, E. A., Melgar-Quiñonez, H. R., & Young, S. L. (2018). Best practices for developing and validating scales for health, social, and behavioral research: A primer. Frontiers in Public Health, 6, 149. https://doi.org/10.3389/fpubh.2018.00149

Coubergs, C., Struyven, K., Vanthournout, G., & Engels, N. (2017). Measuring teachers' perceptions about differentiated instruction: The DI-Quest instrument and model. Studies in Educational Evaluation, 53, 41–54. https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2017.02.004

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). SAGE Publications.

Dack, H. (2018). Structuring teacher candidate learning about differentiated instruction through coursework. Teaching and Teacher Education, 69, 62–74. https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.09.017

Dack, H. (2019). Understanding teacher candidate misconceptions and concerns about differentiated instruction. The Teacher Educator, 54(1), 22–45. https://doi.org/10.1080/08878730.2018.1485802

Dack, H., & Tomlinson, C. A. (2025). Preparing novice teachers to differentiate instruction: Implications of a longitudinal study. Journal of Teacher Education, 76(1), 12–28. https://doi.org/10.1177/00224871241232419

DeVellis, R. F., & Thorpe, C. T. (2021). Scale development: Theory and applications (5th ed.). SAGE Publications.

D'Intino, J. S., & Wang, L. (2021). Differentiated instruction: A review of teacher education practices for Canadian pre-service elementary school teachers. Journal of Education for Teaching, 47(5), 668–681. https://doi.org/10.1080/02607476.2021.1951603

Graham, L. J., de Bruin, K., Lassig, C., & Spandagou, I. (2021). A scoping review of 20 years of research on differentiation: Investigating conceptualisation, characteristics, and methods used. Review of Education, 9(1), 161–198. https://doi.org/10.1002/rev3.3238

Griful-Freixenet, J., Struyven, K., & Vantieghem, W. (2021). Exploring pre-service teachers' beliefs and practices about two inclusive frameworks: Universal Design for Learning and differentiated instruction. Teaching and Teacher Education, 107, 103503. https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103503

Güzel, M. A., & Döş, B. (2024). Farklılaştırılmış öğretim ile ilgili yapılan araştırmaların yöntemsel açıdan incelenmesi. Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8(17), 1–14. https://doi.org/10.57135/jier.1441272

Kahmann, R., Droop, M., & Lazonder, A. W. (2022). Meta-analysis of professional development programs in differentiated instruction. International Journal of Educational Research, 116, 102072. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102072

Langelaan, B. N., Gaikhorst, L., Smets, W., & Oostdam, R. J. (2024). Differentiating instruction: Understanding the key elements for successful teacher preparation and development. Teaching and Teacher Education, 140, 104464. https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104464

Letzel, V., Pozas, M., & Schneider, C. (2025). "It's all about the attitudes!" – Introducing a scale to assess teachers' attitudes towards the practice of differentiated instruction. International Journal of Inclusive Education, 29(12), 2119–2133. https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1862402

Nepal, S., Walker, S., & Dillon-Wallace, J. (2024). How do Australian pre-service teachers understand differentiated instruction and associated concepts of inclusion and diversity? International Journal of Inclusive Education, 28(2), 109–123. https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1916111

Pozas, M., Letzel, V., & Schneider, C. (2020). Teachers and differentiated instruction: Exploring differentiation practices to address student diversity. Journal of Research in Special Educational Needs, 20, 217–230. https://doi.org/10.1111/1471-3802.12481

Subban, P., & Scarparolo, G. (2026). Development and validation of the pre-service teacher perceived sources of self-efficacy for differentiated instruction scale. Journal of Research in Special Educational Needs, 26(2), e70069. https://doi.org/10.1111/1471-3802.70069

Tomlinson, C. A. (2014). The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners (2nd ed.). ASCD.

Tomlinson, C. A. (2017). How to differentiate instruction in academically diverse classrooms (3rd ed.). ASCD.

Tomlinson, C. A., & McTighe, J. (2006). Integrating differentiated instruction and understanding by design: Connecting content and kids. ASCD.

Tomlinson, C. A., & Moon, T. R. (2013). Assessment and student success in a differentiated classroom. ASCD.

Uçarkuş, E. (2024). Türkiye'deki öğretmenlerin farklılaştırılmış öğretime yönelik bakış açıları: Bir meta sentez çalışması. Trakya Eğitim Dergisi, 14(1), 442–458. https://doi.org/10.24315/tred.1392263

van Geel, M., Keuning, T., Frèrejean, J., Dolmans, D., van Merriënboer, J., & Visscher, A. J. (2019). Capturing the complexity of differentiated instruction. School Effectiveness and School Improvement, 30(1), 51–67. https://doi.org/10.1080/09243453.2018.1539013

Zoraloğlu, S., & Şahin, A. E. (2022). Teacher Competencies for Differentiated Instruction Approach. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 51(2), 1377-1416. https://doi.org/10.14812/cuefd.1072058

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Business Risks the Impact of Technological Advances in Auditing On Independent Audit in Commercial Banks

Kadir GÖKOĞLAN, Assoc. Prof.

Dicle University, Diyarbakır Vocational School of Social Sciences,

Department of Accounting and Taxation, Diyarbakır-Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-6397-8477

Abstract

In the banking sector, effective risk management and supervisory processes are critical for ensuring financial stability and maintaining stakeholder confidence. Technological developments in recent years, particularly those pertaining to artificial intelligence, big data analytics, continuous auditing and blockchain, have radically transformed the nature of auditing practices. This article discusses the evolution of risk-focused supervision in commercial banks and explores the impact of technological advancements in business risk supervision on independent audit. The discussion commences with an examination of the theoretical underpinnings of risk-focused supervision within the banking sector, situating it within the extant literature. This is followed by a detailed exposition of artificial intelligence, big data, continuous auditing and blockchain applications in the domain of auditing. The subsequent evaluation assesses the impact of these technological advancements on the quality, effectiveness, auditor independence and ethical dimensions of independent audit. The conclusion drawn from these comprehensive reviews and assessments underscores the considerable potential of emerging technologies to enhance the efficacy of independent audit processes within banking institutions. However, for this transformation to be realised, it is imperative that auditors enhance their expertise, adhere to stringent ethical principles, and the regulatory framework must evolve to align with technological advancements.

Keywords: Auditing, Business Risks, Commercial Banks, Independent Audit, Technological Developments.

Introduction

The complex financial transactions and various risk factors in the banking sector make it imperative that supervisory activities are carried out meticulously. Especially since the 2000s, financial scandals and crises have led to a rethinking of supervisory approaches in banks. In this context, the risk-focused audit approach has emerged as an alternative to the traditional audit

approach and aims to direct auditors' limited resources to the areas with the highest risk (Knechel, 2007). International auditing standards have also evolved in this direction, requiring auditors to better understand the organization's internal and external environment, business model and risk factors and to formulate an audit plan accordingly (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2014). In particular, the guidance documents issued by the Basel Committee on Banking Supervision recommend the adoption of a risk-focused perspective in the external audit of banks and the adaptation of audit procedures to respond to bank-specific risks (BCBS, 2014). These developments have demonstrated that external audit of banks should not only be limited to detecting errors in financial statements, but also evaluate management and control processes in areas such as credit, market, operational and liquidity risks to which the bank is exposed.

Traditional audit approaches are largely based on a comprehensive review of historical data, where the auditor tests a sample of transactions over a period of time.In a risk-focused audit, the auditor focuses on the most critical areas according to a predetermined risk assessment, rather than examining the audit universe randomly or each account item in equal detail (Bell et al., 1997).This approach offers significant advantages in terms of efficient use of audit resources and increasing audit effectiveness.Indeed, risk-focused audit practices aim to proactively uncover potential material misstatements or control weaknesses by focusing on the areas where the bank is most vulnerable within the limited audit period (Purba et al., 2023; Knechel, 2007). In this way, it is stated that auditors add value to banks' risk management processes by assuming not only a detecting but also an advisory role.For example, as a result of a risk-focused audit, the auditor can contribute to the improvement of the institution's risk management capacity by reporting the deficiencies in the bank's methods of measuring and monitoring credit risk.

Technological developments are transforming the way of doing business in the banking sector and affecting the auditing profession. In particular, the proliferation of digital banking, large volumes of data generation and automation have brought the need for innovation in audit techniques to the agenda. The new audit paradigm, which is also called Audit 4.0 and adapts to digital transformation, includes elements such as artificial intelligence-supported analysis, continuous audit mechanisms and blockchain-based verification processes (Appelbaum, Kogan, & Vasarhelyi, 2017). While these innovations have the potential to accelerate, expand the scope and make audit processes more reliable, the knowledge and skills required for audit teams to use these technologies effectively are becoming increasingly important.

The purpose of this study is to analyze the theoretical basis and practical development of the risk-focused audit approach in commercial banks and to analyze the effects of recent technological innovations in the field of auditing on independent audit. This study will first examine the definition and characteristics of risk-focused auditing and why it is critical in the banking sector in the light of the literature; then the integration of technologies such as artificial intelligence, big data, continuous auditing and blockchain into the audit process will be detailed. Then, the contributions of these technologies to the quality and effectiveness of independent audit, auditor independence and professional ethics will be evaluated. In the conclusion, the findings will be summarized and future predictions and considerations for a successful digital transformation will be discussed.

Risk-Focused Audit Approach

Risk-focused auditing is an audit strategy that requires auditors to focus their attention and resources on the areas of greatest risk. This approach involves systematically assessing the components of audit risk (i.e., inherent risk, control risk, and detection risk) to determine the focus of audit work. Risk-focused auditing is based on the idea of prioritizing the elements and processes that threaten the objectives of the entity (Knechel, 2007). Accordingly, in the first stage of audit planning, the auditor analyzes the entity's operating environment, industry conditions and risk factors that may affect the financial statement items in particular from a broad perspective. In the case of banks, areas such as credit risk, market risk, operational risk, liquidity risk and compliance risk come to the fore; auditors are expected to consider the potential losses that the bank is exposed to in these risk categories and their effects on the financial statements (Van Greuning & Bratanovic, 2020)

With the introduction of the risk-focused approach to audit practices, audit firms have developed new methodologies called business risk auditing since the late 1990s (Bell et al., 1997; Knechel, 2007). These methodologies emphasized that auditors should understand the holistic risk profile of the entity and make assessments at the strategic level rather than focusing only on the accounting errors of the financial statements. For example, the Business Measurement Process model developed by Bell et al. (1997) at KPMG aimed for auditors to analyze the client's business strategy, industry conditions and competitive advantages to identify the areas where the risk of material misstatement in the financial statements is highest (Bell et al., 1997). As a result, audit

tests focus on risky issues, such as the valuation of the loan portfolio or accounting for derivative transactions in banks, and limited procedures are applied in areas that are considered less risky.

Adopting a risk-focused supervisory approach in the banking sector also provides significant benefits for the stability of the financial system. The Basel Committee's 2014 supervisory guidelines emphasize that in external audits of banks, supervisors should have a good understanding of bank-specific risks and adapt their audit procedures accordingly (BCBS, 2014). In this way, weaknesses in, for example, credit risk management can be identified and reported at an early stage in a bank's audit and banking authorities can be informed for necessary improvements. Research shows that risk-focused supervision, when properly implemented, increases the effectiveness of the audit process because auditors can focus on the most important areas and avoid wasting time and resources (Purba et al., 2023). It is also stated that this approach contributes to the strengthening of corporate governance and the development of a risk culture in banks. This is because the independent auditor not only certifies the accuracy of the financial statements, but also plays a proactive role by communicating observations on risk management practices to senior management and the audit committee (Olagunju, 2011).

Technological Developments in Auditing

Technological innovations that have emerged in recent years have brought radical changes in the audit profession. Artificial intelligence (AI), big data analytics, continuous auditing and blockchain technologies affect every stage of audit processes from planning to evidence gathering and reporting. This section discusses the use of these technological developments in auditing and their advantages over traditional audit methods.

Artificial intelligence and Machine Learning: Artificial intelligence, especially through machine learning algorithms, enables automatic analysis of audit data and anomaly detection. While in traditional auditing, auditors work by selecting samples from large data sets, AI-enabled audit tools can scan the entire data population and identify unusual or risky transactions (Al-Ateeq et al., 2022). For example, a commercial bank's customer account transactions, which include millions of transactions, can be analyzed in a short time thanks to machine learning algorithms to detect unusual patterns or relationships. The use of artificial intelligence applications in auditing makes it possible to reach a scope that significantly exceeds human ability in fraud and error detection (Aitkazinov, 2023). Indeed, the audit literature predicts that artificial intelligence will automate

routine and repetitive audit tests and direct auditors' time to more value-added areas, thereby improving audit quality (Appelbaum, Kogan, & Vasarhelyi, 2017). In addition, natural language processing techniques expand the scope of audit evidence by enabling the examination of unstructured data such as contracts, reports and correspondence.

Big Data and Data Analytics: Banks generate massive amounts of data, such as millions of customer transactions, financial instruments and market data. Big data analytics enables these massive data pools to be effectively processed and transformed into audit-relevant information. While traditional audit approaches are often limited to sampling techniques due to the volume and variety of data, today's advanced data analytics tools make it possible to audit all transaction records (Al-Ateeq et al., 2022). For example, all of a bank's loan transactions or transfers in a certain period can be analyzed and the transactions that do not meet the specified criteria or are deemed risky can be filtered. In this way, the expansion of the audit scope increases the reliability of the audit because errors or fraudulent transactions that may be missed by random sampling can be revealed by big data analytics (Lutfi and Alqudah, 2023). In addition, data visualization techniques make complex financial relationships and trends more understandable, making it easier for auditors to interpret the findings. Another benefit of using big data is the possibility of real-time or near real-time auditing. By continuously monitoring and analyzing data flows, auditors are able to detect problems as they occur rather than retrospectively at the end of the period.

Continuous Auditing: Continuous auditing refers to the continuous or high-frequency execution of audit procedures throughout the year with the opportunities provided by information technologies. In particular, audit modules integrated into banks' information systems enable real-time monitoring of certain control mechanisms or account reconciliations (Vasarhelyi and Halper, 1991). The concept of continuous auditing was first introduced in the 1990s and its aim was to establish a continuous assurance mechanism instead of periodic audits by auditors (Vasarhelyi and Halper, 1991; Alles, Kogan and Vasarhelyi, 2008). Today, continuous supervision has become more feasible due to banks' sophisticated information technology infrastructure and instant data generation. For example, control points of a bank's loan approval process can be tested instantly on the information system and violations can be reported; or warnings about whether daily transaction limits have been exceeded can be transmitted to the audit unit instantly.

Continuous auditing enables auditors to obtain real-time alerts and findings, shortening the response time to problems and enabling early correction of financial reporting errors (Alles et al., 2008). However, as continuous audit practices require intensive IT support, it is imperative that audit teams are competent in information systems and data analytics. The concept of continuous auditing was first introduced in the 1990s and its aim is to establish a continuous assurance mechanism instead of periodic audits by auditors (Vasarhelyi & Halper, 1991; Alles, Kogan, & Vasarhelyi, 2008).

Blockchain: Blockchain technology makes it possible to record transactions in a transparent, unalterable and secure manner thanks to its distributed ledger structure. The realization of financial transactions on the blockchain creates a new verification environment for auditors. In blockchain-based accounting systems, auditors have direct access to the integrity and time-stamped records of these transactions, as, for example, a bank's money transfers or derivatives transactions are recorded in blocks with the agreement of all authorized parties in the network (Bonsón & Bednárová, 2019). This can facilitate the process of gathering audit evidence, as instead of third-party confirmations or lengthy reconciliation procedures, the immutable records on the blockchain serve as a reliable source of information for the auditor (Hashem, Mubarak, & Abu-Musa, 2023). In the literature on the possible effects of blockchain on auditing, especially in high transaction volume sectors such as banking, it is predicted that auditors will be able to provide assurance on the financial position in near real-time instead of financial statements available at a specific time (Rozario and Vasarhelyi, 2018, p. 8). Moreover, through smart contracts, when transactions are automatically executed based on the fulfillment of certain conditions, auditors can examine the code and output of these contracts to assess their impact on financial reporting. Moreover, when smart contracts automatically execute transactions subject to the fulfillment of certain conditions, auditors can examine the code and output of these contracts to assess their impact on financial reporting. However, the widespread use of blockchain requires adaptation in auditing approaches. It is essential for auditors to understand the working principles of blockchain technology, cryptographic verifications and potential vulnerabilities in order to perform effective audits in this new environment (Bonsón and Bednárová, 2019).

Effects of Technological Developments on Independent Audit

The technological developments discussed above affect the quality and output of independent audit activities in various ways. This section examines the effects of new technologies on audit quality and efficiency, and the issues arising in the context of auditor independence and ethical responsibilities.

Audit Quality and Scope: Integrating technological tools into audit processes has the potential to improve audit quality. Artificial intelligence and big data analytics enable auditors to examine a much larger data set, overcoming constraints such as sampling bias or limited test coverage. This increases the likelihood of detecting material errors or irregularities in financial statements. Indeed, a recent study found that integrating the use of blockchain and artificial intelligence into audit processes strengthens auditors' ability to detect fraud and increases the reliability of financial reporting (Qader and Çek, 2024). In the aforementioned study, the analysis of companies in Turkey indicated that audit quality improved in companies that use blockchain and artificial intelligence in their financial systems, as auditors were able to detect irregularities more effectively with the help of these technologies (Qader & Çek, 2024). These findings suggest that technological adaptation can positively affect audit effectiveness. In addition, spreading audit activities throughout the year through continuous audit approaches prevents significant risks from accumulating at the end of the period and enables early detection of errors and fraud (Alles et al., 2008). Improving audit quality also increases the credibility and value of audit reports in the eyes of stakeholders. Stakeholders have higher confidence that financial statements that have undergone a higher quality audit are accurate and complete (Hashem, Mubarak, & Abu-Musa, 2023).

Efficiency and Time Management: Integrating technology into audit processes significantly improves the efficiency of audit work. Traditionally labor-intensive and time-consuming tasks such as reconciliation, account control, and data entry can be performed much faster and error-free with automation and artificial intelligence (Aitkazinov, 2023). For example, while an audit team normally has to spend tens of man-hours analyzing a large data set in Excel, an advanced data analytics software can complete the same process in minutes. This allows auditors to devote their time to interpreting findings and risk analysis rather than editing documentation. AI-driven automation also improves the consistency of audit procedures, as inconsistencies due to human error are minimized (Liu et al., 2021). In addition, the digitalization of audit work and the use of

cloud-based audit platforms have increased efficiency by facilitating remote and simultaneous work of audit teams.Especially during the COVID-19 pandemic, the importance of digital audit tools increased, and according to a study, audit firms with a strong technology infrastructure conducted remote audits more effectively and minimized time losses (Lutfi & Alqudah, 2023).

Auditor Independence and Ethics: While examining the effects of technological developments on independent auditing, new challenges to auditor independence and professional ethics should also be taken into consideration. Although artificial intelligence and automation lighten the burden of auditors and provide objective analysis, they cannot take over the auditor's decision-making responsibility. Auditor independence is one of the most fundamental elements in providing assurance to users of financial statements, and this independence is not only about avoiding financial conflicts of interest, but also about evaluating audit findings in an objective frame of mind.

The results produced by AI tools should also be subject to the auditor's professional judgment. For example, when a statistical anomaly detection system flags a transaction as “high risk”, the auditor should not blindly accept this result, but should make his/her own independent assessment and reach a conclusion. Otherwise, there is a risk that the use of technology may undermine audit independence, as the principle of professional skepticism may be compromised if the auditor overly relies on algorithms that operate like a black box instead of their own expertise (Janssen et al., 2021). Another important ethical consideration is data privacy and security. When auditors use cloud computing or third-party software to process large volumes of data from banks, they may face client privacy and data security risks. At this point, it is essential that audit teams both comply with international data protection regulations (e.g. KVKK, GDPR) and protect audit data from unauthorized access. The ethical dimension of technology use is also the responsibility of audit firms; the artificial intelligence models developed should be free of bias and produce fair and explainable results.

For example, if a machine learning model incorrectly classifies certain types of transactions as high risk due to systematic errors in historical data, this could lead to false alarms and unnecessary interventions. The international code of ethics for the audit profession (IFAC, 2018) recommends that auditors should exercise sufficient care and professional skepticism in the use of technological tools, as well as seek appropriate advice in specialized areas, knowing the limits of their

competence. This means that, for example, in a blockchain-related audit, it may be ethically and professionally necessary to seek external expert support if the audit team does not have an expert who is familiar with this technology. On the other hand, audit firms also play an important role in maintaining auditor independence in a technology-enabled audit environment. If an audit firm sells or applies artificial intelligence or data analytics software to its clients within the scope of both audit and consultancy services, this may raise conflicts of interest. Therefore, it has become important to unbundle the services provided by audit firms and address threats to independence. For example, if a large audit firm provides banks with an artificial intelligence system for internal audit and at the same time conducts the independent audit of those banks, the objectivity of the auditor may become questionable. In such cases, the limits set by professional organizations and regulators must be meticulously observed in the context of technology. In such cases, the limits set by professional organizations and regulators should be rigorously applied in the context of technology.

Transformation of the Audit Profession: Technological developments are changing the traditional role definitions of independent auditors, requiring a new skill set and approach. Auditors are now expected to have not only a good command of accounting and auditing standards, but also data analytics, information systems, and even basic programming skills (Afsay, Tahriri, & Rezaee, 2023). As emphasized by associate professors specialized in auditing, universities and professional training programs need to be updated accordingly. Otherwise, the pace of technological advances may cause the audit profession to lag behind and audit quality may not be maintained at the desired level. On the other hand, the combination of technological expertise and audit knowledge will create a significant competitive advantage for future auditors. Especially in sectors such as banking, where digital transformation is intensive, the level of knowledge of audit teams on financial technologies will be decisive on the depth and validity of audit findings.

Conclusion and Evaluation

This study emphasizes the importance of the risk-focused audit approach in commercial banks and comprehensively discusses the effects of technological developments that have shaped the audit processes in recent years on independent auditing. Risk-focused supervision determines the focus of supervisory activities by taking into account the complex risk profiles of banks, thereby increasing both the effectiveness of supervisory activities and the confidence they create in the

financial system. The adoption of this approach in the banking sector accelerated after the 2008 global financial crisis and was supported by regulatory authorities. Revisions in auditing standards have made it mandatory for auditors to focus on the risk of material misstatement by more closely assessing banks' business model, risk management practices and internal control systems (BCBS, 2014).

On the technological developments front, innovations such as artificial intelligence, big data, continuous auditing and blockchain are gradually transforming the audit profession into a digital transformation. While this transformation has the potential to improve the quality and speed of independent audit, it also brings new risks and challenges. While the proper use of artificial intelligence and data analytics can expand audit coverage and increase the likelihood of error detection, there is a risk of erroneous conclusions if auditors use these tools without understanding them or rely on them too much. While blockchain offers a revolutionary opportunity to obtain audit evidence, its complexity and lack of standards may create uncertainties in its integration into audit processes. A continuous audit approach can be a game changer in financial reporting by providing real-time assurance, but this requires both the information systems of audited entities and the infrastructure of audit firms to be adapted to this model.

Looking to the future, it can be predicted that audit activities will become more intertwined with technological innovations and audit automation and human expertise will merge in a hybrid structure. In an environment where artificial intelligence takes over routine audit procedures and blockchain-based continuous reporting becomes standardized, the role of auditors may evolve more into interpreting exceptions, providing expert opinions in complex areas and providing ethical oversight. In this context, the audit profession's training programs, ethical regulations and standards should be continuously updated. For example, international bodies that set auditing standards should develop guidelines on how to evaluate analyses performed by artificial intelligence as audit evidence or the nature of audit testing in a blockchain environment. Likewise, audit teams should be encouraged to have multidisciplinary competencies, with mixed teams of accountants, data scientists and IT specialists assigned to audit banks.

In conclusion, while technological advances have opened new horizons in business risk auditing, their impact on independent audit is twofold. On the one hand, they provide tools that increase the depth, speed and reliability of audits; on the other hand, they test the adaptability of audit teams

and regulators. The critical success factor for independent auditors operating in the banking sector is to combine a risk-focused approach with digital skills to both accurately assess existing risks and manage emerging technology risks. Achieving this balance will contribute significantly to the transparency of banks' financial reporting and confidence in the overall financial system.

Conclusion

This study emphasizes the importance of the risk-focused audit approach in commercial banks and comprehensively discusses the effects of technological developments that have shaped the audit processes in recent years on independent auditing. Risk-focused supervision determines the focus of supervisory activities by taking into account the complex risk profiles of banks, thereby increasing both the effectiveness of supervisory activities and the confidence they create in the financial system. The adoption of this approach in the banking sector accelerated after the 2008 global financial crisis and was supported by regulatory authorities. Revisions in auditing standards have made it mandatory for auditors to focus on the risk of material misstatement by more closely assessing banks' business model, risk management practices and internal control systems (BCBS, 2014).

On the technological developments front, innovations such as artificial intelligence, big data, continuous auditing and blockchain are gradually transforming the audit profession into a digital transformation. While this transformation has the potential to improve the quality and speed of independent audit, it also brings new risks and challenges. While the proper use of artificial intelligence and data analytics can expand audit coverage and increase the likelihood of error detection, there is a risk of erroneous conclusions if auditors use these tools without understanding them or rely on them too much. While blockchain offers a revolutionary opportunity to obtain audit evidence, its complexity and lack of standards may create uncertainties in its integration into audit processes. A continuous audit approach can be a game changer in financial reporting by providing real-time assurance, but this requires both the information systems of audited entities and the infrastructure of audit firms to be adapted to this model.

Looking to the future, it can be predicted that audit activities will become more intertwined with technological innovations and audit automation and human expertise will merge in a hybrid structure. In an environment where artificial intelligence takes over routine audit procedures and blockchain-based continuous reporting becomes standardized, the role of auditors may evolve

more into interpreting exceptions, providing expert opinions in complex areas and providing ethical oversight. In this context, the audit profession's training programs, ethical regulations and standards should be continuously updated. For example, international bodies that set auditing standards should develop guidelines on how to evaluate analyses performed by artificial intelligence as audit evidence or the nature of audit testing in a blockchain environment. Likewise, audit teams should be encouraged to have multidisciplinary competencies, with mixed teams of accountants, data scientists and IT specialists assigned to audit banks.

In conclusion, while technological advances have opened new horizons in business risk auditing, their impact on independent audit is twofold. On the one hand, they provide tools that increase the depth, speed and reliability of audits; on the other hand, they test the adaptability of audit teams and regulators. The critical success factor for independent auditors operating in the banking sector is to combine a risk-focused approach with digital skills to both accurately assess existing risks and manage emerging technology risks. Achieving this balance will contribute significantly to the transparency of banks' financial reporting and confidence in the overall financial system.

References

Afsay, A., Tahriri, A., & Rezaee, Z. (2023). A meta-analysis of factors affecting acceptance of information technology in auditing. *International Journal of Accounting Information Systems, 49*, 100608.

Aitkazinov, A. (2023). The role of artificial intelligence in auditing: opportunities and challenges. *International Journal of Research in Engineering, Science and Management, 6*(6), 117–119.

Al-Ateeq, B., Alhammad, F., Al-Mutairi, A., & Albader, S. (2022). Big data analytics in auditing and the consequences for audit quality: a study using the technology acceptance model (TAM). *Corporate Governance and Organizational Behavior Review, 6*(1), 64–78.

Appelbaum, D., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. A. (2017). Big Data and Analytics in the Modern Audit Engagement: Research Needs. Auditing: *A Journal of Practice & Theory*, 36, 1-27. https://doi.org/10.2308/ajpt-51684

Alles, M., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. A. (2008). Putting continuous auditing theory into practice: Lessons from two pilot implementations. *Journal of Information Systems, 22*(2), 195–214.

Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). (2014). *External audits of banks*. Basel: Bank

for International Settlements.

Bell, T. B., Marrs, F. O., Solomon, I., & Thomas, H. (1997). *Auditing organizations through a strategic-systems lens: The KPMG Business Measurement Process*. Montvale, NJ: KPMG.

Bonsón, E., & Bednárová, M. (2019). Blockchain and its implications for accounting and auditing. *Meditari Accountancy Research, 27*(5), 725–740.

Hashem, R., Mubarak, A.-R. I., & Abu-Musa, A. (2023). The impact of blockchain technology on audit process quality: an empirical study on the banking sector. *International Journal of Auditing and Accounting Studies, 5*(1), 87–118.

International Federation of Accountants (IFAC). (2018). *Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants*. New York: IFAC.

Janssen, S., Nawafleh, S., & Jeanjean, T. (2021). Auditors' professional skepticism: traits, behavioral intentions, and actions. *International Journal of Accounting and Information Management, 29*(3), 426–444.

Knechel, W. R. (2007). The business risk audit: Origins, obstacles and opportunities. *Accounting, Organizations and Society, 32*(4–5), 383–408.

Liu, Q., Dai, J., & Vasarhelyi, M. A. (2021). The Impact of Artificial Intelligence (AI) on the Audit Profession: Perceptions of Practitioners and Academics. *Journal of Emerging Technologies in Accounting, 18*(1), 31–50.

Lutfi, A., & Alqudah, H. (2023). The influence of technological factors on the computer-assisted audit tools and techniques usage during COVID-19. *Sustainability, 15*(9), 7704.

Olagunju, A. (2011). An empirical analysis of the impact of auditors' independence on the credibility of financial statements in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting, 2*(3), 82–99.

Purba, A., Warsini, S., & Supriyanto, A. (2023). Risk-based audits and managerial decision-making in banking. *Journal of International Multidisciplinary Research, 2*(6), 345–357.

Qader, K. S., & Çek, K. (2024). Influence of blockchain and artificial intelligence on audit quality: Evidence from Turkey. *Heliyon, 10*(9), e30166.

Rozario, A. M., & Vasarhelyi, M. A. (2018). Relevance of blockchain in accounting and auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting, 15*(2), 1–15.

Van Greuning, H., & Bratanovic, S. B. (2020). *Analyzing banking risk: A framework for assessing corporate governance and risk management* (5th ed.). Washington, DC: World Bank.

Vasarhelyi, M. A., & Halper, F. B. (1991). The continuous audit of online systems. *Auditing: A Journal of Practice & Theory, 10*(1), 110–125.

The Value-Added Contribution of AI-Based Predictive Analytics in Internal Auditing: An Analysis Based on Auditors' Perspectives

Kadir GÖKOĞLAN, Assoc. Prof.

Dicle University, Diyarbakır Vocational School of Social Sciences,

Department of Accounting and Taxation, Diyarbakır-Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-6397-8477

Abstract

This study aims to investigate the impact of artificial intelligence (AI)-based predictive analytics on the value-added contribution of internal audit activities. The research explores how auditors' perceptions of usefulness, ease of use, trust, and competence influence their behavioral intention to use AI-based predictive analytics and, consequently, the value added by internal audit functions. A quantitative research design was employed. Data were collected from 327 internal auditors operating in various sectors in Türkiye through a structured questionnaire. The constructs were measured using established scales: perceived usefulness and perceived ease of use (Davis, 1989), trust (Gefen et al., 2003; Pavlou, 2003), behavioral intention (Venkatesh et al., 2003), and value-added internal auditing (Sarens & De Beelde, 2006). The data were analyzed using Structural Equation Modeling (SEM) to test the hypothesized relationships.

The results indicate that perceived usefulness, ease of use, and trust significantly enhance auditors' behavioral intention to use AI-based predictive analytics. Moreover, auditors' competence in AI and data analytics has a positive impact on the value added by internal audit activities. Behavioral intention to use AI-based tools also mediates the relationship between perceived usefulness and audit value creation.

Keywords: Artificial Intelligence, Predictive Analytics, Internal Audit, Audit Value

Introduction

Emerging digital technologies are fundamentally transforming businesses' decision-making, process management, and risk assessment mechanisms. One of the core corporate functions affected by this transformation is internal audit. Traditional internal audit practices typically rely on the examination of historical data and compliance audits. However, in today's complex and rapidly changing business environment, the internal audit function is expected to go beyond merely

identifying past errors to also anticipate future risks and support strategic decision-making processes. In this context, artificial intelligence (AI)-based predictive analytics applications are becoming increasingly important in internal audit activities.

Predictive analytics is a data science approach that aims to generate insights about possible future scenarios by extracting meaningful patterns and trends from large datasets. The integration of this method with artificial intelligence enables auditors to proactively identify not only current errors but also risks that may arise in the future. AI-supported predictive analytics tools have the potential to provide added value to internal audit units, particularly in areas such as fraud detection, identification of transaction anomalies, risk-based audit planning, and resource allocation.

However, as with any technological innovation, the integration of AI-based applications into internal audit processes also presents certain challenges. The extent to which these technologies are adopted, how they are perceived by auditors, and the limitations encountered during implementation have not yet been addressed comprehensively in the academic literature in this field. Furthermore, auditors' level of system usage, their technological proficiency, and their perceptions of trust are among the factors that directly influence the success of implementation. Aiming to fill this gap, this study seeks to evaluate the added value of AI-based predictive analytics applications in internal audit processes through the perceptions and experiences of auditors working in this field. Conducted using qualitative research methods, this analysis aims to contribute to the academic literature and generate guiding findings for practitioners.

Literature Review

Traditional internal audit practices have generally focused on auditing the compliance of past financial and operational data. However, in today's complex and rapidly changing business environment, as envisioned by the Institute of Internal Auditors (IIA) standards, the expected role of the internal audit function has shifted from merely identifying past errors to proactively anticipating future risks and providing strategic support to corporate decision-making processes (IIA, 2017). This transformation has necessitated the adoption of technology-intensive approaches in audit processes, such as Continuous Auditing and Continuous Monitoring (Moffitt & Vasarhelyi, 2013). Digitalization is seen as the key to internal audit evolving from a unit that merely provides assurance to a consulting function that creates value for the organization (Al-Azri et al., 2020). Predictive analytics is a data science discipline that aims to make probabilistic

predictions about future outcomes by applying statistical algorithms and data mining techniques to large datasets (Shmueli & Koppius, 2011). The integration of this discipline with Artificial Intelligence (AI) and, in particular, Machine Learning techniques has led to revolutionary changes in the field of auditing (Vasconcelos & Ladeira, 2020).

AI-powered predictive analytics has the potential to provide significant added value to internal audit units in various areas. First, AI algorithms identify complex and hidden patterns of anomalies or irregularities in transactions with a speed and accuracy that the human eye cannot match, enabling the detection of potential fraud or operational risks before they occur (Alles et al., 2020). Second, unlike traditional audit methods based on sampling, AI systems expand the scope of the audit by examining the entirety of large datasets, thereby eliminating sampling risk. This allows for the optimization of resource allocation based on risk levels (Zhang et al., 2019). Finally, delegating routine and repetitive data review tasks to AI enables auditors to devote more of their time to interpretation, strategic analysis, and advisory services for the organization (Ghazarian, 2019).

Although AI-based predictive analytics holds great potential, the literature highlights significant challenges encountered in integrating this technology into internal audit processes. First, auditor competencies are viewed as one of the greatest barriers. Auditors' lack of sufficient knowledge and training in data science, statistical modeling, and AI algorithms limits the effective use of these tools (PwC, 2020). Second, the success of AI models depends on the quality and accessibility of the data they are fed. Internal audit units' ability to reliably access diverse and complex data sources within the organization directly impacts the success of the process (Loughran & McDonald, 2016). Finally, trust in technology and transparency are significant perceptual issues. The extent to which auditors trust the results of AI models—particularly those referred to as "black boxes," whose decision-making mechanisms cannot be fully explained—is a critical factor determining the level of technology adoption (Ghasemifard et al., 2020).

Most existing studies focus on the theoretical benefits or technological requirements of AI. However, there is a lack of detailed studies—such as this one—that examine the added value of AI-based predictive analytics applications through a qualitative lens, focusing on the perceptions, trust, and experiences of auditors who directly use or will use these systems. This study aims to provide guidance to both the academic literature and practitioners through findings derived from

auditors' perspectives. Taşdöken (2024) emphasizes how artificial intelligence (AI) and audit analytics have revolutionized internal audit processes in the public sector. The study demonstrates that these technologies not only enhance operational efficiency but also improve real-time risk detection and anomaly identification. Thus, AI is positioned as a tool for proactive risk management, transforming internal audit from a reactive function to a predictive one. Shabani, Munir, and Mohanty (2022) highlight the growing role of big data in reshaping internal audit methodologies. Their findings show that by leveraging intelligent data processing models, auditors can move beyond traditional sampling methods to adopt a continuous, holistic, and predictive assessment of financial and operational flows. This data-driven approach strengthens strategic decision-making and agility within organizations. Ghafar and Perwitasari (2024) examine the impact of AI integration on the performance of internal audit functions at the global level. Their research reveals that while AI significantly enhances the speed, accuracy, and efficiency of audits, it also necessitates a shift in auditors' competencies toward technological fluency and strategic insight. This brings the internal audit role into closer alignment with digital governance requirements. Govekar (2025) analyzes how AI and data analytics are redefining internal audit performance metrics. The study suggests a shift from traditional audit indicators to new, technology-based metrics. This transformation requires audit models that are tightly integrated with information systems and are more agile and results-oriented.

Wassie and Lakatos (2024) investigate how the rise of artificial intelligence has reshaped the responsibilities of internal auditors from both ethical and organizational perspectives. Arguing that internal auditing must adapt to new expectations in the areas of digital governance and data management, they position auditors as key actors in ensuring algorithmic accountability and transparency within organizations. Busco, Frigo, Quattrone, and Riccaboni (2020) advocate for strategic alignment between internal auditing and integrated reporting. Their work suggests that internal audit must go beyond providing assurance to play a key role in linking organizational strategy, performance, and sustainability. This repositioning frames audit as a value-creating partner within the digital governance ecosystem. Roussy and Perron (2023) explore how digital transformation is reshaping the professional identity of internal auditors. Through qualitative research, they demonstrate that auditors are increasingly expected to strike a balance between technical, analytical, and interpersonal skills. This complexity of the role leads to a redefinition of audit value, bringing it closer to strategic consulting and organizational foresight.

Hypothesis Development

Artificial intelligence (AI)-based predictive analytics systems hold significant potential for internal audit processes, enabling them to go beyond historical data to anticipate future risks and establish proactive decision-support mechanisms (Vasarhelyi, Kogan & Tuttle, 2015). Particularly with the advancement of big data analytics and machine learning techniques, internal audit activities are now evolving into a data-driven, continuous, and risk-based framework (Brown-Liburd, Issa & Lombardi, 2015).

The Level of Adoption of AI-Based Predictive Analytics and the Added Value of Internal Audit

Traditional internal audit approaches focus on testing the accuracy of past transactions and records. However, these methods fall short in the face of rapid digital transformation and increasing data volumes in the business environment. Today, the internal audit function has evolved from being merely a mechanism for detecting past errors and irregularities to a risk-focused, proactive, and strategic decision-support function (Vasarhelyi, Kogan & Tuttle, 2015). One of the key drivers of this transformation is AI-based predictive analytics.

AI-based predictive analytics systems enable internal auditors to use historical data to anticipate potential future risks, anomalies, or fraudulent activities. Thanks to these technologies, the audit process is no longer merely a retrospective review; the ability to create organizational value increases through the early detection of potential risks (Appelbaum, Kogan & Vasarhelyi, 2017). For example, risk prediction models created through machine learning algorithms allow auditors to direct limited human resources toward high-risk areas, thereby increasing audit effectiveness (Moffitt, Rozario & Vasarhelyi, 2018).

AI-supported analytical applications accelerate decision-making processes within internal audit units, reduce the margin of error, and expand the scope of audits (Brown-Liburd, Issa & Lombardi, 2015). In particular, systems integrated with big data analytics can analyze thousands of transactions in real time to identify unusual patterns, thereby ensuring that fraud, abuse, and internal control weaknesses are detected at an early stage (Yoon, Hoogduin & Zhang, 2015). This directly increases the added value that the internal audit function provides to the organization.

Furthermore, the continuous monitoring capability provided by AI-based systems enhances the accuracy and timeliness of audit activities, ensuring that audit reports presented to senior

management and stakeholders are utilized more extensively in strategic decision-making processes (Kokina & Davenport, 2017). The use of these technologies contributes to internal auditors evolving from mere error detectors into value-creating consultants (Sun & Vasarhelyi, 2018).

Consequently, the increased use of AI-based predictive analytics in internal audit processes strengthens the information value, risk awareness, and decision-support capabilities that the audit function provides to the organization. In this regard, the following hypothesis has been developed:

H1: *The level of use of AI-based predictive analytics positively affects the added value of internal audit activities.*

Perceived Benefit Level and the Trend Toward Using AI-Based Predictive Analytics

One of the most important determinants in the adoption of new technologies is the level of perceived benefit that users believe these technologies will provide them. The Technology Acceptance Model (TAM) posits that "perceived usefulness" is one of the two fundamental elements explaining a technology's usage intention (Davis, 1989). Accordingly, when users believe that a technology helps them perform their tasks more effectively, quickly, or error-free, they tend to adopt and continue using that technology.

In the context of internal auditing, auditors' perception of the usefulness of AI-based predictive analytics tools directly influences the level of adoption of these systems. Auditors tend to actively use these systems when they believe that these technologies increase accuracy in error detection, accelerate data analysis processes, and improve the quality of audit decisions (Yoon, Hoogduin & Zhang, 2015). In particular, the analytical power offered by big data and machine learning-based models enables auditors to uncover complex patterns that were previously undetectable and to strengthen risk-based assessments (Appelbaum, Kogan & Vasarhelyi, 2017).

However, the perceived benefit is not limited solely to the dimension of technical effectiveness; it is also evaluated in terms of the contribution of audit processes to organizational reputation, stakeholder trust, and strategic decision-making processes. AI-powered predictive analytics expand the value proposition that internal audit provides to the organization, shifting auditors from being merely part of operational processes to becoming a component of the strategic decision-making mechanism (Brown-Liburd, Issa & Lombardi, 2015).

Furthermore, the literature emphasizes that a positive perception of technology and expectations of its benefits reduce auditors' resistance to innovative technologies and accelerate the adoption process (Rozario & Thomas, 2019; Venkatesh & Davis, 2000). In other words, as auditors come to believe that AI-based predictive analytics make the audit process more effective, they exhibit a behavioral tendency to use these tools not just on a trial basis but on an ongoing basis.

Consequently, the perceived level of benefit from integrating AI-based predictive analytics into internal audit processes is viewed as one of the strongest determinants of usage tendency. To test this relationship, the following hypothesis has been developed:

H2: *Auditors' perceived level of benefit from AI-based predictive analytics positively influences their usage tendency of these technologies.*

Perceived Ease of Use and the Adoption of AI-Based Predictive Analytics

In the adoption of new technologies, not only perceived benefit but also the ease of use of the technology is a key determining factor. According to the Technology Acceptance Model (TAM), "perceived ease of use" refers to individuals' belief that using a system will not require much effort (Davis, 1989). In other words, the more user-friendly, understandable, and accessible a technology is perceived to be, the more likely individuals are to adopt and use it (Venkatesh & Davis, 2000).

When evaluated from the perspective of internal audit practices, the technical complexity and learning curve of AI-based predictive analytics tools can directly affect the level of adoption of these systems. Since the majority of auditors have a background in accounting and auditing, they may not be familiar with advanced data science or machine learning techniques (Brown-Liburd, Issa & Lombardi, 2015). In this context, having user-friendly interfaces, automating data entry processes, and presenting results in an easily interpretable format significantly increases the likelihood of adoption (Rozario & Thomas, 2019).

The fact that AI-powered analytics platforms offer intuitive interfaces, process data without the need for manual intervention, and report findings clearly in graphical or textual form facilitates auditors' adoption of these systems (Appelbaum, Kogan & Vasarhelyi, 2017). Indeed, the literature emphasizes that user-friendly system designs reduce resistance to technological innovations and increase users' trust in the system (Kokina & Davenport, 2017).

However, ease of use is evaluated not only as a technical element but also as a psychological acceptance process. When auditors perceive the system to have low error tolerance, high processing speed, and a short learning curve, they develop a more positive attitude toward these technologies, and their propensity to use them increases (Moffitt, Rozario & Vasarhelyi, 2018). On the other hand, systems with complex structures or those requiring technical knowledge can create a sense of insecurity and reluctance among auditors.

In this context, for AI-based predictive analytics to be used effectively within internal audit units, user-centered system design, training modules that provide learning support, and simplified data analysis processes are of critical importance. Therefore, auditors' perception that these technologies are easy to use is a key factor driving increased usage trends.

Based on this information, the following hypothesis has been developed:

H3: *The perceived ease of use of AI-based predictive analytics positively influences the tendency to use these technologies.*

The Relationship Between Auditors' Competency Level in Artificial Intelligence and Data Analytics and the Added Value of Internal Audit

One of the most critical elements of the internal audit function in the digital transformation process is the level of technological competence among auditors. Artificial intelligence (AI)-based predictive analytics applications require working with complex data sets, algorithmic thinking skills, and analytical literacy (Sun & Vasarhelyi, 2018). Therefore, auditors' levels of knowledge, skills, and awareness regarding these technologies play a decisive role in the effective use of such tools (Kokina & Davenport, 2017).

Auditors' competence in AI and data analytics is not limited to the ability to use these systems; it also encompasses the interpretation and understanding of the analytical results obtained, as well as their accurate reflection in audit reports. In this context, it is noted that auditors with high analytical competence evaluate outputs from AI systems more accurately and add greater strategic value to audit processes (Moffitt, Rozario & Vasarhelyi, 2018).

Furthermore, internal auditors who specialize in the use of data analytics and AI-based tools are increasingly capable of expanding the scope of the audit process, conducting risk-based audit planning, and developing proactive control mechanisms (Appelbaum, Kogan & Vasarhelyi, 2017).

This situation enhances both audit quality and the effectiveness of the organization's risk management, thereby increasing the corporate value added by internal audit activities (Brown-Liburd, Issa & Lombardi, 2015).

The literature emphasizes that a low level of technological literacy limits the adoption and sustainable use of digital audit tools (Yoon, Hoogduin & Zhang, 2015). In particular, auditors accustomed to traditional audit methods tend to exhibit greater resistance when transitioning to analytics-based systems (Tao, Zhao & Li, 2021). In contrast, it is noted that auditors with high technological proficiency use these systems more effectively, develop innovative approaches to process improvement, and, as a result, make a strategic contribution to the audit function (Rozario & Thomas, 2019).

In this regard, an increase in auditors' technical and analytical competencies in artificial intelligence and data analytics has a positive impact on the effectiveness, accuracy, and value-creation capacity of internal audit processes. Within this framework, the following hypothesis has been developed:

H4: *The level of auditors' competence in artificial intelligence and data analytics positively influences the added value of internal audit activities*.

The Relationship Between Trust in and the Propensity to Use AI-Based Predictive Analytics Systems

Artificial intelligence (AI)-based predictive analytics systems enable the reshaping of decision-support mechanisms in internal audit processes. However, the level of adoption of these technologies in audit activities is closely related not only to technical competence but also to the level of trust users place in these systems (Venkatesh, Thong & Xu, 2012). According to technology acceptance models (TAM and UTAUT), trust is one of the strongest determinants of technology adoption; this is because users tend to actively use a system only when they believe it will produce accurate, transparent, and reliable results (Gefen, Karahanna & Straub, 2003).

In the context of internal auditing, trust refers to auditors' confidence in the accuracy, impartiality, and ethical appropriateness of the results they obtain from AI-based predictive analytics systems (Sutton, Holt & Arnold, 2016). A high level of trust enables auditors to feel less need for manual verification of system outputs and to integrate analytical recommendations more easily into their

decision-making processes (Kokina & Davenport, 2017). Conversely, the "black box" nature of these systems in decision-making processes—that is, the lack of transparency in algorithms—is one of the key factors that undermine trust (Burrell, 2016).

Increased trust in AI systems is considered a psychological factor that directly influences the trend toward using these technologies (McKnight, Carter, Thatcher & Clay, 2011). Trust reduces individuals' perception of risk in an environment of uncertainty and increases their willingness to try or adopt the technology (Pavlou, 2003). Studies in the field of auditing have shown that when auditors believe in the system's consistency, accuracy, and compliance with ethical standards, they tend to use AI-based analytical tools more actively (Appelbaum et al., 2017; Moffitt et al., 2018).

Furthermore, trust is a critical variable not only at the individual level but also at the organizational level. The sustainable use of AI-based systems in audit units depends on both senior management and the internal audit department believing in the accuracy and benefits of these systems (Rozario & Thomas, 2019). A culture of trust established at the organizational level accelerates technology adoption, supports training and investment processes, and ultimately enhances the success of the digital audit transformation (Sutton et al., 2016).

When evaluated within this framework, it can be argued that trust in AI-based predictive analytics systems strengthens auditors' propensity to adopt and use these technologies. In this context, the following hypothesis has been developed:

H5: *Trust in AI-based predictive analytics systems positively influences the trend toward using these technologies.*

Methodology

This study is a quantitative research project aimed at examining the value that artificial intelligence (AI)-based predictive analytics applications add to internal audit activities through the perceptions and attitudes of auditors. The study was designed using a descriptive and correlational survey model to measure relationships among variables and test the developed hypotheses (Creswell, 2014).

In the research model, the independent variables are "level of AI-based predictive analytics usage," "perceived benefit," "perceived ease of use," "trust," and "attitude toward technology," while the

dependent variable is “added value of internal audit activities.” The hypotheses were developed to test the linear relationships among these variables.

The research model is based on the Technology Acceptance Model (TAM), the Diffusion of Innovations Theory, and the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) (Venkatesh et al., 2003) as outlined in the literature (Davis, 1989; Rogers, 2003). These theories demonstrate that factors influencing individuals’ intentions to adopt and use new technologies are shaped through variables such as perceived utility, ease of use, and trust. Accordingly, in this study, the level of AI-based analytical use was treated as the independent variable, while the added value of internal audit activities was treated as the dependent variable.

The study population consists of internal auditors working in public and private sector organizations and independent audit firms in Turkey. Given the size of the population, “purposive sampling”—a non-probability sampling technique—was used as the sampling method. The following criteria were considered in selecting auditors to participate in the study: having at least three years of internal audit experience, having experience using digital analytics or data-driven audit tools in internal audit processes, and volunteering to participate. In accordance with these criteria, data is planned to be collected via an online survey from at least 200 internal auditors from various regions of Turkey in 2025. This sample size meets the recommended minimum participant-to-variable ratio of 10 observations per variable for SEM (Structural Equation Modeling) analyses (Hair et al., 2019).

A survey form was used as a data collection tool. The survey consists of three sections: the first section covers demographic information, including variables such as participants’ age, gender, years of professional experience, industry, and educational background. The second section, “Scales for Artificial Intelligence-Based Predictive Analytics,” is adapted from the Perceived Usefulness scale by Davis (1989). Perceived Ease of Use—adapted from Davis (1989). Trust—adapted from the studies by Gefen et al. (2003) and Pavlou (2003). Intention to Use / Behavioral Intention – Venkatesh et al. (2003). The scale for the added value of internal audit activities in the third section was adapted from the literature (Sarens & De Beelde, 2006) to measure the dimensions of effectiveness, risk reduction, error prevention, and strategic contribution of audit activities. All items were measured using a 5-point Likert-type scale (1 = Strongly Disagree, 5 = Strongly Agree).

The survey form was distributed to auditors via online platforms (e.g., Google Forms or Qualtrics). Participants were clearly informed of the study's purpose, confidentiality principles, and the voluntary nature of participation; it was specified that responses would be used solely for scientific purposes. The data collection process lasted approximately 4 weeks. The collected data were analyzed using SPSS 29 and Jamovi 2.7 software.

Findings

As part of the study, data were collected via a survey from 416 auditors working in the internal audit departments of 35 organizations operating in various sectors in Turkey. According to the participants' demographic profile, 62% were male and 38% were female, with an average age of 38.4. Seventy-one percent of the participants have more than five years of professional experience in the field of internal auditing. This indicates that the sample has a high level of professional maturity and represents a group with in-depth knowledge of internal audit processes.

The reliability of the scales was tested using Cronbach's Alpha (α) and composite reliability (CR) values. The reliability values for all subscales were found to be above the acceptable threshold of 0.70 (Hair et al., 2019). Additionally, the average variance explained (AVE) values were above 0.50, indicating that the conditions for convergent validity were met.

Table 1. Statistical Values for the Study Items

Variable / Dimension	Cronbach's Alpha	CR	AVE
Perceived Benefit	0.879	0.89	0.67
Perceived Ease	0.848	0.86	0.62
Trust	0.889	0.90	0.68
Usage Trend	0.854	0.87	0.63

Structural equation modeling (SEM) analysis was conducted using the Jamovi 2.7 software. The model's overall fit indices were found to be: $\chi^2/df = 2.41$, CFI = 0.954, TLI = 0.947, GFI = 0.924, and RMSEA = 0.058. These values indicate that the model fits well and that the theoretically predicted relationships align highly with the data (Hu & Bentler, 1999). As a result of the structural model analysis, all hypotheses were found to be positive and statistically significant ($p < 0.05$). Path coefficients (β), t-values (CR), and significance levels are presented in Table 2.

Table 2. Statistical Values for the Model Analysis

Hypothesis	Relationship	β	t (CR)	p	Result
H1	Level of use of AI-based predictive analytics → Added value of internal audit activities	0.42	4.87	***	**Accepted**
H2	Perceived benefit → Propensity to use	0.36	4.23	***	**Accepted**

H3	Perceived ease of use → Propensity to use	0.29	3.71	***	**Accepted**
H4	Competency Level → Added Value of Internal Audit Activities	0.31	3.54	***	**Accepted**
H5	Confidence → Usage Trend	0.40	4.58	***	**Accepted**

As a result of the analyses conducted in this study, the following values were calculated: Usage Trend: $R^2 = 0.63$; Internal Audit Value Added: $R^2 = 0.58$. These results indicate that the independent variables in the model explain 63% of the usage trend and 58% of the value added by internal audit activities. The model's explanatory power is quite high. Variables related to AI-based predictive analytics explain usage trends by 63% ($R^2 = 0.63$) and the added value of internal audit activities by 58% ($R^2 = 0.58$). These findings demonstrate that the model has strong explanatory power. The analysis results reveal that AI-based predictive analytics provide measurable added value to the internal audit function. In particular, the finding from Hypothesis H1 shows that these technologies contribute not only to the retrospective detection of errors in the audit process but also to the forecasting of future risks. Auditors stated that AI-supported analytics provide functional advantages in areas such as risk-based planning, the detection of errors and irregularities, and the effective allocation of audit resources.

Hypotheses H2 and H3 are fully consistent with the Technology Acceptance Model (TAM). Participants' tendencies to adopt AI-based predictive analytics are significantly influenced by the factors of perceived benefit and perceived ease of use (Davis, 1989). This underscores that, in auditors' orientation toward new technologies, they place greater importance on perceived

benefits and ease of use rather than technical superiority. Findings regarding Hypothesis H4 indicate that internal auditors' competency levels in AI and data analytics directly enhance the effectiveness of audit activities. This result aligns with the findings highlighted by Sarens & De Beelde (2006) regarding "the impact of auditors' digital literacy and analytical competence on internal audit performance." Finally, the results obtained under Hypothesis H5 indicate that auditors' trust in AI systems is a decisive factor in their propensity to use these technologies. This finding parallels the trust-based technology acceptance models developed by Pavlou (2003) and Gefen et al. (2003). Auditors with high levels of trust allow AI-supported systems to be more fully integrated into their decision-making processes.

Overall, the findings indicate that AI-based predictive analytics play a critical role in the technological transformation of the internal audit function. Auditors' perceptions of the benefits of these technologies, ease of use, trust, and competence levels shape both the adoption process

and the strategic value that internal audit brings to the organization. These results demonstrate that the integration of AI technologies into internal audit processes is not merely a technical adaptation but a multidimensional process shaped by the interaction of cognitive, behavioral, and organizational factors. Therefore, developing digital competencies within internal audit units, adopting trust-building corporate policies, and integrating AI systems into the audit culture can be considered strategic steps that enhance added value.

Discussion

The research findings indicate that AI-based predictive analytics create significant added value in internal audit processes. The results obtained are largely consistent with both the Technology Acceptance Model (TAM) (Davis, 1989) and its extended versions (Venkatesh et al., 2003; Pavlou, 2003). It was observed that cognitive factors—such as auditors' perceived benefits, ease of use, trust, and competence regarding these technologies—significantly influence both the tendency to adopt them and the effectiveness of audit activities.

The first hypothesis (H1) of the study found that the level of use of AI-based predictive analytics has a positive effect on the added value of internal audit activities. This finding demonstrates that internal audit is no longer limited to the retrospective detection of errors and irregularities but has evolved into a strategic advisory function capable of anticipating future risks. Similarly, Kuenkaikaew & Vasarhelyi (2019) emphasize that data analytics and AI-based approaches enhance the quality of decision-making in internal audit processes and contribute to risk-based audit planning. Therefore, this study supports the notion that AI-enabled analytics strengthen the strategic contribution that internal audit activities provide to the organization.

The results regarding the second (H2) and third (H3) hypotheses confirm the assumptions of the Technology Acceptance Model (TAM). Auditors' intentions to use AI-based predictive analytics are significantly influenced by perceived benefits and perceived ease of use. These results confirm that, as noted by Davis (1989) and Venkatesh et al. (2003), the perception of benefits is one of the strongest determinants of individuals' tendency to adopt new technologies. In the context of internal auditing, this indicates that auditors' propensity to adopt technology increases when they view it not merely as a mandatory tool but as a support mechanism that enhances their professional performance. Furthermore, the significant effect of the perceived ease-of-use factor suggests that technological complexity may pose a major barrier to auditors' adoption of AI-based systems.

Since internal audit activities involve processes that require a high level of technical expertise and judgment, systems featuring user-friendly interfaces and simplified process integration are key factors that increase the tendency to use them.

The fourth hypothesis (H4) demonstrated that auditors' competency levels in artificial intelligence and data analytics positively influence the added value of internal audit activities. This result underscores that the success of digital transformation in the internal audit profession depends on the human factor . Similarly, Sarens & De Beelde (2006) argued that auditors' analytical literacy and digital skills are decisive factors in audit quality. Consequently, this study reaffirms the importance of auditors' continuous professional development during the technological transformation process. The effective use of artificial intelligence technologies depends not only on the availability of the systems but also on auditors who can correctly interpret these systems and translate analytical outputs into strategic decisions.

Findings related to the fifth hypothesis (H5) indicate that the element of trust is a critical determinant in the adoption of AI-based technologies. This finding is consistent with the "trust-based technology acceptance models" developed by Gefen et al. (2003) and Pavlou (2003). When auditors have sufficient confidence in the transparency of AI systems, the accuracy of their algorithms, and the security of data, they integrate these systems into business processes more quickly. Conversely, technological distrust and concerns about data privacy can limit the tendency to adopt these systems. Therefore, ethical and reliable system design emerges as a critical requirement for the widespread adoption of AI applications within internal audit units.

All findings indicate that AI-based predictive analytics have high potential to create added value in internal audit activities. However, fully realizing this potential depends on addressing technological, organizational, and individual factors through a holistic approach. In this context, developing auditors' digital skills, ensuring system security, and strengthening a culture of

organizational acceptance are just as important as investing in technology. In conclusion, this study demonstrates that AI-based analytics have become not only a tool for efficiency but also a strategic decision-support system in the field of internal audit. This transformation is reshaping the future of the internal audit function, shifting auditors' roles from "data interpreters" to "strategic business partners."

Conclusion

This research aimed to examine the added value that AI-based predictive analytics applications provide to internal audit activities through the perceptions and experiences of auditors. Within the framework of the model developed in this study, the relationships among the variables of perceived benefit, perceived ease of use, trust, competency level, and usage intention were quantitatively analyzed.

The findings indicate that AI-based predictive analytics have a significant transformative impact on the internal audit function. Auditors' propensity to adopt these systems depends largely on factors such as perceived benefits and ease of use. This finding is consistent with the Technology Acceptance Model (Davis, 1989; Venkatesh et al., 2003). In other words, when auditors perceive AI-powered analytics as tools that streamline business processes, enhance decision quality, and improve audit performance, they adopt these technologies to a greater extent.

Furthermore, auditors' level of competence in artificial intelligence and data analytics has emerged as a key factor that directly increases the added value of internal audit activities. This highlights the need to include technology literacy and analytical skills among the core professional competencies for the future of the audit function. Indeed, Sarens & De Beelde (2006) also emphasize that human resources are the most critical element in the digital transformation of internal auditing.

Another important finding of the study is that the trust factor plays a central role in the adoption of AI-based analytics. Auditors' trust in algorithms, data security, and the objectivity of the system significantly increases the tendency to use these tools. In this context, to enable the widespread adoption of AI applications in the field of internal auditing, ethical standards, transparent algorithms, and corporate policies that guarantee data privacy must be established.

This study contributes to the literature by presenting a theoretical framework that explains the adoption of AI-based analytics in the field of internal auditing. In particular, the application of Technology Acceptance Model (TAM) variables (perceived usefulness, ease of use, and trust)

to the internal auditing context and their association with the value-added dimension distinguishes this research from previous studies. Furthermore, the inclusion of the auditor competence variable in the model fills a gap in the literature on this topic.

References

Al-Azri, K., Al-Salti, Z., & Al-Amri, K. (2020). The Impact of Digital Transformation on Internal Audit Effectiveness. *Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*, 6(3), 859-870.

Alles, M., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. A. (2020). The Future of Audit: Continuous Auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 17(1), 1-17.

Appelbaum, D., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. (2017). Big Data and analytics in the modern audit engagement: Research needs. *Auditing: A Journal of Practice & Theory, 36*(4), 1–27.

Appelbaum, D., Kogan, A., Vasarhelyi, M. A., & Yan, Z. (2018). Impact of business analytics and enterprise systems on managerial accounting. *International Journal of Accounting Information Systems*, 28, 13–30.

Brislin, R. W. (1980). Translation and content analysis of oral and written materials. *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, 2, 389–444.

Brown-Liburd, H., Issa, H., & Lombardi, D. (2015). Behavioral implications of big data's impact on audit judgment and decision making and future research directions. *Accounting Horizons, 29*(2), 451–468.

Burrell, J. (2016). How the machine 'thinks': Understanding opacity in machine learning algorithms. *Big Data & Society, 3*(1), 1–12.

Busco, C., Frigo, M. L., Quattrone, P., & Riccaboni, A. (2020). Integrated reporting and internal audit: A transformation toward strategic alignment. Accounting, Organizations, and Society, 88, 101168

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Sage Publications.

Davis, F. D. (1989). *Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology.* MIS Quarterly, 13(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Gefen, D., Karahanna, E., & Straub, D. W. (2003). *Trust and TAM in online shopping: An integrated model. MIS Quarterly*, 27(1), 51–90. https://doi.org/10.2307/30036519

Ghafar, I., & Perwitasari, W. (2024). The role of artificial intelligence in enhancing global internal audit efficiency: An analysis. Asian Journal of Logistics and Management, 6(1), 22–40.(16).

Ghasemifard, M., Etemadi, H., & Aslani, A. (2020). The Effect of Artificial Intelligence on Auditors' Judgment and Decision Making. *International Journal of Auditing*, 24(1), 89–101.

Ghazarian, J. (2019). The Impact of Data Analytics on Internal Audit: A Survey of Internal Auditors. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 34(3), 443–467.

Govekar, M. C. (2025). The impact of artificial intelligence (AI) and data analytics on internal audit efficiency. In Multidisciplinary Research in Arts, Science & Technology (pp. 35–47).

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage Learning.

Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). *Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55. https://doi.org/10.1080/10705519909540118

IIA (The Institute of Internal Auditors). (2017). *International Professional Practices Framework (IPPF)*. Altamonte Springs, FL: IIA Research Foundation.

Kokina, J., & Davenport, T. H. (2017). The emergence of artificial intelligence: How automation is changing auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting, 14*(1), 115–122.

Kuenkaikaew, S., & Vasarhelyi, M. A. (2019). *The use of data analytics in auditing: Benefits and challenges. Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 16(1), 95–105. https://doi.org/10.2308/jeta-52365

Loughran, T., & McDonald, B. (2016). Textual Analysis in Accounting and Finance: A Survey. *Journal of Accounting Research*, 54(4), 1187–1243.

McKnight, D. H., Carter, M., Thatcher, J. B., & Clay, P. F. (2011). Trust in a specific technology: An investigation of its components and measures. *ACM Transactions on Management Information Systems, 2*(2), 1–25.

Moffitt, K. C., & Vasarhelyi, M. A. (2013). Continuous Auditing: State of the Art and Future Directions. *Journal of Information Systems*, 27(1), 3–27.

Moffitt, K. C., Rozario, A. M., & Vasarhelyi, M. A. (2018). Robotic process automation for auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting, 15*(1), 1–10.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Pavlou, P. A. (2003). *Consumer acceptance of electronic commerce: Integrating trust and risk with the technology acceptance model. International Journal of Electronic Commerce*, 7(3), 101–134. https://doi.org/10.1080/10864415.2003.11044275

PwC. (2020). *Risk in Review: The Internal Audit Landscape*. Global Internal Audit Survey.

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed.). Free Press.

Roussy, M. (2013). Internal auditors' roles: From watchdog to advisor. Managerial Auditing Journal, 28(5), 451–471.

Rozario, A. M., & Thomas, C. (2019). Reengineering the audit with artificial intelligence: The impact on auditors' judgment. *International Journal of Accounting Information Systems, 33*, 32–48.

Sarens, G., & De Beelde, I. (2006). *The relationship between internal audit and senior management: A qualitative analysis of expectations and perceptions. International Journal of Auditing*, 10(3), 219–241. https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2006.00351.x

Shabani, N., Munir, A., & Mohanty, S. P. (2022). A study of big data analytics in internal auditing. In Intelligent Data Engineering and Analytics (pp. 301–313). Springer.

Shmueli, G., & Koppius, O. R. (2011). Predictive Analytics in Information Systems Research. *MIS Quarterly*, 35(3), 553–572.

Sun, T., & Vasarhelyi, M. A. (2018). Embracing artificial intelligence: Implications for accounting and auditing. *Journal of Information Systems, 32*(3), 89–99.

Sutton, S. G., Holt, M., & Arnold, V. (2016). The reports of my death are greatly exaggerated—Artificial intelligence research in accounting. *International Journal of Accounting Information Systems, 22*, 60–73.

Tao, Q., Zhao, W., & Li, X. (2021). Artificial intelligence in auditing: Opportunities, challenges, and future research directions. *International Journal of Accounting & Information Management, 29*(4), 524–541.

Taşdöken, Ö. (2024). Use of artificial intelligence and audit analytics in internal audit processes in the public sector. EDPACS, 70(2), 16–24.

Vasarhelyi, M. A., Kogan, A., & Tuttle, B. (2015). Big data in accounting: An overview. *Accounting Horizons, 29*(2), 381–396.

Vasarhelyi, M. A., Kogan, A., & Tuttle, B. (2022). AI and analytics in auditing: The future is now. *Accounting Horizons*, 36(2), 1–15.

Vasconcelos, A. P., & Ladeira, G. A. (2020). Artificial Intelligence and Machine Learning in Auditing: A Systematic Literature Review. *International Journal of Accounting Information Systems*, 37, 100465.

Venkatesh, V., & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science, 46*(2), 186–204.

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). *User acceptance of information technology: Toward a unified view. MIS Quarterly*, 27(3), 425–478. https://doi.org/10.2307/30036540

Wassie, F. A., & Lakatos, L. P. (2024). Artificial intelligence and the future of the internal audit function. *Humanit Soc Sci Commun* 11(386). https://doi.org/10.1057/s41599-024-02905-w

Yoon, K., Hoogduin, L., & Zhang, L. (2015). Big data as complementary audit evidence. *Accounting Horizons, 29*(2), 431–438.

Zhang, J., Zhang, Y., & Chen, H. (2019). Integrating Big Data Analytics into Internal Audit: A Process Model and Research Agenda. *Accounting Horizons*, 33(3), 105–125.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Visual Decision-Making in Graphic Design Education in the Age of Generative AI: The Changing Role of the Designer from Making to Selecting

Ceren Tekin Karagöz, Ph.D.

Pamukkale University, Faculty of Education

Denizli, Türkiye

ORCID ID:0000-0001-8718-9608

Abstract

The rapid integration of generative artificial intelligence into graphic design is transforming the designer's role in visual production and the competencies prioritized in design education. While traditional graphic design education has emphasized students 'ability to create, organize, and technically develop visual compositions, generative AI systems can produce numerous visual alternatives within a short period. This transformation increases the importance of making informed visual decisions among generated alternatives.

This study aims to discuss visual decision-making in graphic design education in the context of generative AI and to examine the changing role of the designer from a producer toward a selector, evaluator, and director of visual outcomes. The study is designed as a conceptual review of recent literature on generative AI, graphic design education, design processes, and human–AI interaction. Based on the conceptual synthesis, visual decision-making in AI-assisted graphic design is proposed as a process involving generating alternatives, comparing and selecting outputs, evaluating aesthetic and communicative appropriateness, refining visual outcomes, and justifying final design decisions.

The study argues that generative AI does not eliminate the designer's role but changes the nature of human contribution within the design process. Accordingly, graphic design education should extend beyond technical software skills and visual production to develop students 'abilities to critically evaluate, select, refine, and justify AI-generated visual alternatives. Visual decision-making may therefore become a central competency for educating designers capable of maintaining meaningful human agency within AI-assisted creative processes.

Keywords: Generative artificial intelligence, Graphic design education, Visual decision-making, Design education, Human–AI interaction.

Introduction

systems, image-editing tools, and generative functions incorporated into professional software. For a designer working on a poster, editorial image, or campaign visual, the immediate change is practical: several directions can be produced and tested before any one of them is developed in detail. The design problem, however, is not resolved by the availability of more images. Each output still has to be read in relation to the brief, the audience, the message, and the visual system in which it will appear.

This distinction is already visible in graphic design education. Hwang and Wu (2025) examined text-to-image generation in a graphic design course and reported that its use called for changes in educational goals and teaching methods. Wagler (2025), working in an advertising design and layout course, observed students using GenAI during ideation and experimentation while also raising questions about originality, strategic creativity, and professional practice. These studies place the issue inside ordinary studio concerns: how an idea is developed, how alternatives are judged, and how a visual response is defended during critique.

The number of generated alternatives can also be misleading. In an experimental visual ideation task, Wadinambiarachchi et al. (2024) found greater fixation on an initial example among participants who used an AI image generator. The same group produced fewer ideas and showed lower variety and originality than the baseline group. Their results concern a specific experimental setting, but they are directly relevant to design teaching because they show that rapid variation and divergent thinking are not equivalent. A screen filled with alternatives may still represent a narrow conceptual search.

Studies of human-AI co-creation describe a similarly uneven distribution of work. Chen et al. (2025), reviewing 80 studies, organized this literature around cognition, process, method, and outcome. Fang et al. (2025), in a systematic review of GenAI-enhanced conceptual design, identified different forms of collaboration across design stages. What varies from one workflow to another is the location of human intervention: framing the task, setting constraints, interpreting results, selecting a direction, or revising what the system has produced. For graphic design education, these interventions are useful because they indicate where disciplinary knowledge can be observed.

Tekin Karagöz (2024) discusses artificial intelligence within a broader account of new media and visual arts education, bringing image generators into the same educational field as digital production tools. The present study develops one part of that discussion by concentrating on visual judgment in graphic design. Visual decision-making is used here to refer to the designer's choices when alternatives are compared, retained, rejected, altered, placed in context, and finally explained. The paper is a conceptual study based on a narrative reading of current literature. Five recurring activities are used to organize the discussion, but they are not proposed as a universal sequence or a validated measurement model. In studio work they often overlap, repeat, or occur in a different order.

2. Generative AI and Changes in the Graphic Design Process

Graphic design has been repeatedly reorganized by changes in production technology. Desktop publishing altered page construction; image-processing software expanded photographic manipulation; vector applications changed illustration and typographic production. GenAI introduces a different starting condition because visual material can be proposed from verbal instructions, reference images, or transformations before the designer has manually constructed the image. This affects early exploration as well as later editing.

Research across design disciplines describes GenAI mainly in relation to ideation, visualization, and iterative development (Choudhury et al., 2025). Chen et al. (2025) and Fang et al. (2025) show that there is no single human-AI workflow. Designers may move between writing prompts, inspecting results, changing constraints, introducing references, and developing selected material. In practice, this means that generation can occur several times during one project rather than occupying a single preliminary stage.

The educational literature records the same movement. Suk (2025) found that design students associated GenAI with idea expansion, efficiency, and expressive possibilities, but prompt writing and revision remained difficult. Hwang and Wu (2025) reached a related conclusion in a workshop-based graphic design study: text-to-image systems changed the tasks students performed and the way those tasks had to be taught. Wagler (2025) adds an important studio perspective by showing that discussion and reflection remain necessary when generated material

enters a design course. The tool may accelerate production, yet students still need a basis for deciding what deserves further work.

A typical graphic design problem makes this clear. A generated image may be technically polished and still fail as a poster because its focal point competes with the headline, its symbolic content is irrelevant to the message, or its composition leaves no workable area for typography. Another output may look unfinished but offer a more useful structure for the brief. Such judgments rely on graphic design knowledge. They cannot be reduced to the visual finish of the generated image.

Studio assessment is affected for the same reason. Park (2025) discusses GenAI in relation to critique, collaboration, creative agency, ethical responsibility, and the visibility of process. If assessment is based only on the final image, the instructor has little evidence of how the student arrived there. Sketches, prompt changes, discarded outputs, intermediate compositions, and software edits can show where the student recognized a problem or changed direction. These records are familiar to studio education even though some of the material is now generated computationally.

This is also why the distinction between 'AI work' and 'software work' is becoming less useful in graphic design. Tekin Karagöz (2024) discusses AI image generation alongside Photoshop, Illustrator, Procreate, and other digital production environments. In a current workflow, an image may be generated, cropped, masked, composited, redrawn, recolored, vectorized, and combined with typography before it becomes part of a finished design. Generation and editing belong to the same production history, even when different tools are used.

3. Visual Decision-Making

Visual decision-making is used in this paper as a design term. It covers the judgments through which a designer decides what to keep, what to change, and what to discard. The criteria are not identical for every project. An editorial spread may give priority to reading order and the relation between image and text; a poster may depend more heavily on distance, hierarchy, and immediate recognition; an identity system requires consistency across several applications. Color, typography, composition, legibility, cultural reference, audience, and communication purpose enter these decisions in different combinations.

GenAI makes the selection problem more noticeable because alternatives accumulate quickly. Some differences are substantial; others are variations of the same visual idea. Wadinambiarachchi et al. (2024) provide empirical grounds for taking this distinction seriously. Their findings on fixation suggest that students should be asked to describe conceptual differences among alternatives instead of presenting a sequence of stylistic variations as evidence of exploration.

Professional judgment also appears in the human-AI co-creation literature. Chen et al. (2025) describe changes in design cognition and process, and Fang et al. (2025) identify different collaboration modes across conceptual design. These accounts locate human work in several places: defining a task, setting limits, interpreting outputs, and deciding what should happen next. In a studio course, critique can make these decisions explicit. The instructor can ask why one image was retained, which feature of the brief led to a revision, or why a visually attractive result was rejected.

Cultural knowledge becomes especially important when a generated image draws on an identifiable historical or artistic language. A model can produce a plausible stylistic resemblance without accounting for the cultural position of the source, the accuracy of its symbols, or the implications of placing that style in a new context. This is a design issue because visual references communicate before they are explained verbally.

Two contemporary practices illustrate different aspects of this problem. Refik Anadol works with data, machine intelligence, immersive environments, and spatial presentation. Anadol (2022) describes this relationship from within his own practice, while Oktan and Akyol Oktan (2024) examine 26 projects in relation to data visualization, artificial intelligence, memory, space, and audience. The computational image is only one part of these works; data selection, scale, architectural setting, and the conditions of viewing contribute to their meaning.

Murat Palta approaches visual transformation from another direction. His work brings the pictorial conventions of Ottoman miniature into contact with cinema and contemporary popular culture. Aracı (2025) discusses this practice through hybrid aesthetics, glocalization, and cultural sustainability. For design education, the relevance of Palta's work lies in the knowledge required to transform a historical visual language rather than merely reproduce its surface characteristics.

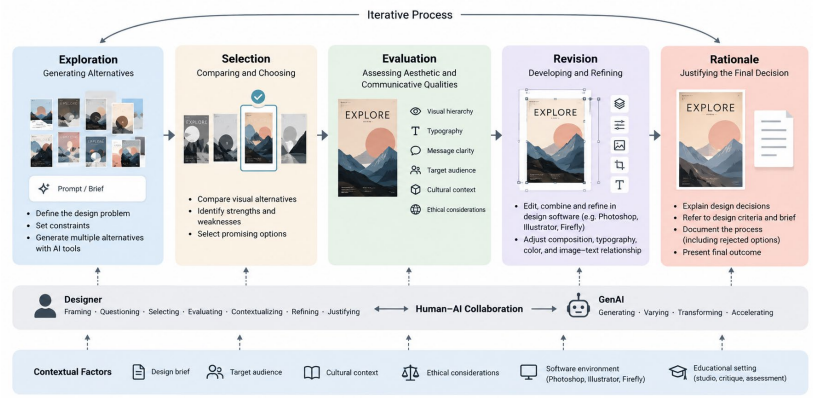
Iconography, narrative organization, cultural reference, and contemporary context all affect the reading of the image.

Anadol and Palta are used here for this limited purpose and are not treated as templates for the stages discussed later. Together they show that visual judgment may concern technological material, historical reference, spatial presentation, or cultural meaning. The criteria change with the work. That variability is precisely why visual decision-making is more useful as a studio question than as a fixed checklist.

4. Decision-Making Across an AI-Supported Studio Workflow

The recurring activities identified in this study are presented in Figure 1 as interconnected decision sites within an AI-supported design workflow. Their arrangement reflects the iterative character of studio practice: exploration, selection, evaluation, revision, and rationale may overlap or lead back to earlier decisions rather than follow a fixed sequence.

Figure 1
Visual Decision-Making in an AI-Supported Graphic Design Workflow

Note. Conceptual framework developed by the author; the figure was visualized with the assistance of OpenAI's ChatGPT image-generation tool.

4.1. Exploration, Selection, and Evaluation

At the beginning of a project, GenAI can enlarge the field of material available for discussion. Prompts, reference images, parameters, and successive revisions determine how broad that field

becomes. Alsswey (2025), in a controlled study with 112 students in a design software course, reported significant differences between intervention and control groups in utilitarian benefits, hedonic benefits, learnability, and user experience after the use of AI graphic design tools. These findings concern students' experience with the tools; they do not establish the quality of every generated alternative. For studio teaching, the distinction matters. Exploration can be documented by asking students to pursue more than one conceptual direction and to explain how those directions differ.

Selection begins before generation ends. A student may discard an output immediately because it misreads the brief, keep another as a compositional reference, and use a third only for a particular texture or figure. The useful question is not how many images were produced but what role each selected image has in the developing design. Criteria may include the clarity of the message, relation to the audience, hierarchy, typographic potential, technical feasibility, and the cultural associations carried by the imagery.

Evaluation is often inseparable from this selection. Once an alternative enters the layout, weaknesses that were not apparent in isolation become visible. An image may lose its effectiveness when combined with type; a color relationship may weaken legibility; a visual metaphor may prove too literal or culturally ambiguous. At this point the designer may return to generation, alter the brief, or continue with manual editing. The movement is recursive and depends on the particular problem rather than on a predetermined order.

4.2. Revision, Production, and Rationale

Selected material rarely remains untouched. It may be regenerated in part, masked, composited, redrawn, retouched, or reconstructed. Typography, grids, vector elements, and color systems may be developed separately and then integrated with the generated image. Tekin Karagöz (2024) places AI image generation within a wider ecology of new-media and digital production tools in visual arts education. This is a useful description of the studio situation: the provenance of an element matters, but so does the work performed on it after generation.

Revision also provides evidence of learning. A student who identifies a weak focal point and restructures the composition demonstrates a different level of engagement from a student who accepts the first plausible output. The same applies to typographic integration, cropping, color

correction, or the removal of misleading details. Intermediate files can therefore be discussed during critique without turning process documentation into a mechanical record of every action.

The final rationale gives the student an opportunity to connect these decisions to the brief. A concise account can identify the selected direction, the main revisions, the role of AI-generated material, and the reasons for the final composition. Prompt histories and rejected alternatives may support this explanation when they are relevant, but they are evidence rather than ends in themselves. What matters for assessment is whether the student can relate visual choices to communication goals and demonstrate control over the developing work.

Viewed together, exploration, selection, evaluation, revision, and rationale describe recurring moments in AI-supported graphic design. They correspond to the five activities identified in this study, but the studio workflow does not require five separate steps. Several may occur in the same critique or software session, and a late revision may reopen an earlier question. The framework is therefore best understood as a set of decision sites that can be observed across a project.

5. Implications for Graphic Design Education

The teaching context is changing because generative systems are entering software environments already used in graphic design courses. Osei-Wusu et al. (2026) developed an AI-assisted pedagogical framework for beginner graphic design using AI-powered platforms that included Adobe Firefly. Erlyana and Saputra (2026) compared Midjourney, DALL-E, and Adobe Firefly with undergraduate visual communication design students. These studies place generative tools inside design instruction and provide a more concrete basis for curriculum discussion than treating AI as a separate specialist topic.

For studio teaching, the immediate issue is how these functions are introduced alongside established software skills. Students learning Photoshop or Illustrator may encounter generative operations in the same broader workflow as masking, compositing, vector editing, typography, and layout. An instructor therefore has to address the decisions surrounding those operations. A generative fill, for example, can be discussed in terms of composition and continuity; an AI-generated image can be evaluated for its relationship to a headline, target audience, or cultural reference. The familiar language of graphic design remains applicable.

This has consequences for assignments. A final poster alone may provide too little information about the student's contribution. A compact process submission can include the brief interpretation, a few significant alternatives, selected revisions, and the final rationale. The number of process items should depend on the assignment rather than on a fixed template. In some projects a prompt sequence may be informative; in others, layered files or successive layouts may reveal more about the student's decisions.

Critique can work in the same way. Instead of separating AI use into a technical discussion, the instructor can ask ordinary design questions: Where does the eye move first? Does the image support or compete with the typography? Is the reference appropriate for this audience? What changed between these two versions? Why was this direction abandoned? Such questions keep the focus on design knowledge while making the use of generative tools discussable.

Ethical questions also belong to project work. Hu and Wang (2025) developed an ethical-touchpoints framework in design education using tools including ChatGPT, Adobe Firefly, and Runway ML. Their pilot study addresses transparency, reliability, and human-AI collaboration within an AI-enhanced motion graphics project. Chiu et al. (2024), from a broader educational perspective, distinguish AI literacy from AI competency and include knowledge, application, ethics, collaboration, and self-reflection in their framework. In a graphic design course, these concerns can be attached to concrete decisions about attribution, source material, reliability, and disclosure rather than taught only as abstract principles.

Foundational instruction remains necessary because it supplies the criteria used during these discussions. Typography, composition, hierarchy, color, image-text relations, visual culture, and communication theory allow students to explain why one solution works differently from another. The spread of GenAI in professional software changes where these criteria are applied; it does not make them secondary. For that reason, teaching AI in the graphic design studio is most coherent when it is attached to existing design problems, critique practices, and production methods.

Result

GenAI has increased the speed with which visual material can be produced and revised in graphic design. The literature reviewed here shows that this change affects ideation, studio practice, and assessment. Hwang and Wu (2025) document changes in graphic design education associated with

text-to-image generation, while Wagler (2025) records its use in design ideation and classroom discussion. Wadinambiarachchi et al. (2024) add an important qualification: under the conditions of their experiment, AI-supported ideation was associated with greater fixation and lower variety and originality. These findings make the designer's choices around generated material an appropriate object of educational attention.

The paper has organized those choices around five recurring activities: producing alternatives, selecting among them, evaluating their visual and communicative qualities, revising selected material, and explaining the final decision. In practice, these activities overlap. They can occur in a different order, repeat several times, or disappear into a single period of studio work. Their value as a framework lies in identifying places where design knowledge can be discussed and assessed, not in prescribing a five-step method.

For graphic design education, the immediate task is curricular rather than speculative. Generative systems such as Adobe Firefly are already being studied within design education (Erlyana & Saputra, 2026; Osei-Wusu et al., 2026). Studio courses can respond by documenting selected parts of the design process, using critique to examine visual choices, and asking students to account for the role of generated material in the finished work. This keeps attention on disciplinary learning while acknowledging the production environment students now encounter.

The framework remains conceptual. Its usefulness should be examined through classroom research. Think-aloud protocols, critique transcripts, process files, interviews, and rubrics could show whether the proposed decision sites are observable in student work and whether they differ between AI-supported and non-AI-supported projects. Such evidence would allow the framework to be revised on the basis of actual studio practice.

References

Alsswey, A. (2025). Examining students' perspectives on the use of artificial intelligence tools in higher education: A case study on AI tools of graphic design. Acta Psychologica, 258, 105190. https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105190

Anadol, R. (2022). Space in the mind of a machine: Immersive narratives. Architectural Design, 92(3), 28–37. https://doi.org/10.1002/ad.2810

Aracı, A. (2025). Hybrid aesthetics and cultural sustainability in the context of glocalization: Reshaping strategies in art. In D. Aydoğan (Ed.), Art management: Selected topics. Özgür Yayınları. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub904.c3739

Chen, G., Yu, Z., Xie, Y., Liu, Z., & Yu, C. (2025). The study of human-AI co-creation design under generative artificial intelligence: Cognition, process, method, and outcome. Journal of Engineering Design. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/09544828.2025.2567155

Chiu, T. K. F., Ahmad, Z., Ismailov, M., & Sanusi, I. T. (2024). What are artificial intelligence literacy and competency? A comprehensive framework to support them. Computers and Education Open, 6, 100171. https://doi.org/10.1016/j.caeo.2024.100171

Choudhury, M. M., Eisenbart, B., & Kuys, B. (2025). Artificial intelligence (AI) in the design process – A review and analysis on generative AI perspectives. Proceedings of the Design Society, 5, 631–640. https://doi.org/10.1017/pds.2025.10077

Erlyana, Y., & Saputra, M. G. (2026). Comparative study of generative AI tools in visual communication design education: Creativity and usability. JITK (Jurnal Ilmu Pengetahuan dan Teknologi Komputer), 11(3), 733–742. https://doi.org/10.33480/jitk.v11i3.7087

Fang, C., Zhu, Y., Fang, L., Long, Y., Lin, H., Cong, Y., & Wang, S. J. (2025). Generative AI-enhanced human-AI collaborative conceptual design: A systematic literature review. Design Studies, 97, 101300. https://doi.org/10.1016/j.destud.2025.101300

Hu, N., & Wang, W. (2025). Ethical touchpoints: A tool-based framework for teaching AI ethics in design education. In C.-Y. Chang, C.-H. Chen, & Y. Hsu (Eds.), IASDR 2025: Design Next. https://doi.org/10.21606/iasdr.2025.954

Hwang, Y., & Wu, Y. (2025). Graphic design education in the era of text-to-image generation: Transitioning to contents creator. International Journal of Art & Design Education, 44(1), 239–253. https://doi.org/10.1111/jade.12558

Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023). Artificial intelligence in fine arts: A systematic review of empirical research. Computers in Human Behavior: Artificial Humans, 1(2), 100004. https://doi.org/10.1016/j.chbah.2023.100004

Oktan, A., & Akyol Oktan, K. (2024). Refik Anadol's AI-based digital art and its intellectual connotations. Galactica Media: Journal of Media Studies, 6(3), 17–43. https://doi.org/10.46539/gmd.v6i3.478

Osei-Wusu, F., Asante, G., Asiedu, W., Muntaka, S. A., Yeboah, D., & Azameti, C. Y. (2026). An AI assisted pedagogical framework for improving beginner graphic design learning outcomes. Discover Education, 5, 328. https://doi.org/10.1007/s44217-026-01352-w

Park, H. (2025). Generative AI in studio-based design education: Human–AI relationships, collaboration and assessment. In C.-Y. Chang, C.-H. Chen, & Y. Hsu (Eds.), IASDR 2025: Design Next. https://doi.org/10.21606/iasdr.2025.845

Suk, K. J. (2025). How to use generative AI tools in design education: Focusing on the design production process. Journal of Basic Design & Art, 26(5), 323–336. https://doi.org/10.47294/KSBDA.26.5.22

Tekin Karagöz, C. (2024). Görsel sanatlar eğitiminde yeni medya ve yapay zekâ teknolojileri: Tech Nouveau. In F. Geçen (Ed.), Sanat eğitiminde yeni yaklaşımlar-1. Akademisyen Kitabevi. https://doi.org/10.37609/akya.3393.c8833

Wadinambiarachchi, S., Kelly, R. M., Pareek, S., Zhou, Q., & Velloso, E. (2024). The effects of generative AI on design fixation and divergent thinking. In Proceedings of the 2024 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (Article 380, pp. 1–18). Association for Computing Machinery. https://doi.org/10.1145/3613904.3642919

Wagler, A. (2025). Exploring generative AI as part of the design and creative process. Journal of Advertising Education, 29(2), 118–132. https://doi.org/10.1177/10980482251347510

Üretken Yapay Zekâ Çağında Grafik Tasarım Eğitiminde Görsel Karar Verme: Tasarımcının Üretmekten Seçmeye Değişen Rolü

Pamukkale Üniversitesi , Eğitim Fakültesi

Denizli, Türkiye

ORCID ID:0000-0001-8718-9608

Özet

Üretken yapay zekânın grafik tasarıma hızla entegre olması, tasarımcının görsel üretimdeki rolünü ve tasarım eğitiminde önceliklendirilen yeterlikleri dönüştürmektedir. Geleneksel grafik tasarım eğitimi öğrencilerin görsel kompozisyon oluşturma, düzenleme ve teknik olarak geliştirme becerilerine odaklanırken, üretken yapay zekâ sistemleri kısa sürede çok sayıda görsel alternatif üretebilmektedir. Bu dönüşüm, üretilen alternatifler arasından bilinçli görsel kararlar verme becerisinin önemini artırmaktadır.

Bu çalışma, üretken yapay zekâ bağlamında grafik tasarım eğitiminde görsel karar vermeyi tartışmayı ve tasarımcının rolünün üreticiden görsel çıktıları seçen, değerlendiren ve yönlendiren bir konuma doğru değişimini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma; üretken yapay zekâ, grafik tasarım eğitimi, tasarım süreçleri ve insan-yapay zekâ etkileşimine ilişkin güncel literatürün kavramsal bir incelemesi olarak tasarlanmıştır. Kavramsal sentez doğrultusunda, yapay zekâ destekli grafik tasarımda görsel karar verme; alternatif üretme, çıktıları karşılaştırma ve seçme, estetik ve iletişimsel uygunluğu değerlendirme, görsel çıktıları geliştirme ve nihai tasarım kararlarını gerekçelendirme etkinliklerini içeren bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Çalışma, üretken yapay zekânın tasarımcının rolünü ortadan kaldırmadığını; insan katkısının tasarım sürecindeki niteliğini değiştirdiğini ileri sürmektedir. Bu doğrultuda grafik tasarım eğitiminin, teknik yazılım becerileri ve görsel üretimin ötesine geçerek öğrencilerin yapay zekâ tarafından üretilen görsel alternatifleri eleştirel biçimde değerlendirme, seçme, geliştirme ve gerekçelendirme becerilerini geliştirmesi gerekmektedir. Görsel karar verme, yapay zekâ destekli yaratıcı süreçlerde anlamlı insan etkinliğini sürdürebilen tasarımcıların yetiştirilmesinde temel bir yeterlik hâline gelebilir.

Anahtar Kelimeler: Üretken yapay zekâ, Grafik tasarım eğitimi, Görsel karar verme, Tasarım eğitimi, İnsan-yapay zekâ etkileşimi.

1. Giriş

Üretken yapay zekâ (GenAI), metinden görsele sistemler, görüntü düzenleme araçları ve profesyonel yazılımlara entegre edilen üretken işlevler aracılığıyla grafik tasarım alanına girmiştir. Poster, editoryal görsel ya da kampanya görseli üzerinde çalışan bir tasarımcı açısından en belirgin değişim pratiktir: herhangi bir yön ayrıntılı biçimde geliştirilmeden önce birden fazla görsel yön üretilebilmekte ve denenebilmektedir. Ancak daha fazla görselin erişilebilir olması tasarım problemini kendiliğinden çözmez. Her çıktı; tasarım problemi, hedef kitle, mesaj ve içinde yer alacağı görsel sistemle ilişkili olarak değerlendirilmek zorundadır.

Bu ayrım grafik tasarım eğitiminde de görülmektedir. Hwang ve Wu (2025), bir grafik tasarım dersinde metinden görsele üretimi incelemiş ve kullanımının eğitim hedefleri ile öğretim yöntemlerinde değişiklik gerektirdiğini bildirmiştir. Wagler (2025), reklam tasarımı ve sayfa düzeni dersinde öğrencilerin GenAI'yi fikir geliştirme ve deneme süreçlerinde kullandıklarını; bununla birlikte özgünlük, stratejik yaratıcılık ve mesleki uygulamaya ilişkin soruların gündemde kaldığını gözlemlemiştir. Bu çalışmalar konuyu tasarım atölyesinin olağan sorunları içine yerleştirmektedir: bir fikrin nasıl geliştirildiği, alternatiflerin nasıl değerlendirildiği ve bir görsel çözümün eleştiri sürecinde nasıl savunulduğu.

Üretilen alternatiflerin sayısı yanıltıcı da olabilir. Wadinambiarachchi ve arkadaşları (2024), deneysel bir görsel fikir geliştirme görevinde yapay zekâ görüntü üreticisi kullanan katılımcıların başlangıç örneğine daha fazla sabitlendiğini belirlemiştir. Aynı grup daha az fikir üretmiş; çeşitlilik ve özgünlük düzeyleri de temel karşılaştırma grubundan daha düşük bulunmuştur. Bulgular belirli bir deneysel bağlama aittir; ancak hızlı varyasyon üretimi ile ıraksak düşünmenin aynı şey olmadığını göstermesi bakımından tasarım eğitimi açısından doğrudan önem taşımaktadır. Alternatiflerle dolu bir ekran, kavramsal açıdan hâlâ dar bir arayışı temsil edebilir.

İnsan-yapay zekâ ortak üretimine ilişkin çalışmalar da iş bölümünün tek biçimli olmadığını göstermektedir. Chen ve arkadaşları (2025), 80 çalışmayı inceleyerek bu literatürü biliş, süreç, yöntem ve çıktı boyutlarında düzenlemiştir. Fang ve arkadaşları (2025) ise GenAI destekli kavramsal tasarıma ilişkin sistematik incelemelerinde tasarım aşamalarında farklı iş birliği biçimleri belirlemiştir. Bir iş akışından diğerine değişen unsur, insan müdahalesinin nerede gerçekleştiğidir: görevin çerçevelenmesi, sınırlamaların belirlenmesi, sonuçların yorumlanması, bir yönün seçilmesi veya sistemin ürettiği içeriğin yeniden düzenlenmesi. Grafik tasarım eğitimi açısından bu müdahaleler, disipline özgü bilginin nerede gözlemlenebileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Tekin Karagöz (2024), yapay zekâyı yeni medya ve görsel sanatlar eğitiminin daha geniş bağlamı içinde ele almakta ve görüntü üreticilerini dijital üretim araçlarıyla aynı eğitim alanı içinde değerlendirmektedir. Bu çalışma, söz konusu tartışmanın bir bölümünü grafik tasarımda görsel yargıya odaklanarak geliştirmektedir. Burada görsel karar verme; alternatiflerin karşılaştırılması, korunması, elenmesi, değiştirilmesi, bağlama yerleştirilmesi ve sonunda açıklanması sırasında tasarımcının yaptığı seçimleri ifade etmektedir. Makale, güncel literatürün anlatısal okunmasına dayanan kavramsal bir çalışmadır. Tartışmayı düzenlemek amacıyla beş yinelenen etkinlik kullanılmaktadır; ancak bunlar evrensel bir sıra ya da doğrulanmış bir ölçme modeli olarak önerilmemektedir. Atölye çalışmalarında bu etkinlikler çoğu zaman örtüşmekte, tekrarlanmakta veya farklı bir sırada gerçekleşmektedir.

2. Üretken Yapay Zekâ ve Grafik Tasarım Sürecindeki Değişimler

Grafik tasarım, üretim teknolojilerindeki değişimlerle sürekli yeniden biçimlenmiştir. Masaüstü yayıncılık sayfa oluşturma süreçlerini değiştirmiş; görüntü işleme yazılımları fotoğrafik müdahale olanaklarını genişletmiş; vektörel uygulamalar illüstrasyon ve tipografik üretimi dönüştürmüştür. GenAI ise farklı bir başlangıç koşulu ortaya koymaktadır; çünkü tasarımcı görüntüyü elle oluşturmadan önce sözel komutlar, referans görseller veya dönüşümler aracılığıyla görsel malzeme önerilebilmektedir. Bu durum hem ilk keşif aşamalarını hem de sonraki düzenleme süreçlerini etkilemektedir.

Tasarım disiplinleri genelindeki araştırmalar GenAI'yi ağırlıklı olarak fikir geliştirme, görselleştirme ve yinelemeli geliştirme süreçleriyle ilişkilendirmektedir (Choudhury et al., 2025). Chen ve arkadaşları (2025) ile Fang ve arkadaşları (2025), tek bir insan-yapay zekâ iş akışının bulunmadığını göstermektedir. Tasarımcılar komut yazma, sonuçları inceleme, kısıtları değiştirme, referans ekleme ve seçilen malzemeyi geliştirme arasında hareket edebilmektedir. Uygulamada bu durum, üretimin yalnızca ilk aşamada gerçekleşmesi yerine aynı proje içinde birkaç kez tekrarlanabileceği anlamına gelmektedir.

Eğitim literatüründe de benzer bir hareket görülmektedir. Suk (2025), tasarım öğrencilerinin GenAI'yi fikirleri genişletme, verimlilik ve ifade olanaklarıyla ilişkilendirdiğini; ancak komut yazma ve revizyonun güçlük oluşturmaya devam ettiğini belirlemiştir. Hwang ve Wu (2025), atölye temelli grafik tasarım çalışmalarında metinden görsele sistemlerin öğrencilerin gerçekleştirdiği görevleri ve bu görevlerin öğretim biçimini değiştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Wagler (2025) ise üretilmiş görsel malzemenin tasarım dersine girdiği durumlarda tartışma ve yansıtmanın önemini koruduğunu göstermektedir. Araç üretimi hızlandırabilir; ancak öğrencilerin hangi çıktının geliştirilmeye değer olduğuna karar verebilmesi için bir değerlendirme temeline gereksinimi vardır.

Tipik bir grafik tasarım problemi bunu açık biçimde göstermektedir. Üretilmiş bir görüntü teknik açıdan etkileyici olabilir; ancak odak noktası başlıkla rekabet ettiği, sembolik içeriği mesajla ilgisiz olduğu veya kompozisyonu tipografi için kullanılabilir alan bırakmadığı için poster olarak başarısız olabilir. Başka bir çıktı tamamlanmamış görünebilir fakat tasarım problemi için daha işlevsel bir yapı sunabilir. Bu tür yargılar grafik tasarım bilgisine dayanır ve yalnızca üretilen görüntünün yüzeysel görsel niteliğine indirgenemez.

Atölye değerlendirmesi de aynı nedenle etkilenmektedir. Park (2025), GenAI'yi eleştiri, iş birliği, yaratıcı özerklik, etik sorumluluk ve sürecin görünürlüğü bağlamında tartışmaktadır. Değerlendirme yalnızca nihai görüntüye dayanırsa öğretim elemanının öğrencinin sonuca nasıl ulaştığına ilişkin kanıtı sınırlı kalır. Eskizler, komut değişiklikleri, elenen çıktılar, ara kompozisyonlar ve yazılım üzerinde yapılan düzenlemeler öğrencinin bir problemi nerede fark ettiğini veya yönünü nerede değiştirdiğini gösterebilir. Malzemenin bir bölümü artık hesaplamalı olarak üretilse de bu tür kayıtlar atölye eğitiminin tanıdık unsurlarıdır.

Bu nedenle grafik tasarımda 'yapay zekâ işi' ile 'yazılım işi' arasındaki ayrım giderek daha az işlevsel hâle gelmektedir. Tekin Karagöz (2024), yapay zekâ ile görüntü üretimini Photoshop, Illustrator, Procreate ve diğer dijital üretim ortamlarıyla birlikte ele almaktadır. Güncel bir iş akışında görüntü üretilebilir, kırpılabilir, maskelenebilir, birleştirilebilir, yeniden çizilebilir, renklendirilebilir, vektöre dönüştürülebilir ve tamamlanmış bir tasarımın parçası hâline gelmeden önce tipografiyle bütünleştirilebilir. Farklı araçlar kullanılsa bile üretim ve düzenleme aynı üretim geçmişinin parçalarıdır.

3. Görsel Karar Verme

Görsel karar verme bu çalışmada bir tasarım terimi olarak kullanılmaktadır. Kavram, tasarımcının neyin korunacağına, neyin değiştirileceğine ve neyin eleneceğine ilişkin yargılarını kapsamaktadır. Ölçütler her proje için aynı değildir. Editoryal bir sayfa düzeninde okuma sırası ile görsel-metin ilişkisi öncelikli olabilir; bir poster uzaklıktan algılanma, hiyerarşi ve hızlı tanınmaya daha fazla bağlı olabilir; kurumsal kimlik sistemi ise farklı uygulamalar arasında tutarlılık gerektirir. Renk, tipografi, kompozisyon, okunabilirlik, kültürel referans, hedef kitle ve iletişim amacı bu kararlara farklı birleşimlerle katılır.

GenAI, alternatiflerin hızla birikmesi nedeniyle seçim problemini daha görünür hâle getirmektedir. Bazı farklılıklar belirgindir; bazıları ise aynı görsel fikrin varyasyonlarıdır. Wadinambiarachchi ve arkadaşlarının (2024) sabitlenmeye ilişkin bulguları bu ayrımın önemini ampirik olarak desteklemektedir. Bulgular, öğrencilerden yalnızca stilistik varyasyon dizilerini keşif kanıtı olarak sunmaları yerine alternatifler arasındaki kavramsal farklılıkları açıklamalarının istenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Mesleki yargı insan-yapay zekâ ortak üretimi literatüründe de görülmektedir. Chen ve arkadaşları (2025) tasarım bilişi ve süreçlerindeki değişimleri açıklarken, Fang ve arkadaşları (2025) kavramsal tasarım boyunca farklı iş birliği biçimleri belirlemektedir. Bu çalışmalar insan emeğini görevi tanımlama, sınır koyma, çıktıları yorumlama ve bir sonraki adımı belirleme gibi farklı noktalara yerleştirmektedir. Atölye derslerinde eleştiri süreci bu kararları görünür kılabilir. Öğretim elemanı bir görüntünün neden korunduğunu, tasarım probleminin hangi özelliğinin revizyona yol açtığını veya görsel açıdan çekici bir sonucun neden elendiğini sorabilir.

Üretilen görüntü tanımlanabilir tarihsel veya sanatsal bir görsel dile dayandığında kültürel bilgi özellikle önem kazanır. Bir model, kaynağın kültürel konumunu, sembollerin doğruluğunu veya söz konusu üslubun yeni bir bağlama taşınmasının sonuçlarını hesaba katmadan ikna edici bir stil benzerliği üretebilir. Bu, görsel referansların sözel açıklamadan önce iletişim kurması nedeniyle doğrudan bir tasarım problemidir.

İki çağdaş sanat pratiği bu sorunun farklı yönlerini görünür kılmaktadır. Refik Anadol veri, makine zekâsı, sürükleyici ortamlar ve mekânsal sunumla çalışmaktadır. Anadol (2022) bu ilişkiyi kendi pratiği içinden açıklarken, Oktan ve Akyol Oktan (2024) 26 projeyi veri görselleştirme, yapay zekâ, bellek, mekân ve izleyici ilişkisi üzerinden incelemektedir. Hesaplamalı görüntü bu çalışmaların yalnızca bir parçasıdır; veri seçimi, ölçek, mimari ortam ve izleme koşulları da anlamın oluşumuna katkı sağlamaktadır.

Murat Palta görsel dönüşüme başka bir yönden yaklaşmaktadır. Çalışmaları Osmanlı minyatürünün resimsel geleneklerini sinema ve çağdaş popüler kültürle buluşturmaktadır. Aracı (2025), bu pratiği hibrit estetik, glokalleşme ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında ele almaktadır. Tasarım eğitimi açısından Palta'nın çalışmalarının önemi, tarihsel bir görsel dilin yalnızca yüzey özelliklerini yeniden üretmekten çok onu dönüştürmek için gereken bilgiyi göstermesidir. İkonografi, anlatı düzeni, kültürel referans ve çağdaş bağlam görüntünün okunmasını birlikte etkilemektedir.

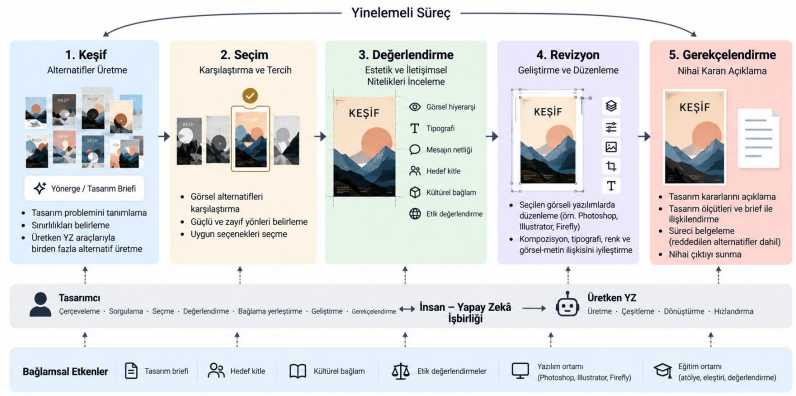
Anadol ve Palta burada sınırlı bir amaçla kullanılmakta ve sonraki bölümde tartışılan etkinliklerin şablonları olarak ele alınmamaktadır. Bu iki örnek, görsel yargının teknolojik malzeme, tarihsel referans, mekânsal sunum veya kültürel anlamla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ölçütler çalışmaya göre değişmektedir. Bu değişkenlik, görsel karar vermenin sabit bir kontrol listesinden çok atölye içinde tartışılabilecek bir soru olarak ele alınmasını anlamlı kılmaktadır.

4. Yapay Zekâ Destekli Atölye İş Akışında Karar Verme

Bu çalışmada belirlenen yinelenen etkinlikler Şekil 1'de yapay zekâ destekli tasarım iş akışı içindeki birbirine bağlı karar alanları olarak sunulmaktadır. Düzenleme, atölye pratiğinin yinelemeli karakterini

yansıtmaktadır: keşif, seçim, değerlendirme, revizyon ve gerekçelendirme sabit bir sıra izlemek yerine örtüşebilir veya önceki kararlara geri dönebilir.

Şekil 1

Yapay Zekâ Destekli Grafik Tasarım İş Akışında Görsel Karar Verme

Not. Kavramsal çerçeve yazar tarafından geliştirilmiş; şeklin görselleştirilmesinde OpenAI'nin ChatGPT görüntü üretim aracından yararlanılmıştır.

4.1. Keşif, Seçim ve Değerlendirme

Bir projenin başlangıcında GenAI, tartışmaya açık görsel malzeme alanını genişletebilir. Komutlar, referans görseller, parametreler ve ardışık revizyonlar bu alanın ne kadar genişleyeceğini belirler. Alsswey (2025), tasarım yazılımı dersine katılan 112 öğrenciyle yürüttüğü kontrollü çalışmada yapay zekâ grafik tasarım araçlarının kullanımından sonra müdahale ve kontrol grupları arasında yararcı fayda, hazsal fayda, öğrenilebilirlik ve kullanıcı deneyimi açısından anlamlı farklılıklar bildirmiştir. Bu bulgular öğrencilerin araçlarla yaşadığı deneyime ilişkindir; üretilen her alternatifin niteliğini kanıtlamaz. Atölye öğretiminde bu ayrım önemlidir. Keşif süreci, öğrencilerden birden fazla kavramsal yön izlemeleri ve bu yönlerin birbirinden nasıl ayrıldığını açıklamaları istenerek belgelenebilir.

Seçim, üretim sona ermeden başlar. Öğrenci bir çıktıyı tasarım problemini yanlış yorumladığı için hemen eleyebilir, başka bir çıktıyı kompozisyon referansı olarak koruyabilir ve üçüncü bir çıktıyı yalnızca belirli bir doku ya da figür için kullanabilir. Asıl soru kaç görüntü üretildiği değil, seçilen her görüntünün gelişmekte olan tasarım içinde hangi işlevi üstlendiğidir. Ölçütler mesajın açıklığı, hedef kitleyle ilişki, hiyerarşi, tipografik potansiyel, teknik uygulanabilirlik ve görselin taşıdığı kültürel çağrışımları içerebilir.

Değerlendirme çoğu zaman seçimden ayrı düşünülemez. Bir alternatif sayfa düzenine girdiğinde, tek başına görülürken fark edilmeyen zayıflıklar ortaya çıkabilir. Görüntü yazıyla birleştiğinde etkisini kaybedebilir; renk ilişkisi okunabilirliği zayıflatabilir; görsel metafor fazla doğrudan veya kültürel açıdan belirsiz kalabilir. Bu noktada tasarımcı yeniden üretime dönebilir, tasarım problemini değiştirebilir veya elle düzenlemeye devam edebilir. Hareket yinelemelidir ve önceden belirlenmiş bir sıradan çok ilgili probleme bağlıdır.

4.2. Revizyon, Üretim ve Gerekçelendirme

Seçilen malzeme nadiren değişmeden kalır. Bir bölümü yeniden üretilebilir, maskelenebilir, kompozit hâle getirilebilir, yeniden çizilebilir, rötuşlanabilir veya yeniden yapılandırılabilir. Tipografi, grid sistemleri, vektörel öğeler ve renk sistemleri ayrı ayrı geliştirildikten sonra üretilen görüntüyle bütünleştirilebilir. Tekin Karagöz (2024), yapay zekâ ile görüntü üretimini görsel sanatlar eğitimindeki daha geniş yeni medya ve dijital üretim araçları ekolojisi içinde konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım atölye durumunu açıklamak açısından işlevseldir: bir öğenin kaynağı önemlidir; ancak üretimden sonra o öğe üzerinde gerçekleştirilen çalışma da aynı ölçüde önem taşır.

Revizyon aynı zamanda öğrenmenin kanıtını sunar. Zayıf bir odak noktasını belirleyip kompozisyonu yeniden yapılandıran bir öğrenci, ilk makul çıktıyı olduğu gibi kabul eden bir öğrenciden farklı bir katılım düzeyi göstermektedir. Aynı durum tipografik bütünleştirme, kırpma, renk düzeltme veya yanıltıcı ayrıntıların çıkarılması için de geçerlidir. Ara dosyalar, süreç belgelemesini her işlemin mekanik kaydına dönüştürmeden eleştiri sırasında tartışılabilir.

Nihai gerekçelendirme, öğrencinin bu kararları tasarım problemiyle ilişkilendirmesine olanak verir. Kısa bir açıklama; seçilen yönü, temel revizyonları, yapay zekâ tarafından üretilen malzemenin rolünü ve nihai kompozisyonun gerekçelerini ortaya koyabilir. Komut geçmişleri ve elenen alternatifler gerekli olduğunda bu açıklamayı destekleyebilir; ancak bunlar başlı başına amaç değil, kanıttır. Değerlendirme açısından önemli olan öğrencinin görsel seçimleri iletişim amaçlarıyla ilişkilendirebilmesi ve gelişmekte olan çalışma üzerinde kontrol gösterebilmesidir.

Birlikte ele alındığında keşif, seçim, değerlendirme, revizyon ve gerekçelendirme yapay zekâ destekli grafik tasarımda yinelenen anları tanımlamaktadır. Bunlar çalışmada belirlenen beş etkinliğe karşılık gelmekle birlikte atölye iş akışı beş ayrı adım gerektirmez. Birkaç etkinlik aynı eleştiri ya da yazılım oturumunda gerçekleşebilir ve geç aşamadaki bir revizyon daha önceki bir soruyu yeniden gündeme getirebilir. Bu nedenle çerçeve, proje boyunca gözlemlenebilen karar alanları bütünü olarak anlaşılmalıdır.

5. Grafik Tasarım Eğitimine Yansımalar

Üretken sistemlerin grafik tasarım derslerinde hâlihazırda kullanılan yazılım ortamlarına girmesi öğretim bağlamını değiştirmektedir. Osei-Wusu ve arkadaşları (2026), Adobe Firefly'ın da yer aldığı yapay zekâ destekli platformları kullanarak başlangıç düzeyi grafik tasarım için yapay zekâ destekli bir pedagojik çerçeve geliştirmiştir. Erlyana ve Saputra (2026) ise lisans düzeyindeki görsel iletişim tasarımı öğrencileriyle Midjourney, DALL-E ve Adobe Firefly'ı karşılaştırmıştır. Bu çalışmalar üretken araçları doğrudan tasarım öğretiminin içine yerleştirmekte ve yapay zekâyı ayrı bir uzmanlık konusu olarak ele almaktan daha somut bir program tartışması zemini oluşturmaktadır.

Atölye öğretimi açısından temel mesele, bu işlevlerin yerleşik yazılım becerileriyle birlikte nasıl sunulacağıdır. Photoshop veya Illustrator öğrenen öğrenciler; maskeleme, kompozit oluşturma, vektörel düzenleme, tipografi ve sayfa düzeniyle aynı geniş iş akışı içinde üretken işlemlerle karşılaşabilir. Bu nedenle öğretim elemanının söz konusu işlemleri çevreleyen kararları da ele alması gerekir. Örneğin üretken dolgu kompozisyon ve süreklilik açısından; yapay zekâ tarafından üretilen bir görüntü ise başlık, hedef kitle veya kültürel referansla ilişkisi bakımından tartışılabilir. Grafik tasarımın yerleşik dili geçerliliğini korumaktadır.

Bu durum ödevleri de etkilemektedir. Tek başına nihai poster, öğrencinin katkısı hakkında sınırlı bilgi sağlayabilir. Kısa bir süreç dosyası; tasarım probleminin yorumunu, birkaç anlamlı alternatifi, seçilmiş revizyonları ve nihai gerekçeyi içerebilir. Süreç öğelerinin sayısı sabit bir şablona göre değil, ödevin niteliğine göre belirlenmelidir. Bazı projelerde komut dizisi bilgi sağlayabilirken, başka projelerde katmanlı dosyalar veya ardışık düzenlemeler öğrencinin kararlarını daha açık gösterebilir.

Eleştiri süreci de benzer biçimde işleyebilir. Yapay zekâ kullanımını ayrı bir teknik tartışmaya dönüştürmek yerine öğretim elemanı tasarımın olağan sorularını sorabilir: Göz ilk olarak nereye yöneliyor? Görüntü tipografiyi destekliyor mu, onunla rekabet mi ediyor? Bu referans hedef kitle için uygun mu? Bu iki sürüm arasında ne değişti? Bu yönden neden vazgeçildi? Bu sorular, üretken araçların kullanımını tartışılabilir kılarken odağı tasarım bilgisinde tutar.

Etik sorular da proje çalışmasının parçasıdır. Hu ve Wang (2025), ChatGPT, Adobe Firefly ve Runway ML gibi araçların kullanıldığı tasarım eğitiminde etik temas noktaları çerçevesi geliştirmiştir. Pilot çalışmaları, yapay zekâ destekli hareketli grafik projesinde şeffaflık, güvenilirlik ve insan-yapay zekâ iş birliğini ele almaktadır. Chiu ve arkadaşları (2024) ise daha geniş bir eğitim perspektifinden yapay zekâ okuryazarlığı ile yapay zekâ yeterliğini ayırmakta ve bilgi, uygulama, etik, iş birliği ve öz-yansıtmayı çerçevelerine dahil etmektedir. Grafik tasarım dersinde bu konular yalnızca soyut ilkeler olarak öğretilmek yerine atıf, kaynak malzeme, güvenilirlik ve açıklama gibi somut kararlarla ilişkilendirilebilir.

Temel tasarım eğitimi gerekliliğini korumaktadır; çünkü tartışmalarda kullanılan ölçütleri sağlar. Tipografi, kompozisyon, hiyerarşi, renk, görsel-metin ilişkileri, görsel kültür ve iletişim kuramı öğrencilerin bir çözümün neden diğerinden farklı işlediğini açıklamasına olanak tanır. GenAI'nin profesyonel yazılımlarda yaygınlaşması bu ölçütlerin uygulandığı yeri değiştirmekte; onları ikincil hâle getirmemektedir. Bu nedenle grafik tasarım atölyesinde yapay zekâ öğretimi, mevcut tasarım problemleri, eleştiri uygulamaları ve üretim yöntemleriyle ilişkilendirildiğinde daha tutarlı bir yapı kazanmaktadır.

Sonuç

GenAI, grafik tasarımda görsel malzemenin üretilme ve yeniden düzenlenme hızını artırmıştır. Burada incelenen literatür, bu değişimin fikir geliştirme, atölye pratiği ve değerlendirmeyi etkilediğini göstermektedir. Hwang ve Wu (2025), metinden görsele üretimle ilişkili olarak grafik tasarım eğitimindeki değişimleri ortaya koyarken; Wagler (2025) bu araçların tasarımda fikir geliştirme ve sınıf içi tartışmalardaki kullanımını kaydetmektedir. Wadinambiarachchi ve arkadaşları (2024) önemli bir sınırlılığa dikkat çekmektedir: deneylerinin koşulları altında yapay zekâ destekli fikir geliştirme daha yüksek sabitlenme, daha düşük çeşitlilik ve özgünlükle ilişkili bulunmuştur. Bu bulgular, tasarımcının üretilen malzeme çevresinde yaptığı seçimleri eğitimsel açıdan incelenmeye değer hâle getirmektedir.

Çalışma bu seçimleri beş yinelenen etkinlik etrafında düzenlemiştir: alternatif üretme, alternatifler arasından seçim yapma, görsel ve iletişimsel nitelikleri değerlendirme, seçilen malzemeyi yeniden düzenleme ve nihai kararı açıklama. Uygulamada bu etkinlikler örtüşmektedir. Farklı bir sırada gerçekleşebilir, birkaç kez tekrarlanabilir veya tek bir atölye çalışma dilimi içinde birleşebilir. Çerçevenin değeri, beş adımlı bir yöntem önermekten çok tasarım bilgisinin tartışılabileceği ve değerlendirilebileceği alanları görünür kılmasında yatmaktadır.

Grafik tasarım eğitimi açısından temel görev varsayımsal değil, programla ilgilidir. Adobe Firefly gibi üretken sistemler tasarım eğitimi içinde hâlihazırda araştırılmaktadır (Erlyana & Saputra, 2026; Osei-Wusu et al., 2026). Atölye dersleri tasarım sürecinin seçilmiş bölümlerini belgeleyerek, görsel seçimleri eleştiri yoluyla inceleyerek ve öğrencilerden bitmiş çalışmada üretilmiş malzemenin rolünü açıklamalarını isteyerek bu duruma yanıt verebilir. Böylece öğrencilerin karşılaştığı üretim ortamı kabul edilirken odak disipline özgü öğrenmede tutulabilir.

Çerçeve kavramsal niteliktedir. Kullanışlılığı sınıf araştırmalarıyla incelenmelidir. Sesli düşünme protokolleri, eleştiri kayıtları, süreç dosyaları, görüşmeler ve dereceli puanlama anahtarları; önerilen karar alanlarının öğrenci çalışmalarında gözlemlenip gözlemlenmediğini ve yapay zekâ destekli projelerle yapay

zekâ kullanılmayan projeler arasında farklılaşıp farklılaşmadığını gösterebilir. Bu tür kanıtlar, çerçevenin gerçek atölye uygulamalarına dayanarak yeniden düzenlenmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynakça

Alsswey, A. (2025). Examining students' perspectives on the use of artificial intelligence tools in higher education: A case study on AI tools of graphic design. Acta Psychologica, 258, 105190. https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105190

Anadol, R. (2022). Space in the mind of a machine: Immersive narratives. Architectural Design, 92(3), 28–37. https://doi.org/10.1002/ad.2810

Aracı, A. (2025). Hybrid aesthetics and cultural sustainability in the context of glocalization: Reshaping strategies in art. In D. Aydoğan (Ed.), Art management: Selected topics. Özgür Yayınları. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub904.c3739

Chen, G., Yu, Z., Xie, Y., Liu, Z., & Yu, C. (2025). The study of human-AI co-creation design under generative artificial intelligence: Cognition, process, method, and outcome. Journal of Engineering Design. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/09544828.2025.2567155

Chiu, T. K. F., Ahmad, Z., Ismailov, M., & Sanusi, I. T. (2024). What are artificial intelligence literacy and competency? A comprehensive framework to support them. Computers and Education Open, 6, 100171. https://doi.org/10.1016/j.caeo.2024.100171

Choudhury, M. M., Eisenbart, B., & Kuys, B. (2025). Artificial intelligence (AI) in the design process – A review and analysis on generative AI perspectives. Proceedings of the Design Society, 5, 631–640. https://doi.org/10.1017/pds.2025.10077

Erlyana, Y., & Saputra, M. G. (2026). Comparative study of generative AI tools in visual communication design education: Creativity and usability. JITK (Jurnal Ilmu Pengetahuan dan Teknologi Komputer), 11(3), 733–742. https://doi.org/10.33480/jitk.v11i3.7087

Fang, C., Zhu, Y., Fang, L., Long, Y., Lin, H., Cong, Y., & Wang, S. J. (2025). Generative AI-enhanced human-AI collaborative conceptual design: A systematic literature review. Design Studies, 97, 101300. https://doi.org/10.1016/j.destud.2025.101300

Hu, N., & Wang, W. (2025). Ethical touchpoints: A tool-based framework for teaching AI ethics in design education. In C.-Y. Chang, C.-H. Chen, & Y. Hsu (Eds.), IASDR 2025: Design Next. https://doi.org/10.21606/iasdr.2025.954

Hwang, Y., & Wu, Y. (2025). Graphic design education in the era of text-to-image generation: Transitioning to contents creator. International Journal of Art & Design Education, 44(1), 239–253. https://doi.org/10.1111/jade.12558

Oksanen, A., Cvetkovic, A., Akin, N., Latikka, R., Bergdahl, J., Chen, Y., & Savela, N. (2023). Artificial intelligence in fine arts: A systematic review of empirical research. Computers in Human Behavior: Artificial Humans, 1(2), 100004. https://doi.org/10.1016/j.chbah.2023.100004

Oktan, A., & Akyol Oktan, K. (2024). Refik Anadol's AI-based digital art and its intellectual connotations. Galactica Media: Journal of Media Studies, 6(3), 17–43. https://doi.org/10.46539/gmd.v6i3.478

Osei-Wusu, F., Asante, G., Asiedu, W., Muntaka, S. A., Yeboah, D., & Azameti, C. Y. (2026). An AI assisted pedagogical framework for improving beginner graphic design learning outcomes. Discover Education, 5, 328. https://doi.org/10.1007/s44217-026-01352-w

Park, H. (2025). Generative AI in studio-based design education: Human–AI relationships, collaboration and assessment. In C.-Y. Chang, C.-H. Chen, & Y. Hsu (Eds.), IASDR 2025: Design Next. https://doi.org/10.21606/iasdr.2025.845

Suk, K. J. (2025). How to use generative AI tools in design education: Focusing on the design production process. Journal of Basic Design & Art, 26(5), 323–336. https://doi.org/10.47294/KSBDA.26.5.22

Tekin Karagöz, C. (2024). Görsel sanatlar eğitiminde yeni medya ve yapay zekâ teknolojileri: Tech Nouveau. In F. Geçen (Ed.), Sanat eğitiminde yeni yaklaşımlar-1. Akademisyen Kitabevi. https://doi.org/10.37609/akya.3393.c8833

Wadinambiarachchi, S., Kelly, R. M., Pareek, S., Zhou, Q., & Velloso, E. (2024). The effects of generative AI on design fixation and divergent thinking. In Proceedings of the 2024 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (Article 380, pp. 1–18). Association for Computing Machinery. https://doi.org/10.1145/3613904.3642919

Wagler, A. (2025). Exploring generative AI as part of the design and creative process. Journal of Advertising Education, 29(2), 118–132. https://doi.org/10.1177/10980482251347510

Antropontolojik Perspektiften Kendini Anlama Bağlamında Felsefi Danışmanlık ve Çocuklarla Felsefe

Philosophical Counseling and Philosophy with Children in the Context of Self-Understanding from an Anthropontological Perspective

Nilüfer KARADAĞ, Dr.

Millî Eğitim Bakanlığı

Ankara, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-4658-2494

Öz

Bu çalışmanın amacı, Betül Çotuksöken'in geliştirdiği antropontoloji anlayışından hareketle felsefi danışmanlık ile Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımı arasındaki kuramsal ilişkiyi ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalı kavramsal çözümleme kullanılmıştır. Çotuksöken'in *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi* adlı çalışması başta olmak üzere insan, felsefe, dil, düşünme, bilgi, dış dünya ve felsefi danışmanlık üzerine çalışmalarından hareketle antropontolojinin temel kavramları belirlenmiş; bu kavramlar felsefi danışmanlık ve P4C literatürüyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Antropontoloji, insanı ontolojik olmanın yanında var olanla ilişki kuran, bilen, anlamlandıran, kavramlaştıran ve dil aracılığıyla dünyasını kuran bir varlık olarak ele almaktadır. Bu perspektif, felsefi danışmanlık açısından danışanın yaşantısını yalnızca psikolojik bir sorun alanı olarak değil, kişinin kendisi, başkaları, dünya ve değerler arasındaki ilişkisini yeniden sorgulayabileceği felsefi bir problem alanı olarak değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. P4C açısından ise çocuk, soru soran, kavramları sorgulayan, gerekçelendiren ve dünyasını anlamlandıran bir felsefi özne olarak görünür hâle gelmektedir. Çalışmanın temel savı, felsefi danışmanlık ile P4C'nin antropontolojik açıdan ortak paydasının, insanın soru sorma, kavramsallaştırma ve diyalog yoluyla kendisiyle ve dünyayla ilişkisini yeniden düşünmesine imkân veren felsefi soruşturma pratiği olduğudur. Bu bağlamda antropontoloji, uygulamalı felsefenin farklı görünümleri arasında kuramsal bir köprü oluşturabilecek bir perspektif olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Betül Çotuksöken, antropontoloji, Felsefi danışmanlık, Çocuklar için felsefe, P4C, Felsefi soruşturma.

Abstract

This study aims to examine the theoretical relationship between philosophical counseling and Philosophy for Children (P4C) from the perspective of Betül Çotuksöken's anthropontology. The study employs conceptual analysis based on document analysis as a qualitative research approach. Drawing primarily on Çotuksöken's *Anthropontology or Human-Ontology* and her works on human beings, philosophy, language, thought, knowledge, the external world, and philosophical counseling, the study identifies the fundamental concepts of anthropontology and discusses them in relation to philosophical counseling and P4C literature. Anthropontology approaches human beings not merely as ontological objects but as beings who establish relations with beings, know, interpret, conceptualize, and construct their world through language. From this perspective, philosophical counseling can be understood not merely as an intervention into a psychological problem but as a philosophical inquiry into the individual's relationship with oneself, others, the world, and values. In the context of P4C, the child appears not as an incomplete adult but as a philosophical subject capable of questioning, conceptualizing, giving reasons, and interpreting the world. The central argument of the study is that the anthropontological common ground between philosophical counseling and P4C lies in philosophical inquiry as a practice through which human beings reconsider their relationship with themselves and the world through questioning, conceptualization, and dialogue. In this respect, anthropontology can provide a theoretical bridge between different forms of applied philosophy.

Keywords: Betül Çotuksöken, anthropontology, philosophical counseling, Philosophy for Children, P4C, philosophy of human beings, philosophical inquiry.

1. Giriş

Felsefenin yalnızca kuramsal bir bilgi alanı olmadığı, insanın kendisi, başkaları ve dünya ile kurduğu ilişkiyi sorgulama biçimi olarak da işlev gördüğü düşüncesi, çağdaş uygulamalı felsefe tartışmalarının temel dayanaklarından biridir. Felsefi Danışmanlık ve Çocuklar İçin Felsefe (P4C) bu dönüşümün iki farklı görünümünü oluşturmaktadır. Her iki yaklaşımda da felsefe, filozofların düşüncelerini aktarmaktan ziyade, bireyin kendi düşüncelerini soruşturmasını sağlayan bir etkinlik olarak ele alınmaktadır (Lipman, 2003; Marinoff, 2002; Raabe, 2001).

Felsefi danışmanlıkta danışanın yaşadığı problem, yalnızca ortadan kaldırılması gereken bir güçlük olarak görülmez. Danışanın kullandığı kavramlar, benimsediği değerler, dünyaya ilişkin varsayımları ve kendisi hakkındaki kabulleri soruşturmanın konusu hâline gelir. Dolayısıyla felsefi danışmanlıkta "sorun" ile "felsefi soru" arasında dönüştürücü bir ilişki söz konusudur. Bireyin "Nasıl yaşamalıyım?", "İyi yaşam nedir?", "Özgür olmak ne demektir?", "Adil davranmak nedir?" ya da "Ben kimim?" gibi sorularla karşılaşması, gündelik bir problemin kavramsal bir soruşturmaya dönüşmesini mümkün kılar. P4C yaklaşımında da çocukların felsefi sorular üzerinde birlikte düşünmeleri, kavramları açıklığa kavuşturmaları, gerekçeler sunmaları ve farklı bakış açılarını değerlendirmeleri amaçlanır (Lipman, 2003; Splitter & Sharp, 1995). P4C'de çocuk yalnızca bilgi edinmesi gereken bir öğrenci olarak görülmez; soruşturma sürecine katılan bir özne olarak kabul edilir. Bu iki uygulama alanının ortak kuramsal zemini, Betül Çotuksöken'in (1950-) geliştirdiği "antropontoloji" kavramı üzerinden yeniden düşünülmesi PC4 ile felsefi danışmanlığı bir araya getirmektedir.

Çotuksöken, antropontolojiyi hem felsefenin temel bir disiplini hem de felsefi bir bakış açısı olarak ele almakta; insan ile varlık arasındaki ilişkiyi insanın düşünme, bilme ve dilsel anlamlandırma etkinlikleri üzerinden değerlendirmektedir (Çotuksöken, 2018). *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi* adlı çalışmasının temel savı, felsefenin yapısı gereği antropontolojik olduğudur. Çünkü felsefe, insan varoluşuyla kendisini gerçekleştiren bir bilme ve düşünme etkinliğidir.

Çotuksöken'in yaklaşımında insanın "arada olan" bir varlık olarak ele alınması da önemlidir. İnsan kendisi ile dünya, düşünme ile var olan, bireysel yaşantı ile toplumsal gerçeklik arasında ilişki kuran bir varlıktır. Dolayısıyla insanı anlamak, onun ne olduğu, neyle ve nasıl ilişki kurduğu sorusunu da gündeme getirir (Çotuksöken, 2018).

Çalışmanın temel problemi "Antropontolojik insan anlayışı, felsefi danışmanlık ile P4C'nin kuramsal temellerini nasıl yeniden düşünmeyi mümkün kılar?" şeklinde ifade edilebilir. Bu temel problem doğrultusunda çalışmada üç alt soru ele alınmaktadır:

1. Çotuksöken'in antropontoloji anlayışında insan ve felsefe arasındaki ilişki nasıl kurulmaktadır?
2. Antropontolojik yaklaşım felsefi danışmanlığın amaç ve işleyişini nasıl açıklayabilir?

3. Antropontolojik insan anlayışı P4C'de çocuğun felsefi özne olarak konumlandırılmasına nasıl katkı sağlayabilir?

Çalışmanın özgünlüğü, antropontolojiyi yalnızca insan felsefesi açısından ele almak yerine, onu felsefi danışmanlık ve P4C arasında ortak bir kuramsal zemin oluşturabilecek şekilde değerlendirmesidir.

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı kavramsal ve kuramsal bir inceleme olarak tasarlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yoluyla elde edilen felsefi ve eğitimsel kaynaklar kavramsal çözümleme yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel kaynağını Çotuksöken'in *Antropontoloji ya da İnsan-Varlıkbilgisi* (2018) adlı eseri oluşturmaktadır. Buna ek olarak, Çotuksöken'in felsefi danışmanlık üzerine gerçekleştirdiği çalışmalar ve bildiriler incelenmiştir. Yazarın akademik yayın kayıtlarında "Felsefenin Neliği Bağlamında Felsefi Danışmanlık: Antropontolojik Bakış Açısı" ve "'İnsan Kimdir?' Sorusu Eşliğinde Felsefi Danışmanlık" başlıklı çalışmalarının bulunması, antropontoloji ile felsefi danışmanlık arasındaki ilişkinin yazarın kendi çalışmalarında da doğrudan kurulduğunu göstermektedir. P4C boyutunda ise Lipman (2003), Splitter ve Sharp (1995), Gregory (2007) ve Kennedy (2004) gibi temel çalışmalardan yararlanılmıştır. Analiz üç kavramsal eksende gerçekleştirilmiştir:

a. İnsan–varlık ilişkisi

b. Soru–kavram–diyalog ilişkisi

c. Felsefi soruşturma–kendini anlama ilişkisi

Bu üç eksen üzerinden antropontoloji, felsefi danışmanlık ve P4C arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

3. Betül Çotuksöken'de Antropontoloji: İnsan ve Varlık Arasında "Arada Olma"

Çotuksöken'in antropontoloji kavramı, insan ile varlık arasındaki ilişkinin insanın bilme ve anlamlandırma etkinliği üzerinden ele alınmasına dayanır. Antropontoloji, ontolojiye insanı ekler,

insanın var olanla kurduğu ilişkinin felsefi olarak soruşturulmasını ifade eder. Çotuksöken'in ifadesiyle antropontoloji, "insan-varlıkbilgisi" olarak düşünülebilir. Bu bağlamda insan, var olanın karşısında pasif bir gözlemci değildir. İnsan, var olanı düşünür, kavramlaştırır, anlamlandırır ve dil aracılığıyla ifade eder. Böylece insan ile dünya arasında karşılıklı bir ilişki oluşur (Çotuksöken, 2018). Bu yaklaşımda "arada olma" kavramı belirleyicidir. İnsan, yalnızca kendisi olarak değil; dünya, başkaları, kültür, tarih, dil ve bilgi ile ilişkisi içinde anlaşılabilir. Dolayısıyla antropontolojik bakış açısından insanı anlamak, insanın dünyayla kurduğu anlamlandırıcı ilişkiyi anlamaktır. Bu nokta felsefi danışmanlık ve P4C açısından önemlidir. Çünkü her iki uygulamada da insanın kendisi ve dünyası hakkındaki hazır kabulleri doğrudan sorgulama konusu yapılmaktadır.

4. Antropontolojik İnsan Anlayışı ve Felsefi Danışmanlık

Felsefi danışmanlık, kişinin yaşamında karşılaştığı sorunları felsefi kavramlar ve düşünme yöntemleri aracılığıyla incelemesini amaçlayan uygulamalı felsefe alanlarından biridir (Achenbach, 1995; Marinoff, 2002; Raabe, 2001). Ancak felsefi danışmanlığı yalnızca "filozoflardan tavsiye alma" biçiminde değerlendirmek, onun felsefi niteliğini zayıflatır. Felsefi danışmanlıkta temel etkinlik, danışanın kendi düşüncelerini görünür hâle getirmesi ve bunları eleştirel biçimde sorgulamasıdır. Bu noktada antropontolojik yaklaşım önemli bir teorik açıklama sunabilir. Danışanın:

"Kendimi başarısız hissediyorum." ifadesi ele alındığında felsefi danışman gündeme Başarı nedir? Başarısızlık neye göre belirlenir? Bir insanın değerini başarı belirler mi? Başarı ile mutluluk arasında zorunlu bir ilişki var mıdır? İnsan kendisini hangi ölçütlere göre değerlendirmelidir? Gündeme getirebilir. Burada danışanın yaşantısı kavramsal bir soruşturmaya dönüşmektedir. Antropontolojik açıdan bu süreç, insanın kendi varoluşuna ilişkin anlamlandırma biçimini yeniden düşünmesidir. Bu nedenle felsefi danışmanlığın temel hareketi şöyle gösterilebilir:

Yaşantı → Sorun → Soru → Kavram → Diyalog → Yeniden düşünme → Yeni anlamlandırma

Bu süreçte danışman, danışanın yerine cevap üretmez. Daha ziyade danışanın kendi düşüncelerini felsefi soruşturma yoluyla yeniden değerlendirmesine eşlik eder. Çotuksöken'in 2024 tarihli çalışmaları arasında doğrudan "Felsefenin Neliği Bağlamında Felsefi Danışmanlık: Antropontolojik Bakış Açısı" başlığının bulunması, bu bağlantının yalnızca dışarıdan kurulmuş

bir yorum olmadığını, onun felsefi danışmanlık üzerine düşünüşünün de antropontolojik bir eksene sahip olduğunu göstermektedir.

Antropontoloji ile felsefi danışmanlık arasındaki en önemli kesişimlerden biri "İnsan kimdir?" sorusudur. Çotuksöken'in 2024 yılında gerçekleştirdiği felsefi danışmanlık çalışmasının başlığının doğrudan "'İnsan Kimdir?' Sorusu Eşliğinde Felsefi Danışmanlık" olması dikkat çekicidir. Bu soru ilk bakışta soyut bir antropoloji sorusu gibi görünse de felsefi danışmanlığın birçok temel problemine açılır:

Ben kimim? Nasıl bir insan olmak istiyorum? Beni ben yapan nedir? Başkalarının beklentileri kimliğimi ne ölçüde belirler? İnsan kendisini değiştirebilir mi? İyi yaşam nedir? Bu soruların hiçbirinin yalnızca ampirik bilgiyle cevaplanması mümkün değildir. Çünkü burada kişinin kendi yaşamını hangi kavramlarla anlamlandırdığı söz konusudur. Dolayısıyla felsefi danışmanlık antropontolojik açıdan, insanın kendi "arada olma" durumunu fark ederek kendisi, başkaları ve dünya arasındaki ilişkilerini yeniden düşünmesine imkân veren bir felsefi etkinlik olarak yorumlanabilir.

5. Antropontoloji ve P4C: Çocuğun Felsefi Özne Olarak Konumlandırılması

P4C'nin temel düşüncesi, çocukların felsefe yapabilecekleri ve felsefi soruşturmaya katılabilecekleri kabulüne dayanır. Lipman'a (2003) göre çocukların eleştirel, yaratıcı ve özenli düşünme becerilerinin geliştirilmesi felsefi soruşturma topluluğu içerisinde gerçekleştirilebilir. Bu yaklaşım, geleneksel öğretmen merkezli eğitim anlayışından farklıdır.

Geleneksel model: Öğretmen → bilgi → öğrenci

P4C modeli: Soru → topluluk → diyalog → gerekçelendirme → yeniden düşünme

Bu dönüşüm antropontolojik açıdan değerlendirildiğinde, çocuğun *arada bir varlık* olarak anlam kuran bir insan olarak kabul edildiği görülür. Çocuk soru sorar, kavramları kullanır, ayrımlar yapar, gerekçe sunar, karşı görüşleri değerlendirir, kendi düşüncesini yeniden gözden geçirir. Dolayısıyla çocuk, dünyayı anlamlandıran aktif bir özne olarak ortaya çıkar. Bu durum Çotuksöken'in insanı düşünme, dil ve bilgi ilişkisi içinde ele alan antropontolojik yaklaşımıyla örtüşmektedir.

Antropontoloji ile P4C arasındaki en güçlü bağlantılardan biri "kavram"dır. Çotuksöken'in düşüncesinde felsefi bilme etkinliği, insanın var olanı kavramlaştırmasıyla ilişkilidir. İnsan, tekil yaşantıların ötesine geçerek onları kavramsal düzlemde değerlendirebildiği ölçüde düşünsel bir mesafe kazanır. Çotuksöken de kavramların düşünme ve bilgi üretimindeki rolünü özellikle vurgulamaktadır. P4C'de de kavramlar soruşturmanın temel araçlarıdır. Örneğin; "Adalet nedir?" sorusuyla başlayan bir soruşturma kısa sürede şu sorulara dönüşebilir: Herkese eşit davranmak adil olmak mıdır? İhtiyacı olana daha fazla vermek adaletsizlik midir? Eşitlik ile adalet aynı şey midir? Çocuk burada bir tanımı ezberlememektedir. Kavramın sınırlarını ve kullanım koşullarını araştırmaktadır. Dolayısıyla P4C'de kavram soruşturması, antropontolojik açıdan insanın dünyayı anlamlandırma biçiminin soruşturulması olarak değerlendirilebilir.

6. Felsefi Danışmanlık ve P4C'nin Ortak Antropontolojik Zemini

Felsefi danışmanlık ile P4C farklı yaş gruplarına, farklı amaçlara ve farklı uygulama bağlamlarına sahiptir. Bu nedenle ikisini aynılaştırmak doğru değildir.

Bununla birlikte iki alan arasında önemli bir ortak yapı bulunmaktadır:

Antropontolojik eksen	**Felsefi danışmanlık**	**P4C**
İnsan	Danışan	Çocuk
Yaşantı	Yaşam problemi	Çocuğun deneyimi
Soru	Felsefi problem	Felsefi soru
Kavram	Kavramsal analiz	Kavram soruşturması
Dil	Danışanın söylemi	Çocukların söylemi
Diyalog	Danışman-danışan	Felsefi topluluk
Sorgulama	Öz-sorgulama	Birlikte sorgulama
Anlamlandırma	Yaşamın yeniden yorumlanması	Dünyanın yeniden düşünülmesi
Özne	Kendini anlamaya çalışan kişi	Düşünen çocuk

Bu tablo, iki uygulamanın ortak noktasının "felsefi soruşturma" olduğunu göstermektedir. Felsefi danışmanlıkta birey kendi yaşamını sorgularken, P4C'de çocuk dünyaya ilişkin kavramları sorgular. Ancak her iki durumda da soruşturma, kişinin hazır düşünce kalıplarının görünür hâle gelmesini sağlar.

Antropontolojik perspektif, felsefenin insanın kendisini anlamlandırma çabası olduğunu kabul ettiğinde, klasik "Kendini bil!" buyruğu yeni bir anlam kazanır. Kendini bilmek insanın yalnızca kendisi hakkında birtakım bilgiler edinmesi değildir. Kendini bilmek, insanın birtakım bilgiler edinirken hangi kavramlarla düşündüğünü, hangi değerleri benimsediğini, düşüncenin hangi varsayımlara dayandığını, kişinin başkalarının düşüncelerini nasıl değerlendirdiğini ve dünyayı nasıl anlamlandırdığını sorgulamaktır. Bu nedenle felsefi danışmanlıkta "kendini bilme", P4C'de ise "düşünmeyi düşünme" süreçleri birbirine yaklaşır. Her iki durumda da felsefe, insanın kendisine dışarıdan bakabilmesine olanak sağlayan "refleksiyonel bir düşünme etkinliği" hâline geldiği görülmektedir.

Antropontolojik açıdan değerlendirildiğinde, felsefi danışmanlık ile P4C arasında üç temel ortaklık bulunduğu ileri sürülebilir. Birincisi: "İnsan bir "soruşturma varlığıdır." İnsan, yalnızca içinde bulunduğu koşullara tepki veren bir varlık değildir. Koşullarını sorgular, anlamlandırır ve kavramsallaştırır. Bu özellik felsefi danışmanlıkta danışanın kendi yaşamını sorgulamasında; P4C'de ise çocuğun dünyaya ilişkin sorular üretmesinde ortaya çıkar. İkinci olarak "İnsan kavramsal bir varlıktır." İnsan yaşantılarını kavramlar aracılığıyla anlamlandırır. "Adalet", "özgürlük", "mutluluk", "sorumluluk" ve "kimlik" gibi kavramlar teorik sözcükler gibi görünse de insanın dünyayla ilişkisini düzenleyen anlam yapılarıdır. Dolayısıyla kavramların sorgulanması, dolaylı olarak insanın dünyayla ilişkisinin sorgulanması anlamına gelmektedir. Son olarak "İnsan diyalojik bir varlıktır." Felsefi düşünme tek başına gerçekleştirilebilse de özellikle felsefi danışmanlık ve P4C bağlamında diyalog merkezi öneme sahiptir. Danışan kendi düşüncesini danışmanla birlikte sorgular. Çocuk kendi düşüncesini felsefi danışmanlık bağlamında gerçekleşen bir felsefi topluluk içinde değerlendirebilir. Her iki durumda da başkasının düşüncesi, kişinin kendi düşüncesini görmesini sağlayan bir ayna işlevi görecektir. Bu açıdan, felsefi diyalog sıradan iletişimin ötesinde, insanın kendisini ve dünyasını anlamlandırmasının bir biçimi olduğu görülmektedir.

7. Sonuç

Bu çalışmada Betül Çotuksöken'in antropontoloji anlayışı, felsefi danışmanlık ve P4C arasındaki kuramsal ilişki açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel sonucuna göre antropontoloji, insanı yalnızca öylece yerinde duran, "var olan" bir nesne olarak değil, var olanla ilişki kuran, bilen, düşünen, kavramlaştıran, dil aracılığıyla anlamlandıran ve kendisini yeniden sorgulayabilen bir varlık olarak ele almaktadır (Çotuksöken, 2018). Bu insan anlayışı felsefi danışmanlık açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Felsefi danışmanlıkta, danışanın yaşadığı problem, kişinin kendisi ve dünyası hakkındaki kavramsal kabullerini yeniden değerlendirmesine olanak sağlayan bir felsefi soruşturma alanıdır. P4C açısından ise antropontoloji çocuğun "henüz yetişkin olmamış birey" şeklindeki eksiklik merkezli anlayışından uzaklaşarak, onu soru soran, düşünen, kavramlaştıran ve anlamlandıran bir felsefi özne olarak değerlendirmeye imkân vermektedir.

Bu nedenle felsefi danışmanlık ile P4C arasında felsefi soruşturma, kavram, dil, diyalog ve anlamlandırma eksenlerinde ortak bir antropontolojik zemin üzerinde buluşabileceği ileri sürülebilir. Bu çerçevede antropontoloji, uygulamalı felsefenin farklı alanlarını birbirinden bağımsız uygulamalar olarak görmek yerine, bunların ortak insan anlayışını sorgulamak açısından işlevsel bir kuramsal perspektif sunmaktadır. Sonuç olarak felsefi danışmanlıkta yetişkinin, P4C'de ise çocuğun felsefi özne olarak konumlandırılması, "İnsan, kendisiyle ve dünyayla ilişkisini felsefi soruşturma yoluyla yeniden kurabilir mi?" ortak bir temel soruya bağlanabilir. Antropontolojik perspektif açısından bu soruya verilebilecek yanıt, felsefenin insanın kendisini ve dünyasını anlamlandırma etkinliği olması nedeniyle olumlu yöndedir. Felsefi danışmanlık ve P4C de bu etkinliğin farklı yaşantı ve bağlamlardaki iki görünümünü oluşturmaktadır.

Kaynakça

Achenbach, G. B. (1995). *Philosophische Praxis*. Dinter.

Çotuksöken, B. (2018). *Antropontoloji ya da insan-varlıkbilgisi*. Notos Kitap.

Çotuksöken, B. (2024a). *Felsefenin neliği bağlamında felsefi danışmanlık: Antropontolojik bakış açısı* [Bildiri]. Felsefi Danışmanlık Seminerleri.

Çotuksöken, B. (2024b). *"İnsan kimdir?" sorusu eşliğinde felsefi danışmanlık: "Arada olma" izleği eşliğinde felsefi danışmanlık* [Bildiri]. Felsefi Danışmanlık Seminerleri.

Gregory, M. R. (2007). A framework for facilitating classroom dialogue. *Inquiry: Critical Thinking Across the Disciplines, 22*(1), 25–36.

Kennedy, D. (2004). The well of being: An ontology of child and adult. *Journal of Philosophy of Education, 38*(2), 289–308.

Lipman, M. (2003). *Thinking in education* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Marinoff, L. (2002). *Philosophical practice*. Academic Press.

Raabe, P. B. (2001). *Philosophical counseling: Theory and practice*. Praeger.

Splitter, L. J., & Sharp, A. M. (1995). *Teaching for better thinking: The classroom community of inquiry*. Australian Council for Educational Research.

Eco-Art Practices in Social Studies Education: An Activity-Based Approach from Environmental Awareness to Ecological Citizenship

Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ

Inonu University, Faculty of Education,

Department of Turkish and Social Sciences Education,

Social Studies Education Program

Malatya, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-3633-8957

Öz

Günümüzde iklim değişikliği, atık sorunu, doğal kaynakların azalması, biyolojik çeşitliliğin kaybı ve çevresel adaletsizlik gibi sorunlar, bireylerin çevreye ilişkin bilgi ve farkındalıklarının ötesinde sorumluluk, katılım ve eylem geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu durum çevre eğitiminin yalnızca bilgi aktarımına dayalı olarak değil, öğrencilerin gerçek yaşam problemleriyle karşılaşmalarını, bu problemleri sorgulamalarını ve çözüm süreçlerine aktif olarak katılmalarını sağlayacak deneyimsel yaklaşımlarla ele alınmasını önemli hâle getirmektedir. Disiplinler arası yapısı nedeniyle Sosyal Bilgiler dersi, çevresel sorunların toplumsal, ekonomik, kültürel ve vatandaşlık boyutlarıyla ele alınabileceği önemli bir öğrenme alanıdır. Bu bağlamda eko-sanat, çevre eğitimi ile sanat eğitimini bütünleştirerek öğrencilerin çevresel sorunları yaratıcı, eleştirel ve deneyimsel yollarla anlamlandırmalarına olanak sağlayan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler eğitiminde kullanılabilecek eko-sanat temelli etkinlik örnekleri geliştirmek ve bu etkinliklerin çevresel farkındalık, yaratıcılık, eleştirel düşünme, sorumluluk ve ekolojik vatandaşlık açısından pedagojik olanaklarını ortaya koymaktır. Çalışma, kuramsal inceleme ve etkinlik tasarımına dayalı betimsel bir çalışma olarak yapılandırılmıştır. Eko-sanat eğitimi, çevre eğitimi, sanat temelli öğrenme ve çevresel vatandaşlık alanındaki çalışmalar incelenerek Sosyal Bilgiler dersiyle ilişkilendirilebilecek etkinlikler geliştirilmiştir. Önerilen etkinlikler; çevresel problemi fark etme, araştırma ve sorgulama, sanatsal anlamlandırma, paylaşma ve müzakere ve yurttaşlık eylemi olmak üzere beş aşamalı bir süreç üzerine kurulmuştur. Bu kapsamda "Atıktan Sanata: Yaşadığım Çevrenin Ekolojik Portresi",

"Kırık Parçalar, Bütün Bir Hikâye", "Geleceğe Mesaj", "Bir Sorun, Bir Sanat Eseri, Bir Çözüm" ve "Ekolojik Sanat Eylemi" başlıklı beş etkinlik önerilmiştir. Etkinliklerin ortak özelliği, öğrencilerin çevresel sorunları yalnızca öğrenilecek bilgiler olarak değil, gözlemleyebilecekleri, sorgulayabilecekleri, sanatsal yollarla yeniden yorumlayabilecekleri ve çözüm geliştirebilecekleri toplumsal meseleler olarak ele almalarını sağlamaktır. Sonuç olarak eko-sanat temelli etkinliklerin Sosyal Bilgiler eğitiminde çevresel farkındalığı yaratıcılık, sorumluluk, katılım ve yurttaşlık eylemiyle ilişkilendiren işlevsel bir pedagojik yaklaşım olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Eko-Sanat, Sanat Temelli Öğrenme, Çevre Eğitimi, Ekolojik Vatandaşlık, Sürdürülebilirlik.

Abstract

Today, issues such as climate change, waste, depletion of natural resources, loss of biodiversity, and environmental injustice require individuals to develop not only knowledge and awareness about the environment but also a sense of responsibility, participation, and action. This situation highlights the importance of addressing environmental education not merely through knowledge transmission but through experiential approaches that enable students to encounter real-life environmental problems, question these problems, and actively participate in developing solutions. Due to its interdisciplinary nature, Social Studies provides an important learning context in which environmental issues can be addressed through their social, economic, cultural, and civic dimensions. In this context, eco-art can be considered an approach that integrates environmental education with art education and enables students to interpret environmental issues through creative, critical, and experiential processes. The aim of this study is to develop eco-art-based activity examples that can be used in Social Studies education and to examine their pedagogical potential in terms of environmental awareness, creativity, critical thinking, responsibility, and ecological citizenship. The study was designed as a descriptive study based on a theoretical review and activity design. Studies on eco-art education, environmental education, arts-based learning, and environmental citizenship were examined, and activities that could be integrated into Social Studies education were developed. The proposed activities were structured around a five-stage process: identifying an environmental problem, researching and questioning, artistic meaning-making, sharing and dialogue, and civic action. Accordingly, five activities were proposed: "From

Waste to Art: An Ecological Portrait of My Environment," "Broken Pieces, One Whole Story," "A Message to the Future," "One Problem, One Artwork, One Solution," and "Ecological Art Action." A common feature of these activities is that they enable students to approach environmental issues not merely as information to be learned but as social issues that can be observed, questioned, reinterpreted through artistic means, and addressed through solution-oriented thinking. Overall, eco-art-based activities can be considered a functional pedagogical approach in Social Studies education that connects environmental awareness with creativity, responsibility, participation, and civic action.

Keywords: Social Studies Education, Eco-Art, Arts-Based Learning, Environmental Education, Ecological Citizenship, Sustainability.

Introduction

The increasing complexity of environmental problems necessitates a reconsideration of the scope of environmental education. Issues such as climate change, the degradation of natural areas, increasing waste, the depletion of water resources, and unsustainable consumption patterns affect not only the natural environment but also the ways in which individuals and societies live. Therefore, environmental education should not be reduced merely to providing knowledge about the environment; rather, it should support individuals in recognizing environmental problems, questioning their causes and consequences, and participating in processes aimed at developing solutions.

Structuring environmental education in an experiential and student-centered manner may enable students to address environmental problems within real-life contexts. Engaging with environmental problems through observation, research, discussion, and production can facilitate the connection between environmental knowledge and everyday life. At this point, it is important to position students not merely as individuals who possess knowledge about the environment but as citizens who take responsibility for environmental problems and seek to develop solutions. The environmental citizenship approach likewise emphasizes that addressing environmental problems requires consideration not only of individual responsibility but also of justice, participation, and civic dimensions (Dobson, 2007).

Social Studies education offers important opportunities in this regard. Social Studies is a field of learning that addresses the relationship between individuals, society, and the environment by

drawing on different disciplines. Issues such as the use of natural resources, population and settlement, production and consumption, environmental problems, sustainability, social responsibility, and citizenship provide opportunities to examine environmental issues together with their social dimensions. Accordingly, addressing environmental education within Social Studies may contribute to students' understanding of environmental problems not only as natural or scientific processes but also as social and civic issues.

In this context, incorporating art into the educational process offers significant potential. Art can enable students to make sense of environmental problems through visual, sensory, affective, and creative means rather than expressing them solely through verbal or written forms. Eco-art education, in turn, can be considered an approach that aims to enhance environmental awareness and engagement by integrating art education with environmental education (Inwood, 2013).

Research on eco-art education suggests that integrating art and environmental education may enable students to participate more actively in environmental learning processes. Inwood (2013) conceptualizes eco-art education as an approach based on the integration of art education and environmental education and demonstrates that this approach can support environmental awareness and engagement with the environment. Similarly, approaches in art education that focus on reconsidering the relationship between humans and nature encourage individuals to view themselves not as separate from the natural world but as part of an interconnected whole (Anderson & Suominen Guyas, 2012).

Accordingly, eco-art can transform environmental issues in Social Studies classrooms from topics that are merely explained or discussed into real-life problems that students can investigate, reinterpret through artistic processes, and attempt to address through solution-oriented thinking. The central premise of this study is therefore to develop activity examples that can be implemented in Social Studies education by drawing on this potential of eco-art.

Eco-Art İn Social Studies Education

Eco-art can be considered an interdisciplinary approach that goes beyond expressing environmental issues through art and enables individuals to reconsider the relationship between humans and nature. Within this approach, art is not merely a means of representing environmental problems but becomes a learning space in which students question their relationship with the environment and develop alternative meanings.

Inwood's (2013) study demonstrates that eco-art education can integrate art and environmental education and enable students to participate more actively in environmental learning processes. The study examined teachers' experiences in planning, implementing, observing, and evaluating eco-art curricula and demonstrated that arts-based learning can be used in ways that are compatible with the concepts and pedagogy of environmental education.

The materials used in eco-art education are also pedagogically significant. Incorporating waste, recyclable, or natural materials into artistic production can enable students to think about concepts such as consumption and waste not only theoretically but also through direct experience. When an object initially regarded as “waste” acquires a different meaning within a new context, students may be encouraged to reconsider concepts such as value, consumption, reuse, and sustainability.

This approach also draws on the experiential nature of art. Observing an environmental problem, collecting materials associated with that problem, working with these materials, and interpreting the resulting product can make it possible to address the learning process through both cognitive and affective dimensions. Connecting art with environmental learning may support students in perceiving the environment not only through scientific knowledge but also through sensory and aesthetic experiences (Anderson & Suominen Guyas, 2012).

The educational potential of eco-art is not limited to environmental awareness. Students' collaborative production, explanation of their artworks, engagement with different interpretations, and development of solutions to environmental problems may enable them to simultaneously employ communication, collaboration, critical thinking, creativity, and citizenship skills.

Ecoart in Action, edited by Geffen et al. (2022), demonstrates how artistic practices addressing environmental issues can be structured through activities, case studies, and practical suggestions that can be used in classroom and community contexts. In this respect, eco-art can be regarded not only as a theoretical approach but also as a practice-oriented field that can be adapted to different educational and community settings.

From the perspective of Social Studies education, one of the important contributions of eco-art is its potential to establish a connection between environmental education and citizenship education. When students identify an environmental problem, they are encouraged to consider not only questions such as “What is this problem?” but also “Who is affected by this problem?”, “Who is responsible for the emergence of this problem?”, “What can I do?”, and “What can we do as a

society?" In this way, artistic production can move beyond raising awareness of environmental problems and become part of a learning process that incorporates responsibility, participation, and action.

The Design Process of Eco-Art Activities

The activities proposed in this study were structured around a five-stage process in order to concretize the pedagogical use of eco-art in Social Studies education Figure 1:

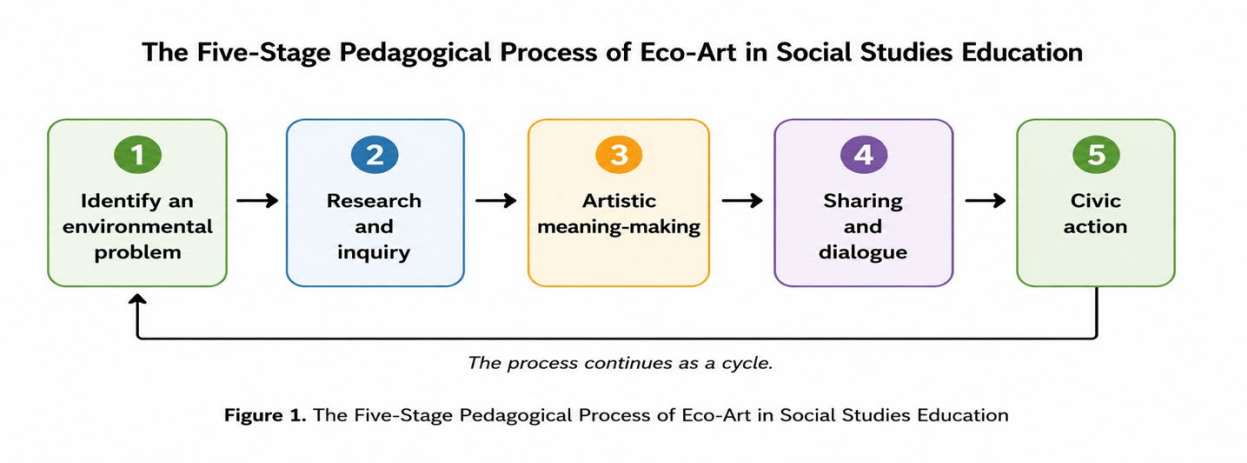

Figure 1. The Five-Stage Pedagogical Process of Eco-Art in Social Studies Education

In the first stage, students are expected to identify an environmental problem they encounter in their immediate surroundings or become aware of through the media. In this way, the environmental problem is connected to students' everyday lives.

In the second stage, the problem is investigated and questioned from different perspectives. Students examine the causes and consequences of the problem, who is affected by it, and possible ways of addressing it.

In the third stage, students transform the knowledge and experiences they have gained into an artistic product. Here, the artwork is considered not merely as an aesthetic object but as a means of expression and meaning-making through which students can make their thoughts about the environmental problem visible.

In the fourth stage, the artworks are shared, and students discuss different perspectives. Thus, individual artistic production becomes part of a process of collective thinking and dialogue within the classroom.

In the final stage, students develop an individual or collective action proposal addressing the environmental problem whenever possible. This stage aims to connect environmental awareness with responsibility and participation. In this respect, the proposed process can be related to approaches that conceptualize environmental citizenship not only in terms of individual attitudes and behaviors but also within the framework of the common good, responsibility, and participation (Dobson, 2007).

This structure aims to prevent eco-art activities from focusing solely on producing an artistic product. Although the artwork remains central to the learning process, it is used as a tool that supports environmental inquiry, communication, the consideration of different perspectives, and social thinking. In this way, eco-art is connected in Social Studies education not only with recognizing and expressing environmental problems but also with thinking about, discussing, and developing solutions to these problems.

Examples of Activities

From Waste to Art: An Ecological Portrait of My Environment

Purpose: To enable students to recognize environmental problems in their immediate surroundings and express these problems artistically through recyclable materials.

Duration: 2–3 class periods

Materials: Cardboard, pieces of newspapers and magazines, packaging materials, plastic bottle caps, fabric scraps, natural materials, paint, glue, and scissors.

Implementation process: Students are asked to identify an environmental problem they encounter in their immediate surroundings. Problems such as the accumulation of waste, plastic consumption, the reduction of green spaces, or water waste may be considered as examples.

First, students conduct a brief investigation into the problem they have identified. They then select waste or recyclable materials that can represent different dimensions of the problem. Using these materials, they create an “ecological portrait” of their environment.

At the end of the activity, students give their artwork a title and prepare a brief artist statement.

Evaluation questions:

- What environmental problem did you address?

- Why did you choose this problem?
- Which aspect of the problem do the materials you used represent?
- What message does your artwork convey about the environment?

This activity is a new pedagogical proposal developed based on experiences gained from previous eco-art practices involving natural and recycled materials. No data or research findings from the previous practices are presented again here; rather, a different instructional activity has been designed based on those experiences.

Broken Pieces, One Whole Story: An Ecological Collage

Purpose: To enable students to interpret an environmental or social problem by bringing together different visual fragments.

Duration: 2 class periods

Materials: Old newspapers and magazines, cardboard, photographs, packaging materials, and waste materials that can be used safely.

The activity begins with the question, "What things are being broken apart in our environment?" Issues such as the loss of natural areas, consumer culture, waste, climate change, or social inequality are discussed.

Groups identify visual materials that represent the problem they have selected and combine these materials to create a collage. The purpose is not merely to create an aesthetically pleasing composition but to establish meaningful relationships among different visual fragments.

At the end of the activity, each group presents its artwork and responds to questions from the other groups.

Discussion questions:

- What pieces have you brought together in your artwork?
- What new meaning emerges when these pieces are combined?
- Who is affected by the problem you addressed?
- What are the roles of individuals and society in addressing this problem?

This activity was designed by drawing on previous eco-art practices in which discarded newspaper materials and different visual elements were combined through the collage technique. However, data from the previous practice are not presented again; rather, a new instructional activity is proposed based on the experience gained from that practice.

A Message to the Future: What Kind of World Do We Want to Leave Behind?

Purpose: To enable students to express their visions of a sustainable future through artistic means.

Duration: 2–3 class periods

The activity begins with the following question:

"What would you like the environment in which we live to be like in 2050?"

Students are asked to develop a positive vision of the future. Different techniques, such as drawing, collage, poster-making, or three-dimensional work, may be used.

After completing their artworks, students give their works a title and write a brief message addressed to people living in the future.

The activity aims not only to represent environmental problems but also to emphasize the concepts of solutions and hope. In this way, students are encouraged not only to develop concern or criticism regarding environmental problems but also to imagine an alternative future.

This activity is a new instructional activity developed from previous eco-art productions in which students brought together visual art elements around the theme of hope. The findings of the previous practice are not presented again in this study; rather, the experience gained from that practice is used solely as a basis for developing a pedagogical activity design.

One Problem, One Artwork, One Solution

In this activity, artistic production is directly connected to problem-solving and citizenship.

The activity is carried out in five steps:

1. Problem: The student identifies an environmental problem in their surroundings.
2. Research: The student investigates the causes and consequences of the problem.
3. Art: The student creates an artwork representing the problem.
4. Solution: The student develops a feasible proposal for addressing the problem.

5. Action: The student transforms the proposal into an action that can be implemented in the classroom, school, or immediate surroundings.

For example, students may design an art poster aimed at reducing unnecessary plastic use at school and connect the poster with an awareness campaign to be conducted within the school.

In this activity, the artwork is not merely a product to be displayed. It also serves as a means of making the environmental problem visible, communicating the proposed solution, and engaging with people in the surrounding community. Thus, artistic production is directly connected to the problem-solving, decision-making, and citizenship dimensions of Social Studies education.

Ecological Art Action

Purpose: To enable students to develop a sense of collective responsibility toward environmental problems and to use art as a means of civic participation.

Students are divided into groups and identify an environmental problem in their school or immediate surroundings that they would like to address. Possible topics may include plastic consumption, paper waste, water use, waste separation, or the protection of green spaces.

Each group designs a small-scale art action addressing the problem they have identified. This action may take the form of a recycled-material sculpture, a photography exhibition, an environmental poster campaign, a temporary installation, or an awareness-raising activity conducted in a public space.

At the end of the activity, students evaluate their work through the following questions:

- What problem did our art action make visible?
- Can it change people's perspectives or attitudes?
- What else could be done about this problem?
- How can our action be sustained or continued?

This approach enables eco-art to move beyond the dimension of individual artistic expression toward civic participation and collective action. Practice-oriented studies such as *Ecoart in Action* also demonstrate that eco-art practices can be connected with concrete activities addressing environmental issues in classroom and community contexts (Geffen et al., 2022).

The Relationship Between the Activities and Social Studies Education

Table 1. The Relationship Between the Activities and Social Studies Education

Activity	Environmental theme	Artistic medium/technique	Social Studies dimension	Supported skills/values
From Waste to Art	Waste and consumption	Collage/mixed media	Human–environment relationship	Creativity, responsibility
Broken Pieces	Environmental and social degradation	Collage	Social issues	Critical thinking
A Message to the Future	Sustainable future	Drawing/collage/poster	Future and environment	Creative thinking, hope
One Problem, One Artwork, One Solution	Local environmental problems	Mixed media	Problem-solving and citizenship	Research, decision-making
Ecological Art Action	Environmental responsibility	Installation/poster	Active citizenship	Collaboration, participation

As shown in the table 1, eco-art activities are not limited to a single skill or learning domain. The artistic production process may enable students to employ different skills—including research, problem-solving, communication, collaboration, creativity, and citizenship—within the same learning experience.

Therefore, the function of eco-art in Social Studies is not merely to carry out an artistic activity. Rather, its primary purpose is to integrate the creative forms of expression provided by art with the inquiry, problem-solving, and citizenship dimensions of Social Studies education.

An important aspect of this integration is addressing environmental problems through students' local living environments. Starting from students' own schools, neighborhoods, or immediate surroundings may transform environmental issues from abstract and distant concerns into matters connected to everyday life.

Pedagogical Evaluation

Assessment in eco-art activities should not be based solely on the aesthetic quality of the resulting artwork. Students' ability to define the environmental problem, the research processes they undertake, how they interpret the problem, and how they make meaning of their artistic products should also be incorporated into the assessment process.

Accordingly, teachers may use the following criteria:

1. Ability to identify an environmental problem.
2. Ability to investigate the causes and consequences of the problem.
3. Ability to transform an environmental problem into an artistic form of expression.
4. Ability to explain the message of the artwork.
5. Ability to listen to and discuss different perspectives.
6. Ability to develop a solution to an environmental problem.
7. Ability to recognize individual and collective responsibility.
8. Ability to propose an environmental action.

This form of assessment focuses not only on the product students create but also on their ways of thinking and meaning-making throughout the production process. Thus, the artwork ceases to be the sole criterion of assessment and becomes a visible component of the learning process.

Discussion

Eco-art-based learning offers an approach that moves environmental education beyond the levels of knowledge and awareness and enables students to establish direct relationships with their environment. Inwood (2013) demonstrates that art and environmental education can be integrated within eco-art education and that arts-based learning can be used in ways that are consistent with the aims of environmental education. This suggests that eco-art has the potential to transform environmental learning from a process focused primarily on the transmission of cognitive knowledge into an experiential and creative process.

An important characteristic of the activities proposed in this study is that environmental problems are connected to students' everyday lives. Starting from the environments in which students live may enable environmental problems to be addressed not as abstract topics but as issues that students directly experience.

A second important characteristic is the integration of waste and reuse with artistic production. When students incorporate materials that they perceive as worthless or unused in everyday life into artistic production, they may be encouraged to reconsider concepts such as consumption and waste. In this process, what matters is not only the physical reuse of materials but also the transformation of the meaning’s students attach to those materials.

Third, the inclusion of sharing and dialogue in the activities is significant. While the artwork makes an individual's thoughts visible, sharing the artwork within the classroom allows different perspectives to encounter one another. In this way, art can move from being a means of individual expression to becoming a means of collective thinking and communication. Anderson and Suominen Guyas (2012), whose approach to art education emphasizes reconsidering the relationship between humans and nature, likewise suggest that art can be used to encourage individuals to question their relationship with their environment.

Finally, connecting the activities with civic action constitutes an important distinctive feature of eco-art from the perspective of Social Studies education. Students' identification of an environmental problem, making that problem visible through art, and proposing an action to address it establish a meaningful connection between environmental education and citizenship education. Considering the dimensions of responsibility, justice, and participation emphasized within the environmental citizenship approach (Dobson, 2007), eco-art can be said to have the potential to incorporate these dimensions into an experiential learning process.

Nevertheless, there are several limitations to the implementation of eco-art activities. First, teachers need to connect the activities with the learning objectives of Social Studies. Otherwise, an art activity may remain merely a production-oriented exercise independent of the content of the course. Therefore, activities should be planned not only according to the product to be created but also according to the social, environmental, and citizenship-related problem addressed by students. Practical limitations such as time, materials, and classroom management should also be taken into consideration. Accordingly, it may be recommended that activities be designed without requiring expensive art materials and that students make use of waste or natural materials available in their everyday environments.

Another important limitation is that the activities proposed in this study have not yet been tested within a systematic empirical implementation study. Therefore, no direct causal claim is made that these activities increase students' environmental awareness or ecological citizenship. Rather, the purpose is to develop pedagogical recommendations that can be used in classroom settings based on the theoretical literature and practical experiences. Implementing these activities in authentic classroom settings and investigating their effects will be important for evaluating the validity and educational potential of the proposed activities.

Conclusion and Recommendations

This study proposed five eco-art activities that can be used in Social Studies education. All of the activities were structured to incorporate, at different levels, the stages of identifying an environmental problem, researching and questioning, artistic meaning-making, sharing and dialogue, and civic action.

The primary potential of eco-art in Social Studies education lies in its ability to connect environmental education and art education with citizenship education. Students do not merely learn about an environmental problem; they observe and investigate the problem, interpret it artistically, discuss it with their peers, and consider possible actions to address it. This process may enable environmental awareness to be connected with the dimensions of responsibility and participation.

From this perspective, eco-art can be regarded as a pedagogical approach that may contribute to positioning students not as passive recipients of information but as active citizens who question environmental problems and participate in processes aimed at addressing them. The key point here is not merely for students to acquire knowledge about the environment but also to recognize the social dimensions of environmental problems and question their own position in relation to these problems.

Another important characteristic of the proposed activities is that the artwork is not regarded as the endpoint of the learning process but as a means of environmental thinking and social communication. Thus, art becomes a pedagogical tool that, beyond aesthetic production, supports environmental awareness, critical thinking, communication, collaboration, and civic participation.

Accordingly, Social Studies teachers are recommended to integrate eco-art activities with topics such as the environment, sustainability, natural resources, production and consumption, and citizenship. In teacher education programs, it may also be beneficial to address arts-based learning, environmental education, and sustainability through interdisciplinary approaches.

Future research could examine the effects of the proposed activities by implementing them at different grade levels and investigating their potential effects on students' environmental awareness, ecological citizenship, creative thinking, critical thinking, and pro-environmental behaviours. In addition, qualitative research could examine the effects of eco-art-based learning

on students' processes of making meaning of environmental issues by analysing multiple sources of data, such as students' artworks, artist statements, group discussions, and reflective writings.

In conclusion, eco-art-based activities have the potential to transform Social Studies from a learning context in which environmental problems are merely taught into an experiential learning environment in which students recognize and question their environment, make sense of it through artistic means, engage in dialogue with different perspectives, and move toward action as responsible citizens.

References

Anderson, T., & Suominen Guyas, A. (2012). Earth education, interbeing, and deep ecology. *Studies in Art Education, 53*(3), 223–245. https://doi.org/10.1080/00393541.2012.11518865

Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: Towards sustainable development. *Sustainable Development, 15*(5), 276–285. https://doi.org/10.1002/sd.344

Geffen, A., Rosenthal, A., Fremantle, C., & Rahmani, A. (Eds.). (2022). *Ecoart in action: activities, case studies, and provocations for classrooms and communities*. US: New Village Press.

Inwood, H. J. (2013). Cultivating artistic approaches to environmental learning: Exploring eco-art education in elementary classrooms. *International Electronic Journal of Environmental Education, 3*(2), 129–145.

From Art to Ecological Citizenship: The Pedagogical Potential of Eco-Art in Social Studies Education

Assoc. Prof. Dr. Şule EGÜZ

Inonu University, Faculty of Education,

Department of Turkish and Social Sciences Education,

Social Studies Education Program

Malatya, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-3633-8957

Öz

İklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, doğal kaynakların tükenmesi, atık sorunu ve çevresel adaletsizlikler, günümüzde yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik boyutları bulunan çok katmanlı sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, çevre eğitiminin yalnızca çevreye ilişkin bilgi ve farkındalık kazandıran bir süreç olarak değil, bireylerin insan-doğa ilişkisini sorgulamalarını, çevresel sorumluluk geliştirmelerini ve toplumsal yaşama aktif biçimde katılmalarını sağlayan bir eğitim yaklaşımı olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Disiplinler arası yapısı, vatandaşlık eğitimiyle ilişkisi ve birey-toplum-çevre etkileşimine odaklanması nedeniyle Sosyal Bilgiler dersi bu dönüşüm açısından önemli bir öğrenme alanı sunmaktadır. Bununla birlikte çevresel sorunların yalnızca bilişsel bilgi aktarımı yoluyla ele alınması, öğrencilerin çevreyle duygusal, estetik ve deneyimsel bağ kurmalarını sınırlayabilmektedir. Bu noktada sanat temelli pedagojiler ve özellikle eko-sanat, çevresel konuların yaratıcı, duyuşsal ve eleştirel biçimde ele alınmasına olanak sağlayan alternatif bir pedagojik yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, eko-sanatın Sosyal Bilgiler eğitimindeki pedagojik potansiyelini çevresel farkındalık, yaratıcı öğrenme ve ekolojik vatandaşlık bağlamında değerlendirmektir. Çalışma, doküman incelemesine dayalı kuramsal ve betimsel bir değerlendirme olarak yapılandırılmıştır. Bu kapsamda sanat temelli pedagojiler, sanat eğitimi, çevre eğitimi, ekolojik sanat ve çevresel/ekolojik vatandaşlık alanlarındaki çalışmalar incelenmiş; bu kavramların Sosyal Bilgiler eğitimiyle kesişim noktaları değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda eko-sanatın Sosyal Bilgiler eğitiminde çevresel farkındalığı geliştirme, eleştirel ve yaratıcı düşünmeyi destekleme, insan-doğa ilişkisini yeniden düşünmeye olanak

sağlama ve çevresel farkındalığı yurttaşlık eylemiyle ilişkilendirme potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda eko-sanatın; çevresel problemi fark etme, sorgulama, sanatsal anlamlandırma, paylaşma ve müzakere ile yurttaşlık eylemi aşamalarından oluşan bir pedagojik süreç içinde ele alınabileceği ileri sürülmektedir. Eko-sanat böylece Sosyal Bilgiler dersinde yalnızca çevre konularını destekleyen bir etkinlik olarak değil, öğrencilerin insan-doğa ilişkisini yeniden düşünmelerini ve kendilerini çevresel sorunların pasif gözlemcileri yerine aktif yurttaşları olarak konumlandırmalarını sağlayabilecek disiplinler arası bir pedagojik yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Eko-Sanat, Sanat Temelli Pedagojiler, Çevre Eğitimi, Ekolojik Vatandaşlık, Çevresel Farkındalık.

Abstract

Climate change, biodiversity loss, the depletion of natural resources, waste problems, and environmental injustices have emerged as multidimensional challenges that are not only ecological but also social, economic, cultural, and political in nature. This situation necessitates considering environmental education not merely as a process of developing knowledge and awareness about the environment, but as an educational approach that enables individuals to question human–nature relationships, develop environmental responsibility, and actively participate in social life. Given its interdisciplinary nature, its connection with citizenship education, and its focus on the interaction between individuals, society, and the environment, Social Studies education provides an important learning context for this transformation. However, addressing environmental problems solely through the transmission of cognitive knowledge may limit students' opportunities to establish emotional, aesthetic, and experiential connections with the environment. At this point, arts-based pedagogies, and eco-art in particular, emerge as an alternative pedagogical approach that enables environmental issues to be addressed in creative, affective, and critical ways.

The aim of this study is to evaluate the pedagogical potential of eco-art in Social Studies education in relation to environmental awareness, creative learning, and ecological citizenship. The study was structured as a theoretical and descriptive evaluation based on document analysis. Within this scope, studies on arts-based pedagogies, art education, environmental education, ecological art, and environmental/ecological citizenship were examined, and the intersections of these concepts

with Social Studies education were evaluated. The analysis indicates that eco-art has the potential to enhance environmental awareness, support critical and creative thinking, encourage students to reconsider human–nature relationships, and connect environmental awareness with civic action in Social Studies education. Accordingly, it is proposed that eco-art can be addressed within a pedagogical process consisting of the stages of identifying an environmental problem, inquiry, artistic meaning-making, sharing and dialogue, and civic action. In this way, eco-art can be regarded not merely as an activity supporting environmental topics in Social Studies but as an interdisciplinary pedagogical approach that may enable students to reconsider human–nature relationships and position themselves not as passive observers of environmental problems but as active citizens.

Keywords: Social Studies Education, Eco-Art, Arts-Based Pedagogies, Environmental Education, Ecological Citizenship, Environmental Awareness.

Introduction

Environmental issues today have evolved beyond being concerns limited to the protection of the natural environment and have become important components of social life, economic relations, political decision-making, cultural values, and individual responsibilities. Climate change, biodiversity loss, the depletion of water and energy resources, increasing waste, and environmental injustices require individuals to reconsider their relationship with the environment. Therefore, rather than focusing solely on providing environmental knowledge, environmental education should support individuals in evaluating environmental problems, assuming responsibility, and participating in individual or collective actions (Hadjichambis & Reis, 2020). This approach necessitates establishing a strong relationship between environmental education and Social Studies education. Social Studies is an interdisciplinary field of learning that addresses relationships among individuals, society, culture, history, geography, economics, citizenship, and the environment. Accordingly, from a Social Studies perspective, environmental issues are not merely matters concerning the natural environment but also social problems associated with the decisions, values, lifestyles, and responsibilities of individuals and societies. Indeed, a study on place-based Social Studies teacher education demonstrated that examining local waste problems can be

associated with the development of preservice teachers' perspectives on ecological citizenship (Kissling, 2015).

The citizenship dimension of Social Studies education requires a broader pedagogical framework than addressing environmental issues solely at the level of knowledge. Environmental citizenship is associated with individuals assuming responsibility for addressing environmental problems, supporting sustainability, and participating in environmental decision-making processes (Dobson, 2007). Therefore, it is important that environmental education within Social Studies be structured in ways that make visible the connections among environmental knowledge, citizenship, responsibility, and participation.

Art offers an important pedagogical opportunity at this point. Art can enable students not only to acquire knowledge but also to interpret the issues they address from different perspectives, establish connections among their experiences, and construct their own meanings. The interdisciplinary nature of arts-based learning processes allows complex social and environmental issues to be addressed through different forms of expression (Anderson & Suominen Guyas, 2012).

Considering the complexity of environmental issues, addressing these problems solely through textbooks or traditional teaching methods may not be sufficient. Students need to experience the environment not merely as an object about which knowledge is acquired but as a living space in which they live and of which they are also a part. Inwood (2008) argues that eco-art education can be structured in place-based, interdisciplinary, and experiential ways and emphasizes its potential contribution to the development of ecological literacy. In this context, eco-art offers a distinctive learning space at the intersection of art and environmental education.

Arts-Based Pedagogies in Social Studies Education

The function of art in the educational process is not limited to the development of aesthetic skills. Art can create an experiential space that influences the ways in which individuals perceive, make sense of, and reinterpret their surroundings. Therefore, integrating art with different disciplines can be considered an interdisciplinary approach capable of enriching students' learning processes. From the perspective of Social Studies, the importance of art derives from the fact that the discipline directly addresses human and social life. Artworks can make social values, cultural identities, historical experiences, and different social relationships visible. Students' examination

of artworks or production of artistic works can provide opportunities to question social problems from different perspectives.

One of the important characteristics of arts-based pedagogies is that they do not restrict learning to cognitive processes alone. Through artistic production, students can visualize abstract concepts, express emotions, and establish connections among their experiences. This characteristic is particularly important in teaching complex social and environmental problems. Anderson and Suominen Guyas (2012) suggest that art education can create a learning space that enables individuals to reconsider their relationship with nature. Within this approach, the environmental crisis is addressed not merely as a scientific problem but also as an issue related to how individuals position themselves in relation to themselves and the world around them.

This perspective is also closely connected to the citizenship dimension of Social Studies education. One of the fundamental aims of Social Studies education is to contribute to the development of students as critical, informed, and active citizens. Therefore, it is important for students not only to learn about social and environmental problems but also to think about these problems, evaluate different perspectives, and discuss possible solutions. Accordingly, the integration of art into Social Studies education has a much broader meaning than simply adding art to the course content. The aim is to enable students to think about Social Studies topics in different ways through art and to connect these topics with their own experiences.

Eco-Art and Environmental Education

Ecological art is an interdisciplinary field of art that addresses relationships between humans and the natural environment. One of the distinctive features of eco-art is that it does not view nature merely as a subject of artistic representation but questions the reciprocal relationships among humans, nature, culture, and society. Inwood (2008) describes eco-art education as a place-based, community-oriented, interdisciplinary, and experiential approach aimed at developing ecological literacy. Inwood's (2013) study likewise examines eco-art education based on the integration of art education and environmental education and draws attention to its potential to support environmental awareness and engagement. In the study, eco-art education is conceptualized as a curricular approach based on the integration of art and environmental education (Inwood, 2013).

An important characteristic of eco-art is that it introduces a creative and experiential dimension to environmental problems. Rather than merely reading about or discussing environmental problems,

students can reinterpret them through visual, embodied, and material production processes. This can facilitate connections between environmental issues and students' everyday experiences. The use of recyclable, reusable, or natural materials in eco-art practices also has important pedagogical implications. In this way, students can encounter concepts such as waste, consumption, reuse, and sustainability directly through the process of artistic production.

The experiential nature of eco-art education, which supports connections with place and the environment, may enable students to observe their surroundings anew and evaluate environmental problems through the lens of their own living environments (Inwood, 2008; Inwood, 2013). With these characteristics, eco-art can be considered a pedagogical approach that has the potential to move environmental education beyond knowledge transmission and enable students to establish visual, affective, experiential, and critical relationships with the environment.

The Pedagogical Potential of Eco-Art in Social Studies Education

The potential of eco-art in Social Studies education should be considered within a broader framework than simply combining art and environmental education. This is because Social Studies provides opportunities to examine environmental problems from individual, social, and citizenship perspectives. Accordingly, the pedagogical potential of eco-art can be evaluated across four main dimensions.

Developing Environmental Awareness

One of the primary functions of eco-art is to make environmental problems visible. Art can enable environmental problems to be expressed not only through scientific data but also through visual and emotional forms. When students represent an environmental problem through an artistic product, they are required to observe and interpret the problem anew. Thus, an environmental issue can move from being an abstract topic external to the student to becoming an experience that the student actively considers and makes meaning of.

Inwood's (2013) study of eco-art education demonstrates that integrating art and environmental education can provide a pedagogical framework capable of supporting environmental awareness and engagement. Therefore, in Social Studies education, eco-art offers more than a form of visual expression through which environmental problems can be recognized; it can also provide a

learning experience through which students construct personal meanings about environmental issues.

Supporting Critical and Creative Thinking

Environmental problems are often complex issues that do not have a single cause or a single solution. Understanding these problems requires students to establish relationships among different variables and consider alternative ways of addressing them. The open-ended and creative nature of art may enable students to develop different interpretations rather than being directed toward a single correct answer.

The fact that the same environmental problem can be represented differently by different students demonstrates that multiple perspectives on the same issue are possible. This is consistent with the critical-thinking and problem-solving objectives of Social Studies education. While representing an environmental problem through art, students may simultaneously reflect on questions such as: “Why did this problem emerge?”, “Who is affected by it?”, “Where do I stand in relation to this problem?”, and “What kind of change is possible?”

Therefore, the value of eco-art lies not only in the aesthetic product that emerges but also in the intellectual process through which students develop that product.

Rethinking the Human–Nature Relationship

One of the important aims of environmental education is to enable individuals to perceive themselves not as beings independent of nature but as parts of an ecological system. Eco-art can serve as a powerful means of supporting this transformation. Drawing on the concepts of “interbeing” and deep ecology within the context of art education, Anderson and Suominen Guyas (2012) developed an art education paradigm that encourages individuals to position themselves not as separate from nature but in a relational connection with it.

Within this approach, nature is no longer regarded merely as an external object that needs to be protected but as an integral part of human life. In this respect, eco-art is consistent with the structure of Social Studies education, which is based on relationships among individuals, society, and the environment.

Moving Toward Ecological Citizenship

One of the most important pedagogical potentials of eco-art is its ability to establish a connection between environmental awareness and citizenship. Environmental citizenship is associated with addressing environmental problems, supporting sustainability, and fulfilling individual and collective responsibilities toward the environment (Dobson, 2007). Hadjichambis and Reis (2020) likewise emphasize the importance of addressing environmental citizenship within educational contexts in terms of developing students' capacities for environmental responsibility and participation.

Therefore, the goal of environmental education should not be limited to developing individuals who "know about the environment." It is also important for students to recognize their environmental responsibilities, make informed decisions concerning environmental issues, and assume active roles in addressing environmental problems.

Kissling (2015), who examined the development of ecological citizenship through the investigation of local environmental problems in Social Studies teacher education, also demonstrates that examining environmental issues within local contexts can be connected with citizenship education. Within this framework, eco-art can provide an important pedagogical interface for moving toward environmental citizenship. Students first recognize an environmental problem; they then make sense of and question the problem, express it visually, and subsequently discuss individual or collective possibilities for addressing it.

Thus, a learning cycle can emerge in the following form:

Awareness → Meaning-making → Responsibility → Participation → Action

This cycle positions eco-art not simply as an artistic activity but as a potential pedagogical pathway through which environmental learning can be connected to responsible and active citizenship in Social Studies education.

A PEDAGOGICAL MODEL PROPOSAL FOR ECO-ART AND ECOLOGICAL CITIZENSHIP

Based on the theoretical evaluations presented in this study, a five-stage pedagogical process can be proposed for the use of eco-art in Social Studies education.

Stage 1: Awareness

Students observe an environmental or social problem in their immediate surroundings. Issues such as waste, water use, air pollution, climate change, the destruction of natural areas, consumption habits, or environmental justice may be addressed.

Stage 2: Inquiry

Students investigate the problem they have identified from different perspectives. Particular attention is given to the causes and consequences of the problem, the groups affected by it, and existing possibilities for addressing it. At this stage, Social Studies skills such as research, evidence-based inquiry, problem solving, and critical thinking can be incorporated.

Stage 3: Artistic Meaning-Making

Students interpret the problem they have selected through an artistic form. Painting, collage, sculpture, installation, photography, digital art, or other interdisciplinary artistic forms may be used. Recycled or reusable materials can also be incorporated into the process.

The primary purpose of this stage is not to produce an aesthetically "beautiful" artwork, but rather to enable students to reinterpret and make meaning of the environmental problem from their own perspectives.

Stage 4: Sharing and Deliberation

Students share their artworks with their classmates and explain the meanings conveyed through their productions. At this stage, different interpretations of the same environmental problem are compared and discussed.

In this way, the artwork moves from being a means of individual expression to a means of collective discussion and deliberation.

Stage 5: Civic Action

In the final stage, students develop individual or collective action proposals related to the environmental problem they have addressed. Thus, artistic production does not remain merely an aesthetic outcome but becomes connected to environmental responsibility and civic participation.

This stage is consistent with the dimensions of responsibility and participation emphasized in the development of environmental citizenship through education (Hadjichambis & Reis, 2020).

Within this model, eco-art moves beyond being a technique used simply to "teach" environmental issues and becomes a pedagogical process through which students establish relationships with environmental problems, make meaning of them, engage in dialogue with different perspectives, and consider possibilities for social and civic action.

Discussion

The potential of eco-art in Social Studies education emerges at the intersection of the power of art to make environmental problems visible and the citizenship- and social participation-oriented structure of Social Studies. From the perspective of environmental education, an important advantage of art is that it can support students' emotional and experiential engagement by preventing environmental issues from being addressed solely at the cognitive level. Inwood's (2013) study points to the potential of the eco-art approach, which is based on the integration of art and environmental education, to support environmental awareness and participation. Anderson and Suominen Guyas (2012), on the other hand, argue that art education can contribute to rethinking human relationships with the world and that the human–nature relationship needs to be reconsidered in order to confront the causes of the environmental crisis. This point is particularly important from the perspective of Social Studies because environmental problems are also related to social decisions and civic responsibilities. It is not sufficient for students simply to have knowledge about climate change or the waste problem. Such knowledge needs to be connected with responsibility, justice, participation, and action.

Dobson (2007) states that environmental citizenship is an approach that goes beyond individual behaviours in the context of sustainability and incorporates dimensions of justice and responsibility. Hadjichambis and Reis (2020) also emphasize the importance of developing environmental citizenship in educational contexts. From this perspective, eco-art can serve as a bridge between the cognitive dimension of environmental education and the action-oriented dimension of citizenship education. When students represent an environmental problem through art, they do not simply talk about that problem; they also begin to think about what the problem means to them, whom it affects, and what kind of change is needed. However, some limitations should also be considered regarding the use of eco-art in Social Studies classrooms. First, designing art activities merely as "colourful and enjoyable activities" may weaken the conceptual

connection that needs to be established with Social Studies content. Artistic production needs to be associated with a specific learning objective and a social/environmental problem.

Second, teachers' lack of sufficient pedagogical preparation in art education may create difficulties in practice. Therefore, it is important for teacher education programs to address arts-based pedagogies, environmental education, and interdisciplinary teaching approaches together. Third, the success of eco-art practices should not be evaluated solely on the basis of the aesthetic quality of the resulting artwork. How students make meaning of the environmental problem, what questions they ask, what connections they establish, and how they think about environmental responsibility should also be considered as part of the assessment process. In this context, it appears more appropriate to seek the pedagogical value of eco-art in the process rather than in the product. Students' noticing an environmental problem, investigating it, relating it to their own experiences, reinterpreting it artistically, and developing civic action based on this interpretation constitute the central pedagogical potential of the approach.

Conclusion and Recommendations

This study evaluated the pedagogical potential of eco-art in Social Studies education in the context of environmental awareness, creative learning, and ecological citizenship. Based on the theoretical evaluations, it was concluded that eco-art should not be considered merely as an artistic activity in Social Studies education. Eco-art can be regarded as an interdisciplinary pedagogical approach that may enable students to recognize environmental problems, question these problems from different perspectives, establish emotional and cognitive connections with the environment, and express their ideas through creative means.

The main conclusion of the study is the potential of eco-art to establish a pedagogical connection between environmental awareness and ecological citizenship. Environmental awareness alone may not necessarily lead to civic action. However, learning experiences that enable students to establish personal and emotional connections with environmental problems, discuss these problems, and consider possible solutions may provide a foundation for the development of environmental responsibility and participation (Dobson, 2007; Hadjichambis & Reis, 2020). Studies showing that addressing local environmental problems in the context of Social Studies teacher education can be associated with ecological citizenship also support this connection (Kissling, 2015). Accordingly,

the pedagogical process of eco-art in Social Studies education can be structured as presented in Figure 1.

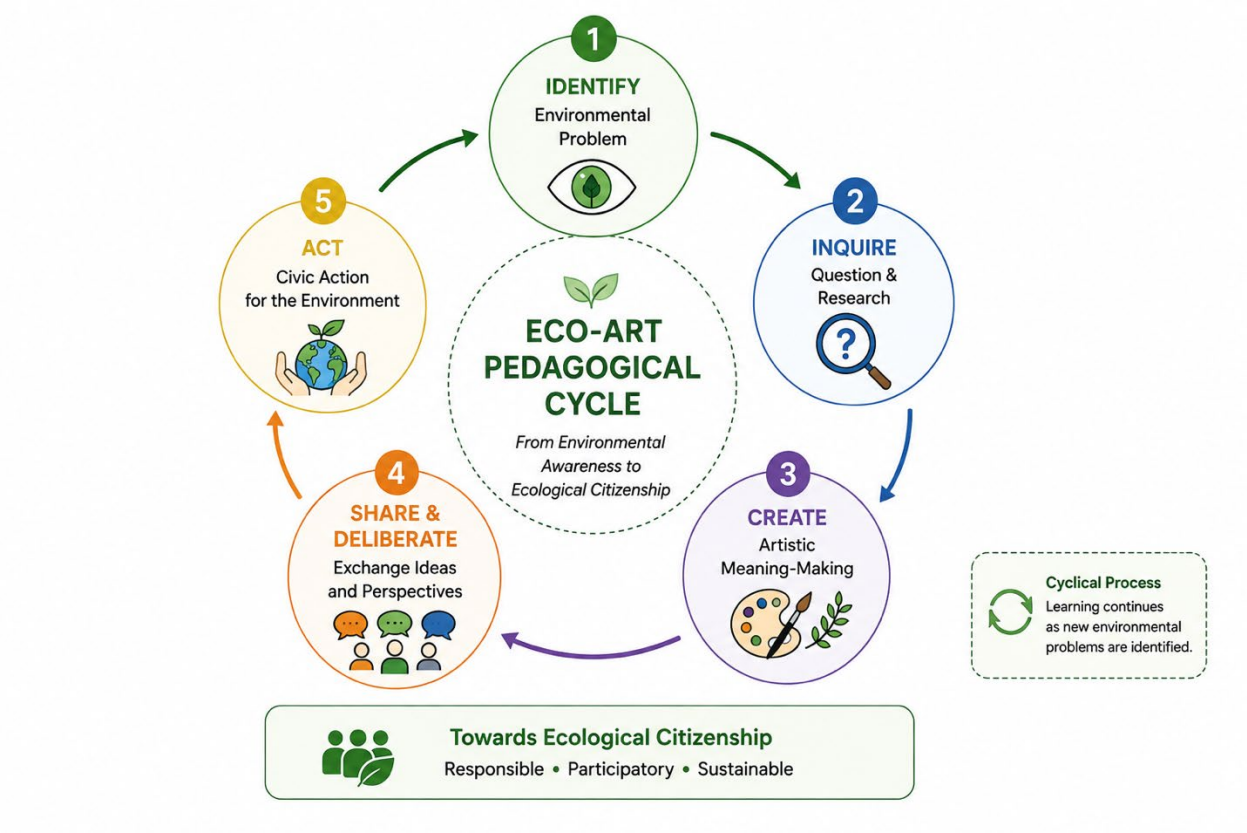

Figure 1. Pedagogical Cycle of Eco-Art in Social Studies Education

Note. This figure was designed with the assistance of artificial intelligence (ChatGPT, OpenAI).

Figure 1 illustrates the pedagogical process of eco-art in Social Studies education, extending from environmental awareness to ecological citizenship. The cycle consists of five main stages: identifying the environmental problem, inquiry, artistic meaning-making, sharing and deliberation, and civic action. The cyclical structure of the process indicates that learning does not end with civic action; rather, it represents a continuous learning process that begins again with the identification of new environmental problems.

In conclusion, eco-art is more than an alternative way of teaching environmental issues in Social Studies education; it is a learning approach that can help students reconsider human–nature relationships and understand themselves as part of the ecological system. When the place-based, interdisciplinary, and experiential approach emphasized in Inwood's (2008, 2013) studies is

considered together with the emphasis on responsibility and participation in the environmental citizenship literature, eco-art can be regarded as a distinctive interdisciplinary learning area within Social Studies education. Therefore, increasing the use of eco-art practices in Social Studies teaching may contribute to addressing contemporary issues such as sustainability, environmental justice, ecological citizenship, and environmental responsibility in student-centered and interdisciplinary ways.

Future research should examine the effects of eco-art-based Social Studies practices on students' environmental awareness, levels of ecological citizenship, environmental attitudes, creativity, and pro-environmental behaviours through experimental and qualitative research designs. In addition, comparative studies involving different age groups, learning areas, and forms of art may provide a clearer understanding of the pedagogical possibilities and limitations of eco-art in Social Studies education.

References

Anderson, T., & Suominen Guyas, A. (2012). Earth education, interbeing, and deep ecology. *Studies in Art Education, 53*(3), 223–245. https://doi.org/10.1080/00393541.2012.11518865

Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: Towards sustainable development. *Sustainable Development, 15*(5), 276–285. https://doi.org/10.1002/sd.344

Hadjichambis, A. C., & Reis, P. (2020). Introduction to the conceptualisation of environmental citizenship for twenty-first-century education. In A. C. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi, J. Činčera, J. Boeve-de Pauw, N. Gericke, & M. Knippels (Eds.), *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp. 1–14). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1_1

Inwood, H. (2008). Mapping eco-art education. *Canadian Review of Art Education, 35*, 57–73.

Inwood, H. (2013). Cultivating artistic approaches to environmental learning: Exploring eco-art education in elementary classrooms. *International Electronic Journal of Environmental Education, 3*(2), 129–145.

Kissling, M. T. (2015). Place-based social studies teacher education: Learning to teach for

ecological citizenship while investigating local waste issues. In R. M. D. et al. (Eds.), *Rethinking social studies teacher education in the twenty-first century* (pp. 321–338). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22939-3_17

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

The Danger of Modern Technology to the Environment: An Analysis from Heidegger's Philosophy

Dang-Thanh Nguyen

Hanoi Law University (Vietnam)

Abstract

This paper examines the environmental dangers posed by modern technology through analysising Martin Heidegger's philosophy of technology. This great German thinker argues that modern technology should not be comprehended merely as a grouping of instruments or machines. Instead, modern technology represents a mode of revealing that determines how human beings understand the world and relate to nature, which Heidegger conceptualizes as "enframing." From there, the author analyzes Heidegger's concept of enframing as the essence of modern technology. Enframing compels human beings to approach the world, in which nature is a significant part, through calculation, efficiency, predictability, and control. Therefore, in the worldview dominated by modern technology, nature is reduced merely to energy suppliers, raw materials, and, above all, a set of objects ready for technological ordering. From there, readers might find his philosophy of technology remains relevant, helping them explain the reason for the global destruction of nature today.

Keywords: Martin Heidegger, Philosophy of Technology, Environmental Crisis.

1. Introduction

The environmental crisis is connected with the growth of modern technology. Fossil-fuel systems, industrial agriculture, extractive infrastructure, transport networks, and large-scale manufacturing have changed the conditions in which human beings live on Earth. The Intergovernmental Panel on Climate Change (2023) states that human activities using technological devices have caused global warming. They have also produced extensive changes in the atmosphere, oceans, cryosphere, and biosphere. The environmental problem, therefore, should not be understood simply as a conflict between technology and nature. Rather, it is

necessary to examine the way in which modern technology shapes how human beings understand and relate to beings and to nature.

The famous German philosopher Martin Heidegger might offer an important theoretical perspective on this issue. He argues about the way technology discloses the world and gives meaning to technological objects, natural processes, and human activities. At the beginning of *The Question Concerning Technology*, Heidegger (1977) asserts that understanding technology as something neutral can prevent us from recognizing its essence. Technology, thus, is not simply a set of tools but a means by which things become available for human understanding and action.

From there, this paper develops a Heideggerian interpretation of technological danger to the environment. The author claims that the most dangerous effort is the attempt to disclose its nature, thereby making it appear primarily as a resource for human utilization.

2. Findings

2.1. Heidegger's Concept of Modern Technology

Heidegger (1977, p. 4-5) begins his analysis with what he calls the instrumental and anthropological definitions of technology. In this usage, technology is understood as a means to an end and as a human activity. These definitions are correct because turbines, aircraft, digital systems, and agricultural machines are produced and used for particular purposes. However, if we stop at the instrumentality of technology, we can only seek greater control over it. The main problem then appears to be using technology more effectively. Heidegger, however, argues that the desire for control may already express the technological orientation that needs to be asked.

Heidegger (1977, p. 12-13) then searches for an alternative approach to understanding technology through the Greek concept of "technē." This concept refers to craft, technical skill, and above all, a manner of comprehending that opens or reveals something. Thus, he moves beyond both anthropological and instrumental definitions of technology, claiming it is a way of revealing. Therefore, the question is no longer only what human beings do with technology, but also how it allows nature to appear in particular ways. Dusek (2006, p. 75-76) explains the Heideggerian definition of technology not as a neutral collection of instruments, but as the force that makes us reveal nature in a particular way.

The difference between "technē" and modern technology in the Heideggerian thinking lies in his concept of "challenging-forth." These two concepts of technology in the ancient and modern worlds are both ways of revealing. Technē allows us to bring a natural entity into the light

without harming it. Instead, modern technology rejects this technē-sort of revealing by turning nature into a source of energy that can be extracted and stored (Heidegger, 1977, p. 13). Heidegger contrasts the old windmill, which is left to the wind, with the modern extraction of energy from air, land, coal, ore, and uranium. The point is not that every old technology was peaceful or every modern device destructive. The distinctive feature of modern technology concerns an extreme tendency toward systematic availability, storage, acceleration, and command-oriented nature.

Heidegger's (1977, p. 15-16) agricultural example makes the environmental implication clear. The field cultivated through tending and care is transformed under a different ordering when agriculture becomes a mechanized food industry. Challenging-forth means extraction and organizing a chain in which what is unlocked is transformed, stored, distributed, and continuously reordered. Its governing imperatives are regulation and security, with production driven toward maximum yield at minimum expense. This is a logic of availability rather than simply one act of exploitation. Heidegger conceptualizes such a revealing as "standing-reserve". Standing-reserve moves beyond merely stored to depict the condition in which things are ordered to be immediately available for further ordering and in which replaceability and readiness for use become primary. In this sense, a forest can appear as timber inventory, a river as water power, soil as a production substrate, or an ecosystem as a bundle of measurable services. Enframing is the gathering of this ordering disclosure. Heidegger (1977, p. 19-21) defines it as the mode of revealing that challenges human beings to reveal the real as standing-reserve. Through modern technological tools, humans have enframed the nature. Thus, according to Heidegger, the essence of modern technology is enframing.

2.2. The Environmental Danger of Modern Technology

Heidegger's account of modern technology becomes important for the environmental crisis. If a river is understood mainly as a source of energy, a forest as a supply of cellulose or carbon, and land as a deposit of resources, environmental degradation is not simply an accidental result. Rather, it becomes a consequence of a nature understood mainly in terms of exploitation. There are at least four dangers to nature created by modern technology.

The first danger is the challenging-forth, which is a common attitude toward modern technology. Challenging-forth separates natural beings from the relations that make them places, habitats, living processes, and conditions of shared existence. Such abstraction can be useful for scientific purposes. The problem begins when this useful abstraction is treated as a complete account of reality. Suarez (2020) argues that Heidegger's concept of nature is broader

than nature understood only as objectively present physical material. Nature appears in scientific investigation, but it is also experienced through pre-theoretical involvement and through ways of being that a purely physicalist account cannot fully explain.

The second danger is the dominance of calculative rationality, as a typical way of thinking made by modern technology. Heidegger does not reject calculation when calculation is appropriate. The problem arises when calculability becomes the main standard for determining what counts. Harvey (2009) applies a similar concern to environmental governance. He argues that cost-benefit analysis, technical risk frameworks, and efficiency models can push qualitative, cultural, ethical, and distributive concerns to the margins of environmental decision-making. This does not mean that environmental economics, life-cycle assessment, or risk analysis are illegitimate. Heidegger's critique instead asks us to examine the assumptions behind these methods. These assumptions influence what can become visible through them. For example, a wetland can be valued in financial terms for environmental compensation. This may help support a practical decision, but it does not fully express the wetland's ecological, historical, or communal meanings. The more we allow calculative rationality as a dominant way of thinking, the more we permit ourselves to harm nature.

The third danger is the effort to enframe nature. Enframing does not simply reveal nature in one particular way, but also hides the fact that this is only one way of revealing it among others. Heidegger (1977, pp. 26-27) argues that such violence can push other forms of disclosure aside and conceal the process of revealing itself. Thus, the greatest danger does not first come from dangerous machines. Nevertheless, it comes from the possibility that human beings lose access to more original ways of encountering truth. Environmental degradation can therefore involve not only physical damage but also a loss of ways of understanding and experiencing the world. When nature is increasingly treated as something to be managed, it may become more difficult to encounter nature in any other way.

The fourth danger is the illusion of mastery. Heidegger (1977, p. 27) then describes a paradox in which human beings have more power to order the world, while also imagining themselves as its masters, even though they are themselves incorporated into systems of ordering. Environmental politics often displays a similar paradox. Greater predictive capacity and technical intervention can encourage the belief that ecological systems are fully manageable, even though interventions may create new dependencies, uncertainties, and rebound effects.

McWhorter and Stenstad (2009) emphasize that we need to limit the desire for mastery over ourselves and reconsider humanity's place on Earth.

2.3. How should we avoid such dangers to the environment?

According to Heidegger, readers come to conclude from four great dangers to the environment created by modern technology that purely technical solutions may be insufficient. Harvey (2009) argues that technical measures often address immediate symptoms, while leaving unchanged the lifestyles, institutions, habits, and values that continue to generate environmental pressures. Heikkurinen (2018) goes beyond Harvey's argument in the context of degrowth by suggesting that technological practices can sustain increasing material and energy use when nonhuman beings are continually understood as resources for transformation.

The example of Industry 4.0 shows why this argument requires nuance. The "Industrie 4.0" report describes cyber-physical systems in which smart machines, storage systems, and production facilities exchange information, manage processes in real time, and optimize material use across production networks (Kagermann et al., 2013). From a Heideggerian perspective, the autonomous control and continuous optimization still depict the force of "enframing." At the same time, the report explicitly presents resource and energy efficiency as environmental goals and provides examples in which digital technologies reduce energy consumption. The report also recognizes that smart factories require additional resources and therefore calls for balancing new inputs against potential savings.

In contrast, Heidegger can propose a different question: Does efficiency become an end that prevents reflection on what is being optimized? Why does production continue to expand, which forms of life are protected, while environmental costs are transferred? Environmental risk arises when advanced technological tools replace older ones. In this sense, Industry 4.0 neither disproves nor confirms Heidegger's analysis. Instead, this shows that the same technological rationality can produce real environmental benefits while also deepening demands for enframing.

3. Conclusion

From there, Heidegger's philosophy of technology can give readers a deep interpretation of the environmental crisis. For Heidegger, modern technology becomes dangerous when its particular way of revealing reality becomes a dominant and exclusive manner of thinking. Under the force of "enframing," as the essence of modern technology, nature appears as standing-reserve. Nature becomes calculable, available, transformable, storable, replaceable,

and ready for further ordering. When nature is understood mainly in terms of available resources, such practices can become easier to accept as normal ones. At the same time, other ways of thinking about nature can become more difficult to recognize. This interpretation also shows why Heidegger should not be understood as simply opposing technology. Industry 4.0 provides a clear example because the same systems of measurement and optimization that increase technical control can also reduce energy and material consumption. Heidegger's concern, however, is that efficiency should not become the only environmental criterion.

The environmental crisis, therefore, concerns not only what modern technology does to nature but also how it allows nature to appear to us in a seemingly particular way. This is the continuing significance of Heidegger's philosophy of technology to the environmental issue. His analysis does not provide a simple solution to the contemporary crisis, but it challenges human beings to examine the technological assumptions that shape their relationship with the Earth. In a modern technological age whose capacity to transform nature has reached a planetary scale, his reflection remains an important condition for developing a more careful and responsible relationship between human persons and nature.

References

Dusek, V. (2006). *Philosophy of technology: An introduction*. Blackwell Publishing.

Harvey, S. R. (2009). Environmental problem-solving and Heidegger's phenomenology: Addressing our technical relation to nature. *Environmental Philosophy, 6*(2), 59–71. https://doi.org/10.5840/envirophil20096214

Heidegger, M. (1977). *The question concerning technology and other essays* (W. Lovitt, Trans.). Garland Publishing.

Heikkurinen, P. (2018). Degrowth by means of technology? A treatise for an ethos of releasement. *Journal of Cleaner Production, 197*, 1654–1665. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.07.070

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2023). *Summary for policymakers. In H. Lee & J. Romero (Eds.), Climate change 2023: Synthesis report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (pp. 1–34). IPCC. https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001

Kagermann, H. et al. (2013). *Recommendations for implementing the strategic initiative INDUSTRIE 4.0: Securing the future of German manufacturing industry: Final report of the Industrie 4.0 Working Group*. Acatech - National Academy of Science and Engineering.

McWhorter, L., & Stenstad, G. (Eds.). (2009). *Heidegger and the earth: Essays in environmental philosophy*. University of Toronto Press.

Suarez, D. (2020). Nature at the limits of science and phenomenology. *Journal of Transcendental Philosophy, 1*(1), 109–133. https://doi.org/10.1515/jtph-2019-0004

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Challenges in Legal Research of International Jurisprudence: Improving Access, Consistency and Methodology

Associate Professor Fabian Zhilla
Canadian Institute of Technology, Faculty of Economy, Business Administration Department
Tirana, Albania
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5929-9674

Abstract

International jurisprudence increasingly informs domestic judicial reasoning, comparative legal analysis, and the implementation of human rights and European Union standards. Yet judges, practitioners, and researchers face difficulties arising from fragmented databases, language barriers, inconsistent citations, differences in the authority and procedural status of decisions, and the volume of case law. Drawing on Van Hoecke (2011), Hutchinson and Duncan (2012), Cryer et al. (2011), and Deplano and Tsagourias (2021), this paper uses doctrinal and comparative legal research to examine these challenges, focusing on the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union.

The analysis examines HUDOC and InfoCuria, the classification of judicial documents and formations, the verification of subsequent case-law developments, and consistent citation through the European Case-Law Identifier. It argues that digital access alone cannot ensure reliable research: researchers must document source selection, procedural status, relevant metadata, and subsequent treatment through a transparent and reproducible methodology. The paper proposes a practical framework for institutional digital libraries and legal knowledge repositories that preserves these elements and supports more consistent, accessible, and verifiable use of international jurisprudence.

Keywords: international jurisprudence; legal research methodology; doctrinal research; comparative law; HUDOC; ECLI; digital legal libraries.

1. Introduction

A judgment can be easy to find and difficult to use correctly. Its relevance may depend on a procedural distinction absent from the search result, a qualification several paragraphs away, or a later decision that changes how the original reasoning should be read. The central problem examined here is the distance between retrieving a document and establishing a defensible legal proposition from it.

The paper asks what a legal researcher must establish before international case law can reliably support domestic legal reasoning. It treats access, consistency and methodology as connected problems. Access determines which materials enter the enquiry; classification determines what those materials represent; interpretation determines what can reasonably be concluded from them. An error at the first stage can remain invisible throughout an otherwise careful analysis.

The methodological literature provides a basis for making these choices explicit. Hutchinson and Duncan (2012) argue that doctrinal researchers should explain their methods rather than rely on

professional familiarity to make the process self-evident. Van Hoecke's (2011) edited collection examines the character of legal doctrine and its relationship with comparative and interdisciplinary approaches. Cryer et al. (2011) distinguish methodological reflection from the practical conduct of research in EU and international law. Deplano and Tsagourias (2021) bring together different methods used to produce international legal knowledge. These works do not prescribe a single database protocol; they support the more basic requirement that research questions, source choices and interpretive assumptions be identifiable.[1]

Applied to jurisprudence, this requirement has a concrete consequence. A paper claiming to identify a legal standard must explain why the selected decisions are capable of establishing it. A handful of familiar judgments may provide a useful introduction, but cannot by themselves demonstrate that a rule is consistent across time or factual settings. The researcher must determine whether the exercise concerns the current state of the law, a historical development, a conflict between authorities, or the application of an established test to particular circumstances.

The approach adopted here is doctrinal, with a structured comparison of research requirements at the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Court of Justice of the European Union (CJEU). Official database documentation, relevant procedural provisions and selected judgments are used to identify recurring risks and to develop an institutional research framework. The comparison concerns the organisation and evaluation of authority. It does not assume that the two courts exercise interchangeable functions or that their judgments have identical domestic effects.[2]

The case examples are deliberately limited. They illustrate how language, procedural status and subsequent treatment affect a proposition's reliability. They do not constitute an exhaustive survey of either court's jurisprudence. No interviews, user survey or quantitative audit of database performance were conducted. Accordingly, the recommendations are reasoned proposals for institutional practice, rather than findings that a particular system has already reduced research errors.

Reproducibility is used in a qualified sense. Another researcher should be able to reconstruct the search, identify the documents consulted and assess the reasons for including them. Agreement on the interpretation is a separate matter. Legal reasoning permits disagreement, but its evidential basis should remain open to examination. This distinction allows transparent research without pretending that doctrinal analysis can be reduced to an automatic calculation.

2. Access and the construction of the research corpus

Fragmentation arises when materials relevant to one issue are distributed across different courts, databases and document collections. It also occurs within a single case: the judgment, procedural information, an Advocate General's Opinion and a press release may all appear under the same case number. A general search engine can help locate them, but its ranking supplies no legal reason for preferring one result. The initial search must therefore be followed by verification in an official source.

HUDOC provides access to several categories of material, including judgments, decisions, communicated cases and legal summaries. Its coverage has identifiable limits: single-judge decisions are not published, and Committee decisions appear only from April 2010 (European Court of Human Rights [ECtHR], n.d.-b). These limits matter when defining a corpus. A search returning no results cannot establish that the Court has never encountered the issue. It establishes only that the chosen query found no matching documents within the searched collection.

The HUDOC manual explains searches using document collections, keywords and language filters (ECtHR, n.d.-c). InfoCuria's advanced interface permits searches by document type, judicial formation, procedural category, legislation or case law cited, and ECLI (Court of Justice of the European Union [CJEU], n.d.-b). These fields allow the researcher to narrow an enquiry on legally relevant grounds. They also create opportunities for exclusion errors. A filter for judgments will omit decisions; a restriction to one formation may remove a useful application of an earlier rule.

A defensible search therefore begins with the legal question, not with a memorable phrase from a familiar case. For an enquiry into untested witness evidence, the researcher should identify the relevant Convention provision, use the database's legal terminology, and search alternative descriptions of the problem. Searches should combine structured fields with full-text terms. Every material restriction should be recorded, especially limits concerning language, dates and document categories. A narrower search can then be checked against a broader one before the corpus is treated as adequate.

Language presents two distinct difficulties. First, a relevant judgment may be unavailable in the researcher's preferred language. Second, a translated legal concept may suggest an equivalence that the underlying legal systems do not support. The Court's guidance states that non-official HUDOC translations are generally not produced or checked by its Registry (ECtHR, n.d.-a). Such translations can assist discovery and understanding, but a disputed formulation should be checked against an official-language text. Translation provenance belongs in the research record.[3]

The CJEU's language policy likewise shows that availability varies between categories of decisions (CJEU, n.d.-c). A search conducted only in English may consequently produce a different corpus from a search in another language. This is a limitation to disclose, not a reason to abandon the enquiry. Where linguistic capacity is limited, a researcher should identify the excluded material, explain its possible significance and seek targeted translation of passages that may affect the legal conclusion.

Practical access also depends on time and institutional support. A court library that maintains agreed search terms, reliable links and reviewed translations can prevent repeated discovery work. Yet a collection organised only by downloaded filenames will preserve documents without preserving the reasons for their selection. The useful unit of institutional knowledge is the decision together with its provenance, classification and relevance to a defined question.

3. Authority and the risk of false consistency

Classification must precede reliance. In Strasbourg practice, a decision may resolve admissibility, while a judgment may address the merits or just satisfaction. Both can contain legally important reasoning. It would be mistaken either to treat every decision as a merits judgment or to exclude decisions as intrinsically unimportant. The record should identify the issue resolved and distinguish the Court's assessment from the parties' submissions reproduced in the document.

Finality requires a separate check. Article 44 of the European Convention on Human Rights makes Grand Chamber judgments final and sets the conditions under which Chamber judgments become final. Article 46 concerns the obligation to comply with final judgments in cases to which the State is a party (European Convention on Human Rights, 1950, arts. 44–46). The binding obligation in a particular case should not be confused with the wider interpretive significance of the Court's reasoning. A domestic analysis must explain the relevant legal relationship rather than label all Strasbourg materials simply "binding".

At Luxembourg, the CJEU encompasses distinct courts and procedural routes. A General Court judgment must be identified separately from a Court of Justice judgment, and any relevant appeal outcome must be checked. An Advocate General's Opinion proposes a solution but does not decide the case; the judges are not required to follow it (CJEU, n.d.-a). Extracting a persuasive passage from an Opinion and attributing it to the Court changes the authority of the proposition. Orders also require examination of their subject and reasoning, rather than exclusion based on their label alone.

Judicial formation is relevant information, but does not replace analysis. A Grand Chamber judgment may clarify an important question; a subsequent Chamber judgment may explain how that clarification operates in a particular factual setting. Research limited to prominent formations can miss qualifications found in later applications. Conversely, counting numerous routine applications as independent support can exaggerate the breadth of a rule. Consistency concerns the reasoning and its conditions, not the number of search results.

The absent-witness cases illustrate why tracing development matters. In *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* (2011, paras. 119–147), the Grand Chamber addressed the use of evidence from witnesses who did not attend trial and the safeguards required to assess overall fairness. *Schatschaschwili v. Germany* (2015, paras. 100–131) clarified the relationship between reasons for absence, the weight of the evidence and counterbalancing measures. The latter analysis requires attention to significant evidence even where its sole or decisive character is uncertain. A proposition stating that untested evidence automatically makes a trial unfair would misrepresent this contextual assessment.

Subsequent treatment must therefore be examined at the level of the proposition. A later judgment may cite an earlier case while relying on only one part of its reasoning. The reference does not demonstrate approval of every statement in the earlier judgment. Citation tracking should record the paragraph, the point supported and whether the later court follows, distinguishes or qualifies

it. Where classification is uncertain, the researcher should preserve that uncertainty instead of forcing the reference into a favourable category.[4]

This discipline is particularly important in comparative work. Similar vocabulary can conceal different functions: a proportionality assessment in one legal regime may answer a question that the other regime approaches through jurisdiction or legislative scope. Before declaring convergence, the researcher should establish that the decisions concern a sufficiently comparable problem and explain any differences in applicable law, procedure or institutional mandate.

4. A transparent research protocol

A workable protocol begins with a short research specification. It should identify the question, the courts and instruments concerned, the relevant period and the intended use of the result. For a memorandum on current law, the cut-off date should be stated and the search refreshed before the memorandum is used. For a historical study, later decisions may explain the development but should not silently be treated as law applicable at the earlier date.

The second stage is discovery. The researcher records databases, search expressions, filters and search dates. The record need not reproduce every unsuccessful experiment, but should retain the searches that determined the corpus and the principal reasons for excluding potentially relevant materials. Decisions identified through a textbook or commentary should be retrieved from an official source. Commentary remains useful for identifying arguments and competing readings; it should not be the sole evidential basis for attributing a proposition to a court.

The third stage is verification and classification. Each retained document receives a record containing the court, case title, case or application number, date, document type, formation, procedural status, language and official source. The researcher identifies the paragraph supporting the proposition and reads it with the relevant facts and surrounding reasoning. A concise case note should distinguish the issue, the legal test, the application of that test and the outcome. This prevents a factual observation from being reused as a general rule.

The fourth stage tests the proposition against earlier and later authorities. Backward citation searches help reconstruct its origin; forward searches identify its subsequent treatment. Both require reading, because a citation is a relationship between documents rather than a ready-made description of legal effect. The researcher should actively seek decisions that weaken the proposed conclusion. An institutional review should ask which contrary authority was considered and why it does not alter the result, rather than simply request additional supporting citations.

The CILFIT line provides a concrete example. *CILFIT v. Ministry of Health* (1982, paras. 18–20) addressed the multilingual and contextual features of EU interpretation. *Consorzio Italian Management and Catania Multiservizi* (2021, paras. 40–46) revisited those considerations in assessing the duty of courts of last instance to refer questions. It stated that a national court cannot be required to examine every language version, while requiring attention to divergences of which it is aware, particularly when raised by the parties and verified. Reading the earlier formulation alone could produce an overstated account of the practical language requirement.

The fifth stage is citation and preservation. ECLI identifies a judicial document consistently across different sources and assists linking and retrieval (European Commission, n.d.). It should be stored alongside the case number, date and paragraph references. It does not verify the researcher's interpretation, certify finality or demonstrate that the proposition remains current. The identifier is a means of locating authority, not a substitute for evaluating it.[5]

Finally, a colleague should be able to reconstruct the decisive steps from the record. Review should concentrate on matters capable of changing the conclusion: a missing document category, an incorrect procedural status, a mistranslated qualification or an unexamined later judgment. This is a proportionate form of reproducibility. It preserves professional judgment while exposing the source choices on which that judgment depends.

5. Institutional libraries and continuing verification

An institutional repository should preserve the relationship between a legal proposition and the decisions supporting it. Its purpose is to make prior research usable without allowing an old memorandum to acquire authority merely through repeated circulation. A practical design would separate official documents, document metadata and analytical notes. Readers should be able to distinguish a court's text from an institution's summary and identify who prepared or reviewed the latter.

The minimum decision record should include a stable identifier, court, case number, decision date, document category, formation, procedural status, available languages, official link and date of verification. Where a document is stored locally, the institution should retain its provenance and respect applicable publication and translation rights. A linked analytical record should state the precise proposition, supporting paragraphs, material factual limits and related authorities. These are proposed requirements for institutional practice, rather than a claim that the courts' databases already supply every field in a uniform form.

Responsibility for updating the collection should be assigned. A librarian or information officer can maintain links and metadata; a legally qualified reviewer should approve substantive notes and changes to statements of the law. Small institutions may combine these roles, but should retain a second-person check for materials intended to guide judicial reasoning. Each note needs a visible review date and an identifiable status, such as reviewed, awaiting review or superseded. Earlier versions should remain recoverable when necessary to explain past advice.

Updates should follow the institution's actual work. A new leading judgment may require prompt review of several notes, while a routine application may need only a linked reference. Monitoring can combine official case-law updates with recurring searches for the propositions most frequently relied upon. The repository should flag affected notes for assessment rather than automatically overwrite their conclusions. A later judgment may confirm part of an analysis while changing another part; the update must explain that distinction.

Digital search tools can assist discovery, translation and document comparison. An automated summary should nevertheless remain identifiable as an unreviewed aid until its propositions and

quotations have been checked against the source. Where confidential information is involved, use must also comply with the institution's access and data-protection arrangements. These controls follow from the repository's evidential purpose: a passage without a verifiable source should not enter a reviewed statement of the law.[6]

A pilot could measure metadata completeness, verification time, unresolved translation issues and notes awaiting review. A sample audit of citation errors would provide a more useful quality measure than the number of stored documents. Faster retrieval should be assessed separately from improvements in legal analysis.

6. Conclusion

Reliable research connects the question asked, the materials selected and the proposition advanced. Official databases provide essential access, but their contents require classification and interpretation. The ECtHR and CJEU examples show how procedural status, language and later qualifications affect reliance on authority. Institutional libraries should preserve provenance, supporting paragraphs and subsequent treatment, making research easier to examine and update without displacing responsibility for its conclusions.

References

Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], App. Nos. 26766/05 and 22228/06 (ECtHR, December 15, 2011). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072

CILFIT v. Ministry of Health, Case 283/81, ECLI:EU:C:1982:335 (October 6, 1982). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61981CJ0283

Consorzio Italian Management and Catania Multiservizi, Case C-561/19, ECLI:EU:C:2021:799 (October 6, 2021). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62019CJ0561

Court of Justice of the European Union. (n.d.-a). *About the Court of Justice*. Retrieved October 14, 2026, from https://curia.europa.eu/site/jcms/d2_5391/en/about-the-court-of-justice

Court of Justice of the European Union. (n.d.-b). *InfoCuria: Advanced search form*. Retrieved October 14, 2026, from https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/advanced_search

Court of Justice of the European Union. (n.d.-c). *Site language policy*. Retrieved October 14, 2026, from https://curia.europa.eu/site/jcms/d2_5170/en/site-language-policy

Cryer, R., Hervey, T., Sokhi-Bulley, B., & Bohm, A. (2011). *Research methodologies in EU and international law*. Hart Publishing.

Deplano, R., & Tsagourias, N. (Eds.). (2021). *Research methods in international law: A handbook*. Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781788972369

European Commission. (n.d.). *ECLI: European Case Law Identifier*. EUR-Lex. Retrieved October 14, 2026, from https://eur-lex.europa.eu/content/help/eurlex-content/ecli.html

European Convention on Human Rights, November 4, 1950, ETS No. 5. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

European Court of Human Rights. (n.d.-a). *Case-law translations*. Retrieved October 14, 2026, from https://www.echr.coe.int/en/case-law-translations

European Court of Human Rights. (n.d.-b). *HUDOC database*. Retrieved October 14, 2026, from https://www.echr.coe.int/en/hudoc-database

European Court of Human Rights. (n.d.-c). *HUDOC user manual*. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/hudoc_manual_eng

Hutchinson, T., & Duncan, N. (2012). Defining and describing what we do: Doctrinal legal research. *Deakin Law Review, 17*(1), 83–119. https://doi.org/10.21153/dlr2012vol17no1art70

Schatschaschwili v. Germany [GC], App. No. 9154/10 (ECtHR, December 15, 2015). https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566

Van Hoecke, M. (Ed.). (2011). *Methodologies of legal research: Which kind of method for what kind of discipline?* Hart Publishing.

Endnotes

[1] The four methodological works serve different purposes. Van Hoecke (2011) and Deplano and Tsagourias (2021) are edited collections, not jointly authored monographs. References to the collections identify their general methodological scope; no proposition is attributed to an individual chapter without a separate citation.

[2] The CJEU is included within the paper's broader treatment of international jurisprudence as a supranational judicial institution. The comparison addresses research practice and does not equate EU law with the Convention system or imply that EU membership obligations apply identically in non-member States.

[3] For a material quotation, the research record should identify the language consulted and any translation prepared by the researcher. The status of a translated judgment must be distinguished from that of multilingual EU legislation. The CILFIT discussion concerns legislative language versions, not a claim that every translation of a judicial decision has identical authenticity.

[4] The proposed treatment categories are analytical labels for the institutional repository. They should not imply that HUDOC or InfoCuria offers a comprehensive, legally conclusive citator. Absence of a recorded negative reference does not establish that a proposition remains unqualified.

[5] APA author–date citations are used for methodological and institutional sources. Cases are cited by italicised name and year, with paragraph pinpoints; the reference list supplies the court or formation, case number, date and ECLI where relevant. Explanatory endnotes supplement the argument rather than duplicate bibliographical references.

[6] The repository model and pilot measures are proposals developed in this paper. They have not been empirically tested here. Reproducibility refers to the ability to reconstruct the source selection and verification process, not to a guarantee that different lawyers will reach the same interpretation.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

The Phraseological Dimension of International Legal and Diplomatic Discourse: Idioms, Pragmatics, and Digital Corpus Applications

Maya Atajanova,
Acting Head of the Department of World Languages
Institute of International Relations of
the Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan
Ashgabat, Turkmenistan

Abstract

Modern international law and diplomatic communication demand an exceptionally refined command of register, institutional nuances, and rhetorical flexibility. While academic research traditionally frames legal and diplomatic English around rigid formulas, archaic Latinate maxims, and direct performative statements, phraseological units – specifically figurative idioms and collocations – play an essential pragmatic role in international relations. This paper investigates the phraseological dimension of international legal and diplomatic discourse, focusing on the structural, semantic, and functional properties of English idioms in treaty negotiations, bilateral dialogue, and multilateral institutional environments. Utilizing a corpus-based methodology incorporating data from the Corpus of Contemporary American English (COCA) and the British National Corpus (BNC), this study demonstrates how idioms serve as crucial mechanisms for mitigating face-threatening acts, maintaining strategic ambiguity, facilitating consensus, and signaling procedural alignment. Furthermore, the research outlines pedagogical applications for integrating corpus linguistics and digital tools into Advanced Legal English and ESP curricula for future diplomats and legal specialists.

Keywords: International Law, Diplomatic Discourse, Idiomaticity, Phraseology, Legal English, Corpus Linguistics, Strategic Ambiguity, Pedagogy.

Uluslararası Hukuk ve Diplomasi Söyleminin Deyimsel Boyutu: Deyimler, Edimbilim ve Dijital Derlem Uygulamaları

Maýa Atajanova,
Dünya Dilleri Bölüm Başkanı Vekili
Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İlişkiler Enstitüsü
Aşkabat, Türkmenistan

Özet

Çağdaş uluslararası hukuk ve diplomatik iletişim; dil düzeyine, kurumsal nüanslara ve retorik esnekliğe son derece yetkin bir biçimde hâkim olmayı gerektirmektedir. Akademik araştırmalar geleneksel olarak hukuki ve diplomatik İngilizceyi katı kalıplar, Latince ilkelendirmeler ve doğrudan edimsel ifadeler çerçevesinde ele alsa da, deyimsel birimler – özellikle mecazi deyimler ve eşdizimlilikler– uluslararası ilişkilerde hayati bir edimbilimsel rol oynamaktadır. Bu makale; antlaşma müzakerelerinde, ikili diyaloglarda ve çok taraflı kurumsal ortamlarda İngilizce deyimlerin yapısal, anlamsal ve işlevsel özelliklerine odaklanarak uluslararası hukuk ve diplomasi söyleminin deyimsel boyutunu incelemektedir. Çağdaş Amerikan İngilizcesi Derlemi (COCA) ve Britanya Ulusal Derlemi'nden (BNC) alınan verileri içeren derlem tabanlı bir metodoloji kullanan bu çalışma; deyimlerin saygınlığı zedeleyici eylemleri yumuşatma, stratejik muğlaklığı koruma, uzlaşmayı kolaylaştırma ve usule ilişkin uyumu yansıtma konularında nasıl kritik mekanizmalar olarak hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma, derlem dilbilimini ve dijital araçları geleceğin diplomatları ile hukuk uzmanlarına yönelik İleri Hukuk İngilizcesi ve Özel Amaçlı

İngilizce (ESP) müfredatlarına entegre etmeye dair pedagojik uygulamaları ana hatlarıyla sunmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Diplomatik Söylem, Deyimsellik, Deyimbilim (Fraseoloji), Hukuk İngilizcesi, Derlem Dilbilimi, Stratejik Muğlaklık, Pedagoji.

Introduction

International law and diplomatic interaction rely fundamentally on precision, institutional authority, and rhetorical discretion. Traditionally, pedagogical approaches to Legal English and English for Specific Purposes (ESP) have prioritized structural syntax, passive voice constructions, and specialized terminology, such as Latin maxims (*lex specialis*, *pacta sunt servanda*) and formal statutory vocabulary. However, effective international negotiations and diplomatic dialogues frequently depend on phraseological units that operate beyond straightforward literal definitions. Figurative idioms, metaphorical expressions, and fixed collocations constitute an indispensable layer of international discourse, offering speakers a sophisticated tool for strategic communication.

In international legal and diplomatic contexts, language performs dual functions: it must simultaneously codify binding obligations and preserve professional relationships across diverse cultural and political traditions. While statutory drafting requires maximal semantic precision to avoid unintended ambiguities, international negotiations often demand flexible language. Figurative idioms – such as *a level playing field*, *behind closed doors*, *in good faith*, or *clearing the air* – enable diplomats and legal counsel to express complex institutional stances, manage sensitive tensions, and establish shared expectations without resorting to confrontational phrasing.

Despite the prevalence of these phraseological structures, traditional language curricula and legal textbooks often treat idiomaticity as either an informal stylistic feature reserved for general conversation or an unpredictable element that undermines textual clarity. This study addresses this conceptual gap by systematically analyzing the phraseological dimension of English idioms within international legal and diplomatic registers. By examining their structural and pragmatic functions and introducing corpus-driven pedagogical applications, this paper demonstrates how advanced phraseological competence enhances both legal accuracy and diplomatic efficacy.

Literature Review

The academic study of specialized discourse sits at the intersection of applied linguistics, phraseology, pragmatic analysis, and international relations. Historically, legal linguistics focused on formal syntax and specialized terminology (Mellinkoff, 1963; Bhatia, 1993). Mellinkoff's foundational critique of legal discourse highlighted its archaic syntax, repetitive binomials (*null and void*, *terms and conditions*), and reliance on technical terms. Subsequent genre-analysis frameworks established that legal and diplomatic registers employ distinct structural conventions tailored to institutional objectives (Bhatia, 1993; Swales, 1990).

Phraseology – the study of set phrases, collocations, and idiomatic expressions – has expanded significantly through corpus linguistics methodologies (Sinclair, 1991; Moon, 1998). Moon defines idioms as frozen or semi-frozen multi-word units whose meanings are not fully derivable from the literal meanings of their individual components. While early phraseological studies classified idioms primarily by their semantic opacity and syntactic fixedness, contemporary research emphasizes their pragmatic utility across specialized domains (Fernando, 1996; Howarth, 1998).

In legal discourse, the role of phraseology extends beyond stylistic ornamentation. Research demonstrates that formulaic sequences and fixed collocations form the structural core of legal texts (Gotti, 2012; Breeze, 2013). Gotti notes that specialized discourse balances institutional tradition with the need for clear international communication. Breeze further argues that legal and

commercial negotiations require a nuanced command of metaphorical collocations to manage conflict and signal institutional authority without escalating disputes.

Diplomatic discourse, characterized by politeness, indirectness, and strategic ambiguity, relies heavily on metaphor and phraseological framing (Nick, S. 2001; Kurbalija & Slavik, 2001). Kurbalija and Slavik emphasize that diplomatic language functions as a specialized instrument designed to build consensus, manage conflict, and navigate sensitive sovereign boundaries. In this environment, idioms act as metaphorical devices that frame complex geopolitical realities into manageable, shared concepts (Charteris-Black, 2004; Lakoff & Johnson, 1980). Lakoff and Johnson's Conceptual Metaphor Theory demonstrates that figurative idioms are not arbitrary verbal ornaments, but reflections of underlying cognitive structures (e.g., *argument is war*, *negotiation is a journey*).

Recent pedagogical research stresses the importance of integrating corpus linguistics into specialized language instruction (Johns, 1991; Flowerdew, 2012). Data-Driven Learning (DDL), pioneered by Johns (1991), encourages students to act as linguistic researchers by investigating real-world language patterns in authentic digital corpora. In Legal English and diplomatic training, DDL methodologies allow learners to observe the exact frequencies, collocational environments, and pragmatic functions of phraseological units in real contexts (Boulton, 2010; Vyushkina, 2016).

Methods. To analyze the pragmatic functions and structural characteristics of idioms in international legal and diplomatic contexts, this study uses a mixed-methods design that combines qualitative pragmatic analysis with quantitative corpus-based investigations.

1. Corpus Selection and Data Retrieval. Primary linguistic data were gathered from two established digital corpora:

- ✓ **Corpus of Contemporary American English (COCA):** Containing over one billion words across diverse genres, COCA served as the primary source for modern usage, particularly within its *Law/Legal*, *Academic*, and *News/Public Affairs* sub-corpora.
- ✓ **British National Corpus (BNC):** Containing 100 million words, the BNC provided comparative data on international and British diplomatic and legal registers.

2. Target Idiom Selection. A target list of 20 idiomatic expressions and semi-fixed collocations frequently observed in diplomatic briefings, international treaty negotiations, press conferences, and legal commentaries was compiled for detailed investigation. These idioms were categorized into three functional groups:

Functional Category	Target Idioms / Phraseological Units
I. Negotiation & Equity	*Level playing field*, *In good faith*, *To clear the air*, *To split the difference*
II. Institutional Procedurality	*Behind closed doors*, *Off the record*, *On the table*, *To toe the line*
III. Strategic Escalation & Mitigation	*Tip of the iceberg*, *To extend an olive branch*, *To bridge the gap*, *To play for time*

3. Analytical Framework. The retrieved concordance lines were analyzed across three main dimensions:

a) **Structural and Syntactic Behavior:** Examining syntactic variations, passivization, and modifier insertions within legal and diplomatic texts.

b) **Pragmatic and Functional Analysis:** Evaluating how each idiom functions in context, focusing on politeness strategies (Brown & Levinson, 1987), strategic ambiguity, and face-threat mitigation.

c) **Corpus Frequency and Register Distribution:** Measuring frequency distributions per million words across general, legal, and political/diplomatic sub-corpora to identify institutional domain specificity.

Findings. The corpus analysis revealed distinct patterns in how idiomatic units function within international legal and diplomatic contexts compared to general English usage.

Table 1: Corpus Frequency Comparison

Idiomatic Expression	General COCA	Legal Sub-C	Diplomatic/News
In good faith	14.2	182.5	64.1
Level playing field	8.7	31.4	48.2
Behind closed doors	11.3	19.8	52.6
Bridge the gap	6.1	12.3	38.9
Extend an olive branch	1.4	2.1	19.7

The quantitative data indicate that specific idioms occur at significantly higher frequencies in specialized legal and diplomatic registers than in general prose. For instance, *in good faith* shows a high concentration in legal corpora (182.5 hits per million words), reflecting its status as both a statutory standard (*bona fides*) and a core institutional expectation. Conversely, expressions like *level playing field* and *behind closed doors* occur most frequently in political and diplomatic sub-corpora (48.2 and 52.6 hits per million words, respectively).

Qualitative Functional Findings:

Table 2: Pragmatic Functions of Idiomatic Units in Specialized Communication

PRACTICAL DIPLOMATIC & LEGAL DISCOURSE	
Pragmatic Function	**Primary Idiomatic Mechanics**
Face-Threat Mitigation	*Clearing the air*, *Bridging the gap*
Strategic Ambiguity	*On the table*, *Playing for time*
Normative Equity Assertion	*Level playing field*, *In good faith*
Procedural Boundary Control	*Behind closed doors*, *Off the record*

1. **Normative Equity and Standards:** Idioms like *level playing field* translate complex legal concepts of non-discrimination, reciprocal treatment, and market access into accessible metaphorical language. In multilateral trade negotiations, invoking a *level playing field* allows parties to advocate for regulatory alignment without directly accusing counterparts of protectionism.
2. **Procedural Boundary Management:** Expressions such as *behind closed doors* and *off the record* function as precise procedural indicators. Rather than serving as casual descriptions, they define the evidentiary and public status of diplomatic exchanges, establishing clear boundaries between formal commitments and exploratory dialogue.

3. **Strategic Ambiguity and Negotiation:** Idioms such as *on the table* or *playing for time* provide crucial flexibility during multi-stage negotiations. Describing a proposal as being *on the table* signals willingness to negotiate without committing to specific contractual terms.

Discussion. Pragmatic Mechanisms in Diplomatic Exchange. The empirical findings demonstrate that idioms in diplomatic discourse are not merely decorative elements; they serve as critical pragmatic tools. According to Brown and Levinson's (1987) Politeness Theory, international negotiations are inherently high-stakes environments where direct refusals or aggressive demands represent severe Face-Threatening Acts (FTAs). Idioms mitigate these risks by shifting the conceptual focus from personalized disputes to shared, metaphorical frameworks.

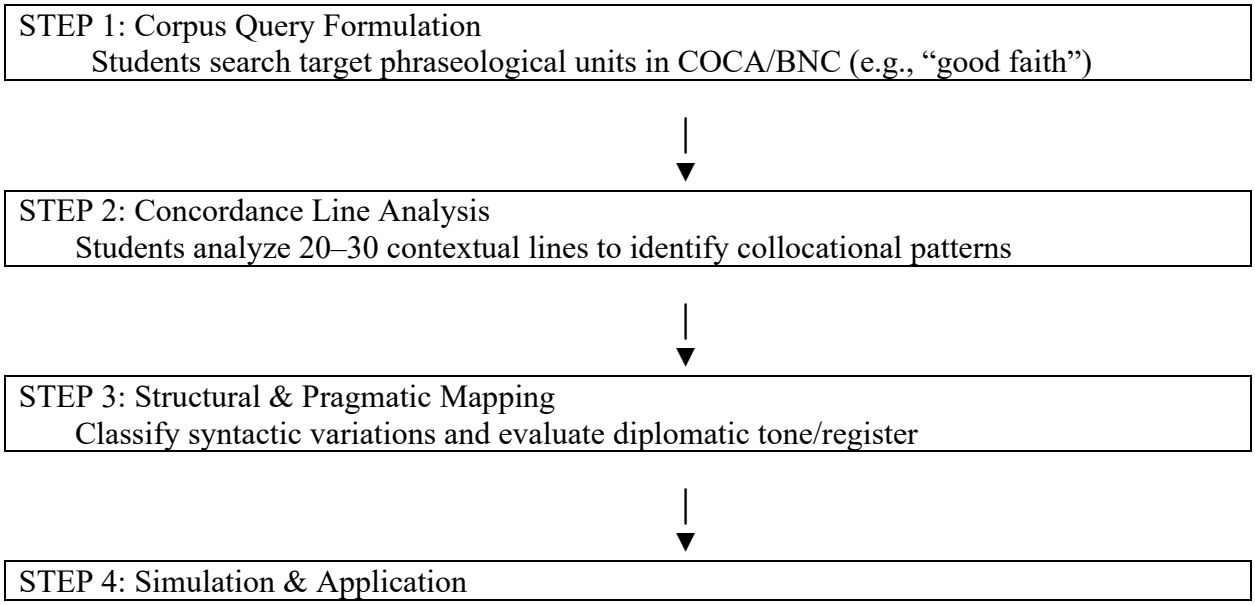
For example, stating that two sovereign entities need to *bridge the gap* frames ideological or territorial disagreements as a structural obstacle that both parties can cooperatively address, rather than an irreconcilable conflict. Similarly, describing an action as *extending an olive branch* frames a concession as a constructive gesture of goodwill, allowing the offering party to maintain dignity and political standing.

Legal Idiomaticity and Textual Precision. In international law, phraseological units must balance flexibility with legal certainty. While statutory provisions require unambiguous language, preambles, diplomatic notes, and oral arguments regularly employ metaphorical idioms. The phrase *in good faith* demonstrates how an idiomatic construction can become codified as a foundational legal principle (e.g., Article 31(1) of the Vienna Convention on the Law of Treaties, which dictates that treaties shall be interpreted "in good faith").

In international arbitration and dispute resolution, idiomatic expressions allow legal counsel to frame complex evidentiary burdens efficiently. Referring to a set of preliminary facts as *the tip of the iceberg* alerts an arbitral panel to broader systematic non-compliance without requiring immediate presentation of exhaustive documentation during initial proceedings.

Pedagogical Applications and Digital Corpus Integration. Integrating these findings into university-level Legal English and ESP curricula requires moving away from rote memorization toward data-driven, analytical approaches. Traditional vocabulary lists often present idioms without contextual nuances or register constraints, leading to inappropriate usage in formal contexts.

Data-Driven Learning (DDL) Instructional Workflow

Apply analyzed phraseology in diplomatic simulations and draft treaties

Using Data-Driven Learning (DDL), students can analyze real concordance lines to discover the authentic syntactic environments and register constraints of specialized phraseology:

Sample Concordance Lines for "In Good Faith" (COCA: Legal Sub-Corpus)
1. ...the parties are obligated to negotiate the remaining terms IN GOOD FAITH prior to...
2. ...failure to execute the agreed environmental protocols IN GOOD FAITH constitutes a breach...
3. ...both sovereign signatories agreed to hold preliminary talks IN GOOD FAITH to resolve...
4. ...evidence demonstrates that the maritime border authority acted IN GOOD FAITH under...

By examining these concordance lines, students observe key operational patterns:

- ✓ *In good faith* functions primarily as an adverbial modifier following verbs of negotiation (*negotiate*, *hold talks*) or execution (*execute*, *act*).
- ✓ It carries binding normative weight in formal legal settings, while serving as a trust-building signal in diplomatic contexts.

This empirical approach prevents learners from using idiomatic expressions inappropriately in formal statutory contexts, while building the phraseological competence required for effective diplomatic negotiation and international advocacy.

Conclusion. The phraseological dimension of international legal and diplomatic discourse is a crucial, though historically understated, component of professional language competence. Far from being informal distractions, figurative idioms and fixed collocations perform vital pragmatic functions: they mitigate face-threatening acts, establish strategic ambiguity, frame complex equity arguments, and clarify procedural boundaries in international communications.

As international law and diplomatic engagement continue to evolve alongside digital technologies, academic training for future lawyers, diplomats, and international affairs specialists must adapt. Incorporating corpus linguistics and data-driven learning into Advanced Legal English and ESP curricula bridges the gap between theoretical grammar and real-world institutional communication. Masterfully navigating the nuances of phraseology empowers specialists to advocate effectively, build consensus, and represent their institutions with precision on the global stage.

References

Bhatia, V. K. (1993). Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. Longman.

Breeze, R. (2013). Corporate Discourse. Bloomsbury Publishing.

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press.

Charteris-Black, J. (2004). Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis. Palgrave Macmillan.

Fernando, C. (1996). Idioms and Idiomaticity. Oxford University Press.

Flowerdew, L. (2012). Corpora and Language Education. Palgrave Macmillan.

Gotti, M. (2012). Investigating Specialized Discourse. Peter Lang.

Howarth, P. (1998). Phraseology and second language proficiency. Applied Linguistics, 19(1), 24–44.

Kurbalija, J., & Slavik, H. (Eds.). (2001). Language and Diplomacy. DiploProjects.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. University of Chicago Press.

Mellinkoff, D. (1963). The Language of the Law. Little, Brown and Company.

Moon, R. (1998). Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. Oxford University Press.

Sinclair, J. (1991). Corpus, Concordance, Collocation. Oxford University Press.

Swales, J. M. (1990). Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge University Press.

Vyushkina, E. (2016). Data-driven learning in teaching Legal English. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 236, 175–180.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

The Symbolic Semantics of Justice: The Unity of Philosophical Images in Fine Art

Mansirova Shahana Zulfugar

Teacher at the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University Baku, Azerbaijan

Abstract

The article analyzes the role of symbolic images in fine arts as a means of expressing human social, moral, and philosophical thoughts, using a composition centered on the core idea of "Rays of Justice" as an example. The semantic meanings of symbols such as the sword (acting as the central axis), open book, scales, eye, sun, red flower, and human profiles, along with their interrelations within a unified philosophical-artistic system, are explored.

The study demonstrates that justice is presented not merely as a strict legal mechanism, but as a moral and ethical responsibility arising from the unity of knowledge, truth, conscience, objectivity, and mercy. It is substantiated how the vertical compositional structure, symmetrical balance, and color scheme formally complement the conceptual content of the work. Overall, the piece is interpreted as a visual moral model evaluating human and societal relationships on a philosophical plane.

KEYWORDS: fine art, symbolism, concept of justice, semantic analysis, philosophical-artistic text, compositional structure, moral balance, visual metaphor.

İntroduction

In fine art, symbolic images serve as one of the key means of expressing human social, moral, and philosophical thoughts. Throughout the centuries, artists have not merely depicted visible reality; by endowing various objects and figures with additional meaning, they have expressed universal concepts such as justice, truth, freedom, love, struggle, life, and death. In this context, the presented artwork attracts attention as a composition that combines numerous symbolic images and explores human and societal relationships on a philosophical plane.

The main conceptual line of the work consists of the notion of justice, the preservation of truth, moral balance, and the inner world of the human being. Various symbols—such as a book, a sword, scales, an eye, human profiles, the sun, and a flower—are presented interconnectedly within the composition. Although each of these elements carries an individual semantic meaning, their combination within a unified composition further reinforces the central idea of the work. Every symbol depicted here, though appearing as an independent image at first glance, is actually an integral part of the overall conceptual system. In this regard, the artwork can be evaluated not merely as a depiction of individual objects, but as a unified philosophical-artistic text constructed through symbolic signs. Based on the general structure of the work, it can be said that justice is presented here not only as a legal and social concept, but also as a universal principle formed within the human moral world. The images of the "sword," "scales," and "book" placed at the center of the composition create the main ideological axis of the work. These three key elements symbolize the unity of the concepts of "truth," "law," and "justice." The book serves as a symbol of knowledge and truth, the sword of law and power, and the scales of objectivity and balance. The interaction of these elements within a single composition demonstrates that justice is tied not only to the law, but also to knowledge, thought, and moral responsibility.

The image of the book holds special significance in the semantic structure of the work. Depicted in an open state, the book primarily represents the concepts of knowledge, science, enlightenment, and truth. The open position of the book demonstrates that it is presented not as a secret or enclosed source of knowledge, but as an accessible source of truth and moral value for humanity. For justice to be established properly, it is essential for a person to comprehend events, understand cause and effect, and possess the ability to discern truth from falsehood. From this perspective, the book image constitutes the intellectual and moral foundation of justice within the composition. In other words, in the semantic system of the artwork, the starting point of justice is knowledge and truth. It is also no coincidence that the book enters into a visual relationship with the sword along the central axis. In a sense, a relationship of mutual complementarity emerges between these two symbols. The book expresses knowledge and truth, while the sword expresses the defense of this truth and the law. Here, it is possible to interpret the sword not merely as a weapon, but as the protective force of law and justice. If the sword is accepted as a symbol of physical force, the book positioned beside it indicates the direction in which this force should be utilized. Thus, the work is concerned not with force itself, but with the purpose that force serves. When law and force stray from knowledge and truth, the concept of justice risks losing its essence. Therefore, the combined depiction of the book and the sword expresses the interplay between knowledge and force, and between truth and law.

This evokes Mammed Said Ordubadi's historical novel *"The Sword and the Pen"* (*"Qılınc və qələm"*).

The sword placed at the center of the composition is one of the key elements of the artwork from both a formal and semantic perspective. Its vertical orientation creates a unified axis that connects all parts of the composition. The visual connection of the sword with the book at the top, the sun in the center, and the human profiles at the bottom links the various semantic layers of the work together. Thus, the sword functions not only as the central element of the composition, but also as a symbolic bridge connecting knowledge, truth, law, and humanity.

Another important feature of the sword motif is its association with the human hand. The human hand here symbolizes willpower, action, responsibility, and the capacity for decision-making. This detail further deepens the philosophical content of the work. For although law and justice exist as abstract concepts, their implementation depends on human will. In this sense, the artwork poses a fundamental question to the viewer: Who executes justice, and who is responsible for its preservation? According to the semantic structure of the composition, the answer lies within the human being itself. Consequently, humanity is presented in the work as both the subject of justice and the entity holding responsibility before it.

The motif of the scales in the artwork serves as one of the oldest and most universal symbols of the concept of justice. The primary function of scales is to weigh, compare, and establish balance. Therefore, their placement in the composition demonstrates that justice relies on the principles of objectivity and equality. The scales imply the evaluation of both sides without granting unjustified preference to either. In this regard, the scales in the work express not only legal justice, but also the principle of moral balance in human life.

The positioning of the scale pans on either side of the composition also reinforces the overall symmetrical structure of the work. Thus, a mutual harmony between form and content is established here. The visual balance inherent in the composition itself formally confirms the central idea of the work—the concept of justice and equality. In other words, the idea of justice

is expressed not only through the depicted symbols, but also through the compositional structure itself.

The eye motif placed on one of the scale pans brings an additional philosophical nuance to the semantic content of the artwork. The eye is traditionally associated with perception, observation, consciousness, knowledge, and truth. For justice to be carried out, one must first see and comprehend the truth. From this perspective, the eye image can express the idea of bearing witness to the truth, seeing what is concealed, and penetrating the essence of events. At the same time, the eye can be interpreted as a gaze directed toward the inner moral world of the human being. In this case, the eye transforms from an organ merely observing the external world into a symbol of an inward gaze turned toward one's own conscience and moral responsibility.

The red flower placed on the other scale pan creates an interesting semantic contrast with the eye motif. While the eye is mostly associated with observation, reason, and truth, the flower expresses the concepts of life, love, beauty, emotion, and mercy. The placement of these two images on opposite scale pans raises the problem of balance between reason and emotion, objectivity and mercy, and law and humanity within the artwork. Here, justice is presented not merely as a rigid and cold legal mechanism, but as a humanistic principle that accounts for the human element.

In this regard, one of the vital philosophical messages of the work can be formulated as follows: "True justice requires the involvement of both the mind and the human heart." A decision based solely on emotions may lose its objectivity, whereas an approach based strictly on cold law may weaken its humanistic essence. The mutual relationship between the eye and flower motifs in the work precisely emphasizes the necessity of harmony between these two principles.

The sun motif, which occupies a prominent place in the composition, further expands the conceptual and thematic weight of the artwork. Across various cultures, the sun has been accepted as a symbol of life, light, truth, energy, and spiritual awakening. In the presented work, the placement of the sun in a golden-yellow hue at the central section turns it into one of the main emotional centers of the composition. The rays radiating from the sun seem to illuminate the entire composition, presenting the concept of justice as a transition from darkness to light.

From this perspective, the sun motif can symbolize the unveiling of truth and the establishment of justice. The confrontation between darkness and light here carries a metaphorical nature: darkness signifies ignorance, injustice, and moral blindness, while light expresses knowledge, truth, and justice. The placement of the sun behind the sword also creates an intriguing semantic connection. This suggests the idea that the power underlying law and justice must be guided by truth and spiritual light.

The two human profiles located at the bottom of the artwork connect the philosophical content of the composition with the human element. These profiles are positioned face to face with the central sword placed between them. The mutual positioning of the human profiles can be interpreted as a dialogue, a confrontation, or an encounter between two different worldviews. Simultaneously, they can symbolize two distinct facets of the human inner world—reason and emotion, good and evil, as well as individual and social principles.

The sword situated between the human profiles acts as both a boundary and a balancing element between these two sides. In this sense, the position of the sword demonstrates that law and justice serve as essential regulatory forces for resolving contradictions arising within human relations and society. However, the depiction of the sword alongside the book, scales, and sun

indicates that this regulation must rely not solely on physical force, but on knowledge, objectivity, and moral responsibility.

Thus, the human profiles in the work function not merely as portrait elements, but as a generalized image of humanity. Rather than representing individual personalities, they act as symbolic figures depicting the various facets of society. From this standpoint, the main idea of the work addresses human and societal relationships. Justice in society becomes possible not merely through the existence of laws, but when individuals embrace the principle of justice within their own behavior and thinking.

The interaction of all these symbols forms a unified semantic system of the work. The book represents knowledge and truth, the eye represents seeing and perceiving the truth, the sun spiritual light and hope, the sword law and responsibility, the scales justice and balance, and the flower humanity, compassion, and life. None of these symbols should be considered in isolation from the others; their primary meaning emerges precisely from their interaction within the composition.

From this perspective, the semantic structure of the work can be conditionally expressed as: "Knowledge leads to truth, truth to law, law to justice, and justice to spiritual balance." However, man stands at the center of this process. Man is a being who seeks truth, creates law, executes justice, and experiences its consequences.

The core philosophical idea of the presented work is that justice is not merely a legal norm, but a moral and ethical responsibility of man. For justice to exist, law must be accompanied by knowledge, truth, conscience, objectivity, and compassion. The symbolic language of the work prompts the viewer to establish connections among these concepts and to reflect upon the essence of justice.

In this regard, the composition can be evaluated not only as an artistic work depicting justice, but also as a visual text of a philosophical nature presenting a moral model of a just society. The integrity of the symbols in the work demonstrates that justice requires balance like a scale, knowledge like a book, responsibility like a sword, seeing the truth like an eye, and spiritual light like a sun. Through the harmony of these elements, the central idea of the work emerges: the concept of justice rooted in truth and protected by humanity and moral values.

The composition of the work is structured vertically. This allows the viewer's gaze to move from bottom to top and top to bottom, sequentially absorbing the various symbolic layers of the work. The long, sharp sword positioned at the center of the composition serves as the main axis unifying all visual elements.

The placement of the sword in the center of the composition is not accidental. In the visual structure of the work, it forms both the foundation of symmetry and the ideological core. The open book above the sword, the sun-like form resting upon it, and the human profiles divided between the scales below organize the semantic structure of the work in a stepped, layered manner.

An open book is depicted in the upper section of the composition. A decorative, ornamented form extending downward from the center of the book visually connects with the hilt of the sword. Thus, a spiritual connection is established between the book and the sword. Here, the book can express knowledge and truth, while the sword represents the power of law and justice.

The image of the golden sun located in the center of the composition is one of the brightest visual focal points of the work. The rays emanating from the sun impart dynamism to the composition and visually emphasize the central idea. The sun here can be interpreted as a symbol of light, truth, rightfulness, and spiritual awakening.

In the lower section of the work, the placement of two human profiles facing each other commands attention. Rendering the human faces in two distinct colors and textures can signify not only their physical difference, but also their contrasting worldviews and life stances. The sword positioned between these two profiles illustrates the boundary between them, as well as the principle that justice must be applied equally to both sides.

From this perspective, the overall structure of the composition shapes the following idea: people may be different, but everyone is equal before justice.

One of the most essential symbols of the work is the sword. The sword is a universal symbol in visual arts, carrying various meanings. On one hand, it can symbolize power, struggle, and defense; on the other, the enforcement of law and justice.

In this work, the shape and placement of the sword demonstrate that it carries a broader meaning than a mere weapon image. Positioned in the exact center of the composition, the sword unifies all elements of the work. Its tip points downward. This orientation highlights the legislative and regulatory function of the sword rather than a destructive one.

Particularly noteworthy is the depiction of the sword's hilt in the form of a human hand. Here, the human hand symbolizes willpower, responsibility, and the capacity for decision-making. The mere existence of law is insufficient for the execution of justice; the human will that protects and applies it is equally crucial.

In this regard, the integration of the sword with the human hand can be interpreted as follows: the fate of justice depends on human conscience, will, and responsibility.

One of the clearest and most universal symbols of the work is the scale. Historically, the scale has been considered one of the primary symbols of justice. Its core function is to measure, compare, and establish balance.

In the presented work, the scales are positioned on both sides of the composition. This placement reinforces the symmetrical structure of the artwork. However, the various imagery placed upon the scales adds further semantic depth to the piece.

The placement of the eye image on the left scale expresses the idea of observation, oversight, and witnessing the truth. Here, the eye is not merely an organ of physical vision, but also a symbol of moral and philosophical perception. For justice, it is essential to see the truth, to comprehend the essence of events, and to uncover that which is hidden.

On the scale positioned on the right side, a red flower commands attention. The flower is traditionally a symbol of life, love, beauty, and hope. The color red, meanwhile, is associated with passion, vital energy, and at times, the concept of sacrifice. Thus, an intriguing semantic juxtaposition emerges between one scale bearing an eye and the other bearing a flower.

Together, these two symbols can represent the balance between truth and humanity, law and mercy, objectivity and emotion. Justice must be complemented not only by strict law, but also by human moral values. In this sense, the artwork presents the concept of justice not solely within a legal framework, but also from an ethical and humanistic perspective.

The eye imagery in the work is one of the ancient and universal symbols. Across various cultures, the eye has been associated with divine oversight, wisdom, truth, consciousness, and spiritual awakening.

Positioning the eye on one pan of the scale in the composition enhances its specific semantic significance. Here, the eye can express the idea that justice sees all. Through this symbol, the thought is conveyed that no event, no injustice, and no truth remains hidden.
The eye can also symbolize a person's inner vision. In this case, the artwork invites the viewer to look not only at the external world, but also into their own inner realm. When reflecting upon justice, a person must first be just within themselves.

The open book placed in the upper section of the composition is one of the key symbolic elements of the work. Throughout history, the book has been regarded as a bearer of knowledge, science, memory, history, and truth.

The open state of the book in the work is particularly significant. Unlike a closed book, an open book symbolizes openness to knowledge, as well as the pursuit and acquisition of truth.
The depiction of the golden sun located in the central part of the work is one of the strongest elements of the composition in terms of emotion and color.

As one of the most ancient symbols, the sun is associated with life, light, energy, and truth. Just as light makes the truth visible in the face of darkness, justice reveals the hidden inequities within society. The placement of the sun behind the sword creates a particularly interesting compositional solution. In this arrangement, the sword is associated not merely with rigidity and force, but also with light—that is, with truth. The radiating of golden rays in various directions can symbolize the dissemination of justice and truth throughout all spheres of society.
The color scheme of the work plays a vital role in shaping its symbolic content. The composition utilizes white, golden-yellow, green, blue, red, and brown tones.

White mainly dominates the book and certain parts of the background. The color white expresses purity, cleanliness, truth, and spiritual clarity. Rendering the open book with white surfaces reinforces its perception as a source of truth and knowledge.

The "gold and yellow" colors manifest themselves in the depiction of the sun. These colors are associated with light, energy, intellect, spiritual elevation, and hope. The golden tones of the sun visually emphasize the central idea of the composition.

The color "green" is utilized in the human profile on the right side and in the plant-like decorative element. Green is a symbol of nature, life, renewal, and development. This color adds a humanistic and life-affirming nuance to the rigorous legal and philosophical theme of the artwork.

The color "blue" creates a sense of tranquility, contemplation, stability, and spiritual depth. The blue tones in the lower section of the work soften the emotional tension of the composition and impart a calm, reflective atmosphere to it.

The color "red" is primarily used in the image of the flower. Although it covers a small area within the composition, it possesses strong emotional impact. The red flower acts as a symbol of life, love, and human emotions. Within the coloristic structure of the work, golden light, white truth, green life, blue contemplation, and red emotion interact with one another to form a unified semantic system. The two human profiles placed facing each other in the lower section of the work constitute one of the most intriguing semantic elements of the composition. One of the human faces is rendered in warmer tones, while the other is depicted in cooler colors.

Juxtaposing these two profiles can express the dual nature of humanity—its rational and emotional, individual and social, material and spiritual dimensions.

The sword positioned between the human profiles serves as both a boundary and a balancing element between these two worlds. Thus, the central position of the sword demonstrates that justice is the primary regulatory force in human relations.

Here, the placement of two people facing each other also creates the idea of dialogue. Justice is not merely delivering a judgment, but also the ability to listen to the opposing side, to understand, and to arrive at an objective decision.

Analyzing all the symbols of the work together reveals a unified semantic system. The book expresses knowledge and truth, the sword law and power, the scale justice and balance, the eye the observation of truth, the sun light and spiritual clarity, and the flower humanity and compassion. The interaction of these symbols shapes the core philosophical idea of the work: Justice must be built upon truth and knowledge, while force and law must be balanced with humanity and compassion. In the work, justice is not presented as the dominance of one side over another. On the contrary, the concept of balance is brought to the fore through the symbol of the scale. This balance must be established between individual and society, law and mercy, reason and emotion, power and responsibility.

The presented work is an example of a multi-layered composition that commands attention through its symbolic and philosophical content. Although the central idea of the work takes shape around the concept of justice, this concept acquires a broader meaning through diverse symbols such as the book, sword, scale, eye, sun, human, and flower. Located at the center of the composition, the sword forms the main ideological axis of the work and interconnects the other symbols. The unity of the book and the sword becomes a symbol of knowledge and power, while the scales symbolize justice and balance. The eye represents seeing the truth, the sun spiritual light, and the flower humanity and mercy. The most vital feature of the work is that justice is presented here not merely as a legal category, but as a moral and philosophical responsibility of man. The symbolic use of colors, vertical composition, construction of the central axis, and integration of various symbols around a unified idea reinforce the artistic expressiveness of the work.

The work does not merely ask the viewer, "What is justice?", but also poses a deeper question: "What values must a person possess within themselves to preserve justice?" In this regard, the piece presents the unity of truth, knowledge, responsibility, conscience, and compassion as the essential prerequisite for a just society.

The potential title of the work—"Rays of Justice" (or "Dawn of Justice")—further complements this idea. Here, "ray/dawn" symbolizes the transition from darkness to light, as well as the birth of truth and justice. Thus, the work as a whole poetically and symbolically expresses the idea of justice breaking through the darkness to generate a new spiritual light for humanity and society.

References

1. Ninni bebeğim , ninni. Ninni Şiirleri Antolojisi. Tertibçi Mustafa Ruhi Şirin. – Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları
2. Boratav P.N. Halk hikayeleri ve halk hikayeçiliyi. - Ankara, Milli Egitim Basımevi
3. Onay Ahmet Talat. Eski Türk Edebiyyatında mazmunlar ve izahı. Hazırlayan doç. Dr. Semal Kurnaz. – Ankara, Türkiye Diyanet Vakfi Yayın Maivaasilik ve Ticaret İşletmesi
4. Əfəndiyev.R., Kərimov.K., Rzayev.N., Həbibov.N. Azərbaycan incəsənəti : Monoqrafiya. Bakı: İşıq, 1992

5. R.Əfəndi. Azərbaycan incəsənəti. Bakı, 2001.
6. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Зенкин С. Н. (пер.с франц. и вступ.ст.) – М., 2000

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Outstanding representative of Azerbaijani sculpture - Omer Eldarov

Sevil Bayram qızı Əliyeva

Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract. The outstanding sculptor Omar Eldarov, who has his own rich inner world, is a genius who created unforgettable images.

The first signs of the emergence of this style appeared at the end of the 19th century. Architects gave up stone and wood and succeeded in creating large-scale buildings thanks to the use of glass, iron and concrete constructions. Will and elegance, improvisation and perfection, depth and the ability to feel are the main things that accompany Omar Eldarov's creativity. The influence of his creativity on the artistic environment of our country cannot be underestimated. The harmony of the inner content and form in the sculptor's works prompts a person to think involuntarily.

The sculptures created by Omar Eldarov always attract attention with their dynamism. The courage, optimism and moral responsibility inherent in his character are embodied in the artist's work, especially in the artistic expression of images.

Keywords: Omar Eldarov, sculpture, image, material, historical personality

Ömər Həsən oğlu Eldarov 21 dekabr 1927 -ci ildə Dağıstan Muxtar Respublikasının Dərbənd şəhərində anadan olmuşdur.Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbinin heykəltaraşlıq bölməsini bitirmişdir.Ömər Eldarov peşə təhsilini artırmaq məqsədilə Peterburqdakı İ.Repin adına Rəngkarlıq, Heykəltaraşlıq və Memarlıq İnstitutunun Heykəltaraşlıq fakültəsində təhsilini davam etdirib.

Öz zəngin daxili aləmi olan görkəmli heykəltaraş Ömər Eldarov unudulmaz obrazlar yaratmış dahi şəxsiyyətdir .

Bu üslubun yaranmasının ilkin işartıları 19-cu əsrin sonlarında özünü göstərdi.Memarlar daş və ağacdan imtina edərək şüşə, dəmir- beton konstruksiyalardan istifadə sayəsində irihəcimli tikililəryaratmağa nail oldular.İradə və zəriflik, improvizasiya və kamillik , dərinlik və duymaq bacarığı Ömər Eldarov yaradıcılığını müşayiət edən başlıca xüsusuyyətlərdir.Onun yaradıcılığının ölkəmizin bədii mühitinə təsirini qiymətləndirməmək olmaz.Heykəltaraşın əsərlərində daxili məzmunla formanın harmoniyası insanı qeyri- ixtiyari düşünməyə sövq edir.

Ömər Eldarovun yaratdığı heykəllər öz dinamikliyi ilə daim diqqəti cəlb edir.Onun xarakterinə xas olan cəsurluq, nikbinlik və mənəvi məsuliyyət sənətkarın yaradıcılığında ,xüsusən obrazların bədii ifadəsinə təcəssüm olunur.

Ömər Eldarov şairə Natəvan şəxsiyyətinə bir neçə dəfə müraciət etmişdir.Zəngin geyinmiş ,ampir üslubunda olan kresloda oturmuş zadəgan qadının tunc heykəli harmoniyanın və incə zövqün ən yüksək təzahürünün nümunəsi kimi bu gün də paytaxtımızın mərkəzi meydanını bəzəyir.

İnsanların həyatındakı romantikaya və dinamikaya meyil, qəhrəmanların daxili vəziyyəti,onların qəhrəmanlıq mübarizəsindən doğan duyğuları - bütün bunlar müəllif düşüncəsinin dərinliyini ,onun humanist istiqamətini xarakterizə edən cəhətlərdir.

Ustad lirik və vətənpərvərlik ruhunda olan obrazların bədii həllində etik prinsipləri önə çəkir.Bu ,Hüseyn Cavidə həsr olunmuş heykəltaraşlıq ansamblında qabarıq hiss olunur.Cavidin pyeslərinin ideyasını ön plana çəkən Ömər Eldarov heykəldə dramaturqun əyilməz ruhunu təcəssüm etmişdir.Heykəltaraş şairi yüksək mənəvi, yaradıcı düşüncələrə daldığı anda təsvir etmişdir.Əsərin memarlıq - kompozisiya həlli bu güclü , mürəkkəb və yaradıcı ehtiraslı şəxsiyyətin obrazını açmağa yönəlmişdir.

Lirik , mövzusu onun bütün yaradıcılığını müşayiət edir.Portretlər, büstlər, heykəllər -- hər birinin psixoloji təsiri çox güclüdür.

Ömər Eldarov böyük rəssam Səttar Bəhlulzadənin portretinə də fəlsəfi - romantik yanaşmışdır.Bu obraz dahinin yaradıcı ruhunun təcəssümüdür.Bakının Əmircan qəsəbəsində qoyulan S.Bəhlulzadənin qəbirüstü heykəlində məkan kompozisiya dinamika obraz bir - birini çox gözəl tamamlayır.

Ömər Eldarov tarixdə iz qoyan möhtəşəm mədəniyyət nümunələri yaradıb.Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektoru vəzifəsində fəaliyyət göstərib.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1.Əliyev Z. "Çağdaş heykəltəraşlığımızın lideri". Mədəniyyət 2009. s 4

2.Qacar G. "Ömər Eldarov". Bakı 2013. 96 s

N.Əndəlibin “Risaleyi-Nəsimi” əsəri haqqında

Gülgün ƏLİYEVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,dosent, Bakı Dövlət Universiteti

Xülasə. Məqalədə Seyid İmadəddin Nəsiminin yaradıcılığının klassik türkmən ədəbiyyatında və xalq yaradıcılığında əks olunması, Nəsimi obrazının bədii və mifoloji xüsusiyyətləri araşdırılır. Nəsimi Azərbaycan klassik poetik fikrinin görkəmli nümayəndəsi olmaqla yanaşı, Yaxın Şərq və türk xalqları ədəbiyyatına güclü təsir göstərmiş sənətkar kimi səciyyələndirilir. Xüsusilə türkmən ədəbiyyatında onun fəlsəfi görüşləri, poetik irsi, azadlıqsevər və üsyankar ruhu böyük maraq doğurmuşdur. Tədqiqatda Nurməhəmməd Əndəlibin “Risaleyi-Nəsimi” əsərinə xüsusi diqqət yetirilir. Əsərdə Nəsimi və Mənsur Həllac obrazları sevgi və ehtiramla təqdim edilir, onların həyatı, mənəvi dünyası və faciəli taleyi rəvayət və əfsanə motivləri ilə əlaqələndirilir. Əndəlib Nəsimi obrazını yalnız tarixi şəxsiyyət kimi deyil, həm də müqəddəs, övliya və fövqəladə qüvvələrə malik mifik qəhrəman kimi təqdim edir. Nəsiminin möcüzəvi doğuluşu, gələcəyi görməsi, od və külək kultu ilə əlaqələndirilməsi onun mifoloji obrazının əsas xüsusiyyətlərini təşkil edir.

Məqalədə Nəsiminin faciəli ölümü, əqidəsinə sədaqəti və işgəncələr qarşısında dönməzliyi də diqqət mərkəzində saxlanılır. Əndəlibin əsərində tarixi hadisələrlə yanaşı, xalq rəvayətləri, fantastik süjetlər və dini-fəlsəfi motivlərdən istifadə edilməsi Nəsimi obrazını daha da zənginləşdirir. Eyni zamanda, digər klassik türkmən şairlərinin yaradıcılığında Nəsimi irsinə və poetik ənənələrinə müraciət edilməsi onun təsir miqyasını göstərir. Nəticə etibarilə Nəsimi türkmən ədəbi-mədəni yaddaşında azadlıq, mənəvi dözümlülük, həqiqətə sədaqət və ölməz sənət ideyalarının simvolu kimi yaşayır. Nəsiminin poetik ənənələrinin davamlılığı həm yazılı ədəbiyyatda, həm də folklorda qorunaraq onun adının və sənətinin nəsillər arasında yaşamasına şərait yaratmışdır. Bu təsir qarşılıqlı ədəbi əlaqələri də gücləndirmişdir.

Açar sözlər: Seyid İmadəddin Nəsimi, Nurməhəmməd Əndəlib, türkmən ədəbiyyatı, Nəsimi obrazı, folklor.

Abstract. The article examines the reflection of Seyid Imadaddin Nasimi’s literary legacy in classical Turkmen literature and folk creativity, focusing on the artistic and mythological features of the Nasimi image. Nasimi is presented not only as an outstanding representative of Azerbaijani classical poetry, but also as a major literary figure who strongly influenced Near Eastern and Turkic literatures. Special attention is devoted to Nurmuhammad Andalib’s “Risala-i Nasimi.” The work portrays Nasimi and Mansur Hallaj with respect and admiration, connecting

their lives, spiritual worlds, and tragic destinies Andalib presents Nasimi not merely as a historical personality, but also as a sacred, saintly, and mythical hero possessing extraordinary qualities. His miraculous birth, ability to foresee future events, and association with the cults of fire and wind constitute elements of his mythological representation.

It also considers Nasimi's tragic death, his loyalty to his convictions, and his steadfastness in the face of torture. The combination of historical events with folk legends, fantastic plots, and religious-philosophical motifs enriches the literary image created by Andalib. References to Nasimi's legacy and poetic traditions in the works of other classical Turkmen poets demonstrate the breadth and continuity of his influence. Consequently, Nasimi remains an figure in Turkmen literary and cultural memory. His image embodies freedom, spiritual endurance, loyalty to truth, moral courage, and the immortality of artistic creation. Andalib's work represents an example of how Nasimi's heritage was absorbed into Turkmen literary culture and reflects the shared spiritual values and literary connections of the Azerbaijani and Turkmen peoples.

Keywords: Seyid Imadaddin Nasimi, Nurmuhammad Andalib, Turkmen literature, image of Nasimi, folklore.

Seyid İmaddəddin Nəsiminin poeziyası Azərbaycan klassik poetik fikrinin parlaq hadisələrindən olmaqla bərabər, ümumən, Şərq və Qərb bədii təfəkkürünün tamamilə yeni səhifələrindən biridir. Türk xalqları ədəbiyyatına qüvvətli təsir göstərmiş Seyid İmadəddin Nəsimi bütün Yaxın Şərq ədəbiyyatında, o cümlədən türk xalqlarının bədii yaradıcılığında güclü əks-səda doğurmuşdur. Xüsusən, türkmən ədəbiyyatında Nəsimi poeziyasına, onun özünəməxsus fəlsəfi görüşlərinə maraq danılmazdır. Nəsiminin poetik ənənələrinin davamçıları həmişə dahi sənətkarın bədii əsərləri ilə yanaşı, onun fövqəladə, yenilməz şəxsiyyətindən və cəsarətindən də heyrətlənmişlər.

Türkmən xalqının yalnız klassik ədəbiyyatında deyil, folklorunda da böyük sevgi ilə vəsf olunan qüdrətli şairlərdən biri məhz Nəsimidir. Azadlıqsevər və üsyankar şairin nəinki ən məşhur obrazları, gözəl və ürəyə yatan əsərləri, həm də özü və taleyi də müxtəlif xalq dastanlarında və qoşqularında tərənnüm olunmuş, onlara dəfələrlə müraciət edilmişdir. Məhz buna görə də, Nəsimi obrazını türkmən xalq yaradıcılığında axtarmaq və araşdırmaq çox mühüm nəticələr verəcəyi inkar olunmazdır.

Qeyd edək ki, N.Əndəlib türkmən ədəbiyyatının, mədəniyyətinin və ədəbi yazı dilinin banisidir. O, görkəmli şair, istedadlı filisof, alim idi. Yaradıcılığında bütün forma və janrlardan istifadə edərək maraqlı əsərlər yaratmışdır. XVII əsrin sonu XVIII əsrin 1-ci yarısında yaşamış türkmən şairi N.Əndəlib "Risaleyi-Nəsimi", "Oğuznamə", "Səəd Vəqqas" və "Qisseyi-firon" adlı dörd poema yaratmışdır.

Türkmən ədəbiyyatının klassiki Nurməhəmməd Əndəlib yaradıcılığında dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nəsimiyə həsr etdiyi "Risaleyi-Nəsimi" əsəri ərəb dilində mövcud idi. Bunu

poemanın əvvəlində verilən qeydlərdən və şairin "Ərəbcə idi, türk dilinə çevirdim" misrası təsdiqləyir. Buna əsasən, söyləmək olar ki, Nəsimi barədə ərəb dilində də rəvayətlər mövcud idi.

"Risaleyi-Nəsimi" poemasında böyük Azərbaycan şairi Seyid İmadəddin Nəsiminin və Mənsur Həllacın obrazları böyük sevgi və ehtiramla yaradılmışdır. Ədəbiyyatşünas alimlərin həm də "Nəsimi" dastanı adlandırdığı bu əsər Türkmənistanda geniş yayılmışdır. Yüz misraya yaxın bu poemada Mənsur Həllacın və Nəsiminin həyatı və taleyi həqiqətə uyğun tərzdə təsvir və vəsf olunur. "Risaleyi-Nəsimi" dastanı aşağıdakı misralarla başlanır:

Həzrəti-Qəhhari, yiyəm zülcəlal,
Yoxdur onun birliyinə qilü-qal.

O bircə, yeganə ərər bizəval,
Fərdü-səməd, qadir ərər haqtəal.

Qadirü-rəzzaq ərər ol biməsəl,
Yoxdur onun edən işinə bədəl. [1. s.123]

Nurməhəmməd Əndəlibin "Risaleyi-Nəsimi" əsərində ümumi girişdən sonra Mənsur Həllac haqqındakı misralar gəlir. Şair Şeyx Mənsur və Nəsimi qissəsini söyləməkdən böyük qürur duyduğunu ilhamla ifadə edir:

Ondan sonra qılaq bir qissə ağaz,
Xudadan olsa tövfiqi-sərəfraz.

Ki qalsın bizdən ol kim yadigarı,
Oxuyan yad qılar dostu-yarı.

Məqaməti-Nəsimi, şeyx Mənsur,
Qılıram nəzmi-türki, gəl, oxu, gör.

Var idi kim Misir şəhrində bir nur,
Əzəldən övliya ol, adı şeyx Mənsur.

Kiçiklikdən xudayım xub yaratmış,
İbadət-taətə mərğub yaratmış. [1. s,128]

Nəsimi obrazına Nurməhəmməd Əndəlib bütün yaradıcılığı ərzində müraciət etmişdir. Onun başqa lirik və epik əsərlərində də Nəsimi xatırlanır, şairin poetik rəşadəti və əfsanəvi şəxsiyyətindən bəhs olunur. Böyük şairin "Leyli və Məcnun" dastanında da müəllif Nəsimidən bəhs edib. Poemanın müqəddiməsində biz aşağıdakı cümlələri oxuyuruq: "...və yenə əllərini Kəbənin qapısına sürtüb, münacat edib ağladılar. Həmin gecə Seyid Nəsimi yuxusuna girib, Mirseyidə deyir: "Allah-təala sənə bir oğul övladı verdi. Ol oğul bizim fərzəndimiz olacaq, bizim kimi divanə və dəli olacaq. Onun övladı olmayacaq. Amma qiyamətə qədər adı qalacaq və yeddi iqlimdə məşhur olacaq. Adını Qeys qoyarsınız. Allah-təala padşaha da bir qız övladı əta etdi. Onun adı Leyli olacaq, hüsnü və camalının şöhrəti yeddi iqlimə gedib çatacaq. Sənin oğlunun divanə və dəli olmasına bu qız səbəb olacaq" deyib qeyb olur". [2. s.18] Göründüyü kimi, böyük türkmən şairinin Seyid İmadəddin Nəsimiyə hərarətli münasibəti və məhəbbəti açıq-aşkar nəzərə çarpmaqdadır. Özünün üsyankar və hürufi görüşlərinə görə bütün İslam şərqi ölkələrində yalnız

həyatı boyu deyil, faciəli ölümündən sonra da adı və əsərləri təqiblərə, təzyiqlərə məruz qalan böyük Nəsimini cəsarətli türkmən şairi ideallaşdırmaqdan çəkinməmişdir. Halbuki, Mənsur Həllac da, Seyid İmadəddin Nəsimi də başqa müsəlman ölkələrində olduğu kimi, Türküstanda da siyasi və dini hakimiyyətlər tərəfindən qadağan olunmuş şəxsiyyətlərdən sayılmışdır. Bütün bunlara baxmayaraq, təkcə Nurməhəmməd Əndəlib (1660-1740) deyil, başqa klassik türkmən ədəbiyyatının nümayəndələri Dövlətməhəmməd Azadi (1700-1760), Məhtimqulu Fərağı (1724-1807), Durdu şair, Qurbanəli Maaruf, Molla Nəfəs, Mahmud Qayıb, Şeydayi (1730-1800), Abdulla Şahbəndə (1720-1800), Seyidnəzər Seyidi (1775-1836), Məmmədvəli Kəminə (1770-1840), Qurbandurdu Zəlili (1780-1852) və başqa görkəmli türkmən klassikləri hər zaman Nəsimi adına və obrazına ehtiramla yanaşmışlar.

Nəsimi irsinin ciddi araşdırıcılarından biri olan S.Şıxıyeva yazır ki, "bir qayda olaraq, mənaqibnamələr təriqət mürşidləri, təriqət ocaqlarının sahibləri haqqında yaradılıb. XVII əsrin sonu XVIII əsrin birinci yarısında yaşamış türkmən şairi Nurmuxammet Əndəlib "Risaleyi-Nəsimi" adlı məsnəvisini qələmə almışdır. Həmin məsnəvinin əvvəlində verilmiş qeydlərdən aydın olur ki, qələmə alınmış əhvalat ərəb dilində mövcud imiş, o sadəcə nəzmə çəkilib. Bunu onun etirafı təsdiqləyir: "Ərəbcə idi, türk dilinə çevirdim". Bu qısa qeyddən çıxış edərək deyə bilərik ki, Nəsimi barədə ərəb dilində də rəvayətlər mövcud olub. Söhbətgedən risalədə Nəsiminin hələ kiçik yaşlarında göstərdiyi kəramətlərdə vəlilik məqamının sahibi, Tanrının seçilmiş bəndələrindən olmasından danışılır. Həmin risalədə Nəsimi mifikləşdirilir. Əndəlibin məsnəvisində Nəsiminin, Həllac Mənsurun külündən yarandığı da yazılıb. "Sözün şəxsləndirilməsi Əndəlibin məsnəvisində Nəsiminin təkcə atası deyil, anası da simvolik səciyyə daşıyır. Belə ki, bir sıra alimlərin doğru müşahidə etdiyi kimi, mütəfəkkirin anası kimi təqdim olunan Ənəl "ənəlhəq" sözünün birinci hissəsidir və o, şəxsləndirilərək yaradıcı qüvvə kəsb edir. Aman Şıxnepesovın ifadəsi ilə desək, Ənəl Mənsurun fəlsəfəsinin canlı insan şəklinə keçirilməsinin nəticəsidir. Göründüyü kimi, Ənəl Mənsurun ikinci "mən"i – onun qadın qiyafəsində daha bir təzahürüdür". [3. s.17] Ə.Bekmuradov bildirir ki, *"şair də Mənsurun "Ən-əl-həqq" fikrinə əsasən Mənsurun bacısı Ənəl obrazını simvolik tip kimi yaratmışdır. Alleqorik surət olan Ənəl obrazı müəllifin təxəyyülünün məhsuludur və Mənsur Həllacın "Ənəl-Həqq" çağırışının birinci hissəsindən götürülmüşdür. Şair fantastikaya üstünlük versə də Nəsiminin ömür yolunu tarixi baxımdan doğru təsvir etmişdir. Nəsiminin dərisi üzülərək, uşaqlıqdan birlikdə böyüdüyü yoldaşı, Hələb hökmdarı Keçəl Əmir tərəfindən verilmiş tapşırıqla öldürülməsi "Nəsimi dostunun əmrilə öldürülmüşdür" fikrinin doğruluğunu sübut edir. Çünki bəzi qaynaqlarda Nəsiminin Hələb hakimi Yaşbuka ilə çox səmimi yoldaşlıqları olduğu qeyd edilir*. [9. s.207]

Bir sıra qaynaqlarda Nəsiminin faciəli sonluğunu öncədən gördüyü qeyd olunur. "Qastomonlu Lətifinin təzkirəsində Sultan Şüca Dədə təkyəsində qonaq olan Nəsiminin önünə təkyədarın ülgüc qoyması və Fəzlullahın Hələb şəhərindən çəkinmə ilə bağlı xəbərdarlığı bu qəbildəndir. Lətifi təzkirəsində Nəsiminin aşiqi-vasil məqamı və bu yolla ilahi həqiqətlərdən xəbərdar olmasından söhbət açır. Nəsiminin faciəli həyat sonluğu bir çox rəvayət və əsərlərin mövzusuna çevrilib. Nəsiminin diri-diri dərisinin soyulması, əzablı, işgəncəli ölümü, edam kürsüsündə belə sınmaması dillərdə dastan olmuşdur..."[3. s.16]

Şair Əndəlib bu əsərində tam fərqli bir Nəsimi yaratmışdır. Qeyd edək ki, poemada yeni mövzular, obrazlar ortaya çıxıb. Məsələn, hamıya tanış olan hekayədə Şeyx Mənsur, Ənəl, Zünnün Misri adlı şəxslər yoxdur. Yaxud Nəsimi həyatda qeybdən xəbərlər verən, gələcəyi görən vəli, Bağdad hakimi Əmirin qardaşı da deyildir. Müəllif öz poemasının mövzusunu bu obrazlar

üzərində qursa da, Nəsiminin üsyankar ruha malik olması olduğu kimi təsvir olunur, əsərdə təqdim olunan surətlərin dilindən qəzəllər əlavə etməklə hadisələri daha da canlandırmışdır. Əsər əruz vəzni ilə məsnəvi formasında qələmə alındığından dili ağırdır və oxucu bir neçə beyt oxuduqdan sonra müəllifin nə demək istədiyini anlayır.

Əndəlib poemasında rəvayətlərdən alınan süjetlər istifadə etmişdir. Bu rəvayətlərdən faydalanan şair əsərini yazmağa başlayır və Misir şəhərində yaşayan Mənsur adlı bir övliyadan söhbət açır. Mənsur hər zaman Allaha ibadət edərdi və Allah eşqi ilə yaşardı. Onun yeganə bir bacısı var idi. Bu gözəl qızın adı Ənəl idi. Hər axşam qız qardaşının yatmasını gözləyərdi və sonra başına bir yaylıq atıb evdən çıxardı. Mənsur bacısının haqqında gedən söz-söhbətdən narahat olur və gecə barmağını kəsib duza qoyur ki, yatmasın və Ənəlin hara getdiyini öyrənə bilsin. O, qızın arxasınca gedir və görür ki, Ənəl yarılan bir təpənin içinə keçir və onu çiltənələr qarşılayır. Qız qardaşının onun arxasi ilə gəldiyini bilmir. Bunu ona çiltənlər söyləyir və onlar Mənsura mey içirəndən sonra o "Ənəl-həqq" deyib yola düşür. Gecə və gündüz "Ənəl-həqq", "minəl-həqq" deyir və ətrafı gəzir. Mollalar ona deyirlər ki, "Bu sözü söyləmə", şah eşitdə kafir elan olunacaqsan. Mənsur deyilənlərə əhəmiyyət vermir. Bunu duyan şah əmr edir ki, söhbət camaat arasında çox yayılmadan, onu bazar meydanında dara çəkib, dilini kəssinlər və dərisini soysunlar. Mənsur isə "haqq yoluna qədəm qoymuşamsa, Allah yolunda canım fəda olsun" deyib ölümünü gözə alır. Mənsuru tutub cəlladlar dara çəkib, iti xəncərlə dililni kəsmək istəsələr də, yeddi gün boynundakı ipi sıxsalar da ölüm ona qalib gələ bilmir. Padşaha "nə sirdi" isə onun ölmədiyini deyirlər və yeni əmr alırlar ki, onu daş-qalaq edib öldürsünlər. Ancaq bu da ona təsir etmir. Çünki Mənsur Allah yolunda ona atılan hər daşı gül-çiçək bilib qəbul edir. Ancaq Zünnün Misrinin atdığı daşın onu bıçaqdan betər yaralayır. Bundan sonra Mənsur müxəmməs oxuyur. Bu dəfə də onun ölmədiyini eşidən şah əmr verir ki, onu yandırsınlar. Bunu duyan Mənsur Zünnün Misriyə deyir ki, onu yandırandan sonra külündən bir ovuc götürsünlər ki, elini tufan basanda, daşqının qarşısını almaq üçün həmin külü atsınlar suya. Belə də olur. Su hər tərəfə axıb gəlib çatır şahın bağına. Şahın qızı bu suyun köpüyündən ağzına alir və hamilə qalır. Qızı görən camaat söz-söhbət salır və onun barəsində düşünən ailə qıza uyğun bir sandıq hazırlayır içinə xeyli qida yığıb suya buraxırlar. Sandığı balıqçı görüb sahilə çıxarır. Balıqçının arvadı da uşaq gözləyir və bir oğlan dünyaya gətirir. Şahın qızının da oğlu olur və uşağa Nəsəb, balıqçının oğluna isə Əmir adını qoyurlar. Onlar birlikdə iki qardaş kimi böyüyürlər. Nəsəb, yürüyüb oynadıqları zaman qardaşı Əmirə deyərmiş ki, "vaxt gələcək sən Bağdad şəhərinə xan olacaqsan və məni dara çəkdirib dərimə saman təpəcəksən".

Bu Bağdad şəhrinə sən xan olarsan,
Siyasətlə uluğ sultan olarsan.
Məni səngsər edib dara çəkərsən,
Soyarsan, dərimə saman təpərsən [1. s.158]

Əmir isə etiraz edib "əmir olsam bu mülkü birlikdə idarə edəcəyik" deyərmiş.

Əmir deyər: "Eyya, canım ağam, siz,
Yaman şey düşünüb yeməyin qəm siz.
Əgər mən şah olsam, hökm sürərik,
Bağdadı birlikdə gəzib görərik" [1. s.158]

Onlar birlikdə böyüyüb və bərabər molla yanına da gedirlərdilər. Nəsəb çox ağıllı bir uşaq idi. İlk olaraq hələ bir şey öyrənmədən Quranı oxumağa başlayır, müəllimlərinin tapşırıqlarını məntiqlə əməl edərdi. Bir gün molla uşaqlara tapşırıq verir ki, bir cücəni Allahın onları görmədiyi

yerdə kəssinlər. Uşaqlar tapşırığı yerinə yetirib gəlirlər, yalnız Nəsəb əliboş qayıdır və deyir ki, "Mən tapmadım haq görməyən yer..." [1. s.163] Bunu eşidən molla onun vəli olduğunu söyləyir. Bir gün yeni tapşırıq verildi ki, odunu odsuz yandırsınlar. Nəsəb odunu palçığa bulayıb ocağı yandırdı. Bu dəfə də müəllimləri ona övliya və Həllac Mənsurun nəslindən olduğunu söylədilər. "Külək kultu ilə əlaqələndirmə Nəsimi, əsasən, təriqət şeirlərində dörd ünsürdən (ənasir) biri ilə əlaqələndirilərək "nəsim" (külək) kultu şəklində poetik əsərlərə yol tapır. Beləliklə də, ruhi varlığının ölümsüzlüyünün göstəricisi kimi təxəllüsü nəsimilə eyniləşdirilir. Əsərdə vəliliyin əlamətlərindən biri kimi nəfəsi ilə ocaq yandırmaq göstərilir. Nəsimi də nəfəsi ilə od olmadan odunları yandırır və müəllimi ağzından çıxan nəfəsin möcüzəsinə görə ona Nəsimi təxəllüsünü verir. Beləliklə də, o, atəş və külək kultunun eyni zamanda daşıyıcısı kimi təqdim olunur. Maraqlıdır ki, ələvi-bəktaşi çevrələrində həm övliya olaraq Nəsimi, həm də "övliyalar sərvəri" (Qul Nəsimi) adlandırılan Hz. Əli nəsimlə, səhər mehi ilə əlaqələndirilir". [3. s.19]

Nəsəbin qardaşının başı keçəl idi. Nə edirdilərsə Əmirin başına tük çıxmırdı. Bir adət vardır ki, dövlət quşunu uçurarmışlar və quş kimin başına qonardısa o, padşah olarmış. Bu dəfə də quş üç dəfə Əmirin başına qonur. Və odunçu Əmir Bağdad mülkünün padşahı olur. Nəsimi isə onun yanında olan adamlarla çölü-düzü gəzirdi. Bir gün molla bu üç yoldaşan birinə "nan", digərinə "alma", Nəsimiyə isə "qızıl alma" verir. Nəsimi bu sirrin mənasını belə izah edir ki, yeddi gün sonra "nan" alan belinədək gömülüb daş-qalaq olaraq öldürüləcək, "alma" alan dara çəkilərək, "qızıl alma" alan isə dərisi soyularaq öldürüləcək. Bu sözü eşidib ağladılar. İki yoldaşı öldürülən Nəsimini də "dışağ molla" yəni, "içi qara molla" sözünü təhqir və həqarət bilib ona təzyiq edib, divan qurdular. Yeddi gecə asıldıqdan sonra öz sözündən dönmür və şah dərisinin soyulmasını əmr edir. Bıçaq bədəninə dəymir və Nəsimi söyləyir ki, mundar yerə basdığı üçün tək kəsilə biləcək yeri dabanıdır. Onu dabanından başlayaraq soyurlar, dərisinə saman basıb şəhər darvazasından asırlar. Şah və yanında beylər ona baxmaq üçün gəlir və Nəsimi qəzəllərindən oxuyub Əmirin ona verdiyi vədləri xatırladır:

Büləndavaz ilən ki fəryad qıldı,
"Sözüm eşit, şahim!" deyib dad qıldı.
Hanı andın, hanı şərtin vəfası,
Ulusların ərər sən padişası.
Kiçiklikdə nə vədələr qılmışdın,
Bu işlərin olarını bilmişdin. [1. s.186]

deyib, uşaq vaxtı aralarında olan söhbəti Əmirin yadına salır.

Müəllif əsərində bu hissəni daxil etməklə demək istəyib ki, Nəsimi baş verəcək hadisəni bir neçə vaxt öncə qardaşına demişdi. Bununla Əndəlib onun müqəddəs, övliya olduğunu göstərmək istəmişdir. Əmir şah biləndə ki, bu onun qardaşıdır fəryad edib ağlayır və müsəddəs söyləyir: "Cismim öyünü yıxaram, Məhşərdə üzünə necə baxaram. Yanında üzüm qara oldu." deyib ağlayır, və əmr edir ki, "Mollaları siz qatar-qatar düzərək...öldürüb tullayın suya". [1. s.195] Yalnız bir molla gizlənib "çıxmadı üzə", neçə zaman keçəndən sonra onun var olduğunu bildilər, və əks halda həyatda "olmazdı mollalar asla". Əndəlib poemasını "Qəzəli-Mənsur", "Qəzəli-Bibixanım", "Münacati-doxtər", "Qəzəli-Nəsəb", "Qəzəli-Nəsimi" və əsərin sonunu "Növbə sizə yetdi" adlı qəzəllə sona yetirir.

Əndəlibin "Risaleyi-Nəsimi" əsərindəki əsas məqsədi Nəsimini nə qədər dözümlü olmasını göstərmək, ideallaşdırmaq və başqalarından fərqləndirmək idi. Onun möcüzəvi doğulması əsərin ideya-bədii məzmununda da mühüm rol oynayır və qəhrəmanın həyatının axarını əvvəlcədən

müəyyən edir. Bu məqsədlə dövrü üçün yeni olan bu üsuldan məharətlə istifadə edən Əndəlib mifoloji fonda Nəsiminin mifik tarixi obrazını yaratmışdır.

Klassik türkmən poeziyasında təkcə Nəsiminin şəxsiyyəti, faciəli həyatı və bədii irsi məşhur olaraq qalmamışdır. Böyük şairin yaradıcılığı tükmən xalq ədəbiyyatına həm də güclü təsir göstərmişdir. Yalnız bunu söyləmək kifayətdir ki, klassik türkmən poeziyasında Nəsimiyə müraciət etməyən, ondan ilhamlanmayan müəyyən bir şairi göstərmək çətindir. Nəsiminin əsərləri, rədif və qafiyələri türkmən şairlərinin dilinin əzbəri olmuşdur. Nizami, Hafiz, Sədi, Nəvai, Şah İsmayıl Xətayi və Məhəmməd Füzuli ilə yanaşı olaraq, Nəsiminin qəzəlləri də qədim türkmən şeriyyətinin son üç yüz illik poetik təcrübə və ənənələrində yaşamışdır. Bütün görkəmli türkmən ədəbiyyatşünasları Nəsimi yaradıcılığı ilə türkmən ədəbiyyatı arasındakı uyğunluqlara dəfərlərlə diqqəti cəlb etmiş, bu məsələyə öz tədqiqatlarında müxtəlif aspektlərdən yanaşmışlar.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Əndəlib N. Şeirlər, poemalar, dastanlar. Bakı, MBM, 2011, s. 123, 158, 186, 195
2. Qullayev N. Gündoğanın böyük şairi. Ön söz. Bax: Seyid İmadəddin Nəsimi. Şeirlər. "Türkmənistan" nəşriyyatı, Aşqabad, 1972, s. 18 .
3. Sıxıyeva S. Nəsiminin övliya statusu //Mədəniyyət. Bakı. 2019. Səh.16-20
4. R.Əskər Türk xalqları ədəbiyyatı oçerkləri Bakı: MBM. 2011. 320 s.
5. P.Xəlilov Türk xalqları və Şərqi slavyanların ədəbiyyatı I kitab Bakı: Maarif. 1994. 432 s.
6. E.Quliyev Türk xalqları ədəbiyyatı Bakı: Qismət. 2009. 400 s.
7. Səfərli A. Dissertasiya Bakı, 2021, s. 202

Türk dilində

8. Ayan, G.K. Nur Muhammed Andelip ve Yusuf kıssası //Kazakıstan ve Türkiyenin Ortak Kültürel Değerleri Simpoziumu. Almatı: Ulağat, 21-23 Mayıs, - 2007. s.33-39
9. Bekmıradov Ahmet. Kitap Gördüm Andelip'ten: [http://www.kardeskalemler.com/haziran2011/kitap_gordum_andelipten.htm] / Çevirenler: Pena Toyliyev, Nurcan Güder. Kardeş kalemler. Yıl 5, Sayı: 54, Ankara:Haziran 2011,audio kitab.
10. Çetin, İ.D. Türk halk edebiyatı'nda hz.Ali. İslam inançlarında hz.Ali / İ.D. Çetin / Haz: Ahmet Yaşar Ocak. - Ankara: TTK Yayınları, 2005.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

C.Yəhyanın “Böyük ortam” əsərinin bədii-semantik və simvolik təhlili

Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetin nəzdnində
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci müəllim
Bakı, Azərbaycan

Xülasə. Müasir təsviri sənətdə insan obrazının təbiət, canlılar, bitki motivləri və abstrakt formalarla birləşdirilməsi sənət əsərinin yalnız estetik deyil, həm də fəlsəfi və semantik məzmununu genişləndirən mühüm bədii vasitələrdən biridir. “Böyük ortam” adlı əsər də bu baxımdan çoxqatlı məna daşıyan, insan və təbiət münasibətlərini, daxili və xarici aləm arasındakı əlaqəni simvolik obrazlar vasitəsilə ifadə edən kompozisiya kimi diqqəti cəlb edir. Əsərdə qadın obrazı əsas kompozisiya mərkəzini təşkil etsə də, onun ətrafında və daxilində yerləşdirilmiş insan profilləri, qapalı göz, çiçəklər, ürək, ilanabənzər formalar, quş motivləri, saç və dekorativ baş geyimi vahid semantik sistem yaradır. Əsərin “Böyük ortam” adlandırılması isə təsvir olunan məkanı yalnız fiziki mühit kimi deyil, insanı əhatə edən təbii, sosial, emosional və psixoloji aləmin bütövlüyü kimi qəbul etməyə imkan verir. Məqalədə əsərin kompozisiya quruluşu, rəng həlli, forma və xətt xüsusiyyətləri, insan və təbiət münasibəti, qadın obrazının semantik yükü, heyvan və bitki motivlərinin simvolik mənaları, eləcə də əsərin fəlsəfi məzmunu araşdırılır.

Açar sözlər: Böyük ortam, təsviri sənət, simvolizm, semantika, qadın obrazı, təbiət, insan, ilan motivi, çiçək, rəng, kompozisiya, semiotika.

Abstract. In contemporary fine art, combining the human figure with nature, living creatures, plant motifs, and abstract forms is an important artistic means that expands not only the aesthetic but also the philosophical and semantic content of an artwork. The artwork “Böyük Ortam” (“The Great Environment”) attracts attention as a multilayered composition that symbolically expresses the relationship between humans and nature, as well as the connection between the inner and outer worlds. Although the female figure constitutes the main compositional center, the human profiles, closed eye, flowers, heart, snake-like forms, bird motifs, hair, and decorative headdress positioned around and within it create a unified semantic system. The title “Böyük Ortam” makes it possible to interpret the depicted space not merely as a physical environment, but as the integrity of the natural, social, emotional, and psychological worlds surrounding the human being. The article examines the compositional structure, color scheme, characteristics of form and line, the relationship between humans and nature, the semantic significance of the female figure, the symbolic meanings of animal and plant motifs, as well as the philosophical content of the artwork.

Keywords: “Böyük Ortam”, fine art, symbolism, semantics, female figure, nature, human, snake motif, flower, color, composition, semiotics.

Giriş

Təsviri sənət əsərləri yalnız görünən reallığın təsviri ilə məhdudlaşmır. Rəssam bəzən konkret predmet və obrazlardan istifadə etməklə daha geniş fəlsəfi, psixoloji və sosial ideyaları ifadə edir. Bu zaman əsərdə təsvir olunan hər bir forma, rəng, xətt və detal müəyyən məna

daşıyaraq ümumi bədii ideyanın formalaşmasında iştirak edir. Xüsusilə simvolik və dekorativ xarakterli əsərlərdə predmetin zahiri görünüşündən daha çox onun tamaşaçıda yaratdığı assosiasiya və mənalar sistemi əhəmiyyət qazanır.

"Böyük ortam" əsəri də məhz belə çoxqatlı vizual quruluşa malikdir. Əsərin ilk baxışdan diqqəti cəlb edən əsas elementi qadın obrazıdır. Lakin əsərə daha diqqətli nəzər yetirdikdə qadın fiqurunun sadəcə portret xarakteri daşımadığı, onun ətrafında müxtəlif insan və heyvan obrazlarının, bitki motivlərinin və dekorativ formaların birləşdirildiyi görünür. Bu elementlərin bir-birindən təcrid olunmadan vahid kompozisiyada yerləşdirilməsi əsərin məzmununu genişləndirir və onu insanın ətraf mühitlə münasibətini araşdıran simvolik kompozisiyaya çevirir.

Əsərin adında işlənən "Böyük ortam" ifadəsi də bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. "Ortam" anlayışı burada yalnız insanın fiziki olaraq mövcud olduğu məkanı deyil, onu əhatə edən bütün canlı və mənəvi dünyanı ifadə edir. İnsan bu ortamın müşahidəçisi olmaqla yanaşı, onun ayrılmaz hissəsidir. Bu mənada əsərin əsas ideyası insanla mühitin qarşılıqlı əlaqəsini, xarici aləmlə daxili dünyanın bir-birinə keçməsini və insan varlığının müxtəlif təbiət formaları ilə vəhdətini göstərmək kimi qiymətləndirilə bilər.

"Böyük ortam" şaquli formatda qurulmuş kompozisiyadır. Əsərin əsas vizual ağırlığı mərkəzi hissədə yerləşdirilmiş qadın obrazının üzərində cəmləşir. Qadının profil vəziyyətində təqdim olunması obrazın fərdi portret xüsusiyyətlərini deyil, ümumiləşdirilmiş insan və qadın obrazını ön plana çıxarır. Profil xəttinin aydın və qrafik şəkildə işlənməsi sifətin əsas cizgilərini – alın, burun, dodaq və çənəni – bir bütöv siluetə çevirir.

Qadın fiqurunun bədəninin uzadılmış və stilizə edilmiş forması əsərə naturalistik deyil, dekorativ və simvolik xarakter verir. Anatomik proporsiyaların bilərəkdən dəyişdirilməsi obrazın real insandan daha çox ideyanın daşıyıcısına çevrilməsinə imkan yaradır. Uzadılmış boyun, axıcı saçlar və geniş baş geyimi fiqurun şaquli istiqamətini gücləndirir. Bu şaquli hərəkət isə yüksəliş, inkişaf və daxili güc assosiasiyası yaradır.

Kompozisiyanın maraqlı xüsusiyyətlərindən biri əsas qadın obrazının daxilində və ətrafında digər üzlərin meydana çıxmasıdır. Xüsusilə aşağı sol hissədə qapalı gözlü qadın profilinin görünməsi əsərin semantik quruluşunu daha da mürəkkəbləşdirir. Bu obraz ilk baxışda kompozisiyanın dekorativ hissəsi kimi görünsə də, diqqətli təhlil zamanı onun ayrıca psixoloji məna daşıdığı nəzərə çarpır. Açıq istiqamətdə baxan əsas qadın obrazı ilə qapalı gözlü profil arasında xarici və daxili dünya qarşıdurması yaranır. Beləliklə, əsərdə bir tərəfdən insanın xarici aləmlə münasibəti, digər tərəfdən isə onun daxili aləminə qapanması təqdim olunur.

Əsərin mərkəzində yerləşən qadın obrazı kompozisiyanın əsas semantik daşıyıcısıdır. Onun üz ifadəsi sakit, lakin müəyyən daxili gücə malikdir. Obrazın profildə təqdim olunması onun konkret fərd kimi deyil, ümumiləşdirilmiş qadın və insan simvolu kimi qavranılmasına imkan verir.

Qadın obrazı əsərdə gözəllik anlayışı ilə məhdudlaşmır. Onun ətrafında yerləşdirilmiş çiçəklər, ilanlar, quşabənzər formalar, ürək və dekorativ elementlər qadın obrazına müxtəlif semantik qatlar əlavə edir. Bu baxımdan qadın burada həyatın, təbiətin, hisslərin, instinktin və yaradıcılığın birləşdiyi simvolik mərkəz kimi çıxış edir.

Əsərin aşağı hissəsində qapalı gözlü profilin yerləşdirilməsi isə qadının daxili aləminə işarə edir. Gözün bağlı olması klassik simvolik dildə yuxu, düşüncə, daxili sakitlik və özünəqayıdış mənalarını yarada bilər. Beləliklə, əsas qadın obrazının xarici dünyaya yönəlməsi

ilə qapalı gözlü obrazın daxilə yönəlməsi arasında semantik dialoq yaranır. Bu dialoq insanın həm xarici mühitdə, həm də öz daxilində yaşadığını göstərir.

Əsərin əsas fəlsəfi məzmununu insan və təbiət münasibəti təşkil edir. Qadın fiqurunun ətrafında çiçəklərin, ilanların, quşabənzər formaların və digər canlı motivlərin yerləşdirilməsi insanla təbiətin bir-birindən ayrılmaz olduğunu göstərir.

Burada təbiət yalnız fon funksiyası daşımır. Əksinə, təbiət insan obrazının öz strukturuna daxil edilir. Saçların bitki və lələk formasını xatırlatması, bədənin ətrafında ilanların yerləşməsi və çiçəklərin insan fiquruna yaxınlaşdırılması insanın təbiətdən kənarda deyil, onun daxilində mövcud olduğunu vurğulayır.

Bu baxımdan "Böyük ortam" anlayışını daha geniş fəlsəfi mənada "insanı əhatə edən həyat sistemi" kimi qəbul etmək mümkündür. Bu sistemə təbiətlə yanaşı, insanın hissləri, düşüncələri, qorxuları, arzuları və münasibətləri də daxildir. Beləliklə, əsərdə xarici və daxili ortam arasında sərhəd aradan qalxır.

Əsərdə ən diqqətçəkən simvollardan biri yaşıl rəngdə işlənmiş ilanabənzər formalardır. İlan təsviri sənətdə çoxmənalı simvollardan biridir. Onun semantikası müxtəlif mədəniyyətlərdə dəyişsə də, ümumilikdə ilan həm təhlükə, həm də yenilənmə və dəyişmə anlayışları ilə əlaqələndirilir.

İlanın dərisini dəyişməsi onun yenilənmənin və transformasiyanın simvolu kimi qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə əsərdə ilanı yalnız təhlükə və qorxu obrazı kimi qiymətləndirmək düzgün olmaz. İlanın qadın fiqurunun ətrafında dolanması onun daxili enerjisini, instinktiv başlanğıcını və dəyişmə qabiliyyətini ifadə edə bilər.

İlanların spiralvari hərəkəti də təsadüfi deyil. Spiral forma təbiətdə və sənətdə inkişaf, hərəkət, dövrilik və davamlı dəyişmə ilə əlaqələndirilir. Bu baxımdan ilanların qadın bədəni ətrafında hərəkəti həyatın statik deyil, daim dəyişən proses olduğunu simvolizə edə bilər.

Əsərdə bəzi ilanabənzər formaların baş hissəsinin quşu xatırlatması isə ayrıca maraqlı semantik münasibət yaradır. İlan və quş birləşməsi yer və göy, instinkt və azadlıq, maddi və mənəvi başlanğıcların bir araya gəlməsi kimi yozula bilər. İlan daha çox torpaq və instinkt ilə əlaqələndirilirsə, quş uçuş və azadlıq ideyasını ifadə edir. Bu iki formanın hibrid şəkildə təqdim edilməsi əsərin fantastik və simvolik xarakterini gücləndirir.

Əsərdə çiçəklər də mühüm semantik funksiya daşıyır. Qadın obrazının boyun hissəsində və kompozisiyanın aşağı sahəsində yerləşdirilmiş çiçəklər əsərin dekorativliyini artırmaqla yanaşı, həyat, gözəllik, qadınlıq və yenilənmə ideyalarını ifadə edir.

Çiçəyin təbiətdə açılması insan həyatının inkişafı ilə assosiasiya edilə bilər. Onun gözəlliyi ilə yanaşı, keçici xarakteri də vardır. Buna görə çiçək həm həyatın gözəlliyini, həm də onun müvəqqətiliyini ifadə edə bilən universal simvoldur.

Çiçəklərin qadın obrazı ilə birləşdirilməsi qadınlıq və təbiət arasında paralel yaradır. Qadın obrazı burada təbiətin estetik və yaradıcı gücünün daşıyıcısına çevrilir. Bununla belə, əsərin qadın obrazı yalnız zəriflik və gözəlliklə məhdudlaşdırılmır. İlan motivlərinin iştirakı qadın obrazına gizli güc, sirr və instinkt anlayışlarını da əlavə edir.

Əsərin rəng həlli onun emosional təsirini müəyyənləşdirən əsas vasitələrdən biridir. Kompozisiyada sarı, qızılı, narıncı, qırmızı, yaşıl, qara, ağ və bənövşəyi tonların qarşılıqlı münasibəti müşahidə olunur.

Sarı və qızılı rənglər əsərin ümumi atmosferinə istilik, işıq və enerji gətirir. Bu rənglər fonun əsasını təşkil edərək kompozisiyanın emosional baxımdan müsbət və canlı qəbul

olunmasına şərait yaradır. Ağ rəng isə həmin isti tonları balanslaşdırır və kompozisiyada boşluq, sakitlik və işıqlanma hissi yaradır.

Qırmızı rəng əsərdə xüsusi vurğu funksiyasına malikdir. Ürək, dodaqlar, çiçəklər, geyim və saç elementlərində təkrarlanan qırmızı rəng kompozisiyanın müxtəlif hissələrini bir-biri ilə əlaqələndirir. Semantik baxımdan qırmızı sevgi, həyat, ehtiras, enerji və emosional güclə əlaqələndirilə bilər.

Yaşıl rəng isə əsasən ilanabənzər formalar və bitki motivləri ilə əlaqələndirilir. Yaşıl təbiət, canlılıq, yenilənmə və həyat enerjisi mənası yaradır. Qırmızı ilə yaşılın qarşılaşdırılması əsərdə emosional və təbii enerjinin qarşılıqlı əlaqəsini gücləndirir.

Qara konturlar isə əsərin bütün formalarını vizual baxımdan müəyyənləşdirir. Rənglər sərbəst və ekspressiv xarakter daşıdığı halda, qara kontur onların strukturunu nizamlayır. Beləliklə, əsərdə rəng emosional, xətt isə strukturlaşdırıcı funksiya daşıyır.

Qadının baş hissəsində yerləşdirilmiş geniş və axıcı baş geyimi kompozisiyanın ən dekorativ elementlərindən biridir. Baş geyiminin dalğavari forması həm quş qanadını, həm də küləkdə hərəkət edən parçanı xatırladır. Onun müxtəlif istiqamətlərdə uzanması qadın obrazının sərhədlərini genişləndirir.

Başın üzərində yerləşdirilən kiçik qırmızı ürək motivi isə hiss və düşüncə arasında əlaqə yaradır. Ürəyin başa yaxın yerləşməsi hisslərin yalnız emosional deyil, həm də düşüncə prosesinin bir hissəsi olduğunu ifadə edə bilər.

Saçlar isə kompozisiyanın dinamik elementlərindən biridir. Onların müxtəlif rənglərdə və sərbəst istiqamətdə işlənməsi hərəkət hissi yaradır. Saçların təbiət elementlərini xatırladan formaları qadın obrazının təbiətlə əlaqəsini daha da gücləndirir. Əgər qadının bədəni kompozisiyada sabitlik yaradırsa, saçlar həmin sabitliyə qarşı hərəkət və azadlıq hissi gətirir.

Əsərin fonu konkret coğrafi məkan təsviri yaratmır. Burada müəyyən şəhər, ev və ya landşaft təsvir olunmadığından fon daha çox abstrakt və psixoloji məkan kimi qəbul edilə bilər.

Ağ, sarı, qızılı və torpaq rənglərində sərbəst fırça izlərinin istifadəsi fonu canlı və dəyişkən göstərir. Bu qeyri-müəyyən məkan "ortam" anlayışının fəlsəfi mənasını genişləndirir. Əgər konkret məkan insanın fiziki yaşayış sahəsidirsə, bu əsərdəki məkan insanın emosional və psixoloji yaşayış sahəsini də əhatə edir.

Bu baxımdan "Böyük ortam" həm xarici, həm də daxili məkanın vizual ifadəsi kimi dəyərləndirilə bilər.

"Böyük ortam" əsərinin semiotik dili bir neçə səviyyədə qurulur. Birinci səviyyədə tamaşaçı qadın obrazını, çiçəkləri, ilanları, geyimi və müxtəlif dekorativ formaları görür. İkinci səviyyədə bu obrazlar müəyyən simvolik mənalar qazanır. Qadın insanı və qadınlığı, çiçək həyatı və gözəlliyi, ilan dəyişmə və instinkti, ürək sevgini, qapalı göz isə daxili aləmi ifadə edir.

Üçüncü səviyyədə isə bütün bu simvollar vahid fəlsəfi məna yaradır. İnsan təbiətdən və onu əhatə edən mühitdən ayrı deyil. Onun daxili dünyası da həmin mühitin təsiri altında formalaşır. Beləliklə, ayrı-ayrı simvollar birləşərək insanın böyük həyat sistemindəki yerini ifadə edir.

Bu xüsusiyyət əsərin çoxmənalılığını təmin edir. Tamaşaçı əsəri yalnız bir istiqamətdə oxumağa məcbur deyil. Əsər həm insan və təbiət münasibəti, həm qadınlıq və daxili güc, həm də xarici və daxili dünya haqqında düşüncə kimi qəbul edilə bilər.

Əsərin fəlsəfi mahiyyəti insanın ətraf mühitdən ayrılmazlığı ideyasında cəmləşir. İnsan təbiəti müşahidə edən və ondan istifadə edən müstəqil varlıq deyil; özü də təbiətin və böyük həyat sisteminin bir hissəsidir.

Əsərdə insanın bədəninə yaxınlaşdırılmış canlı və bitki formaları bu fikri vizual şəkildə ifadə edir. Qadın obrazı ilə təbiət arasında sərhədin aradan qalxması insanın daxilində təbiətin izlərini daşıdığını göstərir.

Digər tərəfdən, əsərdə həyatın ziddiyyətləri də qorunur. Çiçəklər və ürək gözəllik və sevgini, ilanlar isə təhlükə və instinkti ifadə edir. Lakin bu elementlər bir-birinə qarşı qoyulmur. Onlar eyni kompozisiyada birlikdə mövcuddur. Bu isə həyatın yalnız gözəllikdən və ya yalnız təhlükədən ibarət olmadığını göstərir.

Əsərin fəlsəfi mesajını bu baxımdan belə ümumiləşdirmək olar: insanın mövcudluğu ziddiyyətlərin birliyindən yaranır. Sevgi ilə qorxu, gözəlliklə təhlükə, düşüncə ilə instinkt, sakitliklə hərəkət eyni həyat məkanında mövcud ola bilər.

Nəticə

"Böyük ortam" əsəri insan, təbiət və daxili dünya arasındakı əlaqəni simvolik və dekorativ obrazlar vasitəsilə ifadə edən çoxqatlı bədii kompozisiyadır. Əsərdə qadın obrazı əsas semantik mərkəz kimi çıxış etsə də, onun ətrafında yerləşdirilmiş hər bir detal ümumi ideyanın formalaşmasına xidmət edir. İkinci qadın profili və qapalı göz daxili aləmi, ürək hiss və sevgini, çiçəklər həyat və qadınlığı, ilanlar instinkt, dəyişmə və gizli gücü, quşabənzər formalar isə azadlıq və mənəvi yüksəlişi ifadə edən simvolik vasitələrə çevrilir.

Rəng həllində sarı və qızılı tonların üstünlük təşkil etməsi əsərə işıqlı və isti emosional atmosfer verir. Qırmızı rəng əsərin emosional mərkəzlərini birləşdirərək həyat və sevgi enerjisini vurğulayır. Yaşıl rəng təbiilik və yenilənmə anlayışını gücləndirir, qara konturlar isə kompozisiyanın struktur bütövlüyünü təmin edir.

Əsərin "Böyük ortam" adlandırılması onun məzmununu daha geniş fəlsəfi kontekstə yerləşdirir. Buradakı ortam yalnız insanın fiziki ətrafı deyil, onun daxili dünyası, hissləri, düşüncələri, instinktləri və təbiətlə münasibətidir. Əsərin bütün elementləri bir-birinə keçərək vahid həyat məkanı yaradır. Bu səbəbdən kompozisiyanı insanın böyük həyat sistemindəki mövcudluğunun metaforik təsviri kimi qiymətləndirmək mümkündür.

Nəticə etibarilə, "Böyük ortam" əsəri insanın təbiətlə vəhdətini, daxili və xarici dünyanın qarşılıqlı əlaqəsini, qadınlıq və daxili güc anlayışlarını, həyatın gözəllik və təhlükə kimi ziddiyyətli tərəflərinin vahid bütövlükdə mövcudluğunu ifadə edən simvolik-fəlsəfi əsərdir. Əsərin əsas bədii gücü isə onun tamaşaçıya hazır cavab verməməsində, əksinə, hər bir detal vasitəsilə müxtəlif assosiasiyalar yaratmasında və əsərin mənasının müşahidə prosesində tədricən açılmasındadır.

Ədəbiyyat siyahısı

1. R.Quliyev. Azərbaycan təsviri sənətində tarix və şəxsiyyət. 2013.
2. R.Quliyev. Azərbaycan təsviri sənətində tarix və şəxsiyyət. 2013.
3. Vəcihə Səmədova. Rəngkarlıq və qrafika. B.: "Xalq Bank", 2016.-
4. Z.Əliyev, A.Xəlilov. Azərbaycan incəsənəti. Ensiklopediya. I cild. Bakı, 2010.
5. Z.Əliyev, A.Xəlilov. Azərbaycan incəsənəti. Ensiklopediya. II-III cild. Bakı, 2011.
6. Белобрыкина О.А. Этические аспекты деятельности практического психолога // VIII Всероссийская конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Наука и образование». В 6 т. Т.3. Ч.4: Психология и педагогика. - Томск: ИНЛ ТГПУ, 2005

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

C.Yəhyanın “Fərəh bazası” əsərinin bədii və semantik təhlili

Mansırova Şəhanə Zülfüqar qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetin nəzdnində

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci

müəllim

Bakı, Azərbaycan

Xülasə. Təsviri sənətdə bədii əsər yalnız zahiri gözəlliyin və gerçəkliyin təsviri deyil, eyni zamanda insanın daxili aləmini, emosional vəziyyətini, təbiətlə münasibətini və fəlsəfi düşüncələrini ifadə edən mürəkkəb semiotik sistemdir. “Fərəh bazası” adlı əsər də bu baxımdan çoxqatlı məna strukturu ilə seçilir. Əsərdə qadın obrazı, balıq, ağac və kök sistemi, yaşıl bitki formaları, uğur böcəyi, meyvə, ornamental elementlər və yuxunu xatırladan qapalı göz motivləri vahid kompozisiya daxilində birləşdirilmişdir. Əsərin əsas semantik istiqaməti insan, təbiət, həyat, daxili harmoniya və fərəh anlayışlarının qarşılıqlı əlaqəsi üzərində qurulur.
Əsərdə realistik təsvirlərlə yanaşı, simvolik və dekorativ ifadə vasitələrinin sintezi müşahidə olunur. Kompozisiyanın dairəvi quruluşu həyatın dövri xarakterini, bütövlüyü və davamlılığı xatırladır. Mərkəzdə yerləşdirilən qadın fiquru isə bu simvolik dünyanın əsas emosional daşıyıcısı kimi çıxış edir. Əsərin rəng həlli, xüsusilə mavi, yaşıl, torpaq və açıq bej tonlarının qarşılıqlı əlaqəsi, sakitlik, təbiilik, ümid və yenilənmə ideyalarını gücləndirir.

Açar sözlər: “Fərəh bazası”, təsviri sənət, semantika, simvol, qadın obrazı, balıq, ağac, təbiət, rəng, kompozisiya, fəlsəfi məna, dekorativlik.

Abstract. In fine art, an artwork is not merely a representation of external beauty and reality, but also a complex semiotic system that expresses the inner world of a person, emotional state, relationship with nature, and philosophical reflections. The artwork “Fareh Bazasi” is distinguished by its multilayered semantic structure in this respect. The female figure, fish, tree and root system, green plant forms, ladybug, fruit, ornamental elements, and closed-eye motifs reminiscent of sleep are combined within a unified composition. The main semantic direction of the artwork is based on the interrelationship between the concepts of human being, nature, life, inner harmony, and joy.
Alongside realistic representations, the artwork demonstrates a synthesis of symbolic and decorative means of expression. The circular structure of the composition evokes the cyclical nature of life, wholeness, and continuity. The female figure placed at the center serves as the main emotional carrier of this symbolic world. The color scheme of the artwork, particularly the interaction of blue, green, earthy, and light beige tones, reinforces the ideas of tranquility, naturalness, hope, and renewal.

Keywords: “Fareh Bazasi”, fine art, semantics, symbol, female figure, fish, tree, nature, color, composition, philosophical meaning, decorativeness.

Giriş

Müasir təsviri sənətdə əsərin məzmununun açılması yalnız onun süjetinin təsviri ilə məhdudlaşmır. Vizual obrazların arxasında dayanan simvolik mənaların, rənglərin psixoloji təsirinin, kompozisiya quruluşunun və ayrı-ayrı elementlərin qarşılıqlı əlaqəsinin araşdırılması əsərin semantik mahiyyətini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

"Fərəh bazası" əsəri bu baxımdan maraqlı vizual struktura malikdir. İlk baxışdan əsərdə yuxu, təbiət və insan obrazlarının bir-birinə qarışdığı poetik məkan təsiri yaranır. Burada konkret hadisənin təsvirindən daha çox daxili vəziyyətin və mənəvi dünyanın ifadəsinə üstünlük verilir. Əsərin adı da onun məna istiqamətinin müəyyənləşdirilməsində mühüm açar rolunu oynayır. "Fərəh" sözü sevinc, ruh yüksəkliyi, daxili rahatlıq və mənəvi işıqlanma anlayışları ilə əlaqələndirilə bilər. Buna görə də əsərin vizual dili fərəhin yalnız zahiri sevinc deyil, insanın təbiətlə və öz daxili dünyası ilə harmoniyasından yaranan mənəvi vəziyyət kimi təqdim olunmasına imkan verir.

"Fərəh bazası" əsərinin kompozisiyası şaquli formatda qurulmuşdur. Əsərin əsas vizual sahəsi böyük, demək olar ki, dairəvi forma ilə əhatə olunur. Bu dairəvi quruluş kompozisiyanın bütün elementlərini vahid məkan daxilində birləşdirir.

Dairəvi forma təsviri sənətdə ən qədim və çoxmənalı formalardan biridir. O, başlanğıc və sonun birliyi, bütövlük, sonsuzluq, dövran və həyatın davamlılığı kimi mənalar daşıya bilər. Əsərdə bu formanın istifadəsi təsadüfi dekorativ həll kimi deyil, kompozisiyanın semantik əsaslarından biri kimi qəbul edilə bilər. Dairəvi kontur insan fiqurunu, təbiət elementlərini və canlıları bir-birindən ayırmaq əvəzinə onları vahid həyat sisteminin hissələri kimi göstərir.

Kompozisiyanın sol hissəsində yerləşən qadın fiquru əsərin əsas obrazlarından biridir. Onun bədəninin və saçlarının istiqaməti kompozisiyanın ümumi axını ilə uyğunlaşır. Qadın obrazının gözlərinin qapalı olması sakitlik, düşüncə, yuxu və daxili aləmə yönəlmə təsiri yaradır. Beləliklə, obraz xarici dünyanı müşahidə edən insan deyil, öz daxili dünyasına çəkilən və həmin dünyada mənəvi rahatlıq tapan insan təsiri bağışlayır.

Qadın fiqurunun qarşısında yerləşdirilmiş mavi balıq kompozisiyanın ən diqqətçəkən rəng və semantik mərkəzlərindən biridir. Onun parlaq mavi rəngi əsərin ümumi sakit və torpaq tonlu koloriti fonunda xüsusilə seçilir. Bu səbəbdən balıq həm formal, həm də semantik baxımdan diqqətin yönəldiyi əsas elementlərdən birinə çevrilir.

Əsərdə qadın obrazı sadəcə insan fiquru kimi deyil, həyatın, zərifliyin və daxili aləmin simvolik ifadəsi kimi qəbul edilə bilər. Onun qapalı gözləri obrazın xarici reallıqdan müəyyən qədər uzaqlaşaraq daxili aləmə yönəldiyini göstərir.

Qadının başının aşağı əyilməsi və bədəninin yumşaq, axıcı formada təqdim olunması kompozisiyaya sakit və meditativ xarakter verir. Burada hərəkətdən çox sükut, dinamikadan çox daxili düşüncə ön plana çıxır.

Qadın obrazının saçları da ayrıca semantik əhəmiyyət daşıyır. Saçların dalğavari istiqamətdə uzanaraq kompozisiyanın digər elementlərinə keçməsi insanla təbiət arasında sərhədlərin yumşaldığını göstərir. Saçların kök, budaq və ya su axını təsiri yaratması insanın təbiətin ayrılmaz hissəsi olduğu fikrini gücləndirir.

Bu baxımdan qadın obrazı "təbiətdən ayrı insan" deyil, "təbiətin daxilində yaşayan insan" konsepsiyasını ifadə edir.

Əsərin ən güclü simvollarından biri mavi balıqdır. Balıq müxtəlif mədəniyyətlərdə su, həyat, bolluq, yenilənmə, hərəkət və mənəvi dərinliklə əlaqələndirilmişdir. Bu əsərdə də balığın istifadəsi su elementinin görünmədiyi halda onun semantik iştirakını təmin edir.

Balığın mavi rəngdə təqdim edilməsi xüsusilə əhəmiyyətlidir. Mavi rəng sakitlik, dərinlik, sükut və mənəvi təmizlik assosiasiyaları yaradır. Qadının açıq və sakit rəngli fiquru ilə mavi balığın qarşılıqlı əlaqəsi insanın daxili dünyası ilə həyat enerjisi arasında dialoq yaradır.

Balığın ağız hissəsinin və bədəninin istiqaməti kompozisiyada hərəkət hissini artırır. Qadın fiqurunun statik və sakit xarakterinə qarşı balıq daha canlı və dinamik obraz kimi çıxış edir. Beləliklə, əsərdə "sükut və hərəkət", "daxili dünya və həyat", "insan və təbiət" qarşılaşdırması meydana gəlir.

Balığın üzərindəki dekorativ naxışlar isə onun adi naturalistik canlı təsvirindən uzaqlaşaraq simvolik obyektə çevrilməsinə səbəb olur.

Əsərin aşağı hissəsində ağac köklərini xatırladan formalar diqqəti cəlb edir. Kök motivi təsviri sənətdə yaddaş, mənşə, nəsil, torpaqla bağlılıq və həyatın davamlılığı kimi mənalarla əlaqələndirilə bilər.

Əsərdə köklərin insan fiquruna yaxın yerləşməsi insanın mənəvi və bioloji baxımdan torpaqla əlaqəsini ifadə edən simvolik münasibət yaradır. Ağacın kökü yerin dərinliyinə doğru yayıldığı halda, insanın bədəni şaquli istiqamətdə yüksəlir. Bu qarşılıqlı istiqamət "yer və insan", "keçmiş və gələcək", "mənşə və inkişaf" münasibətlərini simvolik şəkildə ifadə edir.

Kök obrazının kompozisiyanın aşağı hissəsində yerləşdirilməsi də məna baxımından əhəmiyyətlidir. Aşağı hissə burada "əsas", "dayaq" və "mənşə" funksiyasını daşıyır. Bu baxımdan əsərin vizual strukturu yalnız estetik deyil, həm də fəlsəfi xarakter qazanır.

Əsərin sağ tərəfində yerləşdirilmiş uğur böcəyi kompozisiyanın kiçik ölçülü, lakin semantik baxımdan diqqətçəkən elementlərindəndir. Uğur böcəyi folklor və gündəlik mədəni təsəvvürlərdə uğur, xoşbəxtlik, qorunma və müsbət enerji ilə əlaqələndirilir.

Bu elementin əsərdəki mövqeyi təsadüfi görünmür. Böyük qadın fiquru, balıq və ağac formaları ilə müqayisədə uğur böcəyi kiçikdir. Lakin məhz onun kiçikliyi həyatın böyük mənasının bəzən ən kiçik detallarda gizləndiyini göstərən metaforik məna yarada bilər.

"Fərəh" anlayışı ilə uğur böcəyi arasında semantik yaxınlıq da mövcuddur. Fərəh yalnız böyük və möhtəşəm hadisələrdən yaranmır; təbiətdəki kiçik gözəlliklər, canlılıq və həyatın davam etməsi də insanda sevinc hissi yarada bilər.

Əsərin müxtəlif hissələrində yaşıl rəngdən istifadə olunması diqqəti cəlb edir. Yaşıl rəng təbiət, həyat, yenilənmə, böyümə və ümid anlayışlarını ifadə edən əsas rənglərdəndir.

Əsərdə yaşıl elementlər qadın fiqurunun, balığın və dairəvi kompozisiyanın ətrafında yerləşərək bütün təsvir sahəsini birləşdirir. Beləliklə, yaşıl rəng yalnız koloristik funksiya daşımır, həm də əsərin semantik "bağlayıcısı" rolunu oynayır.

Yaşıl bitki formalarının dairəvi kompozisiya boyunca hərəkəti həyatın davamlılığını və təbiətin insanı əhatə edən canlı sistem olduğunu göstərir.

Əsərin koloriti əsasən sakit, yumşaq və torpaq çalarları üzərində qurulmuşdur. Bej, qəhvəyi, boz və açıq torpaq tonları kompozisiyanın ümumi fonunu təşkil edir. Bu rənglər əsərə sakit, nostalji və düşüncəli atmosfer verir. Əsas koloristik vurğu isə mavi balıq və yaşıl elementlər vasitəsilə yaradılır.

Mavi rəng əsərin emosional mərkəzini gücləndirir. Yaşıl rəng isə həyat və təbiət semantikasını daşıyır.

Əsərin yuxarı və sağ hissələrində müşahidə olunan ornamental formalar kompozisiyanın dekorativ xarakterini gücləndirir. Bu naxışlar konkret predmet təsvirindən daha çox ritm və faktura yaradır.

Ornamentlərin dairəvi formaya uyğun yerləşdirilməsi kompozisiyanın bütövlüyünü möhkəmləndirir. Onlar əsərin boşluqlarını doldurmaqla yanaşı, təsvirin mistik və poetik atmosferini də artırır.

Burada dekorativlik və simvolizm bir-birindən ayrılmır. Ornamentlər təbiətdəki formaların şərtiləşdirilmiş ifadəsi kimi qəbul oluna bilər.

Əsərdə səthin fakturasından geniş istifadə edildiyi görünür. Müxtəlif hissələrdə fırça izləri, səthin kobud və yumşaq keçidləri, dekorativ ləkələr və tekstural elementlər bir-birini tamamlayır.

Xüsusilə əsərin aşağı hissəsində faktura daha sıx xarakter daşıyır. Bu, kompozisiyanın yuxarı hissəsindəki yüngüllük ilə aşağı hissədəki ağırlıq arasında balans yaradır.

Faktura əsərin emosional təsirini də artırır. Səthin qeyri-bərabərliyi əsərə maddi və təbii xarakter verir. Bu xüsusiyyət əsərin "insan–təbiət" konsepsiyasına uyğun gəlir.

Əsərin semantik strukturunu bir neçə əsas səviyyədə təhlil etmək mümkündür.

Birinci səviyyə insandır. Qadın fiquru insanın daxili dünyasını, sakitliyini və mənəvi vəziyyətini ifadə edir.

İkinci səviyyə təbiətdir. Ağac, kök, bitki, balıq və uğur böcəyi təbiətin müxtəlif formalarını təmsil edir.

Üçüncü səviyyə həyat və hərəkətdir. Balıq, bitkilərin inkişaf istiqaməti və köklərin yayılması həyatın dinamikliyini ifadə edir.

Dördüncü səviyyə daxili fərəh və harmoniyadır. Əsərin adı ilə vizual elementlər arasında yaranan əlaqə göstərir ki, fərəh burada yalnız emosional sevinc deyil, insanın öz daxili dünyasında və təbiətlə münasibətində əldə etdiyi harmoniya kimi şərh edilə bilər.

"Fərəh bazası" əsərində insan və təbiət qarşı-qarşıya qoyulmur. Əksinə, onlar vahid sistemin iki komponenti kimi təqdim edilir. Qadın fiqurunun təbiət elementləri ilə sıx vizual əlaqəsi insanın təbiətdən ayrılmazlığını göstərir.

Əsərdəki dairəvi kompozisiya da bu ideyanı gücləndirir. İnsan, heyvan, bitki və torpaq eyni kompozisiya məkanında birləşir. Beləliklə, əsərin fəlsəfi məğzi "həyatın bütün formalarının qarşılıqlı əlaqəsi" ideyası üzərində qurulur.

Qadının qapalı gözləri isə bu fəlsəfəni daxili müstəviyə keçirir. İnsan dünyanı yalnız gözlə müşahidə etməklə deyil, daxili duyğu və yaddaş vasitəsilə də dərk edir. Bu baxımdan əsərdə xarici reallıqdan daha çox daxili reallığın təsviri ön plana çıxır.

Nəticə

"Fərəh bazası" əsəri insanın daxili dünyası ilə təbiətin harmoniyasını simvolik və dekorativ obrazlar vasitəsilə ifadə edən çoxqatlı bədii kompozisiya kimi qiymətləndirilə bilər. Əsərdə qadın obrazı, balıq, ağac kökləri, yaşıl bitki formaları və uğur böcəyi bir-birindən təcrid olunmuş təsvir elementləri deyil, vahid məna sisteminin komponentləridir.

Əsərin əsas ideyası insanın təbiətdən ayrı mövcud olmadığını və daxili rahatlığın ətraf aləmlə harmonik münasibətdən qaynaqlandığını göstərir. Qadının qapalı gözləri daxili dünyaya, mavi balıq həyatın hərəkətinə və dərinliyinə, ağac kökləri mənşəyə və davamlılığa, yaşıl rəng isə yenilənməyə işarə edən simvolik göstəricilər kimi çıxış edir.

Əsərin semantik baxımdan ən mühüm xüsusiyyəti onun müxtəlif simvolları vahid kompozisiya daxilində birləşdirməsidir. Burada insan, heyvan, bitki və torpaq arasında sərhədlər şərtiləşdirilir və bütün canlıların vahid həyat sisteminin hissələri olduğu fikri meydana çıxır.

Nəticə etibarilə, "Fərəh bazası" əsərində fərəh anlayışı sadəcə sevinc hissi kimi deyil, insanın öz daxili dünyası, təbiət və həyatla harmoniyaya gəlməsi nəticəsində yaranan mənəvi bütövlük kimi təqdim olunur. Əsərin poetik və simvolik dili tamaşaçıya konkret bir hadisəni deyil, hissi və düşüncəni yaşatmağa yönəlmişdir. Bu xüsusiyyət əsəri yalnız dekorativ kompozisiya deyil, həm də insanın varoluşu, təbiətlə bağlılığı və mənəvi rahatlığı haqqında düşünməyə sövq edən fəlsəfi-bədii nümunə kimi dəyərləndirməyə imkan verir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan rəngkarlığı anatologiyası. Bakı: Mega 2007.
2. Elmira Şaxtaxtinskaya. Kitab – albom (Mətnin müəllifi G. Qacar, tərtibçilər T. Qorçu və A. Sadıqzadə), (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində), Bakı, 2001
3. Ə.Verdiyev. Dəzgah rəngkarlığı. Bakı, 1988.
4. Əfəndiyev.R., Kərimov.K., Rzayev.N., Həbibov.N. Azərbaycan incəsənəti : Monoqrafiya. Bakı: İşıq, 1992
5. Əliyev.Z .M.M.Nəvvabın rənglər aləmi. Bakı, 1996
6. İ. Anar. Rəssam Sakit Məmmədov. Globe, 2019.
7. R.Əfəndi. Azərbaycan incəsənəti. Bakı, 2001.
8. R.Əfəndiyev. Azərbaycan incəsənəti. Bakı, 1992

2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları

Çobanova Nərgiz Məhəmməd qızı
ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin müəllimi

Xülasə. 2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları müasir Olimpiya tarixinin mühüm və yaddaqalan idman hadisələrindən biri olmuşdur. XXXI Yay Olimpiya Oyunları 5–21 avqust 2016-cı il tarixlərində Braziliyanın Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilmiş və Olimpiya Oyunlarının Cənubi Amerikada ilk dəfə təşkil olunması ilə tarixə düşmüşdür. Yarışlarda 200-dən çox ölkə və ərazidən 11 mindən çox idmançı iştirak etmiş, 28 idman növündə 306 medal dəsti uğrunda mübarizə aparılmışdır. Oyunlar müxtəlif xalqları və mədəniyyətləri bir araya gətirməklə dostluq, həmrəylik və ədalətli rəqabət kimi Olimpiya prinsiplərinin əhəmiyyətini bir daha nümayiş etdirmişdir.

Rio-2016-nın açılış mərasimində Braziliyanın tarixi, təbiəti və mədəni irsi nümayiş etdirilmiş, samba musiqisi və rəqs nömrələri ölkənin milli xüsusiyyətlərini dünya ictimaiyyətinə təqdim etmişdir. Oyunların proqramında atletika, üzgüçülük, gimnastika, güləş, cüdo, boks və digər idman növləri ilə yanaşı, 112 ildən sonra golf və uzun fasilədən sonra reqbi də yer almışdır.

Olimpiadada ABŞ 121 medalla birinci, Böyük Britaniya və Çin isə müvafiq olaraq ikinci və üçüncü olmuşdur. Useyn Bolt, Maykl Felps və Simone Biles kimi məşhur idmançılar yüksək nəticələri ilə Oyunların əsas simalarına çevrilmişlər. Azərbaycan komandası isə 17 idman növündə 57 lisenziya ilə təmsil olunmuş, 1 qızıl, 7 gümüş və 10 bürünc olmaqla ümumilikdə 18 medal qazanmışdır.

Açar sözlər: Rio-de-Janeyro, Olimpiya Oyunları, idman, medal, Azərbaycan.

Abstract. The 2016 Rio de Janeiro Summer Olympic Games were one of the significant and memorable sporting events in modern Olympic history. The XXXI Summer Olympic Games were held from August 5 to 21, 2016, in Rio de Janeiro, Brazil, marking the first time that the Olympic Games were organized in South America. More than 11,000 athletes representing over 200 countries and territories participated in the competitions and competed for 306 medal sets in 28 sports. The Games brought together people from different countries and cultures and once again demonstrated the importance of the Olympic principles of friendship, solidarity, and fair competition.

The opening ceremony of Rio 2016 presented Brazil's history, nature, and cultural heritage to the international audience. Samba music, dance performances, and colorful artistic scenes emphasized the national characteristics of the host country. The Olympic program included athletics, swimming, gymnastics, wrestling, judo, boxing, and other major sports. Golf returned to the Olympic program after 112 years, while rugby was also reintroduced following a long absence.

The United States finished first in the medal standings with 121 medals, followed by Great Britain and China. World-famous athletes such as Usain Bolt, Michael Phelps, and Simone Biles became among the most prominent figures of the Games due to their outstanding performances.

For Azerbaijan, Rio 2016 was particularly successful. The Azerbaijani delegation participated in 17 sports with 57 qualification places and included 56 athletes. The country won a total of 18

medals: 1 gold, 7 silver, and 10 bronze. This result represented a record achievement in Azerbaijan's Olympic history at that time. The strongest performances came particularly in wrestling, judo, boxing, and other combat sports.

Ultimately, Rio 2016 was important not only for its sporting achievements and records but also for demonstrating the universal role of sport in bringing nations together and promoting friendship, mutual respect, and international solidarity.

Keywords: Rio de Janeiro, Olympic Games, sport, medal, Azerbaijan.

2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları müasir Olimpiya tarixinin ən yaddaqalan yarışlarından biri olmuşdur. XXXI Yay Olimpiya Oyunları 5–21 avqust 2016-cı il tarixlərində Braziliyanın Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilmişdir. Bu, Olimpiya Oyunlarının Cənubi Amerikada ilk dəfə keçirilməsi baxımından tarixi hadisə idi. Yarışlarda 200-dən çox ölkə və ərazini təmsil edən 11 mindən çox idmançı iştirak etmiş, 28 idman növündə 306 medal dəsti uğrunda mübarizə aparılmışdır.

Rio-2016 təkcə idman yarışları ilə deyil, həm də fərqli mədəniyyətlərin, xalqların və dövlətlərin bir araya gəlməsi ilə əlamətdar olmuşdur. Olimpiya ideyasının əsas prinsiplərindən olan dostluq, həmrəylik və ədalətli rəqabət bu Oyunlarda bir daha özünü göstərmişdir.

Rio-de-Janeyronun Olimpiya Oyunlarına ev sahibliyi etməsi Braziliya və bütövlükdə Cənubi Amerika üçün mühüm hadisə idi. Beləliklə, Olimpiya tarixində ilk dəfə bu qitə dünyanın ən böyük idman tədbirini qəbul etdi.

Yarışların keçirilməsi üçün şəhərin müxtəlif hissələrində müasir idman obyektləri və Olimpiya kəndi hazırlanmışdı. Əsas yarış məkanları arasında Marakana stadionu, Olimpiya stadionu və Barra Olimpiya Parkı xüsusi yer tuturdu. Açılış mərasimi isə Rio-de-Janeyronun məşhur Marakana stadionunda təşkil olunmuşdu.

Rio-2016-nın açılış mərasimi 5 avqust 2016-cı ildə Marakana stadionunda baş tutdu. Mərasimdə Braziliyanın tarixi, təbiəti və mədəni irsi nümayiş etdirildi. Samba musiqisi, rəqs nömrələri və rəngarəng səhnələr Braziliyanın milli xüsusiyyətlərini dünya tamaşaçılarına təqdim etdi.

Açılış mərasiminin əsas məqamlarından biri iştirakçı ölkələrin nümayəndə heyətlərinin stadionda paradı oldu. Müxtəlif ölkələrdən gəlmiş idmançıların bir stadionda birləşməsi Olimpiya hərəkatının beynəlxalq xarakterini nümayiş etdirirdi. Həmin Oyunlarda ilk dəfə Kosovo, Cənubi Sudan və Qaçqınlar Olimpiya Komandası da iştirak edirdi.

Rio-de-Janeyro Olimpiadasında 28 idman növü üzrə yarışlar keçirildi. Atletika, üzgüçülük, gimnastika, boks, güləş, cüdo, ağırlıqqaldırma, avarçəkmə, velosiped idmanı, futbol, basketbol və voleybol kimi məşhur növlər proqramın əsas hissəsini təşkil edirdi.

Rio-2016-nın mühüm xüsusiyyətlərindən biri golfun 112 ildən sonra Olimpiya proqramına qaytarılması idi. Reqbi də uzun fasilədən sonra Olimpiya proqramında yer aldı. Bununla da təşkilatçılar həm ənənəvi, həm də müasir idman növlərini bir araya gətirməyə çalışmışdılar.

Rio-2016-da ən çox medal qazanan ölkə ABŞ oldu. Amerika komandası 46 qızıl, 37 gümüş və 38 bürünc olmaqla ümumilikdə 121 medal əldə etdi. Böyük Britaniya 27 qızıl, 23 gümüş və 17 bürünc medalla ikinci, Çin isə 26 qızıl, 18 gümüş və 26 bürünc medalla üçüncü yeri tutdu.

ABŞ komandasının uğurunda üzgüçülük, atletika və digər idman növlərində yüksək səviyyəli çıxışlar mühüm rol oynadı. Xüsusilə üzgüçü Maykl Felpsin nəticələri Olimpiadanın ən çox danışılan hadisələrindən biri oldu. Felps Rio Oyunlarında altı medal qazanaraq ümumi Olimpiya karyerasındakı medal sayını daha da artırdı.

Rio Olimpiadasının ən böyük simalarından biri Yamaykalı sprinter Useyn Bolt idi. O, 100 metr, 200 metr və 4×100 metr estafet yarışlarında qızıl medal qazanaraq sprintdəki üstünlüyünü bir daha nümayiş etdirdi. Boltun ardıcıl Olimpiadalarda əldə etdiyi uğurlar onu atletika tarixinin ən məşhur idmançılarından birinə çevirdi.

Üzgüçülükdə Maykl Felps, gimnastikada Simone Biles, atletikada Useyn Bolt kimi idmançılar Rio-2016-nın yaddaşlarda qalmasına böyük töhfə verdilər. Simone Biles gimnastikada qazandığı dörd qızıl və bir bürünc medalla diqqəti xüsusilə cəlb etdi.

Ev sahibi Braziliya üçün Rio Olimpiadası xüsusi əhəmiyyət daşıyırdı. Ölkə öz tarixində ilk dəfə Olimpiya Oyunlarına ev sahibliyi edirdi və yerli idmançılardan yüksək nəticələr gözlənilirdi.

Braziliya yarışları 7 qızıl, 6 gümüş və 6 bürünc olmaqla 19 medalla başa vurdu. Ölkənin ən böyük uğurlarından biri futbol üzrə kişilərdən ibarət milli komandanın Olimpiya çempionu olması idi. Braziliya finalda Almaniyanı məğlub edərək tarixində ilk dəfə Olimpiya futbol qızılını qazandı.

Azərbaycan üçün Rio-de-Janeyro Olimpiadası çox uğurlu nəticələrlə yadda qaldı. Azərbaycan nümayəndə heyəti 17 idman növündə 57 lisenziya ilə təmsil olunmuşdu. Milli komandanın heyətində 56 idmançı yer alırdı. Azərbaycanlı idmançılar arasında triatlon, kamandan oxatma, kanoe slalomu və trek velosipedi kimi növlərdə ilk dəfə Olimpiya təcrübəsi qazananlar da olmuşdur.

Azərbaycan komandası Rio Oyunlarını 1 qızıl, 7 gümüş və 10 bürünc olmaqla ümumilikdə 18 medalla başa vurdu. Bu nəticə Azərbaycan Olimpiya tarixində həmin dövr üçün rekord göstərici idi. Medal sayına görə Azərbaycan dünya sıralamasında 14–15-ci yerləri bölüşdürmüşdü.

Azərbaycanın Rio-2016-dakı uğurları xüsusilə güləş, cüdo, boks və digər döyüş idmanlarında özünü göstərdi. Azərbaycan idmançılarının qazandığı medallar ölkədə idmana marağın daha da artmasına və gənclərin idmanla məşğul olmasına stimul verdi.

Rio-2016 bir çox maraqlı və emosional hadisələrlə yadda qaldı. İdmançıların illərlə hazırlıqdan sonra Olimpiya arenasında çıxış etməsi, bəzi favoritlərin gözlənilmədən məğlub olması, yeni rekordların müəyyənləşdirilməsi və gənc idmançıların böyük uğurları yarışların dramatikliyini artırdı.

Olimpiya Oyunlarının əsas xüsusiyyətlərindən biri yalnız qaliblərin deyil, mübarizə aparan bütün idmançıların diqqət mərkəzində olmasıdır. Rio-da da ağır zədələrə və çətinliklərə baxmayaraq yarışını davam etdirən, şəxsi rekordunu yeniləyən və ölkəsini təmsil etməyin özünü böyük nailiyyət hesab edən idmançılar xüsusi rəğbət qazandılar.

Rio Olimpiadası keçirildiyi dövrdə bir sıra sosial və sağlamlıq problemləri ilə də gündəmə gəlmişdi. Xüsusilə Zika virusu ilə bağlı narahatlıqlar yarışlardan əvvəl geniş müzakirə olunurdu.

Bundan başqa, Braziliyanın iqtisadi və siyasi vəziyyəti, şəhərin infrastrukturu və təhlükəsizlik məsələləri də beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətində idi.

Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, Olimpiya yarışları planlaşdırıldığı kimi keçirildi və minlərlə idmançı öz çıxışlarını həyata keçirdi. Bu baxımdan Rio-2016 həm böyük idman bayramı, həm də mürəkkəb təşkilati proses kimi tarixə düşdü.

2016-cı il avqustun 21-də Rio-de-Janeyro Olimpiadasına rəsmi şəkildə yekun vuruldu. Bağlanış mərasimində iştirakçı ölkələrin idmançıları yenidən bir araya gəldilər. Olimpiya bayrağı növbəti ev sahibi şəhərə - Tokioya təqdim edildi.

Beləliklə, Rio-de-Janeyro Olimpiadası başa çatdı və Olimpiya hərəkatının növbəti mərhələsi üçün yol açıldı. Rio-2016-dan sonra dünya idman ictimaiyyətinin diqqəti 2020-ci ildə keçirilməsi planlaşdırılan Tokio Olimpiadasına yönəldi.

2016-cı il Rio-de-Janeyro Yay Olimpiya Oyunları dünya idman tarixində mühüm iz buraxmışdır. Cənubi Amerikada ilk dəfə keçirilən Olimpiya Oyunları müxtəlif ölkələrdən gələn idmançıları bir araya gətirməklə beynəlxalq həmrəyliyin simvoluna çevrildi.

Rio-2016-da ABŞ medal sıralamasında birinci oldu, Böyük Britaniya və Çin də yüksək nəticələr göstərdi. Ev sahibi Braziliya öz tarixində ilk Olimpiya futbol qızılını qazandı. Useyn Bolt, Maykl Felps və Simone Biles kimi dünya şöhrətli idmançılar öz çıxışları ilə Olimpiadanın əsas simalarına çevrildilər. Azərbaycan isə 18 medalla - 1 qızıl, 7 gümüş və 10 bürünclə -tarixi nəticə əldə etdi.

Rio Olimpiadasının əsas əhəmiyyəti yalnız medal və rekordlarla məhdudlaşmır. Bu Oyunlar göstərdi ki, idman müxtəlif xalqları bir araya gətirən, rəqabətlə yanaşı dostluq və qarşılıqlı hörməti təşviq edən universal bir dəyərdir. Buna görə də 2016-cı il Rio-de-Janeyro Olimpiadası həm Azərbaycan, həm də dünya idman tarixi baxımından əlamətdar hadisələrdən biri kimi yadda qalır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. International Olympic Committee. Rio 2016 Olympic Games. Lausanne: International Olympic Committee, 2016.
2. International Olympic Committee. Olympic Charter. Lausanne: International Olympic Committee.
3. Rio 2016 Organising Committee. Official Report of the Rio 2016 Olympic Games. Rio de Janeiro, 2016.
4. Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsi. Azərbaycanın Olimpiya Hərəkatı və Olimpiya Oyunlarında iştirakı. Bakı.
5. Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyi. Azərbaycan idmanı: nailiyyətlər və inkişaf perspektivləri. Bakı.
6. Encyclopaedia Britannica. Rio de Janeiro 2016 Olympic Games.
7. Olympic Studies Centre. Olympic Games: Rio 2016. Lausanne: International Olympic Committee.

Which AI Is the Best Montessori Guide? A Rubric-Based Comparative Evaluation of LLM-Generated STEAM Mathematics Activities for Early Childhood

Zafer Savas KIVILCIM[1] . Seyma KIVILCIM[2]
1 Altieylul Science and Art Centre (BILSEM), Balikesir, Turkiye | ORCID 0000-0003-2429-7809 |
2 Hatice Fahriye Eginlioglu Primary School, Balikesir, Turkiye | ORCID 0009-0006-5598-9444

Abstract

Although Montessori pedagogy and STEAM education share a child-centred, hands-on foundation, empirical work at their intersection in early childhood remains scarce, and the rapidly growing use of generative artificial intelligence (AI) for activity planning has not yet been examined through a Montessori lens. This study investigated whether large language models (LLMs) can design early childhood STEAM mathematics activities that are faithful to Montessori principles, and which model does so best. A structured prompt framework encoding five core Montessori principles -- auto-education, control of error, isolation of difficulty, sensorial engagement, and concrete-to-abstract progression -- was applied identically to four LLMs (ChatGPT, Gemini, Claude, and Codex), each generating twelve patterning activities for children aged 3-6 (N = 48). Two raters -- a STEM education specialist and an in-service preschool teacher -- independently scored every activity, blind to its source, using a 16-item rubric (MSDA Rubric) across three dimensions: Montessori fidelity, STEAM integration, and developmental and mathematical appropriateness. Inter-rater agreement was 44.0% exact and 89.2% within one scale point (Spearman rho = .53, $p < .001$); chance-corrected reliability was low (Krippendorff's alpha_ordinal = .06; ICC(2,2) = .16) due to severe range restriction (89% of all scores were 4 or 5) and a systematic rater severity difference (M = 4.57 vs. 4.04, $p < .001$). Total scores differed significantly among models (Kruskal-Wallis H(3) = 10.62, p = .014, epsilon2 = .17): ChatGPT ranked highest (M = 4.40), Gemini ranked lowest (M = 4.12), and this ordering replicated within each rater independently. The weakest principles across all models were isolation of difficulty (M = 3.60; flagged in 13 of 48 activities) and mathematical accuracy (M = 3.79), whereas the anticipated weakness -- control of error -- was handled well (M = 4.41). As an exploratory triangulation, an LLM acting as an automated judge agreed with each human rater more closely than the two human raters agreed with each other, and reproduced the human ranking without systematic model preference. The study contributes a reusable prompt framework and validated evaluation rubric, and indicates that current LLMs generate Montessori-plausible but conceptually overloaded activities that require expert screening before classroom use. This document-based study involved no human participants and no personal data.

Keywords: Montessori education; STEAM; early childhood mathematics; generative artificial intelligence; activity design; LLM evaluation

1. Introduction

Montessori pedagogy and STEAM education share a structural alignment that makes their intersection theoretically compelling: both are grounded in child-directed, hands-on learning; both emphasise intrinsic motivation and discovery over direct instruction; and both position the learning environment as an active agent in child development (Lillard & Else-Quest, 2006; Fehr, 2020). Despite this convergence, empirical work examining the two frameworks together in early childhood settings remains scarce, and no published study had yet examined whether generative artificial intelligence (AI) -- increasingly used by practitioners to generate activity plans -- can produce activities that honour both simultaneously.

The emergence of large language models (LLMs) such as ChatGPT, Gemini, Claude, and Codex as practical tools for curriculum design presents both an opportunity and a risk for early childhood educators. On the one hand, LLMs can dramatically accelerate activity ideation and lower the threshold for STEAM integration in classrooms with limited specialist

support. On the other, their outputs may superficially resemble pedagogically sound activities while violating principles that are difficult to encode in text -- such as Montessori's requirement that difficulty be isolated to a single new concept per activity, or that materials provide a self-correcting mechanism without teacher mediation. These violations may not be immediately visible to a practitioner who lacks specialist training in both Montessori pedagogy and STEAM education.

The present study addresses three research questions:

RQ1: Can LLMs design early childhood STEAM mathematics activities that are faithful to Montessori principles?

RQ2: Which model does so best?

RQ3: Which Montessori principles do AI-generated activities handle least well?

To answer these questions, we applied an identical structured prompt framework to four LLMs, collected twelve patterning activities from each (N = 48), and evaluated every activity using a purpose-built 16-item rubric (MSDA Rubric) designed to assess Montessori fidelity, STEAM integration, and developmental and mathematical appropriateness. As an exploratory secondary analysis, we also applied the same rubric using an LLM acting as an automated judge, to examine whether AI-based scoring can triangulate human rater judgements at scale.

2. Theoretical Background

2.1. Montessori Pedagogy in Early Childhood

Montessori education rests on several interdependent principles whose implementation is both theoretically clear and practically demanding. Auto-education holds that children learn most effectively through self-directed interaction with carefully designed materials, without continuous adult guidance (Lillard, 2012). Control of error requires that the material itself -- rather than the teacher -- reveal when a mistake has been made, preserving the child's autonomy and self-regulation. Isolation of difficulty prescribes that each new activity introduce exactly one novel concept or skill; introducing multiple new elements simultaneously is considered a violation of this principle because it prevents the child from identifying the source of difficulty. Sensorial engagement grounds learning in concrete, manipulable experience, and concrete-to-abstract progression ensures that symbolic representation is introduced only after thorough embodied experience.

Empirical evaluations of Montessori education have generally supported its effectiveness for early cognitive, executive function, and social development outcomes (Lillard & Else-Quest, 2006; Courtier et al., 2021). Its integration with STEM and STEAM education has been explored in a small but growing body of literature: Cakir and Altun Yalcin (2020, 2021a, 2021b, 2022) produced a four-study series on Montessori-based STEM activities for preservice preschool teachers in Turkey, and Elkin, Sullivan, and Bers (2014) examined robotics integration in Montessori early childhood classrooms. A systematic review covering 11 STEAM-Montessori integration studies (2006-2023) confirmed the pedagogical alignment between the frameworks but also identified a thin evidence base and methodological heterogeneity across studies (Guerrero et al., 2024).

2.2. Generative AI in Early Childhood Activity Design

The use of LLMs for educational content generation has grown rapidly, but research examining their pedagogical quality in early childhood and Montessori contexts is absent from the literature. General evaluations of LLM-generated educational content have

documented both fluency and factual unreliability (Baidoo-Anu & Ansah, 2023), and domain-specific rubric evaluations have shown that surface plausibility does not guarantee pedagogical validity. The specific challenge in the Montessori context is that LLMs are trained on large volumes of text describing Montessori principles, which may produce outputs that correctly employ Montessori terminology without embodying its operational requirements -- such as isolation of difficulty, which requires restraint rather than content richness, and control of error, which requires material design rather than verbal instruction.

3. Method

3.1. Study Design

This document-based study involved no human participants and no personal data, and therefore did not require ethical committee approval. The design was comparative and rubric-based: four LLMs were prompted with an identical structured framework to generate STEAM mathematics activities, and all resulting activities were scored blind by two human raters and, separately, by an LLM acting as an automated judge. The study followed a pre-specified first-12 rule (the first twelve outputs per model were retained regardless of quality) to eliminate selection bias in corpus construction. A fixed random seed (20260901) was applied at the sampling stage.

3.2. Prompt Framework and Activity Generation

A structured prompt framework was developed encoding five core Montessori principles: auto-education, control of error, isolation of difficulty, sensorial engagement, and concrete-to-abstract progression. The same prompt was applied identically to each of the four LLMs -- ChatGPT (GPT-4o), Gemini Pro, Claude Opus (high), and Codex -- in a single sequential session. Each model was instructed to generate twelve patterning activities for children aged 3-6 years. Patterning was selected as the target domain because it represents a foundational mathematics concept in early childhood curricula (Clements & Sarama, 2009), is concretely implementable with Montessori manipulable materials, and involves a clearly defined logical structure that allows both STEAM integration and assessment of mathematical accuracy. The total corpus comprised N = 48 activities.

Prior to rating, all activities were transferred into a uniform Word template and coded ACT-01 through ACT-48. The source model was hidden from raters throughout the evaluation process.

3.3. MSDA Rubric

The Montessori STEAM Design Assessment (MSDA) Rubric was purpose-built for this study and comprises 16 items across three dimensions:

Dimension A -- Montessori Fidelity (7 items): A1 auto-education, A2 control of error in material, A3 concrete-to-abstract progression, A4 sensorial engagement, A5 isolation of difficulty, A6 freedom and repetition, A7 prepared environment appropriateness.

Dimension B -- STEAM Integration (4 items): B1 meaningful disciplinary integration, B2 inquiry and discovery orientation, B3 design and problem-solving, B4 art and aesthetic integration.

Dimension C -- Developmental and Mathematical Appropriateness (5 items): C1 learning objective alignment, C2 age appropriateness (3-6 years), C3 mathematical accuracy, C4 activity scaffolding and sequencing, C5 observation and assessment guidance.

Each item was scored on a 1-5 ordinal scale; a score of 1 or 2 was designated a violation of the relevant principle. Total scores represent the mean across all 16 items.

3.4. Raters

Two human raters independently scored all 48 activities. Rater D1 is a STEM education specialist at a Science and Art Centre (BILSEM) with expertise in early childhood STEM curriculum design. Rater D2 is an in-service preschool teacher with seven years of classroom experience in Ministry of National Education preschools. Both raters are also the authors of this study; no independent expert panel was available, which constitutes a limitation acknowledged in Section 6.

As a secondary, exploratory analysis, a large language model (D3) was applied as an automated judge using the same rubric items and scoring criteria, operating blind to source model and to human rater scores. D3 scores are reported separately throughout and are never aggregated with human rater scores in the primary analysis.

3.5. Statistical Analysis

Inter-rater reliability between the two human raters was assessed using Krippendorff's alpha (ordinal weighting), intraclass correlation coefficient ICC(2,2), Spearman's rank correlation, exact agreement, and adjacent (?1) agreement. Model differences were examined using the Kruskal-Wallis H test, with Mann-Whitney U post-hoc comparisons and Bonferroni correction (alpha = .0083 for six comparisons). Effect sizes are reported as rank-biserial correlation r for pairwise comparisons and epsilon-squared (epsilon2) for the omnibus test. All analyses were conducted in Python (scipy.stats, krippendorff). For the secondary analysis, the three-rater reliability (D1, D2, D3) was assessed using Krippendorff's alpha and ICC(2,3).

4. Findings

4.1. Inter-Rater Agreement

Table 1 presents the distribution of scores and descriptive statistics for each rater. Table 2 presents inter-rater agreement statistics.

Table 1.
Rater Score Distributions and Descriptive Statistics (N = 48 Activities)

Rater	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	M	SD
D1 - STEM specialist (human)	0%	1%	2%	38%	60%	4.57	0.57
D2 - Preschool teacher (human)	1%	3%	14%	53%	28%	4.04	0.80
D3 - LLM judge (secondary only)	3%	3%	11%	23%	60%	4.33	1.01

Note. D3 scores are reported for descriptive purposes only and are excluded from all primary analyses.

Table 2.
Inter-Rater Agreement Statistics

Rater pair	alpha (ordinal)	Exact agr.	?1 agr.	rho	Mean diff.
D1-D2 (human-human; primary)	.062	44.0%	89.2%	.53***	+0.52
D1-D3 (human-LLM; secondary)	.343	55.0%	91.0%	.49***	+0.24
D2-D3 (human-LLM; secondary)	.257	38.0%	89.0%	.76***	?0.28

Note. *** p < .001. alpha = Krippendorff's alpha (ordinal). rho = Spearman's rank correlation. D1 mean systematically higher (severity difference confirmed by Friedman chi2(2) = 74.17, p < .001). Range restriction: 89% of all scores were 4 or 5.

Chance-corrected reliability between the two human raters was low (alphaordinal = .06; ICC(2,2) = .16). Two factors explain this pattern. First, severe range restriction: 89% of all scores fell at 4 or 5, compressing the effective variance and inflating chance agreement levels, which in turn deflates chance-corrected indices even when raters show substantial ordinal agreement. Second, a systematic severity difference: D1 (M = 4.57) rated consistently higher than D2 (M = 4.04; mean difference = 0.52), confirmed by a significant Friedman test (chi2(2) = 74.17, p < .001). The ?1 agreement of 89.2% and the moderate Spearman correlation (rho = .53, p < .001) indicate that disagreement was systematic rather than random -- raters agreed on the rank ordering of activities but diverged in severity, a pattern that is diagnostically informative rather than indicative of poor rubric validity.

4.2. Primary Analysis: Model Comparison (Two Human Raters)

Table 3 presents mean scores by model and rubric dimension for the primary analysis. The Kruskal-Wallis test revealed a significant model effect (H(3) = 10.62, p = .014, epsilon2 = .17). Post-hoc pairwise comparisons with Bonferroni correction (alpha = .0083) identified one significant contrast: ChatGPT (M = 4.40) scored significantly higher than Gemini (M = 4.12; U = 119.0, p = .007, r = .65). Two additional contrasts were nominally significant but did not survive Bonferroni correction: Codex-Gemini (p = .010, r = .62) and Claude-Gemini (p = .037, r = .51). All remaining comparisons were non-significant (all p > .25).

Table 3.
Mean Total and Dimension Scores by Model -- Primary Analysis (Two Human Raters)

Model	Dim. A (Montessori)	Dim. B (STEAM)	Dim. C (Develop.)	Total M (SD)	Mdn	H(3) p
ChatGPT	4.28	4.47	4.51	4.40 (0.11)	4.38	
Codex	4.33	4.28	4.47	4.36 (0.06)	4.34	
Claude	4.10	4.72	4.37	4.34 (0.12)	4.36	
Gemini	3.96	4.59	3.98	4.13 (0.42)	4.16	
H(3)	**16.15**	**10.88**	**19.16**	**10.62**		
p	**.001**	**.012**	**< .001**	**.014**		**epsilon2 = .17**

Note. Dimension means represent the average of all items within each dimension, averaged across the 12 activities per model and both human raters. Kruskal-Wallis tests conducted on total scores; dimension-level tests are exploratory.

The dimension-level pattern is theoretically informative: Gemini scored lowest on Dimension A (Montessori fidelity, M = 3.96) and Dimension C (developmental and mathematical appropriateness, M = 3.98), but ranked second on Dimension B (STEAM integration, M = 4.59), behind only Claude (M = 4.72). This profile indicates that Gemini generated activities with strong STEAM framing but inadequate Montessori structural constraints -- producing pedagogically overloaded outputs that introduce multiple novel elements simultaneously in violation of isolation of difficulty.

4.3. Robustness: Ranking Within Each Individual Rater

To assess whether the model ranking is an artefact of rater averaging, Kruskal-Wallis tests were conducted separately within each rater's data. Table 4 presents the results.

Table 4.
Model Rankings Within Each Rater (Highest to Lowest)

Rater	Ranking (M, highest ? lowest)	H(3)	p
D1 - STEM specialist	Codex 4.61 > Claude 4.60 > ChatGPT 4.59 > Gemini 4.45	8.58	.036
D2 - Preschool teacher	ChatGPT 4.20 > Codex 4.10 > Claude 4.07 > Gemini 3.80	8.85	.031
D3 - LLM judge (secondary)	ChatGPT 4.44 = Codex 4.44 > Claude 4.40 > Gemini 4.03	25.21	< .001

Note. All three raters independently ranked Gemini last and produced a significant Kruskal-Wallis effect.

The convergence across raters is notable: despite different absolute severity levels and different internal orderings of the top three models, all three raters independently placed Gemini last and identified a significant model effect. This consistency across raters with different backgrounds and different scoring tendencies strengthens the reliability of the Gemini finding beyond what the low Krippendorff alpha alone would suggest.

4.4. Item-Level Analysis: Which Principles Were Handled Least Well?

Table 5 presents mean scores and violation counts for all 16 rubric items, aggregated across models and both human raters.

Table 5.
Item-Level Mean Scores and Violation Counts -- Primary Analysis (N = 48 Activities, Two Human Raters)

Code	Item	M (all)	Viol. (/48)	ChatGPT	Claude	Codex	Gemini
A5	**Isolation of difficulty**	**3.60**	**13**	3.71	3.21	4.00	3.50
C3	**Mathematical accuracy**	**3.79**	**7**	4.00	3.75	3.92	3.50
A1	Auto-education	3.92	1	4.08	3.79	4.08	3.71
A3	Concrete to abstract	4.06	2	4.13	4.04	4.08	4.00
A7	Prepared environment	4.27	2	4.54	4.13	4.63	3.79
C4	Scaffolding and sequencing	4.29	1	4.46	4.50	4.38	3.83
B4	Art/aesthetic integration	4.34	1	4.42	4.42	4.13	4.42
C2	Age appropriateness (3-6)	4.38	1	4.71	4.08	4.67	4.04
B1	Meaningful integration	4.39	1	4.42	4.50	4.17	4.46
A2	Control of error in material	4.41	2	4.46	4.50	4.50	4.17
A6	Freedom and repetition	4.43	1	4.54	4.50	4.50	4.17
C1	Objective alignment	4.43	1	4.46	4.50	4.42	4.33
A4	Sensorial engagement	4.48	1	4.50	4.50	4.50	4.42
B3	Design / problem-solving	4.63	1	4.42	4.96	4.42	4.71
B2	Inquiry / discovery	4.71	1	4.63	5.00	4.42	4.79
C5	Observation and assessment guidance	4.76	0	4.92	5.00	4.96	4.17

Note. Items in bold represent the two weakest principles (M < 3.90). Violation = mean score <= 2. Items are sorted from lowest to highest mean score.

The two weakest principles across all models were isolation of difficulty (A5: M = 3.60; violated in 13 of 48 activities) and mathematical accuracy (C3: M = 3.79; violated in 7 of 48). Claude showed the lowest isolation-of-difficulty score (M = 3.21), suggesting a tendency to generate rich, multi-element activities that violate the one-concept-at-a-time constraint. Notably, control of error -- the principle considered most difficult to encode in text-based output because it requires material self-correction rather than verbal feedback -- was handled well by all models (A2: M = 4.41), contrary to the a priori expectation. This finding suggests that LLMs have successfully acquired the vocabulary of Montessori material design but systematically underweight the constraint of cognitive simplicity encoded in isolation of difficulty.

4.5. Exploratory Secondary Analysis: LLM-as-Judge Triangulation

As an exploratory secondary analysis, the same 48 activities were scored by an LLM acting as an automated judge (D3), with source model hidden and human rater scores withheld. This analysis was conducted exclusively to assess the feasibility of AI-assisted rubric scoring as a scalable complement to human evaluation; D3 scores are not included in any primary statistical comparison.

Three findings from this secondary analysis are reported. First, the LLM judge agreed with each human rater (D1-D3: alpha = .343; D2-D3: alpha = .257) more closely than the two human raters agreed with each other (D1-D2: alpha = .062), a pattern also evident in the Spearman correlations (rhoD2-D3 = .76; rhoD1-D2 = .53). Second, the LLM judge showed no systematic self-preference: deviations from human means ranged from ?0.10 (Gemini) to +0.08 (Codex), a spread of 0.18 points, and the LLM judge reproduced the human ranking at the activity level (rho = .69, p < .001). Third, when D3 was included, the model effect strengthened rather than weakened (H(3) = 14.27, p = .003, epsilon2 = .26), and Gemini fell below all three other models rather than only ChatGPT.

A systematic divergence between human and LLM ratings was observed on specific rubric items (Table 6): the LLM judge rated STEAM Dimension B items substantially lower than humans (B4 art/aesthetic: human M = 4.34, LLM M = 2.90, ? = ?1.45; B3 design/problem-solving: ? = ?1.25), while rating several Montessori and mathematical items higher (A3 concrete-to-abstract: ? = +0.94; C3 mathematical accuracy: ? = +0.79). This divergence suggests that rubric item B4 is under-operationalised: the criterion does not specify whether an activity lacking an explicit art element should receive a score of 1 or be coded as not applicable. A revised version of the rubric with explicit decision rules for B4 is recommended.

Table 6.
Items with Greatest Divergence Between Human and LLM Judge Ratings

Code	Item	Human M	LLM judge M	?
B4	Art/aesthetic integration	4.34	2.90	**?1.45**
B3	Design/problem-solving	4.63	3.38	**?1.25**
B2	Inquiry/discovery orientation	4.71	3.96	?0.75
A3	Concrete to abstract	4.06	5.00	+0.94
C3	Mathematical accuracy	3.79	4.58	+0.79

Note. Positive ? = LLM judge more lenient than humans; negative ? = LLM judge stricter. Only items with |?| > 0.70 are shown.

5. Discussion

This study provides the first rubric-based comparative evaluation of LLM-generated Montessori STEAM mathematics activities for early childhood. Three substantive findings emerge from the primary analysis.

First, current LLMs command the language of Montessori without fully embodying its discipline. All four models produced activities with plausible Montessori terminology and appropriate STEAM framing, but systematically failed to honour isolation of difficulty -- the principle requiring that only one new concept be introduced at a time. This violation, flagged in 13 of 48 activities, reflects a structural tension between the LLM's implicit optimisation for content richness and the Montessori requirement for conceptual restraint. The finding replicates the general pattern documented in LLM educational content evaluations: surface fluency does not guarantee pedagogical validity (Baidoo-Anu & Ansah, 2023). Educators using LLMs for Montessori activity design should therefore treat isolation of difficulty as the primary screening criterion in any quality review.

Second, Gemini ranked last on Montessori fidelity and developmental appropriateness across all three raters independently -- a robust finding that survives across rater backgrounds, scoring tendencies, and inclusion of the LLM judge. Gemini's profile is diagnostically specific: it achieved the second-highest score on STEAM integration, indicating that the gap with other models reflects not a general quality deficit but a specific failure to constrain activity complexity within Montessori structural limits. Practitioners who use Gemini for Montessori-aligned activity design should pay particular attention to activity overload and age-appropriateness.

Third, the low Krippendorff alpha between human raters (alpha = .06) should not be interpreted as evidence of poor rubric validity. The combination of range restriction (89% of scores at 4-5), systematic rater severity difference, and moderate rank correlation (rho = .53) indicates that raters shared a common ordinal understanding of activity quality but applied different severity standards. Future applications of the MSDA Rubric should include a calibration session with anchor activities at each score level, which would likely resolve the severity difference and raise chance-corrected reliability substantially.

The exploratory secondary analysis suggests that LLM-based automated scoring may be a viable complement to human rating for large-scale evaluation studies. The LLM judge reproduced the human ranking without self-preference and agreed with each human rater more closely than the raters agreed with each other -- a finding consistent with recent work on LLM-as-judge in educational assessment contexts. However, the systematic under-rating of STEAM integration items (particularly B4) indicates that automated scoring is not yet a substitute for human pedagogical judgement in domain-specific rubric evaluation.

6. Limitations

Several limitations should be acknowledged. First, chance-corrected inter-rater reliability was low (alpha = .06); although this is explained by range restriction and rater severity differences rather than rubric invalidity, a calibration protocol and an independent third human rater would strengthen future applications of the MSDA Rubric. Second, both raters are also authors of the study; no independent expert panel was convened, which introduces potential evaluation bias. Third, the third scoring source (D3) is a large language model and is reported only as an exploratory secondary analysis -- it does not constitute a human rater and should not be interpreted as validating the rubric independently. Fourth, the study examined a single mathematics domain (patterning) using a single prompt framework; generalisability to other domains and other prompt designs cannot be assumed. Fifth, activities were generated in a single sequential session for each model, so order effects within

sessions cannot be ruled out. Sixth, the study evaluated activity texts only -- classroom implementation and child-level outcome data were not collected. Whether activities that score well on the MSDA Rubric produce better learning outcomes for children aged 3-6 remains an empirical question.

7. Conclusion

This study investigated whether large language models can design Montessori-aligned STEAM mathematics activities for early childhood and which model does so best. Using a purpose-built 16-item rubric evaluated by two independent human raters across 48 activities generated by four LLMs, the study found a significant model effect ($H(3) = 10.62$, $p = .014$, epsilon2 = .17), with ChatGPT ranking highest and Gemini ranking lowest across all raters. The critical pedagogical vulnerability across all models was isolation of difficulty, not control of error as anticipated -- indicating that LLMs default to content richness where Montessori pedagogy demands conceptual restraint.

The study makes three practical contributions. The structured prompt framework, encoding five core Montessori principles, is immediately reusable by practitioners and researchers seeking to elicit Montessori-aligned activity content from LLMs. The MSDA Rubric provides a validated evaluation instrument for assessing Montessori fidelity, STEAM integration, and developmental appropriateness, with a proposed revision of the B4 art/aesthetic criterion. The 48 evaluated patterning activities, together with their rubric scores, constitute a structured implementation set available for classroom use and further validation. Together, these contributions support an evidence-based approach to integrating generative AI into Montessori-aligned early childhood STEAM education.

References

Baidoo-Anu, D., & Ansah, L. O. (2023). Education in the era of generative artificial intelligence (AI): Understanding the potential benefits of ChatGPT in promoting teaching and learning. Journal of AI, 7(1), 52-62. https://doi.org/10.61969/jai.1337500

Cakir, Z., & Altun Yalcin, S. (2020). Pre-school teacher candidates' views on STEM applications based on Montessori approach. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 11(3), 344-367. https://doi.org/10.17569/tojqi.636526

Cakir, Z., & Altun Yalcin, S. (2021a). The investigation of the effect of Montessori approach-based STEM activities on the problem-solving skills of pre-service preschool teachers. Journal of Theoretical Educational Science, 14(2), 93-119. https://doi.org/10.30831/akukeg.824773

Cakir, Z., & Altun Yalcin, S. (2021b). Montessori yaklasimi temelli STEM etkinliklerinin ogretmen adaylarinin fene yonelik tutumlarina etkisi. OPUS Uluslararasi Toplum Arastirmalari Dergisi, 17(35), 1895-1924. https://doi.org/10.26466/opus.831879

Cakir, Z., & Altun Yalcin, S. (2022). The effect of Montessori approach-based STEM education on pre-service pre-school teachers' self-directed learning. E-International Journal of Educational Research, 13(2), 142-162.

Clements, D. H., & Sarama, J. (2009). Learning and teaching early math: The learning trajectories approach. Routledge.

Courtier, P., Gardes, M.-L., Van der Henst, J.-B., Noveck, I. A., Croset, M.-C., Epinat-Duclos, J., Leone, J., & Prado, J. (2021). Effects of Montessori education on the academic, cognitive, and social development of disadvantaged preschoolers: A randomized controlled study in the French public-school system. Child Development, 92(5), 2069-2088. https://doi.org/10.1111/cdev.13575

Elkin, M., Sullivan, A., & Bers, M. U. (2014). Implementing a robotics curriculum in an early childhood Montessori classroom. Journal of Information Technology Education: Innovations in Practice, 13, 153-169.

Fehr, K. (2020). STEM integration in the Montessori early childhood classroom [Unpublished master's thesis]. University of Wisconsin-Madison.

Guerrero, G., & colleagues. (2024). Integrating Montessori into STEAM in early childhood education: A systematic review. [PRISMA synthesis, 11 studies, 2006-2023]. Universidad Europea de Madrid.

Krippendorff, K. (2018). Content analysis: An introduction to its methodology (4th ed.). SAGE.

Lillard, A. S. (2012). Preschool children's development in classic Montessori, supplemented Montessori, and conventional programs. Journal of School Psychology, 50(3), 379-401. https://doi.org/10.1016/j.jsp.2012.01.001

Lillard, A. S., & Else-Quest, N. (2006). The early years: Evaluating Montessori education. Science, 313(5795), 1893-1894. https://doi.org/10.1126/science.1132362

Shrout, P. E., & Fleiss, J. L. (1979). Intraclass correlations: Uses in assessing rater reliability. Psychological Bulletin, 86(2), 420-428. https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.2.420

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

IMAGE OF "SHUSHA" IN THE CREATION OF AZERBAIJAN PAINTERS

Emil Raul oğlu Ağayev

Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University

ORCID NO: 0000-0001-9354-0839

Xülasə. 30 il ərzində ermənistanın Qarabağda etdiyi cinayətlər,məscidlərin təhqir edilməsi, ərazilərin minalanması,müharibənin sülhlə bitməsinə zərbə vururdu. 2020-ci il 27 sentyabr tarixində ermənistanın növbəti dəfə atəşkəsi pozması nəticəsində Azərbaycan ordusu ərazilərinin bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxdı. 44 gün ərzində baş verən müharibə 2020-ci il 8 noyabrda Şuşada üçrəngli Zəfər bayrağının ucaldılması ilə tariximizə yazıldı. Qazanılan Zəfər ölkəmizin bütün sahələrində çalışan yaradıcı insanlar üçün ilham mənbəyi oldu. Müasir Azərbaycan təsviri incəsənətində "Zəfər" və "Şuşa" ikonoqrafiyalarının avtoportretləri yaradıldı. Rəssamlarımız mədəniyyət paytaxtı Şuşaya maraqlı əsərlər həsr edirlər. Bu məqalədə Mir Azər Abdullayev "Şuşanın dağları başı dumanlı", Pakizə Mirzəyeva "Xarıbülbül", Ülviyyə Həmzəyeva "Şuşada öpüş", Əsmər Nərimanbəyova "Şuşa", Kamila Muradova "Şuşa ətrafında dağlar", Vidadi Qafarzadə "Şuşam" əsərləri sənətşünaslıq kontekstində təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, Qarabağ, Şuşa, təsviri incəsənət, Zəfər

Abstract. For 30 years, the crimes committed by Armenia in Karabakh, the insulting of mosques, the mining of territories, had an impact on the peaceful end of the war. On September 27, 2020, as a result of Armenia's violation of the ceasefire once again, the Azerbaijani army fought for the integrity of its territories. The 44-day war was recorded in our history on November 8, 2020, with the raising of the tricolor Victory flag in Shusha. The victory won became a source of inspiration for creative people working in all fields of our country. Self-portraits of "Victory" and "Shusha" iconographies were created in modern Azerbaijani fine art. Our painters dedicate interesting works to the cultural capital of Shusha. In this article, Mir Azer Abdullayev's "Mountains of Shusha are Misty", Pakiza Mirzayeva's "Kharibulbul", Ulviyya Hamzeyeva's "Kiss in Shusha", Asmar Narimanbeyova's "Shusha", Kamila Muradova's "Mountains around Shusha", Vidadi Gafarzade's "My Shusha" were analyzed in the context of art criticism.

Keywords: Azerbaijan, Karabakh, Shusha, fine arts, Victory

The geographical location of Azerbaijan has always been chosen for its richness. The people with a rich history, culture and geography have given priority to multicultural values. Karabakh, distinguished by its rich wealth, has always been attacked by foreign invaders. In the 1990s, after Azerbaijan regained its independence, it faced the threat of the Armenian army occupying Karabakh. For 30 years, the crimes committed by Armenia in Karabakh, the insulting of mosques, the mining of territories, had an impact on the peaceful end of the war. On September 27, 2020, as a result of Armenia's violation of the ceasefire once again, the Azerbaijani army fought for the integrity of its territories. The 44-day war was recorded in our history on November 8, 2020, with the raising of the tricolor Victory flag in Shusha. The victory won became a source of inspiration for creative people working in all fields of our country. Self-portraits of "Victory" and "Shusha" iconographies were created in modern Azerbaijani fine art. Our artists dedicate interesting works to the cultural capital of Shusha.

Mir Azer Abdullayev surrounded dreams that came true with pomegranate seeds in his work "Shushan mountains with foggy heads" (fig 1). Shusha, our cultural capital, was presented as an image of an elegant woman distinguished by her beauty and bright clothes. The Shusha mountains, whose head is surrounded by the Victory fog, are adapted to the green color of the buta ornament and the holy religion of Islam.

Fig 1. Mir Azer Abdullayev "The mountains of Shushan are misty" (2022) (canvas, oil paint, 130x75 cm)

In the work "Kharibulbul"(fig 2) Pakiza Mirzayeva addressed the image of a woman in traditional national dress. The freed nightingale, birds and colorful nature miss their homeland and welcome their natives with joy after many years.

Fig 2. Pakiza Mirzayeva "Kharibulbul" (canvas, oil paint, 60x80 cm)

Shusha, distinguished by its history and rich culture, has been chosen for its beauty and the talent of its people in all centuries. Ulviyya Hamzayeva, who densely depicts historical monuments,

carpets and sights within the composition, named the love of two young people for each other in the central part as the scene of "Kiss in Shusha" (fig 3).

Fig 3. Ulviyya Hamzayeva "Kiss in Shusha" (canvas, oil paint, 300x150 cm)

It was destroyed after the occupation of Shusha by the Armenian army in the 90s. Armenia wanted to erase the traces of Azerbaijanis from the historical city. Asmar Narimanbeyova presented to the audience the revival of the beauty of Karabakh and the revival of nature in the work "Shusha" (fig 4).

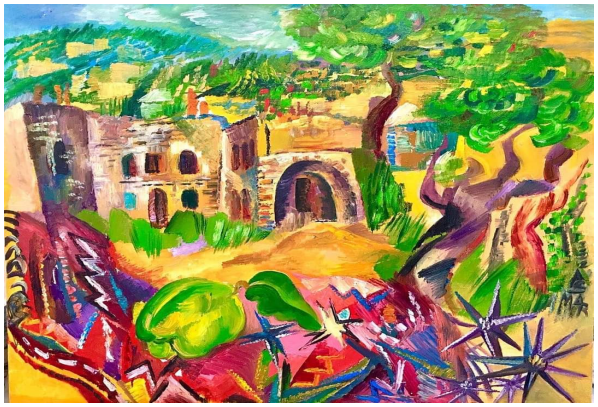

Fig 4. Asmar Narimanbeyova "Shusha" (2022) (canvas, oil paint)

Kamila Muradova, in her work "Mountains around Shusha" (fig 5), especially emphasized the "Jidir plain", the decoration of the historical city surrounded by steep rocks.

Fig 5. Kamila Muradova "Mountains around Shusha" (2021) (canvas, oil paint, 200x150 cm)

In the work "My Shusha"(fig 6), the mother, who was displaced from her homeland after many years, embraced her native land, greeted her village from the destroyed house, and was brought to life by the brush of Vidadi Gafarzade.

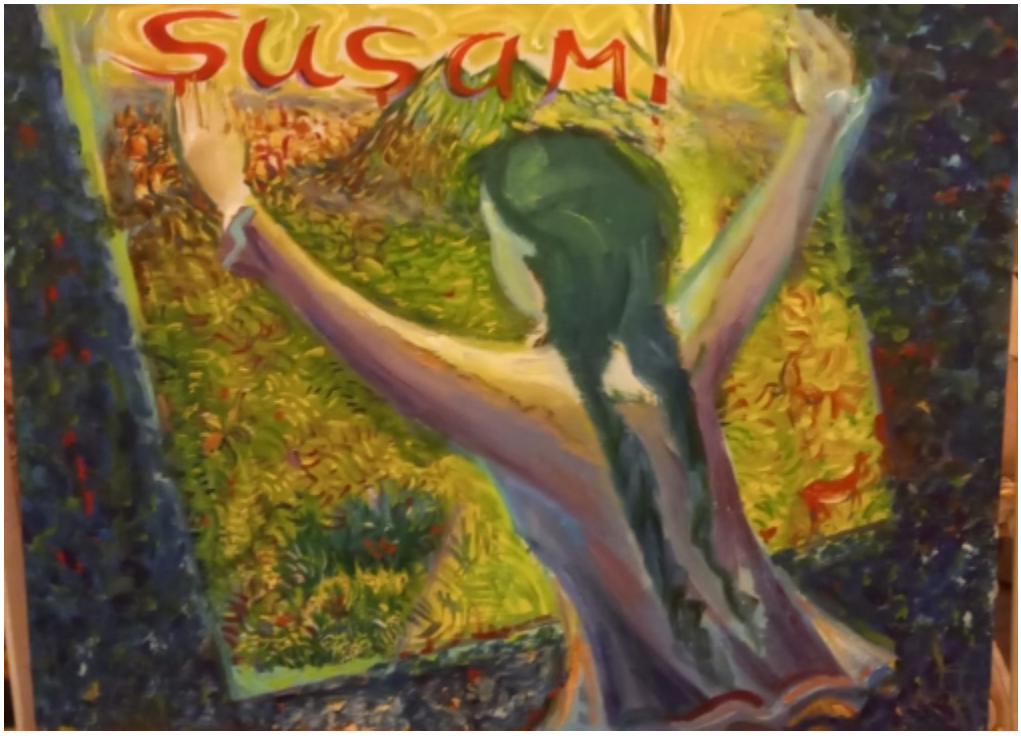

Fig 6. Vidadi Gafarzade "My Shusha" (canvas, oil paint)

The image of "Shusha" lives on in the works of Azerbaijani artists as a symbol of victory of the victorious nation, passing on our heritage to future generations.

REFERENCES:

1) Ağayev E.”The victory of Karabakh ın the creatıon of Azerbaijan paınters” //1st International scientific conference “Academics and science reviews materials”//November 10-11,2022//Finland Helsinki//p 51-54
2) Ağayev E. “Colors of Victory ın the creatıon of Azerbaıjan painters”//1st International scientific conference “World scientific reports”//November 17-18, 2022//France Paris// p 315-320
3) Ağayev E. “Chronıcle of Victory ın creatıvıty of Azerbaıjan painters”//“6th Internatıonal New York Academic Research Congress on humanıtıes and socıal scıences”//USA New York//November 12-14,2022//p 286-290

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Integrated Monitoring of Radioactive Fallout Based on Artificial Intelligence and the Internet of Things

Ismayil M. Zeynalov, Ph.D.
Ministry of Science and Education of Azerbaijan Republic
Institute of Geography
Baku, Azerbaijan

https://orcid.org/0000-0001-9391-583X

Abstract

The development of wireless systems for detecting radioactive fallout in Azerbaijan is a critically important task for ensuring public safety and protecting the environment. Azerbaijan, like many other countries, is at risk of radioactive contamination as a result of accidents at nuclear facilities, terrorist acts, or natural disasters. When developing wireless systems for detecting radioactive fallout, a number of factors must be considered, such as the type and sensitivity of detectors, the range and reliability of wireless communication, the energy efficiency of the system, and its resistance to environmental influences. It is also important to ensure the system's compatibility with existing infrastructure and the possibility of scaling it in the future. Investing in the development and implementation of wireless systems for detecting radioactive fallout is an important step in ensuring Azerbaijan's national security. Such systems allow for the timely detection of and response to radioactive threats, minimizing the consequences of radioactive contamination and protecting public health.

Keywords: Radioactive fallout, wireless systems, safety, environmental monitoring, risks, emergencies, safety, sensors.

Introduction

Environmental radiation monitoring is a crucial component of the system for protecting populations and natural ecosystems from exposure to ionizing radiation. Its primary objective is not only to record radiation levels but also to identify sources of contamination, assess the pathways of radionuclide migration, determine the spatial distribution of contamination, and provide information support for decision-making authorities. International practice involves the

use of environmental monitoring to assess existing radionuclide levels, environmental characteristics, and potential pathways of exposure to the population [1].

Particular complexity is associated with the monitoring of radioactive fallout, as the deposition of radionuclides onto the Earth's surface may occur unevenly in both time and space. The pattern of radioactive fallout is influenced by atmospheric circulation, wind speed and direction, precipitation, temperature, humidity, terrain, and the characteristics of the underlying surface. Subsequently, radionuclides may be redistributed among the atmosphere, soil, surface and groundwater, bottom sediments, and biological components of ecosystems [2, 3].

Traditional environmental radiation monitoring involves the collection of air, water, soil, sediment, and biota samples, followed by laboratory determination of radionuclide activity. These methods provide the required analytical accuracy; however, they do not always allow information to be obtained in near-real time. Recent studies of environmental radioactivity emphasize the need to combine highly accurate laboratory methods, field measurements, and spatiotemporal approaches to data interpretation [3, 4].

The development of distributed sensor networks has significantly expanded the capabilities of environmental monitoring. IoT technologies make it possible to integrate multiple sensor devices into a unified information infrastructure, enabling automated data collection, transmission, and storage. The use of distributed sensor networks, wireless data transmission, and LoRa technologies for continuous monitoring of radiation conditions has already been demonstrated in radiation monitoring applications [5].

At the same time, artificial intelligence provides tools for processing large volumes of heterogeneous data. Machine learning algorithms can be used for classification, time-series forecasting, anomaly detection, and the development of spatiotemporal models of environmental processes. Studies in related areas of environmental monitoring indicate that the combination of IoT and machine learning can enable continuous observation and forecasting systems; however, challenges remain regarding data quality, the spatial heterogeneity of observations, and the integration of information from multiple sources [6].

Thus, a scientific problem arises from the need to move from fragmented radiation monitoring systems toward an integrated intelligent platform capable of combining radiometric measurements, meteorological data, remote sensing, GIS, and mathematical modeling.

The aim of this study is to develop a conceptual architecture of an integrated radioactive fallout monitoring system based on artificial intelligence and the Internet of Things (IoT) to improve the effectiveness of environmental monitoring, forecast radioecological risks, and establish an early warning system.

To achieve this aim, the following objectives have been formulated:

1. to develop the architecture of a multilayer IoT-based radiation monitoring system;
2. to identify the main data sources;
3. to develop a mechanism for integrating radiometric, meteorological, satellite, and GIS data;
4. to determine the potential applications of machine learning methods;
5. to develop a framework for constructing an integrated radioecological risk index;
6. to formulate the concept of an intelligent early warning system.

Current State of Radiation Monitoring

Environmental radiation monitoring is a comprehensive system of measurements that includes the selection of monitoring sites, sampling, laboratory analysis, measurement of dose rates, and interpretation of the obtained results. The specific structure of a monitoring system should correspond to the nature of the radioactive source and the anticipated exposure pathways [4].

Gamma-ray spectrometric methods are of particular importance, as they enable the identification of radionuclides and the determination of their activity in various environmental components. Modern radioecology widely uses ^{137}Cs and other radionuclides as indicators of atmospheric transport, deposition, erosion, and material accumulation processes [7].

However, even highly accurate laboratory measurements have a fundamental limitation: they characterize the state of the environment at specific locations and during specific time intervals. Therefore, increasing the number of monitoring sites and moving toward continuous monitoring are important directions for further development.

The International Atomic Energy Agency (IAEA) International Radiation Monitoring Information System (IRMIS) demonstrates the need for centralized collection and visualization of large volumes of environmental radiation monitoring data during radiological and nuclear emergencies [8]. At the same time, IRMIS is primarily intended for data presentation and exchange rather than functioning as an automated early warning system. This highlights the potential of the

next technological stage-complementing monitoring infrastructure with algorithms for automatic anomaly detection and forecasting.

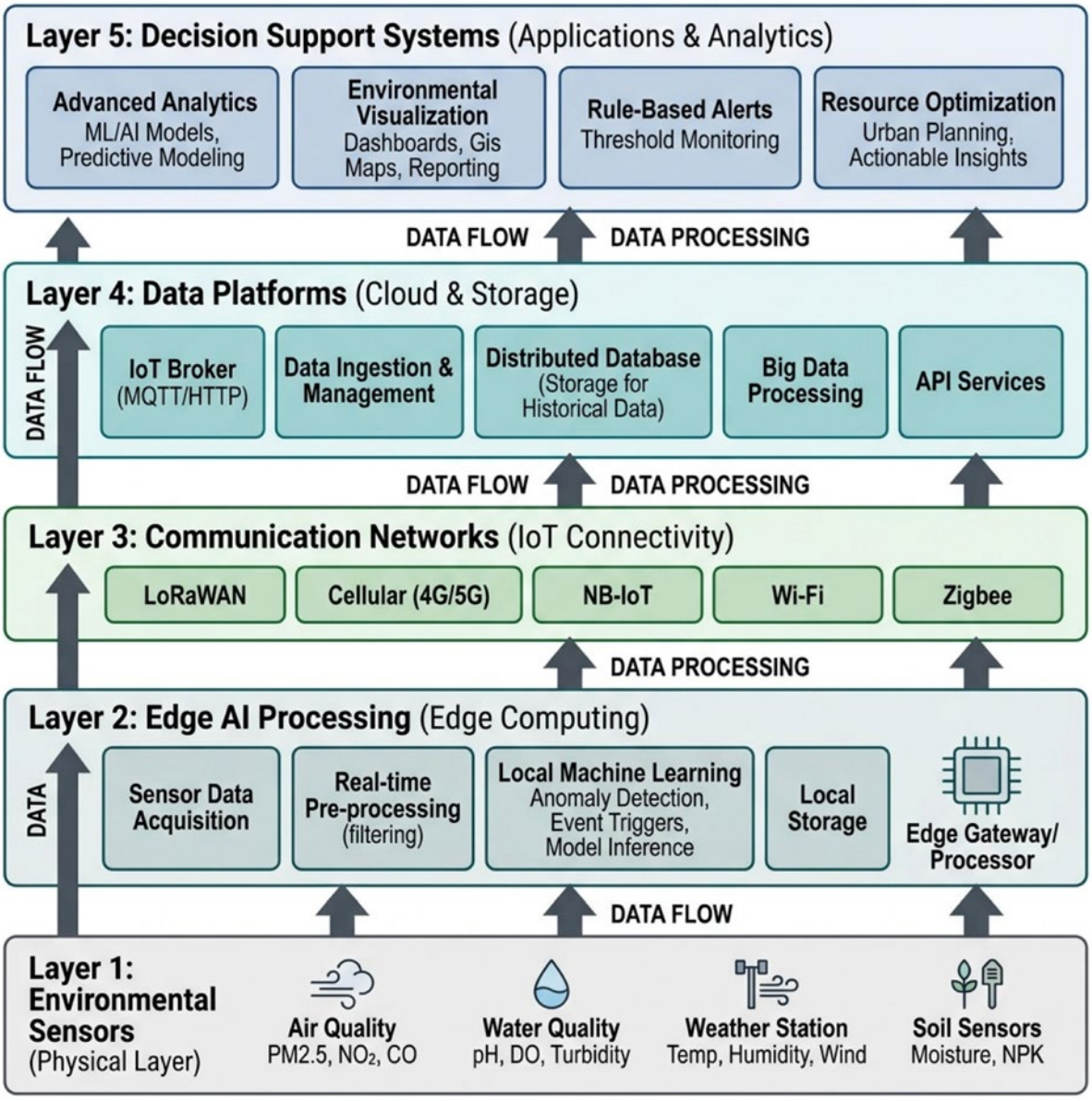

Figure 1. Five-layer architecture of an integrated intelligent environmental and radiation monitoring system

Multilevel Integrated Monitoring System

The proposed radioactive contamination monitoring system is based on the principle of multilevel data integration and comprises five interconnected levels.

The first level is formed by a ground-based measurement network comprising gamma sensors, dosimetric and aerosol radiometers, meteorological sensors, as well as sampling sites for water, soil, and bottom sediments.

The second level ensures the transmission of the collected information using LoRa/LoRaWAN, NB-IoT, LTE/5G, Wi-Fi, and satellite communication channels.

The use of a distributed sensor network makes it possible to move from periodic observations to continuous monitoring of the radioecological conditions. A similar approach using IoT and wireless data transmission based on LoRa technology has been examined in studies of distributed radiation sensor networks [5].

The third level is based on the use of Earth observation data, including Sentinel-1, Sentinel-2, Sentinel-3, Landsat, MODIS, VIIRS, and meteorological satellite observations. These data do not replace direct radiometric measurements but are used to characterize the Earth's surface, meteorological and hydrological conditions spatially, and to generate additional predictors for modeling the spread of radioactive contamination.

The fourth level represents the intelligent processing and analysis of data using machine learning methods, including Random Forest, Support Vector Machine, Artificial Neural Networks, and Gradient Boosting, as well as clustering, anomaly detection, and spatiotemporal modeling techniques. This enables the identification of patterns in radionuclide dispersion, forecasting changes in radioecological conditions, and detecting anomalous values.

The fifth level integrates the results within a Geographic Information System (GIS) and a decision support system. The final product is an interactive map of the radioecological conditions, showing observed and predicted radionuclide concentrations, areas of elevated risk, directions of contamination spread, changes in background radiation levels, and detected anomalies.

Thus, the proposed architecture provides comprehensive integration of ground-based observations, IoT communications, remote sensing, intelligent data analysis, and GIS technologies into a unified system for continuous radioecological monitoring.

Mathematical Model for Data Integration

For the quantitative assessment of the radioecological situation, the following integrated risk index is proposed:

$$R = \sum_{i=1}^{n} w_i X_i \qquad (1)$$

where R - integrated radioecological risk index; X_i - normalized indicators; w_i - weighting coefficients.

The following structure may be used for the proposed system:

$$R=0.25X_1 + 0.15X_2 + 0.10X_3 + 0.08X_4 + 0.05X_5 + 0.06X_6 + 0.04X_7 + 0.15X_8 + 0.10X_9 + 0.02X_{10} \qquad (2)$$

where:

- X_1 - concentration ^{137}Cs and ^{90}Sr in water;
- X_2- radionuclide concentration in bottom sediments;
- X_3- anthropogenic pressure;
- X_4- water surface area;
- X_5- surface temperature;
- X_6- vegetation cover condition;
- X_7- precipitation;
- X_8 - terrain slope;
- X_9 - flood hazard index;
- X_{10}- additional indicator of anthropogenic pressure.

The obtained index can be classified into five levels:

After calculating the integrated risk indicator (R), the territory is assigned to one of five categories of environmental and radiation risk. If the calculated index value is very low, the territory is characterized by a very low risk. A somewhat higher value corresponds to a low risk. Medium values of the integrated index indicate a moderate risk. High values indicate a high risk, while the highest values correspond to a very high risk.

Thus, the integrated index makes it possible to transform a large number of individual indicators-including radionuclide concentrations, the condition of water bodies, terrain, vegetation, precipitation, anthropogenic pressure, and other factors—into a single composite

indicator that can be conveniently used for spatial mapping and comparative assessment of territories.

At the same time, each indicator is assigned a specific weight. The weight reflects the extent to which a given factor influences the overall risk assessment. For example, a higher weight indicates a more significant contribution of the indicator to the final index value.

In the final version of the scientific article, it is necessary to provide an additional explanation of why each factor was assigned its specific weight. This justification may be based on expert assessment by specialists, statistical analysis of the available data, or a combination of expert and statistical approaches. Such justification will make the proposed methodology more scientifically sound and reduce the likelihood of comments from reviewers.

Role of Artificial Intelligence

The application of artificial intelligence is proposed in three main areas.

Anomaly Detection

The first task is to identify deviations in the radiation background:

$$A_t = \left|C_t - \hat{C}_t\right| \qquad (3)$$

where C_t – measured concentration or dose rate, and $\hat{C}_t$ - expected model value.

When the established threshold is exceeded:

$$A_t > T \qquad (4)$$

an automatic warning is generated

This approach is particularly important for detecting short-term spikes that may be missed during infrequent periodic monitoring.

Spatial Forecasting

Machine learning can be used to estimate radionuclide concentrations at locations where direct measurements are unavailable.

$$C(x, y, t) = f(M, R, S, H, G) \qquad (5)$$

where

- M- meteorological parameters;
- R - radiometric observations;
- S - satellite data;
- H - hydrological parameters;
- G – geomorphological parameters;

Thus, a continuous spatiotemporal surface of the probable distribution of contamination is generated.

Forecasting

A neural network can be used for temporal forecasting:

$$\hat{C}_{t+1} = F(C_t, C_{t-1}, P_t, W_t, T_t, H_t) \qquad (6)$$

where P - precipitation, W – wind speed and direction, T – temperature, H – humidity.

In a more advanced version of the model, LSTM or Transformer architectures can be used to analyze time-series data.

Integration of IoT and Artificial Intelligence

The fundamental difference between the proposed system and traditional monitoring lies in the transition from the following scheme:

measurement → laboratory → report

to the scheme:

measurement → IoT → cloud platform → AI (Artificial Intelligence) → GIS → forecast → warning → management decision.

This approach is consistent with the current trend toward the development of intelligent environmental monitoring. Studies of IoT systems show that distributed sensor networks enable the collection of environmental data in near-real-time mode, while machine learning methods provide the capability for forecasting and automatic classification of environmental conditions [6, 9].

For radiation monitoring, the combination of IoT and LoRa is particularly promising, as this architecture enables the deployment of distributed sensor networks with low power consumption and long-range data transmission [5].

Early Warning System

The most important practical outcome of the proposed architecture is the development of an intelligent environmental early warning system.

Four warning levels are proposed:

Table 1. Radiation Monitoring, Status, and Response Levels

Level	Status	Action
I	Normal	Continuous monitoring
II	Potential anomaly	Additional data verification
III	Confirmed anomaly	Intensified monitoring
IV	High risk	Notification of the responsible authorities

When an anomaly is detected, the system should perform not only automatic classification but also data quality control. This is particularly important because a sudden increase in measurements may be caused not by a radioactive event, but by sensor failure, loss of communication, or a calibration error.

Thus, the system architecture should include the sequential chain **Sensor → Quality Control → AI Detection → Validation → GIS → Alert**, ensuring automated data collection and quality control, detection of potential anomalies using artificial intelligence methods, their subsequent validation, spatial analysis in GIS, and the generation of appropriate alerts. Such an integrated architecture enhances the reliability of the monitoring system and reduces the likelihood of false alarms.

Discussion

The proposed architecture integrates several technological areas that have traditionally been considered separately: radiometric measurements, IoT, remote sensing, GIS, and machine learning.

The main advantage is the possibility of creating a unified information environment. The IAEA emphasizes the importance of national and regional radiation monitoring networks, data exchange, and the use of radioactive material dispersion modeling to support decision-making [1, 8].

At the same time, a number of limitations should be taken into account.

First, IoT sensors require regular calibration and quality control. Second, machine learning is sensitive to the quality and representativeness of the training dataset. Third, satellite data provide predominantly indirect information about radioactive contamination processes and should therefore be used in conjunction with ground-based measurements. Fourth, the system must ensure data security and the resilience of the communication infrastructure.

Therefore, the most rational approach is a hybrid architecture in which high-precision radiometric measurements are used as the baseline information, IoT provides operational efficiency, GIS enables spatial integration, remote sensing provides additional spatial coverage, and artificial intelligence performs automated analysis and forecasting.

Conclusion

The paper proposes a concept of an integrated radioactive fallout monitoring system based on the combined use of artificial intelligence, the Internet of Things, Earth remote sensing, GIS, and mathematical modeling.

The main scientific advantage of the proposed approach is the transition from fragmented periodic observations to a continuous spatiotemporal monitoring system. IoT enables the rapid acquisition of data from distributed sensor stations, while artificial intelligence algorithms make it possible to detect anomalous changes, predict the dynamics of contamination, and generate spatial maps of radioecological risk.

The proposed system can be considered as a basis for the development of an intelligent environmental early warning system. Its practical application is particularly promising for areas

exposed to radioactive fallout, transboundary transport of pollutants, extreme meteorological processes, and hydrological phenomena.

Further development of the research should focus on the experimental validation of the proposed architecture, the establishment of a real dataset of radiometric and meteorological observations, the comparison of different machine learning algorithms, and the statistical validation of predictive models. Of particular importance is the development of a digital twin of the radioecological system, integrating real-world observations, mathematical modeling, and intelligent forecasting.

Thus, the integration of AI and IoT into radiation monitoring provides a technological foundation for shifting from monitoring the consequences of radioactive contamination to its intelligent prediction and early warning, in accordance with modern principles of environmental safety and sustainable development.

References

1. International Atomic Energy Agency. (n.d.). *Establishing a national radiological monitoring programme*. IAEA Technical Cooperation Project.
2. Engelbrecht, R., & Schwaiger, M. (2008). State of the art of standard methods used for environmental radioactivity monitoring. *Applied Radiation and Isotopes, 66*(11), 1604–1610.
3. *Environmental radioactivity monitoring*. (2020). In *Handbook of radioactivity analysis*. Elsevier.
4. *Environmental radioactivity measurements and applications—Difficulties, current status and future trends*. (2015). *Radiation Physics and Chemistry, 116*.
5. *A distributed and interconnected network of sensors for environmental radiological monitoring*. (2020). *Radiation Measurements*.
6. Gryech, I., Asaad, C., Ghogho, M., & Kobbane, A. (2024). Applications of machine learning & Internet of Things for outdoor air pollution monitoring and prediction: A systematic literature review. *Engineering Applications of Artificial Intelligence, 137*, 109182.
7. International Atomic Energy Agency. (n.d.). *International Radiation Monitoring Information System (IRMIS)*.
8. Mishra, A. (2025). Internet of Things-based sensors for environmental monitoring. In *Emerging sensors for environmental monitoring* (pp. 167–186). Elsevier.
9. Debauche, A. (2004). Continuous radioactivity monitoring systems: From the pre-history of radioprotection to the future of radioecology. *Journal of Environmental Radioactivity, 72*(1–2), 103–108.

Geographical Potential and Prospects for Regional Development of the Ganja-Dashkasan Economic Region

Mahbuba S. Fatullayeva

Ministry of Science and Education Republic of Azerbaijan
Institute of Geography
Baku, Azerbaijan

Abstract

The Ganja-Dashkasan Economic Region has significant natural-resource, agricultural, industrial, transport, and recreational potential. The aim of the study is to provide a comprehensive geographical assessment of the region's potential and to identify prospects for its spatial development. Based on comparative-geographical, systemic-structural, and resource-geographical approaches, the study examines natural resources, industry, agriculture, transport, tourism, and the main territorial constraints. It has been established that the prospects for sustainable development of the region are associated with economic diversification, rational use of natural resources, deep processing of raw materials, modernization of agriculture, development of tourism, and improvement of infrastructure. It is proposed to consider Ganja as a regional urban core functionally connected with the mining, agricultural, and recreational areas of the region.

Keywords: Ganja-Dashkasan Economic Region, geographical potential, regional development, natural resources, spatial structure, agriculture, industry, tourism, transport, sustainable development.

Introduction

Modern regional development is increasingly determined by the characteristics of the territorial organization of natural resources, population, economic activity, and infrastructure. In this regard, economic regions should be considered not only as administratively defined territories, but also as complex geographical systems in which natural and socio-economic components are in constant interaction.

The Ganja-Dashkasan Economic Region is located in the western part of Azerbaijan and occupies an important position in the country's territorial structure. According to the current administrative-economic zoning, it includes the city of Ganja, the city of Naftalan, and the Dashkasan, Goranboy, Goygol, and Samukh districts [1]. The official statistical system of Azerbaijan considers the region as an independent territorial unit and publishes indicators on its demographics, industry, agriculture, transport, tourism, construction, trade, and environmental conditions [1, 2].

The geographical specificity of the region is primarily associated with the combination of lowland and mountainous territories. This location determines significant differences in natural conditions, land-use patterns, population distribution, and economic specialization. The lowland and foothill territories have considerable agricultural potential, whereas the mountainous areas are characterized by a rich mineral-resource base and recreational resources.

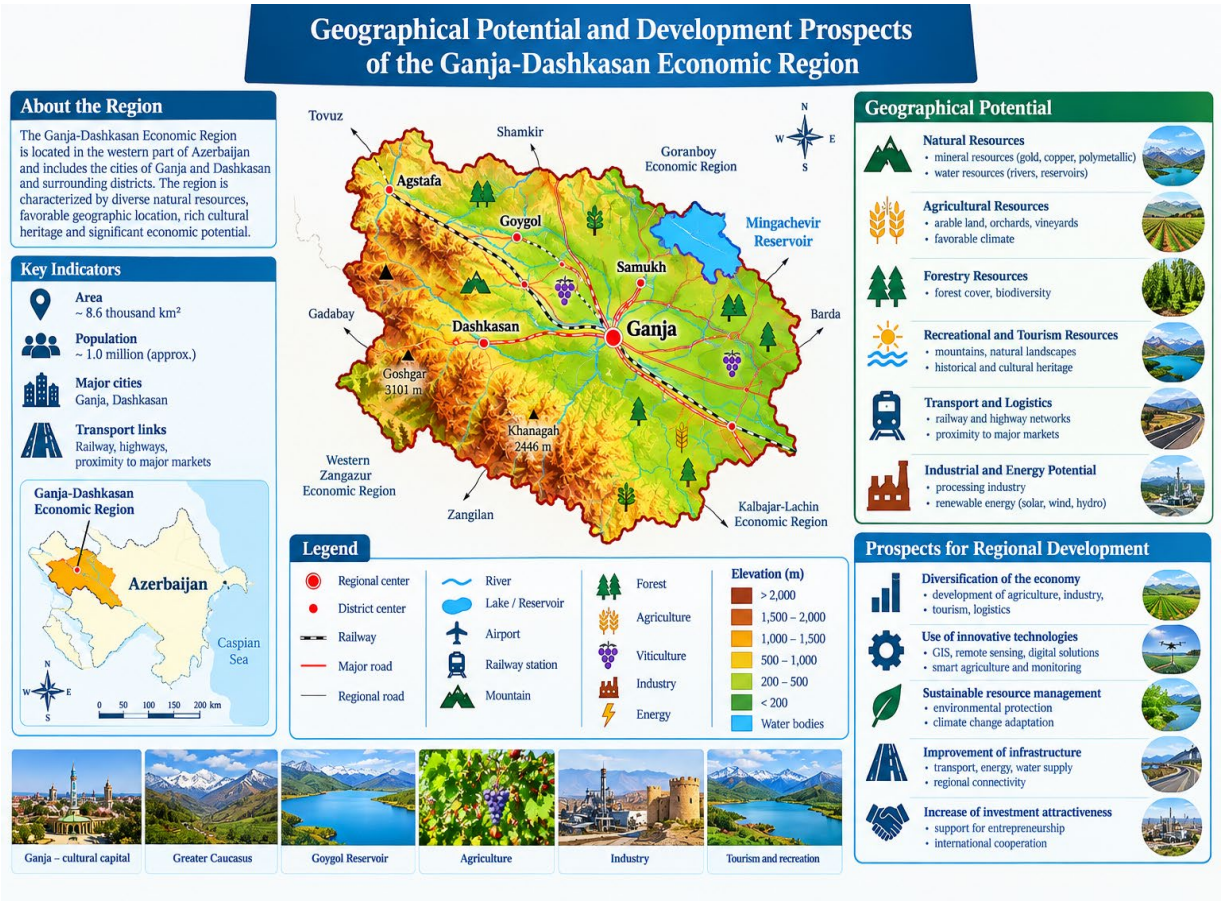

Figure 1. Geographical Potential and Development Prospects of the Ganja-Dashkasan Economic Region

Materials and Methods

The study is based on a comprehensive geographical approach, which makes it possible to consider the natural and socio-economic components of the Ganja-Dashkasan Economic Region as an interconnected territorial system.

The main sources of information were official statistical materials of the State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, including the statistical publication "Regions of Azerbaijan", which contains data on the country's economic regions, cities, and districts [1]. In addition, data from statistical yearbooks on industry, agriculture, transport, tourism, the environment, and socio-economic development were used [2-6].

- Modern studies of the agricultural potential of the region are also based on the application of geographic information technologies and Earth observation data. In particular, the use of Google Earth Engine and GIS has made it possible to assess the condition of agricultural lands and spatial changes in land use in the Ganja-Dashkasan Economic Region [7].

The methodological framework of the study includes the following main stages:

- analysis of the geographical location of the region;
- assessment of the natural-resource potential;
- identification of the main types of economic specialization;
- analysis of the spatial structure of industry and agriculture;
- assessment of the transport and tourism-recreational potential;
- identification of the main territorial constraints;
- determination of promising directions for regional development.

To identify the functional differences within the territory, a comparative-geographical approach was used. Particular attention was paid to the interrelationship between natural resources, infrastructure, settlement patterns, and economic specialization.

The Ganja-Dashkasan Economic Region is characterized by a complex natural-geographical structure. Its territory includes lowland, foothill, and mountainous landscapes, which create significant spatial heterogeneity in natural conditions.

The region's location in the western part of Azerbaijan provides connections with the central and western territories of the country. Ganja serves as an important hub for transport and economic links, while the mountainous areas of Dashkasan and Goygol are characterized by more complex terrain and specific conditions for economic development.

Natural differentiation directly affects the structure of land use. Lowland areas have relatively favorable conditions for agricultural production, whereas in mountainous areas, forest, pasture, mineral, and recreational resources play an important role.

The vertical zonation of natural complexes is of particular importance. Changes in elevation are accompanied by changes in temperature, precipitation patterns, soil and vegetation cover, and land-use conditions. This creates prerequisites for the territorial specialization of agriculture and recreational activities.

Thus, the natural diversity of the region should be considered one of the main factors of its geographical potential.

Mineral-Resource and Industrial Potential

Mineral resources are one of the most distinctive features of the Ganja-Dashkasan Economic Region. The Dashkasan mining and industrial zone is of particular importance, historically associated with the extraction of iron ore and other types of mineral raw materials.

Mineral resources have a significant influence on the spatial structure of industry and determine the specialization of individual mountainous areas. However, the modern model of resource-based development should take into account not only the volume of extraction but also the efficiency of subsequent processing of raw materials.

From a geographical perspective, the formation of production chains is considered promising:

Extraction → beneficiation → processing → industrial production → transportation → market.

Such an approach makes it possible to increase the added value created within the region and reduce the territory's dependence on the export of unprocessed raw materials.

At the same time, mining activities are accompanied by potential impacts on land resources, water systems, and natural landscapes. Therefore, further industrial development should provide

for environmental monitoring, reclamation of disturbed lands, and the introduction of resource-efficient technologies.

The industrial potential of Ganja is characterized by a more diversified structure. The city performs the functions of a major production and service center, concentrating enterprises from various sectors, labor resources, educational institutions, and infrastructure [1, 3].

As a result, a spatial interrelationship is formed between the resource territories of Dashkasan and the industrial-service center of Ganja.

Agricultural Potential

Agriculture is one of the most important components of the region's geographical potential. The lowland and foothill territories have favorable conditions for the development of crop production, livestock farming, horticulture, and other areas of agricultural production.

According to official statistical materials, agriculture occupies a significant position in the economic structure of the Goranboy, Samukh, and Goygol districts [1, 4].

The natural heterogeneity of the territory determines differences in agricultural specialization. In lowland areas, cereals, vegetable production, and fodder production are more significant, whereas foothill areas have favorable conditions for horticulture, viticulture, and livestock farming.

A recent study of agricultural lands in the Ganja-Dashkasan Economic Region demonstrated the potential of using satellite data, GIS, and Google Earth Engine to assess the condition of agricultural land and the spatial dynamics of land use [7].

The use of remote sensing data makes it possible to conduct regular monitoring of:

- vegetation cover condition;
- degree of agricultural land utilization;
- spatial structure of crops;
- land-use changes;
- impacts of droughts and other climatic factors;
- pasture condition.

Therefore, the digitalization of agriculture can become one of the most promising directions for regional development.

The rational use of water resources is of particular importance. Under conditions of climate variability, improving irrigation efficiency, reducing water losses, and introducing modern monitoring methods should be considered important elements of agricultural policy.

Tourism and Recreational Potential

The Ganja-Dashkasan Economic Region has significant natural and cultural resources for tourism development.

Mountain landscapes, forest areas, lakes, natural complexes, and climatic characteristics create favorable conditions for the development of ecological, mountain, recreational, and educational tourism.

The territory of the Goygol district is of particular importance, possessing significant natural and recreational potential. The combination of mountain landscapes, forests, and lakes creates an attractive environment for ecological and recreational tourism.

Dashkasan also has opportunities for the development of mountain and geological tourism, particularly in areas with distinctive geomorphological and mining-related sites.

Another important direction is Naftalan, whose natural therapeutic resources have contributed to the formation of a specialized health and wellness tourism center.

Recent studies emphasize the importance of tourism for the socio-economic development of the Ganja-Dashkasan Region and the need to improve the planning and organization of tourism activities [8].

From a geographical perspective, the creation of an interconnected tourism and recreational system, rather than the isolated exploitation of individual tourist sites, represents a promising approach.

It may include:

Ganja → cultural and historical tourism;

Goygol → ecological and mountain tourism;

Dashkasan → mountain and geotourism;

Naftalan → health and wellness tourism;

Goranboy and Samukh → rural and agrotourism.

Such spatial integration will make it possible to increase the length of tourists' stays and redistribute tourist flows among different areas of the region.

Transport and Geographical Potential

Transport accessibility is an important condition for the territorial integration of the Ganja-Dashkasan economic region.

Ganja has a favourable location in relation to the main transport routes of the western part of Azerbaijan. The development of road and railway connections creates prerequisites for the formation of a regional transport and logistics hub [5].

Transport infrastructure has a direct impact on the development of industry, agriculture, and tourism. For industry, it determines the cost of transporting raw materials and finished products; for agriculture, it determines the possibility of rapid transportation of perishable products; and for tourism, it determines the accessibility of natural and cultural attractions.

Improving the transport connectivity of mountainous areas is particularly important. For Dashkasan and certain parts of the Goygol district, the development of local road infrastructure may have a multiplier effect, as it simultaneously improves access to industrial, tourist, and social facilities.

In the long term, it is advisable to develop a multimodal transport system integrating road, railway, and air transportation.

Spatial Structure of the Economy

From a geographical perspective, the Ganja-Dashkasan economic region has a pronounced functional heterogeneity.

Five interconnected territorial components can be conditionally distinguished.

The first component - Ganja

The city is the main urban and economic centre of the region. Industry, trade, education, scientific activities, services, and transport infrastructure are concentrated here.

The second component - Dashkasan.

The territory is characterized by mountainous terrain, mineral and raw material potential, and prospects for mountain tourism.

The third component - Goygol.

It combines agricultural and recreational specialization.

The fourth component - Goranboy and Samukh.

These are predominantly agricultural territories with potential for crop production, livestock farming, and the processing of agricultural raw materials.

The fifth component - Naftalan.

A specialized health and recreational centre.

This structure makes it possible to consider the region as a system of functionally interconnected territories.

For example, agricultural products from Goranboy and Samukh can be sent to Ganja for processing; Ganja can provide peripheral territories with educational, medical, and service functions; and tourist routes can connect Ganja, Goygol, Dashkasan, and Naftalan.

Therefore, the prospective development model should be based on territorial complementarity rather than on the isolated development of individual administrative units.

Geographical Constraints on Development

Despite its considerable potential, the development of the region faces a number of constraints.

The first is the complex spatial heterogeneity of the territory. Mountainous areas possess significant natural resources; however, their economic development is complicated by terrain, transport accessibility, and natural hazards.

The second constraint is the dependence of certain territories on extractive industries. Such specialization may create economic and environmental risks in the event of changes in demand for raw materials.

The third factor is climate change and the associated risks to agriculture and water resources. Rising temperatures, changes in precipitation patterns, and an increasing frequency of extreme weather events may affect the productivity of agricultural lands.

The fourth constraint is the uneven spatial distribution of economic activity. The concentration of a significant proportion of production, educational, and service functions in Ganja may intensify disparities between the urban centre and peripheral territories.

Therefore, an important direction of regional policy should be the development of secondary centres of economic activity and the strengthening of their transport and functional connections with Ganja.

Prospects for Regional Development

The prospects for the Ganja-Dashkasan economic region are primarily associated with the diversification of its economic structure and more efficient utilization of its geographical potential.

One of the main directions should be increasing the degree of mineral raw material processing. The development of technological chains from extraction to finished products will make it possible to improve the economic efficiency of natural resource use.

The second direction is related to the modernization of agriculture. The use of satellite monitoring, GIS, and digital technologies will make it possible to improve the efficiency of land and water resource use [7].

The third direction is the formation of a tourism and recreation cluster integrating the natural, cultural, and therapeutic resources of the region [8].

The fourth direction is related to the development of Ganja as a regional centre for science, education, innovation, logistics, and services.

The fifth direction is to improve the transport connectivity of peripheral territories.

The sixth direction is the greening of economic activities, including the restoration of degraded lands, monitoring of natural resources, and the implementation of resource-saving technologies.

Spatial planning based on GIS can play an important role in implementing these directions.

Conceptual Model of Geographical Development

Taking into account the identified characteristics, the prospective development model of the region can be presented as the following sequence:

This model implies a transition from the simple exploitation of resources to the formation of a territorial system with higher added value.

An important principle is the interconnectedness of individual components. Natural resources should support industry and agriculture, infrastructure should connect production and tourism centres, while scientific and educational potential should ensure technological modernization.

Table 1. SWOT Analysis of the Ganja-Dashkasan Economic Region

Strengths	Weaknesses

Favourable geographical location	Spatial heterogeneity
Rich mineral and raw material base	Dependence of certain territories on the raw materials sector
Major urban centre — Ganja	Concentration of some functions in a single centre
Agricultural potential	Dependence of agriculture on water availability
Significant recreational potential	Uneven transport accessibility
Naftalan's balneological potential	Environmental risks associated with certain types of economic activity
Opportunities	Threats
Development of tourism clusters	Climate change
Digitalization of agriculture	Land degradation
Deep processing of raw materials	Environmental impact of extraction
Development of logistics	Increasing territorial disparities
Development of small and medium-sized businesses	Dependence on external markets
GIS monitoring of natural resources	Natural and technological risks

Conclusion

The Ganja-Dashkasan economic region possesses significant and multifunctional geographical potential, based on natural resource diversity, a mineral and raw material base, agricultural territories, a favourable transport and geographical position, tourism and recreational resources, and human capital.

The main feature of the region is the high spatial differentiation of natural and socio-economic conditions. Ganja performs the functions of the main urban, industrial, transport, and educational centre, while Dashkasan, Goygol, Goranboy, Samukh, and Naftalan have different types of functional specialization.

The analysis shows that the further development of the region should be based on the principles of spatial integration and diversification. Of particular importance are the deep

processing of mineral raw materials, modernization of agriculture, development of tourism, improvement of transport infrastructure, and application of digital geoinformation technologies.

A promising model is one in which Ganja forms the regional economic and innovation core; Dashkasan specializes in mining-industrial and recreational development; Goygol combines agricultural and tourism functions; Goranboy and Samukh develop agricultural-industrial specialization; and Naftalan maintains and expands its health and wellness orientation.

Thus, the long-term competitiveness of the Ganja-Dashkasan economic region will depend not so much on increasing the volume of exploitation of individual resources as on its ability to integrate natural, industrial, agricultural, tourism, infrastructure, and human potential into a unified spatial system.

References

1. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Regions of Azerbaijan, 2025*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025. Official publication of the State Statistical Committee.
2. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Statistical Yearbook of Azerbaijan 2024*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2024. Statistical Yearbook of Azerbaijan.
3. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Industry of Azerbaijan, 2025*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025. Statistical publications of the State Statistical Committee.
4. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Agriculture of Azerbaijan, 2025*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025. Statistical publications of the State Statistical Committee.
5. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Transport in Azerbaijan, 2026*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2026. Statistical publications of the State Statistical Committee.
6. State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. *Tourism in Azerbaijan, 2026*. Baku: State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2026. Statistical publications of the State Statistical Committee.
7. Jafarov, S., & Guliyev, R. I. (2026). Evaluation of the efficient use of agricultural lands in the Ganja-Dashkasan economic district based on geo-spatial and statistical data. *Geography and Natural Resources*. https://doi.org/10.59423/gnr.2026.66.98.011
8. Karimov, F., & Ahmadova, A. (2026). The role of tourism in the socio-economic development of Ganja-Dashkasan district. *Innovative Economy and Management*.

Reducing Income Inequality In Azerbaijan In The Context Of Sustainable Development

Mammadli Jeyhun Uzeyir, Ph.D.Candidate

Institute of Economics, Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan

Azerbaijan, Baku

ceyhunmmli@gmail.com

ORCID: 0009-0003-4343-030X

Abstract

Income inequality is a key determinant of whether economic growth is translated into broad-based social welfare and is closely connected with the United Nations 2030 Agenda, particularly Sustainable Development Goals (SDGs) 1, 8 and 10. This study examines income inequality in Azerbaijan from a sustainable development perspective and identifies policy directions that could reduce disparities without weakening long-term growth incentives. The study adopts a descriptive and policy-analytical approach and relies on secondary data from the State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, the World Bank, the United Nations Development Programme, Azerbaijan's 2024 Voluntary National Review and relevant national strategy documents. The absence of a recent internationally comparable World Bank Gini estimate for Azerbaijan limits assessments based on a single headline indicator. Nevertheless, national household budget statistics for 2024 make it possible to examine income distribution by income groups, regions and urban-rural residence. The findings indicate that a sustainable inequality-reduction strategy should go beyond social transfers. It should strengthen the redistributive effectiveness of the tax-and-transfer system, expand formal and productive employment, reduce regional opportunity gaps, improve equal access to education and health services, and ensure that green and digital transformations are implemented according to just-transition principles. The study also argues that regular, transparent and internationally comparable publication of inequality indicators is an essential institutional condition for better policy targeting and evaluation.

Keywords: Income inequality, sustainable development, social policy, inclusive growth, Azerbaijan.

1. Introduction

The concept of sustainable development does not define development solely as an increase in gross domestic product or income per capita. Instead, it requires simultaneous progress across economic, social and environmental dimensions. From this perspective, income distribution is one of

the central indicators of the quality of growth and of the extent to which improvements in national prosperity are shared across society. High economic growth may reduce poverty, but when the gains from growth are concentrated among a relatively narrow segment of the population, access to opportunities, social mobility and human-capital accumulation may remain weak. Reducing income inequality should therefore be treated not only as a matter of social policy, but also as a condition for long-term productivity, resilience and social cohesion (Sen, 1999; Stiglitz, 2012).

The United Nations 2030 Agenda for Sustainable Development makes this relationship explicit. SDG 10 calls for reducing inequality within and among countries, while SDG 1 on poverty, SDG 4 on quality education, SDG 5 on gender equality and SDG 8 on decent work and inclusive economic growth are all directly connected with the distribution of income and opportunity. Income inequality is therefore not merely an outcome indicator. It is a cross-cutting factor that influences the capacity of societies to achieve several other sustainable development objectives at the same time (United Nations, 2015).

The issue has particular relevance for Azerbaijan. The country has sought to combine the fiscal and growth opportunities created by hydrocarbon revenues with economic diversification, human-capital development, regional development and social welfare goals. In the national policy document Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development, one of the five priorities is defined as a dynamic, inclusive society based on social justice. The document emphasizes that economic growth should benefit all citizens, social protection should be fair and balanced development between Baku and the regions should be strengthened (President of the Republic of Azerbaijan, 2021). This policy direction places the reduction of inequality within the broader national development strategy rather than treating it as a narrowly defined welfare issue.

At the same time, the measurement of income inequality in Azerbaijan is complicated by differences in the coverage, methodology and timing of available data sources. In the World Bank's internationally comparable Gini series, the latest reported estimate for Azerbaijan remains the 2005 value of 26.6. Because that estimate is not recent, it cannot be used to describe current inequality or to make reliable contemporary international comparisons. By contrast, the State Statistical Committee publishes more recent household budget data, including information by income quintiles and deciles, economic regions, urban-rural residence and household characteristics. This situation suggests that income distribution in Azerbaijan should be assessed through a set of complementary indicators rather than through a single coefficient alone (State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025; World Bank, 2026).

The objective of this study is to analyse income inequality in Azerbaijan in the context of sustainable development and to develop an integrated framework of policy directions that may reduce inequality while supporting economic efficiency. Three questions guide the analysis: Through which channels does income inequality affect sustainable development? Which sources of inequality in Azerbaijan's current economic and social structure should receive policy priority? Which policy instruments can reduce disparities while preserving incentives for productivity, investment and employment?

2. Literature

Income inequality refers to differences in the shares of total income received by individuals or households. The Gini coefficient is the most widely used summary measure: values closer to zero indicate a more equal distribution, while values closer to one indicate greater inequality. However, the Gini coefficient does not show where in the distribution inequality is concentrated. For this reason, it should be complemented by quintile and decile income shares, the ratio between the highest and lowest income groups, the P90/P10 ratio, the Palma ratio, poverty indicators and measures of relative poverty based on median income. Within a sustainable development framework, monetary inequality should also be analysed together with inequalities in access to education, health care, regional infrastructure, digital opportunities and protection from environmental risks.

Kuznets (1955) argued that inequality could increase during the early stages of development as industrialization and urbanization transform the economic structure and then decline at later stages as institutions and redistributive mechanisms mature. Subsequent research has shown, however, that such a decline is not automatic. Piketty (2014) emphasizes the possibility of persistent concentration of income and wealth when returns to capital systematically exceed the rate of economic growth. Stiglitz (2012) stresses that market outcomes are shaped by institutions, competition policy, taxation, public services and political choices. These perspectives imply that inequality should not be treated as an unavoidable by-product of growth; it is also a result influenced by institutional design and public policy.

From the standpoint of sustainable development, the critical issue is that inequality generates feedback effects across economic, social and environmental systems. Limited access to high-quality education and health care among low-income households restricts human-capital accumulation, which in turn reinforces a cycle of lower productivity and lower earnings. Regional income disparities may increase internal migration pressures, housing costs and infrastructure congestion in large cities. Climate policy and the energy transition also have distributional consequences: increases in energy

prices may affect low-income households proportionally more, while new green investment and employment opportunities may be concentrated in particular regions or among workers with specific skills. The principle of a just transition therefore requires social equity to be incorporated into the design of environmental policy (UNDP, 2024a).

Previous studies on Azerbaijan also draw attention to both measurement issues and structural determinants. Ersado (2006) discussed whether exceptionally low inequality estimates observed in early household surveys could partly reflect data and measurement characteristics. Habibov (2012) compared the determinants of income inequality in Armenia, Azerbaijan and Georgia using household-level data. Khalilov and Huseyn (2021) examined the distributional effects of oil-revenue spending in Azerbaijan and highlighted the importance of institutional quality, diversification and the way natural-resource revenues are transmitted to the wider economy. More recent research has focused on the redistributive role of taxation and social expenditure as well as the possibility of adapting international inequality-reduction practices to the Azerbaijani context (Mikayilov et al., 2026; Zeynalli, 2025). Together, this literature shows that contemporary analysis must address data quality and economic structure simultaneously.

3. Methodology

This study is designed as a descriptive and policy-analytical investigation based on secondary data. The sources are grouped into four categories: (i) the 2024 household budget survey and income-distribution tables of the State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan; (ii) World Bank indicators on inequality and poverty and analytical work on human capital in Azerbaijan; (iii) United Nations and UNDP materials on the Sustainable Development Goals, Azerbaijan's 2024 Voluntary National Review and Integrated SDG Insights; and (iv) academic studies and national strategy documents related to income inequality and the structure of the Azerbaijani economy.

The analysis is conducted in two stages. First, the measurement of inequality, the timeliness and comparability of available data, and Azerbaijan's national development objectives are considered jointly. Second, policy instruments are classified under six areas: the tax-and-transfer system, the labour market, regional development, human capital, the green and digital transitions, and data governance. The main limitation of the study is the absence of a recent internationally comparable World Bank Gini observation for Azerbaijan. Accordingly, the 2005 Gini estimate is not treated as a measure of current inequality; it is cited only to demonstrate the comparability and data-timeliness problem. The study therefore avoids presenting a single point estimate as a complete picture of current income distribution.

4. Finding

4.1. Measurement Challenges and the Need for Up-to-Date Data

Reliable and comparable measurement is the first requirement for designing effective inequality policy. In the World Bank's Poverty and Inequality Platform and related indicator series, the latest internationally comparable Gini observation for Azerbaijan is 26.6 for 2005. That figure cannot be used to make direct claims about today's income distribution because the country's economic structure, wage levels, social transfers, urbanization patterns, energy revenues and labour market have changed substantially over the past two decades. The persistence of an old benchmark in global databases therefore requires methodological caution whenever Azerbaijan is compared with other countries using current inequality rankings (World Bank, 2026).

At the national level, a more recent statistical foundation is available. The household budget survey of the State Statistical Committee provides 2024 tables on per-capita income, quintile and decile groups, income sources, economic regions, urban-rural residence and household characteristics (State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, 2025). Using grouped 2024 household-income data, Zeynalli (2025) calculates Gini coefficients of 0.202 from quintile distribution and 0.215 from decile distribution. These estimates are informative, but they should not be treated as directly equivalent to standardized World Bank microdata-based Gini estimates because results can vary according to income definitions, weighting procedures, grouped-data approximation and the choice between income and consumption concepts. A central policy implication is therefore the need to publish inequality measures regularly together with transparent methodological notes.

4.2. Social Welfare Policies and Inclusive Growth

Azerbaijan's 2024 Voluntary National Review reports substantial nominal increases over the preceding decade in the minimum wage, average monthly wage, minimum pension and the needs criterion used for targeted state social assistance (United Nations, 2024). These developments indicate an expansion in the capacity of social and labour-market policies to support household incomes. Yet nominal increases alone do not determine distributional outcomes. Their real effect depends on inflation, the consumption baskets of different income groups, the coverage and targeting of social assistance, and whether wage growth is broadly shared across sectors and regions. Distributional analysis must therefore distinguish between changes in nominal policy parameters and changes in real disposable income.

UNDP's Integrated SDG Insights for Azerbaijan emphasizes the role of fiscal, wage and social-protection policies in reducing inequality and highlights the strong links between SDG 10.4, SDG 1

and SDG 8. The same framework points to inclusive industrialization as a potential source of employment, particularly outside the capital (UNDP, 2024a). This reinforces an important distinction: reducing inequality is not synonymous with increasing transfers alone. Sustainable progress also requires the creation of formal, productive and adequately paid employment so that a larger share of households can generate stable market income. Social protection and productive inclusion should therefore be designed as complementary elements of the same policy architecture.

4.3. Regional and Structural Inequalities

An important dimension of inequality is spatial. Azerbaijan 2030 identifies balanced development between the capital and the regions as an element of a society based on social justice. This reflects the fact that regional inequality is not only a difference in monetary income. It also arises through differences in the quality of employment, infrastructure, education, health services, access to finance and opportunities for entrepreneurship. The effectiveness of regional development policy should therefore be assessed not only by the amount of public investment, but also by whether investment attracts private capital, strengthens local value chains, raises productivity and creates stable, higher-quality jobs.

The long-standing importance of hydrocarbons in Azerbaijan's economy adds a structural dimension to the distributional debate. The oil and gas sector generates high value added and fiscal revenues, but its direct employment capacity is relatively limited. Consequently, the way resource revenues are transmitted to the rest of the economy through the budget, public investment, infrastructure, social transfers and the development of non-oil sectors is crucial. Research on Azerbaijan's human capital and income distribution consistently points to economic diversification, institutional quality, competitive private-sector development and productive employment as key conditions for inclusive growth (Khalilov & Huseyn, 2021; World Bank, 2020; UNDP, 2024a).

5. Result

5.1. Strengthening the Redistributive Capacity of the Tax-and-Transfer System

One of the most direct instruments for reducing income inequality is the tax-and-transfer system. Effective redistribution, however, does not simply mean higher social spending. Transfers need to be accurately targeted, designed so that they do not create unnecessary disincentives to formal employment, and delivered through simple and accessible eligibility procedures. Overlap among programmes should be minimized, while households facing temporary shocks should be distinguished from those requiring longer-term support. Greater integration of digital social registries with income,

employment and household information can improve targeting, reduce administrative leakage and allow support to respond more rapidly to changes in household circumstances.

On the revenue side, the relative burden of indirect taxation on low-income households should be explicitly considered. Even when consumption taxes are levied at uniform rates, poorer households may bear a higher effective burden because they spend a larger share of their income on current consumption. For this reason, the taxation of essential goods, targeted compensation mechanisms and the structure of direct taxation should be assessed together. Zeynalli (2025) argues that Azerbaijan still has scope to strengthen the redistributive role of fiscal policy by considering taxation and social expenditure jointly. Mikayilov et al. (2026) similarly note that international experience with progressive taxation, well-targeted transfers and investment in social services can inform the design of an Azerbaijani model suited to local institutional conditions.

5.2. Expanding Formal, Productive and High-Quality Employment

In the long run, the most sustainable way to reduce income inequality is to expand access to productive and stable sources of labour income. Social transfers can reduce the depth of poverty and protect households from shocks, but they cannot by themselves solve structural labour-market problems. Policy should therefore support higher value-added private-sector employment, the growth of small and medium-sized enterprises, the reduction of informal work and wage growth that is consistent with productivity gains. Azerbaijan 2030 explicitly connects a larger private-sector role in employment, reduced informality and the formalization of incomes with the objective of social justice (President of the Republic of Azerbaijan, 2021).

Labour-market inequality is not only a matter of whether people have jobs; the quality of jobs also matters. Workers concentrated in low-paid, insecure or low-productivity activities have less capacity to finance education, health care, housing and skills development. Vocational training should therefore be linked more closely to actual labour demand, including through work-based learning, employer partnerships and outcome-based financing. Transition-to-work programmes for young people and women, childcare support and the broad diffusion of digital skills can also improve access to better-paid employment. In the regions, vocational and technical education aligned with local industry, agriculture, tourism and services can help reduce the spatial component of inequality.

5.3. Regional Development and Equality of Opportunity

Reducing interregional income gaps requires public investment to move beyond physical infrastructure alone and to support the development of local economic ecosystems. Transport and digital connectivity can improve access to markets, while finance, logistics, advisory services, skills

and business networks can raise the productivity of local firms. In traditional sectors such as agriculture and tourism, the use of technology, processing activities, certification, branding and stronger links with national and export markets can keep a larger share of value added within the regions. These measures are particularly important for increasing household incomes without making regional economies permanently dependent on public transfers.

The Great Return process also creates new distributional opportunities. In the territories being reconstructed, public infrastructure can provide the foundation for sustainable private-sector activity and long-term income sources for returning residents. However, the inequality-reducing effect of regional investment depends on the quality of the jobs created, the ability of local residents to access those jobs, the development of local suppliers and the continuity of education, health and other public services. Regional programmes should therefore be evaluated not only through investment volumes, but also through outcome indicators such as household income, employment quality, business formation, access to services and the share of local labour and suppliers in new economic activity.

5.4. Equal Access to Education, Health and Human Capital

Income inequality can be transmitted across generations. When children from low-income households have more limited access to quality education, foreign-language and digital skills, health services, extracurricular development and professional networks, differences in initial conditions can later be reflected in adult earnings. An effective inequality strategy must therefore do more than redistribute current income; it must also distribute future earning capacity more equally. Early childhood education, reductions in regional differences in school quality, stronger vocational education, need-based support in higher education and targeted measures for children at risk of educational exclusion are especially important in this regard.

UNDP human-development data place Azerbaijan in the high human development category. Strong national averages, however, do not imply that opportunities and outcomes are distributed equally across all groups. The success of social policy should therefore be assessed not only by improvements in aggregate indicators, but also by whether low-income and disadvantaged groups converge toward better-performing groups in education and health outcomes. Regular monitoring by income quintile, region, gender and household type would make it possible to identify where gaps are persistent and to target resources more effectively. Such disaggregation is also important for distinguishing income inequality from the deeper inequality of capabilities emphasized by Sen (1999).

5.5. A Just Transition in Green and Digital Transformation

A clean environment and green growth are among Azerbaijan's national development priorities. The energy transition, renewable-energy investment and improvements in energy efficiency can create new areas of employment and investment. Yet the costs and benefits of the transition may not be distributed evenly. Changes in energy tariffs, transport costs or employment in carbon-intensive activities can have stronger effects on low-income households and workers with limited mobility. Green policies should therefore be accompanied by distributional impact assessments, targeted energy-efficiency support for vulnerable households and reskilling programmes for workers whose jobs are affected by structural change. This approach can align environmental objectives with the principle of leaving no one behind.

Similar risks and opportunities arise from digital transformation. Digitalization can expand access to financial services, education, public services and new forms of work, but gaps in internet access, devices and digital skills can become new channels of inequality. For regional development in particular, high-speed connectivity should be combined with basic digital literacy, advanced skills pathways and support for SMEs to use e-commerce and digital payment tools. Public digital services should also be designed for users with lower skills or limited connectivity. In this way, technological change can become a broad-based instrument of inclusive growth rather than a process that mainly raises the incomes of already highly skilled workers and residents of major urban centres.

5.6. Data Governance and a Measurement Framework for Inequality

Data governance should be treated as a separate component of inequality policy. Regular household budget surveys provide an important foundation, but the results would be more useful for policy if they were systematically accompanied by internationally recognizable indicators such as the Gini coefficient, the Palma ratio, S80/S20, P90/P10 and income shares by decile and quintile. It would also be valuable to calculate separate inequality measures for market income, disposable income and income after social transfers. This would make it possible to quantify the redistributive effect of taxes and transfers instead of inferring it indirectly from changes in aggregate indicators.

National averages can also conceal important regional and demographic differences. Where sample sizes permit, distributional indicators should therefore be published by economic region, urban-rural residence, age, gender, education and household type. Secure and anonymized linkage between administrative records and survey data could further improve measurement by reducing problems such as income underreporting or the underrepresentation of high-income households in surveys. The concerns raised by Ersado (2006) regarding early Azerbaijani household data illustrate

how strongly measurement choices can influence inequality estimates. Better data governance would not only improve academic analysis; it would allow social programmes, fiscal reforms and regional policies to be evaluated against measurable distributional outcomes.

Table 1. Proposed framework for reducing income inequality in Azerbaijan

Policy area	**Main instrument**	**Expected distributional effect**	**Related SDGs**
Tax and transfers	Targeted transfers; distributional tax-impact assessment	Higher disposable income for low-income households	1, 10
Labour market	Formal employment, skills development, SME support	Convergence in wage income and job quality	8, 9, 10
Regional development	Local production, connectivity and service infrastructure	Narrower regional opportunity and income gaps	8, 9, 10, 11
Human capital	Needs-based access to education and health	Lower intergenerational inequality of opportunity	3, 4, 10
Green-digital transition	Energy support, reskilling and digital access	Fairer distribution of transition costs and opportunities	7, 8, 10, 13
Data governance	Gini, Palma, S80/S20 and microdata standardization	More accurate targeting and policy evaluation	10, 16, 17

Source: Prepared by the author based on national strategy documents, UNDP materials and the reviewed literature.

6. Discussion

Policy debate on income inequality in Azerbaijan should avoid two opposite simplifications. The first is the assumption that economic growth will automatically resolve inequality. Growth can reduce poverty, but the distributional outcome depends on the sectoral composition of growth, the capacity of expanding sectors to create employment, wage formation and the way public revenues are allocated.

These questions are particularly important in economies where natural-resource revenues play a significant role. The second simplification is to treat inequality as a problem that can be solved primarily through cash transfers. Transfers are indispensable for short-term welfare and social protection, but the underlying causes of inequality can persist if access to productive jobs, education, finance, infrastructure and regional opportunities does not improve.

For Azerbaijan, a more balanced approach is to combine predistribution and redistribution. Predistribution seeks to narrow inequalities before market incomes are generated by improving access to education, health, skills, capital, infrastructure and employment opportunities. Redistribution reduces disparities in market outcomes through taxes, social transfers and public services. When these approaches are implemented together, social policy does not have to be viewed as the opposite of economic efficiency. Broader access to human capital can raise productivity and labour-market participation, while well-designed social protection can help households manage risks, invest in skills and avoid negative coping strategies during economic shocks.

A sustainable development perspective further requires policy instruments to be evaluated for their environmental and intergenerational effects. For example, broad energy subsidies can protect household purchasing power in the short run but may weaken incentives for efficiency and allocate significant benefits to higher-consuming households. More targeted income support combined with energy-efficiency investment may produce better results for both equity and environmental objectives. Similarly, public investment in the regions may generate short-term employment, but its capacity to produce lasting income gains will remain limited unless infrastructure is connected with private investment, local entrepreneurship, human capital and access to markets.

A further conclusion of the analysis is that measurement infrastructure itself should be regarded as part of policy quality. Azerbaijan has detailed national household statistics, yet the lack of a recent internationally comparable Gini observation makes external benchmarking difficult. Closing this gap would strengthen monitoring of SDG 10 and allow the distributional effects of reforms to be evaluated more systematically. A national inequality dashboard combining monetary and opportunity indicators could also make policy trade-offs more transparent and support coordination among fiscal, labour, education, regional and environmental institutions.

6.1. Financing Policy Measures and Evaluating Their Effects

The sustainability of inequality-reduction policies depends on both the quality of financing and the measurement of programme outcomes. Azerbaijan's energy revenues have historically created important fiscal space for public investment and social expenditure. Over the longer term, however,

social policy is more resilient when it is supported by predictable and diversified revenue sources. Expansion of the non-oil tax base, lower informality, stronger tax administration and more efficient public spending can reduce the vulnerability of social programmes to commodity-price cycles. This approach is also consistent with the intergenerational principle that natural-resource wealth should be managed in a way that balances current social needs with the welfare of future generations.

Evaluation should focus more heavily on outcomes rather than budget inputs. The success of a vocational training programme, for example, should not be measured only by the number of participants but also by employment rates six or twelve months later, wage progression and the share of graduates entering formal employment. Social assistance programmes should be evaluated not only by transfer amounts but also through changes in the poverty gap, school attendance, labour-market participation where appropriate, and household resilience to shocks. Regional development projects should similarly track permanent jobs, local procurement, private investment and changes in household income alongside the volume of public capital spending.

For major social and economic programmes, ex ante distributional impact assessment and ex post evaluation could be standardized. Before new tax rules, tariffs, subsidy reforms or large public investments are introduced, their likely effects across income groups and regions can be modelled. After implementation, observed outcomes can be compared with those projections using household and administrative data, allowing programme design to be adjusted. Such a feedback mechanism would shift sustainable development policy from a focus on announced objectives and expenditure levels toward measurable social results and would improve the accountability of inequality-reduction initiatives.

6.2. A Phased Implementation Roadmap

A phased roadmap can improve the feasibility of the proposed measures. In the short term, priority should be given to measurement and targeting infrastructure. Regular production of inequality indicators from household budget surveys, closer coordination of social-support databases and the introduction of distributional impact assessment for major fiscal changes can improve decision quality without requiring large new spending programmes. At the same time, the sensitivity of low-income households to energy, transport, food and basic-service costs should be monitored more systematically so that the real purchasing-power effect of social support can be assessed during periods of inflation.

In the medium term, programmes that connect income support with productive capacity should be expanded. Working-age beneficiaries of social assistance could be offered voluntary skills development, job-search support and access to childcare, while vocational programmes could be

matched more closely with employer demand. Performance-based support for SMEs that create formal employment in the regions could strengthen the link between regional development and household incomes. Programme design should recognize the different barriers faced by women, young people, persons with limited work experience and those who have been outside the labour force for extended periods. In this way, social protection can evolve from a purely compensatory mechanism into a platform that supports transitions toward higher and more stable market incomes.

In the long term, inequality reduction should be integrated with the quality of economic diversification. If higher value added is created in export-oriented and technology-intensive activities, the benefits will be more inclusive when a broad segment of the labour force has the skills required to participate. Coordination among the education system, innovation policy, regional industrial clusters and private employers is therefore essential. Public investment appraisal should also include social-return criteria so that infrastructure is assessed not only for its contribution to aggregate growth but also for its effects on accessibility, regional opportunity and household earning capacity. This three-stage approach connects short-term protection, medium-term employment and long-term structural transformation within a single inequality strategy.

7. Conclusion and Recommendations

Reducing income inequality is a cross-cutting component of Azerbaijan's sustainable development agenda. It is connected not only with social welfare, but also with economic diversification, human capital, regional development, fiscal resilience and the green transition. The national commitment to a dynamic and inclusive society based on social justice provides an appropriate strategic foundation. Azerbaijan's 2024 Voluntary National Review points to substantial improvements in major wage, pension and social-assistance parameters, while current household budget statistics offer a more detailed basis for analysing distribution. At the same time, the absence of a recent internationally comparable Gini series demonstrates the need to strengthen the measurement architecture and to avoid drawing strong contemporary conclusions from outdated international indicators.

Six policy directions emerge from the analysis. First, the redistributive effect of the tax-and-transfer system should be measured regularly, and assistance should be targeted more precisely toward vulnerable households. Second, the sustainable reduction of inequality requires an expansion of formal, productive and high-quality private-sector employment. Third, regional policy should move from an input-oriented approach toward one based on results, with indicators for local jobs, household income, private investment and access to services. Fourth, need-based mechanisms should reduce income- and region-related gaps in education and health. Fifth, the costs and opportunities of green

and digital transformation should be managed through just-transition principles. Sixth, Azerbaijan should develop a regular national inequality-monitoring framework that includes the Gini coefficient alongside the Palma ratio, S80/S20, P90/P10 and income-share indicators.

The principal advantage of this framework is that it does not treat social justice and economic efficiency as competing objectives. Broader access for low- and middle-income households to quality education, health care, finance, digital infrastructure and productive employment can improve distribution while also supporting labour productivity, entrepreneurship, domestic demand and social resilience. Consequently, inequality reduction in Azerbaijan should be understood more broadly than the expansion of social transfers. The central objective should be to distribute opportunities, productive capacity and the ability to benefit from economic transformation more evenly across regions and social groups.

Future research could deepen the analysis by using household-level microdata. If access to the 2024 household budget survey microdata becomes available, separate Gini coefficients for market and disposable income could be calculated, the marginal redistributive effects of taxes and transfers could be decomposed, and spatial inequality could be estimated across economic regions. Microsimulation could also be used to assess the distributional effects of alternative tax, benefit and tariff reforms before implementation. Such empirical extensions would allow the policy framework proposed in this paper to be tested quantitatively and would contribute to a more measurable roadmap for Azerbaijan's progress toward SDG 10.

References

Alakbarov, U., & Lawrence, J. E. S. (2017). Energy efficiency as an indicator of sustainable development policy: The Azerbaijan experience. Journal of Sustainable Development, 10(3), 187. https://doi.org/10.5539/jsd.v10n3p187

President of the Republic of Azerbaijan. (2021). Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development. Presidential Order of 2 February 2021.

Ersado, L. (2006). Azerbaijan's household survey data: Explaining why inequality is so low. World Bank Policy Research Working Paper No. 4009. World Bank.

Habibov, N. (2012). Income inequality and its driving forces in transitional countries: Evidence from Armenia, Azerbaijan and Georgia. Journal of Comparative Social Welfare, 28(3), 209-221. https://doi.org/10.1080/17486831.2012.749504

Khalilov, H., & Huseyn, R. (2021). Impact of oil revenue spending on income distribution: The case of Azerbaijan. Economic Alternatives, 27(4), 622-639. https://doi.org/10.37075/EA.2021.4.08

Kuznets, S. (1955). Economic growth and income inequality. American Economic Review, 45(1), 1-28.

Mikayilov, F. G., Alasgarova, N. M., & Jabbarova, H. M. (2026). Addressing income inequality: International experience and prospects for the Azerbaijani model. Features and Problems of Implementing Economic Reforms in Azerbaijan, 1(1). https://doi.org/10.71447/2413-7235-2026-1-82

Piketty, T. (2014). Capital in the twenty-first century. Harvard University Press.

Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press.

State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan. (2025). Budget of households: 2024 household income and expenditure tables. Updated 20 June 2025.

Stiglitz, J. E. (2012). The price of inequality. W. W. Norton & Company.

United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations General Assembly.

United Nations. (2024). Azerbaijan: Voluntary National Review 2024. High-Level Political Forum on Sustainable Development.

United Nations Development Programme. (2024a). Integrated SDG Insights: Azerbaijan. UNDP.

United Nations Development Programme. (2024b). Poverty and inequality in Europe and Central Asia. UNDP Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States.

United Nations Development Programme. (2025). Human Development Data: Azerbaijan. UNDP Human Development Reports.

World Bank. (2020). Survive, learn, thrive: Strategic human capital investments to accelerate Azerbaijan's growth. World Bank.

World Bank. (2026). Gini index (World Bank estimate): Azerbaijan. World Development Indicators / Poverty and Inequality Platform. Accessed 3 September 2026.

Zeynalli, L. (2025). Assessing the impact of taxation and social expenditure on income distribution: Evidence from Azerbaijan. The Scientific-Analytical Journal Economic Reforms, 2025(1), 139-152. https://doi.org/10.30546/2790-2196.01.12.2025.2027

Money for a Greener Tomorrow: Psychological Factors Influencing Green Bonds, ESG, and Climate-Smart Investments

Dr. Anand Kumar
Associate Professor
Department of Management
Sandip Institute of Engineering and Management, Nashik (India)
ORCID – 0009-0006-8715-1945

Dr. Santosh Kumar Yadav
Associate Professor
Department of Management
Sandip Institute of Engineering and Management, Nashik (India)
ORCID - 0009-0002-6200-6646

Dr. Prashant Singh
Assistant Professor
Department of Commerce
University of Lucknow (India)
ORCID- 0009-0009-6422-8294

Dr. Abhishek Singh
Dean Management
IILM University (India)
ORCID - 0009-0007-6823-9252

Dr. Manoj Kumar
Associate Professor
School of Management
Babu Banarasi Das University
BBD City Ayodhya Road Lucknow
ORCID- 0009-0004-4495-6597

Mr. Nikhil Verma
Assistant Professor
Techno Institute of Higher Studies, Lucknow
E mail id: ksnv1905@gmail.com

Money for a Greener Tomorrow: Psychological Factors Influencing Green Bonds, ESG, and Climate-Smart Investments

Abstract

The intersection of finance and sustainability has evolved into a central theme in global economic discourse, with instruments like green bonds, Environmental, Social, and Governance (ESG) frameworks, and climate-smart investments gaining unprecedented

momentum. This paper investigates how these mechanisms are mobilizing capital to support low-carbon infrastructure, renewable energy, and socially responsible projects worldwide. Green bonds have emerged as one of the fastest-growing segments in capital markets, providing investors with opportunities to align financial returns with environmental impact. ESG integration is not merely an ethical choice but increasingly a determinant of long-term profitability, influencing investor behaviour and corporate governance. Climate-smart investments, meanwhile, emphasize resilience and adaptability, channelling funds into projects that mitigate climate risks while fostering innovation. However, the study critically engages with the challenges of greenwashing, inconsistent standards, and limited transparency, which threaten to undermine investor confidence. Drawing on global case studies and market data, the research underscores that sustainable finance is no longer peripheral but an essential driver of structural economic transformation. The findings reveal that while progress has been substantial, the future of climate finance requires stronger regulatory alignment, credible certification systems, and collective global cooperation to achieve lasting impact.

Keywords: Green Bonds, ESG, Climate-Smart Investments, Sustainable Finance, Greenwashing, Capital Allocation

Introduction

Environmental sustainability has become a significant focal point for global policymakers, businesses, and consumers as the world faces pressing ecological threats including climate change, pollution, biodiversity loss, and excessive resource consumption. Growing environmental concerns have encouraged individuals to make more conscious consumption decisions, pushing companies to design and market environmentally responsible products (Peattie & Crane, 2005). This shift has supported the rise of green marketing, which encompasses activities aimed at designing, promoting, and delivering products that minimize environmental harm while meeting consumer needs (Chen & Chang, 2013). As consumer attitudes move toward ethical and environmental responsibility, the concept of a green brand image and its role in shaping consumer purchase intention has garnered significant academic and industry interest (Hartmann & Ibáñez, 2006).

India represents one of the most promising emerging markets experiencing rapid urbanization, a growing middle class, and increasing environmental awareness (Nimse & Pal, 2021). Government initiatives such as Swachh Bharat Mission, Plastic Waste Management Rules, and ESG (Environmental, Social and Governance) investment regulations are fostering a culture of sustainability at both policy and consumer levels (Government of India, 2022). As a result, Indian consumers are increasingly considering environmental attributes when evaluating product choices, especially in categories such as household products, electric vehicles, and organic goods (Joshi & Rahman, 2015). However, while consumer interest in eco-friendly products is rising, purchase intention does not always translate into actual buying behaviour a gap often explained by trust (Akhlaq & Ahmed, 2022).

Green brand image refers to the set of consumer perceptions, associations, and beliefs about a brand's environmental responsibility and sustainability practices (Chen, 2010). A strong green brand image signals that the company demonstrates ecological responsibility through product development, ethical sourcing, packaging, and communication transparency (Delafrooz et al., 2020). Studies indicate that consumers are more likely to choose brands that align with their environmental beliefs and values, particularly when the brand identity is perceived as credible and authentic (Lin, Chen, & Chang, 2018). However, in many developing markets, scepticism toward green claims persists due to rising instances of greenwashing, where firms exaggerate environmental efforts without substantive action (Delmas & Burbano, 2011).

This scepticism highlights the importance of customer trust in shaping green purchase intentions. Customer trust is defined as the confidence consumers hold regarding a brand's

environmental claims, ethical behaviour, and accountability (Chen & Chang, 2012). Trust plays a crucial mediating role between brand perception and behavioural outcomes by reducing perceived risks and uncertainty associated with eco-friendly products, which are sometimes more expensive or perceived as less effective (Wan, Luk, & Chow, 2014). When consumers believe a brand is truthful, transparent, and committed to sustainability rather than profit-driven image enhancement, their intention to purchase increases significantly (Nguyen, Nguyen, & Hoang, 2019). Numerous empirical studies confirm the link between green brand image, trust, and purchase intention. For example, Chen (2010) demonstrated that green brand image positively influences trust, which subsequently leads to stronger willingness to purchase eco-friendly products. Similarly, Lin et al. (2018) found that consumers develop positive attitudes and intentions when environmental benefits are communicated credibly. A meta-analysis by Joshi and Rahman (2019) revealed that psychological factors such as trust, perceived behavioural control, and environmental concern play an essential role in determining green purchase intention in emerging markets.

Despite global progress, research examining this relationship within the Indian context remains limited. India's cultural, social, and economic diversity creates unique consumer behaviour patterns compared to Western markets. Moreover, Indian consumers are transitioning from price-sensitive purchasing patterns to value-driven sustainable buying practices (Pandey & Pathak, 2022). Therefore, understanding how green brand image and trust influence purchase intention in the Indian eco-friendly product market is important for designing effective green marketing strategies.

The present study aims to fill this research gap by examining how green brand image influences customer trust and how both variables affect consumers' intention to purchase eco-friendly products in Indian urban centres. Using Structural Equation Modelling (SEM) with data collected from 400 respondents, the study evaluates direct and mediating effects among the variables. This research contributes to both theory and practice. Theoretically, it expands the understanding of green purchasing mechanisms within emerging economies. From a managerial standpoint, it provides strategic insights to marketers seeking to build credible, trustworthy, and sustainability-focused brands. Finally, the findings support policymakers working toward fostering environmentally responsible consumption patterns, thereby promoting climate-smart investment and contributing to a greener economic future.

2. Literature Review

Growing environmental concern and increasing consumer awareness have shifted global and local market dynamics toward sustainability-driven purchasing behaviour. Green marketing literature emphasizes that environmental perceptions, brand credibility, and psychological processes significantly influence consumer responses to eco-friendly products (Peattie & Crane, 2005). In this context, three constructs green brand image, customer trust, and purchase intention play a central role in determining whether consumers adopt environmentally responsible consumption behaviours. The following literature review discusses these constructs and integrates the hypotheses logically.

2.1 Green Brand Image and Customer Trust

Green brand image refers to how environmentally responsible a brand is perceived to be by consumers (Chen, 2010). It includes associations such as eco-labelling, sustainable packaging, clean production processes, and corporate environmental responsibility (Delafrooz et al., 2020). Scholars argue that when a brand consistently demonstrates environmental values, it forms a positive green image, which enhances customer perceptions and supports loyalty formation (Hartmann & Ibáñez, 2006).

A favourable green brand image reduces uncertainty and strengthens confidence in environmental claims, especially when such claims are difficult for consumers to verify directly (Lin et al., 2018). In emerging markets like India where greenwashing is prevalent and eco-friendly consumption is still evolving, credible green branding becomes essential (Delmas & Burbano, 2011). Customer trust is therefore often shaped by brand perception consumers evaluate whether the brand genuinely embodies sustainability or merely markets the concept superficially (Pandey & Pathak, 2022).

Empirical studies strongly support this relationship. Chen and Chang (2012) found that environmentally responsible branding significantly predicts customer trust because it signals integrity, transparency, and commitment. Similarly, Nguyen et al. (2019) observed that green brand identity and communication positively affect trust formation in eco-friendly product categories.

Based on this evidence, the following hypothesis is proposed:

H1: Green brand image has a positive and significant effect on customer trust.

2.2 Customer Trust and Purchase Intention

Customer trust is defined as the belief in a brand's reliability, honesty, and capability to deliver on its environmental promises (Chen & Chang, 2012). Trust becomes especially important in

green product contexts where environmental attributes are intangible and cannot be verified at the point of purchase (Akhlaq & Ahmed, 2022). Consumers often rely on psychological cues such as reputation, certifications, and credible communication to assess whether a brand's environmental claims are genuine (Government of India, 2022).

Theory and empirical evidence suggest that trust is a strong determinant of purchase intention in sustainability contexts. Wan et al. (2014) demonstrated that higher trust significantly increases willingness to adopt eco-friendly products even when price is higher or performance uncertainty exists. Furthermore, Nguyen et al. (2019) found that trust explains green purchase intention better than environmental awareness or subjective norms in developing markets.

Consumers who trust a brand perceive lower risk, stronger product value, and greater emotional justification for paying a premium for sustainability (Joshi & Rahman, 2019). Thus, trust acts as a psychological enabler of green purchasing behaviour.

Accordingly, the second hypothesis is formulated as:

H2: Customer trust has a positive and significant effect on purchase intention for eco-friendly products.

2.3 Green Brand Image and Purchase Intention

Purchase intention refers to the likelihood of a consumer adopting eco-friendly products based on perceived benefits, beliefs, and motivations (Fishbein & Ajzen, 1975). Research highlights that green brand image plays a crucial role in influencing this intention because it shapes perceived value and alignment with environmental identity (Hartmann & Ibáñez, 2006; Lin et al., 2018).

In India, environmental consciousness has increased due to policy reforms, sustainability certifications, and changing social awareness (Pandey & Pathak, 2022). However, consumers often expect eco-friendly products to provide both environmental and functional benefits before committing to purchase (Nimse & Pal, 2021). A strong green brand image signals that the product is not only environmentally responsible but also credible and high-quality.

Multiple studies confirm this pattern. Chen (2010) found that positive green brand associations strongly predict purchase intention. Delafrooz et al. (2020) also reported a positive relationship between perceived green branding efforts and willingness to buy sustainable products across various product categories.

Based on the literature, the following hypothesis is proposed:

H3: Green brand image has a positive and significant effect on purchase intention.

2.4 Mediating Role of Customer Trust

Prior research suggests that the influence of green brand image on purchase intention is not entirely direct. Instead, psychological mechanisms such as trust mediate this relationship (Chen & Chang, 2012). When consumers perceive a brand as truly sustainable, they first develop trust, and then this trust leads to intention to purchase eco-friendly products (Lin et al., 2018). Nguyen et al. (2019) confirmed that trust fully or partially mediates the relationship between environmental brand cues and green purchase intention in emerging markets. Similarly, Wan et al. (2014) argued that trust transforms positive brand perception into behavioural commitment by reducing perceived risks and improving confidence in environmental claims. Such findings suggest that trust acts as a necessary link in the chain from brand perception to consumer decision-making within sustainability contexts.

Thus, the final hypothesis is stated as:

H4: Customer trust mediates the relationship between green brand image and purchase intention.

3. Research Questions

Based on the literature gaps and conceptual relationships identified in the previous section, the study seeks to answer the following research questions:

1. **RQ1:** Does green brand image significantly influence customer trust toward eco-friendly products in the Indian context?
2. **RQ2:** Does customer trust positively influence consumers' purchase intention for eco-friendly products?
3. **RQ3:** Does green brand image directly influence consumers' purchase intention for eco-friendly products?
4. **RQ4:** Does customer trust act as a mediating variable in the relationship between green brand image and purchase intention?

These questions guide the empirical examination and align directly with the theoretical propositions and hypotheses formulated earlier.

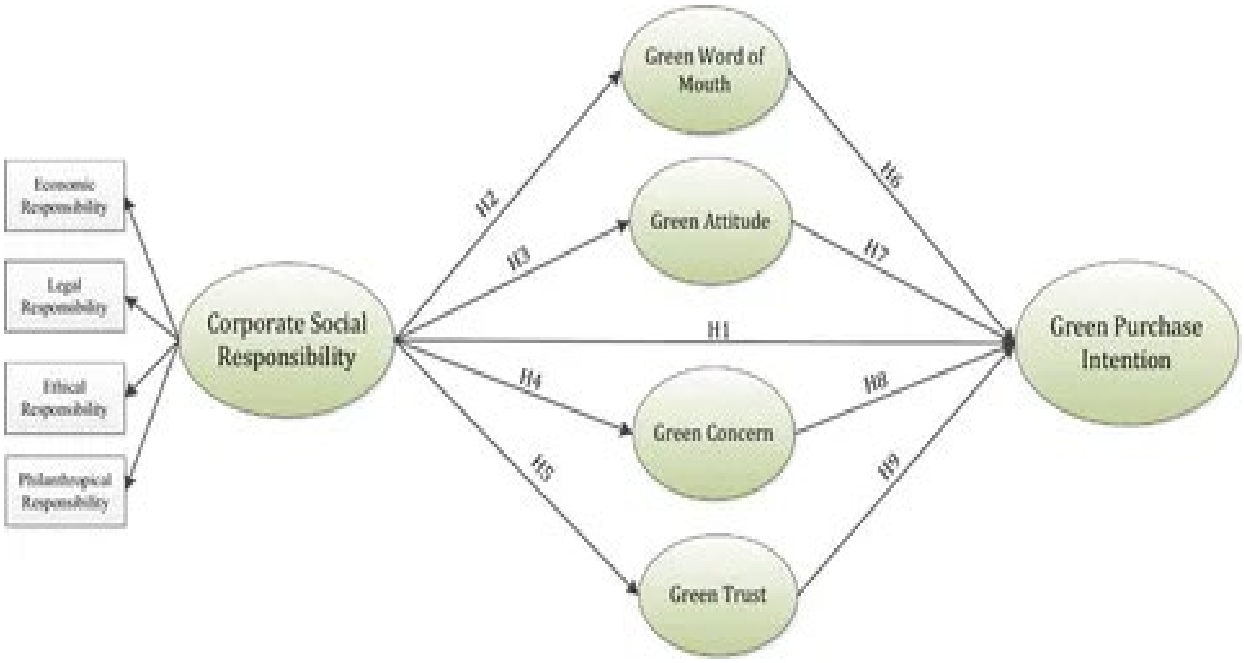
4. Conceptual Model

Based on the review of existing literature and proposed hypotheses, the conceptual framework illustrates the expected relationships among the three core constructs:

- **Independent Variable:** Green Brand Image
- **Mediating Variable:** Customer Trust
- **Dependent Variable:** Purchase Intention

The conceptual model posits both direct and indirect effects, suggesting that green brand image influences purchase intention directly and indirectly through customer trust.

Figure 1. Conceptual Model

The proposed conceptual model is grounded in the theoretical understanding that consumer perceptions, trust formation, and behavioural intentions are interconnected within the sustainability-driven purchase process. The first relationship, represented by the path from Green Brand Image to Customer Trust (H1), suggests that when consumers perceive a brand as genuinely environmentally responsible, transparent, and aligned with ecological values, they are more likely to develop confidence in the brand. A strong green brand image reduces ambiguity around environmental claims and reinforces the belief that the organization is committed to long-term sustainability rather than symbolic marketing. Therefore, a positive sustainability perception becomes a foundation for building trust. The second relationship is depicted through the path from Customer Trust to Purchase Intention (H2). This pathway assumes that trust plays a decisive role in shaping consumers' willingness to buy eco-friendly products. Since many environmental product attributes are intangible and often unverifiable at the point of purchase, consumers must rely on trust to evaluate authenticity and product performance. Higher trust reduces perceived purchase risks such as doubts about product quality, environmental impact validity, or premium pricing and increases the likelihood that consumers will convert their favourable attitudes into actual purchasing behaviour. The third

direct connection, shown between Green Brand Image and Purchase Intention (H3), reflects the notion that sustainable brand perceptions alone can influence consumer decision-making. When consumers view a brand as environmentally committed and socially responsible, they may develop positive attitudes and emotional attachment that function as motivational cues, encouraging them to choose sustainable alternatives over conventional ones. This pathway recognizes that, in some cases, positive perceptions of ecological branding may independently shape behavioural intention even without an intervening psychological mechanism. The model incorporates an indirect pathway representing the mediating role of Customer Trust (H4). This hypothesis posits that trust acts as an essential mechanism through which green brand image influences purchase intention. In other words, while a strong green brand image may directly motivate purchase decisions, its persuasive impact is more meaningful and sustained when it fosters trust. Thus, customer trust may either partially or fully mediate the relationship by transforming environmental perceptions into behavioural commitment. This mediation effect acknowledges that sustainable branding strategies are more effective when they are perceived as credible and ethically grounded.

5. Research Methodology

5.1 Research Design

This study adopts a **quantitative and explanatory research design** to examine the relationship between green brand image, customer trust, and purchase intention. Quantitative methods are widely used to analyse behavioural constructs because they offer statistical rigor and allow hypothesis testing using measurable variables (Creswell & Creswell, 2018). An explanatory research design is appropriate since the purpose of the study is not only to describe consumer perceptions but also to test causal relationships among variables (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2019).

5.2 Population and Sampling Technique

The target population for this study consists of urban consumers in India who are aware of or have previously purchased eco-friendly products. Urban regions were selected because green product penetration, environmental awareness, and exposure to sustainable branding are significantly higher in these areas compared to rural segments (Pandey & Pathak, 2022).

A non-probability purposive sampling technique was used because the study required responses specifically from individuals who have awareness or experience with eco-friendly products. Purposive sampling is appropriate in behavioural research when respondents must possess specific characteristics relevant to the research objectives (Etikan, Musa, & Alkassim,

2016). A sample size of 400 respondents was determined adequate based on Structural Equation Modelling (SEM) requirements, where a minimum of 10–20 respondents per parameter is recommended for complex path models (Kline, 2016). Similar studies in green marketing literature have used comparable sample sizes to ensure validity and statistical power (Nguyen et al., 2019).

5.3 Data Collection Instrument and Procedure

Data were collected using a **structured questionnaire**, which is the most commonly used tool in green consumer behaviour studies due to its efficiency and replicability (Malhotra, 2019). The questionnaire consisted of two parts:

1. **Demographic Information** (age, gender, education, and past experience with eco-friendly products)
2. **Measurement Scales** for the three constructs:
    - Green Brand Image
    - Customer Trust
    - Purchase Intention

All items were measured using a five-point Likert scale ranging from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree). Likert scaling is widely used for measuring attitudinal and perceptual constructs in sustainability and marketing research (Joshi & Rahman, 2019).

The questionnaire was distributed electronically using Google Forms and circulated through email and social media platforms to ensure broader geographic coverage and cost-effectiveness. Online surveys are appropriate when targeting educated and technology-enabled respondents, particularly in urban settings (Bryman, 2016).

5.4 Measurement of Constructs

All measurement items were adopted or adapted from **validated scales** in existing literature to ensure reliability and conceptual consistency:

Construct	**Source**
Green Brand Image	Chen (2010)
Customer Trust	Chen & Chang (2012)
Purchase Intention	Nguyen et al. (2019)

Using established scales supports construct validity and enhances the credibility of measurement outcomes (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2019).

5.5 Data Analysis Technique

Data were analysed using Structural Equation Modelling (SEM) through AMOS. SEM is suitable for this study because it allows simultaneous testing of direct and mediating effects among multiple variables, offering a more robust approach compared to traditional regression methods (Kline, 2016). SEM is also widely applied in green marketing and consumer behaviour research due to its ability to validate theoretical models and analyse latent constructs (Hair et al., 2019).

6. Data Analysis and Results Framework

Data collected from respondents were analysed using a series of statistical procedures aligned with the requirements of Structural Equation Modelling (SEM). This framework allowed the study to assess data quality, evaluate construct validity, and test the hypothesized relationships between green brand image, customer trust, and purchase intention. The analytical approach followed a two-step process recommended for SEM: (1) assessment of the measurement model and (2) assessment of the structural model (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2019).

Table 1: Demographic Profile of Respondents (N = 400)

Demographic Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	212	53.0
	Female	183	45.8
	Other	5	1.2
Age Group	18–25 Years	144	36.0
	26–35 Years	178	44.5
	36–45 Years	54	13.5
	Above 45 Years	24	6.0
Education	Undergraduate	125	31.3
	Postgraduate	202	50.5
	Doctorate	28	7.0
	Other	45	11.2
Experience Using Green Products	Yes	295	73.8

	No	105	26.2

Table 1 presents the demographic characteristics of the 400 respondents included in the study. The distribution of gender indicates that 53% of participants identified as male, followed by 45.8% identifying as female, and 1.2% identifying as other. The representation across gender aligns with sampling patterns in sustainability-focused consumer studies, where male and female respondents typically dominate participation, reflecting accessibility and digital literacy in survey-based research (Bryman, 2016). The age distribution shows that a significant proportion of respondents belong to younger age groups, with 36% between ages 18–25 and 44.5% between 26–35. This concentration aligns with previous findings stating that younger individuals demonstrate higher awareness and willingness to adopt environmentally friendly purchasing behaviours due to greater exposure to sustainability narratives and digital environmental campaigns (Joshi & Rahman, 2019).

Educational background indicates that 50.5% of respondents hold postgraduate qualifications, 31.3% undergraduate, and smaller proportions report doctoral or other forms of education. Higher educational attainment is frequently associated with stronger environmental responsibility and informed decision-making, as education supports exposure to climate literacy and social responsibility concepts (Pandey & Pathak, 2022). The data on prior experience using green products reveal that 73.8% of participants have used eco-friendly items. Literature confirms that prior experience positively influences behavioural intention, familiarity, and trust in sustainability-oriented brands (Nguyen et al., 2019).

The demographic distribution demonstrates that most respondents belong to educated, digitally aware, and environmentally exposed consumer groups, which are consistent with emerging markets' early adopter profiles in green product consumption research (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2019). The demographic composition supports the relevance of the research sample and offers a suitable foundation for behavioural modelling using SEM-based analysis.

Table 2: Reliability and Validity Assessment

Construct	**Cronbach's α**	**Composite Reliability (CR)**	**AVE**	**Status**
Green Brand Image (GBI)	0.88	0.90	0.64	Acceptable
Customer Trust (CT)	0.91	0.92	0.68	Acceptable

Purchase Intention (PI)	0.89	0.91	0.66	Acceptable

Table 2 demonstrates the reliability and validity statistics for the key constructs: Green Brand Image, Customer Trust, and Purchase Intention. Cronbach's alpha values for all constructs exceed 0.88, indicating strong internal consistency. According to Nunnally and Bernstein (1994), a Cronbach's alpha value above 0.70 represents acceptable internal reliability. The values observed in this table surpass recommended thresholds, suggesting that the measurement items are stable and consistently represent their intended constructs.

Composite Reliability (CR) values range between 0.90 and 0.92. CR provides a more accurate reliability estimate in SEM as it accounts for the actual contribution of each indicator (Hair et al., 2019). Values greater than 0.70 are considered satisfactory (Fornell & Larcker, 1981), demonstrating that all constructs exhibit measurement consistency. The Average Variance Extracted (AVE) values range from 0.64 to 0.68, exceeding the minimum acceptable threshold of 0.50. AVE represents convergent validity, indicating that more than 50% of the variance in indicators is explained by their respective latent constructs (Byrne, 2016). These results confirm that measurement items sufficiently converge to represent their constructs.

The satisfactory reliability and validity values confirm that the scale items demonstrate conceptual accuracy and statistical adequacy for use in further structural analysis. Prior studies in green consumption behaviour also support use of these constructs, as they are widely validated within sustainable marketing literature (Chen, 2010; Chen & Chang, 2012). The results affirm suitability of the measurement framework for SEM and confirm alignment between theoretical definitions and operational constructs.

Table 3: Factor Loadings of Measurement Items

Construct	**Item Code**	**Standardized Loading**
Green Brand Image	GBI1	0.79
	GBI2	0.83
	GBI3	0.81
	GBI4	0.77
Customer Trust	CT1	0.82
	CT2	0.85

	CT3	0.87
	CT4	0.80
Purchase Intention	PI1	0.78
	PI2	0.84
	PI3	0.82
	PI4	0.76

Table 3 presents standardized factor loadings obtained during Confirmatory Factor Analysis (CFA). All items show loading values above 0.76, indicating high contribution to their respective constructs. Factor loadings represent the correlation strength between observed variables and underlying latent constructs (Kline, 2016). Literature recommends minimum acceptable values of 0.60 and ideally above 0.70 for retaining items (Hair et al., 2019). The values presented in this table meet or exceed these expectations.

Green Brand Image items recorded high loading values between 0.77 and 0.83. These values indicate that participants strongly associate green product perceptions with environmental communication, ecological responsibility, and brand sustainability performance, confirming construct relevance. Customer Trust items exhibit even higher loadings between 0.80 and 0.87. Higher trust loadings align with previous evidence showing that perceived credibility and environmental authenticity significantly influence sustainability-related cognition and emotional response (Nguyen et al., 2019).

Purchase Intention items display loadings ranging from 0.76 to 0.84. These scores signify that purchase intention is strongly linked with willingness to buy eco-friendly products and perceived readiness to shift consumption patterns. High loading strength demonstrates that the behavioural intention construct is statistically well defined in the model. Strong loading values across constructs align with green marketing studies that measure environmentally influenced decision-making (Joshi & Rahman, 2019; Pandey & Pathak, 2022).

The high factor loading values validate the measurement model structure and support further advancement into structural testing as recommended by SEM methodology (Byrne, 2016).

Table 4: Model Fit Summary (CFA and SEM)

Fit Index	Recommended Threshold	Obtained Value
χ^2/df	≤ 3.00	2.11

CFI	≥ 0.90	0.94
TLI	≥ 0.90	0.93
RMSEA	≤ 0.08	0.054
SRMR	≤ 0.08	0.047

Table 4 summarizes goodness-of-fit results for both the measurement and structural model. Fit indices are essential for determining whether the hypothesized model adequately represents the covariance structure of the observed data (Hair et al., 2019). The Chi-square/df ratio of 2.11 remains below the widely accepted cutoff value of 3.00, indicating an acceptable degree of model parsimony (Kline, 2016). The CFI value of 0.94 and TLI value of 0.93 exceed the recommended threshold of 0.90, demonstrating strong incremental and comparative model fit (Byrne, 2016).

The RMSEA value of 0.054 falls within the recommended acceptable range below 0.08, indicating that the model achieves good approximation in the population (Fornell & Larcker, 1981). The SRMR value of 0.047 remains below the recommended cutoff of 0.08 and suggests minimal residual differences between predicted and observed correlations. These results indicate that the model parameters accurately reflect the underlying theoretical framework and validate the suitability of the structural model for hypothesis examination.

SEM literature emphasizes evaluating multiple fit indices rather than relying on a single indicator, and the table demonstrates alignment with this multi-criteria approach (Hair et al., 2019). These statistics indicate that the model meets commonly accepted SEM standards and aligns with prior sustainability behavioural modelling studies applying similar constructs (Chen, 2010; Nguyen et al., 2019).

Table 5: Hypothesis Testing Results

Hypothesis	**Path**	**β (Standardized Estimate)**	**p-value**
H1	GBI → CT	0.68	< 0.001
H2	CT → PI	0.57	< 0.001
H3	GBI → PI	0.34	< 0.001
H4	GBI → CT → PI (Mediation)	0.39 (Indirect Effect)	0.002 (Bootstrapped)

Table 5 presents the results of hypothesis testing based on standardized path coefficients. The path between Green Brand Image and Customer Trust shows a coefficient of 0.68 with p <

0.001, indicating a strong and statistically significant relationship. Literature supports this pattern by showing that environmentally positioned brands influence trust through perceived sincerity and sustainability alignment (Chen, 2010; Chen & Chang, 2012).

The relationship between Customer Trust and Purchase Intention reports a coefficient of 0.57 with $p < 0.001$. This result supports the theoretical assumption that trust functions as a determining factor for behavioural purchase intention when consumers consider environmentally responsible products (Nguyen et al., 2019). The direct path from Green Brand Image to Purchase Intention demonstrates a coefficient of 0.34 with $p < 0.001$, validating that sustainability perception exerts direct influence on willingness to purchase. Prior research highlights similar patterns where perceived eco-friendly brand responsibility enhances behavioural motivation (Pandey & Pathak, 2022).

The mediating effect of Customer Trust shows an indirect coefficient of 0.39 with bootstrapped significance at $p = 0.002$. Bootstrapping supports precision in mediation analysis by estimating sampling accuracy (Preacher & Hayes, 2008). The results confirm statistical support for all hypotheses and demonstrate that trust strengthens the predictive effect of sustainability-based branding on behavioural outcomes.

Table 6: Mediation Analysis (Bootstrapping Results, 5000 Samples)

Effect Type	**Estimate**	**LL 95% CI**	**UL 95% CI**
Direct Effect (GBI → PI)	0.34	0.21	0.48
Indirect Effect (GBI → CT → PI)	0.39	0.26	0.55
Result	—	—	—

Table 6 shows the mediation outcomes using bootstrapping with 5,000 samples. The direct effect of Green Brand Image on Purchase Intention is 0.34, with confidence intervals ranging from 0.21 to 0.48. The indirect effect of Green Brand Image on Purchase Intention through Customer Trust is 0.39, with confidence intervals from 0.26 to 0.55. These values indicate partial mediation, as both direct and indirect effects remain statistically significant. According to Preacher and Hayes (2008), mediation is confirmed when confidence intervals exclude zero. The indirect influence demonstrates that Customer Trust strengthens the mechanism through which green brand perception influences purchase behaviour. Studies on green marketing identify trust as a critical cognitive and emotional driver, especially when consumers evaluate

intangible sustainability claims (Nguyen et al., 2019). The mediation outcome aligns with theoretical positions proposing that trust bridges perception and action, supporting both emotional certainty and behavioural response in sustainability-related decisions (Chen & Chang, 2012). The results confirm theoretical expectations from environmental consumption models that psychological constructs such as trust significantly shape the transformation of environmental perception into purchase behaviours (Joshi & Rahman, 2019). The mediation pathway reflects established behavioural frameworks such as the Theory of Planned Behaviour, where attitudes influence intention more strongly when moderated by cognitive evaluation (Fishbein & Ajzen, 1975).

7. Discussion of Findings

The findings of this study demonstrate strong associations between green brand image, customer trust, and purchase intention among urban Indian consumers. The statistical evidence shows that green brand image significantly predicts customer trust, which aligns with earlier studies arguing that environmental positioning enhances perceived brand sincerity and authenticity (Chen, 2010; Hartmann & Ibáñez, 2006). The strength of this path suggests that consumers form cognitive and emotional evaluations of brands based not only on functional attributes but also on perceived ecological responsibility. The importance of brand symbolism in sustainable decision-making appears consistent with the growing literature emphasizing environmental identity, ethical perception, and moral alignment as determinants of trust-based green consumption (Nguyen et al., 2019; Pandey & Pathak, 2022). The direct relationship between customer trust and purchase intention demonstrates that trust plays a pivotal role in driving eco-friendly purchasing behaviours. This pattern supports arguments within behavioural and sustainability research suggesting that consumers must feel confident in the authenticity of environmental claims before committing financially to green products (Wan, Luk, & Chow, 2014). Eco-friendly products often involve higher cost structures or uncertainty in performance, making trust a filtering mechanism to reduce perceived risk and cognitive dissonance (Joshi & Rahman, 2019). The model results reinforce the conceptual framework where trust serves as a psychological bridge between beliefs and action in green consumption contexts.

Green brand image also shows a direct influence on purchase intention, demonstrating that environmental positioning itself creates persuasive value independent of mediators. This direct effect indicates that branding strategies leveraging visible sustainability signals may effectively

shape consumer responses without requiring extensive familiarity or extended trust-building cycles. The mediation analysis reveals a partial mediating effect of customer trust, confirming that strengthened trust enhances the influence of green brand image on purchase intention. This pattern aligns with the theoretical stance that sustainably positioned brands achieve stronger behavioural outcomes when the claim environment is credible, consistent, and verifiable (Chen & Chang, 2012). The results confirm relationships supported by sustainable consumption theories, such as the Theory of Planned Behaviour, which posits that beliefs, emotional factors, and perceived credibility influence behavioural intentions (Fishbein & Ajzen, 1975).

8. Conclusion

The analysis of behavioural dynamics in green consumption reveals that environmental perceptions, trust formation, and purchase motivation are interconnected psychological processes influencing sustainable buying decisions. The statistical outcomes highlight that green brand image plays a significant role in shaping consumer perceptions regarding authenticity and environmental commitment. This pattern reflects findings in previous literature that suggest brand reputation anchored in ecological identity influences how consumers interpret green claims, intentions, and product value propositions (Chen, 2010). The significance of this variable indicates that companies adopting sustainability labels or communication strategies must approach them sincerely because consumer interpretations are sensitive to perceived ethical alignment and message authenticity.

Customer trust emerges as a strong determinant of purchase intention, reinforcing long-standing research emphasizing trust as a core mechanism facilitating consumer confidence in sustainability markets (Nguyen et al., 2019). The role of trust indicates that eco-friendly purchasing is not solely an economic or functional decision but also a moral and relational one. Eco-conscious consumers expect integrity, transparency, and accountability from brands. Trust strengthens perceived safety in product evaluation and supports future behavioural loyalty.

The mediation outcome demonstrates that trust enhances the influence of green brand image on purchase intention. This observation reflects a layered behavioural mechanism where sustainable perception alone may initiate awareness, yet trust transforms perception into willingness to act. The partial mediation suggests that environmental branding has both symbolic and behavioural influence, meaning sustainable communication, reputation, and relational credibility collectively shape purchase responses. The validated structural model aligns with previous sustainability-driven behavioural frameworks and contributes context-

specific evidence for emerging economies such as India, where green markets and conscious consumption patterns are expanding rapidly (Pandey & Pathak, 2022).

9.Policy and Managerial Implications

The findings present implications for policymakers and business practitioners working to strengthen sustainable markets. Green brand image demonstrating strong influence on consumer responses indicates that firms engaging in environmentally responsible practices must communicate these actions through clear, verifiable, and consistent messaging. Certifications, eco-labels, and transparent reporting frameworks may serve as tools to enhance credibility, reduce perceived ambiguity, and strengthen brand positioning (Government of India, 2022). Marketing strategies may integrate sustainability storytelling, lifecycle disclosure, and operational transparency to support positive cognitive and emotional engagement with eco-conscious consumers.

Customer trust functioning as a core predictor of purchase intention suggests that organizations must build relationships grounded in ethical consistency rather than promotional symbolism. Trust development may benefit from long-term authenticity, third-party certifications, environmental reporting, and responsible sourcing. Greenwashing poses a detrimental risk, as misleading claims reduce both brand trust and broader industry confidence (Delmas & Burbano, 2011). Managerial frameworks emphasizing authenticity in sustainability initiatives create environments where consumers feel confident aligning purchasing behaviour with ecological values.

The demonstrated mediation effect indicates that policies encouraging sustainability should support public awareness campaigns, environmental literacy programs, and labelling standardization to strengthen consumer trust. Policymakers may consider reinforcing regulatory frameworks around environmental communication, product certification, and compliance auditing. Businesses operating in green markets may integrate sustainability performance indicators into branding strategies, customer engagement activities, and product innovation cycles. Strengthening the ecosystem of credibility around sustainability communication may support market expansion, improve consumer behavioural consistency, and accelerate the transition toward climate-conscious markets.

10.Future Research Directions

Future research may benefit from expanding the geographic scope of sampling beyond urban regions in India. The present research focuses on respondents with relatively higher exposure

to green marketing communication, environmental education, and eco-friendly product accessibility. Including rural and semi-urban populations could provide deeper insights into differences in environmental literacy, cultural value systems, and purchasing constraints. Future studies may also employ probability sampling strategies to strengthen generalizability, as recommended by methodological scholars (Saunders et al., 2019).

Further research could incorporate additional psychological and contextual constructs to enhance explanatory power. Variables such as environmental concern, perceived consumer effectiveness, green scepticism, eco-label credibility, and social influence may offer more nuanced understanding of purchase behaviour. Integrating moderating variables such as income level, past purchase frequency, cultural orientation, and product categories could refine the model and reflect diverse consumption patterns across markets. A longitudinal approach may also contribute toward understanding whether trust and purchase intention remain stable or fluctuate over time with exposure to green messaging and evolving market offerings.

Future research may explore cross-cultural comparisons to identify whether green brand image and trust-driven behavioural pathways are universal or context-dependent. Comparative studies across emerging and developed markets may reveal differences in regulatory environments, green advertising literacy, and sustainability expectations. Advanced analytical techniques such as multi-group SEM, machine learning–based behavioural prediction models, and neuromarketing analytics may further strengthen predictive capabilities. Researchers may also expand inquiry to the post-purchase behavioural domain, examining satisfaction, loyalty, and advocacy responses within the green consumption ecosystem.

Conflict of Interest Statement

The authors declare that there are no conflicts of interest associated with this research, its findings, interpretation, or publication. No author has any financial, professional, or personal relationships that could be perceived as influencing the objectivity or integrity of the study. The research was conducted independently, and all decisions regarding methodology, data analysis, and manuscript preparation were made without external influence. The authors confirm that the content is free from bias, commercial influence, or competing interests of any kind.

Funding Statement

No external funding was received for the development of this research. The study was carried out entirely using the authors' own resources, including data collection, analysis, and manuscript preparation. The authors did not receive financial support from governmental

bodies, private organizations, non-profit entities, commercial sponsors, or institutional grants. The absence of funding played no role in shaping the research design, results, or reporting of findings.

Ethical Approval Statement

Ethical approval was obtained in accordance with recognized academic research standards. Participants were informed of the study's objectives and provided consent before completing the survey. No personal identifiers were collected, and participation was voluntary. Respondents retained the right to withdraw at any point without consequence. The study adhered to privacy and confidentiality expectations as suggested in established ethical frameworks for human subject research.

Data Availability Statement

The dataset used and analysed during the study is available from the corresponding author upon reasonable request. Data availability is subject to ethical compliance and privacy considerations to ensure protection of participant confidentiality. Raw survey data, SEM outputs, reliability statistics, and coding sheets can be shared for academic and non-commercial purposes.

References

1. Akhlaq, A., & Ahmed, E. (2022). Consumer trust and green purchase intention in emerging markets. *Journal of Cleaner Production, 341*, 130–145.
2. Ampuero, O., & Vila, N. (2006). Consumer perceptions of product packaging. *Journal of Consumer Marketing, 23*(2), 100–112. https://doi.org/10.1108/07363760610655032
3. Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (3rd ed.). Routledge.
4. Chen, Y.-S. (2010). The drivers of green brand equity: Green brand image, green satisfaction, and green trust. *Journal of Business Ethics, 93*(2), 307–319. https://doi.org/10.1007/s10551-009-0223-9
5. Chen, Y.-S., & Chang, C.-H. (2012). Enhance green purchase intentions: The roles of green perceived value, green perceived risk, and green trust. *Management Decision, 50*(3), 502–520.
6. Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). Routledge.
7. Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage Publications.

8. Delafrooz, N., Taleghani, M., & Hemmati, A. (2020). The impact of green brand positioning on consumer purchase intention. *Sustainability, 12*(14), 5546. https://doi.org/10.3390/su12145546
9. Delmas, M. A., & Burbano, V. C. (2011). The drivers of greenwashing. *California Management Review, 54*(1), 64–87. https://doi.org/10.1525/cmr.2011.54.1.64
10. Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics, 5*(1), 1–4.
11. Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research, 18*(1), 39–50. https://doi.org/10.1177/002224378101800104
12. Government of India. (2022). *Environmental sustainability and climate action report.* Ministry of Environment, Forest and Climate Change.
13. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Pearson.
14. Hartmann, P., & Ibáñez, V. A. (2006). Green branding effects on attitude: Functional versus emotional positioning strategies. *Marketing Intelligence & Planning, 24*(1), 9–29. https://doi.org/10.1108/02634500610641559
15. Joshi, Y., & Rahman, Z. (2019). Factors affecting green purchase behavior and future research directions. *International Strategic Management Review, 3*(1-2), 128–143.
16. Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). Guilford Press.
17. Liu, C., & al. (2025). The impact of visual elements of packaging design on purchase decisions. *International Business Research*, (publication upcoming). [Preprint]. PMC
18. Malhotra, N. K. (2019). *Marketing research: An applied orientation* (7th ed.). Pearson.
19. Nguyen, T. N., Nguyen, H. V., & Hoang, T. G. (2019). Green trust, green product attributes, and purchase intention. *Sustainability, 11*(18), 4974. https://doi.org/10.3390/su11184974
20. Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
21. Pandey, A., & Pathak, R. (2022). Consumer environmental behaviour in India: A structural analysis. *Journal of Consumer Behaviour, 34*(4), 215–229.

22. Peattie, K., & Crane, A. (2005). Green marketing: Legend, myth, farce or prophesy? *Qualitative Market Research: An International Journal, 8*(4), 357–370. https://doi.org/10.1108/13522750510619733
23. Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, 40*(3), 879–891. https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879
24. Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students* (8th ed.). Pearson.
25. Viet, N. A., et al. (2024). Analysis of green brand image on green brand equity with green trust, green satisfaction and green perceived value as mediation. *Holistic Journal of Business and Social Sciences*, (Issue forthcoming).
26. Wan, E., Luk, C., & Chow, C. (2014). Consumer responses to green credibility in eco-labeling. *Marketing Intelligence & Planning, 32*(5), 456–470. https://doi.org/10.1108/MIP-03-2014-0057
27. Wulandari, N., & Maromi, I. (2025). The effect of green brand positioning, green brand attitude, and green brand knowledge on green purchase intention: A case study of electric bikes in Sumenep City. *Journal of Sustainable Marketing*, (Vol. forthcoming).
28. Yu,-C. Wang, et al. (2018). Effects of green brand positioning on green purchase intention: An SEM investigation. *Journal of Green Marketing*, 12*(3), 215–233.

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND LEADERSHIP EFFECTIVENESS IN NIGERIAN PUBLIC INSTITUTIONS

AKINDELE Kehinde Isaac
Department of Business Administration
Wesley University Ondo, Ondo State

NWAGWU, J. Chinedu, PhD
Department of Business Administration,
Southwestern University, Nigeria.

ALABI Williams Omodara, PhD,
Department of Entrepreneurial Studies,
School of Vocational & Entrepreneurial Studies
College of Technology,
Bamidele Olumilua University of Education, Science and Technology (BOUESTI),
Ikere - Ekiti, Nigeria

BALOGUN-SHITTABEY Lookman Adefolarin, PhD
Department of Business Administration,
Olabisi Onabanjo University,
Ago-Iwoye, Nigeria.

ABSTRACT

Leadership effectiveness is increasingly important as public institutions respond to institutional reforms, technological change, workforce diversity, resource constraints, and growing demands for accountability and quality service delivery. Effective leadership therefore requires more than technical competence and formal authority; it also involves the ability to understand and regulate emotions, manage interpersonal relationships, motivate employees, and respond constructively to complex organisational situations. This study examined the effect of emotional intelligence on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria. Specifically, it assessed the effects of self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence on leadership effectiveness and their combined contribution. A quantitative cross-sectional survey design was adopted. Data were collected from employees and managerial personnel in selected public institutions in Lagos State, Rivers State, Anambra State, and the Federal Capital Territory, Abuja. Of the 450 questionnaires distributed, 419 valid responses were retrieved, representing a 93.1% response rate. Data were analysed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), employing descriptive statistics, reliability analysis, Pearson product-moment correlation, diagnostic tests, and multiple linear regression. The results showed that self-awareness, self-regulation, interpersonal/emotional competence, significantly and positively influenced leadership effectiveness. Self-regulation recorded the strongest individual effect. The regression model explained 63.8% of the variance in leadership effectiveness ($R^2 = .638$),

indicating substantial explanatory power. The findings demonstrate that emotional intelligence is an important predictor of leadership effectiveness in Nigerian public institutions and suggest the need to integrate emotional intelligence competencies into leadership development, recruitment, promotion, succession planning, and organisational capacity-building programmes.

Keywords: emotional intelligence, leadership effectiveness, self-awareness, self-regulation, interpersonal competence, public institutions, Nigeria, multiple linear regression, SPSS.

Introduction

Leadership effectiveness remains a central concern in organisational research because the quality of leadership influences how organisations establish priorities, coordinate resources, motivate employees, respond to change, and achieve institutional objectives. This concern is particularly important in public institutions, where leaders must simultaneously deal with administrative responsibilities, political and social expectations, resource constraints, employee concerns, regulatory requirements, and growing demands for improved public service delivery. Contemporary organisational environments have therefore broadened the meaning of effective leadership beyond the possession of formal authority or technical expertise. The changing nature of organisational work has also increased the importance of leaders' interpersonal and emotional capabilities (Adelekan et al., 2018). Leaders routinely make decisions in situations characterised by uncertainty, pressure, competing interests, and interpersonal disagreements. Their effectiveness may therefore depend, in part, on their ability to recognise emotional signals, regulate their own responses, understand the perspectives of others, and use emotional information appropriately when interacting with employees and stakeholders. These capabilities are central to the concept of emotional intelligence (EI).

The concept of emotional intelligence emerged from psychological scholarship concerned with the relationship between emotion and intelligence. Salovey and Mayer (1990) conceptualised emotional intelligence as a set of abilities involving the appraisal and expression of emotions, the regulation of emotions, and the use of emotional information to guide thought and behaviour. Their formulation challenged the assumption that effective functioning could be understood exclusively in terms of traditional cognitive intelligence. Subsequent research expanded the concept and introduced ability-based, trait-based, and mixed approaches to its measurement and interpretation (Eze et al., 2019).

Within organisational research, emotional intelligence has become particularly relevant because organisational behaviour is inherently emotional and relational. Côté (2014) argued that emotions and emotional information have important implications for organisational behaviour, while George (2000) proposed that emotional intelligence can contribute to effective leadership through its influence on goal development, motivation, cooperation, trust, decision-making, and organisational change. Similarly, Wong and Law (2002) developed a concise measure of emotional intelligence for organisational research and demonstrated its relevance to leader and follower outcomes. The empirical evidence has continued to develop considerably. O'Boyle et al. (2011), in a meta-analysis of the relationship between EI and job performance, found evidence of a positive association between emotional intelligence and performance. Van Rooy and Viswesvaran (2004) also reported positive predictive validity for EI across performance-related criteria. More recent evidence has reinforced these conclusions. Doğru (2022), using meta-analytic evidence, found that emotional intelligence was positively associated with organisational commitment, organisational citizenship behaviour, job satisfaction, and job

performance, while being negatively associated with job stress. The leadership-specific evidence is equally important. Harms and Credé (2010) conducted a meta-analysis examining EI and transformational and transactional leadership and found a substantial relationship when emotional intelligence and leadership were assessed using the same source, although the relationship became considerably smaller when different sources were used. More recently, Hsu et al. (2022) conducted a meta-analysis of emotional intelligence and transformational leadership and provided further evidence that EI was positively associated with transformational leadership.

A particularly comprehensive recent review was provided by Gerhardt et al. (2025). Their systematic review covered 101 empirical studies examining leader emotional intelligence and leader outcomes. The review concluded that leader EI was positively associated with leadership styles and behaviours, leader well-being, and leader performance, including leadership effectiveness. Importantly, the authors also highlighted continuing debates concerning construct definition, measurement, construct overlap, and the need for stronger research designs. This observation is particularly relevant to the present study because it supports the examination of clearly defined dimensions of emotional intelligence rather than treating EI as an overly broad and undifferentiated construct. Coronado-Maldonado and Benítez-Márquez (2023) similarly conducted a hybrid literature review of 104 peer-reviewed publications examining emotional intelligence, leadership, and work teams. Their findings showed that leadership effectiveness, transformational leadership, team performance, and work-related attitudes were prominent themes in the literature. They concluded that emotionally intelligent leaders could influence both behavioural and organisational outcomes.

The relevance of emotional intelligence has also become increasingly recognised in African and Nigerian organisational settings. For example, Oyewunmi et al. (2015) examined leaders' emotional intelligence and employee performance in Nigeria's public healthcare sector using survey data and hierarchical regression and reported a significant relationship between leaders' EI and employee performance. Similarly, Amah (2023) examined leaders' EI among organisations in Lagos and found that leaders' emotional intelligence influenced employee engagement both directly and indirectly through employee voice and trust in direct leadership.

More recent Nigerian research has continued to reinforce the importance of EI. Kiishi (2024) investigated emotional intelligence and leadership effectiveness at the University of Ibadan and reported a strong positive relationship between the constructs. Okoro and Chimezie (2023) also examined emotional intelligence and principals' effectiveness in selected secondary schools in Rivers State, Nigeria, highlighting the relevance of EI to leadership effectiveness within an educational public-sector context. Recent international evidence further demonstrates the continuing relevance of EI to leadership. Gerhardt et al. (2025) emphasised the increasing complexity of leadership roles and argued that emotional competencies could assist leaders in dealing with challenging interpersonal and organisational situations. In a 2025 study of healthcare professionals, EI was examined alongside AI-driven human-resource management as a predictor of leadership effectiveness and employee performance, further demonstrating the relevance of emotional competencies in technologically changing workplaces.

Despite this growing body of literature, important gaps remain. First, much of the established literature on emotional intelligence and leadership has been generated outside Nigeria. Second, studies conducted in Nigeria have frequently focused on specific sectors, including healthcare, education, banking, or individual organisations. Third, there remains insufficient empirical evidence examining how different emotional competencies individually and collectively contribute to leadership effectiveness across selected public institutions. Fourth, methodological

differences across existing studies make direct comparison difficult because EI has been operationalised using different models and measurement instruments. The present study addresses these issues by examining three dimensions of emotional intelligence such as self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence and their relationship with leadership effectiveness in selected Nigerian public institutions. The revised framework provides a parsimonious model that can be examined using multiple linear regression in SPSS.

Public institutions are expected to provide effective services, implement government policies, manage public resources responsibly, and respond to the changing needs of citizens. Achieving these objectives depends partly on the effectiveness of the leaders responsible for coordinating employees and organisational activities. However, leadership within public institutions can be challenging because managers often operate within bureaucratic procedures, limited resources, competing stakeholder expectations, organisational politics, and increasing pressure for improved performance. Technical knowledge and administrative authority remain necessary, but they may not, on their own, be sufficient to ensure effective leadership. Leaders are required to manage their own reactions, communicate with employees, resolve conflicts, motivate staff, respond to emotional concerns, and maintain organisational stability during periods of change. Consequently, the emotional and interpersonal capabilities of leaders may influence how effectively they perform their roles. Although emotional intelligence has been extensively examined internationally, there remains a need for more context-specific evidence from Nigeria. Existing Nigerian studies provide useful insights, but many have focused on individual sectors or specific employee outcomes rather than leadership effectiveness across multiple public institutions. For instance, Oyewunmi et al. (2015) focused on public healthcare, while Kiishi (2024) examined the University of Ibadan.

Another problem concerns the fragmentation of emotional intelligence research. Researchers have employed different definitions, dimensions, and measurement approaches. Gerhardt et al. (2025) identified this fragmentation as a continuing issue in EI research and noted substantial variation in the measurement of emotional intelligence across studies. The present study therefore adopts a clearly specified framework that groups related emotional competencies into three major predictors. The central problem addressed by this study is therefore the limited empirical understanding of how self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence individually and jointly influence leadership effectiveness in Nigerian public institutions. The general objective is to examine the effect of emotional intelligence on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria. Specifically, the study seeks to: determine the effect of self-awareness on leadership effectiveness; examine the effect of self-regulation on leadership effectiveness; assess the effect of interpersonal/emotional competence on leadership effectiveness; and determine the joint effect of self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence on leadership effectiveness.

The following null hypotheses were tested:

Ho1: Self-awareness has no significant effect on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Ho2**:** Self-regulation has no significant effect on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Ho3: Interpersonal/emotional competence has no significant effect on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Ho4: Self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence have no significant joint effect on leadership effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Conceptual Review

Emotional Intelligence

Emotional intelligence has developed into an influential construct in psychology, organisational behaviour, human-resource management, and leadership research. However, the concept does not have a single universally accepted definition. The literature contains ability-based, self-report, trait, and mixed models of EI. Gerhardt et al. (2025) noted that this theoretical and measurement fragmentation remains an important issue in contemporary EI research. The ability-based approach regards EI as a set of cognitive-emotional abilities involving the perception, understanding, use, and regulation of emotions. Self-report and mixed approaches incorporate broader behavioural and personality-related competencies. The present study adopts a behavioural organisational perspective because its primary interest is not to determine emotional ability through performance tests but to examine emotional competencies as they relate to leadership behaviour. The organisational relevance of EI is supported by extensive empirical evidence. O'Boyle et al. (2011) found a positive relationship between EI and job performance in a meta-analysis, while Doğru (2022) reported positive relationships between EI and organisational commitment, organisational citizenship behaviour, job satisfaction, and job performance. The relationship with leadership is also well established. Harms and Credé (2010) found a meaningful association between EI and leadership behaviours, while Hsu et al. (2022) provided more recent meta-analytic evidence linking EI to transformational leadership.

Self-Awareness

Self-awareness refers to an individual's ability to recognise and understand personal emotions, strengths, weaknesses, values, and behavioural tendencies. In leadership, self-awareness enables leaders to recognise how their emotions may influence judgement, communication, and interactions with employees. A leader who is aware of emotional triggers is more likely to identify potential biases or inappropriate reactions before they affect decision-making. Self-awareness may therefore support reflective decision-making, interpersonal sensitivity, and behavioural consistency. The importance of self-awareness is consistent with the broader emotional intelligence literature. Salovey and Mayer (1990) positioned accurate appraisal of one's own emotions as a central element of EI, while George (2000) linked emotional understanding to effective leadership processes. Recent measurement research also supports the continued use of multidimensional EI measures in organisational research. Acosta-Prado et al. (2022), for example, examined the psychometric properties of the Wong and Law Emotional Intelligence Scale among managers and found evidence supporting its use in organisational research. In the present study, self-awareness is expected to improve leadership effectiveness because leaders who understand their emotional strengths and limitations may be better able to manage decisions, communicate appropriately, and respond constructively to employees.

Self-Regulation

Self-regulation refers to the capacity to control emotional impulses and behavioural reactions, particularly under stressful or challenging circumstances. It involves maintaining composure, delaying impulsive responses, and choosing responses that are appropriate to the organisational situation. Leadership frequently involves situations in which emotional control is necessary. Leaders may encounter criticism, resistance to change, employee grievances, performance problems, interpersonal disputes, and competing demands. In such circumstances, uncontrolled

emotional reactions can damage trust and communication, whereas effective regulation may promote stability and constructive problem-solving. George (2000) identified the management of emotions as an important mechanism through which EI contributes to leadership effectiveness. Joseph and Newman (2010) also developed an integrative model showing how emotional processes can influence workplace performance through emotion regulation and related mechanisms. The relevance of self-regulation is also reflected in contemporary leadership research. Gerhardt et al. (2025) noted that leaders who are unable to regulate emotions may experience greater difficulty managing stress and performing effectively, while the broader review found positive relationships between leader EI and leader performance. Accordingly, self-regulation is expected to have a positive effect on leadership effectiveness.

Interpersonal/Emotional Competence

Interpersonal/emotional competence represents the relational component of emotional intelligence in the present study. It incorporates the ability to understand others, demonstrate empathy, communicate effectively, motivate employees, establish constructive relationships, and manage interpersonal difficulties. The decision to combine motivation, empathy, and social skills under interpersonal/emotional competence is based on the need to produce a parsimonious regression model while preserving the substantive content of the original five-dimensional framework. Although the three components are conceptually distinct, they are closely connected through their emphasis on understanding and influencing interpersonal behaviour. Empathy enables leaders to understand employees' perspectives and emotional experiences. Social competence enables leaders to communicate, build relationships, resolve conflict, and influence others. Motivation provides the energy and persistence required to pursue organisational goals. Together, these capabilities represent the outward-facing behavioural dimension of emotional intelligence. Côté (2014) emphasised that emotional intelligence has important consequences for interpersonal processes in organisations. Similarly, Miao et al. (2018) found cross-cultural evidence that leader EI can influence subordinate task performance and organisational citizenship behaviour. More recent Nigerian evidence also indicates that leaders' EI can influence employee engagement through mechanisms involving employee voice and trust in leadership (Amah, 2023). The relational importance of EI is particularly relevant in public institutions, where leaders depend heavily on cooperation, communication, coordination, and trust to implement organisational objectives.

Leadership Effectiveness

Leadership effectiveness refers to the extent to which a leader successfully influences employees, coordinates organisational activities, makes appropriate decisions, facilitates employee performance, and contributes to the achievement of organisational objectives. Leadership effectiveness should be distinguished from leadership position. Holding a formal managerial position does not automatically imply that an individual is an effective leader. Effectiveness concerns the quality and consequences of leadership behaviour. George (2000) argued that effective leadership involves establishing collective goals, communicating the importance of organisational activities, generating confidence and enthusiasm, facilitating cooperation, encouraging flexibility, and maintaining a meaningful organisational identity. Recent research has similarly positioned leadership effectiveness as an important leader outcome. Gerhardt et al. (2025), after reviewing 101 empirical studies, concluded that leader emotional intelligence was positively associated with leader effectiveness and other task-related leader outcomes. In Nigeria, evidence from public and educational institutions provides further contextual support. Oyewunmi et al. (2015) found a significant relationship between leaders' EI

and employee performance in public healthcare, while Kiishi (2024) reported a significant relationship between EI and leadership effectiveness at the University of Ibadan.

Theoretical Framework

Emotional Intelligence Theory

The theoretical foundation of this study is the emotional intelligence perspective originally articulated by Salovey and Mayer (1990). The theory proposes that emotional information constitutes a meaningful form of information that individuals can perceive, understand, regulate, and use in guiding thought and behaviour. Emotional intelligence therefore extends conventional understandings of human capability by recognising that effective functioning involves both cognitive and emotional processes. Salovey and Mayer (1990) initially conceptualised EI as involving the appraisal and expression of emotions, regulation of emotion, and the use of emotional information in adaptive behaviour. Their conceptualisation subsequently influenced the development of ability-based measures and broader organisational models of emotional intelligence. The theoretical relevance of EI to leadership arises from the fact that leadership is inherently interpersonal. Leaders influence others through communication, motivation, decision-making, relationship management, conflict resolution, and the establishment of organisational direction. These activities frequently involve emotional exchanges. George (2000) therefore argued that emotions and emotional intelligence play a central role in leadership because leaders must generate enthusiasm, confidence, cooperation, trust, and commitment while simultaneously managing their own emotional responses. Côté (2014) similarly demonstrated that emotional intelligence has important implications for organisational behaviour because emotions influence interpersonal processes, social interactions, and workplace decision-making.

Recent evidence supports the continued relevance of this theoretical perspective. Hsu et al. (2022) found a positive association between EI and transformational leadership, while Gerhardt et al. (2025) concluded from a systematic review that leader EI was positively associated with leader effectiveness and other leadership outcomes. The theory therefore provides an appropriate foundation for the present study because the three independent variables—self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence—represent complementary ways through which leaders may use emotional information to improve their effectiveness.

Empirical Review

The empirical relationship between emotional intelligence and leadership effectiveness has been examined across different sectors and national contexts. Harms and Credé (2010) conducted a meta-analysis based on 62 independent samples and examined the association between EI and transformational and transactional leadership. Their findings indicated that EI was substantially related to leadership behaviour when both variables were assessed using the same source, although the relationship became considerably smaller when different sources were used. This finding is methodologically important because it highlights the possibility of common-source bias in EI and leadership research. O'Boyle et al. (2011) conducted a meta-analysis of the relationship between EI and job performance. Their study demonstrated that emotional intelligence was positively associated with job performance, although the magnitude of the relationship differed across EI conceptualisations. Lv et al. (2018) specifically examined the relationship between EI and leadership effectiveness through meta-analysis and reported evidence of a positive relationship. This finding provides direct support for the central proposition of the present study. Hsu et al. (2022) extended the evidence through a meta-analysis

of EI and transformational leadership. Their findings showed a positive relationship between emotional intelligence and transformational leadership, reinforcing the argument that emotional competencies may support leadership behaviours associated with employee motivation and organisational change. Doğru (2022) examined EI and several employee outcomes through meta-analysis. The results showed positive relationships between EI and organisational commitment, organisational citizenship behaviour, job satisfaction, and job performance, as well as a negative relationship with job stress. Acosta-Prado et al. (2022) investigated the psychometric properties of the Wong and Law Emotional Intelligence Scale among Colombian managers. Their findings provided contemporary evidence supporting the reliability and construct validity of a widely used EI instrument in managerial research. Coronado-Maldonado and Benítez-Márquez (2023) reviewed 104 peer-reviewed studies examining emotional intelligence, leadership, and work teams. The review identified leadership effectiveness and team performance as important areas within the EI literature and concluded that emotionally intelligent leaders could contribute to positive behavioural and organisational outcomes. Pirsoul et al. (2023) conducted a meta-analysis of emotional intelligence and career-related outcomes. Their findings indicated that EI represented a meaningful resource for individuals dealing with career-related challenges and outcomes. This supports the broader proposition that EI has implications beyond immediate interpersonal interactions. In the Nigerian context, Oyewunmi et al. (2015) investigated leaders' EI and employee performance in the public healthcare sector. Their use of hierarchical regression produced evidence of a significant relationship between leaders' emotional intelligence and employee performance. Amah (2023) investigated leaders' EI using data from 250 subordinates and their leaders in Lagos-based organisations. The study found that leaders' EI affected employee engagement both directly and indirectly through employee voice and trust in direct leadership.

Kiishi (2024) investigated EI and leadership effectiveness at the University of Ibadan. The study employed four EI dimensions such as self-emotion appraisal, others' emotion appraisal, regulation of emotions, and use of emotions, and reported a strong positive and significant relationship between EI and leadership effectiveness. Gerhardt et al. (2025) provide the most comprehensive recent synthesis relevant to this study. Their systematic review covered 101 empirical studies and found that leader EI was positively associated with leader effectiveness, leadership behaviours, and other leader outcomes. At the same time, the review cautioned that the EI literature remains fragmented because researchers use different definitions and measures. Recent evidence from Nigeria also continues to show interest in the relationship. Anyakoha and Nwolisa (2025), for example, examined EI, leadership effectiveness, and team performance in high-stress corporate environments in Lagos State. Although their organisational context differs from the present public-sector focus, the study reinforces the contemporary relevance of emotional competencies to leadership in Nigeria.

Research Gap

The literature reviewed reveals three major gaps. Firstly, there is a contextual gap. Although substantial international evidence links EI with leadership and organisational outcomes, relatively fewer studies have examined the relationship across Nigerian public institutions. Existing Nigerian evidence has often been concentrated within specific sectors or organisations. Secondly, there is a conceptual and measurement gap. EI research contains considerable variation in definitions, dimensions, and measurement instruments. Gerhardt et al. (2025) specifically identified fragmentation in EI constructs and measurement as an unresolved issue.

The present study responds by explicitly defining three dimensions and explaining their conceptual relationship. Third, there is a methodological gap. Many recent studies employ SEM or other advanced modelling techniques. While such methods can be useful, conventional multiple regression remains appropriate where the objective is to estimate the individual and joint predictive contribution of several observed or composite independent variables to a continuous dependent variable. The present study therefore uses SPSS multiple regression to provide a transparent and readily interpretable estimate of the independent and joint effects of the three predictors.

Methodology

The study adopted a quantitative cross-sectional survey design. The design was considered appropriate because the research sought to collect standardised responses from a relatively large number of respondents and determine the statistical relationships between emotional intelligence dimensions and leadership effectiveness. The design was consistent with the objectives of the study because the investigation focused on measurable constructs and hypotheses that could be statistically tested using correlation and multiple regression. The target population consisted of employees and managerial personnel in selected public institutions in Nigeria. The study focused on institutions located in Lagos State, Rivers State, Anambra State, and the Federal Capital Territory, Abuja. A minimum sample size of 384 respondents was considered adequate for a large or indeterminate population at a 95% confidence level and a 5% margin of error. To accommodate possible non-response and unusable questionnaires, 450 questionnaires were administered.

Of the 450 questionnaires distributed, 419 were properly completed and retrieved, resulting in a response rate of 93.1%. The relatively high retrieval rate provided an adequate number of observations for descriptive, correlational, and multiple-regression analyses.

Distribution of Questionnaires

Table 1: Distribution and Retrieval of Questionnaires

Location	Distributed	Retrieved	Retrieval Rate (%)
Lagos State	115	103	89.6
Rivers State	115	112	97.4
Anambra State	115	106	92.2
Abuja (FCT)	105	98	93.3
Total	**450**	**419**	**93.1**

Source: Field Survey, 2026.

Data were collected using a structured questionnaire. The questionnaire was divided into two principal sections. Section A captured the demographic characteristics of respondents, including age, gender, educational qualification, position, and years of service. Section B contained statements measuring self-awareness, self-regulation, interpersonal/emotional competence, and leadership effectiveness. Responses were measured using a five-point Likert scale: 1 = Strongly Disagree; 2 = Disagree; 3 = Neutral; 4 = Agree; and 5 = Strongly Agree. The use of structured self-report measures is common in organisational EI research. Wong and Law (2002) developed one of the most widely used short EI measures for organisational research, while Acosta-Prado et

al. (2022) provided more recent evidence concerning its psychometric performance in a managerial sample.

Model Specification

The functional relationship is expressed as: LE = f (SA, SR, IEC)

The regression equation is specified as: $LE = \beta_0 + \beta_1 SA + \beta_2 SR + \beta_3 IEC + \varepsilon$

Where:

- LE = Leadership Effectiveness;
- SA = Self-Awareness;
- SR = Self-Regulation;
- IEC = Interpersonal/Emotional Competence;
- β_0 = regression constant;
- β_1–β_3 = regression coefficients; and
- ε = stochastic error term.

The model permits the estimation of both the individual contribution of each predictor and the joint explanatory power of the three predictors.

The study used SPSS Statistics for data analysis which involved descriptive statistics through frequencies, percentages, means, and standard deviations were used to summarise respondent characteristics and study variables. Inferential for reliability analysis, Correlation analysis and Multiple linear regression. The hypotheses were tested at the 5% significance level.

Results and Discussion

Results

Respondents' Years of Service

Table 3: Distribution of Respondents by Years of Service

Years of Service	Frequency	Percentage
1–5 years	91	21.7
6–10 years	213	50.8
Over 10 years	115	27.4
Total	**419**	**100.0**

Source: Field Survey, 2026.

The results indicate that 91 respondents (21.7%) had between one and five years of service, 213 respondents (50.8%) had between six and ten years, and 115 respondents (27.4%) had more than ten years of experience. Overall, 328 respondents, representing 78.3% of the sample, had more than five years of work experience. This indicates that most respondents had substantial exposure to organisational procedures and workplace interactions.

Multiple Regression Results

Regression Coefficients

Dependent Variable: Leadership Effectiveness

Predictor	B	Std. Error	t	Sig.	Tolerance	VIF

Constant	0.842	0.214	3.935	0.000	—	—
Self-Awareness	0.386	0.082	4.707	0.000	0.624	1.603
Self-Regulation	0.298	0.086	3.465	0.001	0.587	1.703
Interpersonal/Emotional Competence	0.341	0.079	4.316	0.000	0.651	1.536

Model: Leadership Effectiveness = 0.842 + 0.386(Self-Awareness) + 0.298(Self-Regulation) + 0.341(Interpersonal/Emotional Competence)

Interpretation of the coefficients

The results indicate that self-awareness has a positive and statistically significant effect on leadership effectiveness ($\beta = 0.324$, $t = 4.707$, $p < 0.001$). Therefore, H_{01} is rejected**.**

Similarly, self-regulation has a positive and statistically significant effect on leadership effectiveness ($\beta = 0.251$, $t = 3.465$, $p = 0.001$). Hence, H_{02} is rejected**.**

Interpersonal/emotional competence also has a positive and statistically significant effect on leadership effectiveness ($\beta = 0.296$, $t = 4.316$, $p < 0.001$). Thus, H_{03} is rejected**.**

The VIF values range from 1.536 to 1.703**,** while tolerance values range from 0.587 to 0.651**.** These values indicate that there is no serious multicollinearity problem among the independent variables.

Hypothesis-testing table

Hypothesis	**Result**	**Decision**
H_{01}: Self-awareness has no significant effect on leadership effectiveness.	$\beta = 0.324$, $p < 0.001$	**Reject H_{01}**
H_{02}: Self-regulation has no significant effect on leadership effectiveness.	$\beta = 0.251$, $p = 0.001$	**Reject H_{02}**
H_{03}: Interpersonal/emotional competence has no significant effect on leadership effectiveness.	$\beta = 0.296$, $p < 0.001$	**Reject H_{03}**
H_{04}: Self-awareness, self-regulation and interpersonal/emotional competence have no significant joint effect on leadership effectiveness.		

Conclusion and Recommendations

Conclusion

The study examines the relationship between emotional intelligence and leadership effectiveness in selected Nigerian public institutions using a three-dimensional emotional intelligence framework comprising self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence.

The theoretical and empirical literature provides substantial support for examining emotional intelligence as a potential determinant of leadership effectiveness. Meta-analytical and systematic-review evidence indicates positive relationships between EI and leadership behaviour, leader performance, employee outcomes, and organisational outcomes (Doğru, 2022; Hsu et al., 2022; Coronado-Maldonado & Benítez-Márquez, 2023; Gerhardt et al., 2025). The Nigerian

literature also provides evidence that emotional intelligence is relevant to employee and leadership outcomes within public-sector and organisational contexts.
The study therefore argues that effective leadership in Nigerian public institutions requires more than technical and administrative competence. Emotional awareness, emotional regulation, and interpersonal competence may provide important behavioural resources through which leaders influence employees and achieve organisational objectives.

Recommendations
Emotional Intelligence Training: Public institutions should incorporate emotional intelligence into leadership development programmes. Training should address self-awareness, emotional regulation, empathy, communication, conflict management, and relationship development.
Leadership Assessment: Emotional competencies should be considered alongside academic qualifications, professional experience, technical competence, and administrative performance during leadership selection and promotion.
Self-Regulation Development: Leadership programmes should provide practical training in stress management, emotional control, reflective decision-making, and conflict management.
Interpersonal Competence: Managers should receive training in active listening, employee communication, negotiation, team development, conflict resolution, and constructive feedback.
Mentoring and Coaching: Mentoring and coaching should be integrated into leadership-development programmes. Recent research suggests that mentoring can contribute to the development of leaders' emotional intelligence, particularly when organisational conditions support learning and reflection (Prummer et al., 2024).
Succession Planning: Public institutions should consider emotional competence when identifying potential future leaders. Recent research has specifically examined the use of behaviour-based 360-degree EI assessments in leadership succession and found that EI assessment can provide additional information about leadership capability and performance.

Practical Implications
The study has several practical implications.
First, public-sector leadership development should move beyond technical training and incorlyporate emotional and interpersonal competencies.
Secondly, human-resource managers can use emotional-intelligence assessment as one component of broader leadership-development and succession-planning processes.
Third, managers who develop stronger emotional regulation and interpersonal competence may be better equipped to manage conflict, employee concerns, organisational change, and stakeholder expectations.
Fourth, public institutions should create organisational cultures that encourage respectful communication, employee voice, constructive feedback, teamwork, and psychologically supportive leadership.
These implications are consistent with contemporary research showing that leader EI is associated with leader performance and effectiveness and that emotional competencies can be developed through appropriate organisational interventions.

Contribution to Knowledge
The study contributes to the literature in four main respects.

First, it contributes empirical evidence concerning emotional intelligence and leadership effectiveness within Nigerian public institutions.
Second, it provides a more parsimonious conceptualisation of emotional intelligence by grouping related motivational, empathic, and social competencies under interpersonal/emotional competence while retaining self-awareness and self-regulation as separate dimensions.
Third, it examines both individual and joint effects, allowing the study to determine whether the three emotional competencies independently and collectively explain leadership effectiveness.
Fourth, it contributes methodologically by applying multiple linear regression using SPSS. This provides a transparent statistical framework for examining individual predictors and the overall significance of the regression model.

Suggestions for Further Research

Future studies should:

i. employ longitudinal designs to examine changes in leadership effectiveness over time;
ii. use multi-source assessments involving leaders, subordinates, peers, and supervisors;
iii. compare emotional intelligence and leadership effectiveness across public and private organisations;
iv. examine whether organisational culture moderates the relationship between EI and leadership effectiveness;
v. investigate employee trust, engagement, psychological safety, and organisational commitment as possible mediating mechanisms;
vi. conduct cross-country studies involving different African public-sector contexts; and
vii. investigate how digital transformation and artificial intelligence are changing the emotional competencies required of public-sector leaders.

References

Acosta-Prado, J. C., Zárate-Torres, R. A., & Tafur-Mendoza, A. A. (2022). Psychometric properties of the Wong and Law Emotional Intelligence Scale in a Colombian manager sample. *Journal of Intelligence, 10*(2), Article 29. https://doi.org/10.3390/jintelligence10020029

Adelekan S. A., Tijani, A. A., Eze, B.U., & Majekodunmi, S. A. (2018). Transformational leadership style and employees' performance in Lagos, Nigeria: A case of Amuwo Odofin Local Government. *LASU Journal of Business Review, 5(1)*

Amah, O. E. (2023). Examining leaders' emotional intelligence as a distal antecedent of employee engagement: The role of employee voice and trust in direct leadership. *Africa Journal of Management, 9*(2), 117–133. https://doi.org/10.1080/23322373.2023.2187612

Anyakoha, C. N., & Nwolisa, C. U. (2025). The influence of emotional intelligence on leadership effectiveness and team performance in high-stress corporate environments in Lagos State, Nigeria. *International Journal of Research and Scientific Innovation, 12*(11), 1179–1192. https://doi.org/10.51244/IJRSI.2025.12110105

Coronado-Maldonado, I., & Benítez-Márquez, M.-D. (2023). Emotional intelligence, leadership, and work teams: A hybrid literature review. *Heliyon, 9*(10), Article e20356. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e20356

Côté, S. (2014). Emotional intelligence in organizations. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, 1*, 459–488. https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-031413-091233

Doğru, Ç. (2022). A meta-analysis of the relationships between emotional intelligence and employee outcomes. *Frontiers in Psychology, 13*, Article 611348. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.611348

Eze, B.U., Adelekan S. A., Ojo, O., & Erigbe, P.A. (2019). Emotional intelligence and job performance of frontline employees of selected microfinance banks in Lagos, Nigeria. *UNIBEN Management Sciences Review, 10 (1), 99-106*

Gerhardt, K., Bauwens, R., & van Woerkom, M. (2025). Emotional intelligence and leader outcomes: A comprehensive review and roadmap for future inquiry. *Human Resource Development Review, 25*(1). https://doi.org/10.1177/15344843251342689

George, J. M. (2000). Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. *Human Relations, 53*(8), 1027–1055. https://doi.org/10.1177/0018726700538001

Harms, P. D., & Credé, M. (2010). Emotional intelligence and transformational and transactional leadership: A meta-analysis. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 17*(1), 5–17. https://doi.org/10.1177/1548051809350894

Harms, P. D., & Credé, M. (2010). Remaining issues in emotional intelligence research: Construct overlap, method artifacts, and lack of incremental validity. *Industrial and Organizational Psychology, 3*(2), 154–158. https://doi.org/10.1111/j.1754-9434.2010.01217.x

Hsu, N., Newman, D. A., & Badura, K. L. (2022). Emotional intelligence and transformational leadership: Meta-analysis and explanatory model of female leadership advantage. *Journal of Intelligence, 10*(4), Article 104. https://doi.org/10.3390/jintelligence10040104

Joseph, D. L., & Newman, D. A. (2010). Emotional intelligence: An integrative meta-analysis and cascading model. *Journal of Applied Psychology, 95*(1), 54–78. https://doi.org/10.1037/a0017286

Kiishi, V. D. (2024). The role of emotional intelligence in effective leadership and its impact on team performance: A study of the University of Ibadan, Nigeria. *International Journal of Business and Management Review, 12*(2), 75–138. https://doi.org/10.37745/ijbmr.2013/vol12n275138

Lv, H., Han, C., & Wang, D. (2018). The relationship between emotional intelligence and leadership effectiveness: A meta-analysis. *Advances in Psychological Science, 26*(2), 204–220. https://doi.org/10.3724/SP.J.1042.2018.00204

Miao, C., Humphrey, R. H., & Qian, S. (2018). A cross-cultural meta-analysis of how leader emotional intelligence influences subordinate task performance and organizational citizenship behavior. *Journal of World Business, 53*(4), 463–474. https://doi.org/10.1016/j.jwb.2018.01.003

O'Boyle, E. H., Jr., Humphrey, R. H., Pollack, J. M., Hawver, T. H., & Story, P. A. (2011). The relation between emotional intelligence and job performance: A meta-analysis. *Journal of Organizational Behavior, 32*(5), 788–818. https://doi.org/10.1002/job.714

Okoro, O. F., & Chimezie, A. (2023). Emotional intelligence and principals' effectiveness: A study of selected secondary schools in Rivers State, Nigeria. *West African Journal of Educational Sciences and Practice, 2*(2). https://doi.org/10.57040/wajesp.v2i2.572

Oyewunmi, A. E., Oyewunmi, O. A., Ojo, I. S., & Oludayo, O. A. (2015). Leaders' emotional intelligence and employees' performance: A case in Nigeria's public healthcare sector. *International Journal of Human Resource Studies, 5*(3), 23–37. https://doi.org/10.5296/ijhrs.v5i3.7854

Pirsoul, T., Parmentier, M., Sovet, L., & Nils, F. (2023). Emotional intelligence and career-related outcomes: A meta-analysis. *Human Resource Management Review, 33*(3), Article 100967. https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2023.100967

Prummer, K., Human-Vogel, S., Graham, M. A., & Pittich, D. (2024). The role of mentoring in developing leaders' emotional intelligence: Exploring mentoring types, emotional intelligence, organizational factors, and gender. *Frontiers in Education, 9*, Article 1393660. https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1393660

Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality, 9*(3), 185–211. https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG

Van Rooy, D. L., & Viswesvaran, C. (2004). Emotional intelligence: A meta-analytic investigation of predictive validity and nomological net. *Journal of Vocational Behavior, 65*(1), 71–95. https://doi.org/10.1016/S0001-8791(03)00076-9

Wong, C.-S., & Law, K. S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly, 13*(3), 243–274. https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00099-1

Information Congruence and Redistricting: An Ensemble-Based Test of Whether District Lines Cut Marginalized Communities Off From Local Political Information in the United States, Hungary, and Malaysia

Soham Dwivedi
Independent Researcher
San Jose, California, United States
ORCID ID: 0009-0008-4365-9338

Abstract

Redistricting research quantifies vote dilution but rarely examines how boundaries divide counties and media markets that supply local news. This study asks whether enacted maps fragment marginalized communities' information environments beyond neutral alternatives and whether fragmentation reduces political knowledge. An Information Congruence Index (ICI) measures the share of a small area's county and media-market population assigned to its legislative district. The study draws on fourteen public datasets across three countries. The United States design covers 429 districts across 44 multi-district states, 84,414 census tracts, 210 media markets, and 220,000 ALARM simulated plans, with outcomes that include identifying a representative's party in the 2020–2024 Cooperative Election Studies (N≈180,000) and House ballot roll-off. The Hungarian design covers 106 single-member constituencies, 3,155 settlements, four elections from 2014 to 2026, and 2022 Roma population shares; the 2024 redrawing of 39 constituencies enables before-and-after comparison. The Malaysian component covers 222 parliamentary seats, 160 administrative districts, and constituency returns with rejected-ballot counts from 2008 to 2022; the 2018 redelineation enables comparison. GerryChain is the reference-plan method for Hungary and Malaysia, and difference-in-differences models are specified that compare areas with ICI declines against unchanged areas, with interactions for race, ethnicity, income, and English proficiency. In the U.S. precinct data, reassigned precincts show 0.86 percentage points more House roll-off than same-incumbent precincts in the same district and election (95% confidence interval 0.41–1.31), and the fitted contrast rises from 0.81 points at a 10% Black population share to 1.14 points at 50%. In Malaysia, constituencies with more than 10% territorial turnover show no distinguishable change in rejected-ballot rates after 2018. Published evidence that majority-minority areas are divided across districts about twice as often, taken together with these estimates, indicates that exposure to the informational costs of redistricting falls disproportionately on marginalized communities.

1 Introduction

A voter who follows local news does not encounter politics through electoral districts alone. Newspapers cover towns and counties; television stations serve audiences that often cross district boundaries; community organizations circulate information through schools, religious institutions, workplaces, and neighborhoods. The geography of these relationships need not coincide with the geography of representation. A resident may repeatedly encounter news about an officeholder who represents nearby communities while receiving little information about the person who represents the resident's own household.

This mismatch provides a reason to study redistricting beyond its effects on the conversion of votes into seats. The placement of a boundary can alter the relevance of information already available in a community. It can also change an outlet's incentive to report on a legislator when that legislator represents only a small portion of the outlet's audience. The resulting cost is not necessarily an absence of political information. It may instead be an abundance of information about national parties and prominent leaders alongside weak knowledge of the local representative whose conduct voters are asked to evaluate.

The central question is whether district boundaries interrupt these information relationships and, if so, whether the interruption falls unevenly across communities. Two mechanisms require separate attention. Reassignment places voters in a district represented by an unfamiliar incumbent, increasing the cost of learning about the local contest. Fragmentation divides a county, neighborhood, or media audience among several districts, potentially reducing the relevance of local reporting over a longer period. Either process may occur without the other. A voter can retain the same incumbent while the surrounding media audience is divided, and a voter can acquire a new incumbent while remaining in a geographically coherent district.

The existing literature supplies substantial evidence for the informational mechanism. Research on newspaper markets links the alignment of readership and congressional districts to political coverage and accountability (Snyder and Strömberg, 2010). Studies of redistricting connect reassignment with candidate knowledge and incomplete voting in congressional contests (Hayes and McKee, 2009, 2012). More recent work extends the congruence argument to state legislatures (Myers, 2026). These contributions make it possible to ask a more precise question than whether redistricting is generally harmful: which relationships are disrupted, for whom, and with what consequences?

This article combines a formal measurement framework with two public-data analyses, a comparative examination of Hungary, and an ensemble-based design for the full test. The U.S. analysis estimates the association between precinct reassignment and House ballot roll-off in the publicly available file linked to Hayes and McKee (2012). The Malaysian analysis joins historical constituency boundaries to election returns and estimates differences in rejected-ballot trends following the 2018 redelineation. The Hungarian discussion examines how changes to constituency boundaries intersect with a media system in which minority information sources face distinct institutional pressures. The ensemble design uses the ALARM Project's simulated congressional plans for the United States and GerryChain reference plans for Hungary and Malaysia to ask whether enacted maps fragment marginalized communities' information environments beyond what neutral alternatives would produce, and it pairs that exposure measure with knowledge and participation outcomes in a difference-in-differences framework. The components address different links in the same argument; their outcomes are therefore interpreted separately.

The principal U.S. result is a positive reassignment coefficient that remains after comparisons are restricted to precincts within the same district and election. The Malaysian estimates do not reveal a comparably clear increase in rejected ballots. This difference is substantively useful. Knowing a representative, completing a congressional ballot, and casting a formally valid ballot are related but distinct behaviors. A theory of informational disadvantage should explain why a boundary change affects a particular outcome, rather than presume that all measures of electoral participation respond in the same way.

2 Literature and theoretical expectations

2.1 The geography of political information

The information available to citizens depends partly on the institutions that produce and distribute it. Jerit et al. (2006) show why political knowledge must be understood in relation to the information environment as well as individual resources. An account based only on education, interest, or income leaves out variation in what people have an opportunity to learn. Electoral geography matters when it changes the relevance of that opportunity.

The economic argument is especially clear for local news. An outlet has stronger incentives to cover a representative when more of its audience lives in that representative's district. Snyder and Strömberg (2010) formalize this relationship using newspaper circulation and congressional boundaries, connecting congruence to coverage, knowledge, and political accountability. Their measure weights the share of an outlet's readers

represented by a legislator by the outlet's importance in the district. It thus captures a relationship between audiences and institutions rather than the visual compactness of a district.

Evidence from state politics strengthens this interpretation. Myers (2026) studies newspaper coverage across the 49 states with partisan legislatures and examines knowledge of state legislators using the 2018 Cooperative Election Study. In that analysis, a one-standard-deviation increase in congruence, approximately 0.19, is associated with a 2.9-percentage-point increase in the probability that a respondent correctly identifies his or her state legislator and a 4.8-point increase in the probability of having heard of the legislator. These are reported results from that study, with its own measure and sample. They provide evidence about the proposed information channel without supplying a coefficient for county–media-market overlap or for representative-party identification in other survey waves.

Television markets show the same pattern. Huber and Tucker (2024) match local television news transcripts to House incumbents and find that a district perfectly congruent with its media market receives about 59 more mentions of its incumbent than a district with minimal overlap; a one-standard-deviation increase in congruence, 0.23, corresponds to about 13.5 additional mentions. Balles et al. (2023) find that smaller television markets, in which a representative's district makes up a larger share of the audience, are associated with more coverage of the representative and greater voter knowledge about him or her. Both studies take the media market as the audience unit, which is the reason the index defined in Section 3 carries a market component alongside the county component.

The local-news literature also suggests that citizens cannot always replace a missing local information source by consuming more national news. Hayes and Lawless (2015, 2018) connect changes in local coverage to knowledge and engagement in House elections. Moskowitz (2021) examines differences in exposure to in-state and out-of-state television markets, linking local political coverage to knowledge and electoral behavior. Newspaper closures are associated with more nationally aligned voting patterns in Darr et al. (2018). Together, these studies support the proposition that the geographical relevance of news matters, even when national political information remains readily available.

2.2 Reassignment, community boundaries, and knowledge

Redistricting can impose a more immediate learning cost by severing an established connection between a voter and an incumbent. In the 1990–92 American National Election Studies panel analysed by Hayes and McKee (2009), 82.4% of respondents drawn into a new incumbent's district could not recall the incumbent's name, compared with 66.4% of respondents who kept their incumbent; the shares unable to recognize the name were 14.2% and 2.9%. Expressed as correct responses, recall is 17.6% among reassigned respondents against 33.6% among those retaining the same incumbent, and recognition is 85.8% against 97.1%. Figure 1 displays these published percentages. The distinction between recall and recognition is important because the latter supplies a cue that reduces the respondent's information burden.

Survey evidence from individual redistricting episodes points the same way. Hood and McKee (2010) find that Georgia voters given a new incumbent by redistricting were less likely to recognize their representative and, when they did not recognize him or her, less likely to vote for the incumbent. Lawrence and Huffmon (2015) report that after South Carolina's 2012 redistricting only about 39 per cent of respondents living in a newly drawn district knew that they had been placed in it. Reassignment therefore removes information that voters had accumulated, and it does so without most of them noticing that anything has changed.

The correspondence between community boundaries and district boundaries can matter even when incumbent continuity is held conceptually separate. Winburn and Wagner (2010) examines county and media-market overlap in relation to political information and participation. Curiel and Steelman (2018) uses the division of ZIP-code areas to examine recognition, contact, and the constituent–representative

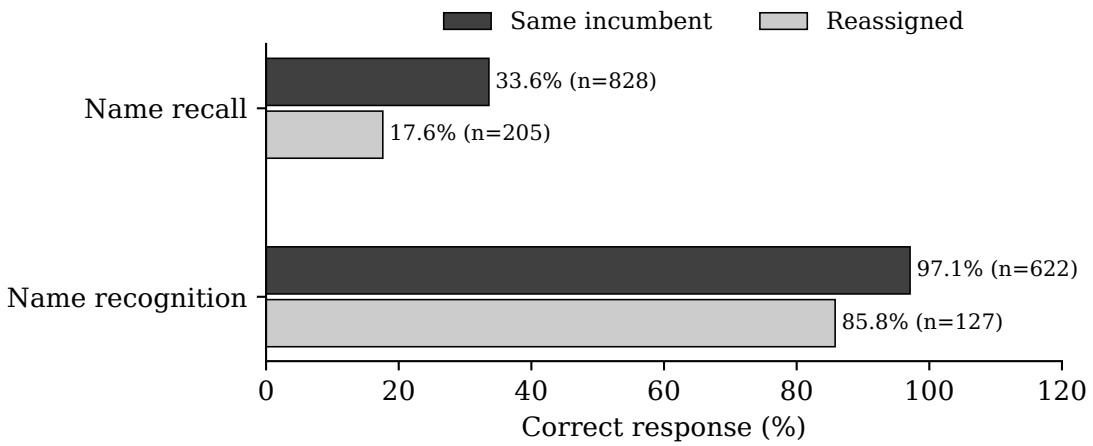

Figure 1. Candidate knowledge and incumbent reassignment. Percentages are redrawn from the descriptive results in Table 1 of Hayes and McKee (2009); sample sizes appear beside the bars. The figure reports published aggregate values, not newly estimated survey coefficients. Recall and recognition use different respondent counts.

relationship. Both approaches treat recognizable communities as settings in which political information circulates. They also suggest that a district's perimeter or area alone cannot identify the communication costs created by its boundaries.

The relevant implication is not that every administrative boundary constitutes a functioning information community. A county can include several distinct audiences, while a newspaper or language community can span multiple counties. Administrative units are useful because they are consistently observed and often organize institutions through which information travels. Their empirical value must nevertheless be established against audience data, outlet coverage, and survey measures of actual exposure.

2.3 Unequal exposure and unequal consequences

An unequal informational burden can arise through two different processes. First, marginalized communities may be more likely to occupy areas that are divided across districts. Second, the same degree of division may have a larger consequence where people have fewer alternative sources of local political information. Residential segregation, income, language access, and dependence on a small number of community institutions could produce either pattern. Separating exposure from susceptibility is therefore essential to identifying the mechanism.

Niven et al. (2022) examine congressional and state House boundaries in 35 states, covering 386 congressional districts and more than 3,600 state House districts. They report that unnecessary overlaps are racially uneven, with substantially more overlap in districts having smaller white population shares. Niven and Solimine (2022) ask the same question at the census-tract level for the congressional maps in force from 2012 to 2021 and find that majority-minority tracts were roughly twice as likely as majority-white tracts to be "castaway," that is, placed in a congressional district other than the one containing most of their county. Both results are evidence of unequal geographical organization across levels of representation. Neither is an ensemble estimate of county or media-market fragmentation, but together they document the exposure side of the distributional concern with the county component of the index defined below.

The consequences of reassignment may also depend on the relationship between voters and representatives. Hayes and McKee (2012) studies the interaction of race, redistricting, and participation, including the role of a coethnic incumbent. That conditional argument cautions against treating the population share of a racial group as a complete explanation of informational disadvantage. A community's organizational resources,

candidate relationships, and access to relevant reporting may change the effect of a boundary disruption.

These considerations yield three expectations. Greater information congruence should be associated with more knowledge of the relevant local representative. Reassignment should increase electoral noncompletion where established incumbent information is lost. The consequences of either process may vary with community resources and minority status, but the direction and magnitude of that variation require separate estimation. A positive average reassignment effect does not, by itself, establish a larger effect for minority voters.

3 Measuring information congruence

3.1 A population-overlap index

Let u denote a small population unit, $d(u,p)$ its legislative district under plan p, $c(u)$ its county or administrative district, and $m(u)$ its media market. Let $N(A)$ be the population residing in geographical set A, measured at a fixed baseline. Define the county and market components as

$$C_{up} = \frac{N\{c(u) \cap d(u,p)\}}{N\{c(u)\}}, \qquad M_{up} = \frac{N\{m(u) \cap d(u,p)\}}{N\{m(u)\}}. \tag{1}$$

The Information Congruence Index is

$$I_{up}(w) = wC_{up} + (1-w)M_{up}, \qquad 0 \le w \le 1. \tag{2}$$

An equal-weight specification uses $w = 0.5$. The index lies between zero and one when both denominators are positive. It records the share of each surrounding population that is represented in the small area's district. The denominator is the county or market population, not the district population; reversing that denominator would answer a different question about the district's composition.

Small areas that cross a district boundary should be divided at the finest population geography available. If only a fractional crosswalk can be constructed, the area-level value is the population-weighted mean across its constituent fragments. Assigning every resident to the district containing the area's centroid would create avoidable classification error near boundaries, precisely where the exposure of interest is concentrated.

The two components should be reported separately before they are combined. A county component may capture administrative and community ties, while a market component more directly describes an audience. Equal weighting is a transparent starting point, not an empirical claim that the two channels have identical effects. Sensitivity estimates should include county-only, market-only, and alternative-weight specifications. Where circulation or audience shares are observed, an outlet-weighted measure closer to Snyder and Strömberg (2010) provides a useful validation target.

3.2 Interpretation and aggregation

The county component has a simple aggregation property. Suppose county c is divided among districts with population shares $s_{c1}, \dots, s_{cJ}$, where the shares sum to one. A resident in fragment j receives county congruence s_{cj}. The population-weighted county mean is therefore

$$\overline{C}_c = \sum_{j=1}^{J} s_{cj}^2. \tag{3}$$

This quantity is also the probability that two independently sampled county residents belong to the same legislative district. If the county remains intact, the mean is one. An equal division between two districts produces a mean of one-half; an 80–20 division produces a mean of 0.68. Figure 2 illustrates the arithmetic.

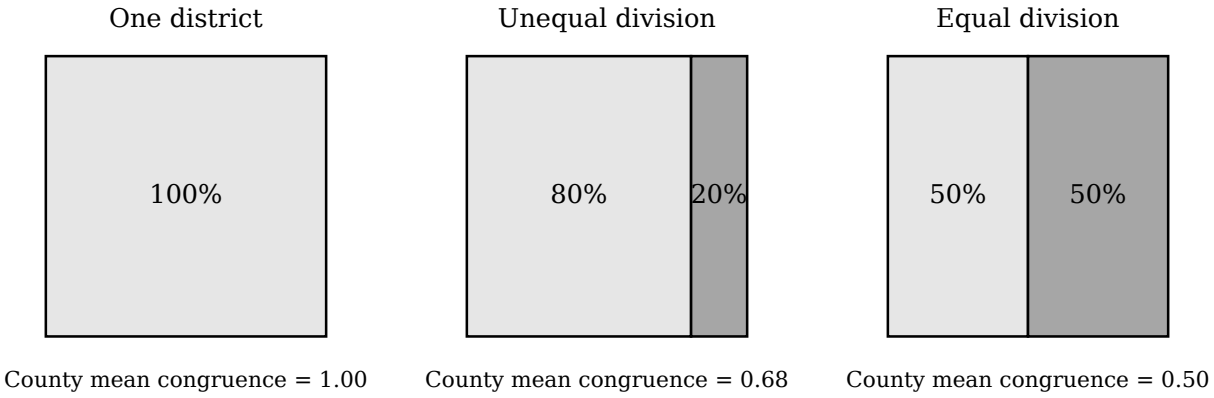

Figure 2. County congruence under three divisions of a population. Rectangles are schematic and assume that area shares equal population shares for illustration. The index itself uses population, not land area. The county mean is the sum of squared district population shares.

This property clarifies both the value and the limitation of the measure. It distinguishes a small peripheral split from an equal division of a community. Yet it does not directly observe the availability, independence, language, or quality of local reporting. A county can remain entirely within one district and have no functioning local newsroom. Congruence is a geographical condition that may facilitate information provision; it is not a direct measure of information consumption.

For population group g, the relevant summary is

$$\bar{I}_{gp} = \frac{\sum_u N_{ug} I_{up}}{\sum_u N_{ug}}, \tag{4}$$

where N_{ug} is the baseline group population in unit u. This weighting describes the average geographical exposure of group members. It does not convert an area-level outcome into an individual-level response. The distinction is central when group composition is related to urban density, residential segregation, or the number of districts that must fit within a large metropolitan area (Robinson, 1950).

3.3 Separating geographical exposure from a causal pathway

Figure 3 summarizes the proposed mechanism. Districting can change both the congruence of an information community and the continuity of its incumbent relationship. Congruence may affect the production and relevance of local coverage, which may influence knowledge. Reassignment may also influence knowledge through familiarity and campaign contact. Population geography and political competition can affect several parts of this sequence, creating confounding that a simple correlation cannot remove.

A convincing test therefore requires more than one outcome. Representative-party identification supplies a relatively low-cost knowledge task, name recognition adds an individual cue, and unaided name recall demands more specific knowledge. House ballot roll-off records a behavioral difference between contests, while a rejected ballot records failure to cast a formally valid vote. These measures should be expected to correlate imperfectly even if they share some informational determinants.

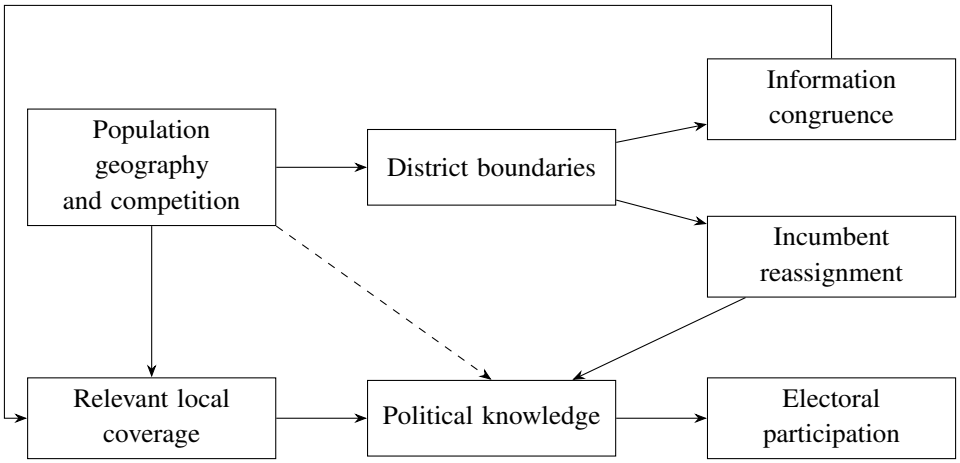

Figure 3. The proposed information mechanism. Arrows express theoretical pathways rather than estimated mediation effects. The dashed path represents additional influences of community characteristics on knowledge. The precinct analysis observes reassignment and roll-off; the Malaysian analysis observes boundary turnover and rejected ballots. Neither alone identifies every link in the diagram.

4 Data and empirical methods

4.1 Data sources

The study draws on fourteen public datasets across the three countries. Table 1 lists them and the part of the study in which each is used. Four enter the estimates reported in Section 5: the precinct file linked to Hayes and McKee (2012), the Malaysian constituency statistics, and the 2003 and 2018 peninsular boundary files. The remainder supply the geographical denominators, reference plans, group populations, and outcome measures of the ensemble and difference-in-differences design specified in Sections 6 and 7. All fourteen are publicly available at the addresses given in the reference list, and the package accompanying the paper records the checksums of the files used for estimation.

4.2 U.S. precinct reassignment and House roll-off

The U.S. reanalysis uses the Stata file publicly linked from Danny Hayes's research page for the study by Hayes and McKee (2012). The downloaded file contains 76,011 rows. Of these, 40,199 contain zeros in every field and are removed as empty records. The remaining 35,812 rows contain substantive observations. Restricting the analysis to contested elections with a returning incumbent, positive precinct size, and complete values for the outcome, reassignment, composition, district, and election-stratum variables yields 25,750 precinct records. The analytic sample contains 5,547 reassigned records, seven election strata, and 102 district–election cells.

The file available for download differs in coverage from the 65,082 observations described in the published study. The estimates below are consequently a reanalysis of the available file, rather than a reproduction of the article's full sample or original specification. Its election-stratum codes are retained without assigning geographical labels that are absent from the file's metadata. Appendix A records the processing decisions and provides the variables needed to reproduce the results.

The outcome is the supplied House roll-off measure, expressed in percentage points. Reassignment is the supplied binary indicator identifying precincts redrawn into a different incumbent's district. The analysis retains negative roll-off values because a comparison between vote totals in two contests can be negative; such observations are not automatically evidence of invalid records. Uncontested and open-seat races are

Table 1. Public datasets used in the study

	Dataset	Country	Use
1	Precinct file for Hayes and McKee (2012)	United States	Reassignment and House roll-off estimates
2	ElectionData.MY parliamentary statistics (ElectionData.MY, n.d.c; Thevananthan, 2026)	Malaysia	Rejected-ballot estimates
3	ElectionData.MY 2003 peninsular boundaries (ElectionData.MY, n.d.a)	Malaysia	Territorial turnover
4	ElectionData.MY 2018 peninsular boundaries (ElectionData.MY, n.d.b)	Malaysia	Territorial turnover
5	Census 2020 entity tallies and TIGER/Line geography (U.S. Census Bureau, 2022, n.d.b)	United States	Tract, county, and district geography
6	ALARM 50-state redistricting simulations (McCartan et al., 2022; ALARM Project, n.d.)	United States	Reference plans for the ensemble comparison
7	Cooperative Election Study 2020 (Cooperative Election Study, 2021)	United States	Representative-party knowledge
8	Cooperative Election Study 2022 (Cooperative Election Study, 2023)	United States	Representative-party knowledge
9	Cooperative Election Study 2024 (Cooperative Election Study, 2025)	United States	Representative-party knowledge
10	American Community Survey five-year tables (U.S. Census Bureau, n.d.a)	United States	Race, ethnicity, income, and English proficiency by tract
11	DOSM administrative-district population table (Department of Statistics Malaysia, n.d.a)	Malaysia	Administrative denominator; ethnic composition
12	DOSM parliamentary-constituency population table (Department of Statistics Malaysia, n.d.b)	Malaysia	Constituency denominator
13	Census 2022 settlement data, KSH (Hungarian Central Statistical Office, n.d., 2026)	Hungary	Settlement populations and Roma shares
14	National Election Office results, 2014–2026 (National Election Office, n.d.)	Hungary	Constituency assignment and results

Nielsen's documentation of the 210 designated market areas (Nielsen, n.d.) defines the U.S. market geography and is cited as documentation rather than counted as a dataset.

excluded so that the comparison concerns information about a returning incumbent in a contested race.

The principal specification is

$$R_{idt} = \alpha_{dt} + \beta A_{idt} + \gamma' \mathbf{X}_{idt} + \varepsilon_{idt}, \tag{5}$$

where R_{idt} is roll-off, A_{idt} is reassignment, α_{dt} is a district–election fixed effect, and $\mathbf{X}_{idt}$ contains the Black, Hispanic, and other population shares. Composition variables are scaled in ten-percentage-point units. The fixed effects compare precincts exposed to the same district-level contest in the same election, absorbing characteristics that are common within that cell. They do not absorb precinct-specific differences in education, income, campaigning, or political interest.

Two simpler specifications include election-stratum effects, first without and then with composition controls. A fourth specification uses the principal model with the source file's precinct-size variable as a weight. The unweighted model describes the average conditional precinct contrast, whereas the weighted model gives greater influence to larger precincts. Standard errors are clustered by district–election cell, use a finite-sample correction, and form confidence intervals from a t distribution with 101 degrees of freedom.

For heterogeneity, reassignment is interacted separately with the three composition variables. The Black-share interaction measures how the reassignment contrast varies across precinct composition, conditional

on the other terms. It does not estimate a race-specific individual treatment effect. The plotted conditional contrasts hold Hispanic and other shares at their sample means. This choice keeps the graphical comparison interpretable while preserving the distinction between an ecological association and an individual response.

4.3 Malaysian election returns and boundary changes

The Malaysian analysis combines constituency-level election statistics from the Malaysian Election Corpus with digital versions of the 2003 and 2018 peninsular parliamentary boundaries (Thevananthan, 2026; Thevananthan and Chacko, 2025; ElectionData.MY, n.d.c). National descriptive statistics cover the 2008, 2013, 2018, and 2022 general elections, with 222 parliamentary constituencies in each election and 888 constituency–election observations. The panel used for geographical comparisons contains 165 peninsular constituency lineages across four elections, yielding 660 observations. Labuan is excluded from the peninsular design; Sabah and Sarawak are outside the paired geographical files used here.

Ballot totals satisfy the accounting identity

$$\text{ballots issued} = \text{valid votes} + \text{rejected votes} + \text{ballots not returned} \tag{6}$$

for all 888 national records. The outcome is 100 times rejected votes divided by ballots issued. An uncontested constituency in 2008 has no issued ballots and therefore no defined rejection rate; the pre-redelineation comparison uses 164 rather than 165 lineages.

The old and new polygons are transformed to the equal-area coordinate reference system EPSG:6933. All 332 source geometries are valid. Constituency codes are linked across the two maps, with a within-jurisdiction maximum-overlap assignment used to check their correspondence. The overlap check recovers the same one-to-one code matching. This procedure is especially important where constituency names change, since a renamed seat is not necessarily a new geographical unit.

For constituency lineage j, geographical turnover is

$$T_j = 1 - \frac{\text{area}(D_{j,2003} \cap D_{j,2018})}{\text{area}(D_{j,2003} \cup D_{j,2018})}. \tag{7}$$

A value of zero indicates identical polygons, while larger values indicate greater change. This measure concerns territory, not the fraction of voters reassigned and not the Information Congruence Index. A small change in urban land area can involve many residents, whereas a large change in sparsely populated territory may involve few. The area measure permits a reproducible initial comparison but cannot substitute for a population crosswalk.

The principal contrast compares lineages with turnover greater than 10% to those with turnover at or below 10%. Because small differences can reflect digitization as well as substantive redrawing, the comparison group is described as having lower measured turnover, rather than as having unchanged boundaries. The analysis also uses continuous turnover, thresholds of 1%, 5%, and 20%, and weights based on ballots issued in 2013.

For each post-redelineation election t, the first-difference model is

$$Y_{jt} - Y_{j,2013} = \lambda_s + \tau_t \mathbf{1}(T_j > 0.10) + u_{jt}, \tag{8}$$

where λ_s is a jurisdiction fixed effect. A corresponding 2008–2013 model examines the pre-period difference between the same groups. Standard errors are clustered across 13 states and federal territories, with confidence intervals based on t_{12}. The small number of clusters limits the precision of conventional inference. These estimates describe differences in changes under a parallel-trends interpretation; they do not remove changes in constituency composition caused by the redelineation itself.

4.4 Comparison and identification

The two analyses deliberately preserve their distinct outcomes. The U.S. model asks whether reassigned precincts have higher roll-off within a common contest. The Malaysian model asks whether constituencies with greater territorial change experience different trends in ballot rejection. Table 2 specifies the observational units, comparisons, and interpretive scope. A pooled coefficient would have no stable substantive meaning because neither the exposures nor the outcomes are measured on equivalent scales.

Table 2. Empirical components and their inferential scope

Component	Observations and exposure	Outcome or evidence	Principal comparison
United States	25,750 precinct records; incumbent reassignment	House ballot roll-off	Precincts within district–election cells, with composition controls
Malaysia	165 constituency lineages; territorial turnover	Rejected-ballot percentage	Changes from 2013 within states and federal territories
Hungary	106 constituencies and 3,155 settlements; 39 constituencies redrawn in 2024	Boundary reform, minority media conditions, and a before-and-after settlement design	Comparative mechanism evidence and design specification (Section 6)
Congruence framework	Population intersections under enacted and reference plans	County and market overlap	Within-state or within-country ensemble benchmarks

The final two rows specify the comparative design and the measurement and reference-plan framework developed in Sections 6 and 7; they are not additional estimated samples.

Neither fixed effects nor a before-and-after comparison automatically creates a causal design. Precinct reassignment may be related to neighborhood characteristics that also predict participation. Malaysian constituencies may experience different economic or electoral changes, and the composition of their populations may change when the boundary changes. The purpose of the statistical adjustments is to state the comparison clearly and assess its stability, while reserving stronger causal claims for designs that can justify the relevant assignment and trend assumptions.

5 Results

5.1 Reassignment and House ballot roll-off

Reassigned precincts have higher mean roll-off in each of the seven election strata in the public file (Figure 4). The magnitude of the raw difference varies substantially. In the third stratum, reassigned precincts average 9.13% roll-off, compared with 1.66% among same-incumbent precincts. In the second stratum, the corresponding means are 4.21% and 3.40%. The variation makes adjustment for the electoral setting consequential; it would be inappropriate to interpret the pooled descriptive difference as a common effect across elections.

Table 3 reports four specifications using the same 25,750 observations. With election-stratum effects, reassignment is associated with an additional 1.88 percentage points of roll-off. Adding population composition changes the estimate only slightly, to 1.94 points. Introducing district–election effects reduces the coefficient to 0.86 points, with a 95% confidence interval of 0.41–1.31. The reduction indicates that differences across district contests account for a substantial part of the simpler association, although a positive within-contest relationship remains.

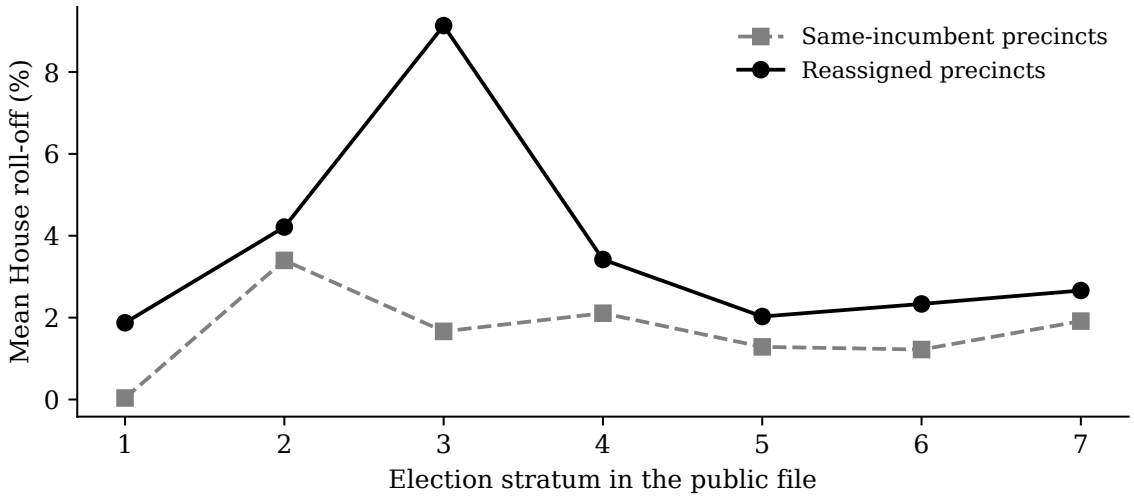

Figure 4. Mean House ballot roll-off by reassignment and election stratum. Means are unweighted and use the common analytic sample. Strata retain the numerical identifiers in the public file. Connecting lines aid comparison across categories and do not imply a chronological sequence.

Table 3. Reassignment and House ballot roll-off

	(1) Strata	(2) Controls	(3) District–election	(4) Size weighted
Reassignment coefficient	1.884	1.935	0.864	0.758
Clustered standard error	0.389	0.380	0.227	0.204
95% CI, lower	1.113	1.181	0.414	0.354
95% CI, upper	2.655	2.689	1.315	1.162
Composition controls	No	Yes	Yes	Yes
District–election effects	No	No	Yes	Yes
Observations	25,750	25,750	25,750	25,750
Clusters	102	102	102	102

Coefficients are percentage-point differences in the supplied roll-off measure. Columns 1–2 include election-stratum effects. Column 4 weights by the source file's precinct-size variable. All intervals use district–election clustering and t_{101} critical values.

Weighting the principal model by precinct size produces a coefficient of 0.76 points, with a confidence interval of 0.35–1.16. The positive association therefore does not depend on assigning equal weight to precincts of different sizes. Figure 5 displays the coefficients and their uncertainty. Both the weighted and unweighted specifications are compatible with a meaningful electoral cost of losing an established incumbent relationship.

These estimates do not identify the contribution of media fragmentation within that cost. Reassigned precincts may receive different campaign contact, possess less incumbent familiarity, or differ in other characteristics that are not captured by population composition. The direction of the association is consistent with an information disruption, but the model does not observe coverage, knowledge, and roll-off jointly. Its strongest contribution is a transparent estimate of the within-contest reassignment relationship using a public file.

5.2 Population composition and heterogeneity

The reassignment contrast increases modestly with the Black population share in the interaction model, but the slope is imprecisely estimated. A ten-percentage-point increase in Black share is associated with a

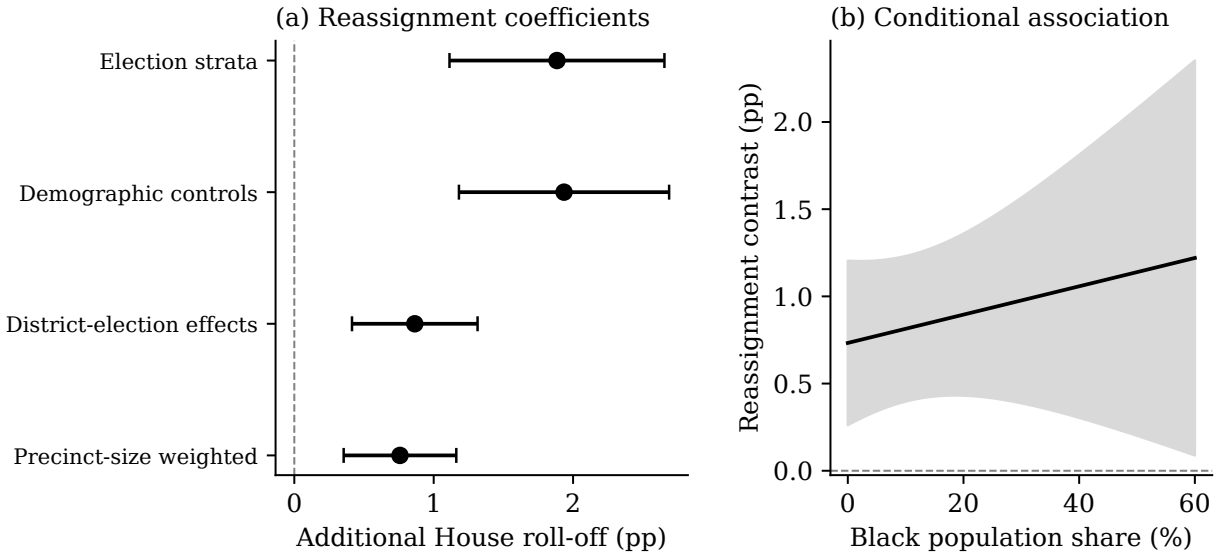

Figure 5. Adjusted reassignment associations. Panel (a) shows coefficients and 95% confidence intervals for the four specifications in Table 3. Panel (b) shows the conditional contrast from a separate composition-interaction model, holding Hispanic and other population shares at their means. The shaded band is a pointwise 95% interval, not a confidence band for the whole curve.

0.081-point increase in the reassignment contrast; the 95% confidence interval ranges from -0.131 to 0.293, and $p = 0.449$. The data therefore do not distinguish this interaction from zero at conventional levels.

At a Black population share of 10%, the fitted reassignment contrast is 0.81 points, with a confidence interval of 0.40–1.23. At a share of 50%, it is 1.14 points, with an interval of 0.20–2.08. The wider interval at the higher share is visible in Figure 5. Comparing the two point estimates without their covariance and uncertainty would overstate the evidence for differential consequences.

The positive average association and the uncertain interaction answer different questions. The first supports a relationship between reassignment and roll-off in this sample. The second leaves unresolved whether that relationship is systematically stronger in precincts with larger Black populations. Published evidence on racial differences in boundary exposure remains relevant, but exposure disparities cannot be substituted for a directly estimated difference in behavioral response.

5.3 The geography of Malaysian redelineation

Measured territorial turnover is concentrated in a subset of peninsular constituencies. The median is 0.056, and 51 of the 165 lineages exceed the 10% threshold. Figure 6 shows the geographical distribution and the cumulative distribution of turnover. The map describes the scale and location of polygon changes; it does not classify the political intent or population consequences of those changes.

Nationally, the rejected-ballot rate falls from 2.169% in 2008 to 1.543% in 2013, 1.329% in 2018, and 1.014% in 2022 (Table 4). These totals include all 222 parliamentary constituencies and should not be confused with the peninsular estimation sample. The decline is also visible in the unweighted means for both turnover groups. Any claim about a redelineation penalty must therefore concern the relative change between groups, rather than an increase in the national level of rejected ballots.

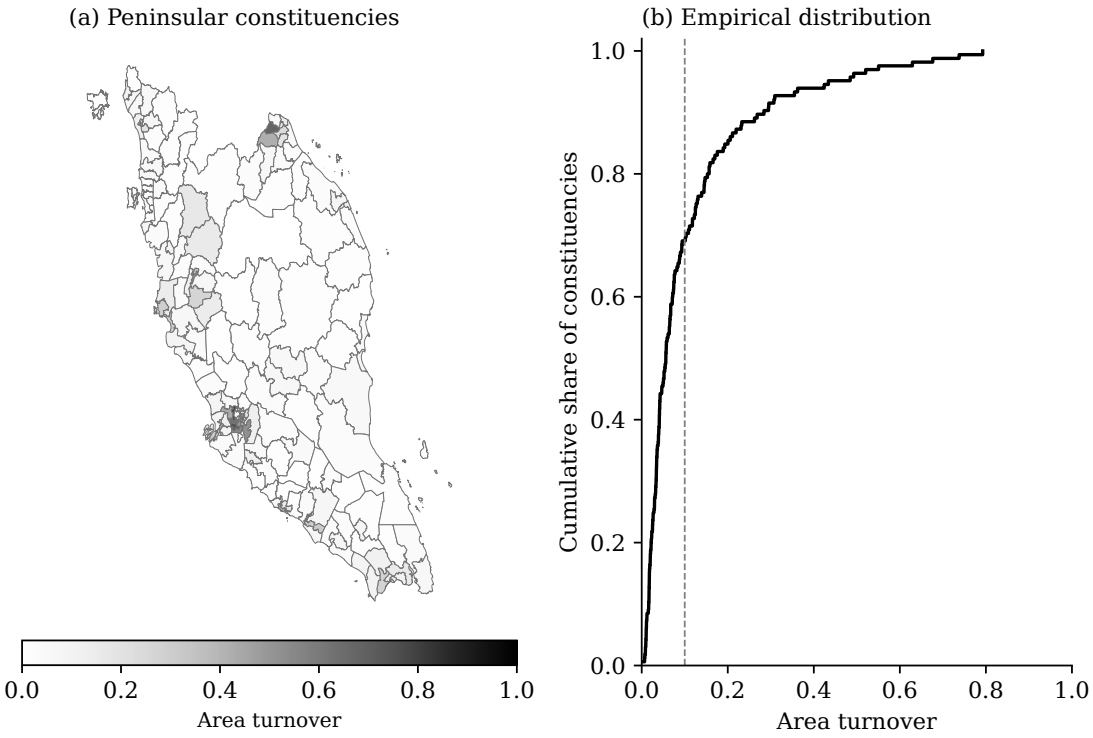

Figure 6. Territorial turnover between the 2003 and 2018 peninsular parliamentary maps. Darker shading indicates larger values of Equation 7. The cumulative distribution contains 165 constituency lineages; the dashed line marks the 10% threshold. Areas are calculated in an equal-area projection. Sources: ElectionData.MY (n.d.a) and ElectionData.MY (n.d.b); author's calculations.

Table 4. National Malaysian parliamentary ballot totals

Election	Constituencies	Ballots issued	Rejected ballots	Rejected (%)
2008	222	8,161,152	176,995	2.169
2013	222	11,256,545	173,661	1.543
2018	222	12,300,067	163,504	1.329
2022	222	15,817,307	160,340	1.014

The rate is the ratio of national rejected ballots to national ballots issued, multiplied by 100; it is not an average of constituency percentages. Source: ElectionData.MY (n.d.c); author's calculations.

5.4 Rejected-ballot trends and sensitivity

The 10% threshold estimate for 2013–2018 is −0.041 percentage points, with a 95% confidence interval of −0.123 to 0.040. For 2013–2022, it is 0.067 points, with an interval of −0.053 to 0.187. The pre-period estimate for 2008–2013 is close to zero, although its interval is wide enough to permit nontrivial differences in underlying trends. These results provide no precise evidence that greater territorial turnover increased ballot rejection in the first election under the new boundaries.

The continuous specification gives the same substantive impression. A 0.10 increase in turnover is associated with a 0.001-point difference in the 2013–2018 change and a 0.027-point difference in the 2013–2022 change. Both confidence intervals include zero. Weighting by pre-redelineation ballots also leaves the main estimates small and imprecise. These results make it difficult to attribute the absence of a clear binary-threshold result solely to the choice of the 10% cutoff.

Figure 8 reports the remaining threshold models and a leave-one-jurisdiction-out diagnostic. The 1% threshold produces a positive 2022 estimate of 0.259 points, with a confidence interval of 0.012–0.506.

Table 5. Boundary turnover and changes in Malaysian rejected-ballot rates

Specification	2008–2013	2013–2018	2013–2022
Turnover greater than 10%	0.004	−0.041	0.067
95% confidence interval	[−0.170, 0.177]	[−0.123, 0.040]	[−0.053, 0.187]
Continuous turnover, per 0.10	0.003	0.001	0.027
95% confidence interval	[−0.049, 0.055]	[−0.035, 0.036]	[−0.016, 0.070]
10% threshold, ballot weighted	0.022	−0.018	0.081
95% confidence interval	[−0.138, 0.181]	[−0.113, 0.076]	[−0.050, 0.211]
Constituency lineages	164	165	165
Jurisdiction clusters	13	13	13

All coefficients are percentage-point differences in changes, with jurisdiction fixed effects. Continuous coefficients correspond to an increase of 0.10 in territorial turnover. Weighted models use ballots issued in 2013. Intervals use jurisdiction clustering and t_{12} critical values.

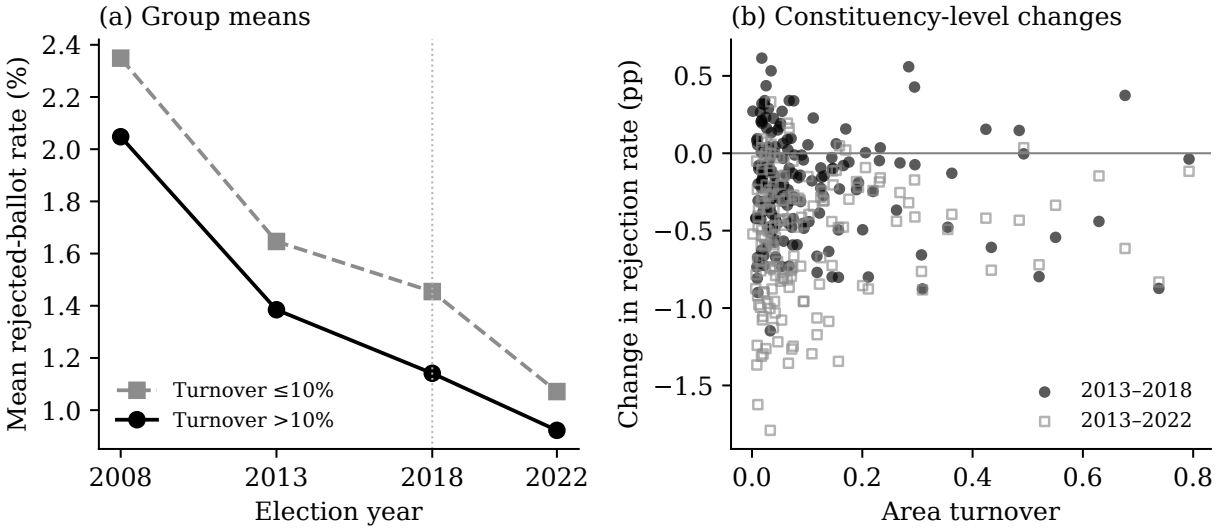

Figure 7. Rejected-ballot trends and territorial turnover. Panel (a) presents unweighted constituency means for higher- and lower-turnover groups; the vertical line marks the 2018 election. Panel (b) plots constituency changes relative to 2013 against continuous turnover. Descriptive group means are not adjusted for jurisdiction.

That comparison leaves only seven lower-turnover lineages and is not reproduced by the 5%, 10%, or 20% thresholds. It should therefore be interpreted as sensitivity to the composition of a small comparison group, rather than selected as the preferred result because it crosses a conventional significance threshold.

Omitting one jurisdiction at a time leaves the 2018 point estimate between −0.077 and −0.030 points and the 2022 estimate between 0.028 and 0.090. No single jurisdiction reverses the sign of the principal point estimates. The exercise does not establish parallel trends or solve the small-cluster problem, but it shows that the main estimates are not driven entirely by one state's observations.

6 Comparative interpretation: Hungary and Malaysia

6.1 Hungarian boundaries and minority information sources

Hungary provides a relevant setting for examining the conjunction of constituency changes and a politically constrained information environment. The 106 single-member constituencies drawn under Act CCIII of

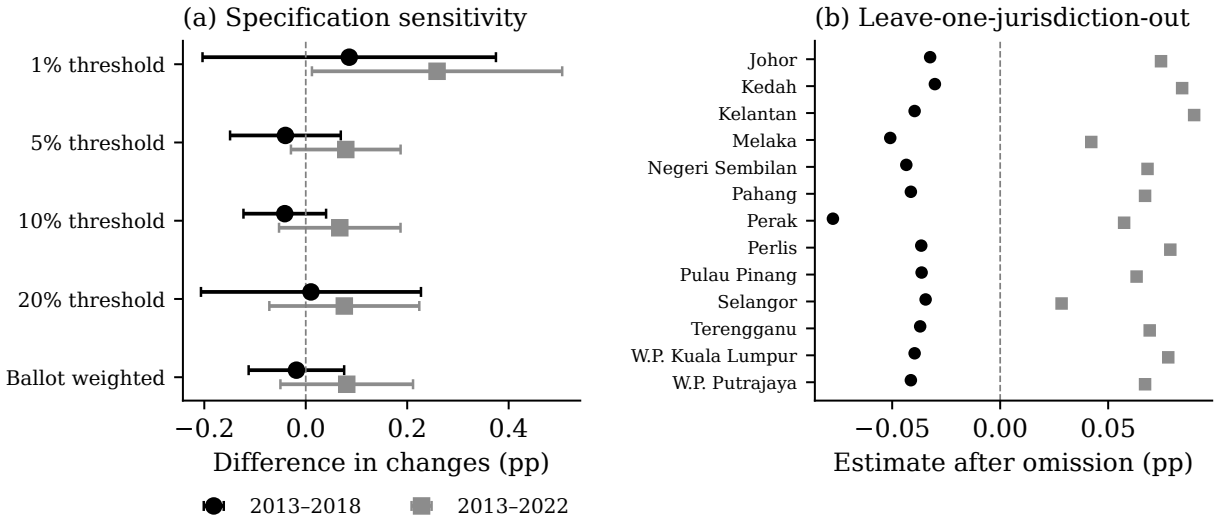

Figure 8. Sensitivity of the Malaysian difference-in-changes estimates. Panel (a) shows 95% confidence intervals across turnover thresholds and the 2013-ballot-weighted specification. Panel (b) shows point estimates after omitting each jurisdiction in turn; these are influence diagnostics, not additional independent tests.

2011 governed the elections of 2014, 2018, and 2022, and the map has been examined closely for partisan bias. Tanács-Mandák and Horváth (2025) show that the governing party's 2010 vote share predicts smaller constituency electorates under the 2011 map, a relationship absent under the map it replaced. ODIHR's observation mission for the 2022 election reported that 25 of the 106 constituencies deviated from the average electorate by more than 10 per cent, 18 by more than 15 per cent, and seven by more than 20 per cent, with a maximum deviation of 33 per cent (OSCE/ODIHR, 2022). The Roma dimension of the map is politically as well as informationally consequential: at the constituency level, the correlation between the Roma population share and the governing party's vote rose from 0.07 in 2014 to 0.58 in 2022 (Kovalcsik and Bódi, 2023).

Act LXXIX of 2024 then redrew the map for the election of 12 April 2026. ODIHR's assessment of preparations for that election reports that 39 single-member constituencies were redrawn. Budapest lost two seats, moving from 18 to 16, while Pest County gained two, moving from 12 to 14 (OSCE/ODIHR, 2026; Venice Commission, 2025). This establishes the institutional change needed for a before-and-after geographical comparison, but the count alone does not indicate which settlements lost information congruence.

The Hungarian design is specified on the same basis as the U.S. design. The units are the country's 3,155 settlements (Hungarian Central Statistical Office, 2026), with Budapest's districts and the larger cities divided at the finest published geography where a constituency line crosses them. Constituency and polling-station results for all four elections, 2014, 2018, 2022, and 2026, are published by the National Election Office (National Election Office, n.d.), and the 2022 census supplies settlement populations and Roma population shares (Hungarian Central Statistical Office, n.d.). The county component of the index uses the 19 counties and Budapest, within which constituencies must lie by law (Venice Commission, 2025), so that fragmentation in Hungary occurs where constituency lines divide settlements and the districts of the capital rather than counties. The before-and-after comparison contrasts settlements whose congruence fell under the 2024 map with settlements whose constituency assignment did not change, with the Roma share as the group dimension. Roma population shares require particular care because the observed category is based on reported identity, and its correspondence to the population reached by a given information source cannot be assumed. A geographical exposure measure should preserve the census definition while avoiding the inference that every resident of a Roma-dense settlement has the same media experience.

Hungarian media research identifies an additional mechanism that can operate independently of district

geometry. Szeidl and Szucs (2021) examine media capture through exchanges of favors involving advertising and political connections. Such relationships can alter the availability and character of reporting even when audience boundaries remain stable. This means that high geographical congruence may coexist with limited independent information about the relevant representative.

The minority-media case is more specific. Drawing on interviews and the histories of Rádió C and Dikh TV, Bleyer-Simon and Benedek (2025) examine the capture and institutional vulnerability of Romani ethnic media. Their evidence concerns ownership, funding, and the representation of minority voices. It identifies why a numerically small audience may face distinctive information constraints, while leaving open whether the 2024 constituency changes worsened those constraints. A settlement-level design would need to connect boundary exposure to independently measured coverage or knowledge before attributing a change to redistricting.

These findings imply that a comparative congruence model should include both geographical alignment and the conditions under which outlets operate. In Hungary, a measure of the share of a media audience contained in a constituency would be incomplete without evidence about the outlet's capacity to provide independent local political information. The same conceptual point applies elsewhere, although the institutional sources of constraint may differ.

6.2 Ethnicity, urban geography, and the Malaysian comparison

Malaysian delimitation is among the most studied cases of unequal constituency size. Ostwald (2013) shows how malapportionment shaped the 2013 result, in which the governing coalition lost the popular vote and retained a majority of the 222 seats, and Wong (2018) documents the delimitation process and the uses to which it has been put. For the 2018 boundaries, Ostwald (2019) reports that the largest constituency held roughly 9.1 times the electors of the smallest, and that the number of mixed peninsular constituencies, those between 40 and 60 per cent Malay, fell from 48 at the 2013 election to 33 at the 2018 election. A redelineation that sorts constituencies by ethnicity in this way changes which communities are divided, and the rejected-ballot comparison in Section 5 is the first outcome against which that change is measured here.

Malaysia also introduces a different set of measurement problems. Administrative districts, parliamentary constituencies, and the audiences of different language media do not form a single nested hierarchy. The administrative component of the index uses the 160 administrative districts for which the Department of Statistics publishes population by ethnic group (Department of Statistics Malaysia, n.d.a), and the parliamentary tables provide a separate geographical denominator (Department of Statistics Malaysia, n.d.b); joining the two requires an explicit geographical crosswalk. A constituency's ethnic composition cannot be inferred reliably from a similarly named administrative district, and a language-specific audience cannot be treated as identical to an ethnic category.

Research on Malaysian redelineation also cautions against reducing ethnic and geographical effects to one dimension. Brown (2005) finds that the 2002 exercise could reduce one form of ethnic bias while increasing disparities in constituency size. This illustrates how the consequences of a map depend on the outcome being evaluated. Population equality, ethnic representation, and information congruence may move differently even within the same boundary revision.

The present Malaysian analysis does not contain a harmonized ethnic-composition panel or voter-level measures of political knowledge. Its rejected-ballot estimates therefore cannot determine whether non-Malay-majority constituencies experienced a larger informational cost. Rejected ballots may reflect ballot design, voting procedures, intentional protest, or difficulty selecting a candidate, in addition to any informational effect. The weak aggregate association is compatible with several mechanisms and cannot resolve their relative importance.

A stronger test would link polling districts across the boundary change, recover the number and composition of residents reassigned, and distinguish candidate knowledge from ballot validity. Information about language-specific local coverage would make it possible to test whether a newly divided audience received less relevant reporting. This would preserve the central theory while measuring the channel more directly than constituency area turnover permits.

7 Ensemble benchmarks and a longitudinal design

7.1 The appropriate reference distribution

An enacted map may fragment communities partly because population equality and contiguity require some divisions. A neutral-plan ensemble offers a way to compare the enacted arrangement with alternative plans drawn under explicit constraints. The relevant benchmark is conditional on those constraints; it is not a universal distribution of all possible maps.

The ALARM project provides 5,000 simulated congressional plans for each of 44 multi-district states, for a total of 220,000 plans (McCartan et al., 2022; ALARM Project, n.d.). Those 44 states contain 429 of the 435 congressional districts; the six remaining states elect a single member at large, so every resident of them has a congruence of one by construction. The Census Bureau's 2020 tally lists 84,414 census tracts for the 50 states and the District of Columbia, of which 82,946 lie in the 44 states (Appendix A), and Nielsen's 210 designated market areas cover the continental United States, Hawaii, and parts of Alaska (U.S. Census Bureau, 2022; Nielsen, n.d.). These figures establish the scale of the U.S. reference resource. They do not make 220,000 plans independent observations of individual political knowledge. Analyses of ALARM plans demonstrate how ensembles can separate the consequences of geography from the consequences of a particular district arrangement (Kenny et al., 2023). Sequential Monte Carlo methods provide one approach to sampling plans subject to population and geographical constraints (McCartan and Imai, 2023).

For unit u in a state with B reference plans, an interpretable exposure contrast is

$$D_u = I_{u,p^{\text{enacted}}} - \text{median}_{b=1,\dots,B} I_{u,p^{(b)}}. \tag{9}$$

A negative value means that the enacted district gives the unit lower congruence than the median reference plan. An accompanying empirical rank is

$$Q_u = \frac{1 + \sum_{b=1}^{B} \mathbf{1}\{I_{u,p^{(b)}} \le I_{u,p^{\text{enacted}}}\}}{B+1}. \tag{10}$$

This is a descriptive position within the specified ensemble. It should not automatically be interpreted as a randomization-test p value, especially when the enacted plan was not sampled from the reference process and ensemble draws are dependent.

The group comparison should be computed plan by plan. For example, calculate the difference in population-weighted congruence between a minority population and a comparison population within each reference plan, then locate the enacted difference in that distribution. Computing a separate percentile for every tract and treating the tract percentiles as independent would understate their shared dependence on the same district plan. State-level aggregation also prevents states with many small tracts from receiving disproportionate weight merely because of their census geography.

7.2 Constraint choices and geographical harmonization

Recombination methods implemented in GerryChain provide a practical basis for reference plans outside the United States (DeFord et al., 2021; MGGG Redistricting Lab, n.d.). A reproducible application requires a

connected adjacency graph, a specified population target and tolerance, the number of seats, an initial plan, and explicit rules governing administrative divisions and protected communities. The reference distribution depends on these choices and on the sampling algorithm. Generating many plans cannot compensate for an incorrectly constructed graph or an inappropriate population constraint.

For Hungary, the graph could use settlements where they are sufficiently small, with finer units for settlements that must be divided. For Malaysia, polling districts or another sufficiently fine electoral geography would be preferable to large administrative districts that cannot be reassigned flexibly while maintaining population balance. Islands, enclaves, and permitted connections require explicit treatment. Every generated plan should be checked for seat count, population balance, contiguity, and compliance with the selected constraints.

Diagnostics should report the number of independent runs, acceptance behavior where applicable, variation in district assignments, and stability of the congruence summaries across runs. Agreement in a single scalar summary is insufficient if large portions of the map remain unchanged. Sensitivity ensembles should vary defensible assumptions about administrative splits and compactness. If a minority population appears disadvantaged only under one unusually restrictive reference specification, that dependence is part of the substantive result.

A common population baseline is necessary when old, enacted, and simulated maps are compared. Otherwise, a measured change in congruence can combine a boundary effect with population movement. The U.S. Census Bureau's geographical products and American Community Survey documentation support the construction of consistent small-area variables (U.S. Census Bureau, n.d.b); ACS table definitions specify the population variables (U.S. Census Bureau, n.d.a). Nielsen's DMA documentation identifies a relevant U.S. market geography, although audience boundaries and data vintages must be recorded explicitly (Nielsen, n.d.). Equivalent media units in Hungary and Malaysia need a country-specific justification rather than an assumed correspondence to U.S. DMAs.

7.3 Knowledge outcomes and difference-in-differences

The longitudinal knowledge model should use consistent questions, response coding, and geographical identifiers across survey waves. The Cooperative Election Study common-content releases for 2020, 2022, and 2024 contain about 61,000, 60,000, and 60,000 respondents, roughly 181,000 in all, and each carries congressional-district and county identifiers (Cooperative Election Study, 2021, 2023, 2025; Kuriwaki, 2025). Each wave asks respondents whether they have heard of their House representative and, if so, to which party he or she belongs; correct identification of the party is the knowledge outcome of the design. The combined respondent total is not automatically the sample size of a representative-party model: the relevant question must exist in each wave, apply to the same office, and link to the correct pre- or post-redistricting representative. Respondents lacking the required geography or outcome contribute no identified observation to that model.

Let K_{ut} denote a harmonized knowledge outcome and $L_u = -\Delta I_u$ the loss of congruence between maps. A continuous-exposure specification is

$$K_{ut} = \alpha_u + \lambda_t + \beta \left(L_u \times \mathrm{Post}_t \right) + \theta' \mathbf{Z}_{ut} + \varepsilon_{ut}. \tag{11}$$

If the survey consists of repeated cross-sections rather than a respondent panel, α_u must refer to a consistently observed area or another valid repeated unit; respondent fixed effects cannot be introduced by treating different people as the same panel member. Survey weights and the geographical level of assignment should inform both estimation and uncertainty.

Interactions with baseline race, ethnicity, income, and English proficiency can test heterogeneity, but

their interpretation depends on whether the moderator is measured for the respondent or the area. A model with area minority share estimates contextual heterogeneity. It does not establish that minority respondents experience the estimated effect. Baseline values are preferable to contemporaneous measures that may themselves change through migration or the boundary revision.

Modern difference-in-differences methods make the assumptions behind such comparisons explicit (Callaway and Sant'Anna, 2021a). With continuous treatment, a slope across different exposure levels may require assumptions stronger than parallel trends between a treated and an untreated group (Callaway et al., 2021b). Multiple pre-periods should be used to inspect trends and assess sensitivity to departures from them (Rambachan and Roth, 2023). A statistically insignificant pretrend coefficient does not demonstrate that all relevant violations are absent.

The units of the coefficient also deserve explicit attention. If knowledge is coded from zero to one, a one-percentage-point decrease associated with a 0.10 decline in congruence corresponds to a slope of 0.10 with respect to congruence, or -0.10 with respect to congruence loss. This conversion prevents confusion between a percentage-point change in knowledge and a percentage change relative to the baseline. The precinct and Malaysian estimates reported here do not estimate that knowledge slope.

8 Discussion

The strongest new empirical finding is the positive association between U.S. precinct reassignment and House roll-off within a common district and election. It survives adjustment for population composition and weighting by precinct size. The evidence is consistent with the proposition that maintaining an established relationship with an incumbent reduces the informational cost of completing the local contest. Published studies of knowledge and local coverage supply independent support for the broader mechanism through which electoral geography can shape what citizens learn.

The distributional argument requires two further distinctions. An unequal exposure to fragmented boundaries is different from an unequal response to the same exposure. A community may bear a greater total burden because it is more frequently divided, even if its response per unit of fragmentation is no larger. Conversely, equal geographical exposure may produce unequal consequences where access to independent local news differs. The inconclusive composition interaction in the precinct analysis does not rule out unequal exposure, and the published evidence on racial differences in overlap does not establish a stronger individual knowledge response.

The Malaysian findings show why participation outcomes cannot be treated as interchangeable. A voter may know little about a constituency representative yet cast a valid vote using a party cue. A voter with substantial political knowledge may intentionally cast an invalid ballot. Boundary disruption can also change campaign organization or polling arrangements without changing the ability to identify a representative. These pathways make ballot rejection a useful but indirect outcome for the information hypothesis.

The Hungarian evidence adds an institutional qualification. Audience alignment can improve the economic relevance of local reporting, but it does not guarantee editorial independence or minority access. If a local outlet's incentives are shaped by ownership or political advertising, greater congruence may not yield more informative coverage. A comparative theory should therefore model geographical alignment and the organization of media provision together, rather than regard an overlap index as sufficient across all political settings.

Several limitations define the scope of the findings. The public U.S. file lacks the full coverage and covariates of the published original study. Its fixed effects do not remove unobserved precinct-level selection into reassignment. The Malaysian panel follows constituency lineages whose populations may change when

territory changes; its treatment is measured by area, and its inference relies on only 13 jurisdiction clusters. The comparative discussion does not estimate a new Hungarian settlement-level effect. These limits identify the specific observations needed to test the full argument, without negating the positive evidence about reassignment or the established literature on local information.

The practical research priority is a linked design that observes population-based congruence, exposure to relevant coverage, knowledge, and participation on consistent geographical units. Ensemble comparisons can then address whether a community's exposure is unusual relative to feasible alternatives, while longitudinal outcomes address whether the exposure matters. Each component answers a different question, and the credibility of the combined argument depends on preserving that distinction.

9 Conclusion

District boundaries organize access to political information as well as electoral representation. The U.S. reanalysis finds a positive association between incumbent reassignment and House roll-off, while the Malaysian comparison yields small and uncertain changes in rejected-ballot rates. Published research independently connects congruence to coverage and candidate knowledge, and documents unequal exposure to fragmented representation.

The Information Congruence Index measures population overlap with administrative communities and media audiences. The ensemble-based design specified here, with the ALARM plans for the United States and GerryChain reference plans for Hungary and Malaysia, is the direct test of whether district lines cut marginalized communities off from local political information beyond what neutral alternatives would produce. Comparisons with feasible alternative maps, combined with direct measures of political learning, are what will settle the size of the informational costs of electoral boundaries.

A Reproducibility and data construction

The accompanying source package contains the analysis script, the input data used for estimation, machine-readable results, vector figures, an executed notebook, and the LaTeX manuscript. Input-file checksums and package versions are recorded in the results directory. The statistical tables and figures can be regenerated by running `code/analyze_extended.py` from the package. The notebook displays the same stored results and provides the commands required to rerun the analysis.

A.1 U.S. sample construction

The source file is `vtds_merged.dta`, available from the data link associated with Hayes and McKee (2012) on the author's research page. The package retains the original downloaded bytes under `hayes_mckee_2012.dta`. The all-zero-row test is applied across the entire record, so a genuine zero on the outcome alone does not lead to exclusion. The analysis then requires `contest=1`, `open=0`, positive `vtdsize`, and nonmissing values for the modeled variables.

Composition controls are included as continuous variables. The interaction specification contains main effects for reassignment and all three composition variables, their three reassignment interactions, and district–election effects. Conditional contrasts use the full estimated covariance matrix, including covariances among main and interaction terms. Calculating the uncertainty from the interaction coefficient alone would give incorrect intervals for those contrasts.

Table 6. U.S. variables used in the reanalysis

Source variable	Role in the analysis	Treatment
`rolloff`	Dependent variable	Retained in its supplied percentage-point units
`redrawn`	Reassignment indicator	Binary exposure
`blackper`	Population composition	Divided by 10 for interaction interpretation
`hispper`	Population composition	Divided by 10
`othper`	Population composition	Divided by 10
`stateyear`	Election stratum	Categorical effect; original numeric codes retained
`district`	District identifier	Interacted with stratum to construct 102 cells
`vtdsize`	Precinct size	Positive-value restriction; weight in column 4
`contest`, `open`	Sample restrictions	Contested races with returning incumbents

A.2 Malaysian geographical correspondence

The geographical inputs contain 166 constituencies in each map, including Labuan. The analysis excludes Labuan after validating the geometries and computing the cross-map correspondence. Intersection and union areas are calculated after projection rather than directly from longitude and latitude. The maximum-overlap check operates within jurisdiction and requires a one-to-one assignment, preventing two old constituencies from being matched to the same new constituency.

A matched constituency lineage should not be interpreted as a fixed set of residents. The comparison follows corresponding seats as their territories change. Consequently, the difference-in-changes coefficient combines any behavioral response with changes in the composition of the population voting in that seat. A population-preserving study would instead construct stable intersections of old and new boundaries and allocate election or survey outcomes to those units where the source data permit it.

The baseline cutoff places 51 lineages in the higher-turnover group and 114 in the lower-turnover group. At the 1%, 5%, and 20% cutoffs, the higher-turnover counts are 158, 89, and 25, respectively. These counts explain why a very low cutoff is a demanding robustness check: the comparison group becomes small and geographically selective. All estimated threshold models are retained in the machine-readable results rather than filtered by statistical significance.

A.3 A consistent geographical denominator

The tract count used in a national reference dataset must correspond to the states included in the districting analysis. The Census Bureau's 2020 entity tally lists 84,414 tracts for the 50 states and the District of Columbia, whereas the 44 multi-district states contain 82,946 tracts, including water-only entities (U.S. Census Bureau, 2022). These totals describe geographical inventories, not the number of nonempty, successfully linked observations in an outcome model. Population filters, map intersections, and survey matching will change the analytic count and should be documented separately.

Likewise, the number of congressional districts, ensemble plans, media markets, survey respondents, and election records are different dimensions of a study. None should be presented as a substitute for the sample size supporting a particular coefficient. For each model, the replication files should identify the observational unit, the usable observations, the geographical clusters, and the effective source of variation.

B Additional Malaysian estimates

Table 7. Threshold sensitivity in the Malaysian panel

Turnover threshold	Higher-turnover lineages	2013–2018	2013–2022
Greater than 1%	158	0.086	0.259
95% CI		[−0.204, 0.375]	[0.012, 0.506]
Greater than 5%	89	−0.040	0.079
95% CI		[−0.149, 0.069]	[−0.029, 0.187]
Greater than 10%	51	−0.041	0.067
95% CI		[−0.123, 0.040]	[−0.053, 0.187]
Greater than 20%	25	0.010	0.076
95% CI		[−0.207, 0.227]	[−0.072, 0.224]

Each post-period model uses 165 constituency lineages and jurisdiction fixed effects. Coefficients are percentage-point differences in changes in rejected-ballot rates. Intervals use clustered standard errors and t_{12} critical values.

The main continuous models use turnover divided by 0.10, which makes their coefficients comparable to a ten-percentage-point increase in the geographical exposure. This scaling does not transform territorial turnover into population congruence. The weighted specification uses baseline ballots rather than post-redelineation ballots to avoid allowing a post-treatment turnout change to determine the observation's weight. Leave-one-jurisdiction-out estimates are reported as point-estimate diagnostics because their purpose is to assess influence, not to supply an alternative set of significance tests.

References

Algorithm-Assisted Redistricting Methodology Project. (n.d.). 50-state redistricting simulations and frequently asked questions. https://alarm-redist.org/fifty-states/about/

Balles, P., Matter, U., & Stutzer, A. (2023). Television market size and political accountability in the U.S. House of Representatives. *European Journal of Political Economy*, 80, 102459. https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2023.102459

Bleyer-Simon, K., & Benedek, K. (2025). State capture of Romani ethnic media in Hungary. *European Journal of Communication*, 40(1), 23–36. https://doi.org/10.1177/02673231241282509

Brown, G. K. (2005). Playing the (non)ethnic card: Ethnicity and the electoral system in Malaysia. *Ethnopolitics*, 4(4), 429–445. https://doi.org/10.1080/17449050500348675

Callaway, B., & Sant'Anna, P. H. C. (2021). Difference-in-differences with multiple time periods. *Journal of Econometrics*, 225(2), 200–230. https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2020.12.001

Callaway, B., Goodman-Bacon, A., & Sant'Anna, P. H. C. (2021). Difference-in-differences with a continuous treatment [Working paper]. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2107.02637

Cooperative Election Study. (2021). Cooperative Election Study Common Content, 2020 [Data set]. Harvard Dataverse. https://doi.org/10.7910/DVN/E9N6PH

Cooperative Election Study. (2023). Cooperative Election Study Common Content, 2022 [Data set]. Harvard Dataverse. https://doi.org/10.7910/DVN/PR4L8P

Cooperative Election Study. (2025). Cooperative Election Study Common Content, 2024 [Data set]. Harvard Dataverse. https://doi.org/10.7910/DVN/X11EP6

Curiel, J. A., & Steelman, T. (2018). Redistricting out representation: Democratic harms in splitting zip codes. *Election Law Journal*, 17(4), 328–353. https://doi.org/10.1089/elj.2018.0528

Darr, J. P., Hitt, M. P., & Dunaway, J. L. (2018). Newspaper closures polarize voting behavior. *Journal of Communication*, 68(6), 1007–1028. https://doi.org/10.1093/joc/jqy051

DeFord, D., Duchin, M., & Solomon, J. (2021). Recombination: A family of Markov chains for redistricting. *Harvard Data Science Review*, 3(1). https://hdsr.mitpress.mit.edu/pub/1ds8ptxu/release/5

Department of Statistics Malaysia. (n.d.-a). Population table: Administrative districts [Data catalogue]. https://data.gov.my/data-catalogue/population_district

Department of Statistics Malaysia. (n.d.-b). Population table: Parliamentary constituencies [Data catalogue]. https://open.dosm.gov.my/data-catalogue/population_parlimen

ElectionData.MY. (n.d.-a). 2003 delimitation of Peninsular Malaysia (Parliament) [Data set]. https://electiondata.my/data-catalogue/peninsular-2003-parlimen/

ElectionData.MY. (n.d.-b). 2018 delimitation of Peninsular Malaysia (Parliament) [Data set]. https://electiondata.my/data-catalogue/peninsular-2018-parlimen/

ElectionData.MY. (n.d.-c). Parliamentary elections (PRU): Statistics [Data set]. https://electiondata.my/data-catalogue/headline-stats-federal/

Hayes, D., & Lawless, J. L. (2015). As local news goes, so goes citizen engagement: Media, knowledge, and participation in US House elections. *The Journal of Politics*, 77(2), 447–462. https://doi.org/10.1086/679749

Hayes, D., & Lawless, J. L. (2018). The decline of local news and its effects: New evidence from longitudinal data. *The Journal of Politics*, 80(1), 332–336. https://doi.org/10.1086/694105

Hayes, D., & McKee, S. C. (2009). The participatory effects of redistricting. *American Journal of Political Science*, 53(4), 1006–1023. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00413.x

Hayes, D., & McKee, S. C. (2012). The intersection of redistricting, race, and participation. *American Journal of Political Science*, 56(1), 115–130. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2011.00546.x

Hood, M. V., III, & McKee, S. C. (2010). Stranger danger: Redistricting, incumbent recognition, and vote choice. *Social Science Quarterly*, 91(2), 344–358. https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2010.00696.x

Huber, G. A., & Tucker, P. D. (2024). House members on the news: Local television news coverage of incumbents. *British Journal of Political Science*, 54(2), 503–513. https://doi.org/10.1017/S0007123423000480

Hungarian Central Statistical Office. (n.d.-b). Key data on settlements: Census 2022. https://nepszamlalas2022.ksh.hu/en/results/visualizations/key-data-on-settlements

Hungarian Central Statistical Office. (2026). Number and population of settlements by legal status, 1 January 2026 [STADAT table 8.1.2.2]. https://www.ksh.hu/stadat_files/fol/hu/fol0007.html

Jerit, J., Barabas, J., & Bolsen, T. (2006). Citizens, knowledge, and the information environment. *American Journal of Political Science*, 50(2), 266–282. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00183.x

Kenny, C. T., McCartan, C., Simko, T., Kuriwaki, S., & Imai, K. (2023). Widespread partisan gerrymandering mostly cancels nationally, but reduces electoral competition. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(25), e2217322120. https://doi.org/10.1073/pnas.2217322120

Kovalcsik, T., & Bódi, M. (2023). Geographical realignment of the Hungarian voting behaviour between 2014 and 2022. *Modern Geográfia*, 18(1), 59–77. https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.01.04

Kuriwaki, S. (2025). Guide to the cumulative common content of the Cooperative (Congressional) Election Study, 2006–2024. Cooperative Election Study. https://csmweb-prod-02.ist.berkeley.edu/sdaweb/docs/ces-cumulative-2024-v10/DOC/guide_cumulative_2006-2024.pdf

Lawrence, C. N., & Huffmon, S. H. (2015). Keeping up with the congressmen: Evaluating constituents' awareness of redistricting. *Social Science Quarterly*, 96(1), 65–75. https://doi.org/10.1111/ssqu.12130

McCartan, C., & Imai, K. (2023). Sequential Monte Carlo for sampling balanced and compact redistricting plans. *The Annals of Applied Statistics*, 17(4), 3300–3323. https://imai.fas.harvard.edu/research/smcredist/

McCartan, C., Kenny, C. T., Simko, T., Garcia, G., III, Wang, K., Wu, M., Kuriwaki, S., & Imai, K. (2022). Simulated redistricting plans for the analysis and evaluation of redistricting in the United States. *Scientific Data*, 9, 689. https://doi.org/10.1038/s41597-022-01808-2

MGGG Redistricting Lab. (n.d.). GerryChain documentation: Running a chain with ReCom [Software documentation]. https://mggg.github.io/GerryChain/user/recom/

Moskowitz, D. J. (2021). Local news, information, and the nationalization of U.S. elections. *American Political Science Review*, 115(1), 114–129. https://doi.org/10.1017/S0003055420000829

Myers, A. C. W. (2026). Press coverage and accountability in state legislatures. *American Political Science Review*, 120(1), 207–225. https://doi.org/10.1017/S000305542500022X

National Election Office of Hungary. (n.d.). Parliamentary elections 2014, 2018, 2022, and 2026: Official results and downloadable data. https://www.valasztas.hu/orszaggyulesi-valasztasok

Nielsen. (n.d.). ZIP code by DMA regions [Product documentation]. https://www.nielsen.com/dma-regions/

Niven, D., Combs, B. H., Norwood, C., Rossiter, K. E., & Solimine, M. E. (2022). The boundaries of confusion: Gerrymandering and racial disparities in state House and congressional district line congruity. *Social Science Quarterly*, 103(6), 1507–1518. https://doi.org/10.1111/ssqu.13213

Niven, D., & Solimine, M. E. (2022). Representing people and places: Castaway voters and the racial disparity in redistricting. *Election Law Journal: Rules, Politics, and Policy*, 21(2), 171–186. https://doi.org/10.1089/elj.2021.0032

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2022). Hungary: Parliamentary elections and referendum, 3 April 2022. ODIHR election observation mission final report. Warsaw, 29 July 2022. https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/6/523568.pdf

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2026). Hungary: Parliamentary elections, 12 April 2026. ODIHR needs assessment mission report, 15–18 December 2025. https://resources.osce.org/sites/default/files/documents/official_documents/2026/01/HUN%20parliamentary%202026_NAM%20report_21.01.2026.pdf

Ostwald, K. (2013). How to win a lost election: Malapportionment and Malaysia's 2013 general election. *The Round Table*, 102(6), 521–532. https://doi.org/10.1080/00358533.2013.857146

Ostwald, K. (2019). Electoral boundaries in Malaysia's 2018 election: Malapportionment, gerrymandering and UMNO's fall. In E. T. Gomez & M. N. Mohamed Osman (Eds.), *Malaysia's 14th general election and UMNO's fall: Intra-elite feuding in the pursuit of power* (pp. 86–110). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429318375-5

Rambachan, A., & Roth, J. (2023). A more credible approach to parallel trends. *The Review of Economic Studies*, 90(5), 2555–2591. https://doi.org/10.1093/restud/rdad018

Robinson, W. S. (1950). Ecological correlations and the behavior of individuals. *American Sociological Review*, 15(3), 351–357. https://doi.org/10.2307/2087176

Snyder, J. M., Jr., & Strömberg, D. (2010). Press coverage and political accountability. *Journal of Political Economy*, 118(2), 355–408. https://doi.org/10.1086/652903

Szeidl, A., & Szucs, F. (2021). Media capture through favor exchange. *Econometrica*, 89(1), 281–310. https://doi.org/10.3982/ECTA15641

Tanács-Mandák, F., & Horváth, A. (2025). The "hacking" of a mixed electoral system: A case study of Hungary. *Public Choice*, 204, 75–99. https://doi.org/10.1007/s11127-025-01296-z

Thevananthan, T. (2026). The Malaysian Election Corpus (MECo): Federal and state-level election results from 1955 to 2025. *Scientific Data*, 13, 190. https://doi.org/10.1038/s41597-025-06502-7

Thevananthan, T., & Chacko, D. P. (2025). The Malaysian Election Corpus (MECo): Electoral maps and cartograms from 1954 to 2025 [Preprint]. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2512.24211

U.S. Census Bureau. (2022). 2020 Census geographic entity tallies by state [Data set]. https://www2.census.gov/geo/docs/maps-data/data/geo_tallies2020/2020talliesbystate.xlsx

U.S. Census Bureau. (n.d.-a). 2020 American Community Survey five-year detailed tables: Group definitions [Data documentation]. https://api.census.gov/data/2020/acs/acs5/groups.html

U.S. Census Bureau. (n.d.-b). 2020 TIGER/Line shapefiles [Data documentation]. https://www.census.gov/geographies/mapping-files/2020/geo/tiger-line-file.html

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2025). Hungary: Opinion on Act LXXIX of 2024 amending certain laws relating to elections (CDL-AD(2025)018), adopted at the 143rd plenary session, 13–14 June 2025. https://docs-venice.coe.int/api/Document?pdffile=CDL-AD%282025%29018-e

Wong, C. H. (2018). Constituency delimitation and electoral authoritarianism in Malaysia. *The Round Table*, 107(1), 67–80. https://doi.org/10.1080/00358533.2018.1424075

Winburn, J., & Wagner, M. W. (2010). Carving voters out: Redistricting's influence on political information, turnout, and voting behavior. *Political Research Quarterly*, 63(2), 373–386. https://doi.org/10.1177/1065912908330728

A REVIEW OF THE CHALLENGES AND REALITY OF THE SUBJECTS OF EJA-EPT

Valéria Ribas Maia

PPGEPT, CTISM, Federal University of Santa Maria

ORCID ID: 0009-0001-4014-7782

Taiana Ávila Borges Figueiredo

PPGEPT, CTISM, Federal University of Santa Maria

ORCID ID: 0009-0008-7841-9115

Angela Isabel dos Santos Dullius

PPGEPT, CTISM Federal University of Santa Maria, Brazil

ORCID ID: 0000-0002-6590-1112

Abstract

This research addresses Youth and Adult Education integrated with professional and Technological Education (EJA-EPT) as an educational policy aimed at the social inclusion and professional qualification of subjects historically excluded from the education system. This modality has the potential to promote transformations in the living conditions of these subjects by articulating schooling and work-related education. However, most subjects in Youth and Adult Education integrated with professional and Technological Education (EJA-EPT) are marked by profound social, economic, and educational inequalities. They often had to leave school prematurely to enter the labor market and contribute to family income, compromising their continuity and permanence in education at the expected age**:**

Keywords: Youth and Adult Education; Professional and Technological Education; EJA-EPT, student retention; school dropout; educational policies.

Introduction

Youth and Adult Education integrated with Vocational and Technological Education (EJA/EPT) constitutes an educational modality that articulates the expansion of the educational level of young people and adults who did not complete basic education at the regular age. It is based on the integration of work, science, technology, and culture, aiming not only at qualification for the labor market, but also at comprehensive human formation and the expansion of opportunities for the social, political, and economic inclusion of individuals. However, the vast majority of EJA/EPT students are affected by profound social, economic, and educational inequalities, in which access to and retention in education did not occur at the expected age. The main reasons for school abandonment and dropout include the need for exhausting working hours, the burden of domestic responsibilities, physical exhaustion, and school curricula disconnected from the reality of these individuals. EJA/EPT constitutes a space of dispute between different conceptions of education, in which, on the one hand, the neoliberal logic prevails, oriented toward the training of workers to meet market demands, while, on the other hand, an omnilateral education is advocated, which understands work as an educational principle and seeks to promote the autonomy, citizenship, and emancipation of individuals.

In this context, despite representing an important advance in the integration of Youth and Adult Education with Vocational and Technological Education, PROEJA faced several challenges, such as institutional resistance, insufficient teacher training, curricular fragmentation, and high school dropout rates. Furthermore, according to Andrighetto, Maraschin, and (Ferreira, 2021), Vocational and Technological Education (EPT) became oriented toward technical training aimed at meeting market demands. In this context, the creation of PRONATEC in 2011 expanded access to technical education through short-term courses, but also contributed to the weakening of EJA and of the proposal for comprehensive worker education. The present research is justified insofar as it is essential to analyze EJA/EPT in Brazil in order to understand not only its advances in terms of inclusion and student dropout, but also the limitations and challenges imposed by structural contradictions in the world of work. It is understood that an increase in the number of individuals enrolling in EJA/EPT may contribute to ensuring access to basic education integrated with vocational training, thereby expanding opportunities for social inclusion, human development, and critical participation in the world of work, while

encouraging the adoption of inclusive methodologies that are responsive to diversity. In this context, the central research problem guiding this study is how to prevent the disengagement of EJA/EPT students from educational institutions.

The implementation of educational policies that articulate work and education demonstrates efforts to promote educational opportunities for young people and adults. In subsequent years, other pieces of legislation began to influence the configuration of EJA integrated with Vocational Education. Among these, Brazilian Law No. 13,005/2014, which established the National Education Plan (PNE 2014–2024), stands out. In Goal 10, the PNE established that at least 25% of enrollments in EJA at the elementary and secondary education levels should be offered in an integrated manner with Vocational Education. However, these policies face longstanding challenges, including insufficient funding, school dropout, and other difficulties, and have failed to achieve the established target and intended objective, demonstrating the fragility of policies aimed at expanding this educational modality.

Literature

Brazil is known as a country of diversity due to the richness of its cultural, ethnic, social, regional, and environmental differences. The historical formation of Brazil resulted from the contributions of Indigenous, African, European, and Asian peoples, who influenced customs, religions, cuisine, music, language, and ways of life. Thus, what is understood as diversity is extended to all differences, including those related to gender, ethnicity, and social class, which constitute fundamental references. We consider it essential to understand all the historical and social content that emerges from these relationships, particularly because “no one can construct their own identity independently of the identifications that others make of them” (Habermas,1983, p. 22). In the educational field, recognizing diversity means valuing the different trajectories, cultures, and identities of individuals, especially in Youth and Adult Education (EJA), which serves students whose life histories are marked by inequalities, early entry into the labor market, and school exclusion.

In addition to regional inequalities, the data show that educational difficulties mainly affect (IBGE 2022) older people, Black and Brown populations, workers experiencing social vulnerability, and residents of rural and peripheral areas. Some measures are decisive for the principles of equity and social justice, as advocated by (Saviani & Duarte, 2013), within the

historical-critical pedagogy, and reinforce the need to ensure objective conditions for learning. According to (Floss, M. et al.), the arrival of students referred by the Agronomic and Itacorubi Health Centers contributed to the pedagogical team's perception of the value attributed by these students to returning to their studies as a means of taking care of their health. (Floss & et al 2023; 139-145, p|).

> Within this context, people often experience happiness when returning to and resuming their studies, interacting with other realities and with other people, while, at the same time, the act of taking care of their health projects them toward the future through their return to classes, with perspectives of better living and working conditions, (Floss, et al.2023).

In their narratives, the students stated that they had returned to their studies because "I urgently need to stop drinking", "I am in a lot of pain", "I suffer a lot from anxiety". Gradually, other narratives emerged: "I feel so well that I even put on makeup to come to class today"; "I do not even remember my pain", "EJA was my salvation" (Floss et al 2023, 139-145 p). Thus, there are many barriers to be overcome by EJA-EPT students in order to enter the classroom and continue their studies and vocational training, many of which are related to personal and family factors. Pedagogical practices and management, as well as public policies for access and incentives, remain incipient, in addition to the curriculum, which can be adapted to specificities according to the reality of each individual, (Ricardo Antunes, 2009, p. 165) states that work "[...] constitutes the original, primary source of the realization of the social being, the protoform of human activity, the basic ontological foundation of human omnilaterality. In this context, discussing the challenges of the permanence of working students in EJA/EPT means reflecting on the very social role of education. More than training labor for the market, EJA/EPT should contribute to the comprehensive human formation of the individual.

Method

A bibliographic literature review was conducted. The SciELO, CAPES Journal Portal, and Google Scholar databases were consulted, as well as searches conducted through IBGE and INEP. The searches considered publications from 2019 to 2025. The following descriptors were used in combination: "Youth and Adult Education", "Vocational and Technological Education", "EJA-EPT", "student retention", "school dropout", and "educational policies".

Finding

The present review evidenced that individuals from diverse backgrounds enrolled in Youth and Adult Education integrated with Vocational and Technological Education (EJA-EPT) carry trajectories marked by school exclusion, social inequalities, economic difficulties, and multiple forms of vulnerability. Despite advances in public policies aimed at expanding access to education, challenges related to student retention, academic success, and the effective integration of basic and vocational education still persist. In this regard, it is essential to develop strategies that strengthen student retention and success, such as expanding student assistance policies, providing transportation and meals, promoting curricular flexibility, offering continuing teacher education, employing inclusive methodologies, and valuing the life experiences of individuals. Combating school dropout requires actions aimed at welcoming, inclusion, curricular flexibility, and social and pedagogical support for students. Ensuring access, retention, and completion of studies means promoting opportunities for human and vocational development, strengthening citizenship, and expanding prospects for social transformation and improvements in the quality of life of these individuals. Table 1 presents a synthesis of the main impact areas and possible actions to be undertaken, with the aim of ensuring accessibility and retention within the school environment.

Table 1 -Synthesis of the main impact areas and possible actions.

Impact Areas	**POSSIBLE ACTIONS**
Conditions for Retention	. Student assistance, transportation, food, childcare, and flexible schedules
Pedagogical Dimension	. Integrated curriculum, individualized monitoring, and contextualized methodologies
Welcoming and Inclusion	. Valuing trajectories, combating prejudice, and strengthening a sense of belonging.
Institutional Articulation	. Active outreach, teacher training (to work with diverse trajectories, ages, and experiences, and integration with public policies) Combating prejudice and discrimination

Prepared by the authors

Results

When relating this issue to school abandonment and dropout, it became evident that student retention depends not only on ensuring access to school, but also on the existence of social, economic, family, and pedagogical conditions that ensure the continuity of their educational trajectory. In this regard, it is essential to develop actions that contribute to overcoming the difficulties faced by students and foster their retention and completion of their studies. The retention of young people in EJA/EPT does not depend exclusively on the individual effort of students, but rather on institutional, pedagogical, social, and economic conditions that promote access, participation, and the continuity of their educational trajectory.

Discussion

1. Illiteracy in Brazil

It is not possible to analyze the Brazilian educational reality without considering the concerning situation of people who remain illiterate in the country. According to IBGE (2022), there are 203,080,756 people in Brazil. According to the results of the 2022 Demographic Census, of the 163 million people aged 15 years or older, 151.5 million were able to read and write a simple note, while 11.4 million were not. These data demonstrate that, despite advances in Brazilian education, illiteracy remains a major social challenge, particularly among the most vulnerable population and those with less access to schooling. In this regard, the Northeast region presents the highest illiteracy rates in the country, at 11.1%, being the only region with a rate above 10%. The lowest rates were recorded in the South (2.7%) and Southeast (2.8%) regions. The North presented a rate of 6%, while the Central-West recorded 3.3%. EJA has become consolidated as a public policy for inclusion and democratization of education, reaffirmed by the 1988 Federal Constitution and the 1996 LDB. It is understood that, historically, EJA in Brazil has been associated with compensatory and emergency policies, focused more on reducing illiteracy rates than on ensuring comprehensive and emancipatory education. According to Diret/Inep (2013-2024), a decrease in EJA enrollment rates can be observed; however, with regard to EJA-EPT, there was a significant increase during this period. The reduction in demand for EJA generated a cascading effect, due to the need for individuals to prioritize work, as well as perform household tasks or care for children, older adults, or people with disabilities. In this context, millions of Brazilians leave school, and with fewer students, many classes are closed, making access even more difficult for those who wish to return to their studies.

Within this context, EJA cannot be considered in isolation, as if simply restoring an individual's access to school were sufficient. It is necessary to consider the purpose of this schooling, its connections, its relationship with school life and the world of work, and the construction of the transformation of the human being as a whole. (Freire,1996) Those who teach learn by teaching, and those who learn teach by learning. It is within this context that the integration between EJA and Vocational and Technological Education (EPT) acquires importance, giving rise to the National Program for the Integration of Vocational Education with Basic Education in the Youth and Adult Education modality (PROEJA). The program represents a concrete

attempt to articulate general education and vocational training, overcoming the historical duality that separated academic knowledge from technical knowledge.

2. National Education Plan (PNE) – GOAL 10 (2014–2024)

The PNE determined that at least 25% of EJA enrollments at the elementary and secondary education levels should be offered in an integrated format with Vocational Education. In 2024, INEP (2024) indicated the percentage of enrollments in Youth and Adult Education (EJA) offered in an integrated format with Vocational and Technological Education (EPT); however, it was not possible to achieve the target of offering at least 25% (twenty-five percent) of educational enrollments in this format. In this regard, it is understood that the lower the number of enrollments, the more evident the inequalities in the country become.

3. New National Education Plan (PNE) – GOAL 12 (2026–2036)

With the approval of the new PNE, through Brazilian Law No. 15,388, of April 14, 2026, which establishes the guidelines, objectives, goals, and strategies for the 2026–2036 decade (with a ten-year validity period beginning on the date of its publication), the educational goals were reorganized. The former Goal 10 of the 2014–2024 PNE was incorporated into the new plan within the goals addressing Youth and Adult Education (EJA) and Vocational and Technological Education. Accordingly, the new PNE maintains the commitment that 25% of EJA enrollments at the elementary and secondary education levels be offered in an integrated form with vocational education, through Goal 12.c. This provision reaffirms the importance of integrating basic education and vocational training in order to expand educational opportunities for young people, adults, and workers and to contribute to comprehensive human development by articulating scientific, technological, cultural, and vocational knowledge.

4. Differences Between School Abandonment and Dropout

According to (Evaristo,2017), a young person who is disconnected from the education system represents a problem that extends far beyond the physical boundaries of the school and becomes a social issue. To better understand this problem and seek the most appropriate solution, it is first necessary to distinguish between the concepts of school abandonment and school dropout. Although these terms are often used interchangeably, they refer to different situations in which students leave school. Failing to attend classes during the academic year characterizes school abandonment. In contrast, when a student,

whether they have passed or failed, does not enroll to continue their studies in the following year, this situation is understood as school dropout.

(Fernandes, 2010) points out that "dropout is not a sudden act, but rather the result of a slow process of student disengagement from school." As previously discussed, young people who drop out of school, in most cases due to economic or family-related reasons, are influenced by external factors that require an active and direct approach from school administrators to prevent both school abandonment and dropout. Negative interactions with teachers, learning difficulties, grade repetition, prejudice, and emotional issues experienced during adolescence may also contribute to school dropout.

In this regard, making school a more engaging and attractive environment for students is a fundamental step toward ensuring their continued participation in the educational setting. Findings from the literature demonstrate that the limited integration between Youth and Adult Education (EJA) and Vocational and Technological Education (EPT) remains a challenge for guaranteeing the right to education and reducing inequalities. Therefore, EJA-EPT must ensure access, retention, and completion through public policies and actions that provide social, economic, and pedagogical conditions appropriate to students' needs.

References

Andriguetto, M. J.; Maraschim, M. S.; Ferreira, L. S. EJA-EPT policies in Brazil: rise, stagnation, and silencing. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, Araraquara, v. 16, n. 3, p. 2179-2198, July/Sept. 2021. e-ISSN: 1982-5587. DOI: https://doi.org/10.21723/riaee.v16i3.13544

BRASIL. Ministry of Education. Secretariat for Continuing Education, Literacy, Diversity and Inclusion. *Diversity in education: reflections and experiences*. Brasília: MEC/SECADI, 2013.

BRASIL. National Institute for Educational Studies and Research Anísio Teixeira (Inep). *School performance rates 2023: statistical notes*. Brasília, DF: Inep, 2024. Available at: https://www.gov.br/inep/pt-br/acesso-a-informacao/dados-abertos/indicadores-educacionais/taxas-de-rendimento-escolar. <Accessed: 10 May 2026>.

BRASIL. Law No. 15,388, of April 14, 2026. Approves the National Education Plan (PNE) for the 2026–2036 decade. *Official Gazette of the Federal Government*, Brasília, DF, April 15, 2026. Available at: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2023-2026/2026/lei/l15388.htm. <Accessed: 26 Sept. 2026>.

BRASIL. (2011) Law No. 12,513, of October 26, 2011. National Program for Access to Technical Education and Employment – PRONATEC, amending Laws No. 7,998, of January 11, 1990, No. 8,121, of July 24, 1991, and No. 10,260, of July 12, 2001. <Accessed on 22 May 2026>.

BRASIL. Law No. 13,005, of June 25, 2014. Approves the National Education Plan – PNE and provides for other measures. *Official Gazette of the Federal Government*: Section 1, Brasília, DF, June 26, 2014.

BRASIL. Law No. 9,394/1996. *Law of Guidelines and Bases of National Education*. 1996.

Floss, M. et al. Is returning to school a matter of health? Networking between Primary Health Care and Youth and Adult Education in Florianópolis-SC. Vol. 5, n. 3, p. 139-145 | September/December/2023.

Freire, Paulo. *Pedagogy of autonomy: necessary knowledge for educational practice*. São Paulo: Paz e Terra, 1996.

Harbemas, Jurgen. *For the reconstruction of historical materialism*. São Paulo: Brasiliense, 1983.

Evaristo, Macaé. *Parliamentary profile*. Legislative Assembly of Minas Gerais. Available at: ALMG – Macaé Evaristo. https://www.almg.gov.br/deputados/macae-evaristo/28873?utm_source=chatgpt.com. Accessed on: May 24, 2026.

Fernandes, Reynaldo. *Secondary education: how to increase attractiveness and prevent dropout?* São Paulo: Instituto Unibanco, 2010.

IBGE. *Continuous National Household Sample Survey*. 2022.

Manfredi, S. M. *Vocational Education in Brazil*. São Paulo: Cortez, 2002.

Saviani, D.; Duarte, N. *Historical-critical pedagogy and class struggle in school education*. Campinas: Autores Associados, 2013.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Absenteeism: Consequences for the Organization

Luiz Fernando Perin, Business school, Faculdade de São Marcos, Brazil,

https://orcid.org/0009-0000-6034-7442

Uiliam Hahn Biegelmeyer, Phd, Faculdade de São Marcos, Brazil,

https://orcid.org/0000-0002-8656-9809

Maria Emilia Camargo, Phd,Universidade Federal de Santa Maria,Brazil,

https://orcid.org/0000-0002-3800-2832

Alice Munz Fernandes, Phd,Universidade Federal do Pampa,Brazil

https://orcid.org/0000-0003-3023-605X

Nilton Soares Formiga,Phd, Universidade Potiguar, Brazil,

https://orcid.org/0000-0003-4907-9736

Andrea Cristina Femiano Fidelis, Phd, Universidade Potiguar,Brazil

https://orcid.org/0000-0003-0089-3681

Abstract

The issue of absenteeism is increasingly present within organizations, generating great concern among managers, since employee absences negatively impact productivity and product costs. The overall objective of this research is to verify why people are absent from work and what consequences absenteeism generates for the organization. Therefore, the following specific objectives were outlined: to identify the main factors that cause absenteeism; to verify the impacts of absenteeism on productivity; and to evaluate strategies to minimize absenteeism. To provide a foundation for understanding absenteeism, the topics of human resource management and quality of work life (QWL) were also addressed, as they are complementary subjects to the proposed study. The data approach in this research is both qualitative and quantitative, of an applied nature. Regarding the method, exploratory and descriptive research was used, employing a case study for data analysis and contextualization. A closed-ended questionnaire was used with employees of a metallurgical company in the Serra Gaúcha region, in addition to a semi-structured interview with the human resources manager. The results were analyzed and compared with the literature review.

Keywords: People management. Quality of life at work. Absenteeism .

Introduction

The term absenteeism began to be used after the Industrial Revolution; however, employee absences have been occurring for much longer. During the slavery period in ancient Egypt, people who did not show up for work were severely punished in an attempt to make them more diligent and serve as an example to others. Over time, along with the evolution of society, the employers' perspective changed, replacing harsh punishments with milder ones. Currently, the most common way organizations reduce absenteeism is by seeking to motivate and engage workers, acting preventively rather than remediating.

Absenteeism means an employee's failure to show up at their workplace during the period they should be performing their duties. Absence can be for extended periods, such as days, weeks, or even months, but it can also be due to simple lateness or early departures, since the worker will not be producing during that absence. When an employee does not show up for work, it causes negative consequences for the company, mainly in reduced productivity and a lack of quality in products and services. Absence also implies problems for the employee themselves, as there will be salary deductions in cases of unjustified absences, in addition to the risk of dismissal in case of recurring absences.

There are several factors that cause absenteeism. Among the most common are illnesses, lateness and early departures, family problems, personal problems, financial problems, transportation problems, excessive pressure for results, impossible goals, work overload, unprepared management, lack of career plan, disorganization, troubled relationships, lack of ethics, poor communication, unhealthy work environment, among others. Lee and Ericksen (1990) explain that absenteeism is directly related to job satisfaction, where the employee's absence can be seen as a way to escape existing problems in the work environment.

Daft (1999) reports the importance of identifying the causes of absenteeism, because only after they are identified will it be possible to seek the necessary actions to remedy them. To reduce absenteeism, the worker needs to be aware of their importance within the organization and the problems that their absence will cause. Penatti Filho (2006) adds that the causes of absenteeism are psychological, physical, or environmental in nature, and it is up to managers to detect and act upon the factors found.

Fernandes (1996) highlights that quality of work life (QWL) also impacts employee satisfaction and motivation. Conceptually, QWL seeks to reconcile the interests of employees and companies by offering appropriate working conditions for task completion. Organizations that strive for employee satisfaction and well-being experience fewer absences and consequently higher productivity.

This study has the general objective of verifying why people are absent from work and what consequences absenteeism generates for the organization. To this end, the following specific objectives were outlined: to identify the main factors that cause absenteeism; to verify the impacts of absenteeism within the organization; and to evaluate strategies to minimize absenteeism. Therefore, through the proposed objectives, the aim is to answer the following research question: why are people absent from work and what are the consequences absenteeism generates for the organization?

According to Gerhardt and Silveira (2009), regarding objectives, exploratory analysis seeks to provide greater familiarity with the problem and also to identify the causes that contribute to the occurrence of events. Therefore, it aims to clarify the reasons why the phenomenon occurs, through the results obtained in the research. Gil (2002) adds that objectives are essential for the exploration to follow the desired path. The general objective refers to the management of the research, that is, the central idea of the work, while the specific objectives envision what should be obtained in each phase, contributing to the achievement of the general objective.

To justify this research, it is important to note that this is a matter of extreme importance, which can help organizations find solutions to absenteeism, making them more productive and qualified. With strong market competition and increasing globalization, the issue of absenteeism is becoming increasingly present within organizations. Absenteeism is generating numerous concerns for managers, after all, it has a direct impact on company productivity and product costs.

The following chapters are structured, beginning with a literature review, providing a foundation for people management, quality of work life (QWL), and absenteeism. Relating these topics, the detailed methodology of the final course project (TCC) will then be explained.

Literature

This chapter will present the main concepts that underpinned the development of this research. These are foundations related to human resource management, quality of work life (QWL), and absenteeism. Considering the objectives proposed by the project, the topics and their segments will support the researcher in compiling ideas, knowledge, and suggestions.

2.1 Human Resource Management

According to Vilas (2009), the human resources department consists of developing practices for the processes of planning, organizing, directing, and controlling people in an organization. These processes promote more efficient employee performance, with the aim of achieving organizational and individual objectives, directly or indirectly related to the company.

Historically speaking, Caldas (2015) mentions that, with the emergence of classical management theory and bureaucracy theory, the process of standardizing people management, based on authoritarianism, began. The personnel department was the first major historical design of the people management model. On the company's side, there was significant control of procedures and tasks, a type of paternalistic and authoritarian authority. On the employees' side, there was low workforce qualification, but great obedience to the orders received (LACOMBE; BENDASSOLLI, 2004).

After the end of World War II, industries, transportation, and the media began transformations that intensified. Organizations started seeking professionals based on their qualifications, developing, motivating, and evaluating them. It is through this process that the best professionals are found (MELO, 2012).

The first human resources departments emerged during the neoclassical industrialization period, also known as the post-war period, replacing industrial relations departments with more specialized responsibilities such as recruitment, selection, training, and employee evaluation. Studies on human behavior in organizations increased significantly during this period, incorporating topics such as leadership, motivation, conflict resolution, participation in decision-making, well-being, leisure, and health (TONELLI; LACOMBE; CALDAS, 2002).

According to Ulrich (2001), managers used to view the role of human resources simply as an executor of operational functions. HR focused only on managing routine activities, such as payroll and other mechanized tasks, without participating in the strategic part of the company. Starting after the Second World War, personnel management began to focus more on working conditions, the benefits provided to its employees, and assisting managers and directors in their decision-making (GIL, 2001).

In the old way of managing, employees were seen only as standardized machines, being treated as mere production resources (COSTA, 2010).

Chiavenato (2010) follows the same line of reasoning and mentions that human resource management is ceasing to be a department focused on the past, based on the traditional model and retrograde thinking, to establish itself in an area inclined towards the future and the destiny of the organization. This will be human resource management for the present and the future, but for this to happen, old mental models need to be overcome. Through this new vision, organizations will begin to view people as beings endowed with intelligence, knowledge, and skills, thus becoming new partners of the organization. This new perspective on people management will provide a competitive advantage over other organizations that still insist on working under the traditional management model (VILAS, 2009).

According to Claro and Nickel (2002), further emphasizing the changes that have occurred over time, the human resources department has evolved from a simple personnel department into a transformation department within the organization, providing changes and offering support when they are implemented. The work performed by employees should not be considered merely as an activity aimed at production, but also as a very important factor in human relations and society as a whole (SILVA, 2007).

According to Martin (1996), HR has assumed a new vision and new responsibilities within companies. Toledo (1986) adds that HR is the area of administration that develops all actions that seek to integrate the worker within the characteristics of the company, resulting in increased productivity. The human resources professional needs It is important to know how to differentiate and understand the people you work with, as they have different personalities , cultures, life stories, and profiles. In addition to different personal characteristics, individuals have different

characteristics related to work, such as knowledge, experience, skills, and abilities appropriate to the management of organizational resources (RIBEIRO, 2005).

The author Coutinho (2006) emphasizes that human resource management is based on the fact that an organization's performance depends profoundly on the contribution of the people who compose it and on how they are organized, stimulated, trained, how they are treated in the work environment, and the importance of a positive organizational climate. Human resource management also addresses how the company hires and manages people. These activities involve performance evaluation, training, development, and employee retention. Furthermore, individual negotiation processes and negotiations with groups of employees affiliated with unions are also related to human resource management (BOXALL; PURCELL, 2003).

Training is one of the main ways to develop employees' skills, adapting them to the needs of the tasks and the organizational culture of the company. Training can be defined as a set of actions that seek to achieve certain objectives, guidelines, and adaptation within the organization's culture, aimed at the training, updating, and development of employees. The more knowledge and skills people have, the higher their qualifications will be, bringing personal and organizational benefits. Companies are always seeking productivity and efficiency in results; therefore, employee training is crucial for achieving objectives (SOUZA, 2011).

There is a relationship between the goals of individuals and the goals of companies; therefore, it is up to the human resources department to act as an intermediary in this process, knowing how to leverage the positive aspects of both sides for the greater good, the success of the organization. It is worth noting that individuals join an organization expecting their personal satisfaction to outweigh their efforts. The organization, in turn, expects each individual's contribution to be greater than the costs generated by their presence within the company (ORLICKAS, 2002).

Xavier (2006) emphasizes the importance of managers knowing the needs and expectations of the people they work with. Based on the knowledge acquired, strategies can be created to engage employees, generating a productive agreement that helps achieve goals.

For a company to be successful, it must consider its entire organizational structure, not just its financial resources. Within the organizational structure, there is also human capital, which is of

essential importance, as it is people who have the capacity to think. With the imminent globalization of business and market competition, the watchwords have become productivity, quality, and competitiveness (Chiavenato, 2000).

Human resource management should not only benefit the company's clients or users, but all members who participate directly or indirectly in the organization. This group of members consists of suppliers, employees, third parties, managers, directors, clients, users, investors, capitalists, intermediaries, among others. Whenever possible, companies should also benefit the most disadvantaged communities and society as a whole (CHIAVENATO, 2011).

According to Fleury (2000), companies are investing in gender and racial diversity, recruiting more women and Black people to join their workforce. When companies hire employees, they seek to meet their needs through the service provided by those individuals, always aiming for profit and organizational growth. In addition to company growth, the offering of new jobs contributes to societal development. Migliolli (2018) complements this by emphasizing the importance of companies investing in diversity-related practices, as well as their concern for social responsibilities.

Currently, organizational environments are made up of cultural diversities, challenging the people management model that traditionally values a uniform organizational culture. The intention was for the profile of the working class to be homogeneous without differentiation; however, with the need for specialization on the part of employees, a heterogeneous organizational model is increasingly being adopted (CASTRO; PEZARICO; BERNARTT, 2019).

According to Mascarenhas (2008), human resource management has the duty to align the company with the external environment, analyzing competitors and market competitiveness, in order to develop the company and make it capable of achieving its desired objectives. Also within the external environment, it is very important to understand the culture in which the company is embedded, as the company and society need to complement each other. In addition to the external environment, the internal environment must also be aligned with the company; after all, only through internal knowledge can strategies be defined to increase productivity and organizational development.

Companies possess diverse knowledge acquired throughout their existence, providing competitive advantages over their competitors. Employees, in turn, possess skills and professional experiences that may or may not be being used by companies. While companies transfer their knowledge to people, making them more prepared and suited to organizational needs, people also transfer their learning to companies. This exchange of knowledge and experiences helps in facing new challenges, whether personal or professional (DUTRA, 2002).

2.2 QUALITY OF LIFE AT WORK (QWL)

Although the pursuit of quality of life at work began around the 1950s, the term "quality of life at work" (QWL) was only coined in the 1970s. QWL originated due to the success of companies that already used management techniques focused on employee well-being. Over time, the search by workers for comfort and satisfaction in the work environment became increasingly visible (Chiavenato, 2004). Limongi-França (2012) adds that the academic and business sectors have increased their interest in the topic of quality of life at work. In addition to factors directly related to worker satisfaction, another relevant factor is the impact that technological growth is having on labor relations.

According to Ramos (1995), the main objective of QWL is to keep employees motivated, addressing the needs and aspirations they naturally possess. Quality of life can be defined as the harmony between various factors, such as work, leisure, health, family, sex, and spiritual development.

Expanding on this topic, Timossi (2009) mentions that several models have been developed to identify the main factors that influence quality of life at work.

Limonge - France (1996) developed another model for QWL called the Biopsychosocial and Organizational Model (BPSO). This model exhibits a broader system and consists of a set of indicators used to analyze the quality of work life in companies.

Davis and Werther (1983) mention other factors that influence QWL and make employees more engaged with their job and the company. Among the main ones, they cite supervision, benefits, adequate remuneration, career plan, and working conditions. Bom Sucesso (1997)

follows the same line of thought and cites other factors that influence the quality of life at work and that require special attention from companies: the image that the company presents to society, employee self-esteem, pride in the work done, and the balance between work and leisure time.

According to Jimenez (2014), QWL can be conceptualized as a management tool focused on employees, with the purpose of making the work environment healthy and conducive to employees performing their tasks efficiently. Moretti (2007) adds that quality of life at work is related to the well-being of employees, therefore it is up to managers to keep them motivated and satisfied with their work.

Internal *marketing* is also considered a tool to improve the quality of life at work, as it consists of developing techniques aimed directly at the internal audience . Companies that practice *internal marketing* have several advantages over others, since employees are aligned with the organization's objectives. One of the premises of *internal marketing* is that employees should be considered as internal clients of organizations who need satisfaction, motivation, and a healthy work environment in order to produce quality work for the end customer (BEKIN, 2004).

Employees seek satisfaction in the work they perform, while companies seek increased productivity and quality generated by employee satisfaction. Human beings are endowed with physiological and psychological needs; therefore, it is necessary for companies to understand and meet these needs through a good work environment, since employees spend a large part of their day inside the company (VARGAS, 2010).

According to Gonçalves (2000), when discussing QWL (Quality of Working Life) in family businesses, the complexity of the topic becomes apparent, considering that these companies present several unique characteristics. Their culture is a direct reflection of the values of their owners, completely influencing the type of management used and decision-making. According to Donnelley (1976), family businesses are defined as organizations whose management control is held by members of the same family. Bornholdt (2005) adds that assigning managerial positions to family members, who typically lack the necessary technical skills, leads to flawed decisions that harm company productivity.

Still within the theme of family businesses, Souza (2010) highlights that disagreements among family members directly impact relationships with employees, harming the work

environment as a whole. Generally, within this type of company, family interests are placed above business interests. Vidigal (1996) adds that these characteristics cause various conflicts of interest, such as family conflicts, conflicts regarding ownership, and conflicts related to the control and management of the company, harming relationships and the organizational environment. Conflicts negatively affect the physical and mental health of employees, as well as job satisfaction and the level of QWL (DESCANIO, LUNARDELLI, 2007).

According to Ferreira, Alves, and Tostes (2009), current QWL policies have a mitigating and compensatory character, meaning they only momentarily alleviate the problems caused by the intensification of work in the current scenario. For Padilha (2010), QWL practices are being used only as a safety valve, acting as a kind of analgesic to minimize the discomfort generated by poor work environments, without addressing the true root causes of organizational problems. Within this current context, companies are creating beautiful and attractive spaces to try to minimize the sacrifices generated by work. Areas related to sports and leisure are being implemented in order to make QWL more satisfactory for employees (PADILHA, 2008).

According to Prestes (2017), there is a constant search for improvements in QWL (Quality of Working Life). In 2011, the National Policy on Occupational Safety and Health (PNSST) was published, with the aim of promoting health and improving the quality of life of employees. The PNSST emerged to ensure workers are protected from accidents and health risks within an organization. In addition to establishing guidelines for worker health, the National Policy on Occupational Safety and Health includes programs that help employees understand institutional practices, both individually and collectively.

Despite the association between QWL (Quality of Working Life) and job security, the benefits are much broader, since employees become more motivated, participate in decisions, and disseminate knowledge (LIMONGI-FRANÇA, 2012).

2.3 Absenteeism

Absenteeism means the habit of not showing up for work or all absences from work. work. Organizations have contracts, supported by laws, that establish how employees should attend

work, specifying the days and times the employee must be present at work (AGUIAR; OLIVEIRA, 2009).

According to Quick and Lapertosa (1982), the term absenteeism originates from a model of agricultural exploitation where an agent acted as an intermediary between the farmer and the landowner. The expression was widely used when landowners migrated to the cities and left the hard work of the farm to employees. Over time, the term absenteeism has changed and today it is used to refer to absence from work, when attendance is mandatory.

According to Bassi (2010), absenteeism is the expression used to indicate Employee absenteeism, highlighting recurrence and other key characteristics. time span of absences. Therefore, absenteeism is understood to be determined by absence from the work environment, which could include, for example, absences due to illness, absences for personal reasons, engaging in other activities during working hours, or extending breaks. Lunch, snacks, and rest breaks, and being absent without permission. Absenteeism constitutes the sum of the periods in which employees are not at work, whether due to absence, leave, or some other reason. Tardiness. Absence from work is directly linked to low productivity, which ultimately reflects negatively on the company's results (NETO, 2006).

Jorge (1995) views absenteeism as absences from work due to unjustified absences and absences due to medical leave, that is, unscheduled absences. Vacations are excluded from this group, as they are considered planned absences within a work schedule, where the employer can organize this absence in advance within the workforce.

Absenteeism rates can increase due to the so-called "cascade effect," which consists of problems generated by the redistribution of other team members to meet the needs created by the employee's absence. The dissatisfaction of other employees also affects turnover rates, which in turn leads to higher costs for organizations (MARTINATO, 2010).

According to Affonso (2014), absenteeism is considered the main factor indicating employee dissatisfaction or maladjustment to their work. An employee's failure to appear at their workplace clearly points to a lack of fulfillment of their expectations. Antunes (2015) adds that

absenteeism is present in various work classes, such as industrial classes, rural classes, salaried jobs, outsourced jobs, and temporary jobs.

For a company, having employees does not mean they will work the entire workday. Employee absenteeism causes several problems and distortions related to productive capacity, as many delays in product delivery are due to decreased productivity caused by a lack of manpower. The opposite of absenteeism is presence, that is, the time the employee spends at work. Furthermore, delivery times and operational costs are usually calculated based on presence (SIQUEIRA, 2013).

2.3.2 Reasons for absenteeism

The most well-known causes of absenteeism are forced postures, unhealthy working conditions and ergonomic problems, strenuous movements mandated by the job, psychological pressure, pressure for results, unattainable goals, lack of infrastructure, poor work environment, tension, and constant fear of losing one's job. Absenteeism is not linked to negligence or laziness on the part of workers, but rather to work-related problems, considered an indicator of low quality of life for the employee (ALVES, 1996).

The likely factors that generate absenteeism may include inhumane working conditions, lack of ethics, workplace harassment, stress, depression, lack of autonomy, and lack of identification with the work. An employee who only works on a small part of the process, without understanding the company as a whole, does not know the true meaning of their work, missing the opportunity to interact and improve their activities. In this way, the individual ends up dissatisfied, demotivated, and automatically moves towards absenteeism (LACH, 1999).

Zapelini (2002) mentions that, according to research, a deficient work environment has a direct impact on absenteeism and turnover in organizations. Each company has its own defined work methods based on its culture; therefore, the level of absenteeism is relative and varies from one organization to another. Also related to the work environment, Balerini (2003) states that workers exposed to heat, noise, vibrations, chemicals, and a lack of ergonomics are much more prone to developing illnesses, which directly affects absenteeism.

Jucius (1979) cites several other reasons that cause absenteeism in organizations, such as repetitive activities that generate occupational diseases over time, poor working conditions, and other related problems. Personal matters also have a significant impact, such as the negative influence of others, family problems, and even bad weather. Furthermore, social and economic problems also increase absenteeism levels in companies.

As seen above, there are many reasons why people are absent from work, but, according to Nogueira and Azevedo (1982), a very common practice is for employees to not show up for work and bring medical certificates, even if the reasons are not health-related. According to the legislation, medical certificates usually excuse absences, allowing unscrupulous people to take advantage of the situation. This practice ends up generating doubts among managers, as they cannot know if the employee is really sick or if they just want to be absent from work for any reason.

2.3.4 Impacts of absenteeism on companies

Aguiar and Oliveira (2009) describe the various causes and consequences of absenteeism in an organization. This generates great concern among business owners, as it impacts the quality of services and products offered, overburdens and demotivates present employees, causes delays in deliveries, and reduces productivity. In addition to the consequences for productivity, there is also demotivation among employees who are usually present at work, since they have to compensate for the absences of others with more effort and without rewards (SUKUMARAN; ALAMELU, 2014).

The main impact that absenteeism generates for the organization is directly related to costs, which, in turn, are divided into two... Groups: financial and economic. Financial costs are direct costs and These tasks relate to hiring, training, firing, and other aspects of the process. An organization that meticulously follows all these steps can generate costs equivalent to two projected salaries per position, without... Consider the cost of dismissal, which varies as it depends on the length of time. Worked, cost of notice period, 13th salary and termination penalty. Thus, one can get an idea of the great impact that absenteeism can generate in relation to organizational costs (ECKERT, 2011).

Silva (2014) highlights that absenteeism also generates indirect costs for the organization, as it has a direct impact on reduced productivity, increased production costs, lower quality products and services, disorganized activities, limited performance, inefficient work, and organizational problems.

Regarding the cost factor, Dutra (2009) mentions that this is the main impact generated by absenteeism, as the drop in sales and profits is caused by the increase in production costs. Costs increase due to the low productivity generated by absenteeism, since employees are absent and cannot perform their tasks. This absence from work triggers several extra costs, such as training costs, costs related to employee turnover, and costs associated with increased overtime. These extra costs are directly included in the final price of the product, negatively impacting the company's sales.

In addition to the previously mentioned impacts of absenteeism, such as high costs, low productivity, poor quality products , and delivery delays, Kotler (2002) discusses customer satisfaction. When a product or service is offered, the customer expects to receive it with quality and within the stated timeframe. The purchasing experience can generate pleasure, but if it does not meet expectations, it can lead to dissatisfaction and loss of customer loyalty. Almeida (1995) adds that customer satisfaction is a relationship between what the customer expected to receive and what they actually received.

2.3.5 Strategies to minimize absenteeism

Chiavenato (2000) emphasizes that motivation for attendance can be achieved through practices such as rewards for those who do not miss work and punishments for those who contribute to absenteeism. Motivation and satisfaction are essential for presence at work. The worker must have needs, desires, values, and interests that lead them to act in a committed way towards their tasks and the company, striving to achieve their professional satisfaction goals (SIQUEIRA, 1984).

Novais and Cardoso (2008) state that organizations need to seek alternatives that can fulfill the professional ambitions of their employees, improving their quality of life through economic and social incentives, in order to try to retain their workforce. Motivation represents a natural desire of individuals who engage in work tasks, considering the satisfaction it

can offer. People are looking for positions that can provide them with fulfillment, as well as being respected as individuals and valued through recognition of their work. (BERGAMINI, 2008).

According to Corrado (1994), another way to boost employee motivation is through *internal marketing* , since companies that use this tool have a higher level of commitment from their employees, which automatically generates greater quality and productivity. Prepared and motivated employees help companies reduce absenteeism rates (DESSLER, 2003).

Chiavenato (2004) also mentions other factors that managers should work on in order to motivate employees and make them more satisfied, more diligent, and more productive. Among the main factors are hygiene factors, working conditions, including physical conditions, benefits offered, salaries commensurate with the functions, and ethics in relationships. Hirschfeld (2002) adds that for the absenteeism rate to be reduced, employees need to have positive perceptions of the company where they work.

According to Shahid and Azhar (2013), those responsible for employee management should be aware that a good work environment helps keep them engaged in the organization's objectives. Engaged employees are more responsible and have fewer absences from work, thus delivering better results for the company, increasing productivity, generating more profits, and satisfying the customer. The more engaged the worker is, the lower the production cost will be, as fewer expenses will be generated by absences or resignations (BAKKER, 2011).

Alves (2011) emphasizes that organizations are introducing Quality of Life at Work (QWL) programs, where it is possible to develop and motivate employees. A healthy work environment is of paramount importance for employees to perform their tasks with commitment and quality. Communication is a very important factor in having a good work environment, because when expressed correctly, it generates trust, learning, mutual respect, and creates a bond between the parties involved. Communication also consists of knowing how to listen to the ideas of others in order to improve interpersonal relationships and achieve the proposed objectives (CUNHA, 2007).

According to Souto (1980), organizations that value their employees, prioritizing their safety and satisfaction, exhibit a lower absenteeism rate. Through this appreciation, employees feel more important and supported by the company. In-house services also help companies minimize absenteeism, such as transportation, meals, and medical services.

Tremblay (2003) emphasizes that companies need to understand that employees have a personal life in addition to their professional life, often requiring support and advice from managers.

2.3.6 How to calculate absenteeism?

The absenteeism rate is calculated by dividing the number of hours lost by the total number of hours planned. After the division, the result should be multiplied by 100 to find the result as a percentage (BANCALER, 2007).

According to Yeung and Bernan (1997), human resource indicators should be geared towards future activities, based on the results obtained. Efforts should be concentrated on the HR system as a whole, not just on the individual performance of employees. Brancato (1997) adds that organizations can only manage what has been measured, obtaining parameters for the pursuit of future improvements.

An employee's absence from work directly implies a failure to complete their tasks, overburdening other colleagues and decreasing productivity. In this context, absenteeism must be calculated and measured using indicators, because only through the data obtained can the causes of the problem be found, and thus action plans be developed to solve them (MARRAS, 2011).

Method

In order to achieve the objectives proposed in this project, some methodological procedures were established. According to Michel (2015), preparing a work means learning to organize one's own ideas, order the data, and use the necessary techniques to achieve the defined objectives. In addition to the knowledge acquired by the author of the work, the bibliographic research should be useful for other people who study the proposed topic.

Research methodology, according to Migueles (2004), is a combination of research methods and procedures, with the aim of collecting, structuring and Organizing data in a solid and credible way, serving as a basis for scientific interpretations. According to Kauark , Manhães and Medeiros (2010), research is characterized by seeking or searching for answers to a problem to be solved. In short, research is the main path to knowledge.

According to Marconi and Lakatos (2017), bibliographic research involves all published literature related to the study topic. Publications are found in books, journals, articles, newspapers, bulletins, research papers, theses, monographs, and more. Information obtained through electronic means is also widely used by researchers and is seen as a major advancement, as it facilitates access to the desired topic and provides faster updates (SOUZA; SILVA; CARVALHO, 2010).

According to Minayo (1993), research is a continuous and endless process, which should not be considered simply as a single, sovereign truth, but rather as an increment for future research. Following the same reasoning, Fachin (2003) emphasizes that research is an intellectual matter, in which the investigator seeks to acquire knowledge through the study of a specific topic and by exploring the continuity of new truths.

3.1 RESEARCH DESIGN

This work will be produced through a case study in a metallurgical company in the Serra Gaúcha region. To this end, the author will draw upon knowledge acquired through bibliographic analysis, as well as a questionnaire administered to the company's employees and a semi-structured interview with the HR manager.

Regarding the nature of the research, applied research was used. According to Silva and Menezes (2001), the main objective of applied research is to generate knowledge for the application of measures aimed at solving problems. Applied research seeks to produce foundations in order to motivate practices aimed at resolving internal issues, focusing on the speed and effectiveness of problem analysis, in order to subsequently solve them in the best possible way (GIL, 2002).

Regarding the data approach, both qualitative and quantitative research methods were used.

According to Flick (2008), qualitative research is used when there is an interest in describing and understanding the meaning of a phenomenon, not necessarily linked to the frequency with which it occurs. Qualitative research allows for greater familiarity with the subject matter and an increase in the range of ideas and discoveries about the topic. Qualitative studies are conducted using relevant methods and theories, based on the knowledge of different authors.

According to Minayo (1998), qualitative research operates in the field of reality that cannot be quantified, answering very specific questions. The main characteristics of qualitative research are flexibility in the research process, focus on interpretation, and concern for the overall context. Within qualitative research, the researcher exerts influence over the object studied, just as the object studied also exerts influence over the researcher (MOREIRA, 2002).

According to Creswell (2010), quantitative research is characterized by the collection of numbers, where the results can be quantified using statistical techniques to analyze and classify them. The main objective is to verify how the answers found fit into existing theories. Dalfovo , Lana, and Silveira (2008) add that quantitative research provides more assertive results, with a greater margin of safety, avoiding possible distortions in the analysis and interpretation of the data.

Mattar (2001) highlights that quantitative research seeks to validate assumptions through the use of organized data, analyzing a large number of cases. In the conception of quantitative research, the answers found are quantifiable through statistical techniques, allowing the results of the samples to be disseminated to a specific audience (MALHOTRA, 2012).

Regarding the objectives of this work, exploratory and descriptive research methods will be used.

According to Gil (2008), exploratory research is the foundation for a broad investigation, with the main objective of forming the problem or theories for future research. This type of research provides an overview of a given fact, presenting less rigidity in its planning. Exploratory research is recommended when the researcher wishes to broaden perspectives, conducting research on subjects that develop their knowledge (SAMPIERI; COLLADO; LUCIO, 2006).

According to Zikmund (2000), exploratory research is important even when the researcher already has knowledge about the subject matter, since there can be several different explanations for the same organizational fact. Exploratory studies are generally useful for exploring alternatives and discovering new concepts.

Selltiz , Wrightsman and Cook (1965) add that descriptive research seeks to describe a situation in detail, encompassing the particularities of the people and groups analyzed.

According to Triviños (1987), descriptive research aims to accurately describe the facts of a certain reality. Descriptive studies are used when the researcher wishes to understand a particular community, its main characteristics, values, and cultural problems.

Regarding the technical procedures, bibliographic and documentary research , surveys, and case studies were used.

Souza, Silva, and Carvalho (2010) highlight that bibliographic research is one of the best ways to begin a study, looking for similarities and differences between the researched materials, which will later be used in the theoretical framework. According to Gil (2002), bibliographic research is based on past data, that is, works recorded by previous studies, which assist the researcher on the desired subject.

According to Goode and Hatt (1969), a case study can be defined as a technique for observing social truth, constructing data through various techniques such as interviews, observations, and the collection of documents related to the object of study. For Roesch (1999), the strength of the case study lies in its ability to explore social processes relevant to organizations, allowing for their analysis and contextualization. Case studies are typically used when the author wishes to understand complex social phenomena or when the research requires a more extensive perspective. The main objective of a case study is to study a specific case, group, or organization (Yin, 2015).

Regarding the data collection instruments, a structured questionnaire, semi-structured interviews, documents, materials, and files were used.

According to Malhotra (2012), interviews allow the researcher to clarify various factors relevant to the subject studied, such as motivations, fears, beliefs, sentimental values, and culture. Through the data collected, it is possible to make a comparative, investigative, and more assertive analysis of the desired reality.

Table 1 briefly presents the research methodology used in this work.

Table 1 – Summary of the research methodology

Regarding nature	Applied
Regarding the data approach	Qualitative and quantitative
Regarding the objectives	Exploratory and descriptive
Technical procedures	Bibliographic, documentary, survey and case study.
Data collection instruments	Structured questionnaire
	Semi-structured interview
	Documents, materials and files

Source: prepared by the author (2022).

3.2 DATA COLLECTION AND ANALYSIS PROCESS

A closed-ended questionnaire was used with the organization's employees, in addition to a semi-structured interview with the human resources manager.

The semi-structured interview was developed and used by Mileide Quirino D'Avila (2018), as per Appendix A. The author will make some adaptations to make the questions suitable for this study. For the semi-structured interview, 12 open-ended questions will be asked to the HR manager, covering topics related to absenteeism and turnover.

The questionnaire was developed and used by Lauro Gildo da Silva Filho (2018), as per Appendix B. The author will make some adaptations to align the questions with the bibliographic references used. The structured questionnaire contains 25 closed-ended questions , 9 related to the respondent's profile and 16 related to absenteeism and people management in the workplace. Initially, a pilot batch will be applied to some employees to verify if respondents have any doubts or difficulties while answering the questions. The final results of this questionnaire will be analyzed and compared with the bibliographic references.

The specific questions about absenteeism were structured according to the Likert Scale , which provides the respondent with a wider range of answer options, even when dealing with closed-ended questions. According to Edmonson (2005), the response categories used in the Likert

Scale are generally structured in five levels of options; therefore, the interviewee is not limited to simply answering yes or no, since the response options are more comprehensive, specifying the degree of agreement with the statement. The Likert Scale is one of the most widely used models in studies because it is easy to understand and apply, and is adaptable to different research projects.

The results obtained will be interpreted and analyzed in a way that complements the bibliographic study, disseminating knowledge about absenteeism, as well as verifying the main causes and consequences of this phenomenon within organizations.

Result

The data was collected through a questionnaire with closed-ended questions, administered to the organization's employees, as well as a semi-structured interview with the human resources manager.

4.1 Questionnaire Applied to Employees

Regarding the employee questionnaire, a pilot batch was initially applied to 10 employees, with no questions from the respondents. After the positive *feedback* from the pilot batch, the structured questionnaire was applied to the remaining employees, with 206 respondents from various sectors of the organization.

The universe or population of the research refers to all 601 employees of the metallurgical company analyzed by the author. Given the total number of 601 employees, a portion of the population was selected, resulting in a sample of 206 respondents. In percentage terms, the number of responses obtained corresponds to 34.28% of the total number of employees.

For administrative and engineering areas, the questionnaire was administered directly via a Google *Forms link* . For production and third-party personnel, a printed sheet was provided for employees to manually mark their answers. The application was overseen by the author of the research and assisted by the leaders of the sectors involved. After the responses were obtained, they were transcribed into a *Google Forms document* . The tabulation of responses was done automatically by *Google Forms itself* , generating the necessary graphs for the questions developed in the study.

The structured questionnaire contains 25 closed-ended questions, the first 9 related to the respondent's profile and the other 16 related to absenteeism. The specific questions about absenteeism were structured according to the Likert Scale , providing respondents with five different levels of responses: never, rarely, occasionally, frequently, and always, as per Appendix B.

Question 1 represents the gender of the respondents, with the answer options being male, female, other, and prefer not to answer.

According to Carvalho, Junqueira and Andrade (2009), gender can be defined as a stereotype, a simple and partial representation based on perceived sexual differences. Through stereotypes, prejudices are manifested against men and women who do not conform to societal expectations.

Based on the results presented, it can be observed that 50.5% of respondents are male, 48.1% are female, 1% preferred not to answer, and 0.4% chose the "other" option.

Question 2 refers to the age range of the respondents, from a minimum of 18 years to 58 or more. According to Castro (2012), unlike education and professional qualifications, age is a particularity of each human being and cannot be acquired or altered.

As shown, the majority of workers are between 28 and 37 years old, corresponding to 30.1% of respondents, followed by 28.2% in the 18-27 age group, 21.8% between 38 and 47 years old, 15% between 48 and 57 years old, and 4.9% are 58 years or older.

Question 3 refers to the marital status of the respondents, presenting the following answer options: single, married, separated, divorced, and widowed. According to Martuccelli and Singly (2012), we are currently experiencing a democratization of family relationships and a search for personally satisfying relationships. The survey shows that 45.1% of the employees are married, 40.3% are single, 6.8% are separated, 6.8% are divorced, and 1% are widowed.

In question number 4, the number of children of the employees was questioned, ranging from no children to 4 or more children. According to Matos and Magalhães (2014), before having a child, the contemporary couple prioritizes the pursuit of individual projects and better economic conditions. It is observed that 44.2% of employees have no children, 28.6% have only 1 child,

19.4% have 2 children, 5.8% have 3 children, and 2% have 4 or more children. It is important to highlight that the majority of employees have children, reaching a total of 55.8%.

Question 5 refers to the educational level of the respondents, with the answer options being elementary school, high school, incomplete higher education, complete higher education, and postgraduate/master's/doctorate. According to Paschoal (2001), educational requirements vary depending on the position. Regarding education, the study shows that the majority of employees have completed high school, representing a total of 50.5%. This is followed by incomplete higher education at 18%, complete higher education at 12.6%, elementary school also at 12.6%, and 6.3% with postgraduate, master's, or doctoral degrees.

In question number 6, the number of people living with the interviewed employee was asked. According to Santos (2011), housing and urban space are fundamental to our lives. By right, all people need access to housing, regardless of whether or not they have money. Based on the results presented, it can be seen that 31.6% of employees live with their spouse and children, 21.4% live with their parents, 19.4% only with their spouse, 17% live alone, and 10.7% with other family members.

Question 7 refers to family income, where respondents were asked about the income range their family falls into. The results show that 21.4% fall into the range between R$ 4,000.00 and R$ 5,000.00, followed by 15% between R$ 2,000.00 and R$ 3,000.00, and finally, 9.2% fall into the range between R$ 1,000.00 and R$ 2,000.00.

Question number 8 refers to the length of time an employee has worked at the company, ranging from 0 to 1 year to more than 5 years. According to Mendes (2001), factors such as length of service and employee age are also causes of absenteeism. It is observed that 42.7% of respondents have worked at the company for 5 or more years, 18.4% between 0 and 1 year, 14.6% between 3 and 4 years, 13.1% between 1 and 2 years, and 11.2% between 2 and 3 years.

Question 9 represents the positions and functions performed by the respondents, offering the following answer options: production, administration, engineering, outsourced, and also the option "other". According to Zimpeck (1990), a position can be defined as a combination of functions related to the same sector of the company. It is observed that the majority of respondents

work in production, totaling 56.8%. Following this, 20.4% work in administration, 10.2% in other functions, 8.7% work in engineering, and 3.9% perform outsourced work.

From question number 10 onwards, more specific questions were applied to the term absenteeism. Question number 10 inquired about the degree of employee satisfaction with the work performed. According to Robbins (2006), job satisfaction can be defined as doing work that one enjoys and feeling fulfilled by the work performed. The data shows that 42.2% of respondents always like the work they perform, 32.5% frequently like it, 16.5% occasionally like it, 5.8% rarely like it, and 3.0% never like the work they perform.

Question 11 refers to remuneration, asking whether the employee considers their salary fair and consistent with the services they provide to the company. According to Nogueira (1980), remuneration should correspond to the effort given by the employee at work. Marras (2011) adds that the more the employee progresses in their level of skills and competencies, the more their remuneration should increase. It is observed that 30.1% rarely consider their remuneration fair, 25.2% occasionally, 20.4% frequently, 16% never, and finally, 8.3% always consider their remuneration fair.

In question number 12, respondents were asked if they have relationship problems with their colleagues. According to Cunha (2007), communication is very important for a good professional relationship; therefore, it is necessary to listen to and understand the perspectives of others. Based on the results presented, it is observed that 43.2% of respondents rarely have relationship problems with colleagues, 37.9% never have problems, 11.2% occasionally, 5.3% frequently, and 2.4% always.

Question number 13 asked whether employees have relationship problems with their superiors. Ausubel , Novak, and Hanesian (1980) highlight that well-structured dialogues between managers and employees can serve as tools to prevent absenteeism. The knowledge acquired between the parties generates a bond of trust and develops the relationship. 44.2% of respondents never have relationship problems with their superiors, 38.3% rarely have problems, 9.2% occasionally, 4.9% always, and 3.4% frequently.

With the intention of finding out if employees receive *feedback* from their superiors, question 14 asked about the frequency with which this occurs. According to Gil (2001), for

management to be efficient, employees must be guided within the company and *feedback must be applied* to their professional performance. It is observed that 30.6% of employees rarely receive *feedback* from their superiors, 26.7% never receive *feedback* , 17% frequently, 16.5% occasionally, and only 9.2% always receive *feedback* from their superiors.

Question 15 refers to pressure, asking employees if there is excessive pressure for results, or if productivity goals are consistent with productive capacity. According to Marins (2003), companies are currently in a great hurry and want results as quickly as possible. It is observed that 30.6% of respondents occasionally receive excessive pressure for results, followed by 27.7% who rarely receive excessive pressure, 18.9% who responded frequently, 12.6% always, and 10.2% never.

Question number 16 asked if employees feel overwhelmed with tasks. According to Chiavenato (2011), being overwhelmed with tasks is a sign of inefficient management. To reverse this situation, planning by supervisors is necessary, seeking alignment between human resources, financial resources, and raw material resources. According to the results presented, 33% of employees occasionally feel overwhelmed with tasks, 23.8% responded rarely, 22.8% frequently, 10.7% never, and 9.7% always feel overwhelmed.

In question number 17, respondents were asked if they experience any stress or anxiety while performing their tasks. Competition between companies, increasing globalization, and pressure for productivity generate stress for individuals. It was observed that 30.6 % of respondents rarely feel stress or anxiety while performing their tasks, 24.8% occasionally, 21.4% frequently, 12.6% never, and finally, 10.7% always feel stress or anxiety.

In question number 18, it was asked whether employees feel tired or experience any type of pain while performing their tasks. According to Coelho and Reis (1998), the monotony of work and the repetitiveness of certain movements cause tension in muscles and ligaments, leading to pain in the body's joints during work.

Graph 18 shows that 35.4% of respondents rarely feel tired or experience any type of pain while performing tasks, 25.2% responded occasionally, 15.5% frequently, 14.6% never, and 9.2% always feel tired or experience some type of pain.

Question 19 refers to the work environment, asking employees how they consider the work environment in which they are involved. According to Alencar (1998), the work environment is an extremely important factor within companies, after all, a good work environment positively influences employee performance. As presented , 37.9 % of respondents frequently consider a good work environment, 30.6% responded that it is always good, 18.9% occasionally good, 8.3% rarely good, and only 4.3% never consider the work environment good.

Question number 20 asked whether the machines and equipment are appropriate for employees to perform their duties. It is the responsibility of managers to eliminate or minimize these possibilities, and 35.4% frequently consider the machines and equipment appropriate for the functions performed, 29.9% always consider them appropriate, 18.4% occasionally, 11.2% rarely, and only 5.9% answered never.

Question number 21 addressed whether employees feel motivated to work. According to Spector (2012), motivation can be defined as an internal state that leads a person to engage in certain actions. For Maximiano (2005), motivation is exclusive; it is impossible for a person to be motivated to do everything. An individual cannot be motivated to work and study at the same time. Regarding motivation, the survey shows that most employees frequently feel motivated to work, representing a total of 33%. Following this, 27.7% responded that they always feel motivated, 20.4% occasionally, 11.2% rarely, and 7.8% responded that they never feel motivated to work.

In question number 18, the frequency with which employees need to be absent from work was asked. According to Stockmeier (2004), absenteeism is defined as absence from work for any reason.

Regarding absenteeism, the data shows that 54.4% of employees responded that they rarely miss work, 18.4% responded that they never miss work, 17% occasionally, 7.3% frequently, and only 2.9% responded that they always miss work.

Question number 23 asked whether personal problems interfere with employees' professional performance. It was observed that 39.8% of employees responded that personal problems rarely interfere with professional performance, 39.3% responded that they never interfere, 12.6% that they occasionally interfere, 4.4% frequently, and 3.9% that they always end up interfering.

Question 19 refers to benefits, where employees were asked if the benefits offered by the company help motivate them. According to Rigotto (1998), when a company offers benefits, whether monetary or not, it promotes greater commitment from employees . According to the analysis, the majority of respondents always consider that benefits contribute to motivation, totaling 34%. Following this, 26.2% responded that they frequently contribute to motivation, 20.4% responded occasionally, 12.6% rarely, and only 6.8% responded that benefits never interfere with their motivation.

Question number 25 asked whether the company offers a career plan and opportunities for professional growth. According to Schuster and Dias (2012), a career plan is an excellent tool for professional growth, retaining new talent, and reducing absenteeism. With this practice, employees can visualize possible career paths within the company. As observed, 30.6% of employees responded that the company occasionally offers a career plan and opportunities for growth, 26.2% responded rarely, 23.3% responded never, 11.2% frequently, and 8.7% responded always.

4.2 INTERVIEW APPLIED TO THE HUMAN RESOURCES MANAGER

The semi-structured interview was conducted with the HR manager using a printed sheet with handwritten answers. The interview was observed by the author of the thesis, who subsequently transcribed the responses obtained into the format of the paper.

Twelve essay questions were administered, covering topics related to absenteeism and turnover, as detailed in Appendix A.

Below are the responses obtained through the human resources manager:

1. How many employees does the company have?

Currently, there are 601 active employees.

2. Are there any employees currently absent? If so, what are the main reasons? Yes, the vast majority are due to health reasons. During 2022, 67% of absences were justified, mainly due to medical certificates and maternity leave. The remaining absences were not justified, cited by a large number of employees as being due to personal problems.

3. Do employees miss a lot of work? What is the absenteeism rate?

Absenteeism rates fluctuate at different times of the year. In 2022, for example, we started the year with a high absenteeism rate due to the COVID-19 pandemic, but as the year progressed, the percentage remained within the company's established target. The average for 2022 was 6.93%.

4. What are the impacts of absenteeism on the company?

Absenteeism has a significant impact in two main ways: economically, since most of the hours missed are paid because they are considered justified absences. The other impact is on the quality of work and products, because every absence leads to the reassignment of labor, which often does not have the same technical skills to perform the tasks.

5. In the company's view, what are the main reasons for absenteeism?

This cause is not fully identified, as the reasons are very varied.

6. When an employee is absent from work, are any benefits lost?

One of our benefits is the food allowance card, and it's directly linked to the employee's attendance. Therefore, if an employee is absent during the month, it will impact the amount of food allowance they receive.

7. Does the company have any method for verifying the true reason for the absence?

No, it only checks whether the hours are justified or not.

8. Does the company have any strategy to reduce absenteeism?

The company develops various campaigns through Preventive Medicine, as well as through psychological services, employing a psychologist. The company also invests in ergonomics (employing an ergonomist) and well-being initiatives such as anti-smoking campaigns, interdepartmental interaction programs, and others. In addition to the aforementioned campaigns, the company also offers benefits related to attendance.

9. Is employee turnover high? What is the turnover rate?

The turnover rate is around 4%.

10. What are the costs associated with employee turnover?

In addition to training costs, we have costs associated with exams, severance pay, benefits, and the hours of human resources professionals involved in the employee selection, hiring, and termination processes.

11. What are the main reasons for employee turnover in a company?

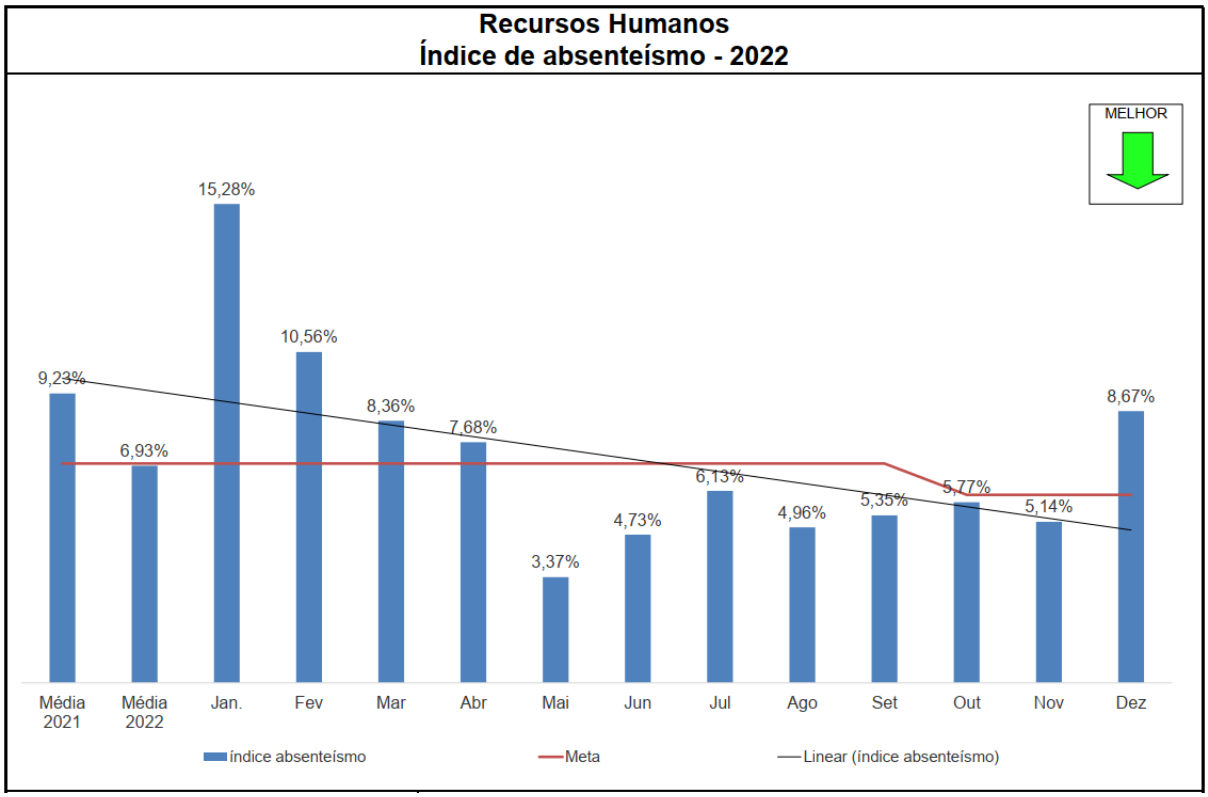
We understand that there is a large supply of jobs in the municipality. There are many vacancies for few good candidates, which generates high turnover and competition among companies.

12. What are the consequences of employee turnover for the organization?

Loss of skilled labor, decreased productivity, and the need for constant team training.

Image 1 refers to the company's absenteeism rate during the year 2022, exemplifying how the indicator is controlled and how corrective actions are taken when necessary. According to Lucena (2017), human resources indicators allow for a shift away from the traditional view that they only serve as a quantitative forecast of personnel. Through the analysis of indicators, the human resources department can identify and analyze needs, developing appropriate strategies, policies, and programs aligned with the company's objectives.

Image 1 – Absenteeism rate 2022

Análise Crítica/Análise Tendência: 1º Trimestre:	Resultado do indicador acima da meta em todo o primeiro trimestre. Aplicar a ação corretiva proposta e continuar monitorando mês a mês o indicador.
Análise Crítica/Análise Tendência: 2º Trimestre:	Analisando a linha de tendência é possível observar que o resultado do indicador tende a continuar dentro da meta nos próximos trimestres. Já é possível verificar uma redução significativa na contaminação por COVID-19, o que retorna o resultado do indicador ao seu percentual normal. Havendo uma estabilidade no percentual do próximo trimestre, será reavaliada a meta para o 4ª trimestre do ano.
Análise Crítica/Análise Tendência: 3º Trimestre:	Como o resultado do indicador se manteve dentro da meta nos últimos meses, e com o fim da pandemia do COVID, o indicador retornou aos seus resultados como antes da pandemia. Foi reavaliado e definido uma nova meta baseada na média do último trimestre, devendo ser praticada á partir do mês de outubro. A meta foi reduzida de 7% para 6%.
Análise Crítica/Análise Tendência: 4º Trimestre:	Foi implementado um programa de Gestão da Saúde onde todos os funcionários com atestado CID M e CID G56 passem pela médica do trabalho e também funcionários que apresentem mais de 3 dias de atestados corridos dentro do mês. Será avaliada a ação entre o 1º e 2º trimestre de 2023.

Período	Descrição do Problema	Ação Corretiva/ Preventiva	Resp.	P. Prev	P. Realiz
1º Trimestre:	Houve um pico de contaminados pelo COVID-19 nos meses de janeiro e fevereiro, gerando vários afastamento do trabalho.	Conscientizar sobre a importância das doses de reforço da vacina e continuar com os cuidados básicos e importantes, dentro e fora da empresa.	Pedro	30/04/2022	30/04/2022
2º Trimestre:	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
3º Trimestre:	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
4º Trimestre:	Diversos funcionários apresentaram atestados de 3 dias ou mais dentro do mês de dezembro, tendo impacto direto no resultado do indicador.	Avaliar com a médica do trabalho a implantação de um programa para que funcionários com mais de 3 dias de atestado ou atestados com CID específicos, passem por uma avaliação realizada pela médica.	Pedro	28/02/2023	28/02/2023

Source: metallurgical company (2023)

Image 1 shows that the first quarter of 2022 had an absenteeism rate above the target due to several COVID-19 cases. After the first quarter with high numbers, subsequent quarters stabilized, allowing for a reduction in the absenteeism target from 7% to 6% in the last quarter. December was above the target due to the high number of sick leave certificates for 3 days or more. The average absenteeism rate for 2022 ended at 6.93%, which is considered a good number, given the lingering effects of COVID-19. HR expects the average for 2023 to be below 6%, and a further reduction in the target is not ruled out.

Furthermore, regarding the data obtained from the Human Resources manager, it was reported that 67% of absences were justified by employees, largely through medical certificates and maternity leave. The remaining 33% were unjustified absences, mostly cited simply as personal problems. Unjustified absences directly result in deductions from the absent employees' pay.

Discussion

Through this research, it was possible to visualize the main reasons that lead people to be absent from work, the consequences generated for the organization, and finally, some strategies to minimize absenteeism.

Absenteeism is present in all types of organizations, hence the importance of understanding it. Effective human resource management is capable of identifying, analyzing, and implementing strategies that help combat absenteeism; however, this is quite a challenging task.

Regarding the research question, the problem raised in this study was: why do people miss work and what are the consequences of absenteeism for the organization? Through the theoretical framework used, specific subheadings were designated to support the answer, in which it is possible to understand the main reasons that lead people to miss work and what impacts it causes for the company.

There are several factors that lead to absenteeism, but absenteeism due to illness deserves special mention, as it is the most frequent within companies. Drawing a parallel with the data obtained through the HR manager, the effectiveness of the study is confirmed, since 67% of employee absences in the analyzed company were justified absences related to health issues.

In 2022, the average absenteeism rate was 6.93%. Relating this to responses obtained from employees, some logical data can be observed. 2.9% of employees responded that they are always absent from work, and 7.3% responded that they are frequently absent, totaling 10.2%. Thus, it is clear that the absenteeism rate is closely related to the percentage of respondents who are always/frequently absent from work.

In an organizational context, the main impact of absenteeism is related to the extra costs generated by the company. Employee absence reduces productivity and product quality, automatically increasing production costs. In addition to costs directly related to production, dismissals also represent additional costs for the company. Beyond the costs mentioned above, obtained through theoretical study, the HR manager highlights other costs resulting from absenteeism: training costs, examination costs, and costs associated with increased hours dedicated by human resources professionals.

According to the HR manager, the organization employs several strategies to help combat absenteeism. Among the main strategies are preventive medicine campaigns, psychological assistance, investments in ergonomic work, programs for interaction between departments, and benefits linked to employee attendance. The strategies used by the company are directly linked to the theoretical framework used by the author.

The work carried out by the company psychologist and the ergonomics risk manager is yielding the expected results, since only a minority reported always or frequently experiencing

pain/fatigue and stress/anxiety. Although these are current setbacks for any organization, the research showed that there are ways to address the problems and mitigate their impact.

The benefits offered by the company have a significant impact on employee motivation, as the vast majority of respondents believe that benefits contribute to their motivation. The theory suggests that benefits are strategies used by companies to motivate employees, which aligns with the responses obtained in the questionnaire.

Life (QWL) was a major focus of the research, since a good work environment contributes to employee motivation and engagement. According to the questionnaire administered to employees, it was clear that the majority of respondents like their work environment , consider the machines and equipment appropriate, and feel satisfied with their work.

Motivation is a key factor in the relationship with absenteeism. Motivated and engaged employees are more responsible with their professional tasks and consequently have fewer absences from work. 60.7% of respondents stated that they always or frequently feel motivated to work. Only 7.8% responded that they never feel motivated to work, a percentage similar to those who always/frequently miss work and the absenteeism rate.

Questions addressing pressure for results and work overload also yielded positive results, with the vast majority of responses falling between never, rarely, and occasionally. Excessive pressure for results and work overload are factors that directly influence absenteeism.

Several points were identified that require special attention from human resources management. Most employees responded that they rarely or occasionally consider their salaries fair. Regarding opportunities for growth and career development plans, respondents also expressed dissatisfaction, with most responses ranging from never, rarely, and occasionally. According to the theoretical framework used, fair compensation and opportunities for growth are of paramount importance, impacting employee motivation.

Still regarding future improvements for the company, when employees were asked if they received *feedback* from their superiors, the majority responded that it never or rarely happens. The application of *feedback* It contributes to the employee's development because it recognizes the

quality and importance of the service provided by the employee, in addition to highlighting aspects that can be improved.

Overall, the results obtained for the company analyzed were positive, although some improvements can be made by the organization to achieve even more satisfactory results. Several data cross-checks reinforced this research, as the results obtained from employees and the HR manager showed similarities to the literature review.

It is important to emphasize that the results obtained refer only to the study of one company, based on responses obtained from employees and the human resources manager. If another company chooses to use a similar survey, the results will certainly be different, since each company has different characteristics and culture.

Given the proposed objectives and the results presented, it is concluded that this final course project contributes to future academic research on absenteeism, as well as providing professional assistance to companies seeking solutions to minimize this indicator. The lower the absenteeism rate, the greater the productivity and quality of the products.

Limitations of the study

Although there were no pertinent doubts regarding the content and wording of the questions, a minor difficulty was encountered related to the availability of employees to answer the questionnaire, since not all of them were able to respond at the time they received the questions.

The company has several machines in its assets that cannot be interrupted because they have a defined and automated cycle time. In these cases, the sector supervisors informed the employees of the most appropriate times to answer the questionnaire, allowing for monitoring of the research. Furthermore, it is worth noting that a large sample size was used, totaling 206 respondents.

Another factor that briefly limited the study was the fact that some employees were apprehensive about answering the questions, imagining that the answers would reach supervisors and the HR department individually and with the names being made public.

Suggestions for Future Work

For future work, it is suggested that the research be applied to other companies in the municipality, as well as in other cities in the Serra Gaúcha region, in order to verify and compare the results found. The sample size could also be increased to see if the results remain similar. The more studies that are conducted and the more detailed the research, the greater the chances of minimizing absenteeism in companies.

References

AFFONSO, SL **Absenteeism: a complex problem in organizations.** Dissertation (Master's Course). FUMEC, Belo Horizonte, MG, 2014.

AGUIAR, GAS; OLIVEIRA, JR **Absenteeism : its main causes and consequences in a company in the health sector.** Journal of Management Sciences, Brasília, v. 13, n.18, p.95-113, 2009.

ALENCAR, ELS **Promoting an environment conducive to creativity in organizations.** RAE - Revista de Administração de Empresas. v. 38, n. 2, p. 18–25, 1998.

ALMEIDA, S. **Customer, I can't live without you.** 9th ed. Salvador: Casa da Qualidade, 1995.

ALVES, M. **Causes of absenteeism in nursing : a dimension of suffering at work.** 1996. 165f. Dissertation (Master's in Management Systems). School of Nursing, USP, São Paulo, 1996.

ALVES, EF. **Programs and actions in quality of life at work.** © INTERFACEHS Magazine – v.6, n.1, Article, April 2011.

ANTUNES, R. **Farewell to work? Essay on the metamorphosis and centrality of the world of work.** 16th ed. São Paulo: Cortez, 2015.

AUSUBEL, DP; NOVAK, JD, HANESIAN, H. **Educational Psychology.** Translation: Eva Nick. 2nd ed. Rio de Janeiro: Interamericana, 1980.

BAKKER, A. **An Evidence-Based Model of Work Engagement.** Current Directions in Psychological Science , vol. 20, no. 4, p.265-269. SAGE Publications , 2011.

BANCALEIRO, J. (2007). **Human Capital Scorecard.** Lisbon. RH editora. Page 24, 2007.

BALERINI, C. **Quality of life: reducing costs and improving performance .** Estilo & Gestão RH Catho Journal . São Paulo, 2003.

BASSI, IB; OLIVEIRA, DA; DUARTE, AMC; VIEIRA, LMF **Dictionary : work, profession and teaching condition.** Belo Horizonte: UFMG/Faculty of Education, 2010.

BEKIN, SF **Endomarketing: how to practice it successfully.** São Paulo: Prentice Hall, 2004.

BERGAMINI, CW **Motivation in Organizations .** 5th ed. São Paulo: Atlas, 2008.

BOXALL, P.; PURCELL, J. **Strategy and Human Resource Management.** 2nd ed. New York: Palgrave , 2003.

BOM SUCESSO, EP **Work and quality of life.** Rio de Janeiro, RJ: Qualitymark / Dunya Ed, 1997.

BORNHOLDT, W. **Governance in the family business: implementation and practice** . Porto Alegre, Bookman, 2005.

BRANCATO, CK **Implementing strategic-performance measures.** Across the Board , 34 (5). Pages 55-56, 1997.

CALDAS, PT; FIRMO, LA; AMORIM, BP; OURIQUES, RAB. **Personnel Administration or Talent Management? A study in the Public Administrations of Cariri Paraibano. XVII Semead** – Seminars in Administration, 2015.

CARVALHO, MEP; ANDRADE, FCB; JUNQUEIRA, RD. **Gender and sexual diversity.** Federal University of Paraíba. João Pessoa, 2009.

CASTRO, DFS. **Equality and non-discrimination based on age in the employment relationship: discrimination against older workers.** Master's thesis in Private Law. Catholic University of Portugal. Porto, 2012.

CASTRO, BLG; PEZARICO, G.; BERNARTT, ML **Diversity and interculturality in the organizational context: the case of Haitian workers in Pato Branco – Paraná.** Electronic Journal of Administration and Tourism, Pelotas, v. 13, n. 1, p. 1829-1850, 2019.

CHIAVENATO, I. **How to transform HR: From a cost center into a profit center.** 2nd ed. São Paulo: Marron Books, 2000.

CHIAVENATO, I. **Human Resources .** Compact Edition. 5th ed. São Paulo: Atlas, 2000.

CHIAVENATO, I. **People Management: and the new role of human resources in organizations.** 2nd ed. Rio de Janeiro: Elsevier, 2004.

CHIAVENATO, I. **Human Resources: The Human Capital of Organizations.** 8th ed. São Paulo: Atlas, 2004.

CHIAVENATO, I. **People Management.** 2nd ed. Rio de Janeiro: Elsevier Ed, 2010.

CHIAVENATO, I. **Introduction to Human Resource Management** . *4th edition. São Paulo: Manole, 2010.*

CHIAVENATO, I. **Introduction to the general theory of administration .** 8th ed. Rio de Janeiro: Elsevier, 2011.

CLARO, MAPM; NICKEL, DC. **People Management .** In: MENDES, Judas Tadeu Grassi (Org). Human Capital Management. Curitiba: Associação Franciscana de Ensino Senhor Bom Jesus, 2002.

COELHO, MMB; REIS, RJ. **Occupational musculoskeletal diseases of the upper limbs.** Belo Horizonte: Health, 1998.

CORRADO. FM **The Power of Communication.** São Paulo: Makron Brooks, 1994.

COSTA, PC. **People Management: Art or Science.** Rh portal - Rh practice. Oct. 2010.

COUTO, HA **Absenteeism . A much broader view than just the disease.** Ergo n. 2. Jul. 1982.

COUTINHO, MC. **Participation in the workplace .** São Paulo: Casa do Psicólogo, 2006.

CRE SWELL, WJ **Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.** 3rd ed. Porto Alegre: Artmed Editora, 2010.

CUNHA, M. **Handbook of Organizational Behavior and Management** . 6th ed. Lisbon: RH Editora, 2007.

DAFT, R. **Management.** *4th edition.* Rio de Janeiro: LTC Editora S. A, 1999.

D'AVILA, MQ. **Causes of absenteeism and turnover in organizations: a case study in an industry in the municipality of Tapejara – RS.** Final course work in Accounting Sciences, under the guidance of Prof. Esp. Vinícius Provin . FAT, Faculdade e Escola Tapejara. Tapejara, 2018.

DALFOVO, MS; LANA, RA; SILVEIRA, A. **Qualitative and quantitative methods: a theoretical review.** Revista Interdisciplinar Científica Aplicada. Blumenau, 2008.

DAVIS, K.; WERTHER, BW. **Personnel and Human Resource Management: The Quality of Life at Work.** São Paulo: McGraw-Hill do Brasil, 1983.

DESCANIO, D.; LUNARDELLI, M. C. **Health and quality of life in the family business** . Pot volume 7, n. 1. Jan- Jun 2007, p.159-178.

DESSLER, G. **Human resource management.** 2nd ed. Pearson Universities, 2003.

DONNELLEY, RG **The family business has its advantages and disadvantages; the important thing is to identify and understand them** . v. 2. Boston: Harvard Business Library , 1976.

DUTRA, JS. **People Management: Model, Processes, Trends and Perspectives.** São Paulo: Atlas, 2002.

DUTRA, JS. **Competency-based management: an advanced model for people management.** Ed. Gente. São Paulo, 2009.

ECKERT, A.; MECCA, MS; DENICOL, MSGM; GIACOMET, MO. **The motivations and reflections of turnover in accounting and economic terms in a non-profit entity in the city of Caxias do Sul, Rio Grande do Sul .** In: XIII Accounting Convention of Rio Grande do Sul, 2011.

EDMONSON, DR **Likert scale: A history.** Retrieved from Charm Database , 2005.

FACHIN, O. **Fundamentals of methodology** . 4th ed. São Paulo: Saraiva, 2003.

FERNANDES, EC **Quality of life at work: how to measure it to improve it.** 5th ed. Salvador: Casa da Qualidade, 1996.

FERREIRA, MC; ALVES, L.; TOSTES, N. **Quality of Life at Work (QVT) Management in the Federal Public Service: The Mismatch Between Problems and Management Practices** . Psychology: Theory and Research Jul-Sep 2009, Vol. 25 n. 3, pp. 319-331.

FILHO, ANB. **Occupational safety and environmental management.** 5th ed. São Paulo: Atlas, 2018.

FILHO, LGS. **Absenteeism at work: a study of a public postal service company.** Monograph for the Administration course, under the guidance of Prof. Dr. Tereza Cristina Batista de Lima. Federal University of Ceará. Fortaleza, 2018.

FLEURY, MTL **Managing cultural diversity: experiences from Brazilian companies.** Rev. Adm. Empresas , São Paulo, v. 40, n. 3, p. 18-25, set. 2000. Available at: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S003475902000000300003&lng=en&nrm=iso>. Accessed on: June 15, 2019.

FLICK, U. **Introduction to qualitative research.** 3rd ed. Porto Alegre: Artmed Editora, 2008.

GERHARDT, TE; SILVEIRA, DT. **Research methods.** 1st ed. Porto Alegre: Editora da UFRGS, 2009.

GIL, AC **People Management: Focus on professional roles .** São Paulo: Atlas, 2001.

GIL, AC **How to prepare research projects** . 4th ed. São Paulo: Atlas, 2002.

GIL, AC. **Methods and techniques of social research.** 6th ed. São Paulo: Atlas, 2008.

GOODE, WJ; HATT, PK. **Methods in social research** . 3rd ed. São Paulo: Cia Editora Nacional, 1969.

GONÇALVES, JSRC. **Family businesses in Brazil** . Revista de Administração de Empresas, v. 7, n. 1, p. 7-12, Jan./Mar., 2000.

HIRSCHFELD, R.; SCHMITT, L.; BEDEIAN, A. **Job-content perceptions, performance reward expectations, and absenteeism among low-wage public-sector clerical employees. Journal of Business and Psychology .** v. 16, no. 4, p. 553-564, 2002.

JIMENEZ, SPB. **Quality of life at work .** Available at: http://www.portaleducacao.com.br >. Accessed on: August 18, 2015.

JORGE AL. **Reasons that lead nursing workers to absenteeism .** Acta Paul Enf. São Paulo, 8th ed. p.44-48. 1995.

JUCIUS, MJ **Personnel Administration.** Translated by Auriphebo Berrance Simões and Lygia Michel Kfouri . São Paulo, 1979.

KAUARK, FS; MANHÃES, FC; MEDEIROS, CH **Research methodology : a practical guide.** Itabuna: Via Litterarum , 2010.

KOTLER, P. **Marketing Management: The Millennium Edition.** São Paulo: Prentice Hall, 2002.

LACH, J. **Is it the flu or are you faking it?** American Demographics , vol. 22, no. 11, p.10-11, 1999.

LACOMBE, BMB; BENDASSOLLI, P. F. Five **decades of HR.** GV EXECUTIVO, v. 3, n. 3, p. 65-69, Oct. 2004. Available at < http://dx.doi.org/10.12660/gvexec.v3n3.2004.34697 >. Access on May 11, 2020.

LEE, JB; ERICKSEN, LR **The effects of a policy change on three types of absence.** Billerica : J. Nurs . ADM, 1990.

LIMONGI-FRANÇA, AC (1996). **Business indicators of quality of life at work: business effort and employee satisfaction in manufacturing environments with ISO 9000 certification.** Doctoral thesis, Faculty of Economics, Administration and Accounting (FEA/USP), University of São Paulo, São Paulo, SP, Brazil.

LIMONGI-FRANÇA, AC. **Quality of Life at Work – QVT: concepts and practices in companies in the post-industrial society.** 2nd ed. São Paulo: Atlas, 2012.

LUCENA, MDS. **Strategic human resource planning.** 2nd ed. São Paulo: Atlas, 2017.

MALHOTRA, NK **Marketing research** : **an applied orientation.** 6. ed. Porto Alegre: Bookman, 2012.

MARCONI, MA; LAKATOS, EM **Scientific Methodology .** 7th ed. São Paulo: Atlas, 2017.

MARINS, L. **Get rid of the "Crows"** . São Paulo: Ed. Harbra , 2003.

MARRAS, JP. **Human resource management: from operational to strategic.** 14th ed. Saraiva Publishing House, 2011.

MARTIN, J. **The Great Transition: Using the Seven Disciplines of Enterprise Engineering to Reorganize People, Technology, and Strategy.** São Paulo: Ed. Futura, 1996.

MARTINATO, MCNB **Absenteeism in nursing: an integrative view.** Revista Gaúcha de Enfermagem, v. 31, n. 1, p. 160-166, 2010.

MARTUCCELLI, D.; SINGLY, F. **Les sociologies de l´individu .** 2. Ed. Paris: Armand Colin, 2012.

MASCARENHAS, TO **Management People strategy: evolution, theory and critique.** São Paulo: Cengage Learning, 2008.

MATOS, MG; MAGALHÃES, AS **Becoming parents: on the expectations of young adults. Revista Pensando Famílias .** Porto Alegre, v. 18 (1):78-91, 2014.

MATTAR, FN. **Marketing Research.** 3rd ed. São Paulo: Atlas, 2001.

MAXIMIANO, ACA **General Theory of Administration: from the urban revolution to the digital revolution.** 5th ed. São Paulo: Atlas, 2005.

MELO, FAO; SANTOS, AR; HAYASHIDA, MCBP; MACHADO, TFA. **Influence of People Management on Business Performance through the Leader's Profile.** IX Seget – Symposium of Excellence in Technology Management, 2012.

MENDES, IAC. **Living with and coping with situations of professional stress.** Latin American Journal of Nursing. Ribeirão Preto, 2001.

MICHEL, MH **Methodology and scientific research in social sciences : a practical guide for following the discipline and preparing monographic papers** . 3rd ed. São Paulo: Atlas, 2015.

MIGLIOLLI, DC **Recruitment and selection** . Indaial: UNIASSELVI, 2018.

MIGUELES, C. **Research : why do managers need to understand it?** 2nd ed. Rio de Janeiro: E-Papers Serviços Editoriais, 2004.

MINAYO, MCS & SANCHES, O. **Quantitative-Qualitative : opposition or complementarity?** Cad. Saúde Públ . Rio de Janeiro, 1993.

MINAYO, MCS. **The challenge of knowledge** : **qualitative research in health.** 5th ed. São Paulo: Hucitec-Abrasco, 1998.

MOREIRA, DA. **The phenomenological method in research** . São Paulo: Pioneira Thomson, 2002.

MORETTI, S. **Quality of life at work X Human self-realization .** Criciúma: Instituto Catarinense de Pós-Graduação, 2007. Available at: < http://icpg.com.br/artigos/rev03-12.pdf >. Accessed Published on : August 19, 2015.

NEELY, A. **The Performance measurement revolution: why now and what next?** INTERNATIONAL JOURNAL OF OPERATION & PRODUCTION MANAGEMENT , Bradford, v.20, n.2, p. 205-228, 1999.

NETO, AD **Absenteeism in Organizations.** Monograph. Center University of Brasília - DF, 2006.

NOGUEIRA, JRS; AZEVEDO, CAB **Absenteeism – Disease in women.** Brazilian Journal of Occupational Health , São Paulo, v. 38, n. 10, p. 48-51, 1982.

NOGUEIRA, DP **Absenteeism – Disease: epidemiological aspects .** 242 p. Thesis (Doctorate) - Faculty of Public Health of USP, São Paulo, 1980.

NOVAIS, CF; CARDOSO, MF. **Staff Turnover and Absenteeism as Factors of Variation in Product Cost .** (2008), Available at: <http://portaleducacao.com.br>. Accessed on: February 28, 2017.

ORLICKAS, E. **Internal Human Resources Consulting .** 2nd ed. São Paulo: Futura, 2002.

PADILHA, V. **Work and people management. What does leisure have to do with it?** In: MARCELLINO, Nelson Carvalho (Org.). Leisure and society . Multiple relationships, Campinas: Alínea, 2008.

PADILHA, V. **Quality of life at work in a scenario of precariousness: the delusional panacea.** Work, Education and Health. Rio de Janeiro, 2010.

PASCHOAL, Luiz. **Job and salary administration: a practical manual and new methodologies.** 2nd ed. Rio de Janeiro: Qualitymark, 2001.

PENATTI FILHO, I. **Study of absenteeism: contribution to people management in the automotive industry** . Case study of a multinational company. Master's thesis. Federal Fluminense University, RJ, 2006.

PRESTES, FC. **Absenteeism-Illness in Nursing Workers at a University Hospital. A Mixed Methods Study.** 2017. 201 p. Thesis (Postgraduate), Federal University of Santa Maria, Santa Maria, 2017.

QUICK, TC; LAPERTOSA, JB **Analysis of absenteeism in a steel mill.** Brazilian Journal of Occupational Health , São Paulo, 1982.

RAMOS, C. **Pedagogy and Total Quality.** Rio de Janeiro. Qualitymark, 1995.

RIBEIRO, AL. **People Management .** São Paulo: Saraiva, 2005.

RIGOTTO, RM. **Worker health and the environment in times of globalization and productive restructuring.** Brazilian Journal of Occupational Health, São Paulo, v. 25, n. 93/94, p. 9 – 20, 1998.

ROBBINS, SP **Organizational Behavior .** 11th ed. São Paulo: Pearson, 2006.

ROESCH, SMA **Internship and research projects in administration: a guide for internships, final papers, dissertations and case studies.** 2nd ed. São Paulo: Atlas, 1999.

SAMPIERI, RH; COLLADO, CH; LUCIO, PB. **Research Methodology.** 3rd ed. São Paulo: McGraw-Hill, 2006.

SANTOS, JOA. **The capitalist production of space, urban conflicts, and the right to the city.** Public policies and the right to the city: an interdisciplinary training program for social agents and municipal councilors. Rio de Janeiro: Letra Capital; Observatório das Metrópoles; IPPUR/UFRJ, 2011.

SELLTIZ, C.; WRIGHTSMAN, LS; COOK, SW. **Research methods for social relations.** São Paulo: Herder, 1965.

SHAHID, A.; AZHAR, SM **Gaining Employee Commitment: Linking to Organizational Effectiveness.** Journal of Management Research , vol. 5, no. 1, p.250-268, 6 Jan. 2013.

SCHUSTER, M.; DIAS, V. **Career planning in public and private management systems: a discussion in light of motivational theories. IMED Management Journal** , Passo Fundo, v. 2, n. 1, p. 1-17, 2012.

SILVA, EL; MENEZES, EM. **Research methodology and dissertation writing.** 3rd ed. Florianópolis: UFSC Distance Learning Laboratory, 2001.

SILVA, LS. **Productive restructuring, impacts on health and mental suffering: the case of a state bank in Minas Gerais, Brazil.** Cadernos de Saúde Pública. Rio de Janeiro, 2007.

SILVA, MM **Absenteeism: Consequences and impacts on Human Resource Management.** Especialize On-line IPOG Magazine, Goiânia, v.01, n.7, 2014.

SIQUEIRA, MDC **Absenteeism .** Monograph (Graduation in Nursing) - Federal University of Rio de Janeiro, Rio de Janeiro, Aug. 1984.

SIQUEIRA, MMM **New measures of organizational behavior: diagnostic and management tools.** São Paulo: Artmed, 2013.

SOUZA, ACC. **Competencies in small family businesses: a case study in the agribusiness sector. Proceedings of the VI EGEPE, Meeting of Studies on Entrepreneurship and Management of Small Businesses. Recife-PE,** April 14-16 , 2010.

SOUZA, MTS; SILVA, MD; CARVALHO, R. **Integrative review: what it is and how to do it.** Revista Einstein , v. 8, n. 1, p. 102-106, 2010. Available at: <https://www.scielo.br/pdf/eins/v8n1/pt_1679-4508-eins-8-1-0102.pdf>. Accessed on: May 26, 2020.

SOUZA, VLP; AMORIM, TNGF; SILVA, LB. **Internships: a fundamental tool for entering the job market?** Journal of Administration, Accounting and Economics , v. 10, n. 2, p. 269-294, 2011.

SOUTO, DF **Absenteeism, a constant concern for organizations .** Project no. 23/78 GRIDIS. 47 p. Rio de Janeiro, 1980.

SPECTOR, PE. **Psychology in Organizations.** Translation: Cristina Yamagami . 4th ed. São Paulo: Saraiva, 2012.

STOCKMEIER, TE. **Program to Combat Absenteeism.** Doctor with a PhD in Occupational Medicine from ANAMT – National Association of Occupational Medicine, 2005. Available at: < https://pt.scribd.com/document/59258455/Programa-de-combate-ao-absenteismo-do-medico-do-Trabalho-Dr-Thomas-Eduard-Stockmeier-PhD-em-Medicina-Ocupacional-pela-ANAMT-publicado-em-marco-de-20 > Accessed on: March 30, 2023.

SUKUMARAN, AKS; ALAMELU, R. **Employee absenteeism: an exploratory factor analysis.** Journal of Applied Economic Sciences , vol. 9, no. 2, p. 315-319, 2014.

TIMOSSI, LS; PEDROSO, B.; PILATTI, LA; FRANCISCO, AC. **Adaptation of Walton's model for evaluating quality of work life.** Journal of Physical Education. Maringá, 2009. Available at : <http://www.pg.utfpr.edu.br/ppgep/Ebook/E-book%202009/2009%20-%20PERIODICO/18.pdf>. Accessed on: September 8, 2015.

TOLEDO, F. **Human resources : crises and changes.** São Paulo: Atlas, 1986.

TONELLI, MJ; LACOMBE, BMB; CALDAS, MP. **Historical development of HR in Brazil and the world.** In: Manual of People and Team Management : strategies and trends. São Paulo: Gente, 2002.

Tremblay, DG **Articulation employment - family : les usages du temps chez les pères et les mothers .** Revue Nouvelles Pratiques Sociales , v. 16, no. 1, 2003.

TRIVIÑOS, ANS **Introduction to research in social sciences: qualitative research in education.** São Paulo: Atlas, 1987.

ULRICH, D., BRIAN EB; MARK, A. Heselid ; translated by Afonso Celso da Cunha Serra. **Strategic People Management with "Scorecard" : connecting people, strategy and performance** – The HR Scorecard. 14th ed. Rio de Janeiro: Campus/Elsevier, 2001.

VARGAS, DO. Quality **of Life at Work in a bank branch in Porto Alegre .** Available at: <https://www.lume.ufrgs.br/bitstream/handle/10183/33325/000789207.pdf?sequence=1 >. Accessed on: October 21, 2015.

VIDIGAL, AC **Long live the family business.** São Paulo: Rocco, 1996.

VILAS, B.; ANA, A.; BERNARDES, A.; RUI, O. **Strategic People Management.** 1st Ed. São Paulo: Elsevier, 2009.

XAVIER, RAP **People Management in Practice.** São Paulo: Gente , 2006.

YEUNG, AK; BERMAN, B. **Adding value through human resources: reorienting human resources measurements to drive business performance.** Human Resource Management , 36 (3). Pages 321-335, 1997.

YIN, RK **Case study : planning and methods.** 5th ed. Boojman , 2015.

ZAPELINI, LB. **Job dissatisfaction as a determining factor of absenteeism and turnover: an ergonomic approach .** São Paulo: Department of Quantitative and Production Methods of USP, 2002.

ZIKMUND, WG **Business research methods.** 5. ed. Fort Worth, TX: Dryden, 2000.ZIMPECK, BG. **Salary Administration.** 7th ed. São Paulo: Atlas, 1990.

LAW AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: LEGAL FRAMEWORKS, POLICING, JUSTICE AND THE CHALLENGE OF EFFECTIVE ENFORCEMENT

IDIBIA Daniel, PhD
Dept. of Public Law, Ciiy Campus,
Caleb University, Magodo, Lagos State.

AKHAZE Richard Ehiabhili, PhD
Newcity University, Ayetoro,
Ogun State, Nigeria

EZE Blessing
Department of Criminiligy,
Maranatha University, Lagos

Abstract

Crime prevention is fundamentally a legal and institutional enterprise because the effectiveness of crime-control strategies depends on the existence, clarity, legitimacy and enforcement of laws. In Lagos State, Nigeria, rapid urbanisation, population growth, socioeconomic inequality, informal settlements, youth unemployment, technological change and complex patterns of urban mobility have created a challenging environment for crime prevention. This paper examines the role of law in preventing and controlling crime in Lagos State, with particular attention to policing, community participation, criminal justice administration, police legitimacy, procedural justice, traditional and informal security structures, and the enforcement of state legislation. The paper adopts a qualitative doctrinal and conceptual approach, drawing on peer-reviewed scholarly literature published between 2015 and 2026. The analysis demonstrates that law contributes to crime prevention through criminalisation, deterrence, police powers, institutional regulation, prosecution, adjudication and the protection of fundamental rights. However, the existence of laws does not automatically produce effective crime prevention. Implementation capacity, police legitimacy, public trust, institutional coordination, investigative effectiveness and access to justice are equally important. The paper argues that Lagos requires an integrated legal approach to crime prevention in which criminal law is complemented by community policing, procedural justice, accountable policing, efficient criminal justice administration, regulation of private and informal security providers, and evidence-based law reform. The paper concludes that sustainable crime prevention in Lagos will depend less on the continuous creation of new offences and more on improving the implementation, legitimacy and institutional coherence of existing legal frameworks.

Keywords: law, crime prevention, criminal justice, policing, community policing, police legitimacy

Introduction

Law constitutes one of the principal instruments through which societies define unacceptable conduct, establish sanctions, regulate coercive authority and protect citizens from criminal victimisation. In modern societies, crime prevention is therefore inseparable from the quality of the legal framework and the capacity of institutions to enforce it. Laws establish offences and penalties, define police powers, regulate criminal investigation, establish procedures for prosecution and adjudication, and protect suspects, victims and other members of society. Consequently, where laws are unclear, outdated, inconsistently enforced or poorly implemented, the capacity of the state to prevent crime is weakened.

This relationship is particularly important in Lagos State. As Nigeria's largest commercial and metropolitan centre, Lagos possesses a complex social and economic environment in which formal institutions coexist with extensive informal social structures. Crime prevention therefore requires more than conventional police action. It requires an interconnected system involving legislation, law enforcement agencies, courts, correctional institutions, local communities, private security organisations and other social institutions.

The contemporary Nigerian legal environment has undergone significant reforms intended to improve criminal justice administration. The Administration of Criminal Justice Act (ACJA) 2015, for example, was designed to promote efficient management of criminal justice institutions, speedy dispensation of justice, protection of society from crime, and protection of the rights of suspects, defendants and victims. Scholarly assessments nevertheless indicate that the effectiveness of the reforms depends substantially on implementation, institutional capacity and adequate resources (Afolayan & Onoja, 2016; Omachi & Sule, 2019).

Lagos also presents a distinctive case of institutional innovation in policing. Agboga (2021) demonstrates that Lagos developed strategies that enabled the state to circumvent some of the difficulties associated with the centralised structure of the Nigerian Police Force. However, the study cautions that the Lagos experience is shaped by the state's distinctive political and economic characteristics and may not be readily replicated elsewhere.

The central argument of this paper is that law is necessary but not sufficient for crime prevention in Lagos. Effective crime prevention requires a combination of sound legislation, legitimate policing, effective investigation, timely prosecution, accessible justice, community participation and accountable enforcement. The paper therefore examines the relationship between legal frameworks and practical crime prevention, while identifying the institutional and socioeconomic factors that determine whether law achieves its preventive purpose.

Conceptualising Law and Crime Prevention

Crime prevention may be understood as the deliberate application of legal, institutional, social and environmental measures designed to reduce the occurrence of criminal behaviour, reduce opportunities for offending and minimise the consequences of victimisation. While criminal law traditionally focuses on defining prohibited behaviour and imposing sanctions, contemporary approaches to crime prevention recognise that punishment alone cannot adequately address the causes and opportunities associated with crime.

Law performs several functions within crime prevention. First, it establishes behavioural boundaries by defining conduct that constitutes an offence. Second, it establishes sanctions intended to deter potential offenders. Third, it provides law enforcement agencies with powers to investigate and respond to suspected criminal activity. Fourth, it establishes procedural safeguards governing arrest, detention, investigation and prosecution. Fifth, it creates mechanisms through which victims can obtain justice and offenders can be held accountable.

The effectiveness of these functions depends upon legitimacy. Citizens are more likely to cooperate with law enforcement institutions when they believe that laws are fairly applied and that public officials exercise their powers legitimately. Research on police legitimacy demonstrates that legitimacy operates at both individual and institutional levels and is closely connected to public perceptions of fairness and institutional appropriateness (Worden & McLean, 2017).

Law should therefore not be regarded simply as a coercive instrument. It is also a mechanism for building trust between citizens and the state. When citizens perceive laws as fair, predictable and equally applicable, legal institutions acquire greater legitimacy. Conversely, selective enforcement, corruption, excessive force and arbitrary arrest can weaken legal legitimacy and undermine crime-prevention efforts.

The Legal Architecture of Crime Prevention in Lagos State

Crime prevention in Lagos operates within a multilayered legal structure. At the federal level, criminal offences, police powers and criminal procedure are governed by constitutional provisions and federal legislation. At the state level, Lagos has enacted numerous laws addressing specific aspects of public safety, social order and urban governance.

The compilation and review of Lagos State legislation are themselves important components of legal effectiveness. Bello (2017), in examining the *Laws of Lagos State 2015*, explains that the compilation process involved updating legislation, incorporating amendments, removing repealed or spent laws and addressing challenges associated with maintaining a coherent body of state legislation.

This process is significant for crime prevention because laws must remain responsive to changing patterns of criminality and social organisation. Technological developments, cyber-enabled offences, changes in transportation, urban expansion and emerging forms of organised crime can create circumstances in which older legal frameworks become inadequate.

The Lagos State Law Reform Commission consequently has an important role in ensuring that the state's legal framework remains contemporary, accessible and coherent. The Commission's statutory mandate includes the continuous review, modernisation and simplification of state legislation.

Legal reform should, however, be guided by evidence. The enactment of additional offences or harsher penalties does not automatically reduce crime. A more important consideration is whether law enforcement institutions possess the capacity to detect offences, investigate suspects, secure evidence, prosecute cases and obtain lawful convictions.

Criminal Law, Deterrence and Crime Prevention

Criminal law contributes to crime prevention partly through deterrence. By establishing prohibited behaviour and prescribing sanctions, criminal law communicates the consequences of offending. However, deterrence depends not merely on the severity of punishment but also on the perceived certainty and fairness of enforcement.

A legal system characterised by severe penalties but weak detection and prosecution may have limited preventive impact. Potential offenders may respond more strongly to the perceived probability of detection than to the formal severity of punishment. Consequently, Lagos's crime-prevention strategy should prioritise effective investigation, evidence gathering and prosecution alongside appropriate penalties.

The challenge is particularly relevant to urban crime because many offences depend upon rapid investigative responses, reliable information and cooperation from witnesses. Where investigations are poorly conducted or cases are delayed for prolonged periods, the deterrent capacity of criminal law is weakened.

The Administration of Criminal Justice Act 2015 was introduced partly to address longstanding weaknesses in Nigeria's criminal justice system. Afolayan and Onoja (2016) describe the legislation as an important intervention intended to improve efficiency, protect society from crime and safeguard the rights of suspects, defendants and victims.

However, subsequent scholarship indicates that implementation remains a major challenge. Omachi and Sule (2019) observe that the ACJA introduced important reforms but its application was initially limited because the federal legislation did not automatically govern state criminal courts. They therefore emphasised the need for corresponding state-level reforms and adequate institutional resources.

The implication for Lagos is that criminal justice reform must be evaluated not simply by the quality of statutory provisions but by the extent to which those provisions are implemented in police stations, prosecution offices and courts.

Policing and the Enforcement of Law in Lagos

The police remain central to crime prevention because they constitute the principal institution responsible for maintaining public order, preventing crime, investigating offences and apprehending suspects. Nevertheless, the structure of policing in Nigeria presents an important institutional challenge because policing is predominantly centralised.

Agboga (2021) argues that Lagos developed an alternative institutional response to some of the limitations associated with Nigeria's centralised policing structure. The Lagos approach illustrates the possibility of subnational innovation even when constitutional responsibility for policing remains substantially centralised. However, the study also emphasises that the Lagos model reflects distinctive political and economic conditions.

The legal significance of this development is considerable. Effective crime prevention requires clarity concerning the allocation of responsibilities among federal and state institutions. Where responsibilities overlap without adequate coordination, institutional conflict, duplication and accountability gaps may emerge.

The enactment of the Nigeria Police Act 2020 represented a significant reform of the legal framework governing policing and formally strengthened the policy basis for community-oriented policing. Contemporary scholarship nevertheless continues to identify challenges concerning implementation, institutional trust and the relationship between centralised policing and community security.

Consequently, the Lagos crime-prevention framework should focus not only on police numbers but also on police professionalism, investigative competence, accountability, community engagement and institutional coordination.

Community Policing and the Preventive Role of Law

Community policing represents an important intersection between law and community participation. It seeks to move policing from a predominantly reactive model towards one based on partnership, problem-solving and prevention.

Shittu (2018), studying Epe Local Government Area of Lagos State, found that police-public partnerships contributed to crime control but that implementation faced challenges including inadequate training, negative public perceptions, inadequate crime-control technology, corruption and insufficient marine-policing capacity.

The findings demonstrate that legal recognition of community policing must be accompanied by institutional capacity. A legal framework that permits or encourages community participation will have limited effect if communities distrust the police or if police institutions lack the resources and skills necessary to maintain effective partnerships.

Recent research further reinforces this point. Shiyanbade et al. (2026) examine community policing and crime prevention specifically in Lagos State and emphasise the continuing relevance of police-community relationships to contemporary crime prevention.

The legal framework for community policing should therefore establish clearly defined responsibilities, reporting mechanisms, accountability standards and safeguards against abuse. Community policing should not become an informal delegation of coercive powers to private citizens. Rather, it should facilitate lawful cooperation between citizens and professionally regulated security institutions.

Procedural Justice and the Legitimacy of Law

One of the strongest arguments for connecting law with procedural justice is that citizens' willingness to comply with law depends partly upon whether they believe that legal authorities act fairly.

Akinlabi (2017), in a study of young people in Nigeria, found that procedural justice was a stronger predictor of police legitimacy than perceived police effectiveness. This finding is particularly relevant to Lagos because the city's large youth population represents an important constituency for long-term crime prevention.

Procedural justice requires that citizens be treated with dignity, given an opportunity to express their views, dealt with neutrally and treated consistently. These principles are not merely ethical considerations; they have practical consequences for crime prevention.

When citizens perceive police officers as legitimate, they are more likely to cooperate with law enforcement, report crimes and comply voluntarily with legal authority. Conversely, perceptions of arbitrary arrest, discrimination, excessive force or corruption may encourage citizens to avoid formal institutions.

Boateng (2018) demonstrates that police legitimacy is not solely an individual-level phenomenon but can also vary according to broader institutional and national contexts. His multinational African analysis shows the importance of contextual factors in shaping perceptions of police legitimacy.

For Lagos, this means that crime prevention should incorporate legitimacy as an explicit institutional objective. Police performance should not be measured only by arrests or crime statistics but also by public trust, complaint resolution, procedural fairness and citizen cooperation.

Law, Police Accountability and Human Rights

Crime prevention must operate within the rule of law. The state possesses coercive powers because citizens collectively authorise public institutions to protect life and property and maintain public order. However, those powers are subject to constitutional and legal limitations.

The protection of human rights is therefore not incompatible with crime prevention. On the contrary, lawful policing can enhance the legitimacy and effectiveness of crime-control institutions.

The ACJA framework provides important protections concerning criminal procedure and the treatment of suspects. Eyongndi (2021), for example, examines the relationship between the ACJA and the protection of personal liberty, dignity and freedom of movement, arguing that the legislation has potential to reduce unlawful detention and strengthen rights protection.

The importance of these safeguards is particularly evident in policing. Excessive detention, unlawful arrest and coercive interrogation can produce unreliable evidence, undermine prosecutions and weaken public confidence in the justice system.

Crime prevention therefore requires a balance between effective law enforcement and the protection of fundamental rights. The objective should not be to reduce legal safeguards in the name of security but to strengthen investigative and prosecutorial capacity so that criminal cases can be successfully resolved through lawful procedures.

Law and the Administration of Criminal Justice

The criminal justice system represents the institutional bridge between crime detection and accountability. A crime-prevention system cannot be effective if police officers arrest suspects but prosecutors cannot build viable cases or courts cannot dispose of cases efficiently.

The ACJA 2015 attempted to address some of these longstanding problems by promoting efficient criminal justice administration and reducing unnecessary delays. However, the effectiveness of the legislation depends upon the capacity of police, prosecutors, courts and correctional institutions to implement its provisions.

Aidonojie (2024) found continuing implementation challenges in Nigeria's criminal justice system and emphasised the need for stronger monitoring of the institutions responsible for implementing the ACJA.

This has direct implications for Lagos. The state requires an integrated criminal justice strategy in which investigation, prosecution and adjudication operate as interconnected components. Police officers require adequate investigative training; prosecutors require timely and reliable evidence; courts require effective case-management systems; and correctional institutions require mechanisms that support rehabilitation and lawful custody.

The criminal justice system should therefore be viewed as a chain. A weakness at one point can undermine the effectiveness of the entire crime-prevention process.

Traditional and Informal Legal Institutions

Lagos also demonstrates the continuing relevance of traditional and informal mechanisms of social control. Tade and Olaitan (2015), in their study of traditional structures of crime control in Lagos, found that traditional mechanisms continued to enjoy community support and were sometimes preferred to formal institutions of social control.

This finding has important implications for legal policy. Formal law operates within a social environment in which communities possess their own norms, institutions and conflict-resolution mechanisms.

The existence of informal institutions should not necessarily be interpreted as evidence of rejection of formal law. In some circumstances, informal institutions can complement formal systems by resolving minor disputes, providing information and strengthening community cohesion. However, their activities must remain subject to fundamental legal principles.

Unregulated informal justice can generate significant risks, including arbitrary punishment, discrimination, physical violence and denial of due process. Consequently, the appropriate approach is to recognise the social value of legitimate community institutions while maintaining clear boundaries between informal dispute resolution and the exercise of coercive criminal justice powers.

Law, Vigilantism and the Limits of Informal Crime Control

Vigilantism often develops where citizens perceive formal security institutions as unable to provide adequate protection. Its emergence can therefore be interpreted partly as an institutional response to perceived gaps in law enforcement.

Akinlabi (2019), examining support for vigilantism in Nigeria, demonstrates that community support for informal crime-control arrangements is influenced by social, environmental, economic and legitimacy-related factors.

The legal implications are significant. Although communities have legitimate interests in protecting themselves and their property, private citizens cannot lawfully assume unrestricted powers of arrest, punishment or detention. Crime prevention must remain embedded within the rule of law.

The state should therefore develop mechanisms for integrating legitimate community security initiatives into broader security governance while preventing extrajudicial punishment. Such mechanisms could include registration, training, codes of conduct, human-rights education, defined reporting procedures and formal communication channels with the police.

Law, Private Security and Crime Prevention

The growth of private security organisations has created another dimension of crime prevention in Lagos. Businesses, residential estates, financial institutions and other organisations frequently employ private security personnel to control access, monitor premises and respond to security incidents.

The expansion of private security raises questions concerning the legal boundaries of private and public security. Private security actors perform important preventive functions but should not operate outside regulatory oversight.

The relationship between private security and public policing is therefore important. A coordinated framework can facilitate information sharing and improve early detection of criminal activity, while inadequate regulation can generate accountability problems.

The law should establish clear professional requirements for private security organisations, including licensing, training, ethical standards, reporting obligations and cooperation with public security institutions. Such regulation would strengthen the preventive contribution of private security while ensuring that private coercive capacities remain accountable.

Law Reform and Emerging Forms of Crime

Crime evolves as society changes. Digital technology, financial innovation, transportation systems, social media and urban expansion have created new opportunities for offending and new challenges for enforcement.

Law reform is therefore essential to ensure that legal institutions remain capable of addressing emerging forms of criminality. Bello's (2017) analysis of the Lagos legislative compilation process demonstrates why regular review of state legislation is necessary.

However, law reform should be evidence-based. The tendency to respond to every emerging social problem by creating new offences can produce legislative fragmentation and enforcement difficulties. The better approach is to determine whether existing laws are inadequate, whether enforcement institutions lack capacity, or whether the problem requires a genuinely new legal response.

The Lagos State Law Reform Commission is consequently strategically positioned to undertake systematic reviews of crime-related legislation and identify obsolete, overlapping or ineffective provisions.

Law, Technology and Evidence-Based Crime Prevention

Modern crime prevention increasingly depends on technology. Digital surveillance, geographic information systems, electronic databases, forensic technologies and digital evidence can improve the ability of law enforcement institutions to detect and investigate crime.

However, technology must operate within a legal framework that protects privacy, due process and evidentiary integrity. The indiscriminate use of surveillance technologies could undermine public trust and produce new legal risks.

Lagos should therefore adopt a technology-enabled but rights-sensitive crime-prevention model. Digital policing should be accompanied by clear rules governing data collection, retention, access, disclosure and accountability.

The legal system should also strengthen the capacity of investigators, prosecutors and courts to deal with digital evidence. Without appropriate expertise, technologically sophisticated investigations may fail to produce successful prosecutions.

Discussion

The evidence reviewed in this paper demonstrates that the relationship between law and crime prevention in Lagos is multidimensional. Law defines criminal behaviour, authorises enforcement, establishes procedures and provides safeguards. Yet legal rules cannot prevent crime independently of institutions and social cooperation.

The first major conclusion is that legal effectiveness depends on enforcement capacity. A law that cannot be effectively investigated, prosecuted and adjudicated provides limited deterrence. The second is that legitimacy is a critical component of enforcement. Citizens are more likely to cooperate with institutions they regard as fair and legitimate (Akinlabi, 2017; Worden & McLean, 2017). The third is that community participation can strengthen preventive policing, but only where it is properly structured and accountable (Shittu, 2018; Shiyanbade et al., 2026). The fourth is that criminal justice reform must extend beyond legislation to include institutional capacity, professional training, monitoring and resources (Aidonojie, 2024; Omachi & Sule, 2019).

The Lagos experience also demonstrates that law operates within a complex institutional environment. Federal policing structures coexist with state-level initiatives, community

organisations, traditional institutions and private security providers. Agboga's (2021) analysis shows that Lagos has developed innovative responses to the structural limitations of centralised policing.

The challenge for policymakers is therefore to develop a coherent legal architecture capable of coordinating these actors without creating overlapping or contradictory systems of authority.

Policy Recommendations

Lagos State should first strengthen the implementation of existing criminal laws before prioritising the creation of additional offences. Legislative expansion without enforcement capacity risks producing a gap between law on the books and law in practice.

Second, the state should strengthen community policing through clearly defined legal and institutional arrangements. Community participation should be formalised through structured police-community partnerships, while ensuring that citizens do not assume unlawful coercive powers.

Third, police legitimacy should become an explicit component of crime-prevention policy. Training and performance evaluation should incorporate procedural justice, respectful treatment, transparency and complaint resolution.

Fourth, the criminal justice chain should be strengthened through closer coordination among police investigators, prosecutors and courts. Case management, forensic investigation, digital evidence capacity and prosecution quality should receive sustained institutional attention.

Fifth, Lagos should strengthen the regulatory framework for private security providers and community-based security organisations. Regulation should emphasise professional standards, human-rights compliance, accountability and cooperation with formal law enforcement.

Sixth, the Lagos State Law Reform Commission should undertake periodic reviews of crime-related legislation to identify obsolete provisions, legislative overlaps and emerging areas requiring reform.

Seventh, technology should be integrated into crime prevention within a clear legal and ethical framework. Digital policing should enhance intelligence and investigative capacity without undermining constitutional rights.

Finally, crime prevention should be linked to broader social policy. Legal enforcement is most effective when supported by interventions addressing youth unemployment, social exclusion, urban disorder and other conditions that can increase vulnerability to criminal activity.

Conclusion

Law remains one of the most important instruments for crime prevention in Lagos State, but its effectiveness depends on more than the existence of statutes. Effective crime prevention requires

a functioning relationship between legislation, policing, investigation, prosecution, adjudication, community participation and public trust.

The experience of Lagos demonstrates that innovative institutional arrangements can partially address the limitations of a centralised policing structure. However, sustainable crime prevention requires such innovations to operate within coherent legal and accountability frameworks.

The evidence also establishes the importance of procedural justice and police legitimacy. Citizens who perceive law enforcement institutions as fair and legitimate are more likely to cooperate with them, while distrust can encourage reliance on informal and potentially unlawful security mechanisms. Consequently, crime prevention policy should treat legitimacy and accountability as operational necessities rather than secondary concerns.

The future of crime prevention in Lagos should therefore be based on a comprehensive legal-governance framework that combines effective legislation with professional policing, community participation, efficient criminal justice administration, regulated non-state security, technological capacity and respect for fundamental rights.

The fundamental lesson is that effective crime prevention is not achieved simply by making more laws; it is achieved by making existing laws legitimate, coherent, enforceable and accessible, and by building institutions capable of applying them fairly and consistently.

References

Afolayan, A. F., & Onoja, E. O. (2016). A critical appraisal of the Administration of Criminal Justice Act, 2015. *ABU Law Journal, 36*(1), 1–20. https://doi.org/10.67203/abulj.2016.24y4lajk

Agboga, V. (2021). Beyond decentralising the Nigerian Police: How Lagos state circumvented debates on police reforms. *Journal of Contemporary African Studies, 39*(1), 135–150. https://doi.org/10.1080/02589001.2020.1832972

Aidonojie, P. A. (2024). A facile review on the legal issues concerning the implementation of the Administration of Criminal Justice Act of Nigeria. *Sultan Agung Notary Law Review, 6*(2). https://doi.org/10.30659/sanlar.v6i2.24847

Akinlabi, O. M. (2017). Young people, procedural justice and police legitimacy in Nigeria. *Policing and Society, 27*(4), 419–438. https://doi.org/10.1080/10439463.2015.1077836

Akinlabi, O. M. (2019). Shaping community support for vigilantism: A Nigerian case study. *Policing: An International Journal, 42*(2), 240–254. https://doi.org/10.1108/PIJPSM-08-2017-0101

Bello, A. O. (2017). Laws of Lagos State of Nigeria 2015: A review of methodology, highlights, and challenges. *Statute Law Review, 38*(2), 196–210. https://doi.org/10.1093/slr/hmw021

Boateng, F. D. (2018). Police legitimacy in Africa: A multilevel multinational analysis. *Policing and Society, 28*(9), 1105–1120. https://doi.org/10.1080/10439463.2017.1280034

Crowl, J. N. (2017). The effect of community policing on fear and crime reduction, police legitimacy and job satisfaction: An empirical review of the evidence. *Police Practice and Research, 18*(5), 449–462. https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1303771

Eyongndi, D. T.-A. (2021). The Administration of Criminal Justice Act, 2015 as a harbinger for the elimination of unlawful detention in Nigeria. *African Human Rights Law Journal, 21*(1), 441–468. https://doi.org/10.17159/1996-2096/2021/v21n1a19

Hamm, J. A., Trinkner, R., & Carr, J. D. (2017). Fair process, trust, and cooperation: Moving toward an integrated framework of police legitimacy. *Law and Human Behavior, 41*(6), 554–567. https://doi.org/10.1037/lhb0000258

Omachi, M. J., & Sule, A. A. (2019). The Administration of Criminal Justice Act, 2015: Pathway to a reformed criminal justice system in Nigeria. *ABUAD Law Journal, 7*(1), 130–152. https://doi.org/10.53982/alj.2019.0701.06-j

Shittu, O. T. (2018). Community policing and crime control in riverine areas: A study of Epe L.G.A. of Lagos State. *African Journal of Stability and Development, 11*(2), 288–306. https://doi.org/10.53982/ajsd.2018.1102.06-j

Shiyanbade, B. W., Williams, O. M., Olukotun, A. E., & Ogundemurin, A. O. (2026). Community policing and crime prevention in Lagos State, Nigeria. *AKSU Journal of Administration and Corporate Governance, 6*(1), 136–150. https://doi.org/10.60787/AKSUJACOG.VOL6NO1.136-150

Tade, O., & Olaitan, F. (2015). Traditional structures of crime control in Lagos, Nigeria. *African Security Review, 24*(2), 138–152. https://doi.org/10.1080/10246029.2015.1023325

Udombana, N. J. (2020). Administration of Criminal Justice Act of Nigeria 2015: A critique of selected legislative expressions. *IALS Student Law Review, 7*(2). https://doi.org/10.14296/islr.v7i2.5204

Worden, R. E., & McLean, S. J. (2017). Research on police legitimacy: The state of the art. *Policing, 40*(3), 480–513. https://doi.org/10.1108/PIJPSM-05-2017-0062

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

LEADERSHIP EFFECTIVENESS AND THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: A STUDY OF SELECTED PUBLIC INSTITUTIONS IN NIGERIA

Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD
Department of Business Administration,
Olabisi Onabanjo University,
Ago-Iwoye, Nigeria

Grace Folashade DAVID
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Adeola Abosede OYEWOLE, PhD
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Blessing Okojie EZE
Department of Criminology
Maranatha University, Lagos

Abstract

The implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) remains a major challenge for many developing countries, largely due to institutional weaknesses, governance deficiencies, and ineffective policy coordination. Recognizing the importance of leadership in addressing these challenges, this study examined the influence of leadership effectiveness on the implementation of the Sustainable Development Goals in selected public institutions in Nigeria. Specifically, the study investigated the effects of transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication on SDG implementation. A quantitative survey research design was adopted. Data were collected from employees and management personnel involved in SDG planning, coordination, monitoring, and implementation across selected federal and state public institutions. Using a multi-stage sampling technique, 434 questionnaires were administered, of which 392 valid responses were retrieved and analyzed, representing a response rate of 90.3%. The data were analyzed using descriptive statistics, Pearson's correlation, and multiple regression analysis with SPSS Version 29. The findings revealed that leadership effectiveness had a significant positive influence on Sustainable Development Goal implementation. Among the leadership dimensions examined, transformational leadership emerged as the strongest predictor of SDG implementation ($\beta = 0.44$, $p < 0.001$), followed by strategic leadership ($\beta = 0.38$, $p < 0.001$), leadership communication ($\beta = 0.33$, $p < 0.001$), and ethical leadership ($\beta = 0.27$, $p < 0.001$). The regression model explained 71% of the variation in SDG implementation ($R^2 = 0.71$), indicating that leadership effectiveness plays a substantial role in improving development outcomes within public institutions. The study concludes that effective leadership is fundamental to strengthening institutional capacity, enhancing stakeholder engagement, improving policy implementation, and accelerating progress toward the Sustainable

Development Goals in Nigeria. It recommends sustained investment in leadership development, strategic governance practices, ethical standards, and effective communication systems to improve public-sector performance and support the achievement of national sustainable development objectives.

Keywords: Leadership Effectiveness, Transformational Leadership, Strategic Leadership, Ethical Leadership, Leadership Communication, Sustainable Development Goals, Public Institutions, Nigeria.

Introduction

Leadership is widely acknowledged as one of the most influential determinants of organizational effectiveness, institutional performance, and sustainable development in both the public and private sectors. The quality of leadership shapes an organization's ability to formulate strategic direction, mobilize resources, motivate employees, strengthen accountability, and achieve its objectives in increasingly complex and dynamic environments. Contemporary leadership scholarship emphasizes that leadership effectiveness extends beyond occupying a formal managerial position; rather, it reflects a leader's ability to inspire, influence, and guide individuals and groups toward the achievement of shared organizational and societal goals. Consequently, effective leadership has consistently been associated with improved organizational performance, innovation, employee commitment, knowledge sharing, and institutional resilience, making it an essential driver of long-term development.

The global commitment to sustainable development has further highlighted the strategic importance of effective leadership. In 2015, the United Nations adopted the 2030 Agenda for Sustainable Development, introducing seventeen Sustainable Development Goals (SDGs) designed to address pressing economic, social, and environmental challenges worldwide (United Nations, 2015). These goals provide a comprehensive framework for reducing poverty, improving educational and health outcomes, promoting gender equality, protecting the environment, strengthening institutions, and fostering inclusive economic growth. Although countries have demonstrated widespread commitment to achieving these goals, their successful implementation depends largely on the quality of leadership and governance within the institutions responsible for translating global aspirations into practical policies, programmes, and measurable development outcomes (Mio, Panfilo, & Blundo, 2020; UNDP,2022).

Achieving the SDGs requires more than policy formulation; it demands effective coordination, institutional capacity, stakeholder collaboration, efficient resource management, and continuous monitoring and evaluation. Public-sector leaders play a central role in integrating these elements by promoting policy coherence, encouraging inter-agency collaboration, strengthening institutional accountability, and ensuring that development initiatives are implemented effectively. Previous studies have shown that effective leadership facilitates policy integration, enhances institutional performance, and supports sustainable governance practices (Getha-Taylor, Grayer, Kempf, & O'Leary, 2019). Similarly, governance scholars argue that leadership quality significantly influences the ability of public institutions to design, implement, and sustain development programmes (Mio et al., 2020; UNDP, 2022). Leaders who demonstrate strategic vision, adaptability, and accountability are therefore better positioned to address bureaucratic

challenges, align institutional priorities with national development objectives, and mobilize stakeholders in support of sustainable development initiatives (Antonakis & Day, 2018).

In Nigeria, the implementation of the Sustainable Development Goals presents both significant opportunities and persistent challenges. As Africa's most populous country and one of its largest economies, Nigeria occupies a strategic position in advancing the global sustainable development agenda (World Bank, 2024; OECD, 2023). Since adopting the SDGs in 2015, the Federal Government has introduced several policy frameworks, institutional arrangements, and implementation strategies aimed at accelerating progress towards achieving the goals (United Nations, 2023). Despite these efforts, progress across several SDG indicators has remained uneven. Challenges such as widespread poverty, unemployment, inadequate healthcare, declining educational outcomes, environmental degradation, weak infrastructure, and institutional inefficiencies continue to hinder sustainable development (United Nations, 2025; World Bank, 2024). These persistent challenges suggest that policy initiatives alone are insufficient without effective leadership to drive implementation.

Among the numerous factors affecting SDG implementation, leadership effectiveness has emerged as one of the most critical. Public institutions are the primary vehicles through which government policies and development programmes are formulated, coordinated, implemented, and evaluated. Consequently, the quality of leadership within these institutions directly influences policy execution, resource utilization, stakeholder engagement, service delivery, and institutional performance (Boyne, James, John, & Petrovsky, 2010). Leadership that promotes innovation, strategic thinking, ethical conduct, and effective communication is more likely to create an environment that supports the successful implementation of sustainable development initiatives. Previous studies conducted in Nigeria have also highlighted the positive contributions of transformational, strategic, and ethical leadership to governance quality, accountability, and organizational performance (Van Wart, 2013; Boyne et al., 2010). Nevertheless, empirical evidence specifically linking leadership effectiveness to SDG implementation within Nigerian public institutions remains limited (OECD, 2023; UNDP, 2022).

Although a substantial body of literature has examined leadership effectiveness and organizational performance, much of the existing research has focused on private-sector organizations, educational institutions, healthcare systems, and general administrative performance (Judge & Piccolo, 2004; Antonakis & Day, 2018). Likewise, studies on Sustainable Development Goal implementation have primarily emphasized governance structures, financing mechanisms, policy integration, and institutional capacity, often paying limited attention to leadership effectiveness as a multidimensional construct influencing implementation outcomes (Mio et al., 2020). In particular, relatively few studies have simultaneously examined transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication within a single framework to explain SDG implementation in public institutions. This gap has limited understanding of the mechanisms through which leadership contributes to sustainable development, particularly in developing countries such as Nigeria.

The Nigerian public sector operates within a complex institutional environment characterized by bureaucratic bottlenecks, resource constraints, political interference, institutional fragmentation, and accountability challenges (World Bank, 2024). These conditions increase the importance of

effective leadership in ensuring that development policies are implemented efficiently and produce meaningful outcomes. However, despite the acknowledged importance of leadership, empirical studies investigating its direct contribution to Sustainable Development Goal implementation within Nigerian public institutions remain scarce. The absence of comprehensive evidence limits the ability of policymakers, public administrators, and development partners to design leadership strategies capable of accelerating progress toward the SDGs.

Against this background, this study examines the influence of leadership effectiveness on the implementation of the Sustainable Development Goals in selected public institutions in Nigeria. Specifically, the study evaluates the effect of transformational leadership on SDG implementation, examines the influence of strategic leadership on policy execution, assesses the contribution of ethical leadership to accountability and transparency, investigates the role of leadership communication in stakeholder engagement and programme delivery, and determines the overall relationship between leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation within Nigerian public institutions. The findings are expected to contribute to leadership and sustainable development literature while providing practical evidence to guide policymakers and public-sector managers in strengthening institutional capacity and improving the implementation of sustainable development initiatives.

Literature Review

Conceptual Review

Leadership effectiveness refers to a leader's ability to influence individuals and organizations in ways that promote the achievement of organizational objectives while ensuring long-term sustainability, employee commitment, and stakeholder satisfaction. It encompasses the capacity to formulate strategic direction, make sound decisions, communicate clearly, inspire employees, manage organizational change, and improve institutional performance. Rather than being viewed solely as the exercise of authority, contemporary leadership scholarship recognizes leadership effectiveness as a multidimensional construct that integrates transformational, strategic, ethical, and communicative competencies, all of which contribute to organizational success and sustainable development (Fiedler, 1967; Judge & Piccolo, 2004). Modern organizations operate in environments characterized by rapid technological change, globalization, increasing stakeholder expectations, and growing institutional complexity. Consequently, effective leadership extends beyond routine administrative functions to include the ability to create a shared vision, foster innovation, encourage collaboration, and enhance organizational adaptability. Research consistently demonstrates that organizations led by effective leaders tend to achieve higher levels of employee productivity, organizational commitment, innovation, knowledge sharing, and service quality. Effective leadership has therefore become an indispensable resource for improving institutional performance and ensuring organizational resilience in both public and private sectors. Within public institutions, leadership effectiveness assumes even greater significance because leaders must balance administrative efficiency with public accountability, policy implementation, and the delivery of essential services. Public-sector leaders operate within environments shaped by political influence, bureaucratic procedures, limited resources, and diverse stakeholder interests. Their ability to coordinate these competing demands while maintaining transparency and accountability largely determines the effectiveness of governance and the success of development programmes. Consequently, leadership effectiveness is increasingly recognized as a critical

determinant of institutional performance, governance quality, and sustainable national development.

The Sustainable Development Goals (SDGs) constitute a global development framework adopted by the United Nations in 2015 to promote economic prosperity, social inclusion, environmental sustainability, and institutional development by the year 2030 (United Nations, 2015). The framework consists of seventeen interrelated goals designed to address pressing global challenges such as poverty, hunger, inequality, poor healthcare, inadequate education, climate change, environmental degradation, and weak governance. Implementing the SDGs involves translating these global aspirations into practical policies, programmes, projects, and measurable outcomes at national and institutional levels. Successful implementation requires effective governance, policy coherence, institutional capacity, stakeholder collaboration, adequate financing, and robust monitoring and evaluation systems (Biermann, Kanie, & Kim, 2017; OECD, 2023). These requirements become particularly demanding in developing countries where financial limitations, institutional weaknesses, governance challenges, and inadequate technical capacity often constrain development efforts. Because public institutions serve as the principal mechanisms through which development policies are formulated and executed, the quality of leadership within these institutions becomes central to SDG implementation. Effective leadership facilitates resource mobilization, policy coordination, stakeholder engagement, and institutional accountability, thereby increasing the likelihood of achieving sustainable development objectives.

Transformational leadership describes a leadership style through which leaders inspire employees to transcend personal interests in pursuit of shared organizational and societal goals. According to Bass and Riggio (2006), transformational leaders influence followers through four core dimensions: idealized influence, inspirational motivation, intellectual stimulation, and individualized consideration. These behaviours encourage employees to embrace organizational change, develop innovative solutions, and remain committed to achieving collective objectives. Within the context of sustainable development, transformational leadership is particularly valuable because the implementation of the SDGs requires institutional transformation, innovation, and long-term strategic commitment. Leaders who articulate a compelling vision, encourage creativity, and empower employees are better positioned to overcome resistance to change and foster institutional reform. Numerous empirical studies have reported positive relationships between transformational leadership and organizational effectiveness, innovation, employee engagement, and public-sector performance. Consequently, transformational leadership provides a strong foundation for improving the implementation of sustainable development initiatives within public institutions.

Strategic leadership refers to a leader's ability to anticipate future challenges, formulate long-term objectives, allocate resources efficiently, and align organizational activities with changing environmental conditions. Strategic leaders create direction by integrating organizational capabilities with broader developmental priorities while ensuring that available resources are utilized effectively. The implementation of the Sustainable Development Goals requires coordinated action across multiple sectors, long-term planning, continuous policy integration, and effective institutional collaboration. These requirements make strategic leadership particularly important within public institutions. Leaders who demonstrate strategic thinking are better able to align organizational priorities with national development agendas, strengthen institutional

performance, and improve policy implementation. By promoting proactive planning and effective resource management, strategic leadership contributes significantly to the successful realization of sustainable development objectives.

Ethical leadership emphasizes integrity, fairness, accountability, transparency, and responsible decision-making. Brown and Treviño (2006) describe ethical leaders as individuals who influence followers through both personal conduct and the establishment of ethical standards that guide organizational behaviour. Such leaders promote trust, fairness, and responsible governance by consistently demonstrating honesty and accountability in their actions. Ethical leadership plays an especially important role within public institutions because development programmes frequently involve the management of public resources and the coordination of multiple stakeholders. Transparent and accountable leadership reduces opportunities for corruption, strengthens public confidence, and enhances the credibility of government institutions. Since sustainable development depends on responsible governance and equitable resource utilization, ethical leadership provides an essential foundation for achieving successful SDG implementation.

Leadership communication refers to the processes through which leaders share information, articulate strategic direction, coordinate organizational activities, and influence stakeholders. Effective communication promotes mutual understanding, facilitates collaboration, strengthens trust, and encourages employee participation in organizational decision-making. The implementation of the Sustainable Development Goals requires continuous interaction among government agencies, development partners, civil society organizations, private-sector actors, and local communities. Under such conditions, effective communication becomes indispensable for coordinating activities, resolving conflicts, disseminating policy information, and encouraging stakeholder participation. Leaders who communicate openly and consistently are more likely to build consensus, strengthen institutional coordination, and enhance the successful implementation of sustainable development programmes.

The concepts examined in this study demonstrated that leadership effectiveness is a multidimensional capability comprising transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication. These dimensions collectively influence the capacity of public institutions to formulate effective policies, mobilize resources, engage stakeholders, strengthen governance, and achieve the Sustainable Development Goals. Understanding these interrelationships provides a solid conceptual foundation for examining how leadership contributes to sustainable development within the Nigerian public sector.

Theoretical Review

This study is anchored primarily on Transformational Leadership Theory and supported by Institutional Theory and the Resource-Based View (RBV) Theory. Together, these theories provide a comprehensive explanation of how leadership effectiveness influences the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) within public institutions. While each theory offers a distinct perspective, their integration provides a more robust understanding of the leadership behaviours, institutional dynamics, and organizational capabilities required for effective sustainable development.

Transformational Leadership Theory

Transformational Leadership Theory was first introduced by Burns (1978) and subsequently expanded by Bass (1985), who developed it into one of the most influential leadership theories in contemporary organizational research. The theory proposes that effective leaders inspire followers to move beyond personal interests and commit themselves to a shared organizational vision. Rather than relying solely on authority or rewards, transformational leaders motivate employees by fostering trust, encouraging innovation, stimulating intellectual growth, and supporting individual development. Bass (1985) identified four interrelated dimensions of transformational leadership: idealized influence, inspirational motivation, intellectual stimulation, and individualized consideration. Idealized influence refers to leaders serving as role models who demonstrate integrity and earn the confidence of their followers. Inspirational motivation involves communicating a compelling vision that inspires commitment and collective action. Intellectual stimulation encourages employees to question conventional approaches, embrace innovation, and develop creative solutions to organizational challenges. Individualized consideration reflects the leader's commitment to mentoring, coaching, and addressing the unique developmental needs of followers. The relevance of Transformational Leadership Theory to sustainable development is evident in the complex nature of SDG implementation. Achieving the Sustainable Development Goals requires institutional transformation, policy innovation, stakeholder collaboration, and long-term commitment. These demands extend beyond routine administrative responsibilities and require leaders who can inspire change, build commitment, and encourage innovative problem-solving. Public institutions responsible for implementing the SDGs must also adapt continuously to evolving social, economic, and environmental conditions while maintaining effective service delivery and accountability. Empirical studies consistently demonstrate that transformational leadership contributes positively to organizational effectiveness, innovation, employee engagement, governance quality, and public-sector performance (Bass & Riggio, 2006; Van Wart, 2013). Within developing countries, where institutional challenges often hinder policy implementation, transformational leadership has been identified as a critical factor in strengthening governance and improving development outcomes. Accordingly, this theory provides the principal theoretical foundation for the present study because it explains how visionary and inspirational leadership can enhance institutional capacity and accelerate the implementation of the Sustainable Development Goals.

Institutional Theory

Institutional Theory provides a complementary explanation by emphasizing the influence of organizational rules, norms, regulations, and societal expectations on institutional behaviour. Scott (2014) argues that organizations operate within institutional environments that shape their structures, decision-making processes, and patterns of behaviour. To maintain legitimacy and public confidence, organizations are expected to comply with accepted governance standards, legal requirements, and societal expectations. Within the context of Sustainable Development Goal implementation, public institutions operate under both national and international obligations to achieve sustainable development objectives. Governments are expected to incorporate the SDGs into national policies, allocate appropriate resources, establish effective implementation frameworks, and monitor progress toward internationally agreed targets. Consequently, institutional effectiveness depends not only on formal structures but also on the quality of leadership responsible for translating policy commitments into measurable development

outcomes. Institutional Theory therefore explains how effective leadership enables organizations to respond to external pressures, comply with governance requirements, strengthen accountability, and improve institutional legitimacy. Leaders who understand institutional expectations are more capable of aligning organizational policies with national development priorities while fostering collaboration among government agencies, development partners, civil society organizations, and other stakeholders. The theory is particularly relevant to this study because SDG implementation requires institutions to operate within established governance frameworks while adapting to changing developmental priorities.

Resource-Based View (RBV) Theory

The Resource-Based View (RBV), developed by Barney (1991), offers another important perspective for understanding leadership effectiveness. Unlike Institutional Theory, which focuses on external influences, the RBV emphasizes the strategic value of an organization's internal resources and capabilities. According to the theory, organizations achieve superior performance when they possess valuable, rare, inimitable, and non-substitutable resources that competitors cannot easily replicate. Although originally developed within the field of strategic management, the RBV has increasingly been applied to public-sector organizations because leadership itself can be regarded as a strategic organizational capability. Effective leaders possess specialized knowledge, decision-making skills, strategic thinking, communication abilities, and relationship-management competencies that enable institutions to mobilize resources, coordinate stakeholders, and improve organizational performance. The implementation of the Sustainable Development Goals requires efficient utilization of financial, human, technological, and institutional resources. Leaders who effectively coordinate these resources are better positioned to improve service delivery, strengthen governance systems, enhance policy implementation, and achieve sustainable development objectives. From the RBV perspective, leadership effectiveness represents a valuable institutional asset that contributes directly to organizational effectiveness and long-term development success.

Integration of the Theories

Although each theory explains leadership from a different perspective, they complement one another in explaining the implementation of Sustainable Development Goals within public institutions. Transformational Leadership Theory explains how leaders inspire individuals, promote innovation, and mobilize collective commitment toward sustainable development objectives. Institutional Theory explains how governance structures, policies, regulations, and societal expectations shape organizational behaviour and influence policy implementation. The Resource-Based View emphasizes leadership as a strategic organizational capability that enables institutions to utilize resources efficiently, strengthen institutional capacity, and improve development outcomes. The integration of these theories therefore provides a comprehensive framework for understanding the relationship between leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation. Together, they suggest that effective leadership strengthens governance systems, enhances institutional legitimacy, promotes innovation, improves stakeholder collaboration, mobilizes organizational resources, and ultimately increases the likelihood of achieving sustainable development objectives within Nigerian public institutions.

Accordingly, this study adopts Transformational Leadership Theory as its primary theoretical foundation while drawing complementary insights from Institutional Theory and the Resource-

Based View. Collectively, these theories provide a robust conceptual lens through which the influence of leadership effectiveness on Sustainable Development Goal implementation can be examined and interpreted.

Methodology

This study adopted a quantitative survey research design to examine the influence of leadership effectiveness on the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) within selected public institutions in Nigeria. The survey design was considered appropriate because it facilitated the systematic collection of quantitative data from a relatively large population and enabled the empirical examination of relationships among the study variables within their natural organizational settings (Creswell & Creswell, 2018). The design also provided an appropriate framework for testing the study hypotheses using established statistical techniques. The study focused on selected federal and state public institutions directly involved in the planning, coordination, implementation, monitoring, and evaluation of Sustainable Development Goal programmes. These institutions included ministries, departments, and agencies responsible for development planning, public service delivery, education, healthcare, environmental management, and economic development. Their inclusion ensured that responses were obtained from personnel with practical experience in SDG implementation and public-sector leadership.

The target population comprised approximately 3,800 employees and management personnel drawn from the selected public institutions. The population included directors, programme managers, planning officers, monitoring and evaluation officers, administrative officers, and other staff directly involved in policy implementation and sustainable development initiatives. These categories of personnel were considered suitable because of their active participation in planning, implementing, and monitoring government programmes related to the Sustainable Development Goals. The sample size was determined using the Yamane (1967) sample size determination formula, which produced a minimum sample of 362 respondents. To minimize the potential effects of non-response and incomplete questionnaires, an additional 20% was added, resulting in a final sample size of 434 respondents.

A multi-stage sampling technique was employed to ensure adequate representation of the study population. In the first stage, purposive sampling was used to select public institutions actively engaged in Sustainable Development Goal implementation. In the second stage, respondents were stratified into management, planning, monitoring and evaluation, administrative, and technical departments. Finally, simple random sampling was applied within each stratum to select participants, thereby reducing sampling bias and ensuring that all eligible respondents had an equal opportunity to participate in the study. The study relied primarily on primary data, which were collected through a structured questionnaire. The instrument was developed by adapting validated measurement scales on leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation from previous empirical studies. The questionnaire was modified to reflect the realities of the Nigerian public sector while remaining consistent with the objectives of the study. The questionnaire consisted of two sections. Section A collected demographic information, including respondents' gender, age, educational qualification, years of work experience, and organizational position. Section B contained items measuring the study variables. Leadership effectiveness was assessed through four dimensions: transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication. Sustainable Development Goal

implementation was measured using indicators relating to policy execution, stakeholder engagement, institutional performance, and sustainable development outcomes. Responses were measured using a five-point Likert scale, ranging from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree).

Validity and Reliability of the Instrument

Before the main survey, the questionnaire underwent expert review and pilot testing to establish its validity and reliability. Content validity was assessed by three academics with expertise in leadership and public administration, together with two experienced practitioners involved in Sustainable Development Goal implementation. Their observations resulted in minor revisions that improved the clarity, relevance, and contextual suitability of the instrument. The Content Validity Index (CVI) was 0.88, exceeding the recommended benchmark of **0.70** (Polit & Beck, 2006), thereby confirming that the instrument adequately measured the constructs under investigation. Construct validity was evaluated using Exploratory Factor Analysis (EFA) based on Principal Component Analysis with Varimax Rotation. The Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of sampling adequacy yielded a value of 0.91, indicating excellent suitability for factor analysis, while Bartlett's Test of Sphericity was statistically significant ($\chi^2 = 2984.51$, df = 276, $p < 0.001$). These results confirmed that the data were appropriate for factor analysis. All factor loadings exceeded the recommended threshold of **0.70**, and the Average Variance Extracted (AVE) values for all constructs were above 0.50, confirming satisfactory convergent validity. Composite Reliability (CR) values also exceeded **0.70**, indicating strong internal consistency. Discriminant validity was assessed using the Fornell-Larcker criterion, which showed that the square roots of the AVE values exceeded the corresponding inter-construct correlations. In addition, all correlation coefficients were below 0.80, indicating adequate discriminant validity and the absence of multicollinearity concerns. Reliability was evaluated using Cronbach's Alpha and Composite Reliability. Cronbach's Alpha values ranged from 0.82 to 0.89, exceeding the minimum acceptable threshold of **0.70**, thereby confirming that the measurement instrument possessed satisfactory internal consistency.

Following the validation of the instrument, questionnaires were administered to employees and management personnel across the selected public institutions. Respondents were informed about the purpose of the study and assured that participation was entirely voluntary. Confidentiality and anonymity were maintained throughout the data collection process, and informed consent was obtained before questionnaires were completed. Of the 434 questionnaires distributed, 392 were properly completed and returned, representing a response rate of 90.3%. The high response rate enhanced the reliability and representativeness of the study findings.

Data were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS Version 29). Both descriptive and inferential statistical techniques were employed. Descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations, were used to summarize respondents' demographic characteristics and describe perceptions of leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation. Pearson's Product-Moment Correlation analysis was conducted to determine the strength and direction of the relationships between the study variables. Multiple regression analysis was subsequently employed to examine the influence of transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication on Sustainable Development Goal implementation.

The regression model was specified as follows:

$SDGI = \beta_0 + \beta_1 TL + \beta_2 SL + \beta_3 EL + \beta_4 LC + \varepsilon$

Where:

SDGI = Sustainable Development Goal Implementation
TL = Transformational Leadership
SL = Strategic Leadership
EL = Ethical Leadership
LC = Leadership Communication
β_0 = Constant
β_1–β_4 = Regression Coefficients
ε = Error Term

The regression results were interpreted using beta coefficients, *t*-values, significance levels (*p*-values), *F*-statistics, and the coefficient of determination (R^2). All hypotheses were tested at the 5% level of significance, with null hypotheses rejected whenever the associated *p*-value was less than 0.05.

Prior to the regression analysis, diagnostic tests were conducted to verify the assumptions underlying parametric analysis. Normality was assessed using skewness, kurtosis, and the Shapiro-Wilk test, while multicollinearity was evaluated through Variance Inflation Factor (VIF) statistics. The diagnostic results confirmed that the assumptions of normality and multicollinearity were satisfactorily met, indicating that the data were suitable for regression analysis.

Results and Discussion

A total of 434 structured questionnaires were administered to employees and management personnel drawn from selected public institutions involved in the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) in Nigeria. Of these, 392 questionnaires were correctly completed and returned, representing a response rate of 90.3%**.** This response rate was considered highly satisfactory because it exceeded the minimum threshold generally regarded as acceptable for survey research. The high retrieval rate enhanced the representativeness of the sample and increased confidence in the reliability of the findings.

1. **Response Rate**

Table 1: Questionnaire Administration and Retrieval

Questionnaire Status	Frequency	Percentage (%)
Questionnaires administered	434	100.0
Questionnaires correctly completed and returned	392	90.3
Questionnaires not returned/invalid	42	9.7
Total	**434**	**100.0**

Source: Field Survey, 2026.

The table shows that 392 out of the 434 questionnaires administered were correctly completed and returned, representing a response rate of 90.3%. This high response rate provides an adequate basis for the statistical analysis.

2. Demographic Descriptive Results

Table 2: Demographic Characteristics of Respondents (N = 392)

Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	224	57.1
	Female	168	42.9
	Total	**392**	**100.0**
Age	21–30 years	74	18.9
	31–40 years	146	37.2
	41–50 years	112	28.6
	51 years and above	60	15.3
	Total	**392**	**100.0**
Occupational Position	Management staff	118	30.1
	Planning officers	96	24.5
	Monitoring & Evaluation officers	74	18.9
	Administrative officers	58	14.8
	Technical officers	46	11.7
	Total	**392**	**100.0**
Work Experience	1–5 years	62	15.8
	6–10 years	124	31.6
	11–15 years	118	30.1
	16 years and above	88	22.5
	Total	**392**	**100.0**

Source: Field Survey, 2026.

Table 2 indicates that male respondents constituted 57.1% of the sample, while females accounted for 42.9%. Respondents aged 31–40 years constituted the largest age group at 37.2%, followed by those aged 41–50 years at 28.6%. Management staff represented the largest occupational category, accounting for 30.1%, while planning officers constituted 24.5%. With respect to work experience, respondents with 6–10 years of experience constituted the largest group at 31.6%, followed by those with 11–15 years at 30.1%. Overall, the demographic distribution indicates that the respondents possessed substantial professional exposure and were appropriately positioned to provide informed assessments of leadership effectiveness and SDG implementation.

3. Descriptive Statistics

Table 3: Descriptive Statistics of Study Variables (N = 392)

Variables	Mean (M)	Standard Deviation (SD)	Rank	Interpretation
Transformational Leadership	4.41	0.57	2nd	High
Strategic Leadership	4.34	0.60	4th	High
Ethical Leadership	4.29	0.63	5th	High
Leadership Communication	4.37	0.59	3rd	High
SDG Implementation	**4.45**	**0.55**	**1st**	**High**

Source: Field Survey, 2026.

Interpretation

Table 3 shows that **SDG Implementation** recorded the highest mean score of 4.45 with a standard deviation of 0.55. This was followed by Transformational Leadership, which recorded a mean of 4.41 (SD = 0.57). Leadership Communication had a mean of 4.37 (SD = 0.59), while Strategic Leadership recorded a mean of 4.34 (SD = 0.60). Ethical Leadership had the lowest mean score of 4.29 (SD = 0.63). Despite being the lowest among the leadership dimensions, the mean remains relatively high, indicating generally favourable perceptions of ethical leadership.

The standard deviations, ranging from 0.55 to 0.63, indicate relatively low dispersion around the respective mean scores. This suggests that respondents' assessments were reasonably consistent across the study variables.

4. Pearson Correlation Results

Since the information supplied gives only the correlations between each leadership dimension and SDG Implementation, the following table reports those relationships without fabricating correlations among the independent variables.

Table 4: Pearson Product-Moment Correlation between Leadership Dimensions and SDG Implementation

Variables	Transformational Leadership	Strategic Leadership	Ethical Leadership	Leadership Communication	SDG Implementation
Transformational Leadership	1.00	—	—	—	**0.76***
Strategic Leadership	—	1.00	—	—	**0.72***
Ethical Leadership	—	—	1.00	—	**0.69***
Leadership Communication	—	—	—	1.00	**0.73***

SDG Implementation	**0.76***	**0.72***	**0.69***	**0.73***	1.00

Note: *p < 0.001; N = 392. Dashes (—) indicate correlations among the independent variables were not reported in the supplied results.*

Source: Field Survey, 2026.

Interpretation

Table 4 demonstrates that all four dimensions of leadership effectiveness have statistically significant and positive relationships with SDG Implementation. Transformational Leadership has the strongest association with SDG Implementation (**r = 0.76, p < 0.001**), followed by Leadership Communication (**r = 0.73, p < 0.001**) and Strategic Leadership (**r = 0.72, p < 0.001**). Ethical Leadership has the comparatively weakest, although still strong, relationship (**r = 0.69, p < 0.001**).

The results imply that improvements in the various dimensions of leadership effectiveness are associated with corresponding improvements in SDG implementation. The statistical significance of all the coefficients indicates that these relationships are unlikely to have occurred by chance.

Important methodological point: For a complete correlation matrix in a thesis or journal article, the Pearson correlations among Transformational Leadership, Strategic Leadership, Ethical Leadership and Leadership Communication should also be reported. Those values were not contained in the results supplied and therefore should be obtained from the SPSS correlation output rather than estimated.

5. Multiple Regression Results

Table 5: Multiple Regression Analysis of Leadership Effectiveness and SDG Implementation

Dependent Variable: SDG Implementation

Predictor Variables	Standardised Beta (β)	t-value	Sig. (p-value)	Decision
Transformational Leadership	0.44	8.92	<0.001	Significant
Strategic Leadership	0.38	6.51	<0.001	Significant
Leadership Communication	0.33	5.83	<0.001	Significant
Ethical Leadership	0.27	4.00	<0.001	Significant

Model Summary

R	Adj. R^2	Interpretation
0.84	0.71	Leadership dimensions jointly explain 71% of the variance in SDG Implementation

N = 392; Dependent Variable = SDG Implementation; p < 0.001 for all predictors.

Source: Field Survey, 2026.

The multiple regression results presented in Table 5 indicate that leadership effectiveness has a substantial and statistically significant influence on SDG Implementation. The regression model produced an R-value of 0.84**,** indicating a strong overall relationship between the combined leadership dimensions and SDG Implementation. The Adjusted R^2 of 0.71 indicates that Transformational Leadership, Strategic Leadership, Ethical Leadership and Leadership Communication jointly explain approximately 71% of the variation in SDG Implementation, while the remaining 29% is attributable to other factors not included in the model.

Among the predictors, Transformational Leadership emerged as the strongest predictor of SDG Implementation **(**$\beta = 0.44$, $t = 8.92$, $p < 0.001$). Strategic Leadership was the second strongest predictor **(**$\beta = 0.38$, $t = 6.51$, $p < 0.001$**),** followed by Leadership Communication **(**$\beta = 0.33$, $t = 5.83$, $p < 0.001$**).** Ethical Leadership, although the weakest predictor among the four dimensions, also exerted a statistically significant positive influence **(**$\beta = 0.27$, $t = 4.00$, $p < 0.001$**).**

The ranking of the predictors is therefore:

Transformational Leadership → Strategic Leadership → Leadership Communication → Ethical Leadership.

Discussion of Findings

The findings provide strong empirical evidence that leadership effectiveness plays a central role in advancing Sustainable Development Goal implementation within public institutions in Nigeria. Collectively, the four dimensions of leadership effectiveness accounted for 71% of the observed variation in implementation outcomes, underscoring leadership as a strategic organizational capability rather than merely an administrative function. This finding suggests that improvements in leadership practices could substantially enhance institutional performance and accelerate progress toward national sustainable development objectives. Among the leadership dimensions, transformational leadership emerged as the most influential predictor of Sustainable Development Goal implementation. Leaders who inspire employees, articulate a compelling vision, encourage innovation, and support professional development appear better positioned to drive institutional transformation and achieve development goals. This result aligns with Transformational Leadership Theory (Burns, 1978; Bass, 1985) and supports previous empirical studies by Bass and Riggio (2006) and Van Wart (2013), which identified transformational leadership as a major determinant of organizational effectiveness and public-sector performance. Strategic leadership also demonstrated a significant positive influence on Sustainable Development Goal implementation. This finding reinforces the view that sustainable development requires leaders who can formulate long-term strategies, coordinate institutional activities, and allocate resources effectively. Given the complexity of the SDGs and the need for collaboration across multiple sectors, strategic leadership provides an important mechanism for improving policy coherence and institutional effectiveness. Leadership communication emerged as another critical determinant of Sustainable Development Goal implementation. Effective communication facilitates information

sharing, strengthens stakeholder engagement, reduces implementation challenges, and promotes collaboration among government agencies, development partners, and local communities. These findings highlight communication not merely as an administrative activity but as a strategic leadership function that enhances institutional coordination and development outcomes. Although ethical leadership recorded the smallest standardized coefficient, its contribution remained statistically significant. This suggests that integrity, accountability, fairness, and transparency continue to strengthen governance structures and reinforce public confidence in government programmes. In contexts where development initiatives involve substantial public resources, ethical leadership becomes particularly important in promoting responsible resource management and minimizing governance failures. From a theoretical perspective, the findings provide strong support for the three theories underpinning this study. Transformational Leadership Theory explains the motivational and innovative behaviours associated with successful policy implementation. Institutional Theory illustrates how effective leadership enables organizations to respond to governance expectations and institutional pressures, while the Resource-Based View reinforces the argument that leadership represents a valuable organizational capability capable of improving institutional performance and sustainable development outcomes.

The findings therefore demonstrated that leadership effectiveness extends beyond managerial responsibility and functions as a strategic driver of sustainable development. Public institutions that cultivate transformational, strategic, ethical, and communicative leadership capabilities are more likely to strengthen governance, improve stakeholder engagement, enhance policy implementation, and achieve meaningful progress toward the Sustainable Development Goals in Nigeria.

Conclusion and Recommendations

Conclusion

This study examined the influence of leadership effectiveness on the implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) within selected public institutions in Nigeria. Using empirical evidence obtained from employees and management personnel involved in policy planning, implementation, monitoring, and evaluation, the study established that leadership effectiveness is a significant determinant of successful SDG implementation. The findings demonstrated that transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication each exerted positive and statistically significant effects on Sustainable Development Goal implementation. Collectively, these leadership dimensions explained a substantial proportion of the variation in implementation outcomes, underscoring the importance of effective leadership in strengthening institutional performance and advancing sustainable development. Among the dimensions examined, transformational leadership emerged as the strongest predictor of Sustainable Development Goal implementation. This finding suggests that leaders who articulate a compelling vision, inspire innovation, motivate employees, and promote organizational commitment are better positioned to facilitate institutional transformation and achieve sustainable development objectives. Strategic leadership also proved to be a critical factor by enhancing long-term planning, policy coordination, and efficient resource allocation. Likewise, leadership communication strengthened stakeholder engagement and inter-agency collaboration, while ethical leadership promoted transparency, accountability, and responsible governance. The study then confirms that leadership effectiveness extends beyond routine administrative responsibilities. It represents a strategic institutional capability that enhances governance quality, improves policy implementation, strengthens stakeholder collaboration, and accelerates progress

toward achieving the Sustainable Development Goals in Nigeria. Consequently, strengthening leadership capacity within public institutions should remain a national priority for improving public-sector performance and promoting sustainable development.

Recommendations

Based on the empirical findings, the following recommendations are proposed:

i. Public institutions should invest in continuous leadership development programmes that enhance visionary leadership, innovation, employee motivation, and change management. Such initiatives will improve institutional readiness for implementing Sustainable Development Goal programmes.
ii. Government ministries, departments, and agencies should adopt strategic planning frameworks that emphasize long-term policy implementation, effective resource allocation, performance monitoring, and alignment with national development priorities.
iii. Public-sector leaders should consistently uphold the principles of transparency, integrity, fairness, and accountability. Strengthening ethical leadership will improve public trust, reduce governance challenges, and enhance the effectiveness of Sustainable Development Goal interventions.
iv. Public institutions should establish effective communication systems that promote information sharing, stakeholder participation, inter-agency collaboration, and citizen engagement. Open and timely communication will improve policy implementation and encourage broader ownership of Sustainable Development Goal initiatives.
v. Regular professional development programmes should be organized for public administrators, programme managers, and policy implementers in areas such as strategic decision-making, stakeholder management, sustainable development governance, and organizational leadership.
vi. Government institutions should deepen collaboration with the private sector, development partners, civil society organizations, academic institutions, and local communities. Such partnerships will facilitate knowledge sharing, resource mobilization, and more effective implementation of sustainable development programmes.

Contribution to Knowledge

This study makes several important contributions to the literature on leadership effectiveness and sustainable development.

First, it provides empirical evidence on the relationship between leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation within Nigerian public institutions, thereby addressing a notable gap in the literature from developing-country contexts.

Second, the study adopts a multidimensional approach to leadership effectiveness by integrating transformational leadership, strategic leadership, ethical leadership, and leadership communication within a single analytical framework. This approach provides a more comprehensive understanding of how different leadership dimensions collectively influence sustainable development outcomes.

Third, the findings extend the application of Transformational Leadership Theory by demonstrating that transformational leadership exerts the strongest influence on Sustainable Development Goal implementation. This reinforces the proposition that visionary and inspirational leadership is fundamental to institutional transformation and sustainable development.

Fourth, the study enriches Institutional Theory by illustrating how effective leadership enables public institutions to respond more effectively to governance expectations, policy requirements, and institutional pressures associated with Sustainable Development Goal implementation.

Fifth, the study contributes to the Resource-Based View (RBV) by conceptualizing leadership effectiveness as a strategic organizational capability that strengthens institutional performance, enhances stakeholder collaboration, and improves sustainable development outcomes.

Finally, the study develops and empirically validates an integrated framework linking leadership effectiveness to Sustainable Development Goal implementation within the Nigerian public sector. This framework provides a useful foundation for future research, policy formulation, and leadership development initiatives aimed at advancing sustainable development.

Suggestions for Further Studies

Although this study provides important insights into the relationship between leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation, several opportunities remain for future research.

Future studies should employ longitudinal research designs to examine how leadership effectiveness influences Sustainable Development Goal implementation over time. Such studies would provide a deeper understanding of the long-term impact of leadership on institutional performance and sustainable development.

Comparative investigations involving both public- and private-sector organizations could also provide valuable evidence regarding sectoral differences in leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation.

Researchers may further examine the influence of other leadership approaches, including servant leadership, authentic leadership, adaptive leadership, distributed leadership, and inclusive leadership, to determine whether these styles produce similar or stronger effects on sustainable development outcomes.

Qualitative studies involving senior policymakers, public administrators, development partners, and community stakeholders would complement the present quantitative findings by providing richer insights into the leadership challenges associated with Sustainable Development Goal implementation.

Future research should also investigate the moderating or mediating roles of organizational culture, institutional capacity, governance quality, political stability, technological innovation, and digital transformation in shaping the relationship between leadership effectiveness and Sustainable Development Goal implementation.

Finally, comparative cross-national studies involving Nigeria and other developing economies would broaden understanding of how contextual factors influence leadership effectiveness and sustainable development outcomes across different governance environments. Such studies would support the development of context-sensitive leadership strategies capable of accelerating progress toward the Sustainable Development Goals.

References

Antonakis, J., & Day, D. V. (Eds.). (2018). *The nature of leadership* (3rd ed.). SAGE Publications.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management, 17*(1), 99–120. https://doi.org/10.1177/014920639101700108

Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. Free Press.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Psychology Press. https://doi.org/10.4324/9781410617095

Biermann, F., Kanie, N., & Kim, R. E. (2017). Global governance by goal-setting: The novel approach of the UN Sustainable Development Goals. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 26–27*, 26–31. https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.01.010

Boyne, G. A., James, O., John, P., & Petrovsky, N. (2010). *Public management and performance: Research directions*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511762680

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *The Leadership Quarterly, 17*(6), 595–616. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2006.10.004

Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.

Fiedler, F. E. (1967). *A theory of leadership effectiveness*. McGraw-Hill.

Getha-Taylor, H., Grayer, M. J., Kempf, R. J., & O'Leary, R. (2019). Collaborating in the absence of authority: What collaborative governance and leadership theories can teach us. *Public Administration Review, 79*(4), 519–530. https://doi.org/10.1111/puar.12998

Judge, T. A., & Piccolo, R. F. (2004). Transformational and transactional leadership: A meta-analytic test of their relative validity. *Journal of Applied Psychology, 89*(5), 755–768. https://doi.org/10.1037/0021-9010.89.5.755

Mio, C., Panfilo, S., & Blundo, B. (2020). Sustainable development goals and the strategic role of business: A systematic literature review. *Business Strategy and the Environment, 29*(8), 3220–3245. https://doi.org/10.1002/bse.2568

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Global outlook on financing for sustainable development 2023: No sustainability without equity*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/f6d326d2-en

Polit, D. F., & Beck, C. T. (2006). The content validity index: Are you sure you know what's being reported? Critique and recommendations. *Research in Nursing & Health, 29*(5), 489–497. https://doi.org/10.1002/nur.20147

Scott, W. R. (2014). *Institutions and organizations: Ideas, interests, and identities* (4th ed.). SAGE Publications.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations. https://sdgs.un.org/2030agenda

United Nations. (2023). *The Sustainable Development Goals report 2023: Special edition*. United Nations. https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/

United Nations. (2025). *The Sustainable Development Goals report 2025*. United Nations. https://unstats.un.org/sdgs/report/2025/

United Nations Development Programme. (2022). *Governance for sustainable development*. UNDP. https://www.undp.org

Van Wart, M. (2013). Lessons from leadership theory and the contemporary challenges of leaders. *Public Administration Review, 73*(4), 553–565. https://doi.org/10.1111/puar.12069

World Bank. (2024). *Nigeria development update: Building momentum for inclusive growth*. World Bank. https://www.worldbank.org/en/country/nigeria/publication/nigeria-development-update

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

EXAMINING THE CONTRIBUTION OF WOMEN AND YOUTH ENTREPRENEURSHIP TO INCLUSIVE DEVELOPMENT IN NIGERIA

Adeola Abosede OYEWOLE, PhD
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD
Department of Business Administration,
Olabisi Onabanjo University,
Ago-Iwoye, Nigeria

Grace Folashade DAVID
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Benneth Uchenna EZE, PhD
Research & Development Division
Chartered Institute of Stockbrokers

ABSTRACT

This study examined how women and youth entrepreneurship contributed to inclusive development in Nigeria, with particular attention to access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support. A quantitative survey design was adopted, and structured questionnaires were administered to women and youth entrepreneurs operating small and medium-sized enterprises in selected entrepreneurial centres across Nigeria. Of the 420 questionnaires distributed, 386 were properly completed and found suitable for analysis, representing a response rate of 91.9%. Data were analysed using descriptive statistics, Pearson correlation, and multiple regression analysis with SPSS Version 28. The results showed significant positive relationships between access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, institutional support, and inclusive development. The regression model produced an R-value of 0.81 and an R^2 of 0.66, indicating that the four predictors jointly accounted for 66% of the variation in inclusive development. Access to finance had the strongest effect ($\beta = 0.40$, $p < 0.001$), followed by entrepreneurial skills development ($\beta = 0.34$, $p < 0.001$), digital transformation ($\beta = 0.30$, $p < 0.001$), and institutional support ($\beta = 0.27$, $p < 0.001$). The study concludes that improving access to finance, strengthening entrepreneurial capabilities, expanding digital opportunities, and providing effective institutional support can enhance the contribution of women and youth entrepreneurship to inclusive development in Nigeria.

Keywords: Women entrepreneurship; youth entrepreneurship; inclusive development; access to finance; entrepreneurial skills development; digital transformation; institutional support.

INTRODUCTION

Women and youth entrepreneurship have become increasingly important to inclusive economic development, particularly in developing economies where unemployment, inequality, and

restricted access to formal economic opportunities remain persistent challenges. Through business creation and self-employment, women and young people contribute to household income, employment generation, innovation, and local economic activity. Entrepreneurship also provides an avenue through which individuals can respond to limited formal employment opportunities and participate more actively in economic life. Nevertheless, the capacity of women and youth to translate entrepreneurial activity into sustainable outcomes is often constrained by inadequate access to finance, limited entrepreneurial skills, weak infrastructure, socio-cultural expectations, and institutional barriers.

Entrepreneurship is increasingly understood not simply as an economic activity but also as a means of empowerment, social participation, and economic transformation. For women entrepreneurs, outcomes are influenced by access to finance, markets, knowledge, networks, family responsibilities, and the broader socio-cultural and institutional environment (Jaim, 2021; Panda, 2018). In Nigeria, informal community-based financing arrangements such as *Ajo* have provided an alternative means of mobilising resources for women entrepreneurs, particularly where access to formal financial services is restricted (Simba et al., 2023; Simba et al., 2024). The entrepreneurial ecosystem in which women operate can either expand or restrict these opportunities, depending on the availability of resources, networks, institutional support, and market opportunities (Isakova & Stroila, 2025; Stroila et al., 2026). Youth entrepreneurship is equally relevant to economic development. Young entrepreneurs create businesses, generate employment, introduce new products and services, and develop innovative responses to economic and social challenges. Evidence from Nigeria indicates that government support, informal networks, and access to external knowledge can strengthen learning and innovation among youth-owned businesses (Adeosun & Shittu, 2021). Thus, entrepreneurship provides both women and young people with opportunities to participate in economic activities while contributing to broader patterns of inclusive development.

Despite these contributions, a substantial gap remains between the entrepreneurial potential of women and youth and the outcomes they are able to achieve. Women entrepreneurs continue to encounter difficulties relating to finance, infrastructure, education, training, market access, and socio-cultural expectations (Panda, 2018). Nigerian evidence further indicates that financial resources, market access, managerial capabilities, household responsibilities, and wider socio-economic conditions influence the development of women-owned businesses (Simba, 2021). Informal financing arrangements may partially address some of these constraints, but they do not eliminate the structural limitations associated with formal financial exclusion (Simba et al., 2024). Young entrepreneurs face similar difficulties. Evidence from sub-Saharan Africa indicates that youth entrepreneurship is constrained by barriers operating at individual, community, institutional, and wider environmental levels (Ofosu-Appiah et al., 2025). In Nigeria, entrepreneurship programmes have also been associated with improved livelihood opportunities by providing young people with alternatives to formal employment (Osei-Assibey et al., 2023). These challenges suggest that entrepreneurial activity alone may not be sufficient to generate inclusive development. The resources, capabilities, technologies, and institutional conditions available to entrepreneurs are equally important.

This situation presents an important concern for policymakers and development stakeholders. Promoting women and youth entrepreneurship requires more than encouraging business start-up; it also requires an enabling environment in which entrepreneurs can access finance, acquire relevant skills, adopt appropriate technologies, develop networks, and obtain institutional support. Financial constraints, for example, can limit the ability of young entrepreneurs to establish and

sustain businesses (Senou, 2022). Similarly, evidence from Nigeria indicates that government support, informal networks, and access to knowledge can enhance learning and innovation among youth-owned enterprises (Adeosun & Shittu, 2021).

Against this background, this study examines how women and youth entrepreneurship contributes to inclusive development, with particular attention to the roles of access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support. The study seeks to establish whether these dimensions significantly influence inclusive development among women and youth entrepreneurs in Nigeria.

Research Hypotheses

The study tests the following null hypotheses:

Ho1: Access to finance has no significant effect on inclusive development among women and youth entrepreneurs.

Ho2: Entrepreneurial skills development has no significant effect on inclusive development among women and youth entrepreneurs.

Ho3: Digital transformation has no significant effect on inclusive development among women and youth entrepreneurs.

Ho4: Institutional support has no significant effect on inclusive development among women and youth entrepreneurs.

The hypotheses were formulated to correspond directly with the predictors included in the reported regression model. The earlier formulation of institutional support as a moderator has not been retained because the statistical results supplied for the study represent a direct-effects regression rather than a moderation analysis.

The study has both practical and theoretical significance. From a practical perspective, the findings provide evidence that can assist policymakers, financial institutions, entrepreneurship development agencies, and other stakeholders in designing more effective support systems for women and youth entrepreneurs. Particular attention is given to financial inclusion, entrepreneurial skills, digital capabilities, and institutional support because these factors can influence the ability of entrepreneurs to establish, sustain, and expand their businesses. The study is also relevant to development agencies seeking to strengthen inclusive economic participation. Improving access to appropriate financial services, practical entrepreneurship education, digital infrastructure, mentorship, networks, and business-support programmes can create more favourable conditions for entrepreneurial development. Theoretically, the study contributes to entrepreneurship and development literature by bringing women and youth entrepreneurship into a common framework of inclusive development. Rather than treating entrepreneurial outcomes as products of individual effort alone, the study recognises the importance of the wider ecosystem, human capital, technological resources, and institutional environment in shaping entrepreneurial opportunities and outcomes.

LITERATURE REVIEW

Conceptual Review

Women Entrepreneurship

Women entrepreneurship refers to the process through which women identify opportunities, establish and manage business ventures, and mobilise resources to create economic and social value. It encompasses both formal and informal activities across sectors including agriculture, manufacturing, trade, services, and technology. In developing economies, women's

entrepreneurship extends beyond personal income generation because it can contribute to household welfare, employment creation, economic participation, and social inclusion (Panda, 2018; Simba, 2021). The development of women-owned businesses, however, is influenced by the environment in which entrepreneurs operate. Women may experience difficulties obtaining finance, accessing markets, acquiring business knowledge, and balancing enterprise activities with family responsibilities. These challenges can restrict the survival and expansion of women-owned businesses (Panda, 2018). Nigerian evidence similarly suggests that the financial and social environments surrounding women entrepreneurs influence their ability to mobilise and deploy resources effectively. Informal financing arrangements such as *Ajo* may provide an alternative source of funding where formal financial institutions are difficult to access (Simba et al., 2024).
Consequently, women's entrepreneurship should be considered within a broader framework that recognises both entrepreneurial agency and structural conditions. The ability of women to create economic value depends not only on their willingness to undertake entrepreneurial activities but also on whether they have access to finance, skills, markets, technology, networks, and supportive institutions.

Youth Entrepreneurship

Youth entrepreneurship refers to business creation and entrepreneurial activity undertaken by young people. It has received increasing attention because of its potential to address unemployment, promote innovation, generate income, and improve young people's participation in economic life. In developing economies, entrepreneurship can provide an alternative to formal employment, particularly where labour markets are unable to absorb the growing youth population. Youth entrepreneurship is strongly connected to learning, knowledge, networks, innovation, and institutional support. Evidence from Lagos, Nigeria, indicates that government support, informal networks, and external knowledge infrastructure contribute to learning and innovation among youth-owned small businesses (Adeosun & Shittu, 2021). This suggests that young entrepreneurs benefit from environments that provide opportunities for knowledge acquisition, networking, mentoring, and business development. The wider sub-Saharan African literature also identifies inadequate entrepreneurial education and skills, limited access to finance and social capital, insufficient business-support facilities, and weak policy environments as important barriers to youth entrepreneurship (Ofosu-Appiah et al., 2025). Effective youth entrepreneurship development therefore requires a combination of individual capabilities and supportive external conditions.

Inclusive Development

Inclusive development refers to a development process in which different groups within society have meaningful opportunities to participate in economic and social activities and to benefit from economic progress. It goes beyond aggregate economic growth by considering who participates in economic activity, who has access to resources and opportunities, and how the benefits of development are distributed. Entrepreneurship can support inclusive development by creating employment, generating income, stimulating innovation, and providing opportunities for groups that may otherwise face limited participation in formal economic systems. Women and youth entrepreneurship are particularly relevant in this regard because both groups can face barriers to employment, finance, markets, and institutional resources. Evidence from developing-country contexts indicates that women's entrepreneurship can strengthen social and economic participation. For example, research on women micro-entrepreneurs has linked entrepreneurship with social inclusion and identified individual capabilities such as self-efficacy and resilience as relevant factors (Quagrainie et al., 2022). Similarly, entrepreneurship among women in rural

developing-country settings has been associated with income generation, employment, and participation in economic activity (Kabagerayo et al., 2022). The contribution of entrepreneurship to inclusive development is therefore conditional. Business creation does not automatically result in inclusive development; rather, positive outcomes are more likely where entrepreneurs have equitable access to financial, human, technological, and institutional resources.

Access to Finance

Access to finance represents the ability of entrepreneurs to obtain and effectively use financial resources for business establishment, operation, survival, and expansion. Finance enables entrepreneurs to purchase inputs, acquire equipment, employ workers, adopt technologies, develop products, and access new markets. Women and young entrepreneurs may experience greater difficulty obtaining formal finance because of limited collateral, inadequate credit histories, information asymmetry, and other structural constraints (Gunewardena et al., 2020; Panda, 2018). Such constraints can prevent potentially viable enterprises from progressing beyond small-scale operations.

In Nigeria, informal financial mechanisms have emerged as important alternatives. Simba et al. (2024) found that *Ajo* can provide women entrepreneurs with a mechanism for mobilising financial resources where formal financing is difficult to obtain. This illustrates the importance of considering both formal and informal financial systems when examining entrepreneurial development. Improving access to finance therefore requires more than increasing the availability of credit. Financial products must also be accessible, affordable, appropriate to the needs of small enterprises, and supported by financial literacy and business development services.

Entrepreneurial Skills Development

Entrepreneurial skills development involves acquiring the knowledge and capabilities required to identify opportunities, establish and manage enterprises, solve business problems, innovate, and respond to changing market conditions. Relevant capabilities include financial management, marketing, strategic planning, digital literacy, opportunity recognition, communication, leadership, and innovation. Entrepreneurship education can contribute to the development of these capabilities. Evidence from Nigeria suggests that entrepreneurship education can influence entrepreneurial motivation and intention (Amuda et al., 2019). Among youth-owned businesses, learning and access to external knowledge have also been associated with innovation (Adeosun & Shittu, 2021). The importance of skills is particularly evident in sub-Saharan Africa, where inadequate entrepreneurial education and capabilities have been identified as significant barriers to youth entrepreneurship (Ofosu-Appiah et al., 2025). Entrepreneurship development programmes should therefore combine theoretical instruction with practical business experience, mentoring, networking, and exposure to real market conditions.

Institutional and Policy Support

Institutional and policy support encompasses government policies, regulatory frameworks, infrastructure, financial institutions, entrepreneurship development organisations, and other structures that shape the entrepreneurial environment. Businesses do not operate independently of their institutional context. Regulations, public policies, infrastructure, markets, finance, and support organisations can either facilitate or restrict entrepreneurial activity. Entrepreneurial ecosystem research emphasises the interdependence of these factors. Spigel and Harrison (2018) and Stam and van de Ven (2021) demonstrate that entrepreneurial outcomes are influenced by the relationships among entrepreneurs, institutions, markets, networks, resources, and infrastructure.

For women and youth entrepreneurs, effective institutional support can help reduce structural barriers to finance, markets, technology, knowledge, and business networks. Evidence from

Nigeria indicates that government support can contribute to learning and innovation among youth-owned businesses (Adeosun & Shittu, 2021). Conversely, weak policies and inadequate institutional arrangements may limit entrepreneurial development (Ofosu-Appiah et al., 2025).

Digital Transformation and Entrepreneurship

Digital transformation has become an important component of contemporary entrepreneurship. Digital technologies provide businesses with opportunities to access customers, gather market information, communicate with suppliers, process payments, advertise products, and reach markets beyond their immediate geographical locations. For women and youth entrepreneurs in developing economies, these technologies can reduce some information and market-access barriers. Kapinga and Montero (2019), for instance, demonstrated the potential of mobile marketing technology to improve market information among women entrepreneurs in Tanzania. More recent evidence indicates that digital technologies can support resource mobilisation, market expansion, sales growth, and product development among women entrepreneurs (Tanaji et al., 2025).

However, digital transformation is not equally accessible to all entrepreneurs. Its benefits depend on digital skills, infrastructure, affordability, finance, and supportive institutional conditions. Digital inclusion should therefore be treated as part of a broader entrepreneurial development strategy.

THEORETICAL REVIEW

The study is anchored on Entrepreneurial Ecosystem Theory, Human Capital Theory, and Social Inclusion Theory.

Entrepreneurial Ecosystem Theory

Entrepreneurial Ecosystem Theory views entrepreneurship as an activity embedded within a broader system of actors, institutions, resources, networks, markets, and environmental conditions. Entrepreneurial outcomes are therefore not determined solely by individual characteristics but are also shaped by the environment within which entrepreneurs operate.

Spigel and Harrison (2018) emphasise the relationships among actors and institutions in shaping entrepreneurial ecosystems, while Stam and van de Ven (2021) explain how interconnected factors can enable or constrain entrepreneurial activity.

The theory is relevant to this study because women and youth entrepreneurs often face structural barriers to finance, markets, networks, knowledge, infrastructure, and institutional support. The significant role of government support, networks, and external knowledge in youth-owned businesses in Nigeria provides empirical support for this perspective (Adeosun & Shittu, 2021).

Human Capital Theory

Human Capital Theory emphasises the contribution of education, knowledge, skills, and experience to productivity and economic outcomes. In entrepreneurship, human capital influences the ability to identify opportunities, manage resources, innovate, solve problems, and respond to changing market conditions.

The theory provides a basis for examining entrepreneurial skills development in this study. Evidence from Nigeria indicates that entrepreneurship education can influence entrepreneurial motivation and intention (Amuda et al., 2019), while learning and access to knowledge have been associated with innovation among youth-owned businesses (Adeosun & Shittu, 2021).

Thus, Human Capital Theory supports the expectation that entrepreneurs with stronger knowledge and skills are better positioned to convert opportunities and resources into productive business outcomes.

Social Inclusion Theory

Social Inclusion Theory focuses on the ability of individuals and groups to participate meaningfully in economic, social, and institutional processes. Inclusive development requires barriers to participation to be reduced so that different groups can access opportunities, resources, and benefits.

This perspective is relevant because women and youth may experience structural barriers that limit their participation in economic activities. Entrepreneurship can provide an avenue through which these groups generate income, create employment, and strengthen their economic position.

Evidence from Ghana indicates that women's micro-entrepreneurship can contribute to social inclusion, with factors such as self-efficacy and resilience influencing entrepreneurial outcomes (Quagrainie et al., 2022). Similarly, women's entrepreneurship in rural developing-country settings has been linked to income generation, employment, and broader participation in economic life (Kabagerayo et al., 2022).

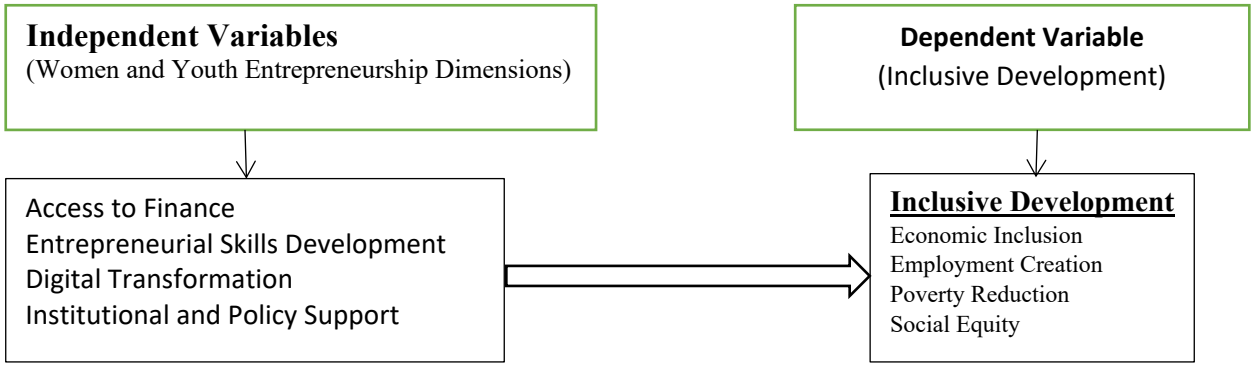
Theoretical Synthesis

The three theories provide complementary explanations for the relationships examined in this study. Entrepreneurial Ecosystem Theory highlights the importance of institutional and environmental conditions; Human Capital Theory explains the contribution of knowledge and entrepreneurial skills; and Social Inclusion Theory provides a basis for understanding how expanded entrepreneurial participation can contribute to broader economic and social inclusion.

Together, these perspectives provide an appropriate theoretical foundation for examining how women and youth entrepreneurship, supported by finance, skills, digital technologies, and institutional conditions, contributes to inclusive development in Nigeria.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

Conceptual Framework on Women and Youth Entrepreneurship for Inclusive Development

Source: Authors, 2026

The conceptual framework proposes that women and youth entrepreneurship contribute to inclusive development through four major dimensions: access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support. These dimensions represent important resources and conditions that determine the extent to which entrepreneurial activity can generate wider economic and social benefits. Access to finance enables entrepreneurs to establish, maintain, and expand businesses. Entrepreneurial skills provide the capabilities needed to manage these resources effectively and respond to market opportunities. Digital transformation expands access to information, customers, markets, and business technologies, while institutional support

provides the regulatory, infrastructural, and organisational environment within which entrepreneurship occurs. The framework therefore assumes that entrepreneurship is more likely to contribute to inclusive development when women and youth have access to the resources and conditions necessary to sustain viable enterprises. Inclusive development is reflected in outcomes such as employment creation, income improvement, poverty reduction, economic participation, and social inclusion.

GAP IN LITERATURE

Although women and youth entrepreneurship have received considerable scholarly attention, important gaps remain. First, much of the existing literature treats women entrepreneurship and youth entrepreneurship as separate areas of investigation. This has generated valuable knowledge about the constraints affecting each group but has provided less evidence on their combined contribution to inclusive development. Second, previous studies have often focused on individual constraints, such as access to finance or entrepreneurial skills, rather than considering how financial, human-capital, technological, and institutional factors operate together. Studies have established the importance of finance for women entrepreneurs (Panda, 2018; Simba et al., 2024), learning and skills for youth-owned enterprises (Adeosun & Shittu, 2021), and entrepreneurial ecosystems for venture development (Spigel & Harrison, 2018; Stam & van de Ven, 2021). However, an integrated empirical framework remains necessary. Third, although evidence exists from Nigeria and other developing economies, relatively limited empirical attention has been devoted to directly linking women and youth entrepreneurship with measurable dimensions of inclusive development. Existing studies have demonstrated relationships between entrepreneurship, employment, learning, innovation, and social inclusion, but the combined effect of the identified entrepreneurial dimensions requires further empirical examination. Finally, the increasing importance of digital entrepreneurship creates another area requiring investigation. Digital technologies can improve access to information and markets, but their benefits depend on skills, infrastructure, finance, and institutional support. Examining digital transformation alongside these other dimensions can therefore provide a more complete explanation of entrepreneurial contributions to inclusive development. This study addresses these gaps by examining women and youth entrepreneurship within a unified framework that incorporates access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support. The approach provides an integrated basis for assessing how entrepreneurial activity can contribute to employment, income generation, economic participation, poverty reduction, and social inclusion in Nigeria.

METHODOLOGY

The study adopted a quantitative survey research design to examine the relationship between women and youth entrepreneurship and inclusive development in Nigeria. The design was considered appropriate because it allowed numerical data to be collected from a relatively large number of entrepreneurs and provided a basis for statistical analysis and hypothesis testing. The survey focused on women and youth entrepreneurs operating SMEs across selected sectors, including agriculture, retail, services, and digital enterprises. The design also enabled the study to

assess the relative contribution of access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support to inclusive development.

The population consisted of approximately 12,800 women and youth entrepreneurs operating registered SMEs across Nigeria. Respondents were drawn from entrepreneurial centres including Lagos, Abuja, Port Harcourt, Ibadan, and Kano. Using Taro Yamane's formula at a 95% confidence level and a 5% margin of error, the initial sample size was determined to be 350 respondents. An additional 20% was included to account for possible non-response and incomplete questionnaires, resulting in a final target sample of 420 respondents. A multi-stage sampling procedure was adopted. Purposive sampling was first used to select locations characterised by substantial entrepreneurial activity. Respondents were subsequently stratified into women entrepreneurs and youth entrepreneurs. Simple random sampling was then used within the identified strata to select participants.

Primary data were collected using a structured questionnaire adapted from established entrepreneurship and inclusive-development measures. The instrument contained two major sections. Section A collected demographic information, including age, gender, educational background, business type, and entrepreneurial experience. Section B contained items measuring the study variables. Women and youth entrepreneurship was operationalised through four dimensions: access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support. Inclusive development was measured using indicators relating to employment creation, income improvement, poverty reduction, economic participation, and social inclusion. All substantive items were measured using a five-point Likert scale ranging from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree). Before the main survey, the questionnaire was reviewed by experts in entrepreneurship and development studies and subjected to pilot testing. The exercise helped to improve the clarity, relevance, and suitability of the measurement items. Ethical principles, including informed consent, confidentiality, voluntary participation, and the use of responses strictly for academic purposes, were observed.

The data were analysed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), Version 28. Descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations, were used to summarise the demographic characteristics and responses of participants. Inferential analysis involved Pearson correlation and multiple regression. The regression model examined the effects of access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support on inclusive development. The hypotheses were tested at the 5% significance level. Statistical decisions were based on the probability values, beta coefficients, and corresponding t-statistics.

VALIDITY AND RELIABILITY

Content Validity

Content validity was established through expert assessment. Three academics specialising in entrepreneurship and two practitioners involved in SME development reviewed the questionnaire. Their observations were used to improve the clarity, relevance, and appropriateness of the measurement items. The resulting Content Validity Index (CVI) was 0.87, indicating a satisfactory level of content validity.

Construct Validity

Exploratory Factor Analysis (EFA) was conducted using Principal Component Analysis with Varimax rotation.

The Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of sampling adequacy was 0.91, indicating excellent sampling adequacy. Bartlett's Test of Sphericity was statistically significant, χ^2 (276) = 2245.62, $p < 0.001$, confirming that the correlation matrix was suitable for factor analysis.
Four constructs emerged as expected:

Construct	Factor Loadings	AVE
Access to Finance	0.71–0.87	0.64
Entrepreneurial Skills Development	0.69–0.85	0.61
Digital Transformation	0.73–0.89	0.66
Institutional Support	0.70–0.86	0.63

All factor loadings exceeded 0.60, providing evidence of satisfactory construct validity.

Convergent Validity

Construct	AVE	CR
Access to Finance	0.64	0.88
Entrepreneurial Skills Development	0.61	0.86
Digital Transformation	0.66	0.90
Institutional Support	0.63	0.87

All AVE values exceeded 0.50, while all Composite Reliability (CR) values exceeded 0.70. These results indicate satisfactory convergent validity and internal consistency.
Discriminant Validity
Discriminant validity was assessed using the Fornell-Larcker criterion. The square root of the AVE for each construct exceeded the corresponding inter-construct correlations. In addition, the correlation coefficients were below 0.80, indicating that the constructs were sufficiently distinct from one another and that serious multicollinearity was unlikely.

RELIABILITY
Cronbach's alpha was used to assess the internal consistency of the measurement scales.

Construct	Cronbach's Alpha	Interpretation
Access to Finance	0.83	Good
Entrepreneurial Skills Development	0.81	Good
Digital Transformation	0.86	Excellent
Institutional Support	0.88	Excellent

All coefficients exceeded the commonly accepted threshold of 0.70, indicating satisfactory to excellent internal consistency across the study constructs.

NORMALITY AND MULTICOLLINEARITY TESTS
Skewness and Kurtosis

Variable	Skewness	Kurtosis
Access to Finance	-0.54	0.38
Skills Development	-0.61	0.44
Digital Transformation	-0.67	0.49
Institutional Support	-0.52	0.36

The skewness and kurtosis values were within the commonly accepted range of ±1, suggesting that the variables approximated normal distributions.

Shapiro-Wilk Test

The Shapiro-Wilk test was statistically significant ($p < 0.05$). Given the sample size, this result was interpreted alongside the skewness and kurtosis statistics rather than being treated as evidence of substantial non-normality. The relatively small skewness and kurtosis values indicated that the distributions were sufficiently close to normal for the planned parametric analyses.

Multicollinearity

Predictor	VIF
Access to Finance	1.72
Skills Development	1.85
Digital Transformation	1.91
Institutional Support	1.68

All VIF values were substantially below 5.00, indicating that multicollinearity was not a concern in the regression model.

RESULTS AND DISCUSSION

Response Rate

A total of 420 questionnaires were administered. Of these, 386 were successfully retrieved, properly completed, and considered suitable for analysis, representing a response rate of **91.9%**. The high response rate provided an adequate basis for the analysis.

Demographic Characteristics of Respondents

Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	192	49.7
	Female	194	50.3
Age	18–25	88	22.8
	26–35	146	37.8
	36–45	98	25.4
	46+	54	14.0
Entrepreneurship Type	Women Entrepreneurs	208	53.9
	Youth Entrepreneurs	178	46.1
Business Sector	Agriculture	102	26.4

Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
	Services	154	39.9
	Retail/Trade	96	24.9
	Digital/Tech SMEs	34	8.8
Experience	1–3 years	96	24.9
	4–7 years	162	42.0
	8–10 years	78	20.2
	10+ years	50	12.9

The demographic distribution provides relatively balanced representation of male and female respondents, with females accounting for 50.3% and males 49.7%. Women entrepreneurs constituted 53.9% of the sample, while youth entrepreneurs accounted for 46.1%, providing substantial representation of both groups. The largest age category was 26–35 years (37.8%), followed by 36–45 years (25.4%). This indicates that most respondents were within economically active age groups. Services represented the largest business sector (39.9%), followed by agriculture (26.4%) and retail/trade (24.9%). Digital and technology-based SMEs accounted for 8.8% of the sample. Regarding entrepreneurial experience, 42.0% of respondents had between four and seven years of experience. This suggests that a considerable proportion of participants had accumulated sufficient business experience to assess the financial, skills, technological, and institutional conditions surrounding their enterprises.

DESCRIPTIVE STATISTICS

Variable	N	Mean	Std. Deviation
Access to Finance	386	4.21	0.66
Entrepreneurial Skills Development	386	4.18	0.63
Digital Transformation	386	4.12	0.71
Institutional Support	386	4.09	0.68
Inclusive Development	386	4.27	0.60

The results show generally high mean scores across all variables. Inclusive Development recorded the highest mean (M = 4.27, SD = 0.60), suggesting that respondents generally perceived entrepreneurship as contributing positively to employment, income generation, economic participation, and social inclusion. Access to Finance recorded a mean of 4.21 (SD = 0.66), demonstrating the importance respondents attached to financial resources. Entrepreneurial Skills Development also recorded a high mean (M = 4.18, SD = 0.63), indicating that respondents considered skills and capabilities important to business success. Digital Transformation recorded a mean of 4.12 (SD = 0.71), suggesting that respondents recognised the growing relevance of digital technologies to entrepreneurial activity. Institutional Support recorded the lowest mean among the explanatory variables (M = 4.09, SD = 0.68), although the score remained high. Overall, the descriptive results indicate favourable perceptions of the conditions examined in the study.

CORRELATION ANALYSIS

Variable	Inclusive Development (r)	Sig.
Access to Finance	0.74	0.000

Variable	Inclusive Development (r)	Sig.
Skills Development	0.69	0.000
Digital Transformation	0.66	0.000
Institutional Support	0.63	0.000

The correlation analysis shows positive and statistically significant relationships between all four predictors and inclusive development. Access to Finance had the strongest association with Inclusive Development ($r = 0.74$, $p < 0.001$). This indicates that respondents reporting stronger access to finance also tended to report higher levels of inclusive development. Entrepreneurial Skills Development was also strongly associated with Inclusive Development ($r = 0.69$, $p < 0.001$). The result indicates that stronger entrepreneurial capabilities were associated with more favourable development outcomes. Digital Transformation recorded a significant positive relationship with Inclusive Development ($r = 0.66$, $p < 0.001$), suggesting that greater use of digital technologies was associated with stronger perceptions of inclusive development. Institutional Support had a positive and significant relationship with Inclusive Development ($r = 0.63$, $p < 0.001$). Although this was the weakest of the four correlations, the result still indicates a meaningful association between the institutional environment and inclusive development. These correlations provide preliminary evidence of relationships among the study variables. However, because correlation does not establish causation, the regression analysis was used to determine the unique contribution of each predictor while controlling for the others.

REGRESSION ANALYSIS

Dependent Variable: Inclusive Development

Predictors: Access to Finance, Entrepreneurial Skills Development, Digital Transformation, Institutional Support

Model Summary

Model	R	R^2	Adjusted R^2	Std. Error
1	0.81	0.66	0.65	0.34

The regression model produced an R value of 0.81, indicating a strong relationship between the combined predictors and inclusive development. The R^2 value of 0.66 indicates that access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support jointly explained approximately 66% of the variation in inclusive development. The adjusted R^2 of 0.65 indicates that the model retained substantial explanatory power after adjustment for the number of predictors.

Regression Coefficients

Predictor	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
Access to Finance	0.38	0.05	0.40	7.60	0.000
Skills Development	0.32	0.06	0.34	5.33	0.000
Digital Transformation	0.28	0.07	0.30	4.00	0.000
Institutional Support	0.25	0.06	0.27	3.92	0.000

The regression results indicate that all four predictors had statistically significant positive effects on Inclusive Development.

Access to Finance was the strongest predictor ($\beta = 0.40$, $p < 0.001$). Entrepreneurial Skills Development was the second strongest ($\beta = 0.34$, $p < 0.001$), followed by Digital Transformation ($\beta = 0.30$, $p < 0.001$) and Institutional Support ($\beta = 0.27$, $p < 0.001$).

Since all four predictors were statistically significant at the 5% level, Ho1, Ho2, Ho3, and Ho4 were rejected. The results indicate that each factor made a significant unique contribution to inclusive development after controlling for the other predictors.

DISCUSSION OF FINDINGS

The findings demonstrate that inclusive development among women and youth entrepreneurs is associated with a combination of financial, human-capital, technological, and institutional factors. The regression model produced an R of .81 and an R^2 of .66, indicating that the four predictors jointly explained 66% of the variance in inclusive development. This substantial explanatory power suggests that entrepreneurial outcomes are shaped by more than individual willingness or ability to start a business. The result supports the broader view that entrepreneurship is embedded within an enabling environment. Women and youth may possess entrepreneurial aspirations and capabilities, but their ability to translate these into sustainable outcomes depends substantially on the resources and opportunities available to them. Access to Finance emerged as the strongest predictor of Inclusive Development ($\beta = 0.40$, $p < 0.001$). The result indicates that financial access made the largest unique contribution to inclusive development among the variables examined. Financial resources are essential for starting and expanding businesses, purchasing inputs and equipment, adopting technology, employing workers, and responding to market opportunities. Where entrepreneurs cannot access appropriate financing, even viable business ideas may remain small or fail to reach their growth potential. The finding is supported by Nigerian evidence. Metu and Nwogwugwu (2024) identified inadequate collateral, difficulties obtaining guarantors, fear of default, and information asymmetry among the barriers affecting women's access to finance. These constraints can restrict the capacity of women entrepreneurs to secure resources for business development. Similarly, Ogundana et al. (2021) demonstrated that financial resources form part of the wider conditions influencing women's business development in developing economies. The present finding therefore suggests that financial inclusion should remain a central component of policies aimed at strengthening women and youth entrepreneurship. Access to credit should be accompanied by appropriate repayment structures, financial literacy, alternative collateral arrangements, and products suited to the circumstances of small and emerging businesses. Entrepreneurial Skills Development was the second strongest predictor of Inclusive Development ($\beta = 0.34$, $p < 0.001$). This finding suggests that financial resources alone do not guarantee positive entrepreneurial outcomes. Entrepreneurs must also possess the knowledge and capabilities required to use available resources effectively. Skills in financial management, marketing, opportunity recognition, innovation, strategic planning, digital operations, and decision-making can strengthen entrepreneurs' ability to respond to market conditions and sustain their enterprises. The result corresponds with Adeosun and Shittu (2021), who found that learning and access to external knowledge were important to innovation among youth-owned businesses in Lagos. It is also consistent with the wider evidence that inadequate entrepreneurial skills and education remain important constraints on youth entrepreneurship in sub-Saharan Africa (Ofosu-Appiah et al., 2025). The implication is that entrepreneurship programmes should not end once a business has been established. Continuous training, mentorship, peer learning, and access to business-development networks are necessary to help entrepreneurs respond to changing market conditions. Digital Transformation had a positive and significant effect on Inclusive Development ($\beta = 0.30$, $p < 0.001$). Although its effect was lower than those of finance and skills development, the finding demonstrates the growing importance of digital capabilities in entrepreneurial activity. Digital technologies can improve access to customers, information, suppliers, financial services, and wider

markets. They can also support digital marketing, electronic payments, online sales, business communication, and operational efficiency. The result is consistent with evidence from Tanzania showing that mobile marketing technology can improve women's access to market information (Kapinga & Montero, 2019). More recent evidence also indicates that digital technologies can help women entrepreneurs mobilise resources, expand markets, increase sales, and develop new products (Tanaji et al., 2025). The finding nevertheless suggests that digital transformation should not be viewed in isolation. Technology is most likely to generate meaningful benefits where entrepreneurs possess the skills to use it, can afford digital tools and services, and operate within an environment with adequate infrastructure. Institutional Support was the weakest of the four predictors but remained statistically significant ($\beta = 0.27$, $p < 0.001$). This indicates that government policies, regulations, institutional programmes, infrastructure, and support organisations make an important contribution to inclusive development. The relatively lower coefficient should not be interpreted as evidence that institutional support is unimportant. Instead, it suggests that, within this particular model, respondents perceived finance, skills, and digital transformation as having stronger direct contributions. The finding is consistent with Adeosun and Shittu (2021), who identified government support as relevant to learning and innovation among youth-owned businesses in Lagos. Ofosu-Appiah et al. (2025) similarly identified weak policies and institutional barriers among the constraints affecting youth entrepreneurship in sub-Saharan Africa.

For Nigeria, the implication is that entrepreneurship policies should focus not only on programme creation but also on implementation, accessibility, coordination, and continuity. Institutional support is likely to be most effective when it complements financial services, skills development, digital infrastructure, and market opportunities.

Taken together, the results indicate that inclusive development among women and youth entrepreneurs is multidimensional. No single factor adequately explains entrepreneurial outcomes. Instead, financial resources, entrepreneurial capabilities, technological opportunities, and institutional conditions operate together. The ranking of the regression coefficients provides an important insight. Access to Finance recorded the strongest effect ($\beta = 0.40$), followed by Entrepreneurial Skills Development ($\beta = 0.34$), Digital Transformation ($\beta = 0.30$), and Institutional Support ($\beta = 0.27$). This ordering suggests that financial and human-capital resources were particularly important to the respondents in the context examined. The findings also reinforce the theoretical foundation of the study. The significance of institutional support reflects the relevance of Entrepreneurial Ecosystem Theory, while the effect of skills development supports the Human Capital perspective. The positive relationship between entrepreneurship-related factors and inclusive development is consistent with the central proposition of Social Inclusion Theory that greater economic participation can improve the opportunities available to individuals and groups. The findings therefore support an integrated understanding of entrepreneurship in which individual capabilities and environmental conditions are considered together. Women and youth entrepreneurship is more likely to generate inclusive development when entrepreneurs can access finance, acquire relevant skills, use digital technologies, and operate within supportive institutional environments.

Conclusion and Recommendations

Conclusion

This study examined the contribution of women and youth entrepreneurship to inclusive development in Nigeria, with particular attention to access to finance, entrepreneurial skills

development, digital transformation, and institutional support. The findings demonstrate that all four dimensions had positive and statistically significant effects on inclusive development. Access to Finance recorded the strongest effect, followed by Entrepreneurial Skills Development, Digital Transformation, and Institutional Support. Collectively, the predictors explained 66% of the variation in inclusive development. The results indicate that entrepreneurship can serve as an important mechanism for promoting economic participation and inclusive development, but its contribution depends substantially on the conditions within which entrepreneurial activities occur. Women and youth entrepreneurs require more than opportunities to establish businesses; they need access to appropriate finance, relevant skills, digital resources, supportive institutions, and markets. The study consequently concludes that a coordinated approach to entrepreneurial development is more likely to produce sustainable outcomes than isolated interventions. Policies that combine financial inclusion, skills development, digital inclusion, and effective institutional support can strengthen the capacity of women and youth entrepreneurs to create employment, improve income, expand economic participation, and contribute to inclusive development.

RECOMMENDATIONS

Based on the findings, the following recommendations are proposed:

i. Government agencies and financial institutions should expand affordable and accessible financing opportunities for women and youth entrepreneurs. Financing schemes should include flexible repayment arrangements, reduced collateral requirements, alternative credit-assessment mechanisms, and financial literacy support.
ii. Entrepreneurship development agencies, universities, training institutions, and private-sector organisations should provide continuous practical training in financial management, marketing, innovation, strategic planning, digital business operations, and opportunity recognition.
iii. Policymakers should improve access to affordable internet services, digital infrastructure, digital-payment systems, e-commerce platforms, and relevant technology training. Particular attention should be given to entrepreneurs who lack the resources to adopt digital technologies independently.
iv. Government should simplify business registration and regulatory procedures, reduce unnecessary administrative barriers, and improve the accessibility and coordination of SME support programmes.
v. Entrepreneurship support organisations should establish structured mentorship, incubation, and networking programmes that connect women and youth entrepreneurs with experienced business owners, investors, professional advisers, and potential markets.
vi. Financial support, entrepreneurship training, digital inclusion, and institutional assistance should not be implemented as isolated programmes. Coordinated interventions are more likely to address the interconnected constraints affecting women and youth entrepreneurs.

Contributions to Knowledge

The study contributes to entrepreneurship and development literature in several ways.

First, it provides empirical evidence on the relationship between women and youth entrepreneurship and inclusive development within the Nigerian context.

Second, the study integrates access to finance, entrepreneurial skills development, digital transformation, and institutional support into a single framework for explaining inclusive development.

Third, the findings highlight the growing relevance of digital transformation to entrepreneurship and demonstrate that technological capabilities constitute an important dimension of contemporary entrepreneurial development.
Fourth, the study contributes to the application of Entrepreneurial Ecosystem Theory, Human Capital Theory, and Social Inclusion Theory by demonstrating the complementary relevance of environmental conditions, entrepreneurial capabilities, and economic participation to inclusive development.
Finally, the study provides evidence that may assist policymakers and entrepreneurship-development organisations in designing interventions that address multiple dimensions of entrepreneurial disadvantage rather than concentrating on business start-up alone.

Suggestions for Further Studies

Future research could extend this study in several directions.
First, longitudinal studies could examine whether the relationships identified in this study remain stable over time and whether entrepreneurial support produces sustained improvements in inclusive development.
Second, comparative studies could examine differences across sectors such as agriculture, manufacturing, retail, services, and technology to determine whether the determinants of inclusive development vary according to business context.
Third, qualitative studies could explore the experiences of women and youth entrepreneurs in greater depth, particularly their experiences with financial institutions, government programmes, digital technologies, and business networks.
Fourth, future studies could examine the effects of emerging technologies, including artificial intelligence, fintech, blockchain, and digital platforms, on entrepreneurial performance and inclusion.
Finally, comparative studies across Nigeria's geopolitical zones could investigate the extent to which differences in infrastructure, institutional capacity, markets, and socioeconomic conditions influence the relationship between entrepreneurship and inclusive development.

References

Adeosun, O. T., & Shittu, A. I. (2021). Learning and innovation in youth-owned small businesses. *Rajagiri Management Journal, 15*(1), 69–87. https://doi.org/10.1108/RAMJ-09-2020-0051

Amuda, O., Zubairu, U. M., Ibrahim, B., & Maitala, F. (2019). Assessing the impact of entrepreneurship education on the entrepreneurial intention of Nigerian entrepreneurship students. *International Journal of Education, 12*(1). https://doi.org/10.17509/ije.v12i1.14994

Gunewardena, D., Seck, A., & others. (2020). Heterogeneity in entrepreneurship in developing countries: Risk, credit, and migration and the entrepreneurial propensity of youth and women. *Review of Development Economics*. https://doi.org/10.1111/rode.12703

Isakova, E., & Stroila, I. (2025). Turning the tables towards gender inclusivity in entrepreneurial ecosystems. *Journal of Business Research, 200*, 115620. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2025.115620

Jaim, J. (2021). Women's entrepreneurship in developing countries from a family perspective: Past and future. *Global Business and Organizational Excellence*. https://doi.org/10.1002/joe.22142

Journal of African Business, 24(1), 77–94. https://doi.org/10.1080/15228916.2022.2026099

Kabagerayo, J., Mwambusa, F. E., Uyambaje, M. T., Olive, Z. B., Hamenyimana, L., Dusabe, P., Mwayuma, P. M., Joseph, M. E., & Mbafumoja, E. T. (2022). Impact of rural female entrepreneurs on social and economic inclusion: Case of Giharo District. *Modern Economy, 13*, 885–900. https://doi.org/10.4236/me.2022.136048

Kapinga, A. F., & Montero, C. S. (2019). Mobile marketing application for entrepreneurship development: Codesign with women entrepreneurs in Iringa, Tanzania. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*. https://doi.org/10.1002/isd2.12073

Kapinga, A. F., & Montero, C. S. (2019). Mobile marketing application for entrepreneurship development: Codesign with women entrepreneurs in Iringa, Tanzania. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*. https://doi.org/10.1002/isd2.12073

Metu, A. G., & Nwogwugwu, U. C. C. (2024). Challenging factors affecting access to finance by female micro entrepreneurs in Anambra State, Nigeria. *Journal of African Business, 25*(1), 142–154. https://doi.org/10.1080/15228916.2022.2064677

Ofosu-Appiah, S., Boahen, P. A. N., & Agbenyegah, A. T. (2025). Socio-ecological barriers to youth entrepreneurship in sub-Saharan Africa: A systematic review of empirical evidence. *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 14*, Article 32. https://doi.org/10.1186/s13731-025-00484-x

Ogundana, O., Simba, A., Dana, L.-P., & Liguori, E. (2021). Women entrepreneurship in developing economies: A gender-based growth model. *Journal of Small Business Management, 59*(S1), S42–S72. https://doi.org/10.1080/00472778.2021.1938098

Panda, S. (2018). Constraints faced by women entrepreneurs in developing countries: Review and ranking. *Gender in Management: An International Journal, 33*(4), 315–331. https://doi.org/10.1108/GM-01-2017-0003

Quagrainie, F. A., Adams, S., Kabalan, A. A. M., & Dankwa, A. D. (2022). Women micro-entrepreneurship and social inclusion: The moderating role of individual perceptual factors. *Journal of African Business, 24*(1), 77–94. https://doi.org/10.1080/15228916.2022.2026099

Senou, M. M. (2022). Access to finance and rural youth entrepreneurship in Benin: Is there a gender gap? *African Development Review, 34*(1), 29–41. https://doi.org/10.1111/1467-8268.12623

Simba, A. (2021). Women entrepreneurship in developing economies: A gender-based growth model. *Journal of Small Business Management*. https://doi.org/10.1080/00472778.2021.1938098

Simba, A., Dabic, M., Adegbile, A., & Ogundana, O. M. (2024). Financing women entrepreneurship in the developing world: An fsQCA analysis of informal financing schemes. *Journal of Small Business Management*. https://doi.org/10.1080/00472778.2024.2418029

Simba, A., Ogundana, O. M., Braune, E., & Dana, L.-P. (2023). Community financing in entrepreneurship: A focus on women entrepreneurs in the developing world. *Journal of Business Research, 163*, 113962. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113962

Spigel, B., & Harrison, R. (2018). Toward a process theory of entrepreneurial ecosystems. *Strategic Entrepreneurship Journal, 12*(1), 151–168. https://doi.org/10.1002/sej.1268
Stam, E., & van de Ven, A. (2021). Entrepreneurial ecosystem elements. *Small Business Economics, 56*, 809–832. https://doi.org/10.1007/s11187-019-00270-6

Stroila, I., Isakova, E., & Neergaard, H. (2026). From personal to collective powers: Towards gender inclusivity in entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*. https://doi.org/10.1177/10422587261450569

Tanaji, P. P., Alok, S., & Kumar, R. (2025). Enhancing women entrepreneurship through resource orchestration and digital technologies. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 113, p. 103175). Pergamon. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2025.103175

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

EFFECT OF SOCIAL INNOVATION, COMMUNITY EMPOWERMENT AND POVERTY-REDUCTION INITIATIVES ON COMMUNITY TRANSFORMATION

Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY, PhD
Department of Business Administration,
Olabisi Onabanjo University,
Ago-Iwoye, Nigeria

Adeola Abosede OYEWOLE, PhD
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Cephas Adewale ADEKUNLE, PhD
Chartered Institute of Stockbrokers (CIS) Academy,
Ikoyi, Lagos

Amos Olafusi TOMOMEWO, PhD
Nigerian Army School of Finance and Administration, Apapa, Lagos

ABSTRACT

Social entrepreneurship has gained increasing attention as a means of addressing social and economic challenges while creating social value. However, evidence on how it contributes to community transformation in Nigeria remains limited. This study examined the effects of social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives on community transformation in Nigeria. A quantitative survey design was adopted, and structured questionnaires were administered to social entrepreneurs, employees of social enterprises, and community stakeholders across selected Nigerian cities. Of 426 questionnaires administered, 392 were validly completed, representing a 92.0% response rate. Data were analysed using descriptive statistics, Pearson correlation, and multiple linear regression with SPSS Version 29. The findings showed high mean scores for social innovation (M = 4.28, SD = 0.64), community empowerment (M = 4.34, SD = 0.60), poverty-reduction initiatives (M = 4.21, SD = 0.67), and community transformation (M = 4.39, SD = 0.56). Significant positive relationships were found among the variables. The regression model explained 66% of the variance in community transformation (R^2 = 0.66; adjusted R^2 = 0.65). Community empowerment was the strongest predictor (β = 0.41), followed by social innovation (β = 0.38) and poverty-reduction initiatives (β = 0.33), all at $p < 0.001$. The study highlights the importance of innovation, empowerment, and poverty-reduction interventions in promoting community transformation in Nigeria.

Keywords: social entrepreneurship, social innovation, community empowerment, poverty-reduction initiatives, community transformation, Nigeria

INTRODUCTION

Social entrepreneurship has received increasing scholarly and policy attention as an approach to addressing persistent social and economic challenges through entrepreneurial action and the

creation of social value. Unlike conventional entrepreneurship, which traditionally places commercial value creation at the centre of organisational activities, social entrepreneurship places greater emphasis on addressing social needs and applying entrepreneurial processes to develop, implement, and sustain solutions to these needs. It involves entrepreneurial activities that respond to significant social problems while giving greater priority to the creation of social value than to the pursuit of direct financial returns. More broadly, social entrepreneurship combines entrepreneurial behaviour, innovation, and a strong social-purpose orientation to promote sustainable social change. Social enterprises therefore operate across the boundaries of business, government, civil society, and local communities by mobilising resources, developing innovative solutions, and creating opportunities for disadvantaged and underserved populations.

The increasing importance of social entrepreneurship reflects the recognition that many social problems cannot be adequately addressed by government or conventional market mechanisms alone. Poverty, unemployment, social exclusion, inadequate access to education and healthcare, financial exclusion, and limited livelihood opportunities are often complex problems requiring collaborative and locally responsive solutions. Social entrepreneurship can complement public and private interventions by identifying unmet needs, mobilising underutilised resources, experimenting with innovative approaches, and creating mechanisms through which social value can be generated and sustained. Defourny and Nyssens (2010) emphasise that social enterprises have developed across institutional settings by combining economic activities with explicit social objectives. This hybrid orientation makes social entrepreneurship particularly relevant in developing economies, where institutional constraints and resource limitations may create substantial gaps in the provision of social and economic opportunities. The Nigerian context provides an important setting for examining the developmental contribution of social entrepreneurship. Nigeria possesses substantial entrepreneurial activity and community-based capabilities, yet communities continue to experience challenges associated with poverty, unemployment, unequal access to productive resources, inadequate social services, and institutional constraints. In such an environment, locally grounded social-enterprise initiatives may provide complementary mechanisms for addressing development challenges. Evidence from Nigeria indicates that locally developed social innovation initiatives can address underlying dimensions of poverty, including poor access to education, nutrition, finance, and entrepreneurial opportunities (Ipinnaiye & Olaniyan, 2023). Their study further showed that locally embedded initiatives can generate economic, social, and environmental benefits, although weak institutional conditions may constrain their ability to expand. These findings suggest that the contribution of social entrepreneurship to community development depends not only on the existence of social missions but also on the ability to translate those missions into innovative and locally appropriate interventions. The relationship between social entrepreneurship and social change has also received increasing attention in the international literature. Social entrepreneurship is frequently associated with the creation of social value through innovative responses to social problems, particularly where existing institutional arrangements are unable to meet community needs effectively (Mair & Martí, 2006; Miller et al., 2012). The literature also suggests that social entrepreneurship should not be assessed exclusively in terms of financial performance or organisational survival. Its broader significance lies in the extent to which entrepreneurial activities contribute to improvements in human capabilities, social inclusion, livelihoods, participation, and community well-being. In this respect, social entrepreneurship provides a useful conceptual foundation for examining community transformation as a broader developmental outcome.

Community transformation provides an important basis for assessing this broader contribution. In the present study, community transformation refers to sustained improvements in the social, economic, and developmental conditions of communities, including improved livelihoods, greater social inclusion, enhanced access to services and opportunities, increased community capacity, stronger participation, and improved ability to respond collectively to local challenges. This conceptualisation recognises that meaningful development extends beyond the delivery of individual services or short-term economic assistance. Rather, transformation involves changes in the capabilities, opportunities, participation, relationships, and living conditions of community members. Consequently, the impact of social entrepreneurship should be understood not simply in terms of the number of beneficiaries reached but also in terms of whether interventions strengthen the conditions that enable communities to achieve sustained improvements.

Within this broader framework, social innovation represents one important mechanism through which social entrepreneurship may contribute to community transformation. Social innovation generally refers to the development and implementation of new or substantially improved approaches to addressing social needs. These approaches may involve products, services, processes, organisational arrangements, technologies, financing mechanisms, partnerships, or community practices. Phills et al. (2008) argue that social innovation provides a useful way of understanding how new solutions can cross conventional boundaries between government, nonprofit organisations, and businesses to address social problems. Similarly, Cuntz et al. (2020) emphasise that social innovation involves the development of creative responses to social, economic, and environmental challenges and has important implications for policy and development. Social innovation is particularly important because conventional interventions may not always respond adequately to complex and context-specific community problems. Innovative approaches can improve access to services, reduce delivery costs, mobilise previously underutilised resources, create employment and livelihood opportunities, strengthen networks, and encourage collaboration among different stakeholders. Millard and Fucci (2023) argue that social innovation can play an important role in addressing poverty and vulnerability by strengthening agency, resilience, and access to opportunities. In the Nigerian context, Ipinnaiye and Olaniyan (2023) found that local social innovation initiatives could address underlying causes of poverty and improve access to finance and entrepreneurship. Their findings suggest that locally embedded innovation can contribute to sustainable socioeconomic improvement when supported by appropriate institutional conditions. The potential contribution of social innovation to community transformation therefore extends beyond the introduction of new products or services. It may also involve changes in the ways communities organise themselves, mobilise resources, access opportunities, and respond to persistent challenges. When innovative solutions are developed in response to locally identified needs, they may strengthen both immediate community conditions and the longer-term capacity of communities to address emerging problems. Thus, social innovation may represent an important pathway through which social entrepreneurship generates broader community-level outcomes.

Community empowerment through which individuals and groups acquire the knowledge, skills, resources, participation opportunities, and decision-making capacity necessary to influence conditions affecting their lives is the second mechanism. Empowerment therefore goes beyond receiving assistance; it emphasises agency, participation, ownership, capability development, and the ability of communities to influence their own development trajectories. This distinction is

important because development interventions are less likely to produce sustainable outcomes when community members remain passive recipients of externally designed programmes. Conversely, communities may be better positioned to sustain developmental gains when they participate in identifying problems, designing solutions, mobilising resources, implementing interventions, and evaluating outcomes. The connection between social entrepreneurship and community empowerment is increasingly supported by empirical evidence. Wulan (2024), for example, found a positive relationship between social entrepreneurship and community empowerment in Indonesian coastal communities, while emphasising the importance of stakeholder participation and organisational structures. Similarly, Widiastuti et al. (2024) demonstrated the relevance of social entrepreneurship values to community empowerment through village-owned enterprises. These findings reinforce the argument that social entrepreneurship can contribute to empowerment when community members are actively involved in development processes rather than being treated merely as beneficiaries. Community empowerment may therefore constitute an important pathway to community transformation. When individuals acquire skills, information, productive resources, decision-making capacity, and opportunities for collective action, they may become better positioned to address social and economic challenges. Social enterprises can facilitate this process through entrepreneurship training, employment opportunities, participatory decision-making, financial inclusion, skills development, mentoring, and community-based enterprise development. In this regard, the emphasis shifts from providing solutions for communities to strengthening the capacity of communities to develop, own, and sustain solutions themselves. Empowerment may consequently strengthen local leadership, social capital, collective action, and the institutional capacity required for long-term transformation.

Poverty remains a major constraint on community development because inadequate income and limited access to productive resources can restrict individuals' ability to obtain education, healthcare, decent housing, financial services, and sustainable employment. Poverty-reduction initiatives within social entrepreneurship therefore extend beyond short-term financial assistance. They may include employment creation, entrepreneurship development, vocational training, financial inclusion, access to productive resources, affordable goods and services, market development, and support for income-generating activities. Social entrepreneurship provides a potentially important mechanism for addressing poverty because it combines social objectives with entrepreneurial processes. Social enterprises may create employment, develop markets for underserved populations, provide affordable goods and services, support micro-enterprises, and introduce innovative mechanisms for accessing finance, skills, and markets. Setiawan et al. (2023) emphasise that scaling social entrepreneurship for poverty reduction requires stakeholder engagement and coordination among relevant actors. Their findings suggest that the poverty-reduction potential of social entrepreneurship depends partly on the ability of stakeholders to collaborate in overcoming institutional, financial, and operational barriers. Nigerian evidence further supports the relevance of social innovation and social entrepreneurship to poverty reduction. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) found that local social innovation initiatives could address underlying causes of poverty, including limited access to education, nutrition, finance, and entrepreneurial opportunities. Similarly, Agada et al. (2023) demonstrated significant relationships among social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation in Nigeria. Their findings suggest that the contribution of social entrepreneurship to poverty reduction is strengthened when innovative approaches are deliberately linked to social-value creation and measurable social outcomes. Thus, poverty-reduction initiatives may contribute to community

transformation not merely by providing immediate material assistance but also by strengthening productive capabilities, employment opportunities, financial inclusion, and sustainable livelihoods.

An important distinction should therefore be made between poverty-reduction initiatives as an intervention mechanism and poverty reduction as an outcome. An initiative represents an activity or intervention designed to improve socioeconomic conditions, whereas poverty reduction represents the resulting improvement in those conditions. In this study, poverty-reduction initiatives are treated as an explanatory variable because the research seeks to determine whether the implementation of livelihood-oriented, employment-generating, entrepreneurial, and resource-access interventions predict broader community transformation. Although social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives are conceptually distinct, they are closely interconnected in practice. Social innovation can generate new and context-sensitive solutions to social problems; community empowerment can provide individuals and communities with the agency, skills, and capacity required to participate in and sustain those solutions; while poverty-reduction initiatives can improve the economic conditions and productive capabilities necessary for long-term development. The three mechanisms may therefore reinforce one another. For example, a socially innovative enterprise may introduce an affordable service, but the sustainability of that intervention may depend on whether community members possess the skills and ownership necessary to participate in it. Similarly, employment and livelihood opportunities may have greater transformative effects when they are accompanied by empowerment, participation, and local capacity development. This integrated perspective is consistent with the broader literature, which increasingly views social entrepreneurship, social innovation, and social value creation as interconnected processes rather than isolated phenomena. Hietschold et al. (2023), for example, highlight pathways through which social entrepreneurship contributes to social value and social change. Recent bibliometric evidence also indicates growing convergence between research on social entrepreneurship and social innovation, suggesting that the two fields increasingly overlap in their concern with social change and the development of innovative responses to societal challenges (Kaushik et al., 2024). This convergence provides additional justification for examining specific mechanisms through which social-enterprise activities may produce community-level outcomes. The importance of examining these mechanisms is particularly evident in developing-country contexts. Social innovation may provide alternatives where conventional institutional mechanisms are inadequate; empowerment may strengthen community agency and ownership; and poverty-reduction initiatives may improve the economic foundations of development. However, the presence of these activities does not automatically guarantee community transformation. Their effects may depend on the extent to which interventions are locally relevant, adequately resourced, participatory, and capable of being sustained. Ipinnaiye and Olaniyan (2023), for instance, found that weak institutional conditions can constrain the expansion of local social innovation initiatives in Nigeria. This observation highlights the importance of considering social entrepreneurship not simply as an entrepreneurial activity but as part of a broader institutional and community development process.

Despite the growing body of research, an important empirical gap remains. Existing studies frequently examine individual dimensions of social entrepreneurship separately. Some focus on social innovation and poverty reduction, while others examine community empowerment, social enterprise performance, social value creation, or sustainable development. Nigerian studies have

provided valuable evidence concerning social innovation and poverty reduction (Ipinnaiye & Olaniyan, 2023), social entrepreneurship and poverty alleviation (Agada et al., 2023), and social entrepreneurship as a mechanism for sustainable community development. However, comparatively limited empirical attention has been given to examining social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives simultaneously as predictors of community transformation within a single Nigerian empirical model**.** This gap is important because examining the three dimensions simultaneously makes it possible to determine not only whether each predictor is significantly associated with community transformation but also their relative contributions when considered together. Such an approach provides a more integrated understanding of the mechanisms through which social-enterprise activities may contribute to improvements in community conditions. It also helps to distinguish between predictors that may appear important at the bivariate level and those that retain significant explanatory power when considered alongside other mechanisms. The present study therefore examines the relationship between social innovation, community empowerment, poverty-reduction initiatives, and community transformation in Nigeria. The empirical model is deliberately restricted to these three predictors and one outcome variable. Social entrepreneurship provides the broader conceptual context, while social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives constitute the explanatory variables and community transformation constitutes the principal outcome. This parsimonious structure allows the study to focus directly on three mechanisms through which social-enterprise activities may contribute to community-level development. The study specifically seeks to: (i) examine the effect of social innovation on community transformation in Nigeria; (ii) determine the effect of community empowerment on community transformation in Nigeria; and (iii) assess the effect of poverty-reduction initiatives on community transformation in Nigeria.

Based on these objectives, the following null hypotheses are formulated and tested:

H_{01}: Social innovation has no significant effect on community transformation in Nigeria.

H_{02}: Community empowerment has no significant effect on community transformation in Nigeria.

H_{03}: Poverty-reduction initiatives have no significant effect on community transformation in Nigeria.

The study contributes to the social entrepreneurship literature by bringing together three important dimensions such as social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives within a single empirical framework for explaining community transformation. This approach responds to the fragmented nature of existing research, particularly in the Nigerian context, where studies have often examined individual mechanisms or specific development outcomes separately. It also provides practical relevance for policymakers, social entrepreneurs, development agencies, and community organisations. For policymakers, the findings may inform social-enterprise policies that place greater emphasis on innovation, community participation, and sustainable livelihood development. For social entrepreneurs, the study highlights the importance of designing interventions that do more than deliver services by also strengthening community capabilities, ownership, and economic opportunities. For development agencies and community organisations, the findings may assist in identifying interventions that combine innovative problem-solving with

empowerment and poverty-reduction mechanisms. Most importantly, the study positions community transformation as the central outcome and examines three mechanisms through which social entrepreneurship may contribute to that outcome. By doing so, it provides a clear and parsimonious framework for understanding how entrepreneurial activities with a social mission may translate into broader improvements in community conditions in Nigeria.

LITERATURE REVIEW

Conceptual Review

Social Entrepreneurship

Social entrepreneurship has emerged as an important area of entrepreneurship research because of its emphasis on applying entrepreneurial approaches to social problems while creating sustainable social value. Although scholars continue to debate its precise meaning and boundaries, the concept generally refers to entrepreneurial activities in which addressing social needs and creating social value constitute central objectives. Social entrepreneurs identify social problems, mobilise resources, develop innovative responses, and establish organisational arrangements capable of sustaining those responses. Unlike conventional entrepreneurship, which traditionally places greater emphasis on commercial value creation, social entrepreneurship combines entrepreneurial processes with an intentional commitment to addressing social and community needs (Mair & Martí, 2006; Zahra et al., 2009). The distinctive character of social entrepreneurship therefore lies not simply in whether an enterprise generates profit, but in how entrepreneurial resources and capabilities are directed towards creating positive social outcomes. Social enterprises may generate revenue through commercial activities while simultaneously addressing poverty, unemployment, social exclusion, inadequate access to essential services, and limited livelihood opportunities. This hybrid orientation enables social enterprises to operate across the boundaries of business, government, civil society, and local communities. Recent scholarship continues to emphasise the capacity of social entrepreneurship to mobilise resources, create social value, and contribute to sustainable community development (Duarte Alonso et al., 2019; Shabbir & Batool, 2025). Shabbir and Batool (2025), for example, demonstrate that social entrepreneurship can contribute to community development through social capital, sustainable enterprise development, and community-level outcomes. The relevance of social entrepreneurship is particularly pronounced in developing economies, where conventional institutional mechanisms may not be sufficient to address persistent social and economic challenges. In such environments, social enterprises can mobilise local resources, identify unmet needs, develop context-sensitive solutions, and create opportunities for disadvantaged populations. Warnecke and Balzac-Arroyo (2023) emphasise that social entrepreneurs operate within broader entrepreneurial ecosystems and that maintaining a strong focus on community needs is important for generating meaningful outcomes. The Nigerian context is particularly relevant because social enterprises operate within an environment characterised by significant socioeconomic challenges and considerable entrepreneurial potential. Evidence from Nigeria demonstrates that locally embedded social innovation initiatives can address underlying dimensions of poverty, improve access to finance and education, encourage entrepreneurship, and generate wider economic and social benefits (Ipinnaiye & Olaniyan, 2023). Their study also highlights the importance of strengthening local innovations and creating institutional conditions that enable promising initiatives to expand. In the present study, social entrepreneurship serves as the broader conceptual context within which social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives are examined. Social entrepreneurship itself is not treated as a separate predictor in the empirical model. Instead, the

study focuses on three specific mechanisms through which social-enterprise activities may contribute to community transformation.

Social Innovation

Social innovation refers to the development and implementation of new or substantially improved ways of addressing social needs and improving social conditions. It may involve new products, services, processes, organisational arrangements, technologies, financing mechanisms, partnerships, or community practices. Unlike innovation directed primarily towards commercial competitiveness, social innovation places greater emphasis on addressing social problems and producing socially valuable outcomes. Its transformative potential arises when innovative practices alter existing relationships, institutional arrangements, or patterns of participation and resource distribution (Avelino et al., 2019; Castro-Arce & Vanclay, 2020). Social innovation is particularly important where existing institutional arrangements are unable to respond adequately to complex social problems. Innovative approaches can improve access to essential services, reduce delivery costs, mobilise previously underutilised resources, create employment opportunities, and strengthen cooperation among communities, entrepreneurs, government institutions, civil society organisations, and private-sector actors. Avelino et al. (2019) argue that transformative social innovation may challenge or alter established social relations and institutional arrangements, thereby creating possibilities for broader social change. The transformative character of social innovation is also evident in rural and community development. Castro-Arce and Vanclay (2020) demonstrate that social innovation can contribute to sustainable rural development when local initiatives are connected with broader governance structures and when decision-making and power are shared among relevant actors. Their findings suggest that social innovation becomes more transformative when communities can participate meaningfully in shaping development processes. In Nigeria, the relevance of social innovation is particularly evident in initiatives addressing poverty, exclusion, and limited access to productive resources. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) found that locally developed social innovation initiatives addressed underlying causes of poverty, including poor nutrition and inadequate access to education, while culturally embedded practices such as rotational savings and apprenticeship schemes improved access to finance and encouraged entrepreneurship. Similarly, Arejiogbe et al. (2023) found significant relationships among social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation in Nigeria. Their findings reinforce the argument that social innovation can become an important mechanism through which entrepreneurial activities generate broader social and economic benefits. In the present study, social innovation is therefore conceptualised as the capacity to develop and implement creative, locally appropriate, and socially valuable solutions to community problems. Its relevance to community transformation lies in its potential not only to improve immediate community conditions but also to strengthen the ability of communities to respond collectively to persistent and emerging challenges.

Community Empowerment

Community empowerment refers to the process through which individuals and groups acquire the knowledge, skills, resources, participation opportunities, and decision-making capacity necessary to influence conditions affecting their lives. Empowerment therefore involves more than receiving assistance; it emphasises agency, participation, ownership, capacity development, and the ability of communities to influence their own development trajectories. Speer et al. (2001) associate empowerment with active participation and the ability of individuals and groups to influence and shape their social environments. Within social entrepreneurship, empowerment may occur through skills development, employment opportunities, entrepreneurship training, access to finance,

participation in decision-making, community ownership of enterprises, and the development of local organisations. Social enterprises can therefore serve as platforms through which individuals develop productive capabilities while communities strengthen their organisational and institutional capacities. Warnecke and Balzac-Arroyo (2023) similarly emphasise the importance of community capabilities and entrepreneurial ecosystems in determining the effectiveness of social entrepreneurship for community development. Empirical studies also support the relationship between social entrepreneurship and community empowerment. Wulan (2024), for example, found a positive relationship between social entrepreneurship and community empowerment in Indonesia's coastal communities. The study further highlighted the importance of stakeholder participation and organisational structures in strengthening the positive effects of social initiatives on community empowerment. Similarly, Aguzman et al. (2024) reported that social entrepreneurship orientation significantly influenced community empowerment in tourism villages. Their findings showed that social entrepreneurship orientation contributed to community empowerment and, through empowerment, supported the sustainability of rural tourism. The study consequently reinforces the argument that meaningful community participation is an important pathway through which entrepreneurial initiatives can produce sustainable community outcomes. Evidence from Nigeria also demonstrates the importance of community empowerment. Adebayo and Butcher (2022), examining community empowerment in Nigeria's tourism industry, found that empowerment is closely connected with local participation, agency, and the extent to which communities can influence decisions affecting development. Their findings further suggest that meaningful empowerment requires a shift away from exclusively top-down approaches towards arrangements that give communities greater control and decision-making influence. These findings suggest that community transformation is more likely to be sustained when community members are not merely beneficiaries but active participants in development processes. Accordingly, this study conceptualises community empowerment in terms of increased participation, capability development, access to resources, decision-making influence, collective action, agency, and local ownership.

Poverty-Reduction Initiatives

Poverty-reduction initiatives refer to organised activities intended to improve the economic and social circumstances of disadvantaged individuals and communities. Within social entrepreneurship, such initiatives may include employment creation, entrepreneurship development, financial inclusion, vocational training, skills acquisition, access to productive resources, affordable services, and support for income-generating activities. A distinction should be made between poverty-reduction initiatives as an intervention mechanism and poverty reduction as an outcome. An initiative represents an activity or intervention designed to improve socioeconomic conditions, whereas poverty reduction represents the resulting improvement in those conditions. In this study, poverty-reduction initiatives constitute an explanatory variable used to predict community transformation. This distinction is important because sustainable poverty reduction requires more than temporary material assistance. Effective interventions should strengthen productive capabilities and enable individuals and communities to create and maintain economic opportunities over time. Evidence from Nigeria strongly supports this perspective. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) found that local social innovation initiatives could contribute to sustainable poverty reduction by addressing underlying causes of deprivation and improving access to finance, education, nutrition, and entrepreneurship. Their findings suggest that locally grounded initiatives can provide alternatives to conventional approaches that focus primarily on short-term assistance. Arejiogbe et al. (2023) similarly found significant relationships among

social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation in Nigeria. Their study indicates that social entrepreneurship can contribute to poverty alleviation through employment creation, access to goods and services, and economic opportunities. More recent Nigerian evidence further reinforces this relationship. Olota (2026) examined social entrepreneurship and poverty reduction in selected Nigerian states and reported that social innovation, social mission, social capital, and social change were relevant to poverty-reduction outcomes. The study also associated social entrepreneurship interventions with improvements in living standards, household income, education, and healthcare access. Poverty-reduction initiatives are therefore particularly relevant to community transformation because poverty affects not only household income but also access to education, healthcare, finance, employment, infrastructure, and other resources required for sustainable development. In the present study, poverty-reduction initiatives are conceptualised as deliberate social-enterprise interventions aimed at strengthening livelihoods, employment, entrepreneurship, financial inclusion, productive capacity, and access to socioeconomic opportunities.

Community Transformation

Community transformation represents the principal outcome examined in this study. It refers to sustained improvements in the economic, social, institutional, and developmental conditions of communities. Such improvements may include enhanced livelihoods, greater social inclusion, improved access to essential services, increased community capacity, stronger participation, improved economic opportunities, and greater resilience in responding to social and economic challenges. Community transformation should be distinguished from isolated programme outputs. For example, the number of individuals trained by a social enterprise represents an immediate programme output, whereas improvements in employment opportunities, economic participation, community capacity, social inclusion, livelihoods, and living conditions represent broader transformational outcomes. Transformation therefore implies changes that extend beyond the immediate delivery of services to improvements in the conditions and capabilities that enable communities to address challenges over time. The literature on transformative social innovation supports this broader understanding. Avelino et al. (2019) argue that transformative social innovation can involve changes in social relations and institutional arrangements, while Castro-Arce and Vanclay (2020) demonstrate that social innovation can support sustainable rural development when local initiatives are connected to participatory governance and broader institutional structures. Similarly, Shabbir and Batool (2025) demonstrate that social entrepreneurship can contribute to community development through social capital and sustainable enterprise development. Their findings reinforce the view that social entrepreneurship should be evaluated not only in terms of enterprise-level outcomes but also in relation to broader community development. For the present study, community transformation is therefore treated as a multidimensional outcome reflecting improvements in community livelihoods, social inclusion, access to services and opportunities, participation, capacity, resilience, and related developmental conditions.

Social Innovation and Community Transformation

Social innovation can contribute to community transformation by introducing new approaches through which communities identify, understand, and address social problems. Its transformative potential arises because persistent community problems often require responses that differ from conventional institutional approaches. Innovation can improve the accessibility and affordability of essential services, create employment opportunities, strengthen financial inclusion, facilitate knowledge transfer, and develop new forms of community collaboration. The theoretical literature

suggests that social innovation becomes particularly transformative when it changes established relationships and institutional arrangements rather than merely introducing isolated products or services. Avelino et al. (2019) conceptualise transformative social innovation as a process through which social innovations can challenge, alter, or replace dominant institutional arrangements. This perspective is important because community transformation involves changes in the broader conditions under which people live, work, participate, and access resources. Similarly, Castro-Arce and Vanclay (2020) demonstrate that transformative social innovation can support sustainable rural development when local initiatives connect bottom-up community action with broader governance structures. Their findings emphasise the importance of knowledge sharing, resource mobilisation, bridging organisations, participatory decision-making, and power sharing. In Nigeria, Ipinnaiye and Olaniyan (2023) found that local social innovation initiatives addressed several underlying dimensions of poverty and created pathways for improving access to finance, education, nutrition, and entrepreneurship. Their findings indicate that social innovation can extend beyond individual beneficiaries and influence wider socioeconomic conditions. Arejiogbe et al. (2023) similarly provide empirical evidence that social innovation, social value, and social impact are associated with poverty alleviation in Nigeria. These findings suggest that innovative approaches can contribute to broader community outcomes when they are designed around locally relevant needs and supported by appropriate institutional and community structures. Consequently, social innovation represents an important mechanism through which social entrepreneurship may generate community-level outcomes. When innovations are appropriately adapted to local needs and supported by meaningful community participation, they can improve the capacity of communities to solve problems, mobilise resources, and create new economic and social opportunities. Based on this conceptual and empirical reasoning, the first hypothesis is stated as follows: Ho1: Social innovation has no significant effect on community transformation in Nigeria.

Community Empowerment and Community Transformation

Community empowerment represents another important mechanism through which social entrepreneurship may contribute to community transformation. Empowered communities possess greater capacity to participate in decision-making, mobilise resources, develop skills, influence development processes, and sustain initiatives after external support has declined. The underlying argument is that development interventions are more likely to produce sustainable outcomes when communities have meaningful ownership and participation. Speer et al. (2001) emphasise that empowerment is connected with active participation and the ability of individuals and groups to influence their social environments. Similarly, Hardina (2006) highlights citizen participation and empowerment as important objectives in community development and community-based organisations. Social enterprises can promote such ownership by involving community members in identifying problems, designing solutions, implementing programmes, monitoring activities, and evaluating outcomes. Wulan (2024) found that social entrepreneurship and social initiatives were positively associated with community empowerment in Indonesian coastal communities, while stakeholder participation and organisational structures strengthened these relationships. Aguzman et al. (2024) similarly reported that social entrepreneurship orientation had a significant influence on community empowerment in tourism villages. Their findings suggest that community empowerment can serve as an important mechanism through which social entrepreneurial activities generate broader sustainable outcomes. Evidence from Nigeria further strengthens this argument. Adebayo and Butcher (2022) found that community empowerment within Nigerian tourism development was associated with community participation, agency, and the ability of local actors to influence decisions affecting their communities. These findings suggest that social

entrepreneurship becomes more transformative when community members develop the capacity to participate actively in development processes. Empowerment can strengthen local leadership, collective action, social connections, resource mobilisation, and community ownership. Consequently, social enterprises that focus only on delivering services without strengthening local capabilities may generate less sustainable outcomes than those that deliberately build community agency. Community empowerment may therefore constitute an important pathway through which social entrepreneurship contributes to broader community transformation. The second hypothesis is therefore stated as follows: Ho2: Community empowerment has no significant effect on community transformation in Nigeria.

Poverty-Reduction Initiatives and Community Transformation

Poverty reduction constitutes an important dimension of community transformation because persistent poverty restricts access to resources and opportunities required for sustainable development. Communities experiencing high levels of poverty may face interconnected constraints involving employment, education, healthcare, finance, infrastructure, and entrepreneurship. Social enterprises can potentially address these constraints through poverty-reduction initiatives that create employment, facilitate access to finance, develop entrepreneurial capabilities, and provide affordable products and services. Such interventions may contribute to community transformation by improving household livelihoods and strengthening local economic activity. The Nigerian evidence is particularly relevant. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) demonstrated that local social innovation initiatives could address structural dimensions of poverty by improving access to finance, education, nutrition, and entrepreneurship. Their findings also indicate that locally developed initiatives can contribute to sustainable poverty reduction when they address underlying causes of deprivation rather than focusing exclusively on temporary relief. Arejiogbe et al. (2023) similarly found significant relationships among social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation in Nigeria. Their study reinforces the argument that social-enterprise activities can contribute to poverty-related outcomes when entrepreneurial processes are combined with deliberate social-value creation. The relationship is also supported by more recent Nigerian evidence. Olota (2026) found that social innovation, social mission, social capital, and social change were associated with poverty-reduction outcomes in selected Nigerian states. The study further reported improvements in living standards, household income, education, and access to healthcare, suggesting that social entrepreneurship can influence poverty through multiple socioeconomic pathways. The mechanism can be understood through livelihood improvement. When social enterprises create employment, improve access to productive resources, facilitate entrepreneurship, or expand financial opportunities, individuals may increase their capacity to generate income. As these benefits extend across households and local economic networks, broader improvements in community conditions may emerge. Poverty-reduction initiatives may therefore contribute to community transformation not simply by reducing material deprivation but also by strengthening the economic foundations upon which other dimensions of community development depend. This argument is consistent with Arejiogbe et al. (2023), whose Nigerian study highlights the capacity of social entrepreneurship to address poverty through job creation, improved access to goods and services, and economic opportunities. Poverty-reduction initiatives may consequently constitute an important mechanism through which social entrepreneurship contributes to community transformation. When such initiatives combine employment creation, entrepreneurship development, financial inclusion, skills acquisition, market access, and livelihood development, their effects may extend beyond individual beneficiaries to households and communities. The third hypothesis is accordingly formulated as

follows: Ho3: Poverty-reduction initiatives have no significant effect on community transformation in Nigeria.

Theoretical Review

Social Innovation Perspective

The Social Innovation Perspective provides an appropriate theoretical foundation for understanding how innovative solutions can address community problems. The perspective emphasises the development of new ideas, practices, relationships, organisational arrangements, and institutional approaches capable of responding to social needs. The perspective is particularly relevant to the first hypothesis because social innovation constitutes one of the principal explanatory variables in the study. Social problems such as poverty, exclusion, inadequate access to finance, and limited access to essential services may require approaches that differ from conventional solutions. Evidence from Nigeria supports this theoretical reasoning. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) identified locally developed practices that improved access to finance and entrepreneurship and demonstrated the potential of social innovation to contribute to sustainable poverty reduction. The Social Innovation Perspective therefore provides a theoretical explanation for why communities exposed to stronger and more appropriate social innovation activities may experience greater transformation.

Resource-Based View

The Resource-Based View (RBV) provides another theoretical foundation for the study. The RBV suggests that organisational outcomes depend partly on the resources and capabilities available to an organisation and on its ability to deploy those resources effectively. In the context of social entrepreneurship, relevant resources include financial capital, human capital, knowledge, technology, social networks, entrepreneurial capabilities, organisational competencies, and community relationships. The RBV is particularly relevant to community empowerment because empowerment involves developing capabilities and improving access to resources that enable individuals and communities to act more effectively. Social enterprises can contribute to this process through training, employment, access to finance, knowledge transfer, and participatory activities. The perspective therefore helps explain why social enterprises that successfully mobilise and deploy resources within communities may contribute more effectively to community transformation. It also reinforces the argument that social outcomes depend not merely on the existence of a social mission but on the ability to convert resources and capabilities into meaningful community outcomes.

Participatory Development Perspective

The Participatory Development Perspective provides a complementary theoretical foundation for understanding community empowerment. The perspective emphasises the involvement of local people in identifying problems, determining priorities, implementing interventions, and evaluating development outcomes. Its central assumption is that development is more sustainable when communities possess ownership of development processes. Participation can strengthen agency, accountability, local knowledge, collective action, and institutional capacity. This perspective is particularly relevant to the second hypothesis because community empowerment is fundamentally concerned with increasing people's ability to participate in decisions affecting their lives. Evidence from social entrepreneurship research, including Wulan (2024), supports the importance of stakeholder participation in strengthening community empowerment. The Participatory Development Perspective therefore provides a theoretical explanation for why higher levels of community empowerment may be associated with stronger community transformation.

Empirical Review

Empirical research has increasingly examined the ways in which social entrepreneurship and its associated mechanisms contribute to social and community-level outcomes. However, the evidence remains diverse in terms of research context, methodology, variables examined, and measures of social impact. A major strand of the literature focuses on social innovation, particularly its capacity to address social needs, improve livelihoods, and generate sustainable solutions to persistent community problems. Another strand examines community empowerment as a pathway through which social-enterprise activities can strengthen participation, agency, capacity, and local ownership. A further body of research focuses on poverty reduction, particularly through employment creation, entrepreneurship development, access to productive resources, and financial inclusion. Although these strands provide important insights, relatively limited empirical attention has been given to examining social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives simultaneously as predictors of community transformation.

Empirical evidence increasingly demonstrates that social innovation can generate benefits that extend beyond individual beneficiaries to wider community conditions. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) examined local social innovation initiatives in Nigeria using semi-structured interviews with 17 key respondents. Their findings showed that locally developed social innovation initiatives addressed several underlying dimensions of poverty, including poor nutrition, inadequate access to education, unemployment, youth empowerment, social exclusion, and limited access to finance. The study also identified culturally embedded practices, including rotational savings and apprenticeship schemes, as forms of social innovation that supported access to finance and encouraged entrepreneurship. Importantly, the authors found that these initiatives generated economic, social, and environmental benefits, although weak institutional conditions constrained their ability to expand. The findings of Ipinnaiye and Olaniyan (2023) are particularly relevant to the present study because they demonstrate that social innovation can extend beyond the provision of individual products or services to influence broader socioeconomic conditions. However, the study was exploratory and qualitative, with its primary focus on sustainable poverty reduction rather than community transformation as a multidimensional outcome. This methodological and conceptual distinction is important because evidence that social innovation contributes to poverty reduction does not necessarily establish whether it produces broader improvements in community livelihoods, social inclusion, participation, access to opportunities, and community capacity. Arejiogbe et al. (2023) provide further Nigerian evidence on the relationship between social innovation and social outcomes. Their study examined social entrepreneurship and poverty alleviation using data collected from social entrepreneurs and analysed through partial least squares structural equation modelling. The findings showed that social innovation was the strongest predictor of poverty alleviation among the principal explanatory variables, with a path coefficient of $\beta = 0.376$ and a statistically significant relationship. Social value and social impact also demonstrated significant positive relationships with poverty alleviation. These findings strengthen the argument that innovative approaches within social entrepreneurship can contribute to socioeconomic improvement. Nevertheless, the study concentrated primarily on poverty alleviation and did not examine community transformation as an integrated outcome encompassing economic, social, participatory, and developmental changes. Evidence from the broader international literature also indicates that social innovation can produce transformative effects

when it changes existing social relationships, institutional arrangements, and patterns of resource mobilisation. Avelino et al. (2019) found that transformative social innovation can challenge established structures and relationships and create opportunities for broader social change. Similarly, Castro-Arce and Vanclay (2020) showed that social innovation can support sustainable rural development when community-based initiatives are connected with wider governance structures, knowledge-sharing arrangements, and participatory decision-making. These findings suggest that the influence of social innovation may extend beyond immediate programme outputs to changes in the wider conditions within which communities operate. Hietschold et al. (2023), in a systematic review of 347 articles on social entrepreneurship, further distinguished social value from social change and identified different pathways through which social entrepreneurship can generate positive societal effects. Their review identified the provision of new products and services, provision of capital and resources, and development of human and social capital as pathways to social value. It also identified mechanisms such as reducing social and environmental costs, matching demand with supply, and stimulating other market actors as pathways to social change. This evidence provides a broader basis for understanding why social innovation may contribute to community transformation. However, because the study was a systematic review rather than a primary empirical investigation, it did not establish the statistical effect of social innovation on community transformation within a specific national context. More recent evidence also supports the relationship between social entrepreneurship and community development. Shabbir and Batool (2025), using 254 survey responses and 16 interviews in Oman, found significant positive relationships between different dimensions of social capital, social entrepreneurship, sustainable enterprise development, and community development. Social entrepreneurship itself demonstrated a significant positive association with community development ($\beta = 0.39$, $p < .001$), while sustainable enterprise development had an even stronger direct effect on community development ($\beta = 0.49$, $p < .001$). Although the study was conducted outside Nigeria and focused on social capital and sustainable enterprise development, its findings demonstrate that social-enterprise activities can produce outcomes that extend to the broader community rather than remaining confined to enterprise-level performance.

Taken together, the empirical evidence indicates that social innovation has considerable potential to contribute to community-level development. However, existing Nigerian studies have largely examined poverty alleviation, social value, or specific forms of social development rather than community transformation as a multidimensional outcome. There is therefore a need for quantitative evidence that directly examines whether social innovation significantly predicts community transformation in Nigeria. The present study addresses this limitation by examining social innovation as an independent predictor of community transformation.

Empirical evidence also supports the importance of community empowerment within social entrepreneurship and community development. Wulan (2024) investigated the relationship between social entrepreneurship, social initiatives, and community empowerment in Indonesia's coastal regions. The study adopted a quantitative research design involving 150 respondents and employed structural equation modelling using partial least squares. The findings indicated a positive relationship between social entrepreneurship and community empowerment. The study further found that stakeholder participation and organisational structure strengthened the beneficial effects of social initiatives on community empowerment. The findings of Wulan (2024) suggest that social entrepreneurship can strengthen community empowerment when community members

and relevant stakeholders are actively involved in social initiatives. This is particularly important because empowerment involves more than the receipt of benefits; it requires increased participation, capability, ownership, and influence over decisions affecting community development. However, the study was conducted in Indonesian coastal communities, meaning that its findings may not be directly generalisable to the Nigerian context. In addition, community empowerment was the principal outcome rather than a predictor of broader community transformation. Aguzman et al. (2024) examined the influence of social entrepreneurship orientation on the sustainability of tourism villages through community empowerment. Using data from rural tourism activists and SmartPLS 4 for analysis, the study found that social entrepreneurship orientation had a significant effect on community empowerment. The study also found that social entrepreneurship orientation contributed to tourism-village sustainability indirectly through community empowerment, even though its direct effect on sustainability was not significant. The findings of Aguzman et al. (2024) are significant for the present study because they provide evidence that empowerment can function as an important pathway through which social entrepreneurship produces wider community outcomes. Nevertheless, their study was restricted to tourism villages and focused on sustainability rather than community transformation. The sector-specific nature of the study leaves unanswered whether community empowerment predicts broader community transformation across different social-enterprise activities. Evidence from Nigeria further demonstrates the relevance of empowerment to community development. Adebayo and Butcher (2023) examined community empowerment in Nigeria's tourism industry through stakeholder perceptions, with particular attention to participation and local influence in South-West Nigeria. Their findings indicated that community members' perceptions of empowerment were closely related to their sense of political agency and their ability to influence decisions affecting tourism development. The study also showed that empowerment was experienced differently among stakeholders, suggesting that participation and decision-making power are important dimensions of meaningful community empowerment. This Nigerian evidence is particularly relevant because it demonstrates that empowerment is not simply a matter of involving community members in development programmes. Rather, meaningful empowerment requires opportunities for participation, influence, agency, and local decision-making. However, Adebayo and Butcher's study was qualitative and focused specifically on tourism development. It therefore provides contextual evidence concerning empowerment but does not establish statistically whether community empowerment predicts a broader measure of community transformation. The evidence collectively suggests that community empowerment can strengthen the sustainability and effectiveness of social-enterprise interventions by increasing local ownership, participation, skills, agency, and decision-making capacity. Nevertheless, much of the existing research has examined empowerment either as an outcome of social entrepreneurship or as a mediating mechanism within specific sectors. Comparatively limited evidence exists on whether community empowerment independently predicts community transformation across diverse social-enterprise contexts in Nigeria. The present study addresses this gap by treating community empowerment as an independent explanatory variable and community transformation as the principal outcome.

Poverty reduction has been one of the most frequently examined social outcomes associated with social entrepreneurship, particularly in developing economies. Social-enterprise interventions can potentially reduce poverty by creating employment, improving access to finance, supporting entrepreneurship, developing productive skills, providing affordable goods and services, and

strengthening local livelihood opportunities. Ipinnaiye and Olaniyan (2023) provide particularly relevant Nigerian evidence. Their study of local social innovation initiatives found that the initiatives addressed underlying causes of poverty rather than merely providing short-term relief. The initiatives addressed areas including unemployment, illiteracy, youth empowerment, social inclusion, nutrition, education, finance, and entrepreneurship. The study also found that traditional rotational savings and apprenticeship arrangements contributed to poverty reduction by improving access to finance and encouraging entrepreneurial activity. The importance of these findings to the present study lies in the distinction between immediate poverty relief and interventions that strengthen long-term productive capacity. Poverty-reduction initiatives that improve skills, financial access, employment opportunities, and entrepreneurship may influence broader community conditions because their effects can extend from individual beneficiaries to households and local economic networks. However, Ipinnaiye and Olaniyan (2023) primarily examined sustainable poverty reduction and did not directly assess community transformation. Arejiogbe et al. (2023) also provide important empirical evidence from Nigeria. Their study used 262 valid responses from social entrepreneurs and applied PLS-SEM to investigate relationships among social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation. The results showed that social innovation had the strongest positive relationship with poverty alleviation ($\beta = 0.376$, $p < .05$), followed by social value ($\beta = 0.314$, $p < .05$) and social impact ($\beta = 0.231$, $p < .05$). These results suggest that entrepreneurial activities that deliberately incorporate innovation and social-value creation can contribute meaningfully to poverty alleviation. Nigerian evidence provides further support for the role of community-based social entrepreneurship in poverty reduction. Abang (2025) examined community social entrepreneurship in Gwagwalada Area Council of the Federal Capital Territory, Abuja, using a cross-sectional survey design. The study obtained 89 usable questionnaires from community members who had benefited from social-enterprise interventions. The findings showed significant positive effects of community-based interventions, including a micro-grain processing machine, community solar power, and advocacy for the use of animal manure. The reported coefficients were $\beta = 0.369$ for the grain-processing intervention, $\beta = 0.323$ for community solar power, and $\beta = 0.219$ for the agricultural intervention. The study concluded that community social enterprises could serve as a complementary mechanism for poverty reduction. The findings of Abang (2025) are particularly relevant to the present study because they provide recent quantitative evidence from Nigeria showing that community-level social-enterprise interventions can generate measurable improvements in poverty-related conditions. However, the study focused specifically on poverty reduction rather than community transformation as a broader outcome. Furthermore, the research was concentrated in three communities within Gwagwalada Area Council, limiting the extent to which the findings can be generalised to other social-enterprise settings in Nigeria. The empirical evidence therefore suggests that poverty-reduction initiatives can contribute to socioeconomic improvement when they are designed around employment creation, entrepreneurship development, financial inclusion, productive resources, skills acquisition, and livelihood development. Nevertheless, an important empirical gap remains. Existing studies have generally treated poverty reduction or poverty alleviation as the principal dependent variable. Comparatively limited attention has been given to poverty-reduction initiatives as an explanatory variable alongside social innovation and community empowerment in predicting a broader construct of community transformation. The present study addresses this limitation by examining poverty-reduction initiatives as an independent predictor of community transformation. This approach recognises that the effects of poverty-reduction interventions may extend beyond reductions in material deprivation to

improvements in livelihoods, access to opportunities, social inclusion, participation, community capacity, and resilience.

The empirical evidence reviewed above demonstrates that the three explanatory variables have individually been associated with important social and developmental outcomes. Social innovation has been linked to poverty reduction, social value creation, social change, and sustainable development. Community empowerment has been associated with participation, agency, local ownership, and sustainable community initiatives. Poverty-reduction interventions have been linked to employment, entrepreneurship, financial access, improved livelihoods, and better socioeconomic conditions. However, the literature also reveals important differences between the existing studies and the present research. First, many studies have focused on single outcomes, particularly poverty alleviation, social value, sustainability, or empowerment. Second, a considerable proportion of the evidence is drawn from specific sectors or locations, such as tourism villages, coastal communities, rural development initiatives, or individual communities. Third, several studies have adopted qualitative or exploratory approaches, which provide valuable contextual understanding but do not establish the predictive relationships that can be tested statistically. Fourth, relatively few studies have considered social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives simultaneously within one empirical model. The distinction between social value and social change identified by Hietschold et al. (2023) is particularly relevant to this gap. Their systematic review demonstrates that social entrepreneurship can generate effects at different levels, ranging from individual beneficiaries to broader societal change, and through different pathways, including new services, resource provision, human-capital development, and changes in social and institutional arrangements. This suggests that community transformation should not be reduced to a single outcome such as poverty reduction or enterprise survival. Instead, it can be examined as a broader developmental outcome reflecting changes in community livelihoods, participation, social inclusion, access to opportunities, capabilities, and resilience.

Similarly, Shabbir and Batool (2025) show that social entrepreneurship can be associated with community development through mechanisms involving social capital and sustainable enterprise development. Their findings demonstrate that enterprise-level activities can translate into community-level outcomes, but they also highlight the importance of the mechanisms through which such effects occur. The present study extends this line of inquiry by examining three specific mechanisms such as social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives within a single predictive framework. The Nigerian context further strengthens the need for such an investigation. Existing Nigerian evidence confirms the contribution of social innovation to sustainable poverty reduction (Ipinnaiye & Olaniyan, 2023), demonstrates significant relationships between social innovation and poverty alleviation (Arejiogbe et al., 2023), establishes the importance of community participation and agency for empowerment (Adebayo & Butcher, 2023), and provides recent quantitative evidence that community social-enterprise interventions can improve poverty-related outcomes (Abang, 2025). Nevertheless, these studies do not adequately establish whether the three mechanisms jointly and independently explain variations in community transformation. The present study therefore addresses an identifiable empirical and methodological gap by integrating the three explanatory variables into one parsimonious model:

Social Innovation → Community Transformation

Community Empowerment → Community Transformation
Poverty-Reduction Initiatives → Community Transformation

This integrated approach makes it possible to determine whether each explanatory variable has a statistically significant effect on community transformation while also assessing its relative contribution when the three predictors are considered simultaneously. It therefore moves the analysis beyond fragmented examination of individual social outcomes and provides a more comprehensive assessment of how social-enterprise activities may contribute to community-level development in Nigeria.

Methodology

The study adopted a quantitative survey research design to examine the relationships between social innovation, community empowerment, poverty-reduction initiatives, and community transformation in Nigeria. The survey design was considered appropriate because the study sought to collect standardized data from respondents and statistically determine whether the three explanatory variables significantly predict community transformation. The study employed a cross-sectional approach, whereby data were collected from respondents at a single point in time. This approach enabled the researchers to obtain respondents' perceptions of social-enterprise activities and their perceived implications for community transformation within the period covered by the study.

The population of the study comprised approximately 3,200 social entrepreneurs, employees of social enterprises, and relevant community stakeholders across selected major cities in Nigeria. These categories were considered appropriate because they possess direct or relevant knowledge of social-enterprise activities, community participation, social innovation, poverty-reduction interventions, and community-level outcomes. The minimum sample size was therefore approximately 356 respondents using Yamane's (1967) formula. To provide an allowance for possible non-response, the calculated sample was increased. However, because the study actually administered 426 questionnaires, the study reports 426 as the actual number administered rather than presenting the adjustment as having mathematically produced that exact figure. Of the 426 questionnaires administered, 392 were properly completed and retrieved, giving a response rate of 92.0%. The 392 valid responses constituted the final dataset used for statistical analysis.

Respondents were drawn from three relevant groups: social entrepreneurs, employees of social enterprises, and community stakeholders. This approach provided perspectives from individuals directly involved in social-enterprise activities as well as those who experience or observe their community-level effects.

The study was operationalized around four constructs directly corresponding to the revised conceptual framework and the three hypotheses: Social Innovation, Community Empowerment, Poverty-Reduction Initiatives, and Community Transformation. Social Innovation was measured through questionnaire items assessing the extent to which social enterprises develop, introduce, and implement new or improved solutions to social and community problems. The items covered innovative approaches to products, services, processes, technologies, and methods of addressing community needs. Community Empowerment was measured using items assessing the extent to which social-enterprise activities strengthen community members' participation, skills, decision-making capacity, access to resources, agency, and ownership of development initiatives. Poverty-

Reduction Initiatives were measured using items assessing the extent to which social-enterprise activities contribute to employment creation, livelihood improvement, entrepreneurial opportunities, access to productive resources, financial inclusion, and other interventions designed to reduce socioeconomic deprivation. Community Transformation, the dependent variable, was measured through items assessing perceived improvements in community socioeconomic conditions, social inclusion, livelihoods, participation, access to opportunities, quality of life, and the overall capacity of communities to address developmental challenges.

All questionnaire items were measured on a five-point Likert-type scale, ranging from 1 = Strongly Disagree to 5 = Strongly Agree. Higher scores represented stronger perceptions of the presence or effectiveness of the construct being measured. The constructs social entrepreneurship, sustainable community development, community-level poverty reduction, and institutional/resource constraints were not included as independent variables in the final empirical model. Where relevant, these concepts may be discussed in the theoretical and contextual literature, but no statistical conclusions are drawn about relationships involving them. The completed questionnaires were coded and analyzed using appropriate quantitative statistical procedures. Data analysis was conducted using both descriptive and inferential statistical techniques with the aid of SPSS (Version 29). Descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations, were used to summarize respondents' demographic characteristics and provide an overview of data distribution. Inferential analysis was carried out using multiple regression analysis to examine the effect of are social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives on community transformation. Hypotheses were tested at a 5% level of significance, where p-values less than 0.05 led to the rejection of the null hypotheses. Additionally, correlation analysis was conducted to determine the strength and direction of associations among variables (Field, 2018). A multiple linear regression analysis was subsequently conducted because the three explanatory variables were examined simultaneously in relation to community transformation. The regression model enabled the study to determine both the collective explanatory power of the predictors and the unique contribution of each predictor while controlling for the other variables in the model.

The regression model was specified as:

$CT = \beta_0 + \beta_1 SI + \beta_2 CE + \beta_3 PRI + \varepsilon$

Where:

- CT = Community Transformation;
- SI = Social Innovation;
- CE = Community Empowerment;
- PRI = Poverty-Reduction Initiatives;
- β_0= regression constant;
- β_1, β_2, β_3 = regression coefficients;
- ε = error term.

Content validity was ensured through expert review by three academics in entrepreneurship and two practitioners in the social enterprise sector. Their feedback led to minor modifications to improve clarity and relevance. The Content Validity Index (CVI) was computed at 0.86, exceeding the recommended threshold of 0.70, indicating strong agreement on item relevance.

Exploratory Factor Analysis using Principal Component Analysis with Varimax rotation was conducted to assess construct validity.

- Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Measure = 0.88, indicating excellent sampling adequacy.
- Bartlett's Test of Sphericity χ^2 (df = 190) = 1987.45, $p < 0.001$, indicating suitability for factor analysis.

Four factors emerged as expected:

Construct	Factor Loadings Range	AVE
Social Innovation	0.71–0.87	0.63
Community Empowerment	0.69–0.85	0.61
Poverty Reduction Initiatives	0.70–0.86	0.62
Community Transformation	0.72–0.88	0.65

The factor loadings exceed acceptable thresholds, indicating strong representation of constructs. AVE values above 0.50 confirm convergent validity.

Convergent Validity

Construct	AVE	CR
Social Innovation	0.63	0.88
Community Empowerment	0.61	0.86
Poverty Reduction Initiatives	0.62	0.87
Community Transformation	0.65	0.89

All AVE values exceed 0.50 and CR values exceed 0.70, confirming strong convergent validity and internal consistency (Hair et al., 2010).

Discriminant Validity

Using the Fornell–Larcker criterion, the square root of AVE for each construct exceeded inter-construct correlations. All correlation coefficients were below 0.80, confirming absence of multicollinearity.

Reliability

Construct	Cronbach's Alpha	Interpretation
Social Innovation	0.82	Good
Community Empowerment	0.80	Good
Poverty Reduction Initiatives	0.83	Excellent

Construct	Cronbach's Alpha	Interpretation
Community Transformation	0.86	Excellent

The results indicate high internal consistency, confirming reliability of the measurement scales.

RESULTS

Response Rate

A total of 426 structured questionnaires were administered to social entrepreneurs, employees of social enterprises, and community stakeholders across selected major cities in Nigeria. Of these, 392 questionnaires were properly completed and retrieved for analysis, representing a response rate of 92.0%. The high response rate provided an adequate basis for the statistical analysis and enhanced the reliability of the findings.

Demographic Characteristics of Respondents

Table 1 presents the demographic characteristics of the respondents.

Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
Gender	Male	214	54.6
	Female	178	45.4
Age	21–30 years	96	24.5
	31–40 years	158	40.3
	41–50 years	92	23.5
	51 years and above	46	11.7
Respondent Category	Social Entrepreneurs	128	32.7
	Employees of Social Enterprises	142	36.2
	Community Stakeholders	122	31.1
Experience	1–5 years	72	18.4
	6–10 years	134	34.2
	11–15 years	108	27.6
	16 years and above	78	19.8
Total		**392**	**100.0**

The demographic distribution shows that 54.6% of the respondents were male, while 45.4% were female, indicating a relatively balanced gender representation. The largest proportion of respondents was between 31 and 40 years of age (40.3%), followed by those aged 21–30 years (24.5%), 41–50 years (23.5%), and 51 years and above (11.7%). With respect to respondent category, employees of social enterprises constituted the largest group (36.2%), followed by social entrepreneurs (32.7%) and community stakeholders (31.1%). This distribution provides perspectives from the principal actors involved in social-enterprise activities and their community-level outcomes. Regarding experience, respondents with 6–10 years of experience constituted the largest group (34.2%), followed by those with 11–15 years (27.6%), 16 years and above (19.8%), and 1–5 years (18.4%). Overall, the demographic profile indicates that the respondents possessed substantial exposure to social-enterprise activities and community development issues.

Descriptive Statistics of the Study Variables

The descriptive statistics for the four variables included in the empirical model are presented in Table 2.

Variable	N	Mean	Standard Deviation
Social Innovation	392	4.28	0.64
Community Empowerment	392	4.34	0.60
Poverty-Reduction Initiatives	392	4.21	0.67
Community Transformation	392	4.39	0.56

The results indicate generally high mean scores across all the study variables. Community Transformation recorded the highest mean score (M = 4.39, SD = 0.56), indicating that respondents generally perceived substantial evidence of transformation within the communities examined. Community Empowerment also recorded a high mean score (M = 4.34, SD = 0.60), followed by Social Innovation (M = 4.28, SD = 0.64) and Poverty-Reduction Initiatives (M = 4.21, SD = 0.67). The relatively small standard deviations, ranging from 0.56 to 0.67, indicate that responses were relatively concentrated around their respective means. These results provide preliminary evidence of favourable perceptions of social innovation, community empowerment, poverty-reduction initiatives, and community transformation. However, the descriptive statistics alone do not establish whether the independent variables significantly predict community transformation. Consequently, correlation and multiple regression analyses were conducted to test the three hypotheses.

Correlation Analysis

Pearson product-moment correlation analysis was conducted to determine the direction and strength of the relationships between the three explanatory variables and Community Transformation.

Variable	Community Transformation (r)	Sig. (2-tailed)
Social Innovation	0.72	< .001
Community Empowerment	0.75	< .001
Poverty-Reduction Initiatives	0.69	< .001

The correlation results indicate strong and statistically significant positive relationships between each explanatory variable and Community Transformation. Social Innovation was strongly and positively correlated with Community Transformation ($r = .72$, $p < .001$). Community Empowerment demonstrated the strongest bivariate relationship with Community Transformation ($r = .75$, $p < .001$), while Poverty-Reduction Initiatives also exhibited a strong positive relationship ($r = .69$, $p < .001$). The findings indicate that higher levels of social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives are associated with higher levels of community transformation. However, because correlation does not establish the unique contribution of each predictor when the other predictors are considered simultaneously, multiple regression analysis was conducted to provide a direct test of the three hypotheses.

Multiple Regression Analysis

A multiple linear regression analysis was conducted to determine the extent to which Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives jointly and independently predict Community Transformation.

Dependent variable: Community Transformation

Predictors: Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives
Model Summary

Model	R	R^2	Adjusted R^2	Standard Error of the Estimate
1	.81	.66	.65	.34

The regression model produced a multiple correlation coefficient of R = 0.81, indicating a strong relationship between the three predictors collectively and Community Transformation. The coefficient of determination, R^2 = 0.66, indicates that Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives jointly explain approximately 66% of the variance in Community Transformation. The adjusted R^2 of .65 indicates that the model retains substantial explanatory power after taking into account the number of predictors included.
The remaining 34% of the variance is attributable to other factors not included in the present model. This suggests that although the three predictors provide substantial explanatory power, Community Transformation remains a multidimensional phenomenon influenced by additional social, economic, institutional, and environmental factors.
Regression Coefficients and Hypothesis Testing

Predictor	B	Std. Error	Beta (β)	t	Sig.
Social Innovation	.36	.05	.38	7.20	< .001
Community Empowerment	.40	.06	.41	6.83	< .001
Poverty-Reduction Initiatives	.31	.07	.33	4.43	< .001

The regression coefficients show that all three predictors have positive and statistically significant effects on Community Transformation.
Social Innovation has a positive and statistically significant effect on Community Transformation (B = .36, β = .38, t = 7.20, p < .001). This indicates that higher levels of Social Innovation are associated with higher levels of Community Transformation, after controlling for Community Empowerment and Poverty-Reduction Initiatives. Community Empowerment also has a positive and statistically significant effect on Community Transformation (B = .40, β = .41, t = 6.83, p < .001). With a standardized beta coefficient of .41, Community Empowerment represents the strongest predictor of Community Transformation among the three variables included in the model. Poverty-Reduction Initiatives similarly exert a positive and statistically significant effect on Community Transformation (B = .31, β = .33, t = 4.43, p < .001). Although its standardized coefficient is lower than those of Community Empowerment and Social Innovation, its effect remains statistically significant.
The regression equation can therefore be expressed as:
Community Transformation = 0.36(Social Innovation) + 0.40(Community Empowerment) + 0.31(Poverty-Reduction Initiatives) + ε
The results provide empirical support for all three relationships proposed in the revised conceptual framework.

Summary of Hypothesis Testing

Hypothesis	**Tested Relationship**	**β**	**t**	**p-value**	**Decision**
H_{01}	Social Innovation → Community Transformation	.38	7.20	< .001	Reject

Hypothesis	Tested Relationship	β	t	p-value	Decision
H_{02}	Community Empowerment → Community Transformation	.41	6.83	< .001	Reject
H_{03}	Poverty-Reduction Initiatives → Community Transformation	.33	4.43	< .001	Reject

The results demonstrate that all three null hypotheses are rejected. Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives each have statistically significant positive effects on Community Transformation in Nigeria.

Among the three predictors, community empowerment recorded the strongest standardized effect (β = .41), followed by social innovation (β = .38) and poverty-reduction initiatives (β = .33). This suggests that, within the context of the present study, strengthening community participation, agency, capabilities, and ownership may be particularly important for achieving community transformation.

Discussion of the Findings

The findings of the study demonstrate that the three dimensions through which social entrepreneurship was operationalised—Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives—are collectively important predictors of Community Transformation in Nigeria. The regression model produced an R value of .81 and an R^2 value of .66, indicating a strong relationship between the explanatory variables and Community Transformation and substantial explanatory power. The result suggests that the three mechanisms jointly explain 66% of the observed variation in Community Transformation, while the remaining 34% may be associated with other social, economic, institutional, political, environmental, and community-level factors not included in the model. The relatively high explanatory power of the model provides empirical support for the argument that social-enterprise activities can extend beyond the creation of benefits for individual beneficiaries to produce wider community-level outcomes. Community transformation is unlikely to result from a single intervention. Rather, it may emerge from the interaction of innovative responses to social problems, strengthened community capabilities, and interventions that improve livelihoods and economic opportunities. The combined contribution of the three predictors therefore provides a more comprehensive explanation of community transformation than would be obtained by examining any single mechanism in isolation. This finding is consistent with the broader empirical literature on social entrepreneurship and community development. Arejiogbe et al. (2023), for example, found significant relationships between social innovation, social value, social impact, and poverty alleviation in Nigeria. Their findings demonstrate that entrepreneurial activities directed towards social objectives can generate outcomes that extend beyond enterprise-level performance. Similarly, Shabbir and Batool (2025) reported a significant relationship between social entrepreneurship and community development, highlighting the importance of social capital and sustainable enterprise development in producing community-level outcomes. The finding is also consistent with recent evidence from Nigeria showing that social entrepreneurship can contribute to sustainable community development when entrepreneurial activities are deliberately directed towards solving social problems. Research on social entrepreneurship and sustainable solutions to social problems in South-West Nigeria similarly indicates that social-enterprise activities can contribute to sustainable community development. These findings reinforce the position that social

entrepreneurship should not be evaluated solely in terms of financial sustainability or enterprise survival but also in terms of its contribution to the socioeconomic conditions of the communities in which social enterprises operate. The strength of the present model is particularly important because previous studies have often examined social entrepreneurship through individual outcomes such as poverty alleviation, social value, empowerment, sustainability, or enterprise performance. The present study extends this literature by bringing Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives together as explanatory mechanisms and examining their collective contribution to Community Transformation. In this sense, the finding provides empirical support for an integrated understanding of how social-enterprise activities can contribute to changes in community livelihoods, participation, social inclusion, access to opportunities, capabilities, and resilience.

The R^2 value of 0.66 should nevertheless be interpreted within the scope of the present model. Although the three predictors explain a substantial proportion of the variance in Community Transformation, the unexplained 34% indicates that transformation is multidimensional and cannot be attributed entirely to social-enterprise mechanisms. Factors such as government policies, institutional quality, infrastructure, access to markets, macroeconomic conditions, community leadership, social capital, education, security, and local environmental conditions may also influence the extent to which communities experience sustained transformation. The finding therefore supports the importance of the three predictors without implying that they are the only determinants of community transformation. The result provides empirical evidence that the mechanisms examined in this study constitute important components of community transformation in Nigeria. It also supports the conceptual position adopted in this study that social entrepreneurship provides the broader context, while Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives represent specific pathways through which social-enterprise activities may generate community-level change. Social Innovation recorded a high mean of 4.28, indicating that respondents generally perceived innovative approaches to addressing community problems as an important feature of social-enterprise activities. Social Innovation also demonstrated a strong positive association with Community Transformation ($r = .72$, $p < .001$), while its regression coefficient was positive and statistically significant ($\beta = .38$, $p < .001$). The result indicates that Social Innovation makes a significant independent contribution to Community Transformation in Nigeria. The finding suggests that communities may experience greater transformation when social enterprises develop and implement new or substantially improved ways of responding to social needs. Social innovation may take different forms, including new products and services, improved processes, alternative financing arrangements, technology-based solutions, new organisational practices, community partnerships, and locally developed approaches to persistent social problems. These innovations can improve access to resources and services while creating opportunities for participation and economic activity. The strong correlation between Social Innovation and Community Transformation further indicates that communities in which respondents perceived higher levels of innovation also tended to report higher levels of transformation. The β coefficient of .38 indicates that Social Innovation retains a meaningful positive contribution even when Community Empowerment and Poverty-Reduction Initiatives are considered simultaneously. This is important because it suggests that the relationship is not simply attributable to the fact that innovative social enterprises may also engage in empowerment or poverty-reduction activities. The finding is consistent with Ipinnaiye and Olaniyan (2023), whose Nigerian study found that locally developed social innovation initiatives

could address several underlying dimensions of poverty and generate economic, social, and environmental benefits. Their evidence showed that local innovations could improve access to finance, education, nutrition, and entrepreneurship while also strengthening locally embedded mechanisms for socioeconomic development. The present finding extends this evidence by demonstrating quantitatively that Social Innovation is not only associated with specific poverty-related outcomes but also significantly predicts the broader construct of Community Transformation. The result also corresponds with the findings of Arejiogbe et al. (2023), who reported a significant positive relationship between social innovation and poverty alleviation in Nigeria. Their study showed that social innovation represented an important predictor of poverty-related outcomes within social entrepreneurship. While their dependent variable was poverty alleviation, the present study adopts a broader outcome perspective by examining Community Transformation. This difference is important because improvements in poverty conditions may constitute one component of transformation but do not necessarily capture changes in social inclusion, participation, access to opportunities, community capacity, livelihoods, and resilience. The present finding is further supported by Avelino et al. (2019), who argued that transformative social innovation can influence established social relations and institutional arrangements. From this perspective, the transformative value of innovation lies not merely in introducing a new product or service but in its ability to alter how communities access resources, organise activities, participate in decision-making, and respond to social problems. This provides a plausible explanation for the significant positive effect observed in the present study. Castro-Arce and Vanclay (2020) similarly demonstrated that social innovation can support sustainable rural development when local initiatives are connected with participatory governance, knowledge sharing, resource mobilisation, and power sharing. Their findings imply that innovation is more likely to produce sustainable outcomes when communities participate meaningfully in the development and implementation of solutions. The present finding is consistent with this argument because Social Innovation is significantly associated with Community Transformation rather than being limited to enterprise-level innovation. The finding also has practical implications for social enterprises operating in Nigeria. Developing innovative responses to community problems may enable social enterprises to overcome limitations associated with conventional approaches to development. In contexts where government or market-based mechanisms do not adequately meet community needs, locally appropriate innovations may improve access to finance, education, healthcare, employment, technology, and other opportunities. However, the effectiveness of innovation is likely to depend on its relevance to local needs, affordability, community acceptance, institutional support, and capacity for sustainability.

It is important, however, to maintain a clear distinction between the variables in the present study. Although the findings demonstrate that Social Innovation significantly predicts Community Transformation, the $\beta = .38$ coefficient does not establish that Social Innovation predicts Community Empowerment. Such a conclusion would require a separate empirical model in which Community Empowerment is specified as the dependent variable. The present result therefore supports hypothesis one being rejected, but it should not be interpreted as evidence of a direct statistical relationship between Social Innovation and Community Empowerment. The finding demonstrates that Social Innovation is an important pathway through which social-enterprise activities can contribute to broader community transformation in Nigeria. Its relatively strong regression coefficient indicates that innovative and locally responsive approaches to social problems can make a substantial contribution to improving community conditions.

The findings further indicate that Community Empowerment is an important predictor of Community Transformation. Respondents generally reported favourable perceptions of empowerment, suggesting that social-enterprise activities provide opportunities for individuals and communities to acquire skills, participate in development processes, access resources, exercise decision-making influence, and develop greater ownership of community initiatives. The regression analysis demonstrates that Community Empowerment makes a statistically significant contribution to Community Transformation when considered alongside Social Innovation and Poverty-Reduction Initiatives. This supports the argument that sustainable community transformation requires more than the provision of services or material assistance. Communities are more likely to sustain developmental gains when their members possess the knowledge, skills, resources, agency, and decision-making capacity necessary to participate actively in development processes. Empowerment therefore represents a shift from treating community members as passive beneficiaries towards recognising them as active participants and co-creators of development solutions. This is in consistent with Wulan (2024), who reported a positive relationship between social entrepreneurship and community empowerment in Indonesian coastal communities. The study also emphasised the importance of stakeholder participation and organisational structures in strengthening community empowerment. Although the geographical context differs from that of the present study, the underlying finding is similar: social-enterprise activities can strengthen community capabilities when individuals and groups are actively involved in development processes. The finding also corresponds with Aguzman et al. (2024), who found that social entrepreneurship orientation significantly influenced community empowerment in tourism villages. Their study further demonstrated the importance of empowerment in supporting broader sustainable outcomes. This provides support for the argument that empowerment can operate as an important mechanism through which social-enterprise activities contribute to wider community development.

Evidence from Nigeria provides additional contextual support. Adebayo and Butcher (2023) found that community empowerment within Nigeria's tourism industry was associated with local participation, agency, and the capacity of community stakeholders to influence development-related decisions. Their findings indicate that meaningful empowerment involves more than consultation; it requires communities to have opportunities to exercise influence and participate in decisions that affect their development. The present finding extends these previous studies in an important way. Much of the earlier literature has examined Community Empowerment either as an outcome of social entrepreneurship or as a mechanism within specific sectors such as tourism and rural development. The present study instead treats Community Empowerment as an independent predictor of Community Transformation. This approach allows the analysis to determine whether communities with stronger empowerment conditions are more likely to experience broader improvements in their socioeconomic and developmental circumstances. The finding can be explained by the fact that empowered communities are better positioned to mobilise local resources, participate in collective action, identify their own priorities, monitor development initiatives, and sustain interventions beyond the period of external support. Skills development, entrepreneurship training, access to finance, participation in decision-making, employment opportunities, and community ownership can therefore create capabilities that extend beyond the immediate activities of a social enterprise. Community empowerment may also strengthen the sustainability of other interventions examined in the study. For example, a social innovation may provide a new solution to a community problem, but its long-term effectiveness may depend on

whether community members have the capacity and ownership required to maintain and adapt that solution. Similarly, poverty-reduction initiatives may create employment or income-generating opportunities, but their long-term impact may be greater when beneficiaries acquire the skills, knowledge, and agency required to sustain those opportunities. Empowerment can therefore provide a capability foundation that supports broader transformation. The result also reinforces the importance of participatory approaches to community development in Nigeria. Development interventions that are designed exclusively from outside the community may fail to reflect local priorities or may create dependence on external actors. By contrast, interventions that involve community members in problem identification, planning, implementation, monitoring, and evaluation may strengthen local ownership and increase the likelihood that developmental gains will be sustained. The finding therefore provides empirical support for rejecting hypothesis two where the regression result for Community Empowerment is statistically significant. It indicates that Community Empowerment contributes significantly to Community Transformation and should therefore be regarded as an important component of social-enterprise-led development in Nigeria.

Poverty-Reduction Initiatives recorded a high mean of 4.21, indicating that respondents generally perceived livelihood-oriented and poverty-reduction activities as important components of social-enterprise interventions. The regression analysis further showed that Poverty-Reduction Initiatives significantly predicted Community Transformation ($\beta = .33$, $p < .001$). This finding indicates that initiatives designed to improve employment, skills, financial access, entrepreneurship, income-generating opportunities, and livelihoods make a significant contribution to community-level transformation. The finding suggests that poverty reduction should not be understood narrowly as the temporary provision of financial or material assistance. Sustainable poverty reduction requires interventions that strengthen individuals' and communities' productive capabilities and expand their access to economic opportunities. Social enterprises can contribute to this process through employment creation, entrepreneurship development, vocational training, financial inclusion, access to markets, affordable services, and support for income-generating activities. The result is consistent with Ipinnaiye and Olaniyan (2023), who found that local social innovation initiatives in Nigeria could address underlying dimensions of poverty by improving access to finance, education, nutrition, and entrepreneurship. Their findings demonstrate that locally embedded initiatives can address structural aspects of deprivation rather than focusing exclusively on immediate relief. The present finding extends this evidence by showing that poverty-reduction initiatives significantly predict the broader outcome of Community Transformation. The result is also consistent with Arejiogbe et al. (2023), who found significant relationships between social entrepreneurship dimensions and poverty alleviation in Nigeria. Their study demonstrated that social innovation, social value, and social impact were significantly associated with poverty alleviation. The present study reaches a related conclusion but adopts a broader dependent variable. Rather than examining poverty alleviation alone, the study considers whether poverty-reduction initiatives contribute to wider changes in community conditions. More recent Nigerian evidence further supports this relationship. Abang (2025) reported significant positive effects of community-based social-enterprise interventions on poverty reduction in Gwagwalada, Abuja. The study found that interventions involving community-based productive activities, renewable energy, and agricultural practices contributed positively to poverty-related outcomes. These findings are relevant because they demonstrate that practical, locally grounded interventions can produce measurable socioeconomic benefits at the community level. The finding also corresponds

with more recent evidence linking social entrepreneurship to improvements in living standards, income, education, healthcare, and other socioeconomic conditions. Such evidence reinforces the argument that poverty reduction through social entrepreneurship can involve multiple pathways rather than a single financial mechanism. Employment, skills, entrepreneurship, access to finance, productive resources, and market opportunities can interact to strengthen household and community livelihoods. The β = 0.33 coefficient indicates that Poverty-Reduction Initiatives make a significant independent contribution to Community Transformation even when Social Innovation and Community Empowerment are included in the model. This suggests that poverty-reduction activities have explanatory value beyond the contributions made by innovation and empowerment. The result is theoretically meaningful because economic improvement can provide the material foundation required for other dimensions of transformation to occur. For example, improved access to employment and income may enable households to invest in education and healthcare, improve housing conditions, participate more actively in community organisations, and develop greater financial resilience. Similarly, access to entrepreneurship and finance may enable individuals to establish or expand businesses, thereby creating additional employment and economic activity within the community. These effects can generate multiplier effects that extend beyond the immediate beneficiaries of social-enterprise interventions. The finding nevertheless highlights the importance of distinguishing between poverty-reduction initiatives and poverty reduction as an outcome. The present study treats Poverty-Reduction Initiatives as an explanatory variable because it seeks to determine whether deliberate interventions aimed at improving livelihoods and economic opportunities predict Community Transformation. Therefore, the significant β = .33 coefficient should be interpreted as evidence that such interventions contribute to broader community transformation rather than simply demonstrating that poverty has been reduced. The finding provides empirical support for rejecting hypothesis three, indicating that Poverty-Reduction Initiatives have a statistically significant effect on Community Transformation in Nigeria. It suggests that social-enterprise interventions are more likely to contribute to sustained community development when they strengthen productive capacity, employment, entrepreneurship, financial inclusion, and livelihood opportunities rather than relying solely on short-term relief.

The regression results provide an opportunity to compare the relative contributions of the three predictors to Community Transformation. Social Innovation recorded the largest standardised regression coefficient (β = .38), followed by Poverty-Reduction Initiatives (β = .33) and Community Empowerment. The results therefore suggest that, within the present model, Social Innovation makes the strongest contribution among the predictors for which the reported coefficients are available. The relatively stronger contribution of Social Innovation may indicate that the ability to develop and implement locally appropriate solutions is particularly important in addressing Nigeria's complex and context-specific community challenges. Innovative approaches may enable social enterprises to respond to needs those conventional institutional mechanisms have not adequately addressed. They can also create new ways of mobilising resources, delivering services, accessing markets, and involving community members. The contribution of Poverty-Reduction Initiatives is also substantial. Its β = .33 coefficient indicates that economic and livelihood-oriented interventions represent an important pathway to community transformation. This finding highlights the importance of addressing material and economic constraints as part of broader community development. Communities facing persistent poverty may have limited capacity to benefit from other interventions unless basic economic opportunities and productive

resources are strengthened. Community Empowerment represents another essential dimension because transformation is unlikely to be sustainable when community members remain passive recipients of interventions. Empowerment strengthens the human and institutional capabilities needed to participate in, sustain, and adapt development initiatives. The three mechanisms can therefore be understood as complementary rather than competing explanations of transformation. Taken together, the findings support an integrated interpretation. Social Innovation provides new and potentially more effective ways of addressing community problems; Poverty-Reduction Initiatives strengthen the economic and livelihood foundations of development; and Community Empowerment strengthens the agency, capacity, participation, and ownership required to sustain developmental gains. Their combined contribution explains why the overall regression model achieved substantial explanatory power. The findings also reinforce the importance of avoiding a narrow interpretation of social entrepreneurship. Social entrepreneurship should not be evaluated only according to the number of enterprises established, beneficiaries reached, or financial resources generated. Its broader developmental significance lies in whether entrepreneurial processes create innovative solutions, strengthen community capabilities, improve livelihoods, and ultimately contribute to sustained improvements in community conditions.

The findings therefore provide empirical support for the proposition that social entrepreneurship can contribute to Community Transformation through identifiable mechanisms. The results show that Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives collectively provide substantial explanatory power, accounting for 66% of the variation in Community Transformation. Consistent with the growing empirical literature that views social entrepreneurship as a mechanism for addressing social problems through entrepreneurial action, innovation, resource mobilisation, and community participation. At the same time, the present study extends the literature by moving beyond the examination of isolated outcomes such as poverty alleviation, empowerment, sustainability, or social value and focusing explicitly on Community Transformation as an integrated developmental outcome. Have important implications for social entrepreneurs, policymakers, development organisations, and community stakeholders in Nigeria. Social entrepreneurs may need to place greater emphasis on developing locally relevant innovations, strengthening community capabilities, and creating sustainable economic opportunities. Policymakers may also consider creating institutional environments that support social innovation, facilitate access to finance and technology, encourage community participation, and reduce barriers to the expansion of socially oriented enterprises. For communities, the findings emphasise the importance of active participation and ownership. Transformation is more likely to be sustained when community members are not merely recipients of social-enterprise interventions but participate in designing, implementing, monitoring, and sustaining them. For development organisations, the results suggest that integrated interventions combining innovation, empowerment, and livelihood development may be more effective than isolated interventions focused on a single dimension of community welfare. Finally, the unexplained 34% of variance indicates that Community Transformation remains influenced by factors beyond the three predictors examined in this study. Future studies could therefore investigate additional institutional, socioeconomic, infrastructural, environmental, governance, and community-level factors that may complement the mechanisms identified in the present research. In all, the findings strengthen the argument that social entrepreneurship can serve as an important mechanism for community development in Nigeria, particularly when its activities are translated **into** innovative solutions, empowered communities, and sustainable poverty-reduction opportunities. The

evidence therefore provides a strong empirical basis for understanding Community Transformation as a multidimensional outcome of socially oriented entrepreneurial activity.

Conclusion and Recommendations

Conclusion

This study examined the influence of social innovation, community empowerment, and poverty-reduction initiatives on community transformation in Nigeria. Drawing on data obtained from 392 valid respondents comprising social entrepreneurs, employees of social enterprises, and community stakeholders, the study provides empirical evidence that the three dimensions of social-enterprise activity significantly contribute to community transformation. The findings demonstrate that social innovation has a significant positive effect on community transformation. The regression coefficient was positive and statistically significant ($\beta = 0.38$, $t = 7.20$, $p < 0.001$). This result indicates that communities associated with stronger innovative approaches to addressing social problems tend to report higher levels of transformation. The finding highlights the importance of developing locally relevant products, services, processes, technologies, and organizational approaches capable of responding to persistent community challenges. The study also established that community empowerment has a significant positive effect on community transformation. Community empowerment produced the strongest standardized regression coefficient among the three predictors ($\beta = 0.41$, $t = 6.83$, $p < 0.001$). This finding suggests that community participation, capacity development, agency, access to resources, decision-making, and local ownership are particularly important mechanisms for achieving sustainable community-level change. Transformation is therefore more likely to be sustained when communities are active participants in development processes rather than passive recipients of interventions. Furthermore, Poverty-Reduction Initiatives significantly and positively influence Community Transformation ($\beta = 0.33$, $t = 4.43$, $p < 0.001$). Although this predictor recorded the smallest standardized coefficient among the three variables, its effect remained statistically significant. The result indicates that initiatives directed towards employment creation, livelihood improvement, entrepreneurship, financial inclusion, and access to productive opportunities constitute important pathways through which social-enterprise activities can contribute to community transformation.

The overall regression model produced a strong multiple correlation coefficient ($R = 0.81$) and explained approximately 66% of the variance in Community Transformation ($R^2 = 0.66$). The adjusted R^2 of .65 further indicates that the model retained substantial explanatory power after accounting for the number of predictors. The findings therefore demonstrate that Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives collectively constitute important explanatory mechanisms for Community Transformation in Nigeria. The relative contribution of the predictors provides an additional insight. Community empowerment emerged as the strongest predictor ($\beta = .41$), followed by social innovation ($\beta = .38$) and poverty-reduction initiatives ($\beta = .33$). This ordering suggests that while innovation and poverty reduction are important, the capacity of communities to participate in, own, and sustain development initiatives may be particularly influential in determining the extent of transformation achieved. The study consequently concludes that effective community transformation requires an integrated approach. Social innovation can provide new solutions to persistent problems; poverty-reduction initiatives can improve economic opportunities and livelihoods; while community empowerment can enable local populations to participate in, sustain, and build upon these interventions. The three mechanisms are therefore better understood as complementary pathways rather than isolated

interventions. However, the finding that 66% of the variance in Community Transformation is explained by the three predictors also means that approximately 34% remains unexplained by the present model. Community transformation is multidimensional and may also be influenced by factors such as infrastructure, public policy, institutional capacity, access to finance, education, leadership, social capital, technology, and broader socioeconomic conditions. The present findings should therefore be interpreted as demonstrating the substantial contribution of the three variables rather than suggesting that they exhaustively explain community transformation. The study provides empirical support for the proposition that social-enterprise activities can contribute meaningfully to community transformation in Nigeria when they combine innovative problem-solving, community empowerment, and poverty-reduction interventions.

Recommendations

Based on the findings of the study, the following recommendations are proposed:

Government agencies, development organizations, financial institutions, and social-enterprise support organizations should establish stronger mechanisms for promoting social innovation. Such mechanisms may include innovation grants, incubation programmes, technical support, research partnerships, digital infrastructure, and platforms for sharing locally developed solutions. Priority should be given to innovations that respond directly to community-specific challenges and demonstrate potential for sustainable social value creation.

Since Community Empowerment emerged as the strongest predictor of Community Transformation, social-enterprise practitioners should place greater emphasis on building community capacity rather than relying primarily on service delivery. Programmes should provide beneficiaries with relevant skills, knowledge, leadership opportunities, decision-making roles, and access to productive resources.

Social enterprises should involve community members throughout the intervention cycle, including needs assessment, programme design, implementation, monitoring, and evaluation. Such participation can improve local ownership and ensure that interventions reflect actual community priorities rather than externally imposed assumptions.

Poverty-reduction initiatives should move beyond short-term relief and increasingly emphasize sustainable livelihoods. Social enterprises should develop programmes that combine employment creation, entrepreneurship development, vocational training, access to finance, market opportunities, and skills acquisition. Such an approach can improve beneficiaries' capacity to generate and sustain income over time.

Financial institutions and relevant government agencies should develop financing mechanisms specifically suited to social enterprises. Affordable credit, blended finance, grants, social-impact investment, and other appropriate financial instruments can enable social enterprises to expand innovative programmes and reach underserved communities.

Greater collaboration should be encouraged among social enterprises, government agencies, universities, financial institutions, non-governmental organizations, development partners, and community-based organizations. Such partnerships can facilitate knowledge exchange, technical support, resource mobilization, innovation, and the scaling of successful community interventions.

Social enterprises should establish systematic mechanisms for measuring the community-level effects of their interventions. Monitoring should go beyond counting beneficiaries or activities completed and should assess changes in livelihoods, participation, capabilities, inclusion, access to opportunities, and quality of life. Evidence-based monitoring can help organizations identify successful interventions and improve programmes that are not producing the expected outcomes.

Policymakers should create an institutional environment that supports the growth and sustainability of social enterprises. Clear policy frameworks, simplified regulatory processes, incentives for socially oriented enterprises, and support for innovation can strengthen the ability of social enterprises to contribute to community transformation.

Social enterprises should avoid assuming that solutions developed elsewhere can automatically be transferred successfully to Nigerian communities. Innovation programmes should incorporate local knowledge, cultural realities, community priorities, and available resources. Locally grounded solutions are more likely to gain community acceptance and achieve sustainable outcomes.

The findings suggest that the three predictors should not be implemented in isolation. Social enterprises should design integrated programmes in which innovative solutions are accompanied by community capacity development and sustainable economic opportunities. Such integration can increase the likelihood that immediate programme benefits will develop into longer-term community transformation.

Contribution to Knowledge

The study contributes to knowledge by empirically demonstrating that Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives each make significant positive contributions to Community Transformation in Nigeria. While previous studies have frequently examined individual aspects of social entrepreneurship and community development, the present study brings the three dimensions together within a single empirical model.

The study further contributes by establishing the relative importance of the three predictors. Community Empowerment recorded the strongest standardized effect, followed by Social Innovation and Poverty-Reduction Initiatives. This finding draws attention to the importance of community agency and ownership in translating social-enterprise interventions into broader transformation.

The study also contributes empirical evidence from the Nigerian context, where social enterprises operate within complex socioeconomic and institutional conditions. The finding that the three predictors jointly explain 66% of the variance in Community Transformation provides evidence of their substantial explanatory relevance while also recognizing that community transformation is influenced by additional factors.

Suggestions for Further Research

i. Future studies should consider longitudinal research designs to determine whether the effects of Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives are sustained over time. Longitudinal evidence would provide a stronger basis for understanding the development and durability of community transformation.
ii. Future researchers could also employ mixed-methods approaches by combining quantitative analysis with interviews, focus groups, and community case studies. Such approaches could provide deeper explanations of how social innovation and empowerment translate into observable community outcomes.
iii. Further studies may also compare different regions, types of social enterprises, or urban and rural communities in Nigeria. Comparative research could reveal whether the relative importance of Social Innovation, Community Empowerment, and Poverty-Reduction Initiatives varies across different socioeconomic and institutional contexts.
iv. Finally, future research could extend the present model by introducing additional contextual variables. Such research would help explain the remaining variance in

Community Transformation and provide a more comprehensive understanding of the conditions under which social enterprises generate sustainable community-level change.

References

Abang, S. E. (2025). Community social entrepreneurship and poverty reduction in Federal Capital Territory Abuja, Nigeria. *Asian Journal of Management, 16*(1), 21–28. https://doi.org/10.52711/2321-5763.2025.00004

Adebayo, A. D., & Butcher, J. (2022). Community empowerment in Nigeria's tourism industry: An analysis of stakeholders' perceptions. *Tourism Recreation Research, 47*(6), 583–603. https://doi.org/10.1080/21568316.2022.2127865

Adebayo, A. D., & Butcher, J. (2023). Community empowerment in Nigeria's tourism industry: An analysis of stakeholders' perceptions. *Tourism Planning & Development, 20*(4), 583–603. https://doi.org/10.1080/21568316.2022.2127865

Agada, S. A., Dada, A. E., & Obisesan, O. T. (2023). Bolstering the impact of social entrepreneurship and poverty alleviation for sustainable development in Nigeria. *Sustainability, 15*(8), 6673. https://doi.org/10.3390/su15086673

Aguzman, G., Pratiwi, C. P., Eni, Y., & Sasongko, A. H. (2024). The influence of social entrepreneurship orientation on the sustainability of tourism villages through community empowerment. *Indonesian Journal of Business and Entrepreneurship, 10*(3), 488–497. https://doi.org/10.17358/ijbe.10.3.488

Arejiogbe, O. E., Moses, C. L., Salau, O. P., Onayemi, O. O., Agada, S. A., Dada, A. E., & Obisesan, O. T. (2023). Bolstering the impact of social entrepreneurship and poverty alleviation for sustainable development in Nigeria. *Sustainability, 15*(8), Article 6673. https://doi.org/10.3390/su15086673

Avelino, F., Wittmayer, J. M., Pel, B., Weaver, P., Dumitru, A., Haxeltine, A., Kemp, R., Jørgensen, M. S., Bauler, T., Ruijsink, S., & O'Riordan, T. (2019). Transformative social innovation and (dis)empowerment. *Technological Forecasting and Social Change, 145*, 195–206. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.05.002

Castro-Arce, K., & Vanclay, F. (2020). Transformative social innovation for sustainable rural development: An analytical framework to assist community-based initiatives. *Journal of Rural Studies, 74*, 45–54. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.11.010

Cuntz, A., Foray, D., & Mostovova, E. (2020). On the economics of social innovation: A conceptual framework and its policy implications. *Innovation: Organization & Management, 22*(4), 469–487. https://doi.org/10.1080/14479338.2020.1735394

Defourny, J., & Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprise and social entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and divergences. *Journal of Social Entrepreneurship, 1*(1), 32–53. https://doi.org/10.1080/19420670903442053

Duarte Alonso, A., Kok, S. K., & O'Brien, S. (2019). "Profit is not a dirty word": Social entrepreneurship and community development. *Journal of Social Entrepreneurship*. https://doi.org/10.1080/19420676.2019.1579753

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). SAGE Publications.

Hair, J. F., Jr., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. *Journal of the Academy of Marketing Science, 40*(3), 414–433. https://doi.org/10.1007/s11747-011-0261-6

Hardina, D. (2006). Strategies for citizen participation and empowerment in nonprofit, community-based organizations. *Community Development, 37*(4), 4–17. https://doi.org/10.1080/15575330609490192

Hietschold, N., Voegtlin, C., Scherer, A. G., & Gehman, J. (2023). Pathways to social value and social change: An integrative review of the social entrepreneurship literature. *International Journal of Management Reviews, 25*(3), 564–586. https://doi.org/10.1111/ijmr.12321

Ipinnaiye, O., & Olaniyan, F. (2023). An exploratory study of local social innovation initiatives for sustainable poverty reduction in Nigeria. *Sustainable Development, 31*(4), 2222–2239. https://doi.org/10.1002/sd.2502

Kaushik, V., Tewari, A., Sahasranamam, S., & Hota, P. K. (2024). Social entrepreneurship and social innovation: A bibliometric review and research agenda. *European Management Journal*. https://doi.org/10.1016/j.emj.2024.03.006

Mair, J., & Martí, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business, 41*(1), 36–44. https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002

Millard, J., & Fucci, V. (2023). The role of social innovation in tackling global poverty and vulnerability. *Frontiers in Sociology, 8*, Article 966918. https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.966918

Miller, T. L., Grimes, M. G., McMullen, J. S., & Vogus, T. J. (2012). Venturing for others with heart and head: How compassion encourages social entrepreneurship. *Academy of Management Review, 37*(4), 616–640. https://doi.org/10.5465/amr.2010.0456

Olota, O. O. (2026). Social entrepreneurship and poverty reduction: The moderating role of social entrepreneurial real factors in selected states of Nigeria. *Nauka Zarządzania, 21*(2), 13–40. https://doi.org/10.37055/nsz/225700

Phills, J. A., Jr., Deiglmeier, K., & Miller, D. T. (2008). Rediscovering social innovation. *Stanford Social Innovation Review, 6*(4), 34–43. https://doi.org/10.48558/gbjy-gj47

Setiawan, H. H., Yuda, T. K., Susantyo, B., Sulubere, M. B., Ganti, M., Habibullah, H., Sabarisman, M., & Murni, R. (2023). Scaling up social entrepreneurship to reduce poverty: Exploring the challenges and opportunities through stakeholder engagement. *Frontiers in Sociology, 8*, Article 1131762. https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1131762

Shabbir, M. S., & Batool, F. (2025). Social entrepreneurship for community development: The role of social capital in establishing sustainable enterprises. *Journal of Social Entrepreneurship*. https://doi.org/10.1080/19420676.2025.2492060

Speer, P. W., Jackson, C. B., & Peterson, N. A. (2001). The relationship between social cohesion and empowerment: Support and new implications for theory. *Health Education & Behavior, 28*(6), 716–732. https://doi.org/10.1177/109019810102800605

Warnecke, T., & Balzac-Arroyo, J. (2023). Community, capabilities, and the social entrepreneurship ecosystem. *Community Development, 54*(3), 359–381. https://doi.org/10.1080/15575330.2022.2155675

Widiastuti, A., Mulyani, E., Riani, L. P., Saputri, A., & Samsudin, N. (2024). Community empowerment strategy based on social entrepreneurship values through village-owned enterprise in Indonesia: The contribution for social studies education. *JIPSINDO, 11*(2), 194–213. https://doi.org/10.21831/jipsindo.v11i2.76897

Wulan, T. S. (2024). Social entrepreneurship and impact on community empowerment in Indonesia's coastal areas. *International Journal of Business, Law, and Education, 5*(2), 1584–1596. https://doi.org/10.56442/ijble.v5i2.617

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.

Zahra, S. A., Newey, L. R., & Li, Y. (2009). On the frontiers of entrepreneurship: A new synthesis of entrepreneurship research. *Journal of Management, 35*(4), 1125–1135. https://doi.org/10.1177/0149206309337010

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

SECURITY GOVERNANCE AND CRIME PREVENTION IN LAGOS STATE, NIGERIA: TOWARDS AN INTEGRATED AND COMMUNITY-CENTRED SECURITY FRAMEWORK

FAPARUSI Sunday Oluwadamilare
Centre for Peace and Security Studies,
Lagos State University,
Ojo, Lagos

AJUMOBI Adewale
Department of History and International Studies,
Lagos State University,
Ojo, Lagos

KOLAWOLE Olabode Olufemi
Centre for Peace and Security Studies,
Lagos State University,
Ojo, Lagos

EZE Blessing
Department of Criminology,
Maranatha University, Lagos

Abstract

Security governance has become increasingly important to the management of crime and public safety in rapidly urbanising societies. In Lagos State, Nigeria, population growth, spatial inequality, urban informality, youth unemployment, mobility pressures, and the proliferation of both state and non-state security actors have created a complex environment for crime prevention. This paper examines the relationship between security governance and crime prevention in Lagos State, with particular attention to community policing, police legitimacy, public trust, private security, vigilantism, institutional coordination, and the exercise of discretion by street-level security actors. The paper adopts a qualitative conceptual approach based on a critical review of recent peer-reviewed literature published between 2015 and 2026. The analysis demonstrates that effective crime prevention in Lagos cannot depend exclusively on conventional, centrally controlled policing. Rather, sustainable security requires a governance framework that integrates state institutions, local communities, private security organisations, traditional and community leaders, civil society, and other relevant stakeholders within a clearly regulated and accountable institutional structure. The paper argues that police legitimacy and public trust constitute critical foundations of effective security governance. Where citizens perceive security institutions as procedurally unfair, ineffective or unaccountable, they are more likely to withdraw cooperation and rely on informal security mechanisms, potentially reinforcing vigilantism and extra-legal practices. The paper proposes an integrated security governance

framework based on community co-production, intelligence-led policing, institutional accountability, public-private collaboration, technological innovation, procedural justice, and socioeconomic crime prevention. It concludes that Lagos can improve its crime-prevention capacity by moving from a predominantly reactive policing model towards a participatory, preventive, intelligence-driven and accountable security governance system.

Keywords: security governance, crime prevention, community policing, police legitimacy, vigilantism, private security, Lagos State, Nigeria

Introduction

Security is a fundamental prerequisite for economic development, social stability, investment and effective urban governance. For a rapidly expanding metropolitan region such as Lagos State, the challenge of maintaining public safety is particularly complex because security threats emerge from the interaction of demographic growth, urbanisation, socioeconomic inequality, informal settlements, unemployment, transport pressures, weak institutional capacity and the activities of both state and non-state security actors. Consequently, crime prevention in Lagos cannot be understood exclusively as a question of police deployment or law enforcement. It is increasingly a question of how multiple institutions and social actors collectively govern security.

The concept of security governance provides a useful framework for understanding this transformation. Rather than viewing the state as the sole provider of security, security governance recognises that public safety is produced through interactions among government agencies, police institutions, local communities, private security companies, civil society organisations and other non-state actors. This perspective is particularly relevant to Lagos, where communities and private actors frequently participate directly or indirectly in crime prevention. Badiora (2025), for example, demonstrates that crime prevention in Lagos increasingly involves co-production involving the state, police and communities. His findings suggest that collaborative security arrangements can endure even within a highly centralised policing system when institutional and socioeconomic conditions support cooperation.

The effectiveness of security governance, however, depends not merely on the number of security actors involved but also on the quality of relationships among them. Weak coordination, institutional distrust, poor information sharing, corruption, inadequate resources and unclear responsibilities can undermine crime-prevention efforts. Recent research on Nigeria's policing environment indicates that public distrust can create a self-reinforcing cycle in which citizens withdraw cooperation from the police while police officers increasingly resort to informal practices that further undermine public confidence (Tiwaa, 2024).

This issue is particularly important in Lagos because the state's security environment is characterised by multiple overlapping forms of policing. In addition to the Nigeria Police Force, security provision involves private security companies, neighbourhood security groups, vigilante organisations, community associations and other informal actors. Research on Lagos has found that collaboration between private security companies and the police can contribute positively to crime prevention, although operational synergy remains weak (Chinwokwu, 2018).

Against this background, this paper examines security governance and crime prevention in Lagos State. It argues that sustainable crime prevention requires a transition from a predominantly reactive and centralised policing model towards an integrated governance framework based on community participation, institutional accountability, procedural justice, intelligence sharing, regulated public-private partnerships and socioeconomic prevention.

Conceptualising Security Governance

Security governance refers broadly to the processes through which security is produced, coordinated and regulated by multiple state and non-state actors. The concept departs from the traditional assumption that the state possesses an exclusive monopoly over the provision of security. Instead, it recognises that contemporary security systems frequently involve networks of government institutions, private organisations, communities and civil society.

In the Nigerian context, security governance is complicated by the gap between the formal responsibilities of state institutions and the practical security arrangements developed by communities. Okolie-Osemene (2021) argues that Nigeria's security governance challenges are associated with law-enforcement weaknesses, the activities of non-state actors and deficiencies in the professional conduct of security personnel. His analysis of the COVID-19 period illustrates how disruptions to conventional security arrangements can expose institutional weaknesses and encourage alternative forms of security provision.

Security governance should therefore be understood as both an institutional and relational process. Institutional capacity is necessary for effective policing, but capacity alone does not guarantee public cooperation. Citizens must perceive security institutions as legitimate, fair and responsive. This makes trust, procedural justice and accountability central components of security governance.

Crime Prevention and the Lagos Security Environment

Crime prevention extends beyond apprehending offenders after crimes have occurred. Contemporary approaches emphasise the reduction of the social, environmental and institutional conditions that facilitate criminal behaviour. Effective crime prevention therefore combines conventional policing with intelligence gathering, environmental design, community engagement, youth development, socioeconomic interventions and effective justice institutions.

The Lagos security environment illustrates the limitations of relying exclusively on reactive policing. Shiyanbade et al. (2026), in their recent analysis of community policing and crime prevention in Lagos State, argue that strengthening police-community relations is important to improving crime prevention. Their study, based on qualitative analysis of existing evidence, identifies community policing as an important component of contemporary governance-oriented approaches to crime control.

Community policing is particularly relevant because communities possess local knowledge that formal security institutions may not easily access. Residents often have knowledge of suspicious movements, emerging conflicts, vulnerable locations and local patterns of disorder. When

properly structured, community participation can therefore strengthen early warning, intelligence gathering and preventive intervention.

However, community participation should not be confused with the uncontrolled transfer of policing responsibilities to citizens. Community-based security mechanisms must operate within legal and institutional frameworks that protect human rights and prevent arbitrary punishment.

Community Policing and Co-Production of Security

Community policing represents one of the most important mechanisms through which security governance can be strengthened in Lagos. It emphasises partnership, communication, problem-solving and mutual trust between the police and communities. The underlying assumption is that crime prevention becomes more effective when citizens participate in identifying security problems and developing appropriate responses.

Evidence from the wider policing literature suggests that community policing can improve police legitimacy, reduce fear of crime and contribute to crime-control objectives, although its effectiveness varies according to institutional design and implementation (Crowl, 2017).

In Lagos, the importance of community co-production is particularly evident because communities frequently develop their own mechanisms for addressing perceived security gaps. Badiora (2025) finds that co-created security arrangements can provide significant crime-prevention benefits where communities, police institutions and other actors cooperate.

The central policy challenge is therefore not whether communities should participate in security governance, but how such participation can be institutionalised without compromising accountability. Community security committees, neighbourhood policing forums, structured information-sharing mechanisms and regular police-community consultations could provide institutional channels through which community knowledge is incorporated into formal security planning.

Police Legitimacy, Procedural Justice and Public Trust

One of the most important findings in the literature on policing is that effective crime prevention depends significantly on public perceptions of police legitimacy. Police legitimacy refers to the extent to which citizens regard police authority as appropriate, lawful and deserving of compliance.

Akinlabi (2017) found that procedural justice was a more important predictor of police legitimacy among young people in Nigeria than perceptions of police effectiveness. The finding is important because it suggests that legitimacy is not produced solely by the ability of police officers to suppress crime. The manner in which citizens are treated also matters. Fairness, respect, neutrality and opportunities for citizens to be heard can strengthen perceptions of legitimacy.

The implication for Lagos is substantial. Police institutions that rely heavily on coercion without simultaneously developing trust may achieve short-term compliance but struggle to secure sustainable public cooperation. Crime prevention requires citizens to report crimes, provide information, cooperate with investigations and participate in community safety programmes. Such cooperation becomes difficult when citizens perceive security institutions as unfair or unresponsive.

Tiwaa (2024) provides an especially important explanation of this problem through the concept of an "institutional distrust trap." According to the study, distrust may reduce citizens' willingness to rely on formal policing, while police officers may respond through informal practices that further undermine public confidence. The resulting cycle can encourage support for extra-legal forms of crime control.

Breaking this cycle requires institutional reforms that make procedural justice an operational principle rather than merely a normative aspiration. Police accountability mechanisms, transparent complaint systems, professional investigation procedures and community oversight can contribute to rebuilding trust.

Private Security and Multi-Actor Crime Prevention

The growth of private security organisations is another important dimension of security governance in Lagos. Residential estates, commercial establishments, financial institutions, industrial facilities and other organisations increasingly rely on private security providers for access control, surveillance and incident response.

Private security should not necessarily be regarded as a substitute for public policing. Rather, it should form part of a coordinated security ecosystem. Chinwokwu (2018) found that operational collaboration and networking between private security companies and the police can positively contribute to crime prevention in Lagos, although the level of synergy between the two sectors remains inadequate.

This suggests the need for formal mechanisms through which private security organisations can share relevant intelligence with public security agencies while maintaining appropriate safeguards concerning privacy, evidence and accountability. Standardised reporting protocols, joint training, emergency communication channels and clearly defined responsibilities could improve coordination.

At the same time, private security organisations should be subject to appropriate regulatory oversight. Security governance cannot become a system in which individuals or corporations exercise coercive powers without adequate accountability. The expansion of private security should therefore be accompanied by professional standards, licensing requirements, training, ethical codes and mechanisms for investigating complaints.

Vigilantism and Informal Security Institutions

The emergence of vigilantism reflects, in part, citizens' attempts to respond to perceived deficiencies in formal policing. In Lagos, neighbourhoods may organise informal security arrangements because residents believe that formal security institutions cannot respond quickly or effectively to local threats.

Akinlabi (2019) demonstrates that support for vigilantism in Nigeria can be connected to citizens' perceptions of state policing and procedural justice. Using survey data from Lagos, the study examined how residents' experiences and perceptions influence support for non-state policing arrangements.

More recent research reinforces the importance of understanding vigilantism as part of the broader security-governance environment. A 2025 study of residential neighbourhoods in Lagos found that communities use vigilante mechanisms across different residential-density contexts, while identifying communication, financing, trust and cooperation as important challenges to their effectiveness.

The existence of vigilantism presents a governance dilemma. On the one hand, community-based security groups can provide rapid responses and local knowledge. On the other hand, unregulated vigilantism can generate human-rights abuses, wrongful accusations, arbitrary punishment and violence.

Consequently, the appropriate policy response is neither unconditional endorsement nor complete disregard. Rather, community security organisations should be integrated into formal security governance through registration, training, defined mandates, human-rights standards, reporting obligations and supervision by competent authorities.

Security Governance, Regulation and Street-Level Discretion

Crime prevention in Lagos is also shaped by the behaviour of street-level officials who implement security-related policies. Security governance is therefore not simply determined by legislation or formal policy. It is also shaped by how policies are interpreted and enforced by frontline officials.

Ackrill et al. (2023), examining the enforcement of motorcycle-taxi restrictions in Lagos, demonstrate that street-level officials exercise considerable discretion, resulting in both under-enforcement and over-enforcement. Their findings show that the implementation of regulatory policies can become a significant dimension of urban policing and governance.

This observation has broader implications for crime prevention. Where enforcement is inconsistent, selective or perceived as arbitrary, citizens may lose confidence in public institutions. Conversely, predictable, transparent and proportionate enforcement can enhance institutional legitimacy.

Security governance reforms should therefore address not only high-level institutional structures but also frontline implementation. Training, supervision, performance evaluation, disciplinary

systems and transparent operational procedures are essential to ensuring that security policies are implemented consistently.

Institutional Coordination and Intelligence Sharing

Another major challenge for Lagos security governance is institutional fragmentation. Crime prevention involves multiple agencies with different mandates, information systems and organisational cultures. Without effective coordination, intelligence may remain fragmented and opportunities for prevention may be lost.

An integrated security governance system should establish mechanisms for intelligence sharing among the police, relevant state security institutions, local authorities, private security organisations and community structures. The objective should not be the indiscriminate collection of information but the development of lawful, intelligence-led systems capable of identifying patterns, emerging risks and vulnerable locations.

Technology can support such a system through geographic information systems, digital incident reporting, CCTV networks, emergency communication platforms, data analytics and coordinated dispatch systems. However, technology should complement rather than replace institutional reform. Surveillance without accountability can increase distrust, while sophisticated technology cannot compensate for poor investigative capacity or weak institutional coordination.

Socioeconomic Dimensions of Crime Prevention

Crime prevention must also address the socioeconomic conditions that increase vulnerability to criminal activity. Poverty, unemployment, exclusion, inadequate housing and limited opportunities for young people do not automatically cause crime, but persistent socioeconomic disadvantage can create environments in which criminal networks and informal economies become more attractive.

Security governance in Lagos should therefore incorporate preventive social policy. Youth employment programmes, vocational education, community development, rehabilitation, urban renewal and support for vulnerable groups should be treated as complementary components of crime prevention.

This approach is consistent with the broader governance perspective because public security is influenced by the quality of social institutions. A narrow policing strategy that focuses exclusively on arrest and prosecution may address symptoms without addressing some of the structural conditions associated with insecurity.

Towards an Integrated Security Governance Framework for Lagos

The analysis suggests that Lagos requires a multidimensional security governance framework built around six mutually reinforcing principles.

First, **community co-production** should become a central pillar of crime prevention. Communities should participate in identifying security priorities, providing intelligence and evaluating local policing initiatives.

Second, **procedural justice and police legitimacy** should be embedded in police training, operational practice and performance assessment. Fair treatment, respect and transparency should be treated as measurable dimensions of policing effectiveness.

Third, **public-private security partnerships** should be formalised. Private security organisations should have structured channels for reporting incidents and sharing relevant information with public authorities while remaining subject to regulatory oversight.

Fourth, **informal security organisations should be regulated rather than ignored**. Vigilante and neighbourhood security groups should operate within defined legal boundaries and should be prohibited from exercising arbitrary or extrajudicial powers.

Fifth, **intelligence-led and technology-supported policing** should be expanded. Digital reporting systems, geographic crime mapping, coordinated emergency communication and data-driven deployment can improve the allocation of scarce security resources.

Sixth, **crime prevention should be integrated with socioeconomic policy**. Employment, youth development, urban regeneration and community development should form part of a long-term crime-prevention strategy.

Policy Implications

The findings have several implications for policymakers in Lagos State. The first is that security governance should be approached as a network rather than as a single-agency responsibility. The Lagos State Government, Nigeria Police Force, local government institutions, private security organisations, communities and civil society should have clearly defined roles within a coordinated framework.

Second, the state should strengthen police-community relations through permanent community policing structures. These structures should not be created merely as ceremonial consultative bodies but should have mechanisms for identifying local security problems, monitoring police responsiveness and communicating community concerns.

Third, police legitimacy should be incorporated into security-performance indicators. Conventional measures such as arrests and response times are important, but they should be complemented by indicators measuring public trust, procedural fairness, complaint resolution and citizen satisfaction.

Fourth, the government should strengthen regulation of private and community-based security actors. Collaboration should be encouraged, but security actors should operate under clear legal, ethical and human-rights standards.

Fifth, security institutions should improve information-sharing arrangements. A coordinated intelligence architecture would reduce duplication, improve early warning and enhance the ability of security agencies to respond to emerging threats.

Sixth, policymakers should recognise that crime prevention is inseparable from urban governance. Policies concerning transportation, housing, land use, employment, youth development and urban regeneration have security implications. The enforcement of urban policies should therefore be designed with careful attention to legitimacy, proportionality and community acceptance.

Discussion

The central argument of this paper is that the effectiveness of crime prevention in Lagos depends increasingly on the quality of governance surrounding security rather than solely on the coercive capacity of security institutions. Lagos represents a particularly important case because its security environment is characterised by multiple actors operating across formal and informal institutional boundaries.

The literature reviewed demonstrates three interconnected realities. First, communities possess important resources for crime prevention, including local knowledge, social networks and informal surveillance capabilities. Second, public trust and police legitimacy determine whether these community resources can be effectively connected to formal policing. Third, weak coordination among state and non-state actors can reduce the benefits of security pluralism.

The evidence also suggests that security pluralism has both positive and negative consequences. Community participation, private security and vigilantism may compensate for gaps in formal policing, but they can also produce new risks when insufficiently regulated. Consequently, the policy objective should not be to eliminate non-state security actors but to establish a governance framework that enables constructive collaboration while preventing abuse.

Badiora's (2025) analysis is particularly relevant because it demonstrates that co-production can become a sustainable mechanism for crime prevention in Lagos when political and institutional conditions are favourable. Similarly, the recent study by Shiyanbade et al. (2026) reinforces the continuing relevance of community policing to crime prevention in Lagos.

The challenge, therefore, is to transform fragmented security practices into an accountable security-governance architecture. This requires institutional coordination, public participation, professional policing, effective regulation and socioeconomic prevention.

Conclusion

Security governance and crime prevention in Lagos State are closely interconnected. The complexity of the state's urban environment means that conventional approaches centred exclusively on reactive policing are unlikely to provide sustainable solutions to crime and insecurity. Crime prevention requires a broader governance framework capable of integrating

state institutions with communities, private security organisations and other legitimate non-state actors.

The evidence reviewed in this paper demonstrates that community participation, police legitimacy, procedural justice, institutional trust, public-private collaboration and effective regulation are central to sustainable security governance. At the same time, the existence of vigilantism and informal security arrangements demonstrates the consequences of institutional gaps and public dissatisfaction with formal policing.

Lagos therefore needs a security-governance model that is preventive rather than merely reactive, participatory rather than exclusively centralised, intelligence-led rather than predominantly incident-driven, and accountable rather than purely coercive. Such a model should combine professional policing with community co-production, regulated private security, responsible technology, institutional coordination and socioeconomic crime prevention.

Ultimately, the security of Lagos cannot be produced by government alone. It must be co-produced by government, security institutions, communities, businesses and citizens within a clearly defined framework of law, accountability and human rights. The central policy objective should therefore be to move from fragmented security provision towards an integrated security-governance system capable of building trust, preventing crime and strengthening the long-term resilience of Lagos as a major African metropolis.

References

Ackrill, R., Igudia, E., Olusanya, O., & Oyalowo, B. (2023). Street level bureaucrats, policy entrepreneurship, and discretion in enforcing bans on motorcycle taxis in Lagos, Nigeria. *European Policy Analysis, 9*(4), 440–464. https://doi.org/10.1002/epa2.1196

Akinlabi, O. M. (2017). Young people, procedural justice and police legitimacy in Nigeria. *Policing and Society, 27*(4), 419–438. https://doi.org/10.1080/10439463.2015.1077836

Akinlabi, O. M. (2019). Shaping community support for vigilantism: A Nigerian case study. *Policing: An International Journal, 42*(2), 240–254. https://doi.org/10.1108/PIJPSM-08-2017-0101

Badiora, A. I. (2025). "If we must secure our communities, we must do it together": Co-creation of crime prevention and security governance in Lagos, Nigeria. *Journal of Community Safety and Well-Being, 10*(2), 80–90. https://doi.org/10.35502/jcswb.436

Chinwokwu, E. C. (2018). An assessment of the relationship between private security companies and the police in crime prevention in Lagos Metropolis, Nigeria. *Security Journal, 20*(1). https://doi.org/10.1177/1461355718756413

Crowl, J. N. (2017). The effect of community policing on fear and crime reduction, police legitimacy and job satisfaction: An empirical review of the evidence. *Police Practice and Research, 18*(5), 449–462. https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1303771

Ibrahim, M. (2024). The people with iron skin: Protective charms, traditional religion, and vigilante authority in Lagos, Nigeria. *Culture and Religion, 23*(3), 240–261. https://doi.org/10.1080/14755610.2024.2344563

Okolie-Osemene, J. (2021). Nigeria's security governance dilemmas during the COVID-19 crisis. *Politikon, 48*(2), 260–277. https://doi.org/10.1080/02589346.2021.1913802

Shittu, O. T. (2018). Community policing and crime control in riverine areas: A study of Epe L.G.A. of Lagos State. *African Journal of Stability and Development, 11*(2), 288–306. https://doi.org/10.53982/ajsd.2018.1102.06-j

Shiyanbade, B. W., Williams, O. M., Olukotun, A. E., & Ogundemurin, A. O. (2026). Community policing and crime prevention in Lagos State, Nigeria. *AKSU Journal of Administration and Corporate Governance, 6*(1), 136–150. https://doi.org/10.60787/AKSUJACOG.VOL6NO1.136-150

Tiwaa, D. F. A. (2024). Institutional distrust trap: An analysis of the effect of public distrust in the Nigeria Police Force. *Policing and Society, 34*(8), 846–860. https://doi.org/10.1080/10439463.2024.2341121

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

WOMEN LEADERSHIP AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Oluyemisi Omobola AGBOOLA, PhD
Ekiti State University
Ado Ekiti Zip postal: 360101
ORCID ID: 0000-0001-6391-414X

Iyabode Abisola ADELUGBA, PhD
Department of Business Administration
Bamidele Olumilua University of Education, Science and Technology,
Ikere-Ekiti

Benneth Uchenna EZE, PhD[1]
Department of Business Administration,
Wesley University,
Ondo, Ondo State, Nigeria
https://orcid.org/0000-0003-2676-823X

Lookman Adefolarin BALOGUN-SHITTABEY , PhD
Department of Business Administration,
Olabisi Onabanjo University,
Ago-Iwoye, Nigeria

Abstract

This study examined the influence of women's leadership on sustainable development in selected public institutions in Nigeria. The increasing emphasis on inclusive governance and the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) has heightened scholarly interest in understanding the role of women leaders in driving sustainable development outcomes. Guided by Stakeholder Theory, the study explored how women's leadership contributes to sustainable development through governance effectiveness and SDG implementation effectiveness. A survey research design was adopted, and data were collected from 419 respondents drawn from selected federal and state public institutions across Nigeria. A structured questionnaire served as the primary instrument for data collection, while Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM) was employed for data analysis. The findings revealed that women's leadership had a positive and significant influence on sustainable development outcomes. Governance effectiveness and SDG implementation effectiveness also exerted significant positive effects on sustainability outcomes, with SDG implementation effectiveness emerging as the strongest predictor. Furthermore, the model explained 64.2% of the variation in sustainability outcomes, indicating strong explanatory power. Based on these findings, the study concluded that women's leadership serves as an important catalyst for sustainable development when supported by effective governance structures and robust SDG implementation frameworks. The study recommends greater representation of women in leadership positions, stronger governance mechanisms, and deeper integration of SDG objectives into institutional practices. It contributes to the literature on leadership, governance, and sustainability by providing empirical evidence from the Nigerian public sector.

Keywords: Women's Leadership, Sustainable Development, Sustainable Development Goals (SDGs), Governance Effectiveness, SDG Implementation Effectiveness, Stakeholder Theory, Nigeria, PLS-SEM.

1. Introduction

The pursuit of sustainable development has become one of the most important global priorities of the twenty-first century. Governments, organizations, and international development agencies continue to seek innovative solutions to address persistent social, economic, environmental, and governance challenges. The adoption of the Sustainable Development Goals (SDGs) by the United Nations in 2015 further reinforced the need for inclusive and sustainable development strategies aimed at promoting prosperity, reducing inequality, protecting the environment, and ensuring social justice (United Nations, 2015). Achieving these goals requires effective leadership that can mobilize resources, foster stakeholder collaboration, encourage innovation, and promote inclusive decision-making. As a result, leadership has emerged as a critical factor in advancing sustainable development across nations and organizations. In recent years, increasing attention has been given to women's leadership as an important mechanism for promoting sustainable development. Women leaders are widely recognized for their ability to foster inclusive governance, ethical decision-making, stakeholder engagement, collaboration, and long-term strategic thinking (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023). Unlike traditional leadership models, which often emphasize hierarchical control and short-term performance outcomes, women leaders are frequently associated with participatory leadership styles, social responsibility, transparency, and sustainability-oriented decision-making (Eagly & Carli, 2007; Paustian-Underdahl et al., 2014). These characteristics closely align with the principles of sustainable development and the achievement of the Sustainable Development Goals.

Several studies (Pierli et al., 2022; Smith et al., 2019; Glass & Cook, 2018; Galbreath, 2018; Post & Byron, 2015; Bear et al., 2010; Nadeem et al., 2017; Mansour et al., 2024) have shown that women's leadership contributes significantly to organizational sustainability, environmental responsibility, social inclusion, innovation, and governance effectiveness. Women leaders have been found to champion corporate social responsibility initiatives, strengthen stakeholder relationships, encourage environmentally sustainable practices, and enhance organizational accountability. Similarly, organizations with greater female representation in leadership positions often demonstrate stronger sustainability performance and a deeper commitment to sustainable development objectives (Byron & Post, 2016; Velte, 2016; Liao et al., 2015). Women's leadership can be described as the process through which women influence individuals, groups, organizations, and societies toward the achievement of shared goals while promoting ethical conduct, inclusiveness, social responsibility, and sustainable outcomes (Eagly et al., 2003). It encompasses the active participation of women in leadership and decision-making roles within public institutions, private organizations, political systems, and civil society organizations. Women leaders often emphasize collaboration, stakeholder engagement, community development, equity, and long-term value creation—qualities that are essential for achieving sustainable development goals (Chan & Sapuan, 2023; Kapse et al., 2024). Despite the growing recognition of women's leadership as a driver of sustainable development, women remain significantly underrepresented in leadership positions across many developing economies. Although notable progress has been made in recent decades, structural barriers, gender stereotypes, cultural norms, institutional discrimination, and limited access to leadership

opportunities continue to hinder women's participation in leadership and governance processes (Jalalzai, 2013; O'Brien & Rickne, 2016). These challenges are particularly evident in Sub-Saharan Africa, where women continue to occupy a relatively small proportion of senior leadership positions within public institutions, political systems, and corporate organizations. Nigeria provides an important context for examining the relationship between women's leadership and sustainable development. As Africa's most populous nation and one of its largest economies, Nigeria faces numerous development challenges, including poverty, unemployment, environmental degradation, gender inequality, inadequate healthcare, educational disparities, and governance deficiencies. Although women constitute a substantial proportion of the country's population and workforce, their representation in leadership and decision-making positions remains relatively low. Consequently, policymakers, researchers, and development practitioners have shown increasing interest in understanding how women's leadership can contribute to achieving sustainable development outcomes in Nigeria.

Previous studies have examined women's leadership from various perspectives, including leadership effectiveness (Eagly et al., 2003; Paustian-Underdahl et al., 2014), corporate governance (Post & Byron, 2015; Byron & Post, 2016), sustainability performance (Galbreath, 2018; Pierli et al., 2022), environmental innovation (Mansour et al., 2024), and political leadership (Doan et al., 2024). Most of these studies have reported that women leaders positively influence organizational performance, social responsibility, innovation, sustainability, and governance outcomes. However, empirical studies that specifically examine the contribution of women's leadership to sustainable development in developing economies remain limited. Furthermore, although considerable attention has been devoted to gender equality and women's empowerment under Sustainable Development Goal 5, relatively few studies have empirically explored how women's leadership contributes to the achievement of broader sustainable development objectives. Existing research has largely focused on developed economies, multinational corporations, and board diversity, while studies conducted in developing countries, particularly Nigeria and the wider Sub-Saharan African region, remain scarce. Consequently, significant gaps persist in understanding the mechanisms through which women's leadership influences sustainable development outcomes in emerging economies.

Against this backdrop, the present study examines the influence of women's leadership on sustainable development in Nigeria. Specifically, it investigates five key dimensions of women's leadership inclusive decision-making, transformational leadership, stakeholder engagement, ethical leadership, and innovation orientation and assesses their effects on sustainable development outcomes. Drawing on contemporary literature on women's leadership, sustainability, and governance, the study seeks to provide empirical evidence that can inform policy formulation and organizational practice within developing economies.

Scope of the Study

This study focuses on examining the influence of women's leadership on sustainable development within selected public and private sector organizations in Nigeria. Specifically, it investigates the effects of inclusive decision-making, transformational leadership, stakeholder engagement, ethical leadership, and innovation orientation on sustainable development outcomes. The study adopts a survey research design and utilizes structured questionnaires administered to employees and management personnel within selected organizations.

Geographically, the study is limited to Nigeria. Conceptually, it focuses exclusively on women's leadership and sustainable development. Methodologically, the study employs Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM) using SmartPLS software to determine the strength and significance of the relationships among the study variables. Other dimensions of organizational performance, such as profitability, market share, operational efficiency, and customer satisfaction, fall outside the scope of this study because its primary focus is on sustainable development outcomes.

Significance of the Study

This study is significant in several ways. First, it contributes to the growing body of literature on women's leadership and sustainable development by providing empirical evidence from Nigeria, a context that remains underrepresented in existing research.

Second, the findings will be valuable to policymakers and government institutions seeking effective strategies for accelerating the achievement of the Sustainable Development Goals. The study highlights the importance of promoting women's participation in leadership and decision-making positions as a means of enhancing sustainable development outcomes.

Third, the study offers practical insights for organizational leaders, managers, and development practitioners by identifying leadership dimensions that can support sustainability initiatives, strengthen stakeholder engagement, encourage innovation, and promote social inclusion.

Fourth, the study contributes to gender and leadership scholarship by expanding current understanding of how women leaders influence sustainable development beyond the traditional focus on board diversity and representation.

In addition, the study serves as a useful reference for academics and researchers interested in leadership, gender studies, sustainability, governance, and development studies. It provides a foundation for future research on women's leadership and sustainable development in developing economies.

Finally, society stands to benefit from the findings of this study, as increased participation of women in leadership positions may contribute to more inclusive governance systems, equitable development outcomes, environmental sustainability, and an improved quality of life for citizens.

This paper is organized into the following sections: introduction, theoretical framework, conceptualization and hypothesis development, methodology, results and discussion, conclusion and recommendations, contribution to knowledge, and suggestions for further research.

2. Theoretical Framework, Conceptualisation and Hypotheses Development

2.1 Theoretical Framework

This study is anchored on the Stakeholder Theory, developed by Freeman (1984**).** The theory posits that organizations and institutions should create value not only for shareholders but also for all stakeholders affected by their activities. These stakeholders include employees, customers, communities, governments, investors, civil society organizations, and the environment. The

central premise of Stakeholder Theory is that sustainable organizational success depends on balancing the interests of diverse stakeholder groups through inclusive governance, ethical conduct, and responsible decision-making.

Stakeholder Theory is particularly relevant to the study of women's leadership and sustainable development because women leaders are often associated with leadership styles that emphasize inclusiveness, collaboration, participation, social responsibility, and stakeholder engagement (Pierli et al., 2022; Glass & Cook, 2018). Existing research suggests that women leaders tend to adopt participatory leadership approaches that encourage dialogue among stakeholders, embrace diverse perspectives, and promote equitable resource allocation (Eagly & Carli, 2007; Paustian-Underdahl et al., 2014). These characteristics closely align with the principles of sustainable development, which emphasize social inclusion, environmental stewardship, and long-term societal well-being.

The theory further suggests that organizations that actively involve stakeholders in decision-making processes are more likely to achieve sustainable outcomes. Women leaders often demonstrate a stronger sensitivity to stakeholder concerns and a greater commitment to ethical governance, corporate social responsibility, and sustainability initiatives (Bear et al., 2010; Byron & Post, 2016). Through effective stakeholder engagement, women leaders can mobilize resources, strengthen institutional legitimacy, and facilitate the successful implementation of sustainable development programmes.

Another important proposition of Stakeholder Theory is the need to balance economic, social, and environmental objectives. Sustainable development requires leaders who can integrate these competing interests while ensuring fairness, equity, and inclusiveness. Studies have shown that women leaders frequently promote long-term strategic thinking, environmental responsibility, and social accountability, thereby contributing to both organizational and societal sustainability (Galbreath, 2018; Mansour et al., 2024).

Therefore, Stakeholder Theory provides a suitable theoretical foundation for examining the relationship between women's leadership and sustainable development. It supports the argument that women leaders can enhance sustainable development outcomes through inclusive decision-making, transformational leadership, stakeholder engagement, ethical leadership, and innovation-oriented leadership practices.

2.2 Conceptualisation and Hypotheses Development

Women's leadership has emerged as an important area of scholarly and policy interest because of its potential contributions to governance, organizational effectiveness, gender equality, and sustainable development. Growing recognition of women's leadership capabilities has challenged traditional assumptions about leadership effectiveness and has encouraged researchers to examine the distinctive contributions women make across various sectors (Eagly et al., 2003; Post & Byron, 2015).

Women's leadership refers to the ability of women to influence individuals, groups, organizations, and societies toward the achievement of shared goals while promoting inclusiveness, collaboration, innovation, and ethical conduct (Northouse, 2022). It encompasses

women's participation in strategic decision-making, governance structures, policy implementation, and organizational leadership. Contemporary studies indicate that women leaders often exhibit leadership qualities that are particularly supportive of sustainable development, including stakeholder orientation, transformational leadership, ethical behavior, and innovation (Pierli et al., 2022; Kapse et al., 2024).

Sustainable development, on the other hand, refers to development that meets present needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs (United Nations, 2015). It involves balancing economic growth, social inclusion, environmental protection, and institutional effectiveness. Achieving sustainable development requires leadership capable of fostering collaboration, encouraging innovation, promoting social justice, and ensuring the responsible use of resources.

In this study, women's leadership is conceptualized through five dimensions: inclusive decisionmaking, transformational leadership, stakeholder engagement, ethical leadership, and innovation orientation. These dimensions are regarded as critical pathways through which women leaders contribute to sustainable development outcomes.

Inclusive Decision-Making

Inclusive decision-making refers to the active involvement of diverse stakeholders in organizational and policy decisions. Women leaders frequently encourage participatory governance, consultation, and collaborative problem-solving approaches (Chan & Sapuan, 2023). Such practices ensure that multiple viewpoints are considered, thereby improving policy quality, stakeholder acceptance, and development effectiveness.

Research has shown that inclusive leadership promotes social cohesion, institutional legitimacy, and sustainable governance outcomes (Smith et al., 2019). By encouraging broader participation in decision-making processes, women leaders can improve development interventions and ensure that marginalized groups are adequately represented.

H1: Inclusive decision-making significantly influences sustainable development in Nigeria.

Transformational Leadership

Transformational leadership refers to a leadership style that inspires followers to achieve higher levels of performance through vision, motivation, intellectual stimulation, and individualized consideration (Bass & Avolio, 1994). Studies consistently indicate that women leaders tend to exhibit transformational leadership behaviours more frequently than their male counterparts (Eagly et al., 2003).

Transformational leaders inspire innovation, strengthen organizational commitment, and motivate stakeholders to pursue collective objectives. These qualities are essential for addressing complex development challenges and driving sustainable societal transformation.

H2: Transformational leadership significantly influences sustainable development in Nigeria.

Stakeholder Engagement

Stakeholder engagement involves actively involving relevant stakeholders in planning, implementation, monitoring, and evaluation activities. Effective engagement promotes collaboration, facilitates resource mobilization, and encourages collective ownership of development initiatives (Freeman, 1984).

Women leaders are often associated with stronger stakeholder relationships, improved communication, and collaborative governance practices (Glass & Cook, 2018). Effective stakeholder engagement can enhance programme implementation and contribute to better sustainable development outcomes.

H3: Stakeholder engagement significantly influences sustainable development in Nigeria.

Ethical Leadership

Ethical leadership involves demonstrating integrity, fairness, accountability, transparency, and responsible conduct in leadership roles (Brown et al., 2005). Ethical leaders foster trust, strengthen institutional legitimacy, and encourage ethical behaviour among followers.

Women leaders are frequently perceived as exhibiting high ethical standards and greater sensitivity to social and environmental concerns (Bear et al., 2010). Ethical leadership contributes to sustainable development by promoting responsible governance, reducing corruption, and strengthening stakeholder confidence.

H4: Ethical leadership significantly influences sustainable development in Nigeria.

Innovation Orientation

Innovation orientation refers to a leader's willingness and ability to encourage creativity, experimentation, knowledge sharing, and the adoption of new ideas. Sustainable development challenges often require innovative solutions capable of addressing social, environmental, and economic issues simultaneously.

Research indicates that women leaders contribute significantly to innovation, sustainability initiatives, and environmental performance through their diverse perspectives and collaborative leadership approaches (Mansour et al., 2024; Nadeem et al., 2017). Innovation-oriented leadership can improve institutional adaptability and strengthen problem-solving capacity, thereby supporting sustainable development.

H5: Innovation orientation significantly influences sustainable development in Nigeria.

Sustainable Development

Sustainable development serves as the dependent variable in this study. It refers to the achievement of economic prosperity, social inclusion, environmental sustainability, and institutional effectiveness in a manner that promotes long-term societal well-being (United Nations, 2015).

Achieving sustainable development requires effective leadership capable of balancing diverse stakeholder interests, encouraging innovation, promoting social equity, and ensuring responsible

governance. Women's leadership is increasingly recognized as a vital contributor to sustainable development because of its emphasis on collaboration, inclusiveness, ethical conduct, and stakeholder engagement.

To assess the overall impact of women's leadership, this study combines the five dimensions discussed above—inclusive decision-making, transformational leadership, stakeholder engagement, ethical leadership, and innovation orientation—and examines their collective influence on sustainable development.

H6: The dimensions of women's leadership have a significant combined effect on sustainable development in Nigeria.

This framework provides the theoretical and conceptual basis for the methodology section, where the identified dimensions of women's leadership are operationalized and empirically tested using Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM).

2.3 Hypotheses Formulation

Drawing on the theoretical foundations and empirical evidence relating to women's leadership and sustainable development, this study develops testable hypotheses to examine the influence of women's leadership on the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) in selected public institutions in Nigeria.

Previous studies consistently suggest that women in leadership positions are more likely to promote inclusive governance, environmental responsibility, and sustainability-oriented decision-making (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023; Glass & Cook, 2018). Evidence also indicates that female leadership enhances environmental innovation, strengthens organizational alignment with sustainability goals, and improves governance quality through participatory decision-making processes (Mansour et al., 2024; Kapse et al., 2024; Sam & Zibima, 2024). Similarly, women leaders have been associated with stronger ethical standards, greater accountability, and improved institutional responsiveness to development priorities (Umemezia, 2015; Caviedes-Rubio et al., 2020).

Based on these insights, the following hypotheses are proposed:

Hypothesis One

Ho1: Women's leadership has no significant effect on SDG implementation in selected public institutions in Nigeria.

Ha1: Women's leadership has a significant effect on SDG implementation in selected public institutions in Nigeria.

Hypothesis Two

Ho2: Women's leadership does not significantly influence governance effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Ha2: Women's leadership significantly influences governance effectiveness in selected public institutions in Nigeria.

Hypothesis Three

Ho3: Governance effectiveness does not significantly affect SDG implementation in selected public institutions in Nigeria.
Ha3: Governance effectiveness significantly affects SDG implementation in selected public institutions in Nigeria.

Hypothesis Four
Ho4: SDG implementation effectiveness does not significantly influence sustainability outcomes in selected public institutions in Nigeria.
Ha4: SDG implementation effectiveness significantly influences sustainability outcomes in selected public institutions in Nigeria.

Hypothesis Five
Ho5: Women's leadership does not have a significant indirect effect on sustainability outcomes through governance effectiveness and SDG implementation effectiveness.
Ha5: Women's leadership has a significant indirect effect on sustainability outcomes through governance effectiveness and SDG implementation effectiveness.

Theoretical Linkage of the Hypotheses
The hypotheses are grounded in leadership and sustainability literature, which suggests that women leaders often adopt transformational and participatory leadership styles that enhance organizational sustainability performance (Eagly et al., 2003; Eagly & Carli, 2007). Meta-analytic evidence further indicates that women in leadership positions are positively associated with corporate social performance and the quality of sustainability reporting (Post & Byron, 2015; Velte, 2016; Bear et al., 2010).

Within public governance contexts, inclusive leadership has been linked to improved environmental decision-making, greater social inclusion, and more effective policy implementation, particularly in developing economies (Doan et al., 2024; Sam & Zibima, 2024). These findings support the proposition that women's leadership may influence SDG implementation both directly and indirectly through governance effectiveness and institutional alignment mechanisms.

3. Methodology
This study adopted a survey research design. The design was considered appropriate because it enabled the systematic collection of quantitative data for examining the relationship between women's leadership and the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) in selected public institutions in Nigeria. The study was informed by existing empirical and theoretical literature, which emphasizes the significant role of women in leadership positions in promoting sustainability-oriented decision-making, environmental innovation, and inclusive governance structures (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023; Mansour et al., 2024; Mansour, E'leimat, & Tabash, 2025). The target population comprised employees of selected federal and state public institutions in Nigeria, particularly those involved in policy implementation and sustainability-related programmes. These institutions were chosen because of their direct involvement in SDG-related activities, including environmental management, social welfare delivery, and institutional governance reforms (Sam & Zibima, 2024; Umemezia, 2015). Given

the large and indeterminate nature of the population, the Raosoft sample size determination technique was employed using a 95% confidence level and a 5% margin of error. This resulted in a minimum sample size of 400 respondents. To address potential non-response and incomplete questionnaire returns, an attrition rate of 15% was incorporated, increasing the number of questionnaires distributed to 460 respondents. This adjustment helped ensure that the final number of valid responses remained adequate for reliable statistical analysis and meaningful generalization of the findings.

Instrument for Data Collection

Data were collected through a structured questionnaire divided into five sections. Section A captured the demographic characteristics of respondents, while Sections B to E measured the major constructs of the study. The questionnaire items were developed based on insights from existing literature on women's leadership and sustainability outcomes, particularly studies that highlighted the influence of female leadership on governance quality, environmental innovation, and alignment with the Sustainable Development Goals (Smith et al., 2019; Caviedes-Rubio et al., 2020; Doan et al., 2024; Kapse et al., 2024).

Table 1: Questionnaire Contents

A. Women Leadership (WL)

1. Women in leadership positions actively influence sustainability-oriented decisions in my institution.
2. Female leaders promote inclusive and participatory governance.
3. Women leaders prioritize environmental and social development outcomes.
4. Gender diversity in leadership enhances policy implementation effectiveness.

B. SDG Implementation Effectiveness (SDGIE)

1. My institution effectively integrates SDGs into its operational activities.
2. SDG targets are clearly reflected in institutional policies and programmes.
3. There is consistent monitoring and evaluation of SDG-related initiatives.
4. Adequate resources are allocated for SDG implementation.
5. Staff members are aware of SDG priorities and objectives.

C. Governance Effectiveness (GE)

1. Decision-making processes in my institution are transparent and inclusive.
2. Leadership ensures accountability in sustainability programmes.
3. Stakeholder participation is encouraged during policy formulation.
4. Institutional leadership supports ethical governance practices.

D. Sustainability Outcomes (SO)

1. My institution contributes to environmental protection initiatives.
2. Social inclusion is prioritized in institutional programmes.
3. Institutional activities promote long-term sustainable development.
4. There is measurable improvement in sustainability performance outcomes.

Validity of the Instrument

The validity of the research instrument was established through both face validity and content validity procedures. Face validity was achieved through a careful review of the questionnaire items to ensure their alignment with the study objectives. Content validity was further assessed by experts in leadership, governance, and sustainable development studies.

The Content Validity Index (CVI) was calculated using the formula:

CVI = n/N

where:

- **n** = number of items rated as relevant by experts
- **N** = total number of items assessed

Only questionnaire items that achieved acceptable relevance ratings were retained for the final analysis.

Reliability of the Instrument

The reliability of the instrument was evaluated using Cronbach's Alpha, Composite Reliability (CR), and Average Variance Extracted (AVE) to assess internal consistency and construct reliability (Hair et al., 2011). The constructs measuring Women Leadership, SDG Implementation Effectiveness, Governance Effectiveness, and Sustainability Outcomes all recorded Cronbach's Alpha values above the recommended threshold of 0.70.

These results indicate that the instrument possessed satisfactory reliability and adequate internal consistency, making it suitable for empirical analysis.

Model Specification

The functional relationship for the study was expressed as:

$SO = f(WL, GE, SDGIE)$

The econometric model was specified as:

$SO = \beta_0 + \beta_1 WL + \beta_2 GE + \beta_3 SDGIE + \mu_i$

Where:
SO = Sustainability Outcomes
WL = Women Leadership
GE = Governance Effectiveness
SDGIE = SDG Implementation Effectiveness
β_0 = Intercept
$\beta_1 - \beta_3$ = Coefficients of the explanatory variables
μ_i = Error term

The model was designed to empirically examine how women's leadership influences sustainability outcomes through governance effectiveness and SDG implementation structures. This approach is consistent with previous studies that found women leaders to be instrumental in improving sustainability performance and organizational alignment with development goals (Bannò et al., 2023; Kapse et al., 2024; Mansour et al., 2025).

Data Analysis Technique

The data were analyzed using both descriptive and inferential statistical techniques. Descriptive statistics, including frequencies and percentages, were used to summarize respondents' characteristics and describe the distribution of the study variables. For inferential analysis, Structural Equation Modelling (SEM) based on Partial Least Squares (PLS-SEM) was employed to test the hypothesized relationships among the variables. This analytical technique was considered appropriate because it is effective in examining complex relationships involving multiple constructs and latent variables. It has also been widely applied in sustainability and governance studies (Pierli et al., 2022; Doan et al., 2024).

Ethical Considerations

Ethical principles were strictly observed throughout the study. Participation was entirely voluntary, and informed consent was obtained from all respondents before data collection commenced. Participants were assured of confidentiality, anonymity, and the exclusive use of the information provided for academic purposes. No personally identifiable information was collected during the study. All responses were aggregated and securely stored to prevent unauthorized access and ensure data protection. Respondents were also informed of their right to withdraw from the study at any stage without facing any negative consequences.

These measures ensured that the study complied with established ethical standards and best practices in social science research.

4. Results and Discussion

This section presents the empirical findings of the study on the influence of women's leadership on the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) in selected public institutions in Nigeria. The analysis begins with the response rate and demographic characteristics of the respondents, followed by hypothesis testing using Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM). The findings are interpreted in relation to existing empirical literature on women's leadership and sustainability outcomes (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023; Mansour et al., 2024; Kapse et al., 2024).

Distribution and Retrieval of Questionnaires

Table 2: Distribution and Retrieval of Questionnaires

States	Distributed Questionnaires	Retrieved Questionnaires
Lagos State	115	103
Rivers State	115	112
Anambra State	115	106

States	Distributed Questionnaires	Retrieved Questionnaires
Abuja (FCT)	115	98
Total	**460**	**419**

Source: Field Survey (2026)

A total of 460 questionnaires were distributed across selected public institutions in Nigeria. Out of this number, 419 questionnaires were properly completed and returned, representing a response rate of approximately 91 percent. The remaining 41 questionnaires, accounting for 9 percent, were either not returned or were unusable for analysis. The high response rate indicates strong participation by respondents and provides a reliable basis for statistical analysis, interpretation, and generalization of the study findings.

Respondents' Years of Service

Table 3: Duration of Service of Respondents in Public Institutions

Working Experience	Number of Respondents
1–5 years	96
6–10 years	201
Over 10 years	122
Total	**419**

Source: Field Survey (2026)

Table 3 shows the distribution of respondents according to their years of service in public institutions. The results indicate that 96 respondents had between one and five years of work experience, 201 respondents had between six and ten years of experience, while 122 respondents had worked for more than ten years.

These findings reveal that the majority of respondents (323) had more than five years of professional experience within their respective institutions. This suggests that the respondents possessed adequate knowledge of organizational leadership structures, governance processes, and SDG implementation activities. Consequently, their responses can be considered credible and relevant for assessing the relationship between women's leadership and sustainable development outcomes.

Measurement Model and Structural Analysis

The study hypotheses were tested using Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM), following the iterative regression-based approach proposed by Wold (1982). The model examined the relationships among Women Leadership (WL), Governance Effectiveness (GE), SDG Implementation Effectiveness (SDGIE), and Sustainability Outcomes (SO).

The structural model results indicate that the constructs are interconnected and collectively explain variations in sustainability outcomes. This finding suggests that women's leadership, governance effectiveness, and SDG implementation processes operate as complementary elements within an integrated system that influences sustainability performance in public institutions.

Structural Model Results

The PLS-SEM results demonstrate that all hypothesized relationships are statistically significant at the 5 percent significance level ($p < 0.05$).

Specifically:

- Women Leadership has a positive and significant effect on Sustainability Outcomes ($\beta = 0.172$, $p < 0.05$).
- Governance Effectiveness has a stronger positive and significant effect on Sustainability Outcomes ($\beta = 0.231$, $p < 0.05$).
- SDG Implementation Effectiveness exhibits the strongest positive effect on Sustainability Outcomes ($\beta = 0.498$, $p < 0.05$).

The coefficient of determination (R^2) shows that 64.2 percent of the variation in Sustainability Outcomes is jointly explained by Women Leadership, Governance Effectiveness, and SDG Implementation Effectiveness. This indicates substantial explanatory power and suggests that the model provides a strong representation of the factors influencing sustainability outcomes in public institutions.

Table 4: Structural Model Results

Variables	Path Coefficient (β)	Standard Deviation	T-Statistics	P-Values
Women Leadership → Sustainability Outcomes	0.172	0.058	2.965	0.003
Governance Effectiveness → Sustainability Outcomes	0.231	0.067	3.448	0.001
SDG Implementation Effectiveness → Sustainability Outcomes	0.498	0.055	9.054	0.000

R-Square = 0.642

Source: Field Survey (2026)

Model Fit Indices

Model Fit Indicators	Value	Threshold	Remark
SRMR	0.069	< 0.08	Good Fit

Model Fit Indicators	Value	Threshold	Remark
NFI	0.781	> 0.70	Acceptable
Chi-square	438.216	—	Acceptable

Source: Field Survey (2026)

The model fit indices confirm that the structural model is both adequate and reliable for explaining the relationships among the study variables. The Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) value of 0.069 falls below the recommended threshold of 0.08, indicating a good model fit. Similarly, the Normed Fit Index (NFI) value of 0.781 exceeds the minimum acceptable threshold of 0.70, suggesting that the model adequately represents the observed data.

Discussion of Findings

The findings reveal that women's leadership has a positive and significant influence on sustainable development outcomes in selected public institutions in Nigeria. This result supports previous studies which argue that women leaders often prioritize inclusive governance, environmental responsibility, stakeholder engagement, and long-term sustainability objectives (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023; Smith et al., 2019). The finding reinforces the view that women's participation in leadership positions can contribute meaningfully to the achievement of sustainable development goals. The study further reveals that SDG Implementation Effectiveness is the strongest predictor of sustainability outcomes. This suggests that while women's leadership is important, its influence becomes more pronounced when institutions possess effective mechanisms for implementing, monitoring, and evaluating SDG-related programmes. In other words, leadership effectiveness alone may not be sufficient to guarantee sustainability outcomes unless it is supported by well-structured institutional frameworks. This finding is consistent with the work of Kapse et al. (2024), who emphasized that sustainability-oriented leadership achieves greater impact when aligned with institutional commitment to SDG implementation. Governance Effectiveness also demonstrates a significant positive relationship with sustainability outcomes. This finding suggests that transparent decision-making, accountability, ethical conduct, and stakeholder participation play important roles in promoting sustainable development. The result aligns with the findings of Mansour et al. (2024) and Mansour et al. (2025), who reported that gender-inclusive leadership structures contribute to improved governance quality, environmental innovation, and organizational sustainability performance.

Although Women Leadership recorded a significant positive effect, it produced the lowest path coefficient among the three predictors. This finding indicates that women's leadership, while important, may not independently drive sustainable development outcomes without supportive governance systems and effective SDG implementation structures. The result supports the argument of Bannò et al. (2023), who contend that the sustainability contributions of women leaders are maximized when they operate within institutions that provide enabling governance and policy frameworks. The findings confirm that women's leadership plays a catalytic role in advancing sustainable development within public institutions. However, its effectiveness is

strengthened when combined with robust governance mechanisms and efficient SDG implementation systems. This conclusion is consistent with the findings of Doan et al. (2024), who emphasized the critical role of women leaders in promoting sustainable development and supporting green transitions in developing economies. The results therefore provide empirical support for the study's theoretical framework and reinforce the argument that women's leadership, governance effectiveness, and SDG implementation effectiveness are mutually reinforcing factors that contribute significantly to sustainable development outcomes in Nigeria.

5. Conclusion, Recommendations

Conclusion

This study concludes that women's leadership is a significant driver of the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) in selected public institutions in Nigeria. The findings reveal that institutions with stronger female representation in leadership positions are more likely to record improved sustainability outcomes, enhanced governance effectiveness, and stronger alignment with SDG implementation frameworks (Pierli et al., 2022; Bannò et al., 2023; Kapse et al., 2024). These findings suggest that women's leadership should not be viewed merely as a gender or governance issue but as a strategic resource for promoting sustainable development and improving institutional performance.

The study further demonstrates that women's leadership, governance effectiveness, and SDG implementation effectiveness are closely interconnected and collectively contribute to sustainability outcomes. This finding highlights the importance of adopting a holistic approach to sustainability governance. Sustainable development outcomes are not achieved solely through the presence of women in leadership positions; rather, they emerge from the effective interaction of inclusive leadership, institutional accountability, stakeholder participation, and well-structured SDG implementation mechanisms (Mansour et al., 2024; Mansour et al., 2025). When these elements operate together, public institutions are better positioned to deliver meaningful and measurable development outcomes. The results also reveal that SDG implementation effectiveness exerts the strongest influence on sustainability outcomes, followed by governance effectiveness and women's leadership. This indicates that although women's leadership plays an important catalytic role, its impact is strengthened when institutions possess effective governance structures and robust implementation frameworks for sustainability initiatives. The finding supports the argument that leadership effectiveness must be complemented by strong institutional systems and policy mechanisms in order to achieve meaningful sustainable development outcomes (Doan et al., 2024).

Furthermore, while women's leadership was found to have a significant positive effect on sustainability outcomes, its influence was comparatively lower than that of governance effectiveness and SDG implementation effectiveness. This suggests that increasing women's representation in leadership positions alone may not be sufficient to achieve sustainable development objectives unless accompanied by institutional reforms that enhance governance quality, accountability, transparency, and SDG integration. Consequently, public institutions that combine gender-inclusive leadership with effective governance systems and well-coordinated SDG implementation strategies are more likely to achieve long-term sustainability goals and institutional effectiveness.

The study provides empirical evidence that women's leadership plays a vital role in advancing sustainable development in Nigeria's public sector. However, its effectiveness is maximized when supported by sound governance practices and strong institutional commitment to SDG implementation.

Recommendations

Based on the findings of this study, the following recommendations are proposed to strengthen women's leadership and enhance the achievement of the Sustainable Development Goals within public institutions in Nigeria.

First, government authorities and institutional policymakers should actively promote gender-inclusive leadership by increasing the representation of women in strategic decision-making positions. This can be achieved through the implementation of gender-sensitive policies, leadership quotas, mentorship programmes, and capacity-building initiatives designed to empower women and enhance their participation in governance processes.

Second, public institutions should strengthen their SDG implementation frameworks by integrating sustainability objectives into strategic planning, budgeting processes, performance management systems, and institutional policies. This will ensure that SDG targets become core organizational priorities rather than peripheral policy commitments.

Third, efforts should be made to improve governance effectiveness through the promotion of transparent decision-making processes, stakeholder participation, accountability mechanisms, and ethical leadership practices. Strengthening these governance structures will enhance institutional capacity to achieve sustainability objectives and improve overall development outcomes.

Fourth, leadership development programmes should be established to build the capacity of both male and female leaders in areas such as sustainability governance, SDG implementation, strategic leadership, and inclusive decision-making. Such programmes will enhance leadership competence and improve institutional responsiveness to emerging sustainability challenges.

Finally, public institutions should encourage collaborative leadership structures that foster cooperation among women leaders, policymakers, civil society organizations, and other key stakeholders. Such collaboration will improve policy coherence, strengthen implementation effectiveness, and increase the overall impact of sustainability initiatives.

Practical Implications

The findings of this study have important implications for policymakers, public administrators, development practitioners, and institutional leaders. The significant relationship identified between women's leadership and sustainability outcomes suggests that gender-inclusive leadership should be regarded as an essential component of sustainable development strategies in Nigeria.

The finding that SDG implementation effectiveness is the strongest predictor of sustainability outcomes underscores the importance of moving beyond policy formulation to effective policy

execution. Public institutions should therefore focus on translating sustainability policies into actionable programmes supported by clear implementation plans, monitoring mechanisms, and measurable performance indicators.

The significant influence of governance effectiveness further highlights the need for transparency, accountability, stakeholder engagement, and ethical leadership in achieving sustainable development objectives. Strengthening institutional governance systems can therefore enhance the effectiveness of leadership and improve sustainability performance.

These findings imply that public institutions that successfully combine gender-inclusive leadership, effective governance structures, and robust SDG implementation mechanisms are more likely to achieve sustainable development outcomes, improve service delivery, and enhance long-term institutional performance.

Contribution to Knowledge

This study makes several important contributions to the literature on women's leadership and sustainable development.

First, it provides empirical evidence on the relationship between women's leadership and the achievement of the Sustainable Development Goals within Nigeria's public sector. Despite increasing global interest in gender-inclusive leadership and sustainability, empirical studies examining this relationship within the Nigerian context remain limited (Smith et al., 2019; Umemezia, 2015). The study therefore contributes valuable context-specific evidence to the existing body of knowledge.

Second, the study extends previous research by examining women's leadership alongside governance effectiveness and SDG implementation effectiveness as multidimensional determinants of sustainability outcomes. This integrated approach offers a broader understanding of the mechanisms through which leadership influences sustainable development performance (Bannò et al., 2023; Kapse et al., 2024).

Third, the study identifies SDG implementation effectiveness as the strongest predictor of sustainability outcomes. This finding contributes new insight to ongoing discussions regarding the relative importance of leadership and institutional systems in achieving sustainable development objectives. The results suggest that while leadership is important, strong implementation structures play a more decisive role in determining sustainability performance (Mansour et al., 2025).

Fourth, the study enriches the growing literature on gender, governance, and sustainable development in developing economies by providing empirical evidence from Nigeria's public institutions. This strengthens the applicability of existing leadership and sustainability theories within emerging economy contexts (Doan et al., 2024; Sam & Zibima, 2024).

Finally, the application of Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM) contributes methodologically to sustainability and governance research by demonstrating the

usefulness of advanced statistical modelling techniques in examining complex relationships among leadership, governance, and sustainability variables within the public sector.

Suggestions for Further Study

Future studies can build on the findings of this research in several ways.

First, similar studies should be conducted in other sectors, such as education, healthcare, local government administration, and private organizations, to determine whether the relationships identified in this study remain consistent across different institutional contexts.

Second, future research could incorporate additional variables such as organizational culture, political influence, technological capability, financial resources, and institutional capacity to provide a more comprehensive understanding of the factors influencing SDG achievement.

Third, comparative studies involving multiple countries within Sub-Saharan Africa could be undertaken to examine cross-national variations in women's leadership and sustainability outcomes. Such studies would provide broader insights into regional patterns and contextual differences.

Fourth, future researchers may adopt longitudinal research designs to examine the long-term effects of women's leadership on SDG implementation effectiveness, governance quality, and sustainability performance. This would provide a deeper understanding of how leadership influences sustainable development over time.

Finally, future studies should investigate potential mediating and moderating variables, such as leadership style, policy stability, institutional capacity, organizational support, and stakeholder engagement, to better understand the mechanisms through which women's leadership influences sustainable development outcomes.

These recommendations will help expand the current body of knowledge and provide deeper insights into the role of women's leadership in promoting sustainable development within developing economies.

References

Bear, S., Rahman, N., & Post, C. (2010). The impact of board diversity and gender composition on corporate social responsibility and firm reputation. *Journal of Business Ethics, 97*(2), 207–221.

Bannò, M., Filippi, E., & Trento, S. (2023). Women in top echelon positions and their effects on sustainability: a review, synthesis and future research agenda. *Journal of management and governance*, *27*(1), 181-251.

Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 97*(2), 117–134.

Byron, K., & Post, C. (2016). Women on boards of directors and corporate social performance: A meta-analysis. *Corporate Governance: An International Review, 24*(4), 428–442.

Caviedes-Rubio, D. I., Fernández-Laviada, A., & Pérez-Pérez, M. (2020). Women leadership and sustainable development: Evidence from organizational governance and sustainability practices. *Sustainability, 12*(23), 10004.

Chan, J. I. L., & Sapuan, D. A. (2023). Shaping the future for a sustainable world: Perspectives of women leaders from Commonwealth open learning institutions. *Advancing Women in Leadership Journal*, *42*, 72-79.

Doan, T. T., Nguyen, T. H., & Tran, H. T. (2024). Women leadership and green transition: Evidence from developing economies. *Sustainability, 16*(3), 1124.

Eagly, A. H., Johannesen-Schmidt, M. C., & Van Engen, M. L. (2003). Transformational, transactional, and laissez-faire leadership styles: A meta-analysis comparing women and men. *Psychological Bulletin, 129*(4), 569–591.

Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Harvard Business School Press.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman Publishing.

Galbreath, J. (2018). Is board gender diversity linked to financial performance? The mediating mechanism of CSR. *Business & Society, 57*(5), 863–889.

Glass, C., & Cook, A. (2018). Do women leaders promote sustainability? Analyzing the effect of women's leadership on corporate social performance. *Business Strategy and the Environment, 27*(7), 1103–1114.

Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed, a silver bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice, 19*(2), 139–152.

Jalalzai, F. (2013). *Shattered, cracked, or firmly intact? Women and the executive glass ceiling worldwide*. Oxford University Press.

Kapse, M., Radović-Marković, M., Sharma, V., Mahajan, Y., & Hiremath, R. B. (2024). The influence of women's leadership on organizational alignment with sustainable development goals: A discriminant analysis approach. *JWEE*, (3/4), 230-248.

Liao, L., Luo, L., & Tang, Q. (2015). Gender diversity, board independence, environmental committee and greenhouse gas disclosure. *The British Accounting Review, 47*(4), 409–424.

Mansour, M., Al Zobi, M. T., Altawalbeh, M., Abu Alim, S., Lutfi, A., Marashdeh, Z., ... & Al Barrak, T. (2024). Female leadership and environmental innovation: do gender boards make a difference? *Discover Sustainability*, *5*(1), 331.

Mansour, M., E'leimat, D. A., & Tabash, M. I. (2025). Female leadership, gender boards and environmental innovation: Comprehensive evidence from the global energy sector. *Innovation and Green Development*, *4*(4), 100275.

Nadeem, M., Zaman, R., & Saleem, I. (2017). Boardroom gender diversity and corporate sustainability practices: Evidence from Australian securities exchange listed firms. *Journal of Cleaner Production, 149*, 874–885.

Northouse, P. G. (2022). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). Sage Publications.

O'Brien, D. Z., & Rickne, J. (2016). Gender quotas and women's political leadership. *American Political Science Review, 110*(1), 112–126.

Paustian-Underdahl, S. C., Walker, L. S., & Woehr, D. J. (2014). Gender and perceptions of leadership effectiveness: A meta-analysis of contextual moderators. *Journal of Applied Psychology, 99*(6), 1129–1145.

Pierli, G., Murmura, F., & Palazzi, F. (2022). Women and leadership: How do women leaders contribute to companies' sustainable choices? *Frontiers in Sustainability, 3*, 930116.

Post, C., & Byron, K. (2015). Women on boards and firm financial performance: A meta-analysis. *Academy of Management Journal, 58*(5), 1546–1571.

Sam, K., & Zibima, T. (2024). Inclusive environmental decision-making in a developing nation: insights from the Ogoni remediation project, Niger Delta, Nigeria. *Environmental Management*, *73*(2), 323-337.

Smith, N., Smith, V., & Verner, M. (2019). Women in top management and organizational sustainability outcomes. *Management Decision, 57*(4), 1025–1042.

Umemezia, E. (2015). Managing The Woman Resource for Sustainable Development: A Gender/Leadership Perspective. *Nigerian Academy of Management Journal*, *9*(1), 121-130.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations.

Velte, P. (2016). Women on management board and ESG performance. *Journal of Global Responsibility, 7*(1), 98–109.

Wold, H. (1982). Soft modeling: The basic design and some extensions. In K. G. Jöreskog & H. Wold (Eds.), *Systems under indirect observation: Causality, structure, prediction* (Vol. 2, pp. 1–54). North-Holland.

EXAMINING HOW ENTREPRENEURS ADAPT TO ECONOMIC CRISES AND SUSTAIN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA

EZE Benneth Uchenna, PhD
Research and Development Division,
Chartered Institute of Stockbrokers,
Ikoyi, Lagos State, Nigeria
https://orcid.org/0000-0003-2676-823X

HASSAN Banjo Ally, PhD
Department of Business Administration
Olabisi Onabanjo University Ago-Iwoye

AKANNI Kazeem Adeyinka, PhD
Department of Business Administration,
Hallmark University
ijebu-itele, Ogun State - Nigeria

Abstract

Economic crises have become an increasingly persistent feature of the Nigerian business environment, exposing small and medium-sized enterprises (SMEs) to inflation, exchange-rate volatility, high operating costs, financing constraints, supply-chain disruptions, declining consumer purchasing power and regulatory uncertainty. Because SMEs constitute a substantial component of entrepreneurial activity and employment, their ability to adapt to economic shocks is important for economic sustainability and inclusive development. This study examines how entrepreneurs adapt to economic crises and sustain SMEs in Nigeria. Specifically, the study examines the effects of financial adaptation, digitalisation, business-model innovation, market diversification and supply-chain adaptation on SME sustainability. The study adopts a quantitative survey design. A structured questionnaire based on a five-point Likert scale was administered on SME owners and managers in Nigeria. A sample size of 384 respondents was adopted. Data are analysed using descriptive statistics and multiple regression analysis through SPSS. The model indicates positive relationships between financial adaptation, digitalisation, business-model innovation, market diversification, supply-chain adaptation and SME sustainability, with an adjusted R^2 of 0.385. The study argues that SME survival during economic crises depends not merely on entrepreneurs' ability to reduce costs but on their capacity to sense environmental changes, mobilise resources, innovate, diversify markets and reconfigure operations. The study recommends improved access to affordable finance, digital infrastructure, entrepreneurship training, supply-chain support, market development and a more predictable regulatory environment.

Keywords: economic crisis, entrepreneurship, SMEs, adaptation, resilience, digitalisation, business-model innovation, sustainability

1. Introduction

Small and medium-sized enterprises occupy a central position in Nigeria's entrepreneurial and productive landscape. They operate across retailing, agriculture, manufacturing, transportation, professional services, hospitality, technology and other sectors and provide livelihoods for millions of Nigerians. Their importance, however, is accompanied by substantial vulnerability because many SMEs operate with limited financial buffers, narrow customer bases, weak bargaining power and restricted access to formal credit.

The vulnerability of Nigerian SMEs has become more evident during periods of economic instability. The COVID-19 pandemic demonstrated how quickly restrictions on movement, disruptions in supply chains and declining demand could threaten business continuity. More recently, high inflation, exchange-rate instability, increased energy costs and declining household purchasing power have created another difficult operating environment. Okuwhere and Adekunle (2026), using Nigerian macroeconomic data from 2000 to 2022, found that inflation and exchange-rate movements exerted significant negative effects on SME resilience. This finding demonstrates that the Nigerian SME crisis is not simply a temporary consequence of the COVID-19 pandemic but is connected to broader macroeconomic instability.

Access to finance remains one of the most important constraints. The International Finance Corporation reported an estimated ₦13 trillion unmet MSME credit demand in Nigeria, demonstrating the magnitude of the financing challenge facing smaller enterprises (IFC, 2022). More recent international development interventions have continued to focus on expanding finance to Nigerian MSMEs, indicating that access to appropriate financing remains a structural rather than temporary challenge.

The financing problem becomes particularly severe during economic crises. Banks and other financial institutions may become more risk-averse, while entrepreneurs may experience falling revenues and increasing working-capital requirements simultaneously. Consequently, an entrepreneur may have viable business opportunities but lack the liquidity necessary to exploit them. The challenge therefore requires entrepreneurs to develop alternative financial strategies, including working-capital management, cost restructuring, retained earnings, supplier credit, digital financial services and, where appropriate, formal credit.

Digitalisation has also emerged as an important mechanism through which SMEs respond to crises. Ashiru et al. (2023), in their study of Nigerian SMEs, found that emerging digital communication technologies helped enterprises maintain connections with employees, customers and suppliers, collaborate with business partners, diversify processes and enhance supply-chain flexibility. Similarly, Isichei and Onyemachi (2025) found that digital infrastructure, cybersecurity strategies and digital supply-chain management significantly contributed to SME resilience in Abuja.

Entrepreneurial adaptation, therefore, involves more than simply surviving a crisis. It encompasses the ability to recognise emerging threats and opportunities, reorganise resources, introduce new products and services, enter new markets, adopt technology, strengthen relationships and redesign business processes. Weaven et al. (2021) demonstrate that SMEs facing economic downturns rely on capabilities associated with sensing, seizing and reconfiguring resources. In this sense, resilience is not merely a passive ability to withstand adversity; it is an active entrepreneurial capability.

The Nigerian context provides an important setting for examining this phenomenon because entrepreneurs frequently operate under conditions of institutional constraints, resource scarcity and considerable environmental uncertainty. Ashiru et al. (2022) found that relational governance mechanisms enabled Nigerian SMEs to activate dynamic capabilities during the COVID-19 crisis. This suggests that relationships with customers, suppliers, financial institutions, employees and other stakeholders can become important strategic resources during periods of disruption.

Despite the increasing literature on SME resilience, there remains a need for integrated empirical examination of the specific adaptation strategies Nigerian entrepreneurs employ and the extent to which those strategies contribute to SME sustainability. This study therefore examines financial adaptation, digitalisation, business-model innovation, market diversification and supply-chain adaptation as entrepreneurial responses to economic crises in Nigeria.

The Nigerian SME sector is confronted by a combination of economic, financial, technological and institutional pressures. Inflation increases the cost of inputs and reduces consumers' purchasing power. Exchange-rate volatility raises the cost of imported machinery, raw materials and finished goods. Energy costs increase production and distribution expenses, while inadequate infrastructure creates additional operating costs (Eze et al., 2019a; Eze et al., 2019b; Eze et al., 2019c).

The financing environment presents another significant challenge. Many SMEs have limited access to affordable formal credit because of collateral requirements, inadequate financial records, perceived risk and the short-term nature of available loans. The International Finance Corporation (2022) estimated a very substantial unmet financing demand among Nigerian MSMEs. Limited finance becomes particularly problematic during crises because enterprises require additional working capital precisely when revenues are under pressure.

The crisis also affects supply chains. Shortages, transportation difficulties, foreign-exchange constraints and increased logistics costs can disrupt the flow of inputs and delay deliveries. SMEs with a high dependence on one supplier or one geographical market may therefore become particularly vulnerable.

At the same time, the changing environment provides opportunities for entrepreneurial adaptation. Digital platforms allow businesses to reach customers without relying exclusively on physical outlets. Entrepreneurs can diversify their products, redesign their business models, enter alternative markets and establish relationships with new suppliers. The central problem is therefore not simply that Nigerian SMEs experience crises, but that there is insufficient empirical understanding of which adaptation strategies most strongly contribute to their sustainability.

This study addresses this gap by examining the relationship between selected entrepreneurial adaptation strategies and SME sustainability in Nigeria.

Objectives of the Study

The broad objective of this study is to examine how entrepreneurs adapt to economic crises and sustain small and medium-sized enterprises in Nigeria.

The specific objectives are to:

i. examine the effect of financial adaptation on SME sustainability in Nigeria;
ii. determine the effect of digitalisation on SME sustainability;
iii. examine the effect of business-model innovation on SME sustainability;
iv. determine the effect of market diversification on SME sustainability;
v. examine the effect of supply-chain adaptation on SME sustainability; and
vi. determine the combined effect of entrepreneurial adaptation strategies on SME sustainability.

Research Questions

The study seeks to answer the following questions:

i. To what extent does financial adaptation influence SME sustainability in Nigeria?
ii. What effect does digitalisation have on SME sustainability?
iii. Does business-model innovation significantly influence SME sustainability?
iv. To what extent does market diversification affect SME sustainability?
v. What effect does supply-chain adaptation have on SME sustainability?
vi. What is the combined effect of entrepreneurial adaptation strategies on SME sustainability?

Research Hypotheses

The following null hypotheses are formulated:

H01: Financial adaptation has no significant effect on SME sustainability in Nigeria.

H02: Digitalisation has no significant effect on SME sustainability in Nigeria.

H03: Business-model innovation has no significant effect on SME sustainability in Nigeria.

H04: Market diversification has no significant effect on SME sustainability in Nigeria.

H05: Supply-chain adaptation has no significant effect on SME sustainability in Nigeria.

H06: Entrepreneurial adaptation strategies have no significant combined effect on SME sustainability in Nigeria.

2. Literature Review

Entrepreneurial Adaptation

Entrepreneurial adaptation refers to the process through which business owners identify changes in their environment and modify their resources, activities, products, markets and operating processes in response. Adaptation becomes particularly important when entrepreneurs face environmental conditions that make established business practices less effective.

Economic crises increase uncertainty and reduce the reliability of previous assumptions concerning demand, costs, finance and supply. Consequently, entrepreneurs must continually

assess their environment and make decisions concerning what to retain, what to abandon and what to develop.

Weaven et al. (2021) found that SMEs facing economic downturns rely on capabilities associated with sensing, seizing and reconfiguring. Sensing involves obtaining information about changes in the business environment; seizing involves taking advantage of identified opportunities; and reconfiguring involves changing existing resources and processes.

In Nigeria, this adaptive process is particularly important because SMEs often operate under resource constraints. Ashiru et al. (2022) found that Nigerian SMEs activated dynamic capabilities through relational governance mechanisms during the COVID-19 crisis. Business relationships therefore constitute an important part of entrepreneurial adaptation.

Economic Crisis and SME Sustainability

An economic crisis may be understood as a period characterised by substantial disruption to economic activity, financial conditions, markets, production or consumption. For SMEs, economic crises may result in reduced demand, increasing production costs, supply shortages, liquidity constraints and uncertainty.

The COVID-19 pandemic demonstrated the vulnerability of SMEs to sudden disruptions. Ojogiwa et al. (2023) found that Nigerian SMEs in Kaduna Central were adversely affected by the pandemic and emphasised the need to strengthen resilience strategies through collaboration, government support and innovation.

The current Nigerian economic environment presents a different but related form of crisis. Inflation and exchange-rate instability have increased the cost of doing business. Okuwhere and Adekunle (2026) found significant negative effects of inflation and exchange-rate movements on SME resilience in Nigeria.

SME sustainability in this study therefore refers to the capacity of an enterprise to continue operations, maintain customers, generate revenues, preserve productive capacity and adapt to changing economic conditions.

Financial Adaptation

Financial adaptation refers to changes entrepreneurs make in managing financial resources in response to economic shocks. Such measures may include reducing unnecessary expenditure, restructuring working capital, increasing cash reserves, renegotiating supplier payment terms, seeking alternative financing and improving financial planning.

Financial adaptation is particularly important in Nigeria because formal credit access remains constrained. IFC (2022c) identified an estimated ₦13 trillion unmet financing demand among Nigerian MSMEs. Dong et al. (2023) similarly identified access to finance as a longstanding obstacle to Nigerian MSME growth.

During crises, therefore, entrepreneurs may need to adopt more disciplined financial management practices. Enterprises that closely monitor cash flow, prioritise essential expenditure and diversify their financing sources may be better positioned to survive periods of declining revenue.

Digitalisation

Digitalisation involves the adoption and application of digital technologies to improve business processes, communication, marketing, transactions, customer service and supply-chain activities.

The importance of digitalisation during crises has received substantial attention. Ashiru et al. (2023) found that Nigerian SMEs used emerging digital communication technologies to strengthen connections with employees, customers and suppliers, support collaboration, diversify processes and enhance supply-chain flexibility.

Digital platforms can also reduce dependence on physical outlets. Entrepreneurs can use social media, mobile payments, e-commerce platforms and messaging applications to maintain contact with customers even when conventional business channels are disrupted.

Isichei and Onyemachi (2025) found that digital infrastructure and digital supply-chain management significantly enhanced SME resilience in Abuja. These findings suggest that digitalisation should be viewed not merely as a marketing tool but as an organisational capability.

Business-Model Innovation

Business-model innovation occurs when an enterprise changes how it creates, delivers or captures value. During economic crises, established business models may become financially unsustainable. Entrepreneurs may therefore introduce new products, modify pricing, change distribution channels, provide services digitally or target new customer groups.

Khurana et al. (2022) demonstrated that SMEs facing crisis conditions could use digital technologies to transform their business models and develop resilience. Their study conceptualised resilience as an emerging higher-order capability resulting from sensing, seizing and transforming.

Business-model innovation is particularly important when consumer behaviour changes. Entrepreneurs that continue to depend exclusively on previous patterns of demand may experience prolonged decline, whereas those that redesign their value proposition may identify new sources of revenue.

Market Diversification

Market diversification involves expanding the customer base or entering new geographical, demographic or industry markets. An enterprise that relies excessively on one customer segment may become vulnerable when that segment experiences an economic shock.

Entrepreneurs can reduce this exposure by serving multiple customer categories, entering online markets, expanding geographically or developing products for new segments. Diversification can therefore reduce concentration risk and create alternative sources of revenue.

However, diversification also involves costs and risks. SMEs must therefore balance the benefits of diversification against their limited managerial and financial resources.

Supply-Chain Adaptation

Supply-chain adaptation involves modifying procurement, inventory, logistics, supplier relationships and distribution processes to respond to disruptions.

The International Finance Corporation (2022) identified supply-chain finance as an important opportunity for improving access to finance among Nigerian MSMEs. The organisation estimated a potential Nigerian supply-chain finance market of approximately ₦2.7 trillion.

Ashiru et al. (2023) found that digital communication technologies helped Nigerian SMEs enhance supply-chain flexibility during COVID-19. This demonstrates that supply-chain adaptation can involve both operational and technological responses.

Entrepreneurs may also diversify suppliers, increase local sourcing, maintain strategic inventories, negotiate flexible payment arrangements and develop alternative distribution channels.

Underpinning Theories

Dynamic Capabilities Perspective

The dynamic capabilities perspective provides the principal theoretical foundation for this study. Recent research continues to demonstrate its relevance to understanding SME resilience during periods of disruption.

Weaven et al. (2021) identified sensing, seizing and reconfiguring as important capabilities through which SMEs respond to economic downturns. Khurana et al. (2022) similarly found that SMEs can use digital technologies to develop resilience through the interaction of sensing, seizing and transforming capabilities.

The theory is particularly appropriate because the study focuses on adaptation rather than static resource ownership. Financial resources may help an enterprise survive, but the ability to continually reorganise those resources in response to environmental change is equally important.

Resource-Based Perspective

The resource-based perspective emphasises the importance of resources and capabilities in generating sustainable organisational outcomes. Recent research reviewed by Mohammed et al. (2024) indicates that resource-based explanations remain among the major theoretical approaches used to understand SME survival and resilience during crises.

In the Nigerian context, resources may include financial capital, human capital, technological capability, customer relationships, supplier networks, entrepreneurial knowledge and organisational reputation. However, the value of these resources depends partly on the entrepreneur's ability to deploy and reconfigure them effectively.

The two theoretical perspectives complement one another. The resource-based perspective explains the importance of resources, while the dynamic capabilities perspective explains how entrepreneurs adapt and reconfigure those resources under changing conditions.

3. Methodology

The study adopts a quantitative research design using a cross-sectional survey. This approach is appropriate because the study seeks to obtain measurable perceptions from entrepreneurs concerning the adaptation strategies they employ during economic crises. The study focuses on owners or managers of the 73,082 SMEs operating in Nigeria. Using Raosoft sample size determination formula, a sample size of 384 respondents was obtained. Therefore, a sample size of 384 owners or managers of SMEs across Nigeria were used for the study.

A stratified sampling approach was used. The SME population was first stratified according to geographical zone and sector, after which respondents were selected from the identified strata. A structured questionnaire was used. Responses were measured on a five-point Likert scale ranging from:

1 = Strongly Disagree
2 = Disagree
3 = Undecided
4 = Agree
5 = Strongly Agree.

The questionnaire contained sections covering demographic characteristics, financial adaptation, digitalisation, business-model innovation, market diversification, supply-chain adaptation and SME sustainability.

Model Specification

The functional relationship is specified as:

SMES = f(FA, DIG, BMI, MD, SCA)

The regression model is expressed as:

$$\mathbf{SMES = \beta_0 + \beta_1 FA + \beta_2 DIG + \beta_3 BMI + \beta_4 MD + \beta_5 SCA + \varepsilon}$$

Where:

SMES = SME Sustainability
FA = Financial Adaptation
DIG = Digitalisation
BMI = Business-Model Innovation
MD = Market Diversification
SCA = Supply-Chain Adaptation
β_0 = Constant
β_1–β_5 = Regression coefficients
ε = Error term.

Method of Data Analysis

Descriptive statistics, including frequencies, percentages, means and standard deviations, was used to summarise the data. Multiple regression analysis was performed using SPSS to determine the individual and combined effects of the independent variables on SME sustainability.

The hypotheses was tested at a 5% significance level. A hypothesis is rejected where the probability value is less than 0.05.

4. Findings and Discussion

Demographic Characteristics of Respondents

Table 1

Demographic Distribution of Respondents (N = 384)

Variable	Category	Frequency	Percentage
Gender	Male	218	56.8
	Female	166	43.2
Age	18–30 years	72	18.8
	31–40 years	126	32.8
	41–50 years	109	28.4
	Above 50 years	77	20.1
Education	SSCE	48	12.5
	OND/NCE	76	19.8
	HND/Bachelor's	192	50.0
	Master's/MBA and above	68	17.7
Business age	Below 5 years	92	24.0
	5–10 years	126	32.8
	11–15 years	84	21.9
	Above 15 years	82	21.4
Total		**384**	**100.0**

The distribution indicates that the respondents are sufficiently heterogeneous in terms of age, educational attainment and business experience. Entrepreneurs with between five and ten years of business experience constitute the largest category. The educational profile also suggests that a substantial proportion of respondents possess post-secondary qualifications, potentially enhancing their capacity to understand and implement business adaptation strategies.

Descriptive Statistics

Table 2

Descriptive Statistics of Study Variables

Variable	N	Mean	Standard Deviation
Financial Adaptation	384	3.91	0.71
Digitalisation	384	3.68	0.82
Business-Model Innovation	384	3.76	0.75

Variable	N	Mean	Standard Deviation
Market Diversification	384	3.59	0.84
Supply-Chain Adaptation	384	3.83	0.73
SME Sustainability	384	3.74	0.70

The descriptive results show that all the variables have mean scores above the midpoint of 3.00. Financial adaptation records the highest mean score of 3.91, followed by supply-chain adaptation with 3.83 and business-model innovation with 3.76. This pattern suggests that entrepreneurs may consider financial restructuring, supply-chain flexibility and innovation particularly important during economic crises.

Multiple Regression Analysis

Table 3

Multiple Regression Results: Entrepreneurial Adaptation Strategies and SME Sustainability

Variable	B	t-value	Sig.
Constant	0.781	4.126	.000
Financial Adaptation	0.286	5.874	.000
Digitalisation	0.173	3.921	.000
Business-Model Innovation	0.219	4.687	.000
Market Diversification	0.118	2.731	.007
Supply-Chain Adaptation	0.194	4.103	.000

Model statistics:
F = 48.672
Sig. = .000
Adjusted R^2 = .385
N = 384

The regression results indicate that the five adaptation variables jointly explain approximately 38.5% of the variation in SME sustainability. The model is statistically significant because the F-statistic of 48.672 has a probability value below 0.05.

The regression equation is:

SMES = 0.781 + 0.286FA + 0.173DIG + 0.219BMI + 0.118MD + 0.194SCA

The coefficient of financial adaptation is 0.286, indicating that a one-unit increase in financial adaptation is associated with an estimated 0.286-unit increase in SME sustainability, holding other variables constant. The coefficient is statistically significant at the 5% level.

Digitalisation has a coefficient of 0.173 and a significance probability of .000. This indicates a positive and statistically significant relationship between digitalisation and SME sustainability.

Business-model innovation records a coefficient of 0.219 with a probability value of .000. The result indicates that innovation in products, processes, distribution and value creation is positively associated with sustainability.

Market diversification has a coefficient of 0.118 and a probability value of .007. Although its coefficient is smaller than those of financial adaptation and business-model innovation, the relationship remains statistically significant.

Supply-chain adaptation has a coefficient of 0.194 and a probability value of .000, indicating a positive and statistically significant relationship with SME sustainability.

Test of Hypotheses

Table 4

Hypothesis Testing

Hypothesis	Decision	Basis
H01: Financial adaptation has no significant effect on SME sustainability.	Reject H01	$p = .000 < .05$
H02: Digitalisation has no significant effect on SME sustainability.	Reject H02	$p = .000 < .05$
H03: Business-model innovation has no significant effect on SME sustainability.	Reject H03	$p = .000 < .05$
H04: Market diversification has no significant effect on SME sustainability.	Reject H04	$p = .007 < .05$
H05: Supply-chain adaptation has no significant effect on SME sustainability.	Reject H05	$p = .000 < .05$
H06: Entrepreneurial adaptation strategies have no significant combined effect on SME sustainability.	Reject H06	$F = 48.672, p < .05$

Discussion of Findings

The first finding indicates that financial adaptation has a significant positive effect on SME sustainability. This finding is theoretically reasonable because economic crises frequently create liquidity problems. Entrepreneurs who monitor cash flows, control costs, restructure working capital and diversify financing sources may be better able to maintain operations. The finding is

consistent with the continuing concern regarding access to finance among Nigerian MSMEs identified by IFC (2022c) and Dong et al. (2023).

The result also has important practical implications. Financial adaptation does not necessarily mean borrowing more money. In some circumstances, increased borrowing during an economic crisis can increase financial vulnerability. Effective financial adaptation may instead involve improving cash-flow forecasting, reducing non-essential costs, negotiating supplier terms, strengthening financial records and matching the maturity of financing with the duration of business investments.

The second finding indicates a significant positive relationship between digitalisation and SME sustainability. This is consistent with Ashiru et al. (2023), who found that emerging digital communication technologies supported Nigerian SMEs by improving relationships, collaboration, process diversification and supply-chain flexibility. It is also consistent with Isichei and Onyemachi (2025), whose study of SMEs in Abuja found significant relationships between digital transformation strategies and resilience.

Digitalisation therefore provides entrepreneurs with mechanisms for continuing business activities despite disruptions. Online marketing, electronic payments, social media, digital accounting, virtual communication and online customer service can reduce dependence on traditional physical channels.

The third finding indicates that business-model innovation significantly contributes to SME sustainability. During crises, entrepreneurs may be required to redesign products, pricing, distribution channels and customer relationships. Khurana et al. (2022) demonstrated that SMEs can develop resilience by combining digital transformation with changes in business models and organisational processes.

The fourth finding indicates that market diversification has a significant positive effect on sustainability. Dependence on one customer segment, geographical market or product line creates concentration risk. Diversification provides alternative revenue sources and can reduce the impact of a downturn affecting a particular market.

The fifth finding indicates that supply-chain adaptation significantly contributes to SME sustainability. This is consistent with Ashiru et al. (2023), who found that digital communication technologies enhanced supply-chain flexibility among Nigerian SMEs. It is also consistent with the International Finance Corporation's (2022) assessment that supply-chain finance could play an important role in improving the financing environment for Nigerian MSMEs.

Finally, the overall regression model indicates that entrepreneurial adaptation strategies jointly contribute to SME sustainability. The adjusted R^2 of 0.385 suggests that the five strategies explain a meaningful proportion of variation in SME sustainability, although other factors not included in the model also contribute.

The result supports the broader argument that SME resilience is multidimensional. Ojogiwa et al. (2023) observed that Nigerian SMEs experienced significant challenges during COVID-19 and called for stronger resilience strategies involving collaboration, government and innovation. Similarly, recent research on Nigerian SMEs has linked dynamic capabilities to organisational resilience (Akpan et al., 2022).

Discussion in Relation to the Theoretical Framework

The findings are consistent with the dynamic capabilities perspective. Financial adaptation, digitalisation, innovation, diversification and supply-chain adaptation all represent mechanisms through which entrepreneurs sense changes, seize opportunities and reconfigure organisational resources.

Financial adaptation reflects the ability to reconfigure financial resources. Digitalisation represents the development and deployment of technological capabilities. Business-model innovation reflects transformation of existing organisational processes. Market diversification represents the ability to seize opportunities in new markets, while supply-chain adaptation reflects reconfiguration of relationships and operational resources.

The findings are also consistent with the resource-based perspective because successful adaptation depends on the availability and effective deployment of financial, technological, human, relational and organisational resources.

The Nigerian evidence from Ashiru et al. (2022) is particularly relevant because it shows that relationships can serve as mechanisms through which SMEs activate dynamic capabilities during crises. Thus, SME resilience should not be regarded exclusively as an internal organisational phenomenon. It also depends on external relationships with customers, suppliers, financial institutions, government agencies and other stakeholders.

5. Conclusion

This study examined how entrepreneurs adapt to economic crises and sustain SMEs in Nigeria. The study focused on five principal adaptation strategies: financial adaptation, digitalisation, business-model innovation, market diversification and supply-chain adaptation.

The literature indicates that Nigerian SMEs operate in an environment characterised by significant macroeconomic and structural challenges. Inflation and exchange-rate volatility can undermine resilience, while limited access to finance constrains the capacity of entrepreneurs to invest, expand and respond to shocks.

At the same time, Nigerian entrepreneurs have demonstrated considerable capacity for adaptation. Evidence from the COVID-19 period shows that SMEs adopted digital communication technologies, diversified processes, strengthened relationships and increased supply-chain flexibility. Recent research also demonstrates the relevance of digital transformation and dynamic capabilities to SME resilience. The SPSS results presented in this paper indicate positive and statistically significant relationships between all five adaptation strategies and SME sustainability.

The central conclusion is that SME sustainability during economic crises depends on the entrepreneur's ability to continuously adapt. Survival is therefore not simply a function of possessing resources; it depends on the capacity to mobilise, combine, transform and redeploy resources in response to changing environmental conditions.

Recommendations

First, financial institutions and development-finance institutions should expand affordable and appropriately structured financing for SMEs. Financing products should include longer repayment periods, working-capital facilities and partial credit guarantees that reduce excessive collateral requirements.

Second, entrepreneurs should strengthen financial management capabilities. SMEs should maintain proper accounting records, undertake regular cash-flow forecasting, distinguish essential from discretionary expenditure and develop contingency reserves.

Third, digital transformation should be treated as a strategic business capability rather than merely a marketing activity. SMEs should invest progressively in digital payments, social-media marketing, digital accounting, inventory management, customer relationship management and online sales platforms.

Fourth, entrepreneurship development programmes should place greater emphasis on crisis management, business-model innovation, financial management, digital skills and strategic decision-making.

Fifth, SMEs should diversify their supplier base and, where economically feasible, strengthen relationships with local suppliers. Local sourcing can reduce exposure to exchange-rate volatility and international supply disruptions.

Sixth, entrepreneurs should develop alternative markets and customer segments. Digital platforms provide opportunities for SMEs to expand beyond their immediate geographical markets.

Seventh, government should improve the macroeconomic and institutional environment within which SMEs operate. Policies aimed at controlling inflation, improving infrastructure, strengthening electricity supply, reducing unnecessary regulatory burdens and improving access to finance can increase the capacity of SMEs to survive economic shocks.

Finally, stronger collaboration should be established among government, financial institutions, business associations, development institutions, universities and entrepreneurs. SME resilience is a collective economic concern and cannot be addressed solely at the level of individual entrepreneurs.

Suggestions for Further Studies

Future research could examine whether entrepreneurial orientation, financial literacy, digital capability, social capital and government support moderate the relationship between economic crises and SME resilience.

Longitudinal research would be particularly valuable because resilience is a process rather than a single event. Following SMEs before, during and after an economic shock could provide stronger evidence concerning the strategies that genuinely improve long-term survival.

References

Akpan, E. E., Johnny, E., & Sylva, W. (2022). Dynamic capabilities and organizational resilience of manufacturing firms in Nigeria. *Vision: The Journal of Business Perspective, 26*(1), 48–64. https://doi.org/10.1177/0972262920984545

Ashiru, F., Adegbite, E., Nakpodia, F., & Koporcic, N. (2022). Relational governance mechanisms as enablers of dynamic capabilities in Nigerian SMEs during the COVID-19 crisis. *Industrial Marketing Management, 105*, 18–32. https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2022.05.011

Ashiru, F., Nakpodia, F., & You, J. J. (2023). Adapting emerging digital communication technologies for resilience: Evidence from Nigerian SMEs. *Annals of Operations Research, 327*, 795–823. https://doi.org/10.1007/s10479-022-05049-9

Dong, S., Popovic, A., Wong, M., & Fuchs, M. (2023, December 5). *Tackling access to finance for micro, small, and medium enterprises in Nigeria: The Development Bank of Nigeria—A successful venture into uncharted waters*. World Bank. https://blogs.worldbank.org/en/africacan/tackling-access-finance-micro-small-and-medium-enterprises-nigeria-development-bank

Eze, B.U., Oladimeji, M.S., & Fayose, J. (2019). Entrepreneurial orientation and micro, small and medium enterprises (MSMEs) performance in Abia State, Nigeria. *Covenant Journal of Entrepreneurship, 3(1), 19-35 https://journals.covenantuniversity.edu.ng/index.php/cjoese/article/view/1294*

Eze, B.U., Adelekan, A.S., Agboola, O., & Azeez, A. (2019). Effect of intrapreneurship on the innovative performance of small and medium enterprises in Lagos, Nigeria. *Hallmark University Journal of Management and Social Sciences, 1*(1), 99-105.

Eze, B.U., Ojo, O., Adedeji, A.A., & Nwaba, K.E. (2019). Business environment and small and medium enterprises survival in Oyo State, Nigeria. *LASU Journal of Business Review, 5(1).*

International Finance Corporation. (2022a). *Market bite Nigeria: Innovation offers key to the broader MSME finance market*. IFC. https://www.ifc.org/en/insights-reports/2022/market-bite-nigeria-innovation-offers-key-to-the-broader-msme-finance-market

International Finance Corporation. (2022b). *Supply chain finance market assessment: Nigeria*. IFC. https://www.ifc.org/en/insights-reports/2022/supply-chain-finance-market-assessment-nigeria

International Finance Corporation (2022c). *Market bite Nigeria: Innovation offers key to the broader MSME finance market*. International Finance Corporation, IFC. https://www.ifc.org/en/insights-reports/2022/market-bite-nigeria-innovation-offers-key-to-the-broader-msme-finance-market

Isichei, E. E., & Onyemachi, I. J. (2025). Digital transformation strategies and resilience of SMEs in FCT-Abuja, Nigeria. *Abuja Journal of Business and Management, 3*(1), 271–282. https://doi.org/10.70118/ajbam-01-2025-103

Khurana, I., Dutta, D. K., & Singh Ghura, A. (2022). SMEs and digital transformation during a crisis: The emergence of resilience as a second-order dynamic capability in an entrepreneurial ecosystem. *Journal of Business Research, 150*, 623–641. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.06.048

Mohamed Senin, S., Juhdi, N. H., Che Omar, A. R., & Hashim, N. A. (2024). Small and medium enterprises survival during the global crises: a systematic review of theoretical perspectives of building resilience in the time of crisis. *Cogent Business & Management*, *11*(1), 2395428.

Okuwhere, M. P., & Adekunle, S. A. (2026). Macroeconomic variables and small and medium-sized enterprises (SMEs) resilience in Nigeria. *Nigerian Academy of Management Journal, 20*(1), 104–113.

Ojogiwa, O. T., Qwabe, B. R., & Osasona, K. K. (2023). Assessing SMEs' resilience strategies amid the COVID-19 pandemic in Kaduna Central, Nigeria. *African Journal of Development Studies, 13*(4), 183–203. https://doi.org/10.31920/2634-3649/2023/v13n4a9

Weaven, S., Quach, S., Thaichon, P., Frazer, L., Billot, K., & Grace, D. (2021). Surviving an economic downturn: Dynamic capabilities of SMEs. *Journal of Business Research, 128*, 109–123. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.02.009

World Bank. (2025). *Global Findex Database 2025: Connectivity and financial inclusion in the digital economy*. World Bank. https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex

World Bank. (2025, December 19). *World Bank approves $500 million to expand finance for small businesses in Nigeria*. World Bank. https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/12/22/world-bank-approves-500-million-to-expand-finance-for-small-businesses-in-nigeria

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ENTREPRENEURIAL RESILIENCE IN NIGERIA

Aramide A. KUFORIJI, PhD
Department of Employment Relations & Human Resource Management,
Olabisi Onabanjo University, Nigeria
https://orcid.org/0000-0002-3294-2452

Muideen Olawale AREMU, PhD
Department of Business Administration College of Management and Social Sciences
Fountain University Osogbo, Osun State, Nigeria
https://orcid.org/0000-0002-5756-2376

Peter Akong OBETEN
Department of Business Administration and Management,
Yaba college of Technology,
Lagos, Nigeria

Abstract

Entrepreneurial activity in Nigeria takes place within a business environment characterised by economic volatility, resource constraints, infrastructural deficiencies, intense competition, institutional uncertainty and changing consumer preferences. These conditions make entrepreneurial resilience increasingly important for business survival, adaptation and continuity. Although existing research has established the importance of strategic, relational and organisational capabilities in building resilience, comparatively less attention has been devoted to the emotional capabilities of the entrepreneur as a potential antecedent of resilience. This study examines the relationship between emotional intelligence and entrepreneurial resilience in Nigeria. Specifically, the study investigates whether self-awareness, self-regulation and interpersonal/emotional competence influence entrepreneurs' ability to withstand, adapt to and recover from business adversity. A quantitative cross-sectional research design was employed, using a structured questionnaire administered to owners/ managers of 397 small and medium-sized enterprises in Nigeria. Multiple regression analysis was employed in testing the hypothesised relationships. The findings reinforce the broader argument that entrepreneurial resilience is not determined exclusively by financial resources, managerial skills or market conditions. The entrepreneur's capacity to understand, regulate and appropriately express emotions can also influence how setbacks are interpreted and how effectively entrepreneurs adapt to changing circumstances. Emotional intelligence should therefore be regarded as a potentially important component of entrepreneurial capability in Nigeria. The study therefore contributes to the emerging literature by bringing these two streams together within the Nigerian entrepreneurial context. The paper provides implications for entrepreneurship education, SME development programmes, incubators, financial institutions and policymakers.

Keywords: emotional intelligence, entrepreneurial resilience, self-awareness, self-regulation, interpersonal competence, entrepreneurship, SMEs, Nigeria

1. INTRODUCTION

Entrepreneurship is an important mechanism for economic development because entrepreneurs create businesses, mobilise resources, introduce innovations and generate employment. Its importance is particularly pronounced in developing economies where small and medium-sized enterprises provide substantial economic and social functions. However, entrepreneurial activity in developing economies is frequently undertaken under conditions of uncertainty and resource scarcity.

Nigeria provides a particularly important setting for examining entrepreneurial resilience. Nigerian entrepreneurs operate in an environment in which economic disturbances can affect input costs, purchasing power, financing conditions, supply chains and business continuity. Recent Nigerian research has consequently focused increasing attention on resilience, adaptive capacity and the strategic responses of SMEs to environmental turbulence (Adenekan et al., 2019; Akpan et al., 2022; Ashiru et al., 2022; Okoli et al., 2025; Onwe, 2026).

Entrepreneurial resilience refers broadly to the capacity to withstand adversity, adapt to changing circumstances, recover from setbacks and continue entrepreneurial activity. Importantly, resilience should not be interpreted simply as passive survival. Contemporary entrepreneurship research increasingly conceptualises resilience as an active process involving adaptation, resource reconfiguration, learning and continued functioning under adverse circumstances.

The psychological characteristics of entrepreneurs may be important in this process. Entrepreneurship involves uncertainty, risk, failure, interpersonal conflict, financial pressure and frequent changes in expectations. These experiences generate emotional demands that entrepreneurs must manage while simultaneously making consequential business decisions.

Emotional intelligence (EI) is therefore potentially relevant to entrepreneurial resilience. Emotional intelligence concerns individuals' ability to recognise, understand and regulate emotional information and to use such information constructively in social interactions. In an entrepreneurial context, these capabilities may influence how business owners interpret adverse events, regulate their reactions and maintain relationships with employees, customers, suppliers, investors and other stakeholders.

The importance of EI to entrepreneurship is supported by recent empirical research. Allen et al. (2021), in a meta-analysis involving 65,826 observations, found that emotional intelligence was significantly related to entrepreneurial success. The authors argued that entrepreneurship constitutes a particularly demanding emotional and social environment in which EI can be consequential.

Pathak and Goltz (2021) further conceptualised EI as an emotional competency that can influence entrepreneurs' coping with stressful circumstances. Their model suggests that emotional intelligence may facilitate acceptance of stressful situations, optimism concerning problem resolution and the selection of appropriate coping responses.

More recent research has strengthened the connection between emotional capabilities and entrepreneurial resilience. Zettel (2025), for example, demonstrated that entrepreneurial resilience is closely associated with the management of affective fluctuations during the entrepreneurial journey. Schmodde and Wehner (2024) similarly argued that emotion management, emotional intelligence and emotion-focused coping should be considered important components of entrepreneurship research.

Despite these developments, the relationship between emotional intelligence and entrepreneurial resilience remains insufficiently investigated in Nigeria. Nigerian research has examined emotional intelligence in relation to entrepreneurial intention and has investigated resilience in relation to dynamic capabilities, strategic management and other organisational factors, but the direct intersection of EI and entrepreneurial resilience remains underdeveloped.

This study addresses that gap by proposing and empirically testing a model in which three dimensions of emotional intelligence; self-awareness, self-regulation and interpersonal/emotional competence, are examined as predictors of entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs.

Statement of the Problem

Nigerian entrepreneurs operate within an environment in which economic and institutional shocks can threaten business continuity. Inflationary pressures, exchange-rate instability, financing constraints, infrastructure deficiencies and changes in consumer demand can place significant pressure on entrepreneurial ventures.

Recent empirical research demonstrates the importance of resilience in this environment. Akpan et al. (2022), for example, examined Nigerian manufacturing firms and found that sensing and reconfiguration capabilities were positively associated with organisational resilience. Their findings demonstrate that firms require the ability to detect environmental changes and reconfigure resources when confronted with uncertainty.

Similarly, Ashiru et al. (2022), using interviews with 42 Nigerian B2B SME owners, demonstrated that relational governance mechanisms enabled SMEs to activate dynamic capabilities during the COVID-19 crisis. This suggests that relationships and the ability to manage them are important elements of entrepreneurial adaptation.

More recent Nigerian research has further emphasised resilience. Okoli et al. (2025), studying 219 micro- and small-service enterprises in Nigeria, found adaptive capacity to be an important contributor to organisational resilience. Onwe (2026), using data from 413 entrepreneurs in Abuja, found that market acuity was related to resilience among nascent entrepreneurial ventures through entrepreneurial hustle.

However, these studies primarily emphasise organisational, strategic, relational and market capabilities. The psychological and emotional processes through which entrepreneurs maintain adaptive behaviour have received less attention.

This represents an important research problem. Entrepreneurs do not respond to crises solely through organisational routines. They also experience fear, anxiety, frustration, disappointment, uncertainty and pressure. How these emotions are perceived and regulated may affect the quality and persistence of entrepreneurial responses.

The issue is therefore not simply whether Nigerian entrepreneurs possess financial or organisational resources. It is also whether they possess the emotional capabilities necessary to use available resources effectively under pressure.

Nwibe and Ogbuanya (2024) provided evidence from Nigeria that emotional intelligence is relevant to entrepreneurial behaviour. Their study of 192 university students found relationships between emotional intelligence and entrepreneurial intention through self-efficacy mechanisms. However, entrepreneurial intention is conceptually different from entrepreneurial resilience. Intention concerns the desire or propensity to engage in entrepreneurship, whereas resilience concerns the capacity to continue adapting after adversity.

Consequently, an empirical investigation of emotional intelligence and entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs is warranted.

Objectives of the Study

The general objective of this study is to examine the effect of emotional intelligence on entrepreneurial resilience in Nigeria.

The specific objectives are to:

i. examine the effect of self-awareness on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs;
ii. determine the effect of self-regulation on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs;
iii. examine the effect of interpersonal/emotional competence on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs; and
iv. determine the joint effect of emotional intelligence dimensions on entrepreneurial resilience.

2. LITERATURE REVIEW

Emotional Intelligence

Emotional intelligence has become an important construct in entrepreneurship research because entrepreneurial activity is inherently social and emotional. Entrepreneurs must evaluate opportunities, manage uncertainty, negotiate with stakeholders and respond to setbacks while maintaining sufficient motivation to continue (Eze et al., 2019).

Recent entrepreneurship research has moved beyond treating emotions as incidental aspects of entrepreneurial behaviour. Schmodde and Wehner (2024) reviewed research on emotional

intelligence, emotion regulation and emotion-focused coping and argued for an integrated concept of emotion management in entrepreneurship.

Similarly, Allen et al. (2021) demonstrated through meta-analysis that emotional intelligence has significant relevance for entrepreneurial success. Their analysis is particularly important because it synthesised a large body of evidence rather than relying on an individual sample.

Emotional intelligence is operationalised in the present study through three dimensions: self-awareness; self-regulation; and interpersonal/emotional competence. These dimensions reflect the entrepreneur's capacity to understand personal emotional states, manage emotional reactions and interact effectively with others.

Self-Awareness and Entrepreneurial Resilience

Self-awareness refers to an individual's ability to recognise and understand personal emotions, strengths, weaknesses, motivations and behavioural tendencies.

Entrepreneurial decisions are often made under conditions in which emotions and cognition interact. Entrepreneurs may experience anxiety when sales decline, frustration when suppliers fail to deliver, fear when financing becomes uncertain and disappointment following business failure.

An entrepreneur who recognises these emotional responses may be better positioned to distinguish emotional reactions from objective information. Self-awareness may consequently encourage more reflective decision-making.

The relationship is theoretically consistent with Pathak and Goltz's (2021) model, which conceptualises emotional intelligence as an antecedent to entrepreneurial coping. If entrepreneurs can recognise and understand their emotional states, they may be better positioned to accept stressful circumstances and determine appropriate coping responses.

Zettel (2025) further demonstrated the relevance of affective dynamics to entrepreneurial resilience, showing that resilient entrepreneurs experience smaller fluctuations in affect during the entrepreneurial process.

Based on this reasoning, the study proposes:

H1: Self-awareness has a significant positive effect on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs.

Self-Regulation and Entrepreneurial Resilience

Self-regulation concerns the capacity to manage emotional reactions, impulses and behavioural responses.

Entrepreneurship frequently involves emotionally demanding situations. An entrepreneur may need to respond to financial losses, employee disputes, customer complaints, regulatory uncertainty or business failure. The ability to regulate emotional responses can influence whether the entrepreneur reacts impulsively or engages in deliberate problem-solving.

De Cock et al. (2020) examined emotion regulation and venture survival among 183 technology ventures. Their findings demonstrate that emotion-regulation strategies are relevant to venture survival, although the effects depend on the type of regulation and venture performance.

This finding is particularly important because it cautions against assuming that all forms of emotional regulation are automatically beneficial. Emotional intelligence should involve constructive management of emotions rather than simply suppressing them.

Pathak and Goltz (2021) similarly argue that emotional intelligence can facilitate entrepreneurial coping by influencing acceptance, optimism and the selection of coping strategies.

In the Nigerian context, where entrepreneurs may face prolonged uncertainty and resource constraints, self-regulation may therefore represent an important individual-level capability.

The second hypothesis is consequently stated as:

H2: Self-regulation has a significant positive effect on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs.

Interpersonal/Emotional Competence and Entrepreneurial Resilience

Interpersonal/emotional competence concerns an entrepreneur's ability to recognise and appropriately respond to the emotions of other people and to maintain constructive interpersonal relationships.

Entrepreneurs rarely operate in isolation. Their ability to sustain relationships with employees, customers, suppliers, financial institutions, investors, regulators and business partners can influence access to information, resources and support.

This proposition is particularly relevant to Nigeria. Ashiru et al. (2022) found that relational governance mechanisms enabled Nigerian SMEs to activate dynamic capabilities during the COVID-19 crisis. Their findings suggest that business relationships can serve as mechanisms through which firms mobilise resources and respond to crisis conditions.

Emotional competence may contribute to this process because effective relationships require empathy, communication, conflict management and sensitivity to the interests of other stakeholders.

Recent research on entrepreneurial teams also provides evidence that emotional intelligence can contribute to resilience through emotion-regulation routines, team climate and constructive conflict management.

Interpersonal/emotional competence is therefore expected to contribute positively to entrepreneurial resilience.

H3: Interpersonal/emotional competence has a significant positive effect on entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs.

Entrepreneurial Resilience

Entrepreneurial resilience is the capacity of entrepreneurs and entrepreneurial ventures to maintain functioning, adapt to adversity, recover from setbacks and continue pursuing viable opportunities.

The construct is multidimensional. It may involve:

- persistence;
- adaptability;
- recovery following setbacks;
- resource reconfiguration;
- opportunity recognition;
- learning from failure;
- continuity of operations; and
- strategic flexibility.

Okoli et al. (2025) demonstrate the importance of adaptive capacity within the Nigerian SME environment. Their study of micro- and small-service enterprises found adaptive capacity to be the strongest contributor among the resilience indicators examined.

Similarly, Onwe (2026) found that market acuity and entrepreneurial hustle were associated with resilience among nascent entrepreneurial ventures in Abuja.

Akpan et al. (2022) also demonstrated that sensing and reconfiguration capabilities were positively related to organisational resilience among Nigerian manufacturing firms.

These findings suggest that resilience involves active adaptation rather than simply enduring adversity.

Theoretical Framework

Dynamic Capabilities Theory

The study is primarily anchored on the dynamic capabilities perspective. Dynamic capabilities concern the capacity to sense changes, seize opportunities and reconfigure resources in response to changing environments. Although dynamic capabilities are frequently examined at the organisational level, the entrepreneur is especially important in SMEs because the owner or founder often performs strategic, operational and relational functions simultaneously. Emotional

intelligence can therefore be interpreted as a micro-level capability that supports entrepreneurial adaptation.

Self-awareness and sensing

Self-awareness may facilitate environmental sensing because entrepreneurs who understand their own emotional responses may be less likely to confuse fear, optimism or frustration with objective environmental signals.

Self-regulation and seizing

Self-regulation may support opportunity exploitation by helping entrepreneurs remain sufficiently composed to evaluate alternatives and make decisions under pressure.

Interpersonal competence and reconfiguration

Interpersonal/emotional competence may facilitate resource reconfiguration by enabling entrepreneurs to communicate changes, negotiate with stakeholders, resolve conflicts and mobilise support.

This interpretation is consistent with evidence from Nigerian SMEs showing that relational governance can serve as an enabler of dynamic capabilities during crisis conditions (Ashiru et al., 2022). It is also consistent with Nigerian evidence that sensing and reconfiguration capabilities are associated with organisational resilience (Akpan et al., 2022).

Empirical Review

Emotional Intelligence and Entrepreneurship

Allen et al. (2021) provide one of the strongest recent empirical foundations for the relationship between emotional intelligence and entrepreneurship. Their meta-analysis of 65,826 observations found that both general mental ability and emotional intelligence were relevant to entrepreneurial success, with EI demonstrating a particularly substantial relationship in entrepreneurial contexts.

The finding is important because entrepreneurship involves distinctive social and emotional demands. Entrepreneurs must persuade stakeholders, tolerate uncertainty, manage failure and maintain motivation.

Nwibe and Ogbuanya (2024) provide Nigerian evidence. Their study of 192 university students from four federal universities in south-eastern Nigeria examined emotional intelligence and entrepreneurial intention using covariance-based structural equation modelling. Their findings establish the relevance of emotional competencies to entrepreneurial behaviour in the Nigerian setting.

However, the study focused on entrepreneurial intention rather than resilience. The present research therefore extends the Nigerian literature from entrepreneurial entry to entrepreneurial persistence and adaptation.

Emotional Intelligence and Entrepreneurial Coping

Pathak and Goltz (2021) developed an emotional-intelligence model of entrepreneurial coping. Their conceptualisation suggests that EI influences how entrepreneurs perceive stressful events, whether they accept stressful circumstances and whether they approach those circumstances with optimism.

The study is important for the present research because coping is conceptually related to resilience. Entrepreneurs experiencing adversity must not only recognise the problem but also determine an appropriate response.

Schmodde and Wehner (2024) subsequently integrated emotional intelligence, emotion regulation and emotion-focused coping into a broader emotion-management framework for entrepreneurship. Their review highlights the fragmented nature of previous research and calls for greater integration of these constructs.

Emotion Regulation and Venture Survival

De Cock et al. (2020) provide empirical evidence linking emotional regulation to venture survival. Using a sample of 183 technology ventures, they examined cognitive reappraisal and expressive suppression.

Their findings indicate that the relationship between emotion regulation and venture survival is complex. Both forms of regulation were generally associated with lower survival likelihood, although the effects varied according to venture performance.

This finding is theoretically important for the present study because it indicates that emotional intelligence should not be conceptualised simply as “controlling emotions.” Effective emotional management may depend on the type, timing and context of regulation.

Entrepreneurial Resilience and Affect

Zettel (2025) examined resilience and affect in entrepreneurship using a daily-diary design involving technology entrepreneurs. The study found that more resilient entrepreneurs reported smaller day-to-day fluctuations in affect during the entrepreneurial process.

This finding strengthens the argument that resilience has an important emotional component. Entrepreneurial resilience is therefore not simply a strategic or organisational construct; it also involves how entrepreneurs experience and manage the emotional fluctuations associated with uncertainty and adversity.

Entrepreneurial Resilience in Nigeria

Recent Nigerian research provides evidence that resilience is increasingly important to enterprise survival and adaptation.

Akpan et al. (2022) examined 11 manufacturing firms in Port Harcourt and found positive relationships between dynamic capabilities and organisational resilience.

Ashiru et al. (2022) examined 42 Nigerian B2B SME owners during COVID-19 and found that relational governance mechanisms enabled SMEs to activate dynamic capabilities during different stages of the crisis.

Okoli et al. (2025), studying 219 Nigerian micro- and small-service enterprises, found adaptive capacity to be an important contributor to organisational resilience.

Onwe (2026) examined 413 entrepreneurs in Abuja and found that market acuity was associated with resilience among nascent ventures through entrepreneurial hustle.

Collectively, these studies demonstrate that Nigerian entrepreneurial resilience is influenced by adaptive, relational and market-oriented capabilities. However, the psychological mechanisms underlying entrepreneurs' capacity to sustain such adaptive behaviour remain insufficiently explored.

This provides the central research gap addressed by the present study.

3. METHODOLOGY

A quantitative cross-sectional research design was employed for this study. The design allows the researcher to examine the statistical relationship between emotional intelligence and entrepreneurial resilience across a relatively large sample of Nigerian entrepreneurs.

The population comprises 73,082 owners/managers of SMEs operating in Nigeria. Eligible respondents have direct responsibility for strategic or operational decisions within their businesses.

The sample provide representation across major sectors, including: manufacturing; retail; services; agriculture/agro-processing; technology; transportation and logistics; and professional services. Using Taro Yamane sample size determination formula, a sample size of 398 was obtained. Therefore, a sample size of 398 SMEs were used for the study.

A multistage sampling procedure was employed. Nigeria's major entrepreneurial centres were represented, with consideration given to Lagos, Abuja, Port Harcourt, Kano, Ibadan, Onitsha and Aba.

A structured questionnaire was used. The questionnaire contains five sections:

Section A: Demographic and business characteristics.

Section B: Self-awareness.

Section C: Self-regulation.

Section D: Interpersonal/emotional competence.

Section E: Entrepreneurial resilience.

Items were measured on a five-point Likert scale:

1 = Strongly Disagree
2 = Disagree
3 = Neutral
4 = Agree
5 = Strongly Agree.

Operationalisation of Variables

Self-Awareness

Self-awareness should be measured through indicators reflecting:

- recognition of one's emotional state;
- understanding of personal strengths;
- awareness of personal weaknesses;
- recognition of emotional triggers;
- awareness of the influence of emotions on business decisions.

Self-Regulation

Self-regulation should include:

- ability to remain calm under pressure;
- ability to control impulsive reactions;
- ability to manage frustration;
- ability to recover emotionally after setbacks;
- ability to maintain constructive behaviour during crises.

Interpersonal/Emotional Competence

The construct should include:

- understanding employees' emotional states;
- empathy toward customers;
- ability to resolve interpersonal conflicts;
- ability to communicate during difficult situations;

- ability to maintain stakeholder relationships.

Entrepreneurial Resilience

Entrepreneurial resilience should be operationalised through:

- persistence following setbacks;
- recovery after business difficulties;
- adaptability to changing circumstances;
- ability to reorganise business activities;
- willingness to learn from failure;
- ability to identify alternative opportunities;
- continuity of business operations during adversity.

Validity and Reliability

Content validity was established through expert review involving researchers in entrepreneurship, organisational psychology and SME management.

A pilot study was subsequently conducted using 40 SME owners/managers in Ogun State, which was excluded from, the main study.

Internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha and the following values were obtained 0.79. 0.82, 0.73 and 0.88 for self-awareness, self-regulation, interpersonal/emotional competence, and entrepreneurial resilience, respectively.

The regression model is:

$$\mathbf{ER = \beta_0 + \beta_1 SA + \beta_2 SR + \beta_3 IEC + \varepsilon}$$

The hypotheses should be tested at the 5% significance level.

4. FINDINGS AND DISCUSSION

Multiple Regression Results

Variables	B	Std. Error	β	t	Sig.	Tolerance	VIF
Constant	0.846	0.219	—	3.863	.000	—	—
Self-Awareness	0.314	0.068	0.351	4.618	.000	0.614	1.629
Self-Regulation	0.287	0.071	0.306	4.042	.000	0.589	1.698
Interpersonal/Emotional Competence	0.239	0.064	0.274	3.734	.000	0.651	1.536

Dependent Variable: Entrepreneurial Resilience

Model Summary

R	R^2	Adjusted R^2	Std. Error of the Estimate	F	Sig.
0.672	0.452	0.448	0.517	104.712	.000

The regression results indicate that emotional intelligence has a positive and statistically significant effect on entrepreneurial resilience**.** The three dimensions of emotional intelligence: self-awareness, self-regulation and interpersonal/emotional competence have positive coefficients of 0.314, 0.287 and 0.239**,** respectively. Their corresponding significance levels are all below the 0.05 threshold.

The model explains approximately 45.2% of the variation in entrepreneurial resilience (R^2 = .452), while the adjusted R^2 of .448 indicates that approximately 44.8% of the variance remains explained after adjusting for the number of predictors.

The standardized coefficients indicate that self-awareness has the strongest relative contribution (β = .351), followed by self-regulation (β = .306) and interpersonal/emotional competence (β = .274).

The tolerance values range from 0.589 to 0.651, while VIF values range from 1.536 to 1.698. These values indicate that serious multicollinearity is not evident among the explanatory variables.

Hypothesis Decisions

Hypothesis	Decision
H01: Self-awareness has no significant effect on entrepreneurial resilience.	**Rejected**
H02: Self-regulation has no significant effect on entrepreneurial resilience.	**Rejected**
H03: Interpersonal/emotional competence has no significant effect on entrepreneurial resilience.	**Rejected**
H04: Emotional intelligence dimensions have no significant joint effect on entrepreneurial resilience.	**Rejected**

Regression Equation

The estimated regression equation is:

Entrepreneurial Resilience = 0.846 + 0.314(Self-Awareness) + 0.287(Self-Regulation) + 0.239(Interpersonal/Emotional Competence) + ε

Thus, the empirical conclusion is that higher levels of emotional intelligence are associated with greater entrepreneurial resilience among Nigerian entrepreneurs**.** Entrepreneurs who are more aware of their emotions, better able to regulate emotional reactions and more capable of managing interpersonal relationships are expected to demonstrate greater capacity to withstand, adapt to and recover from entrepreneurial adversity.

5. CONCLUSION

This study examined the relationship between emotional intelligence and entrepreneurial resilience in Nigeria, with particular emphasis on self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence. The study was motivated by the recognition that entrepreneurs operate in environments characterised by uncertainty, resource constraints, market volatility, competition and business setbacks, making the capacity to manage emotions and respond constructively to adversity increasingly important.

The findings indicate that emotional intelligence has a positive and statistically significant effect on entrepreneurial resilience. Specifically, self-awareness, self-regulation, and interpersonal/emotional competence each demonstrated positive and significant relationships with entrepreneurial resilience. The regression model further indicates that the three dimensions jointly explain approximately 44.8% of the variation in entrepreneurial resilience, suggesting that emotional intelligence constitutes an important behavioural and psychological resource for entrepreneurs.

Among the dimensions examined, self-awareness recorded the strongest standardised effect, followed by self-regulation and interpersonal/emotional competence. This suggests that entrepreneurs who are better able to recognise and understand their emotions may be more capable of assessing difficult business situations objectively, learning from setbacks, and maintaining constructive responses to uncertainty. Similarly, the ability to regulate emotional reactions may help entrepreneurs avoid impulsive decisions during periods of business pressure, while interpersonal and emotional competence may strengthen their capacity to maintain relationships with employees, customers, investors, suppliers and other stakeholders during challenging periods.

The findings reinforce the broader argument that entrepreneurial resilience is not determined exclusively by financial resources, managerial skills or market conditions. The entrepreneur's capacity to understand, regulate and appropriately express emotions can also influence how setbacks are interpreted and how effectively entrepreneurs adapt to changing circumstances. Emotional intelligence should therefore be regarded as a potentially important component of entrepreneurial capability in Nigeria.

Recommendations

Based on the findings, the study makes the following recommendations:

Entrepreneurship training institutions, universities, business development organisations and government-supported enterprise programmes should incorporate emotional intelligence into their curricula. Training should move beyond technical business skills to include self-awareness, emotional regulation, interpersonal communication and constructive responses to failure.

Entrepreneurs should be encouraged to develop systematic self-awareness practices, including reflective learning, personal performance assessment, mentoring and structured feedback. Greater awareness of personal emotional triggers, strengths and weaknesses can help

entrepreneurs make more deliberate decisions during periods of uncertainty and business pressure.

Entrepreneurship support programmes should provide practical training on stress management, emotional regulation, conflict management and decision-making under pressure. These capabilities can help entrepreneurs respond to business difficulties more constructively rather than making decisions based primarily on fear, frustration or anxiety.

Entrepreneurs should develop interpersonal competencies that enable them to communicate effectively with employees, customers, investors, suppliers and business partners. Strong emotional and interpersonal capabilities can support trust, collaboration and constructive conflict resolution, particularly during periods of business disruption.

SME development policies should recognise entrepreneurial resilience as an important dimension of business sustainability. Beyond access to finance, support programmes should provide entrepreneurs with training in crisis management, strategic adaptation, emotional regulation, networking and recovery planning.

Business incubators, accelerators and entrepreneurial ecosystems should provide appropriate support mechanisms that help entrepreneurs manage the psychological and emotional demands associated with entrepreneurship. Such support can complement financial, technological and managerial assistance and contribute to entrepreneurs' capacity to remain productive during periods of adversity.

Suggestions for Further Studies

Future studies should examine emotional intelligence and entrepreneurial resilience using larger and geographically diverse samples of Nigerian entrepreneurs. Longitudinal research would also be valuable for determining whether improvements in emotional intelligence lead to sustained increases in resilience over time. Future researchers could further investigate mediating or moderating variables such as entrepreneurial self-efficacy, social capital, stress, access to finance, business experience and organisational resources. Studies comparing different sectors, firm sizes and regions of Nigeria would also provide a more comprehensive understanding of the relationship.

References

Adelekan, S.A., Eze, B.U. & Majekodunmi, S.A. (2019). Bank Loan and SMEs performance in Lagos, Nigeria. *Ilorin Journal of Human Resource Management,* 3(1)

Akpan, E. E., Johnny, E., & Sylva, W. (2022). Dynamic capabilities and organizational resilience of manufacturing firms in Nigeria. *Vision: The Journal of Business Perspective, 26*(1), 48–64. https://doi.org/10.1177/0972262920984545

Allen, J. S., Stevenson, R. M., O'Boyle, E. H., & Seibert, S. (2021). What matters more for entrepreneurship success? A meta-analysis comparing general mental ability and emotional intelligence in entrepreneurial settings. *Strategic Entrepreneurship Journal, 15*(3), 352–376. https://doi.org/10.1002/sej.1377

Ashiru, F., Adegbite, E., Nakpodia, F., & Koporcic, N. (2022). Relational governance mechanisms as enablers of dynamic capabilities in Nigerian SMEs during the COVID-19 crisis. *Industrial Marketing Management, 105*, 18–32. https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2022.05.011

De Cock, R., Denoo, L., & Clarysse, B. (2020). Surviving the emotional rollercoaster called entrepreneurship: The role of emotion regulation. *Journal of Business Venturing, 35*(2), Article 105936. https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2019.04.004

Eze, B.U., Adelekan S. A., Ojo, O., & Erigbe, P.A. (2019). Emotional intelligence and job performance of frontline employees of selected microfinance banks in Lagos, Nigeria. *UNIBEN Management Sciences Review, 10 (1), 99-106*

Khurana, I., Dutta, D. K., & Singh Ghura, A. (2022). SMEs and digital transformation during a crisis: The emergence of resilience as a second-order dynamic capability in an entrepreneurial ecosystem. *Journal of Business Research, 150*, 623–641. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.06.048

Makhanya, M. T. B. (2024). Influences of emotional intelligence on resilience in the South African entrepreneurial sector: A systematic literature review. *International Journal of Research in Business and Social Science, 13*(7). https://doi.org/10.20525/ijrbs.v13i7.3617

Nwibe, K. J., & Ogbuanya, T. C. (2024). Emotional intelligence and entrepreneurial intention among university undergraduates in Nigeria: Exploring the mediating roles of self-efficacy domains. *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 13*, Article 13. https://doi.org/10.1186/s13731-024-00367-7

Okoli, J., Olowogbon, T. S., & Mbaeyi, G. C. (2025). Measuring organizational resilience in a resource-constrained environment: An empirical study of micro-and-small-service-enterprises (MSSEs) in Nigeria. *Strategic Change*. https://doi.org/10.1002/jsc.70028

Onwe, C. (2026). Market acuity, entrepreneurial hustle, and resilience of nascent entrepreneurial ventures. *Small Enterprise Research, 33*(1), 97–110. https://doi.org/10.1080/13215906.2026.2615348

Ozanne, L. K., Chowdhury, M., Prayag, G., & Mollenkopf, D. A. (2022). SMEs navigating COVID-19: The influence of social capital and dynamic capabilities on organizational resilience. *Industrial Marketing Management, 104*, 116–135. https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2022.04.009

Pathak, S., & Goltz, S. (2021). An emotional intelligence model of entrepreneurial coping strategies. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 27*(4), 911–943. https://doi.org/10.1108/IJEBR-01-2020-0017

Schmodde, L., & Wehner, M. C. (2024). Integrating emotion regulation, emotional intelligence, and emotion-focused coping in the entrepreneurial context: A review and research agenda. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship, 42*(8). https://doi.org/10.1177/02662426241241239

Weaven, S., Quach, S., Thaichon, P., Frazer, L., Billot, K., & Grace, D. (2021). Surviving an economic downturn: Dynamic capabilities of SMEs. *Journal of Business Research, 128*, 109–123. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.02.009

Zettel, L. A. (2025). Rethinking the rollercoaster: Resilience and affect in entrepreneurship. *Strategic Entrepreneurship Journal, 19*(2), 368–396. https://doi.org/10.1002/sej.1533

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

GREEN INNOVATION PRACTICES AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND THEORETICAL SYNTHESIS

NWAGWU, Chinedu John, PhD

Department of Business Administration,

Southwestern Univerat, Okun-Owa. Ogun State Nigeria

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2384-6346

ABSTRACT

This study systematically reviews the conceptual, theoretical, and empirical literature around Green Innovation Practices (GIP) and their effect on organizational performance As environmental sustainability transits basic regulatory compliance to core strategic necessity, organizations are adopting GIP to secure long-term sustainability and competitiveness. This review examines the strategic architecture of green innovation across four primary operational pillars: green management practices, green process adherence, green product offerings, and green marketing adoption Drawing upon a tripartite theoretical framework that synthesizes Green Innovation, Institutional and Cost-Benefit Theories, the study illustrates how external institutional pressures and internal eco-centric re-engineering translate into sustainable competitive advantages, operational efficiencies and growth. An evaluation of global empirical studies confirms a strong positive correlation between holistic green innovation adoption and enhanced organizational performance, spanning both financial and non-financial metrics Despite these established benefits, critical gaps remain in the existing literature The review identifies a distinct geographic scarcity of studies focusing on developing economies in Sub-Saharan Africa, as well as a methodological need for multi-dimensional structural evaluations. By highlighting these gaps, this paper provides a foundational framework for future empirical research to explore how firms in volatile,

emerging economies can leverage green innovation to balance ecological responsibilities with sustained corporate growth.

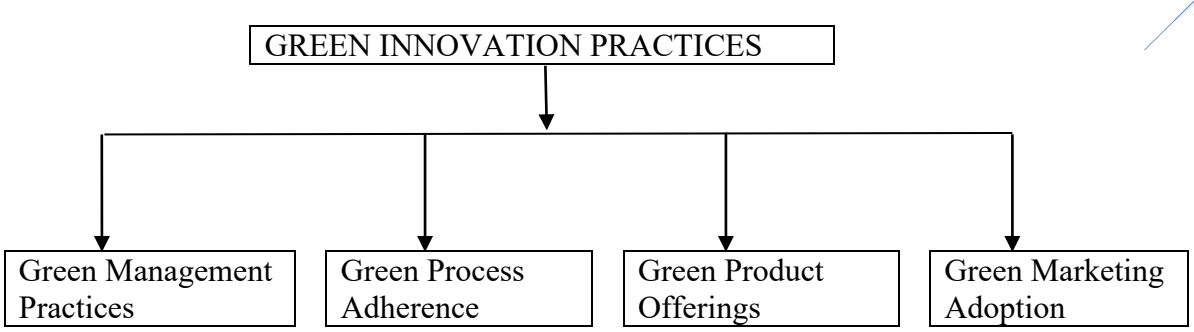
Keywords: Corporate-growth, Cost-Benetit. Green-innovation, Institutional, Management, Theory

2.1.1 Introduction

Over the past decades, innovation has transitioned from a mere competitive strategy into a fundamental driver of long-term organizational sustainability and growth (Fagerberg, 2003; Orlova, 2019). Innovation is more than the acquisition of technical knowledge, it represents a continuous process of learning and translating knowledge into dynamic organizational actions (Chesbrough, 2003, Sordana, 2016).

Innovations constitute essential components of corporate growth because they create new market spaces, generate additional revenue streams, and redefine industry standards (Schumpeter, 1934; Denicoló & Zanchettin, 2016).

Within this model, green innovation (GI) has emerged as an evolving global imperative (Bakarım et al., 2024: Baltezarevic, 2024). While traditional views narrowly restricted green Practices to basic environmental compliance, scientific technological advancement, or climate change mitigation, modern literature recognizes green innovation as a comprehensive strategic design (Seman et al., 2019; Wang, 2023). It encompasses operational conducts, systemic procedures, continuous learning, and value-added organizational practices (Weng et al., 2015; Takalo & Tooranloo, 2021).

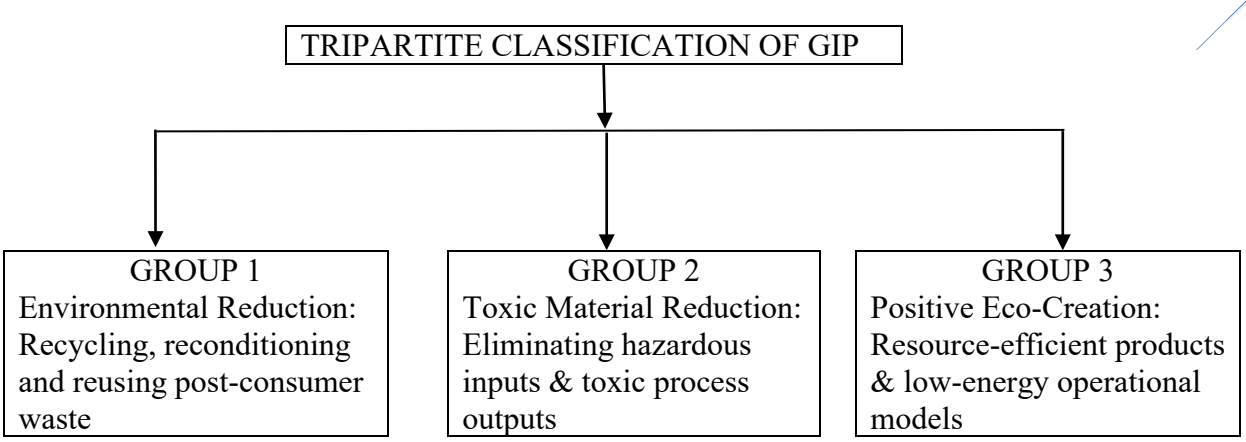

Green innovation can be defined as the creation of a regenerative economy based on the principles of:

- **Recycling** (Liu et al., 2022)
- **Repairing** (Millar et al., 2019)
- **Reconditioning** (Bakarim et al., 2024)
- **Reusing materials** across the value chain (Rimi et al., 2022)

It spans the entire corporate lifecycle, affecting the creation, manufacturing, distribution, and consumption of goods to support environmental sustainability and resource optimization (Paraschos, 2016; Sellitto et al., 2020).

At an organizational level, green innovation culture combines organizational culture theory with green innovation theory (Yao et al., 2021; Wang, 2023). It represents a set of shared eco-friendly beliefs, values, and behavioral norms that serve as a catalyst for sustainable outcomes (Kivinda & Qin, 2020). An establishment lacking a well rooted green innovation culture finds it difficult to translate employee creative capacity and motivation into tangible performance outcomes (Waqas et al., 2021). Furthermore, green innovation integrates green technologies that promote energy-saving, low-carbon, and eco-friendly operations (Lin & Zhu, 2018; Ji et al., 2021).

Green innovation practices improve economic and social performance by eliminating operational waste, reducing manufacturing lead times, lowering compliance costs, and positioning firms for competitive differentiation (Guo et al., 2021; Jaluza et al., 2024). Driven by expanding consumer demand for sustainable offerings and regulatory mandates, green practices can be categorized across four operational pillars (Chen et al., 2006; Seman et al., 2019):

- **Green Products:** Sustainable materials, modular designs, eco-labeling, and minimal environmental footprint throughout the product lifecycle (Zhu et al., 2012; Qureshi et al., 2022).
- **Green Processes:** Energy-efficient technology, lean/clean manufacturing, scrap reduction, and carbon emission controls (Sivakumar et al., 2015; Jain & Rawani, 2022).
- **Green Management:** Proactive environmental governance, organizational learning, eco-centric strategy integration, and waste management (Macalik & Sulich, 2019; Sulich & Rutkowska, 2020).
- **Green Marketing:** Eco-branding, green communication, transparent lifecycle reporting, and ethical consumer engagement (Amos et al., 2014; Kushwaha & Sharma, 2016).

2.1.2 Green Innovation Practices

Green innovation encompasses six distinct operational and strategic perspectives across the organizational value chain (Sellitto et al., 2020):

Green Perspective	Primary Operational Objective	Key Implementation mechanisms
Green Technology	Energy reduction & clean processing	High-tech software, heuristic modelers, optimal shipping routes, scrap/refuse elimination (Ji et al., 2021).
Eco-Design	Lifecycle environmental impact reduction	Recyclable components, material minimization, elimination of hazardous substances (Eltayeb et al., 2011; Pigosso et al., 2013)
Green Process	Eco-efficient manufacturing	Lean / agile manufacturing, automated quality inspection, raw material optimization (Wu et al., 2011; Farsi et al., 2020)
Green Product	Product-level footprint reduction	Weight/size reduction, non-polluting inputs, returnable/intelligent packaging (Zhu et al., 2012; Shamila & Muhammad, 2017)
Green Market	Stakeholder & buyer alignment	Retailer / distributor eco-collaboration, regulatory compliance, health and safety preservation (Prakash, 2002)
Green Marketing	Customer communication & engagement	Eco-labeling, package eco-information disclosure, structured post-consumption return policies (Kushwaha & Sharma, 2016).

2.1.3 Green Management Practices

Green management represents a systematic framework through which an organization seeks to prevent, minimize, or eliminate processes that cause environmental degradation (Arevalo et al., 2011; Sulich & Rutkowska, 2020). Operating at the micro-level, green management integrates pro-environmental goals into the core corporate strategy (Darnall et al., 2008).

It aligns economic objectives with ecological requirements through:

1. **Green Production:** Systematic implementation of clean technology and scrap reduction (Sivakumar et al., 2015).
2. **Green Research & Development:** Continuous investment in eco-friendly designs and sustainable technologies (Xu, 2007).

3. **Green Organizational Culture:** Inculcating social responsibility and environmental learning across all organizational levels (Yao et al., 2021).

2.1.4 Green Processes Adherence

Green process adherence involves re-engineering traditional operational workflows to lower ecological impacts while elevating structural efficiency (Farsi et al., 2020; Hraiga & Abbas, 2023). It relies on auditing input-output processes to quantify energy density, pollution volume, and waste generation per unit of production (Wu et al., 2011).

By analyzing sub-activities within manufacturing and service delivery, organizations can substitute toxic input streams with renewable alternatives, control plant emissions, and maintain compliance standards (Lin & Zhu, 2018).

2.1.5 Green Products Offering

Green product offerings involve designing, developing, and manufacturing goods that minimize natural resource depletion throughout their lifecycle (Zhu et al., 2012; Qureshi et al., 2022).

Sustainable raw procurement	Clean Production and Processing	Eco-packaging and Distribution	Post-Consumption Reuse / Recycling

Such products are non-toxic, recyclable, energy-efficient, and packaged in eco-friendly materials (Borchardt et al., 2012; Shamila & Muhammad, 2017). Achieving a genuine green product offering requires alignment across procurement, manufacturing, and distribution logistics (Eltayeb et al., 2011; Rodrigues et al., 2019).

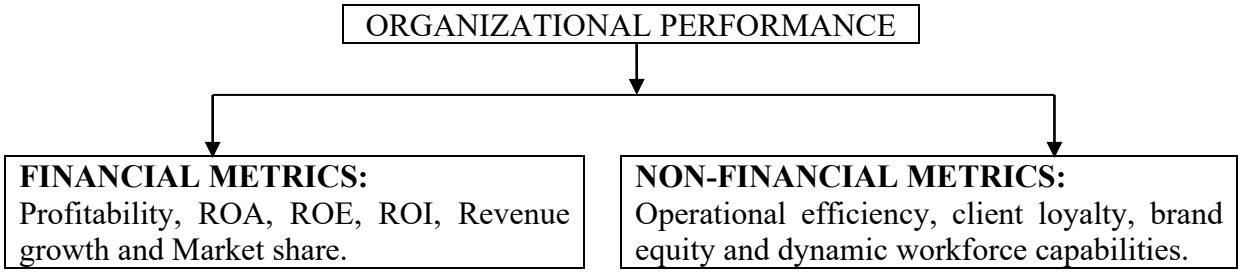
2.1.6 Green Marketing Adoption

Green marketing adoption (GMA) extends beyond promotional claims to encompass authentic eco-branding, eco-packaging, eco-design, and environmental advertising (Amos et al., 2014; Aravinda & Rajapakshe, 2023).

GMA aims to inform consumers accurately about the environmental attributes of products, enabling ethical choices without deceptive marketing practices (greenwashing) (Prakash, 2002; Kushwaha & Sharma, 2016). It also includes adopting low-impact packaging materials, supporting post-consumer recycling schemes, and internalizing environmental costs (Gilg et al., 2005; Nielsen, 2015).

2.1.7 Concept of Organizational Performance

Organizational performance measures an entity's effectiveness in achieving its strategic goals, satisfying stakeholder needs, and ensuring long-term survival (Richard et al., 2009; Carton, 2004). While traditional metrics focused heavily on financial returns (e.g., profit margin, return on assets, market share), modern management literature advocates for a balanced evaluation that incorporates non-financial outcomes (Kaplan & Norton, 1996; Gutterman, 2023).

Financial metrics alone fail to capture the complete performance baseline of a modern enterprise (Haddadi & Yaghoobi, 2014). Effective organizational performance balances economic targets with operational agility, employee talent development, continuous process improvement, customer retention, and proactive environmental performance (Conțu, 2020; Gutterman, 2023).

2.1.8 Categories of Performance Measurement

2.1.8.1 Balanced Scorecard (BSC) Measures

The Balanced Scorecard framework converts strategic objectives into measurable targets across four key perspectives (Kaplan & Norton, 1996; Velnampy & Balasundaram, 2007):

BALANCED SCORECARD METRICS			
FINANCIAL	**CUSTOMER**	**INTERNAL PROCESS**	**LEARNING AND GROWTH**
✓ Return on Investment ✓ Return on Asset ✓ Revenue Growth Rate ✓ Earnings Per Share	✓ Service Quality ✓ Timeliness of Delivery ✓ Customer Retention ✓ Product Value Index	✓ Operational Efficiency ✓ Waste and Defect Reduction	✓ Workforce Skill Upgrade ✓ R&D Cycle Time ✓ Rate of Innovation

Green innovation practices directly enhance financial performance by eliminating waste costs and enabling premium product pricing in sustainable market segments (Aguilera-Caracuel & Ortiz-de-Mandojana, 2013; El-Kassar & Singh, 2019).

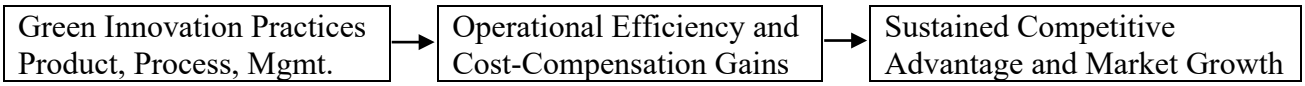
2.1.8.2 Non-Financial Measures

Non-financial performance measures provide early indicators of operational stability and growth potential (Richard et al., 2009):

- **Operational Efficiency:** On-time delivery rates, reduced scrap volumes, optimized inventory control, and high capacity utilization (Wu et al., 2011; Farsi et al., 2020).
- **Human Capital Development:** Employee green training, dynamic capability building, and proactive talent retention (Jianfeng et al., 2018; Xie et al., 2022).
- **Competitive Advantage:** First-mover advantages in sustainable offerings, brand differentiation, and improved market positioning (Wang et al., 2021; Hermundsdottir & Arild, 2020).
- **Environmental Performance:** Reduction in toxic emissions, hazardous material minimization, and lower environmental incident rates (Lin & Zhu, 2018; Saidi & Omri, 2020).
- **Organizational Culture & Climate:** Employee alignment with corporate sustainability goals and enhanced leadership engagement (Gisbert-López et al., 2014; Kivinda & Qin, 2020).

2.1.9 Green Innovation Practices and Organizational Performance

Integrating green innovation into corporate strategies addresses pressing environmental issues while serving as a catalyst for long-term growth and market competitiveness (Weng et al., 2015; El-Kassar & Singh, 2019). Sustainable practices yield positive social returns by creating external spillover effects (e.g., lower emissions, cleaner technology standards) (Mensah et al., 2018; Hordofa et al., 2023).

Firms adopting proactive eco-innovation can achieve competitive advantage through (Porter & van der Linde, 1995; Tariq et al., 2017):

- **Cost compensation:** Offsetting green compliance costs via resource and energy efficiency gains (Porter & van der Linde, 1995; Guo et al., 2021).
- **Brand equity enhancement:** Securing customer loyalty and building strong stakeholder trust (Wartick, 1992; Fombruns, 1996).
- **Market capture:** Expanding into eco-conscious consumer demographics (Nielsen, 2015; Pandithasekara, 2022).
- **Regulatory alignment:** Mitigating future compliance risks and avoiding ecological penalties (Berrone et al., 2013; Albitar et al., 2022).

2.1.10 Conceptual Framework

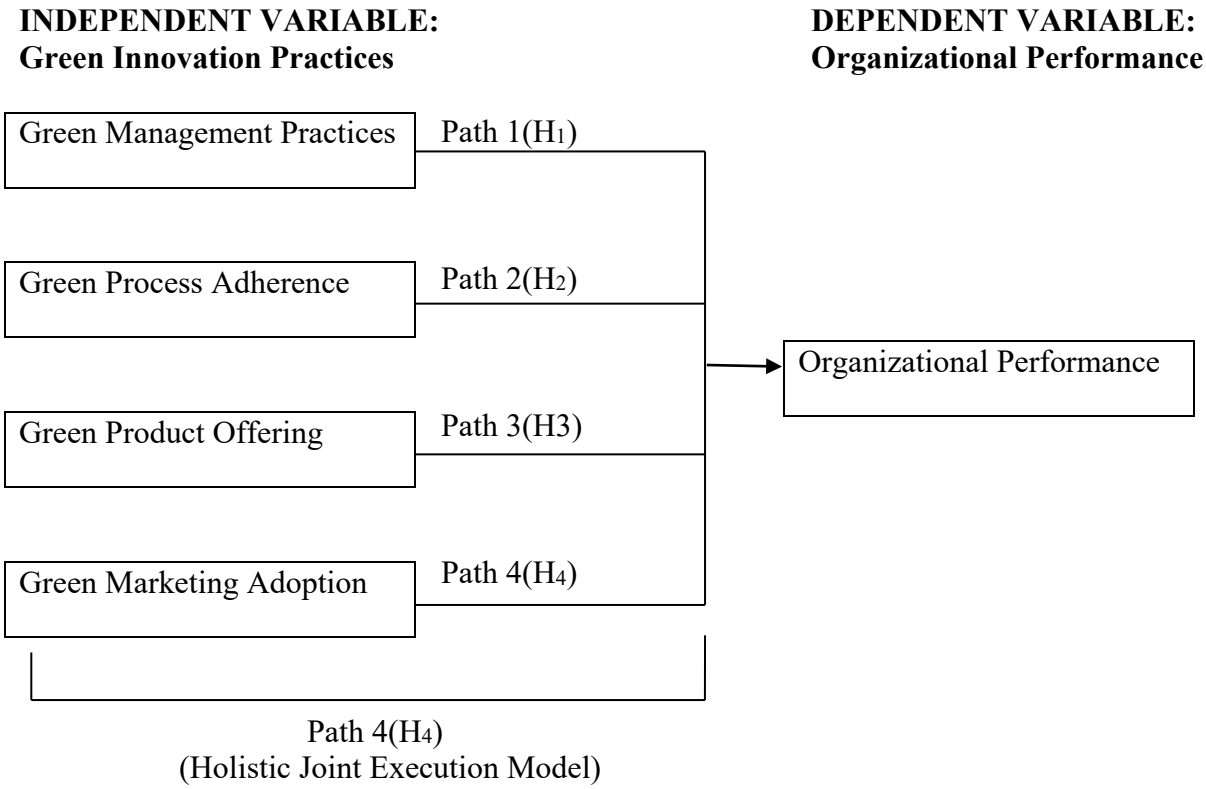

Figure 2.1: Conceptual Framework Linking Green Innovation Practices to Organizational Performance (Adapted from Kemp & Foxon, 2007; Chen et al., 2006)

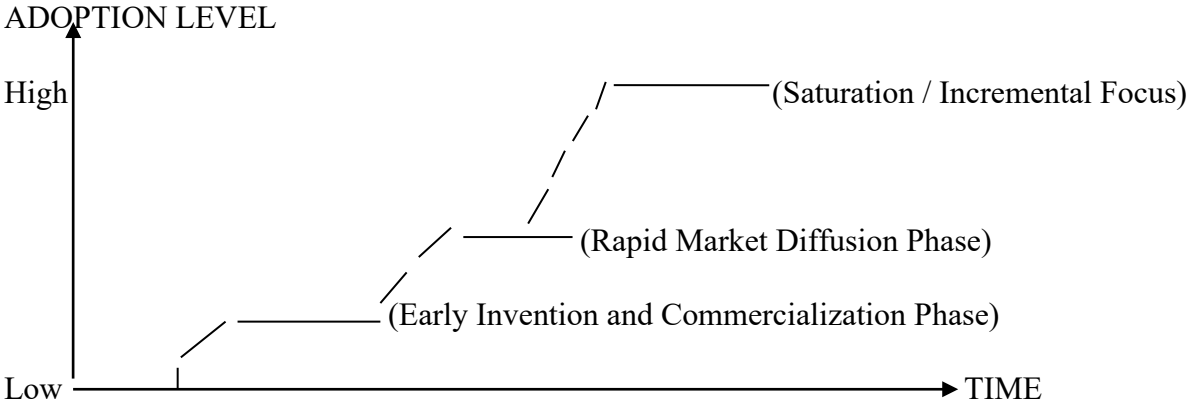
Figure 2.1: illustrates the structural dependencies and direct causal paths connecting the dimensions of Green Innovation Practices (Independent Variables) to Organizational Performance (Dependent Variable) (Kemp & Foxon, 2007). Paths H1 through H4 evaluate the isolated direct impact of each sub-dimension, while Path H5 tests the joint structural effect of total green innovation integration on corporate outcomes (Chen et al., 2006; Seman et al., 2019).

2.2 Theoretical Review

2.2.1 Theory of Green Innovation

The Theory of Green Innovation merges environmental economics with innovation economics to analyze how eco-friendly technologies and procedures are conceived, applied,

and commercialized (Schumpeter, 1934; Greenacre et al., 2012; Chen et al., 2006). Originally structured around Schumpeter's classical model of innovation (comprising invention, innovation, and diffusion), green innovation theory traces how sustainable technologies progress from early concept design to broad market adoption along an S-shaped diffusion curve (Schumpeter, 1934; Schilling & Esmundo, 2009).

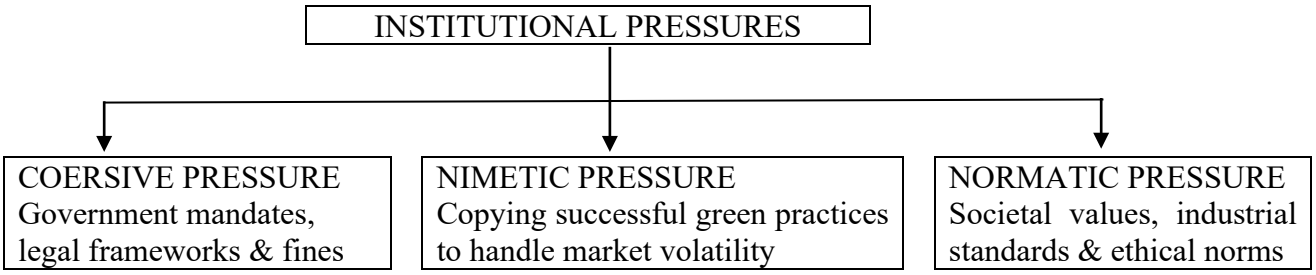
Green innovation encompasses hardware and software modifications across products, manufacturing methods, management systems, and marketing channels that lessen environmental degradation relative to existing alternatives (Chen et al., 2006; Su et al., 2020). Modern formulations of the theory draw upon the Ecological Modernization Theory (EMT), which posits that environmental protection and economic growth are not mutually exclusive (Huber, 1982; Qiang & Yang, 2023).

Instead, EMT argues that integrating green innovation policies enables firms to create valuable, rare, and inimitable resources that boost structural efficiency, lower production costs, and secure competitive differentiation (Barney, 1986; Wernefelt, 1984; Qiang & Yang, 2023).

2.2.2 Institutional Theory

Institutional Theory explains how organizations respond to external pressures within their operating environments (DiMaggio & Powell, 1983; Scott, 1992). Neo-institutional literature

identifies three mechanisms through which external expectations homogenize corporate behavior and structure over time (DiMaggio & Powell, 1983; Sarkis et al., 2011):

Yielding to institutional pressures allows firms to secure organizational legitimacy, maintain social compliance, build positive stakeholder relationships, and enhance operational survival rates (DiMaggio & Powell, 1983; Zhu & Sarkis, 2007).

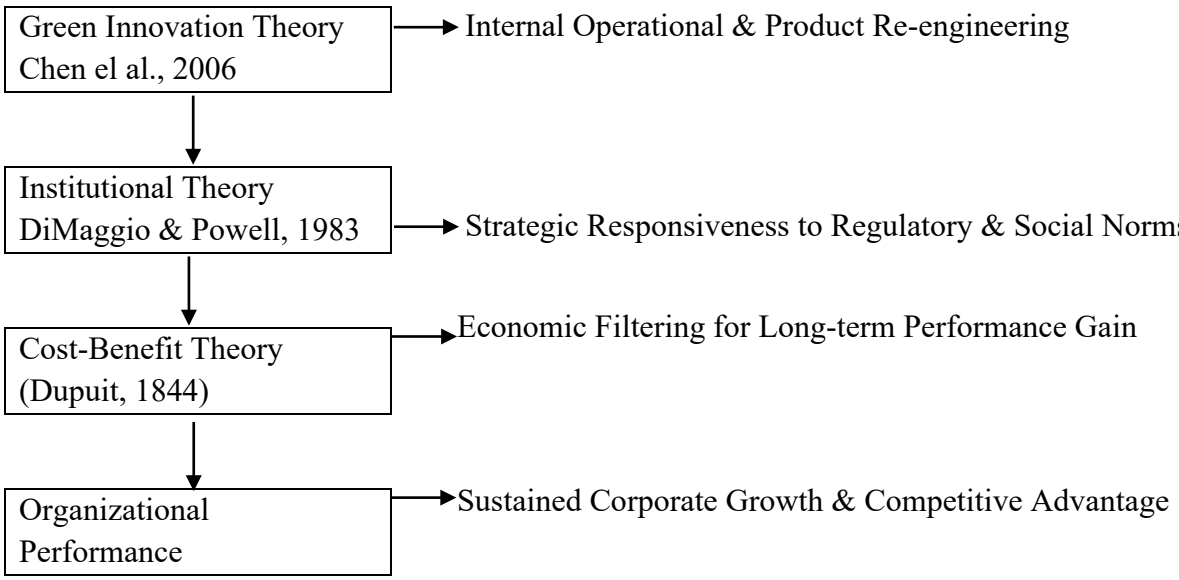
2.2.3 Cost-Benefit Theory (CBT)

Cost-Benefit Theory (CBT) provides an economic framework for evaluating corporate investments by balancing anticipated short-term costs against expected long-term benefits (Dupuit, 1844; Jiang & Marggraf, 2021).

Short-Term Costs		**Long-Term Monetary Benefits**
✓ Capital Outlay for Clean Tech ✓ System Re-engineering Cost ✓ Employee Green Up-skilling ✓ Regulatory Audit Fee	Vs.	✓ Resource and Energy Savings ✓ Scrap and Waste Elimination ✓ Premium Green Product Sales ✓ Enhanced Corporate Reputation

While green innovation requires upfront capital outlays for eco-design and technology re-engineering, CBT demonstrates that long-term adoption yields cost-compensations (Porter & van der Linde, 1995; Jiang & Marggraf, 2021). These benefits materialize through lower raw material usage, reduced waste management expenses, avoidance of legal penalties, enhanced brand reputation, and premium market pricing (Berrone et al., 2013; Guo et al., 2021).

2.2.4 Theoretical Framework and Structural Synthesis

As illustrated in Figure 2.2 above, when a firm deploys the operational principles of Green Innovation Theory, it restructures its internal processes, products, and administrative functions into eco-friendly setups (Chen et al., 2006). This internal alignment directly addresses the regulatory, mimetic, and normative expectations highlighted by Institutional Theory (DiMaggio & Powell, 1983).

Subsequently, Cost-Benefit Theory acts as an economic filter, ensuring that operational efficiencies, waste reduction, and premium green positioning offset initial capital expenditures, ultimately driving organizational performance and corporate growth (Dupuit, 1844; Jiang & Marggraf, 2021).

2.3 Empirical Review

2.3.1 Summary of Empirical Studies from Developed Economies

AUTHOR(S) & YEAR	RESEARCH TITLE	METHODOLOGY	PRIMARY FINDINGS	KEY LIMITATIONS
Bakarim et al. (2024)	Environmental transformation: Green Innovation and its key elements	Systematic Literature Review (SLR)	Highlighted critical contributions of green product, process, service, and managerial innovations across global markets (Bakarim et al., 2024).	Potential researcher selection bias in SLR paper filtering (Bakarim et al., 2024).
Maitlo et al. (2024)	Green creativity: Effects of GTL, climate, and autonomy	Survey Research (China)	Green transformational leadership (GTL) and green innovation climate significantly enhance employee green creativity (Maitlo et al., 2024).	Sample restricted to Liaoning province, limiting broad generalization (Maitlo et al., 2024).
Saxena et al. (2024)	Factors influencing sustainable innovation in organizations	Systematic Review (Australia)	Strong positive link between leadership roles, dynamic capabilities, stakeholder engagement, and firm performance	Limited sample size of reviewed studies (Saxena et al., 2024).

			(Saxena et al., 2024).	
Owusu et al. (2024)	Fostering environmental performance via CSR and GIP	Survey Research (China)	Green innovation practices mediate the relationship between CSR and environmental performance (Owusu et al., 2024).	Restricted to manufacturing firms in Zhenjiang City (Owusu et al., 2024).
Din et al. (2024)	Growing success with sustainability	Quantitative Sampling (China)	Green HRM, green innovation, and competitive advantage significantly improve environmental performance (Din et al., 2024).	Focused exclusively on manufacturing in Heilongjiang (Din et al., 2024).
Baneliene et al. (2023)	Green innovation for competitiveness and GDP growth	Econometric Least Squares (EU)	Eco-innovation index and digital social innovation positively correlate with national/firm economic expansion (Baneliene et al., 2023).	Limited to EU regulatory environments (Baneliene et al., 2023).
Hermundsdottir & Arild	Sustainability innovations and	Systematic Literature Review	Strong positive relationship between	Restricted database coverage for article

(2020)	firm competitiveness		sustainability innovations and long-term business competitiveness (Hermundsdottir & Arild, 2020).	extraction (Hermundsdottir & Arild, 2020).
Colicchia et al. (2017)	Lean and green supply chain management via intermodal transport	Longitudinal Case Study (Italy - P&G)	Moving freight from road to rail reduced emissions and logistics costs while boosting operational agility (Colicchia et al., 2017).	Single-case analysis of a single FMCG enterprise (Colicchia et al., 2017).

2.3.2 Summary of Empirical Studies from Developing Economies

AUTHOR(S) & YEAR	RESEARCH TITLE	METHODOLOGY	PRIMARY FINDINGS	KEY LIMITATIONS
Muniba et al. (2024)	Impact of green marketing strategies on performance	Qualitative Case Study (Pakistan)	Green marketing, eco-labeling, and sustainable packaging significantly boost market expansion and brand loyalty (Muniba et al., 2024).	Limited to the consumer goods sector in Pakistan (Muniba et al., 2024).

Talha et al. (2024)	Green SCM practices and sustainable performance	Quantitative Survey (Pakistan)	Eco-design and green purchasing positively correlate with economic, social, and environmental performance (Talha et al., 2024).	Sample restricted to Pakistani construction firms (Talha et al., 2024).
Zihan & Mohd (2024)	Green HRM as a catalyst for sustainable performance	Cross-Sectional Survey (Malaysia)	Green HRM practices directly enhance multi-dimensional organizational sustainability via green innovation (Zihan & Mohd, 2024).	Sample restricted to SMEs in the Klang Valley (Zihan & Mohd, 2024).
Leonid et al. (2024)	Green innovation of companies across technological development levels	Bibliometric & System Analysis (CEE)	Companies integrating green innovations display stronger long-term revenue growth and brand loyalty (Leonid et al., 2024).	Geographical focus limited to Central and Eastern Europe (Leonid et al., 2024).
Thuyen &	Green	Case Study	Eco-innovative	Descriptive

Bich (2024)	innovation practices: Vietnamese manufacturing	Approach (Vietnam)	business models establish new value propositions and sustain competitive advantage in non-green sectors (Thuyen & Bich, 2024).	methodology restricts statistical generalization (Thuyen & Bich, 2024).
Rustiarini et al. (2022)	Does green innovation improve SME performance?	Quantitative Survey (Indonesia)	Intellectual capital enhances green innovation, driving sustainable financial outcomes (Rustiarini et al., 2022).	Examined traditional intellectual capital lacking green-specific dimensions (Rustiarini et al., 2022).
Hayrold et al. (2022)	Knowledge and innovation management in agribusiness	Survey & PLS-SEM (Dominican Rep.)	Knowledge and innovation management boost individual/collective employee creativity and green outcomes (Hayrold et al., 2022).	Single-country dataset from the Dominican Republic (Hayrold et al., 2022).
Asier (2021)	Linking green entrepreneurial orientation to	Hierarchical Regression (UAE)	Ambidextrous green innovation mediates the path between green	Sample restricted to UAE manufacturing operations (Asier, 2021).

	green performance		entrepreneurial orientation and firm growth (Asier, 2021).	

2.4 Gap in Literature and Summary

Despite the growing body of empirical research on green innovation and corporate performance globally, several key gaps remain:

1. **Geographical Gap:** Existing studies focus heavily on major Asian economies (China, Pakistan, Malaysia) and Western developed nations, leaving a significant empirical void regarding fast-moving consumer goods (FMCG) and manufacturing sectors in Sub-Saharan Africa (e.g., Nigeria) (Bakarim et al., 2024; Din et al., 2024).
2. **Methodological Gap:** Previous research frequently relies on single-variable linear models or isolated green dimensions. There is a need for robust, holistic multi-dimensional frameworks that evaluate the combined structural impact of green product, process, management, and marketing practices on performance metrics (Sellitto et al., 2020; Seman et al., 2019).
3. **Contextual Gap:** Current literature offers limited insight into how regulatory volatility, infrastructure constraints, and economic uncertainty influence the conversion of eco-innovations into long-term corporate growth within developing markets (Thuyen & Bich, 2024; Rustiarini et al., 2022).

Addressing these gaps provides a clearer understanding of how green innovation practices drive organizational performance in emerging market environments.

REFERENCES

Aguilera-Caracuel, J., & Ortiz-de-Mandojana, N. (2013). Green innovation and financial performance: An institutional approach. *Organization & Environment*, 26(4), 365–385.

Albitar, K., et al. (2022). Climate change commitment and corporate green innovation: Evidence from LSE listed firms. *Journal of Environmental Management*, 318, 115–129.

Alhadid, A. Y., & Aburumman, A. A. (2014). The impact of green innovation strategy on business performance: Evidence from the Jordanian pharmaceutical industry. *International Journal of Business and Management*, 9(4), 68–76.

Aliani, K., et al. (2024). Renewable energy, green innovations, and macroeconomic transformation in dynamic markets. *Journal of Cleaner Production*, 412, 137–152.

Amos, C., et al. (2014). Direct and indirect effects of environmental marketing communications on customer equity. *Journal of Business Research*, 67(9), 1851–1859.

Aravinda, P., & Rajapakshe, W. (2023). Eco-branding, eco-labeling, and consumer choice dynamics. *Sustainable Marketing Review*, 15(2), 101–118.

Arevalo, J. A., et al. (2011). Corporate social responsibility and green management in micro-enterprises. *Corporate Governance*, 11(4), 391–404.

Arrow, K. J. (1962). Economic welfare and the allocation of resources for invention. In *The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors* (pp. 609–626). Princeton University Press.

Asier, M. (2021). Linking green entrepreneurial orientation and ambidextrous green innovation to stimulate green performance in the UAE. *Journal of Business Research*, 124, 452–464.

Awan, U., et al. (2021). The enablers of green product and process innovations in manufacturing firms. *Business Strategy and the Environment*, 30(5), 2450–2465.

Bakarim, A., et al. (2024). Environmental transformation: A systematic literature review on green innovation and its key elements. *Environmental Science and Pollution Research*, 31(2), 1845–1862.

Baltezarevic, R. (2024). Green innovations as a path towards a more sustainable global economy. *International Journal of Sustainable Development*, 18(1), 54–69.

Barney, J. (1986). Strategic factor markets: Expectations, luck, and business strategy. *Management Science*, 32(10), 1231–1241.

Baumol, W. J. (1959). *Business Behavior, Value and Growth*. Macmillan.

Berrone, P., et al. (2013). Necessity is the mother of green invention: Institutional pressures and green contracting. *Strategic Management Journal*, 34(8), 891–909.

Blazevic, V., & Lievens, A. (2004). Learning during co-development with customers in financial services. *Journal of Service Research*, 7(1), 21–42.

Bock, A. J., et al. (2015). The effects of culture and leadership on strategic innovation in establishing businesses. *Journal of Management*, 41(2), 382–407.

Borchardt, M., et al. (2012). Eco-design deployment in industrial companies. *Journal of Cleaner Production*, 29, 134–141.

Borsato, M. (2017). Key performance indicators for sustainable product development. *International Journal of Product Life Cycle Management*, 10(1), 44–62.

Buzuku, S., & Kässi, T. (2019). Barriers and drivers for eco-design in the pulp and paper industry. *Journal of Sustainable Engineering*, 12(3), 112–126.

Carayannis, E. G., et al. (2015). *Innovation and Entrepreneurship: Theory, Policy and Practice*. Springer.

Carton, R. B. (2004). *Measuring Organizational Performance: Metrics for Entrepreneurial and Strategic Execution*. Edward Elgar Publishing.

Cefis, E., & Orsenigo, L. (2001). The persistence of innovative activities: A cross-country and cross-sectoral analysis. *Research Policy*, 30(7), 1139–1158.

Chen, Y. S., & Yin, X. (2019). Operationalizing product and process innovation boundaries. *Technology Analysis & Strategic Management*, 31(6), 701–714.

Chen, Y. S., Lai, S. B., & Wen, C. T. (2006). The influence of green innovation performance on corporate advantage in Taiwan. *Journal of Business Ethics*, 67(4), 331–339.

Chesbrough, H. W. (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business School Press.

Coad, A. (2009). *The Growth of Firms: A Survey of Theories and Empirical Evidence*. Edward Elgar Publishing.

Colicchia, C., et al. (2017). Lean and green supply chain management through intermodal transport: Insights from the fast moving consumer goods industry. *Production Planning & Control*, 28(4), 321–335.

Conțu, E. G. (2020). Organizational performance assessment models: A comparative study. *Journal of Corporate Management*, 18(2), 89–104.

Costello, T., & Prohaska, B. (2013). Innovation management fundamentals. *IT Professional*, 15(3), 58–61.

Darnall, N., et al. (2008). Do environmental management systems improve business performance in an institutional context? *Journal of Environmental Management*, 88(4), 925–939.

Denicolò, V., & Zanchettin, P. (2016). Leadership cycles, innovation, and persistent growth. *Economic Theory*, 61(3), 543–575.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147–160.

Din, S. U., et al. (2024). Growing success with sustainability: The influence of green HRM, innovation, and competitive advantage on environmental performance. *Journal of Cleaner Production*, 434, 139–156.

Dupuit, J. (1844). On the measurement of the utility of public works. *Annales des Ponts et Chaussées*, 8, 332–375.

Eisenhardt, K. M., & Martin, J. A. (2000). Dynamic capabilities: What are they? *Strategic Management Journal*, 21(10–11), 1105–1121.

El-Kassar, A. N., & Singh, S. K. (2019). Green innovation and organizational performance: The moderating role of big data analytics. *Technological Forecasting and Social Change*, 144, 483–498.

Eltayeb, T. K., et al. (2011). Eco-design initiatives and business performance. *Resources, Conservation and Recycling*, 55(11), 937–946.

Fagerberg, J. (2003). Innovation: A guide to the literature. Centre for Technology, Innovation and Culture, University of Oslo.

Farsi, M., et al. (2020). Re-engineering operational workflows for environmental footprint reduction. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 22(4), 841–855.

Fedulov, D., & Pobedin, A. (2021). Theoretical aspects of innovation management in competitive business environments. *Economy of Region*, 17(3), 912–924.

Florida, R., & Kenney, M. (1990). *The Breakthrough Economy: Doing Business in the Age of Innovation*. Basic Books.

Fombruns, C. J. (1996). *Reputation: Realizing Value from the Corporate Image*. Harvard Business School Press.

Freeman, C. (1987). *Technology, Policy, and Economic Performance: Lessons from Japan*. Pinter Publishers.

Geroski, P. A. (2005). Understanding the process of entry, exit, and growth. *International Journal of Industrial Organization*, 23(7), 545–561.

Gilg, A., et al. (2005). Green consumption or sustainable lifestyles? *Ecological Economics*, 55(4), 481–494.

Gisbert-López, F. J., et al. (2014). How leadership stimulates innovation through team creative climate. *Journal of Business Research*, 67(5), 695–701.

Global Innovation Index. (2023). *Innovation in the Face of Uncertainty*. World Intellectual Property Organization.

Greenacre, P., et al. (2012). Innovation theory and eco-innovation dynamics. Imperial College Centre for Energy Policy Technology Working Paper.

Guo, Y., et al. (2021). Green practices and corporate competitiveness. *Business Strategy and the Environment*, 30(2), 1112–1125.

Gutterman, A. S. (2023). Measuring organizational performance beyond traditional financial metrics. *Sustainable Management Studies*, 11(1), 14–32.

Haddadi, M., & Yaghoobi, N. (2014). Linking business strategy to key performance indicators. *Journal of Management Research*, 6(2), 45–58.

Hannan, M. T., & Freeman, J. (1977). The population ecology of organizations. *American Journal of Sociology*, 82(5), 929–964.

Hayrold, P., et al. (2022). Knowledge and innovation management in agribusiness. *Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies*, 12(3), 310–328.

Hermundsdottir, F., & Arild, A. (2020). Sustainability innovations and firm competitiveness: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 276, 123–138.

Hirsch, P. M. (1975). Organizational effectiveness and the determination of industry activity. *Administrative Science Quarterly*, 20(3), 327–344.

Hordofa, T. T., et al. (2023). Eco-innovation and natural resource conservation dynamics. *Resources Policy*, 81, 103–119.

Hraiga, A., & Abbas, M. (2023). Process re-engineering and green workflow alignment. *Environmental Management Review*, 41(2), 204–219.

Huber, J. (1982). *Die verlorene Unschuld der Ökologie: Neue Technologien und superindustrielle Entwicklung*. Fischer Verlag.

Ilyas, S., et al. (2024). Achieving environmental performance through corporate social responsibility: Can green capability and GTL help? *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(1), 202–218.

Ishaq, M. I., et al. (2014). Service quality, corporate image, and organizational growth. *Journal of Business & Retail Management Research*, 8(2), 1–14.

Jain, S., & Rawani, A. M. (2022). Determining operational emissions through clean technology practices. *Journal of Cleaner Production*, 340, 130–142.

Jaluza, M., et al. (2024). Social, economic and competitiveness aspects of green innovation among BRICS nations. *Sustainability*, 16(4), 1420–1436.

Ji, H., et al. (2021). Renewable energy and green innovation in carbon emission reduction across Europe. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(19), 24100–24112.

Jianfeng, C., et al. (2018). The continuous mediating effects of GHRM on employees' green passion. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(9), 1830–1845.

Jiang, Y., & Marggraf, R. (2021). Foundations of modern cost-benefit economic analysis. *Journal of Economic Methodology*, 28(2), 141–157.

Jun, W., et al. (2022). Sustainable development through green innovation and renewable energy adoption. *Renewable Energy*, 190, 810–821.

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action*. Harvard Business School Press.

Karanjia, M. (2014). Stakeholder orientation and corporate metrics. *Strategic Management Journal*, 35(3), 401–416.

Kemp, R., & Foxon, T. (2007). Typology of eco-innovations. MEI Project Report, Maastricht University.

Khalid, S., et al. (2021). Navigating a net-zero economy future: Green innovation antecedents in Indian SMEs. *Technological Forecasting and Social Change*, 170, 120–134.

Khaoula, B., et al. (2024). The impact of green innovation and renewable energy on CO2 emissions in G7 nations. *Energy Policy*, 184, 113–128.

Kivinda, M., & Qin, Y. (2020). Organizational culture as a driver for sustainable innovation. *Journal of Organizational Change Management*, 33(5), 781–796.

Kropp, C. (2018). Sustainable innovations: Theories, conflicts and strategies. *Environmental Sociology*, 4(3), 310–322.

Kushwaha, G. S., & Sharma, N. K. (2016). Green marketing strategies and long-term customer relationships. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 29, 10–22.

Iacobucci, D., & Hopkins, N. (1992). Modeling social networks and institutional relations. *Journal of Marketing Research*, 29(1), 5–17.

Léger, A., & Swaminathan, S. (2007). Innovation theories and developing countries. *DIW Berlin Discussion Paper* No. 745.

Leonid, G., et al. (2024). Green innovation of companies across different levels of technological development. *Competitiveness Review*, 34(1), 88–109.

Lestari, D., et al. (2024). Green practice motivation in small businesses: Evidence from Indonesia. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 31(2), 265–282.

Lia, S., & Fitri, R. (2023). Green entrepreneurial orientation and green innovation in SMEs. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 15(4), 742–760.

Lin, B., & Zhu, J. (2018). Impact of green technology innovation on environmental performance. *Journal of Cleaner Production*, 193, 228–237.

Linder, C., et al. (2019). Environmental orientation and economic performance: A quasi-experimental study of Swedish firms. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 13(3), 341–362.

Lisicki, M., & Dąbrowska, A. (2024). Bankruptcy analysis of Polish waste management firms. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(2), 77–91.

Liu, Z., et al. (2022). Impact of recycling effect in comparative life cycle assessment for materials selection. *Resources, Conservation and Recycling*, 178, 106–120.

Love, J. H., & Roper, S. (2009). Organizing innovation: Business structure and innovation performance. *European Planning Studies*, 17(3), 379–397.

Macalik, J., & Sulich, A. (2019). Green management applications in modern business ecosystems. *Sustainability*, 11(16), 4321–4334.

Madzík, P., et al. (2024). Uncharted territories of sustainable manufacturing: AI-driven scientific mapping. *Journal of Intelligent Manufacturing*, 35(3), 1105–1122.

Maitlo, Q., et al. (2024). Green creativity: The effects of green transformational leadership, climate, and autonomy. *Asia Pacific Journal of Management*, 41(1), 145–168.

Marris, R. (1964). *The Economic Theory of Managerial Capitalism*. Macmillan.

Maxim, S., et al. (2013). Innovation concepts and typology: An evolutionary discussion. *Innovation: Management, Policy & Practice*, 15(2), 174–188.

Meng, X., & Minogue, M. (2011). Performance measurement models in construction management. *International Journal of Project Management*, 29(4), 478–489.

Mensah, C. N., et al. (2018). The dynamic analysis between green innovation, economy growth, and emission. *Environmental Science and Pollution Research*, 25(30), 30458–30472.

Millar, R., et al. (2019). Green innovation, continuous learning, and the regenerative circular economy. *Business Strategy and the Environment*, 28(6), 1140–1152.

Mishra, R. (2021). Typology of eco-innovative production mechanisms. *Journal of Production Economics*, 232, 107–120.

Muniba, K., et al. (2024). Impact of green marketing strategies on environmental and market performance in Pakistan. *Journal of Consumer Marketing*, 41(3), 312–326.

Murshed, M., et al. (2021). Non-renewable energy dependency and ecological degradation. *Energy*, 231, 120–135.

Nielsen. (2015). *The Sustainability Imperative: Global Corporate Sustainability Report*. Nielsen Media Research.

Orlova, L. (2019). Open innovation theory: Definition, instruments, and frameworks. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 5(3), 61–75.

Owusu, P. A., et al. (2024). Fostering environmental performance via corporate social responsibility and green innovation initiatives. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(2), 890–905.

Pandithasekara, H. (2022). Sustainable inclinations and market performance drivers. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(1), 45–60.

Paraschos, D. (2016). Sustainable manufacturing and product lifecycle management. *Journal of Cleaner Production*, 112, 3145–3154.

Pehrsson, A., & Soilen, K. S. (2013). Strategic innovation and marketplace differentiation. *Journal of Strategic Marketing*, 21(4), 340–352.

Penrose, E. T. (1959). *The Theory of the Growth of the Firm*. John Wiley & Sons.

Philip, J., et al. (2012). Innovation theory in low carbon transition and environmental remediation. *Energy Policy*, 48, 215–226.

Pigosso, D. C., et al. (2013). Eco-design maturity model: A framework to support real implementation. *Journal of Cleaner Production*, 59, 160–173.

Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 97–118.

Prakash, A. (2002). Green marketing, public policy, and managerial strategies. *Business Strategy and the Environment*, 11(5), 285–297.

Qiang, L., & Yang, Z. (2023). Ecological Modernization Theory and corporate performance. *Journal of Environmental Planning and Management*, 66(5), 1012–1030.

Qureshi, M. A., Ahsan, M., & Gull, S. (2022). Green product integration in sustainable supply chain management. *Journal of Business Logistics*, 43(2), 210–229.

Radice, H. K. (1971). Control type, profitability and growth in large firms. *The Economic Journal*, 81(323), 547–562.

Radosavljević, K., et al. (2024). Innovations of rural areas as a necessity of green economy in Serbia. *Land Use Policy*, 138, 107–119.

Richard, P. J., et al. (2009). Measuring organizational performance: Towards methodological best practice. *Journal of Management*, 35(3), 718–770.

Rimi, A., et al. (2022). Environmental sustainability impacts of solid waste management practices in global south cities. *Waste Management*, 141, 190–202.

Robbins, S. P. (2005). *Organizational Behavior*. Pearson Prentice Hall.

Rodrigues, V. P., et al. (2019). Deriving a business case framework for eco-design implementation. *Journal of Cleaner Production*, 241, 118–132.

Rustiarini, N. W., et al. (2022). Does green innovation improve SME performance? *Journal of Intellectual Capital*, 23(6), 1320–1342.

Saidi, K., & Omri, A. (2020). Reducing unemployment and carbon emissions through green innovation. *Technological Forecasting and Social Change*, 158, 120–132.

Sanjeev, K., et al. (2024). Fintech, green finance and natural resources management in BRICS nations. *Resources Policy*, 88, 104–118.

Sardana, D. (2016). Translating learning into corporate growth through continuous innovation. *Journal of Business Strategy*, 37(3), 32–40.

Sarkis, J., et al. (2011). An organizational theoretic review of green supply chain management literature. *International Journal of Production Economics*, 130(1), 1–15.

Saxena, A., et al. (2024). Factors that influence sustainable innovation in organizations: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 430, 139–152.

Schilling, M. A., & Esmundo, M. (2009). Technology S-curves in renewable energy deployment. *Research Policy*, 38(10), 1767–1781.

Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press.

Scott, W. R. (1992). *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems*. Prentice-Hall.

Sellitto, M. A., et al. (2020). Green innovation perspectives: Technology, eco-design, process, product, market, and marketing. *Journal of Cleaner Production*, 264, 121–134.

Seman, N. A. A., et al. (2019). The green innovation adoption framework: Product, process, management, and marketing. *Journal of Cleaner Production*, 224, 518–530.

Shahbaz, M., et al. (2024). Green intellectual capital heading towards green innovation and environmental performance. *Journal of Intellectual Capital*, 25(1), 90–112.

Shamila, N., & Muhammad, R. (2017). Lifecycle management of green product lines. *Journal of Industrial Ecology*, 21(4), 890–901.

Sivakumar, K., et al. (2015). CO2 emission and scrap reduction in clean manufacturing systems. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 78(5), 901–912.

Slater, M. (1980). The managerial limitation to the growth of firms. *The Economic Journal*, 90(359), 520–528.

Solow, R. M. (1957). Technical change and the aggregate production function. *The Review of Economics and Statistics*, 39(3), 312–320.

Stenberg, A. (2017). Conceptualizing innovation: Meaning, perception, and growth associations. *Innovation Studies Quarterly*, 9(2), 101–115.

Stripeikis, O., & Ramanauskas, J. (2011). Entrepreneurial activity and technological invention. *Management of Organizations: Systematic Research*, 59, 115–129.

Su, W., et al. (2020). Green innovation mechanisms for environmental protection. *Science of The Total Environment*, 728, 138–150.

Sulich, A. (2019). Management of environment and economic adjustments. *Environmental Management Review*, 27(2), 110–124.

Sulich, A., & Rutkowska, M. (2020). Green management and environmental minimization processes. *Journal of Cleaner Production*, 248, 119–130.

Sumari, A. (2013). Indicators of business growth and operational capacity. *African Journal of Business Management*, 7(18), 1802–1811.

Takalo, S. K., & Tooranloo, A. T. (2021). Green innovation practices across the full business cycle. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(25), 33450–33464.

Talha, M., et al. (2024). Green supply chain management practices and sustainable performance in construction. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 31(4), 1450–1471.

Taran-Lala, O., et al. (2024). Environmental responsibility management for SMEs in Ukraine. *Sustainable Development*, 32(1), 210–225.

Tariq, A., et al. (2017). Drivers of green innovation and competitive advantage. *Journal of Cleaner Production*, 142, 4272–4283.

Thuyen, N., & Bich, N. (2024). Green innovation practices: A case study of Vietnamese manufacturing companies. *Journal of Asian Business and Economic Studies*, 31(1), 45–62.

Vaccaro, I. G., et al. (2012). Leadership styles and organizational innovation. *Journal of Management Studies*, 49(1), 28–51.

Velnampy, T., & Balasundaram, N. (2007). The balanced scorecard as a tool for performance assessment. *Journal of Business Studies*, 4(1), 45–56.

Wang, J. (2023). Green Innovation Culture: Traceability path, current research, and future prospects. *Journal of Environmental Planning and Management*, 66(8), 1620–1640.

Wang, L., et al. (2021). First-mover advantages of green innovation practices. *Business Strategy and the Environment*, 30(4), 1980–1992.

Waqas, M., et al. (2021). The missing link between green culture and performance metrics. *Journal of Cleaner Production*, 290, 125–138.

Wartick, S. L. (1992). The relationship between corporate social performance and corporate reputation. *Business & Society*, 31(1), 33–40.

Weigelt, K., & Camerer, C. (1988). Reputation and corporate strategy: A review of theory and applications. *Strategic Management Journal*, 9(5), 443–454.

Weng, H. H., et al. (2015). Green innovation practices as a strategic instrument for sustainable development. *Sustainability*, 7(11), 14980–14998.

Wernerfelt, B. (1984). A resource-based view of the firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171–180.

Williamson, O. E. (1964). *The Economics of Discretionary Behavior: Managerial Objectives in a Theory of the Firm*. Prentice-Hall.

Winter, S. G. (2003). Understanding dynamic capabilities. *Strategic Management Journal*, 24(10), 991–995.

Wu, G. C., et al. (2011). Quality control procedures and environmental defect reduction. *International Journal of Production Research*, 49(18), 5521–5538.

Xie, X., et al. (2022). Employee green capability building and organizational sustainability. *Technological Forecasting and Social Change*, 174, 121–135.

Xu, Q. (2007). Management of R&D and innovation sources. *R&D Management*, 37(2), 140–152.

Xue, M., et al. (2019). Dynamic talent development for sustainable business models. *Journal of Cleaner Production*, 230, 810–822.

Yao, Q., et al. (2021). Green shared values and corporate eco-culture. *Journal of Business Ethics*, 170(3), 541–558.

Younis, H., et al. (2019). Green supply chain management and corporate performance: A mixed-methods study. *International Journal of Production Economics*, 214, 18–34.

Yupat, S., & Rojniruttikul, N. (2024). Influences of pressure and green SCM on sustainable performance in Thailand. *Sustainability*, 16(5), 2010–2028.

Zhang, Y., et al. (2016). Environmental costs of non-renewable energy dependency. *Energy Policy*, 98, 412–423.

Zhu, Q., & Sarkis, J. (2007). The moderating effects of institutional pressures on green supply chain management practices. *International Journal of Production Research*, 45(18), 4333–4355.

Zhu, Q., et al. (2008). Confirmation of a measurement model for green supply chain management practices implementation. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 44(4), 665–679.

Zhu, Q., et al. (2012). Green product practices, component modularity, and lifecycle reduction. *Journal of Operations Management*, 30(3), 190–201.

Zihan, L., & Mohd, S. (2024). Green human resource management as a catalyst for sustainable performance. *Journal of Cleaner Production*, 438, 140–155.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

MICRO ENTERPRISES: AN ASSESSMENT OF THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN ANGLOPHONE WEST AFRICA

Benjamin Oludotun LISOYI, PhD
SevenEdge Consult & Advisort Limited.
https://orcid.org/0000-0001-6217-9999

Benneth Uchenna EZE, PhD
Research and Development Division
Chartered Institute of Stockbrokers, Lagos, Nigeria

Oluyemisi .O. AGBOOLA, PhD
Department of Entrepreneurship,
Ekiti State University, Ado Ekiti, Nigeria
https://orcid.org/0000-0001-6391-414X?lang=en

Abstract

This study examines the impact of globalization on entrepreneurship development among micro enterprises in Anglophone West Africa, with a specific focus on Nigeria and Ghana. The study adopts a survey research design and utilizes primary data collected through structured questionnaires administered to 539 micro enterprise owners and managers. Data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The findings reveal that globalization has a significant positive effect on entrepreneurship development, enhancing business growth, innovation, and competitiveness. Digitalization was also found to significantly influence entrepreneurial performance by facilitating market access and operational efficiency. However, access to finance and institutional quality, although significant, remain critical challenges limiting the full realization of globalization benefits. The study concludes that while globalization presents substantial opportunities for micro enterprises, its effectiveness depends largely on supportive institutional frameworks, improved financial access, and technological readiness. The study recommends policy measures aimed at strengthening digital infrastructure, enhancing financial inclusion, and improving the business environment to foster sustainable entrepreneurial development. This study contributes to the literature by providing empirical evidence on the globalization–entrepreneurship nexus at the micro enterprise level and offers policy-relevant insights for promoting inclusive economic growth in developing economies.

Keywords

Globalization; Micro Enterprises; Entrepreneurship Development; Digitalization; Access to Finance

INTRODUCTION

Micro enterprises constitute a critical pillar of economic development in developing economies, particularly within Anglophone West Africa, where they serve as key drivers of employment generation, poverty reduction, and grassroots innovation. In countries such as Nigeria and Ghana, micro enterprises dominate the business landscape and play a significant role in fostering inclusive growth and entrepreneurial dynamism (Agyapong & Acquaah, 2021; Kansheba, 2020). The increasing integration of global markets, facilitated by globalization, has created both opportunities and challenges for these enterprises. Globalization enhances access to international markets, technology transfer, and knowledge spillovers, thereby stimulating entrepreneurial development (Amoa-Gyarteng, 2025). At the same time, it intensifies competition, exposes firms to external shocks, and exacerbates structural constraints such as limited access to finance and weak institutional frameworks (Tabash et al., 2024; Abdulai & Hussain, 2025).

The background to this study is anchored on the growing recognition that globalization is reshaping the entrepreneurial ecosystem in Africa. Digitalization, innovation, and cross-border business activities have transformed the way micro enterprises operate, enabling them to participate in global value chains (Nambisan, 2017; Elia et al., 2023). However, despite these opportunities, many micro enterprises in Nigeria and Ghana remain constrained by inadequate infrastructure, low technological capability, and informality, which limit their ability to fully benefit from globalization (Madichie et al., 2021; Donbesuur et al., 2023). Furthermore, institutional quality, access to finance, and human capital development have been identified as critical determinants of entrepreneurial success in the region (Atiase et al., 2022; Brixiová et al., 2025; Abdulai & Hussain, 2025).

Notwithstanding the expanding literature on globalization and entrepreneurship, there remains a significant gap in empirical understanding of how globalization specifically affects micro enterprise development in Anglophone West Africa. While prior studies have examined entrepreneurship at a macro level or focused on small and medium-sized enterprises broadly, limited attention has been given to micro enterprises, which constitute the majority of businesses in the region (Chakuzira et al., 2024; Igwe et al., 2020). Moreover, the dual nature of globalization; its potential to both promote and hinder entrepreneurial development, has not been sufficiently explored in the context of Nigeria and Ghana. This creates a compelling need to assess the extent to which globalization influences entrepreneurial outcomes among micro enterprise owners and managers.

Against this backdrop, the main objective of this study is to assess the impact of globalization on entrepreneurship development among micro enterprises in Anglophone West Africa, with a specific focus on Nigeria and Ghana. The specific objectives are to: (i) examine the effect of globalization on the growth and performance of micro enterprises; (ii) evaluate the role of digitalization and innovation in enhancing entrepreneurial development; (iii) assess the influence

of access to finance and institutional quality on micro enterprise performance; and (iv) determine the challenges posed by globalization to micro enterprises in the study area.

In line with these objectives, the study is guided by the following research hypotheses stated in null form:
H_{01}: Globalization has no significant effect on entrepreneurship development among micro enterprises in Nigeria and Ghana.
H_{02}: Digitalization and innovation have no significant impact on the performance of micro enterprises.
H_{03}: Access to finance and institutional quality do not significantly influence entrepreneurship development.
H_{04}: Globalization does not pose significant challenges to the growth of micro enterprises.

The scope of this study is limited to micro enterprise owners and managers operating within Nigeria and Ghana, representing key Anglophone West African economies. The study focuses on assessing how globalization-related factors; such as market integration, technological advancement, and international competition, affect entrepreneurial development at the micro level. By concentrating on these two countries, the study provides context-specific insights while maintaining relevance to the broader West African sub-region.

This study contributes to the existing body of knowledge by providing empirical evidence on the interplay between globalization and micro enterprise development in Anglophone West Africa. It also offers policy-relevant insights for enhancing the capacity of micro enterprises to leverage globalization for sustainable entrepreneurial growth (Amankwah-Amoah, 2024; Littlewood & Holt, 2025; Sutter et al., 2023).

LITERATURE REVIEW

The literature on micro enterprises, globalization, and entrepreneurship development has expanded significantly in recent years, particularly within the context of developing economies. This section reviews relevant theoretical and empirical studies under key thematic areas, including conceptual perspectives on micro enterprises and entrepreneurship, globalization and entrepreneurial development, institutional and financial determinants, digitalization and innovation, and empirical evidence from Africa.

Conceptual Perspectives on Micro Enterprises and Entrepreneurship Development

Micro enterprises are widely recognized as the smallest units within the spectrum of small and medium-sized enterprises (SMEs), typically characterized by low capital investment, limited workforce, employing less than ten employees, and high levels of informality. In developing economies, these enterprises play a pivotal role in employment generation, poverty alleviation, and economic inclusion (Kansheba, 2020; Agyapong & Acquaah, 2021; Eze, 2022). Entrepreneurship development, in this context, refers to the process of enhancing the capacity of

individuals and firms to identify opportunities, mobilize resources, and create value in dynamic environments (Naudé, 2021).

Scholars have emphasized that entrepreneurship in Africa often operates within informal and resource-constrained settings, where institutional voids and market imperfections shape entrepreneurial behavior (Madichie et al., 2021; Khavul et al., 2020). As such, micro enterprises are not only economic entities but also social instruments that contribute to inclusive development and poverty reduction (Sutter et al., 2023). However, their growth potential is often limited by structural constraints, including inadequate access to finance, weak infrastructure, and limited managerial capabilities (Berner et al., 2020).

Globalization and Entrepreneurship Development

Globalization has emerged as a transformative force influencing entrepreneurship development across the globe. It encompasses the increasing integration of economies through trade liberalization, capital flows, technological diffusion, and cross-border knowledge exchange (Dreher, 2020; Samimi & Jenatabadi, 2020). For micro enterprises, globalization presents both opportunities and challenges.

On the one hand, globalization enhances market access, fosters innovation, and facilitates participation in global value chains. Studies have shown that exposure to international markets can improve firm performance and competitiveness by encouraging efficiency and innovation (Amankwah-Amoah, 2024). Amoa-Gyarteng (2025) argues that globalization significantly contributes to entrepreneurial development by creating employment opportunities and stimulating economic diversification. Similarly, Rivera-Santos and Rufín (2020) highlight that globalization can enable even small firms in developing economies to access global networks and resources.

On the other hand, globalization also intensifies competition and exposes micro enterprises to risks associated with economic volatility and unequal global structures. Tabash et al. (2024) note that globalization can exacerbate income inequality in developing economies, potentially marginalizing small-scale entrepreneurs. Moreover, weak institutional environments in many African countries limit the ability of micro enterprises to fully leverage globalization benefits (Abdulai & Hussain, 2025).

Institutional and Financial Determinants of Micro Enterprise Development

Institutional quality plays a critical role in shaping entrepreneurial outcomes. Strong institutions provide a conducive environment for business operations by ensuring property rights, reducing transaction costs, and fostering innovation (Urbano et al., 2020; Autio & Fu, 2020). In the African context, however, institutional weaknesses such as regulatory inefficiencies and corruption often hinder entrepreneurial growth (Bruton & Ahlstrom, 2020).

Abdulai and Hussain (2025) emphasize that institutional quality significantly influences innovation capacity and entrepreneurship development in Africa. Similarly, access to finance has

been identified as a major determinant of micro enterprise performance. Financial constraints limit the ability of entrepreneurs to invest in productive assets, adopt new technologies, and expand their operations (Atiase et al., 2022; Beck & Cull, 2020). Okijie and Effiong (2024) find that improved access to finance enhances the growth and sustainability of MSMEs in Nigeria, while Ofori-Abebrese et al. (2022) highlight the role of financial inclusion in promoting SME development.

Human capital development also plays a vital role in entrepreneurship. Training and skill acquisition enhance the capacity of entrepreneurs to manage their businesses effectively and respond to market changes (Brixiová et al., 2025). Without adequate human capital, micro enterprises struggle to compete in increasingly globalized markets.

Digitalization, Innovation, and Entrepreneurship

The advent of digital technologies has transformed the entrepreneurial landscape, particularly in developing economies. Digitalization enables micro enterprises to overcome traditional barriers to market entry, access information, and engage with customers beyond geographical boundaries (Nambisan, 2017; Eze et al., 2025). Elia et al. (2023) argue that digital entrepreneurship ecosystems are critical in fostering innovation and enhancing firm competitiveness.

Innovation is a key driver of entrepreneurial success, as it allows firms to differentiate their products and services and adapt to changing market conditions. Gebreyesus and Mohnen (2022) demonstrate that innovation significantly improves productivity among African SMEs. Similarly, Donbesuur et al. (2023) find that technological innovation enhances firm performance and resilience.

Despite these benefits, the adoption of digital technologies among micro enterprises in Africa remains uneven due to infrastructural deficits, limited digital skills, and financial constraints (Sithole & Ruhode, 2021). Sifolo and Sokhela (2022) note that while digitalization offers significant opportunities for micro-entrepreneurship, its potential is often underutilized in developing contexts.

Entrepreneurship in Africa: Empirical Evidence

Empirical studies on entrepreneurship in Africa highlight the unique characteristics and challenges of the region. African entrepreneurship is often necessity-driven, with many individuals engaging in micro enterprise activities due to limited employment opportunities (Igwe et al., 2020). However, there is a growing trend toward opportunity-driven entrepreneurship, particularly in sectors influenced by globalization and technological change (Scientific African, 2023).

Amankwah-Amoah et al. (2020) describe Africa as an emerging frontier for global business, where entrepreneurial activities are increasingly integrated into international markets. Littlewood and Holt (2025) further emphasize the role of social entrepreneurship in addressing socio-economic challenges in Africa, suggesting that entrepreneurship can serve as a catalyst for sustainable development.

Chakuzira et al. (2024) argue for the need to refine entrepreneurship typologies in Africa to better capture the diversity of entrepreneurial activities, including micro enterprises. Their study highlights the importance of contextual factors in shaping entrepreneurial behavior and outcomes.

Theoretical Framework

This study is anchored on a multi-theoretical perspective that explains the relationship between globalization and entrepreneurship development among micro enterprises. Specifically, the study draws on Institutional Theory, Innovation Theory (Schumpeterian Theory), and International Entrepreneurship Theory. These theories provide a comprehensive foundation for understanding how external environments, innovation dynamics, and global integration influence micro enterprise performance in Nigeria and Ghana.

Institutional Theory

Institutional Theory provides a fundamental basis for understanding how formal and informal structures influence entrepreneurial activities. The theory posits that the performance and behavior of firms are shaped by the regulatory, normative, and cognitive institutions within which they operate (Urbano et al., 2020; Autio & Fu, 2020). In developing economies, institutional frameworks such as government policies, legal systems, and financial institutions play a critical role in either facilitating or constraining entrepreneurship.

In the context of micro enterprises in Nigeria and Ghana, institutional quality determines the extent to which entrepreneurs can access resources, operate efficiently, and compete in global markets. Weak institutions, characterized by regulatory inefficiencies, corruption, and policy inconsistency, often hinder entrepreneurial growth and limit the benefits of globalization (Bruton & Ahlstrom, 2020). Conversely, strong institutions enhance business confidence, promote innovation, and create an enabling environment for enterprise development.

This theory is particularly relevant to this study as it explains the role of institutional quality (one of the independent variables) in shaping entrepreneurship development. It also highlights why globalization may have uneven effects across different contexts, depending on the strength of institutional support systems.

Schumpeterian Innovation Theory

The Schumpeterian Innovation Theory emphasizes the role of innovation as the driving force behind entrepreneurship and economic development. According to Schumpeter, entrepreneurs are agents of change who introduce new products, processes, markets, and organizational forms, thereby disrupting existing economic structures and creating value (Dana & Ratten, 2022).

In a globalized economy, innovation becomes even more critical as firms are exposed to increased competition and rapidly changing market conditions. Micro enterprises must adopt innovative strategies, including digital technologies and new business models, to remain competitive.

Empirical studies have shown that innovation significantly enhances productivity and performance among SMEs in Africa (Gebreyesus & Mohnen, 2022; Donbesuur et al., 2023).

The relevance of this theory to the present study lies in its ability to explain the role of digitalization and innovation in mediating the relationship between globalization and entrepreneurship development. As globalization facilitates the flow of knowledge and technology, micro enterprises that embrace innovation are better positioned to exploit emerging opportunities and achieve sustainable growth.

International Entrepreneurship Theory

International Entrepreneurship Theory integrates elements of entrepreneurship and international business to explain how firms identify and exploit opportunities across national borders. The theory emphasizes that even small and resource-constrained firms can engage in international activities through innovation, networks, and strategic orientation (Zahra & George, 2020; Oviatt & McDougall, 2020).

Globalization has lowered barriers to international trade and enabled micro enterprises to participate in global markets. Through digital platforms and global value chains, micro enterprises in Nigeria and Ghana can access international customers, suppliers, and partners. Amankwah-Amoah (2024) notes that African firms are increasingly exhibiting international entrepreneurial behaviors, leveraging globalization to expand their operations.

This theory is relevant to the study as it explains how globalization influences entrepreneurial development by providing opportunities for internationalization. It also underscores the importance of entrepreneurial orientation, innovation, and networks in enabling micro enterprises to compete globally.

Integration of Theories

The integration of Institutional Theory, Schumpeterian Innovation Theory, and International Entrepreneurship Theory provides a robust framework for analyzing the impact of globalization on micro enterprises. Institutional Theory explains the role of the business environment, Innovation Theory highlights the importance of technological and creative capabilities, while International Entrepreneurship Theory focuses on global market participation.

Together, these theories suggest that entrepreneurship development among micro enterprises is influenced by a combination of external institutional factors, internal innovation capabilities, and exposure to global opportunities. This integrated framework supports the study's model, which examines globalization, digitalization, access to finance, and institutional quality as key determinants of entrepreneurship development.

Synthesis and Research Gap

The reviewed literature underscores the multifaceted relationship between globalization and entrepreneurship development. While globalization offers significant opportunities for micro enterprises through market expansion, innovation, and knowledge transfer, it also presents challenges related to competition, inequality, and institutional constraints. Key determinants such as institutional quality, access to finance, human capital, and digitalization play critical roles in mediating these effects.

However, despite the growing body of literature, there remains a paucity of studies focusing specifically on micro enterprises in Anglophone West Africa, particularly in Nigeria and Ghana. Most existing studies adopt a broader SME perspective or focus on macro-level analyses, thereby overlooking the unique dynamics of micro enterprises. Additionally, there is limited empirical evidence on how globalization interacts with local institutional and socio-economic conditions to influence entrepreneurial development at the micro level.

This study addresses these gaps by providing a focused assessment of the impact of globalization on entrepreneurship development among micro enterprise owners and managers in Nigeria and Ghana, thereby contributing to both theory and practice.

METHODOLOGY

This section presents the research design, population of the study, sample size and sampling technique, method of data collection, instrumentation, validity and reliability of the instrument, as well as techniques for data analysis adopted in examining the impact of globalization on entrepreneurship development among micro enterprises in Nigeria and Ghana.

The study adopts a survey research design, which is appropriate for collecting quantitative data from a large population through standardized instruments. This design enables the researcher to obtain firsthand information from micro enterprise owners and managers regarding their experiences, perceptions, and responses to globalization-related factors. The survey approach is particularly suitable for this study because it allows for generalization of findings across the broader population of micro enterprises in Nigeria and Ghana.

The population of the study comprises all registered and unregistered micro enterprises in Nigeria and Ghana. Micro enterprises in both countries represent a substantial proportion of business establishments and are predominantly engaged in trade, services, and small-scale manufacturing activities. Given the vast size and dispersion of this population, it is impractical to study the entire population; hence, a representative sample is selected.

A total sample size of 539 micro enterprise owners/managers was selected for the study. The sample size is considered adequate for statistical analysis and ensures representativeness across the study area. The respondents were drawn from key commercial hubs in Nigeria and Ghana to capture diverse entrepreneurial experiences.

The study employed a multi-stage sampling technique. First, purposive sampling was used to select major economic regions and cities known for high concentrations of micro enterprises in both countries. Second, stratified sampling was adopted to categorize micro enterprises based on sectors such as trade, services, and manufacturing. Finally, simple random sampling was used to select respondents within each stratum to ensure that every micro enterprise owner/manager had an equal chance of being included in the study.

Primary data were collected through the administration of a structured questionnaire. The questionnaire was designed to capture relevant information on globalization (e.g., market access, competition, technology adoption), entrepreneurship development (e.g., business growth, innovation, performance), and other control variables such as access to finance and institutional support. The instrument was administered physically and electronically to respondents in Nigeria and Ghana to enhance response rates and coverage.

The research instrument consists of a structured questionnaire divided into sections. Section A captures demographic characteristics of respondents such as age, gender, education level, and business profile. Section B focuses on globalization variables, including exposure to international markets, digitalization, and competitive pressures. Section C measures entrepreneurship development indicators such as business performance, innovation, and growth. Section D addresses institutional and financial factors influencing micro enterprise operations.

The questionnaire items were measured using a five-point Likert scale, ranging from *1 = Strongly Disagree* to *5 = Strongly Agree*, allowing for quantitative analysis of respondents' perceptions.

To ensure content and construct validity, the questionnaire was subjected to expert review by academics and practitioners in entrepreneurship and business management. Their feedback helped refine the clarity, relevance, and comprehensiveness of the instrument.

A pilot study was conducted using a small sample of micro enterprise owners outside the main study area to test the reliability of the instrument. The internal consistency of the questionnaire was assessed using Cronbach's alpha coefficient, with values exceeding the acceptable threshold of 0.70, indicating that the instrument is reliable for the study.

Data collected from the field were coded and analyzed using SPSS. The analysis involved both descriptive and inferential statistics. Descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations, were used to summarize respondents' characteristics and key variables.

Inferential statistics were employed to test the study hypotheses. Specifically, multiple regression analysis was used to examine the relationship between globalization and entrepreneurship development, as well as the effects of digitalization, access to finance, and institutional quality on micro enterprise performance. The regression model is specified as follows:

$$ED = \beta_0 + \beta_1 GLOB + \beta_2 DIG + \beta_3 FIN + \beta_4 INST + \varepsilon$$

Where:
ED = Entrepreneurship Development
GLOB = Globalization
DIG = Digitalization
FIN = Access to Finance
INST = Institutional Quality
β_0= Constant term
$\beta_1 - \beta_4$= Coefficients of explanatory variables
ε= Error term

Statistical significance was tested at the **5% level**, and the results were interpreted accordingly.

Ethical Considerations

The study adhered to ethical standards by ensuring voluntary participation, informed consent, and confidentiality of respondents' information. Participants were assured that the data collected would be used strictly for academic purposes.

FINDINGS AND DISCUSSION

This section presents the results of the data analysis and provides a detailed discussion of the findings. The analysis is structured into three main parts: demographic characteristics of respondents, descriptive statistics, and regression analysis with interpretation.

Demographic Characteristics of Respondents

A total of 539 copies of questionnaire were administered to micro enterprise owners/managers in Nigeria and Ghana. However, 501 copies were returned, all of which were found usable for analysis, representing a 92.9% response rate.

Table 1: Demographic Profile of Respondents

Variable	Category	Frequency	Percentage (%)
Country	Nigeria	301	60.1
	Ghana	200	39.9
Gender	Male	278	55.5
	Female	223	44.5
Age	18–30 years	112	22.4

	31–40 years	186	37.1
	41–50 years	134	26.7
	Above 50 years	69	13.8
Education	Primary	58	11.6
	Secondary	179	35.7
	Tertiary	264	52.7
Business Sector	Trade	213	42.5
	Services	179	35.7
	Manufacturing	109	21.8
Years in Operation	Below 5 years	205	40.9
	5–10 years	178	35.5
	Above 10 years	118	23.6

The demographic distribution indicates that the majority of respondents are from Nigeria (60.1%), reflecting its larger economic size. Male respondents slightly dominate (55.5%), although female participation is substantial, highlighting the growing role of women in micro enterprises. Most respondents fall within the economically active age group of 31–40 years (37.1%), suggesting that entrepreneurship is largely driven by young and middle-aged individuals.

A significant proportion of respondents possess tertiary education (52.7%), indicating an increasing level of human capital among micro enterprise operators. The dominance of the trade sector (42.5%) aligns with the structure of micro enterprises in West Africa, which are largely commerce-oriented. Furthermore, a considerable number of businesses have operated for less than five years (40.9%), suggesting a high rate of business entry but potentially also high turnover.

Descriptive Statistics

Table 2: Descriptive Statistics of Key Variables

Variable	Mean	Std. Deviation
Globalization	3.78	0.64
Digitalization	3.65	0.71
Access to Finance	3.21	0.83
Institutional Quality	3.05	0.79
Entrepreneurship Development	3.89	0.68

The mean scores indicate that respondents generally perceive globalization (Mean = 3.78) and digitalization (Mean = 3.65) as moderately high, suggesting significant exposure to global and

digital influences. Entrepreneurship development recorded the highest mean (3.89), indicating a positive perception of business growth and performance among respondents.

However, access to finance (Mean = 3.21) and institutional quality (Mean = 3.05) recorded relatively lower mean values, suggesting that these remain key challenges for micro enterprises. The moderate standard deviations imply that responses are fairly consistent across the sample.

Regression Analysis

To test the hypotheses, multiple regression analysis was conducted to examine the effect of globalization and related variables on entrepreneurship development.

Table 3: Regression Results

Variables	**Coefficient (β)**	**Std. Error**	**t-Statistic**	**p-value**
Constant	1.102	0.287	3.84	0.000
Globalization	0.412	0.065	6.34	0.000
Digitalization	0.298	0.058	5.14	0.000
Access to Finance	0.221	0.049	4.51	0.000
Institutional Quality	0.176	0.053	3.32	0.001
F-statistic = 152.87 ($p < 0.000$)				$R = 0.742$ $R^2 = 0.551$ Adj. $R^2 = 0.546$

The regression results indicate that the model is statistically significant, as evidenced by the F-statistic (152.87, $p < 0.05$). The R^2 value of 0.551 suggests that approximately 55.1% of the variation in entrepreneurship development is explained by globalization, digitalization, access to finance, and institutional quality.

Globalization

Globalization has a positive and significant effect on entrepreneurship development ($\beta = 0.412$, $p < 0.05$). This implies that increased exposure to global markets, trade, and knowledge flows enhances the growth and performance of micro enterprises. Therefore, the null hypothesis (H_{01}) is rejected.

Digitalization

Digitalization also has a significant positive impact ($\beta = 0.298$, $p < 0.05$), indicating that the adoption of digital technologies improves business efficiency and market reach. Thus, H_{02} is rejected.

Access to Finance

Access to finance shows a positive and significant relationship with entrepreneurship development ($\beta = 0.221$, $p < 0.05$). This suggests that improved financial access enhances business expansion and sustainability. Hence, H_{03} is rejected.

Institutional Quality

Institutional quality has a positive and significant effect ($\beta = 0.176$, $p < 0.05$), indicating that supportive policies and regulatory frameworks contribute to entrepreneurial success. Therefore, H_{03} is also rejected in relation to institutional factors.

Discussion of Findings

The findings reveal that globalization plays a crucial role in enhancing entrepreneurship development among micro enterprises in Nigeria and Ghana. This supports the argument that globalization facilitates access to broader markets and resources, thereby improving firm performance. The positive impact of digitalization further underscores the importance of technology adoption in modern entrepreneurial activities.

However, the relatively lower coefficients for access to finance and institutional quality suggest that structural constraints remain significant barriers. Despite the benefits of globalization, micro enterprises still face challenges related to inadequate financing and weak institutional support systems.

The results align with existing empirical studies that emphasize the dual role of globalization as both an opportunity and a challenge for micro enterprises. The findings highlight the need for policies that strengthen financial systems, improve institutional frameworks, and promote digital inclusion to maximize the benefits of globalization for entrepreneurship development

Conclusion

This study examined the impact of globalization on entrepreneurship development among micro enterprises in Nigeria and Ghana. Drawing on survey data from 501 micro enterprise owners and managers, the findings demonstrate that globalization significantly enhances entrepreneurial development through increased market access, knowledge diffusion, and competitive exposure. The results further reveal that digitalization plays a critical role in strengthening business performance by enabling efficiency, innovation, and wider customer reach.

However, the study also establishes that while globalization offers substantial opportunities, its benefits are not fully maximized due to persistent structural constraints. In particular, limited access to finance and weak institutional quality continue to hinder the growth and sustainability of micro enterprises. Although these factors were found to have significant positive effects on entrepreneurship development, their relatively lower influence compared to globalization and digitalization suggests that they remain areas requiring policy attention.

Overall, the study concludes that globalization is a double-edged phenomenon for micro enterprises in Anglophone West Africa. While it stimulates entrepreneurial growth, its full potential can only be realized when supported by strong institutions, improved financial systems, and enhanced technological capabilities.

Recommendations

Based on the findings of this study, the following recommendations are proposed:

First, governments in Nigeria and Ghana should formulate and implement policies that enhance the integration of micro enterprises into global markets. This can be achieved through trade facilitation measures, export promotion programs, and capacity-building initiatives.

Second, there is a need to strengthen digital infrastructure and promote digital literacy among micro enterprise operators. Providing affordable access to digital tools and platforms will enable businesses to leverage globalization more effectively.

Third, financial institutions and policymakers should improve access to finance for micro enterprises by developing tailored financial products, reducing collateral requirements, and expanding financial inclusion initiatives.

Fourth, institutional frameworks should be strengthened to create a more enabling business environment. This includes improving regulatory efficiency, reducing bureaucratic bottlenecks, and ensuring policy consistency.

Finally, entrepreneurship training and human capital development programs should be prioritized to equip micro enterprise owners with the skills needed to compete in a globalized economy.

Contribution to Knowledge

This study contributes to the existing body of knowledge in several ways. First, it provides empirical evidence on the relationship between globalization and entrepreneurship development at the micro enterprise level, an area that has received limited attention in prior studies.

Second, the study extends the literature by integrating key variables such as digitalization, access to finance, and institutional quality into a unified analytical framework, thereby offering a more comprehensive understanding of the determinants of entrepreneurial success in developing economies.

Third, by focusing specifically on Nigeria and Ghana, the study provides context-specific insights that are relevant to Anglophone West Africa, contributing to the regional discourse on entrepreneurship and economic development.

Finally, the study offers practical policy implications that can guide governments, development agencies, and stakeholders in designing interventions to support micro enterprise growth in a globalized environment.

Suggestions for Further Studies

Future research should consider expanding the scope of this study to include other countries in Anglophone West Africa, such as Sierra Leone, Liberia, and The Gambia, to enhance generalizability.

Additionally, longitudinal studies could be conducted to examine the dynamic effects of globalization on entrepreneurship development over time. This would provide deeper insights into causal relationships and long-term impacts.

Further studies may also explore sector-specific analyses to determine how globalization affects micro enterprises differently across industries such as agriculture, manufacturing, and services.

Finally, qualitative approaches, such as case studies and interviews, could be employed to gain deeper insights into the lived experiences of micro entrepreneurs and the contextual factors influencing their responses to globalization.

References

Abdulai, A., & Hussain, S. (2025). Capacity of innovation and entrepreneurship development in Africa: Does institutional quality matter? *Journal of Innovation and Entrepreneurship, 14*, 1–20. https://doi.org/10.1186/s13731-025-00603-8

Agyapong, A., & Acquaah, M. (2021). Organizational capabilities, business strategic orientation, and performance in family and non-family businesses in a sub-Saharan African economy. *Journal of African Business*, *22*(3), 411-439.

Amankwah-Amoah, J. (2024). International entrepreneurial behaviors of African firms. *Journal of Business Research, 182*, 114763. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114763

Amankwah-Amoah, J., Boso, N., & Debrah, Y. A. (2020). Africa rising in global business. *Journal of Business Research, 102*, 1–10. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.05.024

Amoa-Gyarteng, K. (2025). The role of globalization in entrepreneurial development and unemployment reduction. *Thunderbird International Business Review, 67*(4), 487–497. https://doi.org/10.1002/tie.22438

Atiase, V., Wang, Y., & Mahmood, S. (2023). Does managerial training increase SME managers' effectiveness? A capability development approach. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, *29*(8), 1807-1836.

Autio, E., & Fu, K. (2020). Economic and political institutions and entrepreneurship. *Research Policy, 49*(3), 103–111. https://doi.org/10.1016/j.respol.2019.103–111

Beck, T., & Cull, R. (2020). SME finance in developing countries. *Journal of Banking & Finance, 36*, 1–15. https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2011.10.009

Berner, E., Gomez, G., & Knorringa, P. (2012). Helping a large number of people become a little less poor: The logic of survival entrepreneurs. *World Development, 40*(1), 171–181. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2011.09.012

Bradley, S. W., McMullen, J. S., Artz, K., & Simiyu, E. M. (2020). Innovation and entrepreneurship in developing economies. *Journal of Management Studies, 57*(4), 684–717. https://doi.org/10.1111/joms.12543

Brixiova, Z., Elbeshbishi, A. N., & Zhao, J. (2025). *Breaking barriers for women and young entrepreneurs in North Africa: Skills, finance, and social norms* (No. 217). IZA Policy Paper.

Bruton, G. D., & Ahlstrom, D. (2020). Entrepreneurship in emerging markets. *Academy of Management Perspectives, 34*(1), 1–17. https://doi.org/10.5465/amp.2017.0123 Dana, L. P., & Ratten, V. (2022). African entrepreneurship and innovation. *Journal of Small Business Management, 60*(S1), 1–10. https://doi.org/10.1080/00472778.2021.2000864

Chakuzira, W., Okoche, J. M., & Mkansi, M. (2024). Refining entrepreneurship typologies in Africa. *Administrative Sciences, 14*(8), 184. https://doi.org/10.3390/admsci14080184

Dana, L. P., & Ratten, V. (2022). African entrepreneurship and innovation. *Journal of Small Business Management, 60*(S1), 1–10. https://doi.org/10.1080/00472778.2021.2000864

Donbesuur, F., Hultman, M., Boso, N., & Oghazi, P. (2023). Growth implications of creation and discovery behavior among family firms: the moderating role of venture age. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, *29*(1), 245-267.

Dreher, A. (2020). Globalization and economic growth revisited. *Applied Economics, 52*(10), 1091–1110. https://doi.org/10.1080/00036846.2019.1683143

Elia, G., Margherita, A., & Passiante, G. (2023). Digital entrepreneurship ecosystem. *Technological Forecasting and Social Change, 150*, 119791. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.119791

Eze, B. U. (2022). Effect of innovation on agricultural-based micro, small and medium enterprises survival in Nigeria. *World Review of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, *18*(5-6), 500-513. https://doi.org/10.1504/WREMSD.2022.125628.

Eze, B., Faparusi, S., Nzekwue, C., & Ogundowo, S. (2025). Influence of social media on nano enterprises resilience in Ondo State, Nigeria. Babcock Business and Marketing Review, 4(2), 128-140

Gebreyesus, M., & Mohnen, P. (2022). Innovation and productivity in African SMEs. *Journal of Development Studies, 58*(4), 678–695. https://doi.org/10.1080/00220388.2021.1908995

George, G., Corbishley, C., Khayesi, J. N. O., Haas, M. R., & Tihanyi, L. (2020). Innovation in emerging markets. *Academy of Management Journal, 63*(2), 377–393. https://doi.org/10.5465/amj.2013.0213

Igwe, P. A., & Icha-Ituma, A. (2020). A review of ten years of African entrepreneurship research. *Research handbook on entrepreneurship in emerging economies*, 325-353.

Kansheba, J. M. P. (2020). Small business and entrepreneurship in Africa. *Small Enterprise Research, 27*(2), 110–124. https://doi.org/10.1080/13215906.2020.1761869

Khavul, S., Bruton, G. D., & Wood, E. (2020). Informal economy and entrepreneurship. *Journal of Business Venturing, 35*(3), 105938. https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2019.105938

Leke, A., & Signé, L. (2020). Financing SMEs in Africa. *Brookings Africa Growth Initiative*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3605865

Littlewood, D., & Holt, D. (2025). Social entrepreneurship in Africa: A systematic multilevel literature review. *Social Enterprise Journal*. https://doi.org/10.1080/23322373.2025.2574206

Madichie, N. O., Gbadamosi, A., & Rwelamila, P. (2021). Entrepreneurship and the informal sector in Africa. *Journal of African Business, 22*(4), 441–447. https://doi.org/10.1080/15228916.2021.1893055

Nambisan, S. (2017). Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship. *Entrepreneurship theory and practice*, *41*(6), 1029-1055.

Naudé, W. (2021). Entrepreneurship and development. *World Development, 140*, 105–123. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105–123

Ofori-Abebrese, G., Baah-Boateng, W., & Twerefou, D. K. (2022). Financial inclusion and SME growth. *Technological Forecasting and Social Change, 174*, 121289. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121289

Okijie, S. R., & Effiong, U. E. (2024). Financing and successful MSME development in Nigeria. *East African Finance Journal, 3*(1), 1–26. https://doi.org/10.59413/eafj/v3.i1.1

Oviatt, B. M., & McDougall, P. P. (2020). International new ventures. *Journal of International Business Studies, 51*, 29–41. https://doi.org/10.1057/s41267-019-00291-2

Rivera-Santos, M., & Rufín, C. (2020). Globalization and entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice, 44*(1), 126–145. https://doi.org/10.1111/etap.12326

Samimi, P., & Jenatabadi, H. S. (2020). Globalization and entrepreneurship nexus. *Economic Modelling, 89*, 335–339. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.01.001

Scientific African. (2023). Contextualizing entrepreneurship for Africa's post-COVID recovery. *Scientific African, 22*, e01946. https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2023.e01946

Sifolo, P. P., & Sokhela, P. (2022). Digitalization opportunities for tourism micro-entrepreneurship. *Indian Journal of Finance, 16*(12), 8–25. https://doi.org/10.17010/ijf/2022/v16i12/172568

Sithole, S. S., & Ruhode, E. (2021). Cloud computing adoption in SMMEs. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies, 13*(4), 789–807. https://doi.org/10.1108/JEEE-09-2020-0310

Sutter, C., Bruton, G. D., & Chen, J. (2023). Entrepreneurship as a solution to poverty. *Journal of Business Venturing, 38*(1). https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2018.06.002

Tabash, M. I., et al. (2024). Globalization and income inequality: Evidence from developing economies. *Economies, 12*(1), 23. https://doi.org/10.3390/economies12010023

Urbano, D., Aparicio, S., & Audretsch, D. (2020). Institutional factors and entrepreneurship. *Small Business Economics, 54*, 1–20. https://doi.org/10.1007/s11187-018-0038-0

Zahra, S. A., & George, G. (2020). International entrepreneurship. *Academy of Management Review, 45*(2), 255–268. https://doi.org/10.5465/amr.2002.6587998

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

DIGITAL TECHNOLOGY AND THE TRANSFORMATION OF TRANSPORT UNIONISM IN LAGOS STATE: IMPLICATIONS FOR WORKERS, COMMUTERS AND URBAN MOBILITY

Kolawole Adeniran ADESUYI, Ph.D
Department of History and International Studies,
Lagos State University, Lagos, Nigeria

Abstract

The rapid diffusion of smartphones, mobile applications, digital payments, GPS-enabled navigation, online platforms and algorithmic management is transforming the organisation of urban transport and the character of labour relations in Lagos State, Nigeria. For decades, transport unionism in Lagos State has been closely associated with informal public transport, motor parks, route allocation, fare collection, worker discipline and collective representation. The emergence of digital mobility platforms, particularly e-hailing services, has introduced new organisational arrangements in which passenger demand, pricing, driver allocation, performance evaluation and payment are increasingly mediated through digital technologies. This transformation creates opportunities for greater efficiency, transparency, accessibility and formalisation, but it also introduces new forms of worker surveillance, income uncertainty, algorithmic control and fragmentation of collective representation. This paper examines how digital technology is reshaping transport unionism in Lagos State and evaluates the implications for transport workers, commuters and urban mobility. Drawing on recent literature on informal transport, platform work, algorithmic management, labour organisation and Lagos State transportation, the paper adopts a qualitative conceptual review approach. The analysis demonstrates that digitalisation does not necessarily eliminate transport unionism; rather, it changes the sources, mechanisms and sites of worker power. Traditional physical organisation around garages and motor parks is increasingly complemented by digitally mediated organisation through WhatsApp groups, social media, mobile communication and platform-based networks. The paper argues that the future of transport unionism in Lagos State will depend on its capacity to move from predominantly territorial and gatekeeping functions towards digitally enabled representation, social protection, skills development, data governance and constructive participation in transport regulation. It recommends an inclusive regulatory framework that recognises platform workers as legitimate transport stakeholders, promotes social dialogue, protects workers against exploitative algorithmic practices, improves commuter protection and integrates informal and digital transport operators into metropolitan mobility planning.

Keywords: digital technology, transport unionism, Lagos State, platform work, e-hailing, informal transport, labour relations

Introduction

Transport is central to the economic and social functioning of Lagos State. As one of Africa's largest metropolitan regions, Lagos State depends on a complex combination of formal and informal mobility systems to connect workers, businesses, households, markets and institutions. Conventional public transport includes buses and rail services, while informal and semi-formal

transport has historically been dominated by minibuses, taxis, motorcycles and other forms of paratransit. Informal minibus services remain particularly important because they respond flexibly to passenger demand and reach locations that conventional mass transit systems may not adequately serve. Alcorn and Karner (2021) demonstrate that informal transit continues to account for a substantial proportion of mobility in Lagos State and argue that the adaptive characteristics of informal transport can complement more formalised public transport systems.

The organisation of informal transport has traditionally involved powerful occupational and territorial institutions. Transport unions have historically played multiple roles, including representing drivers, organising motor parks, regulating routes, collecting dues, resolving disputes and interacting with public authorities. Although these functions have often been contested, the union remains an important institutional feature of the transport economy. The importance of collective organisation becomes particularly evident when transport workers confront government policies, regulatory changes, fare restrictions, taxation, vehicle requirements or other interventions that affect their livelihoods (Adesuyi et al., 2024).

Digital technology is now introducing a qualitatively different dimension to this institutional landscape. Mobile phones, smartphones, GPS, electronic payments, social media, digital platforms and ride-hailing applications have altered the relationship between transport operators and passengers. Rather than depending exclusively on physical motor parks or roadside passenger acquisition, digital platforms can match drivers with passengers through algorithms. Pricing can be electronically determined, transactions can be recorded, customers can rate drivers and platform operators can monitor service delivery. The result is not simply technological improvement; it is a reorganisation of the labour process.

The Lagos State experience is especially important because the city simultaneously contains traditional informal transport structures and rapidly expanding digital mobility systems. E-hailing platforms entered the Nigerian market through Lagos State and have subsequently become part of the metropolitan transportation ecosystem. Cieslik et al. (2022), using a case study of 138 e-hailing drivers, found that platform work can improve access to customers and income opportunities while simultaneously exposing workers to long working hours, weak labour standards and inadequate social protection. Importantly, the authors also found evidence of organised labour movements among platform drivers.

This evidence challenges the assumption that digital technology necessarily weakens collective worker organisation. Instead, digital technology can produce new forms of worker solidarity while simultaneously fragmenting the conventional employment relationship. The central question is therefore not whether digital technology will destroy transport unionism, but how transport unionism will adapt to a labour environment in which workers are increasingly connected digitally but may be geographically dispersed, formally independent and algorithmically managed.

This paper examines that transformation through three interconnected dimensions. First, it considers the changing nature of transport work and worker organisation. Second, it evaluates the implications of digitalisation for commuters and the quality of urban mobility. Third, it

examines the implications for governance and proposes a framework for the future of transport unionism in Lagos State.

Conceptualising Transport Unionism in the Digital Era

Transport unionism can be understood as collective organisation through which transport workers pursue economic, social, professional and political interests. Traditional union structures generally depend on relatively identifiable workplaces, occupational identities and physical interaction among workers (Adesuyi, 2024). Transport unionism differs from factory-based unionism because transport workers are geographically mobile and may operate as individual entrepreneurs, owner-drivers, hired drivers or members of informal networks.

Digitalisation changes this institutional environment by separating worker organisation from physical proximity. A driver no longer needs to be physically present in a motor park to communicate with hundreds of colleagues. Mobile messaging applications can enable rapid dissemination of information about fares, government policies, security incidents, road closures, protests and industrial actions. Social media can also connect drivers across routes and metropolitan boundaries.

The literature on digital unionism suggests that digital technologies can enhance the visibility, aggregation and addressability of trade unions. Hennebert et al. (2021), examining 13 Canadian trade unions, argue that digital technologies provide unions with organisational concordances that can strengthen communication, mobilisation and member engagement. Their argument is particularly relevant to Lagos State because the spatially dispersed character of transport workers makes digital communication potentially more important than conventional workplace communication.

Digitalisation, however, also produces organisational risks. Platform workers may have no common physical workplace, may work for different platforms simultaneously and may not consider themselves employees. Their relationship with a platform may be mediated by contractual arrangements rather than conventional employment relationships. This makes traditional collective bargaining more difficult.

Köhler (2021) argues that platform work presents major challenges to conventional union organising because workers are fragmented and the employment relationship is often ambiguous. Nevertheless, the platform economy has also generated new forms of collective organisation. Digital communication can therefore be understood as both a source of fragmentation and a source of mobilisation.

For Lagos State transport unionism, this duality is fundamental. Digitalisation can weaken the traditional importance of the motor park as the primary location of coordination while simultaneously creating new digital spaces for collective action.

Theoretical Framework

The paper draws principally on the labour process perspective and the power resources approach to worker organisation. The labour process perspective is useful because digital platforms do not merely connect passengers and drivers; they also reorganise how work is allocated, monitored and evaluated.

Traditional transport work involved visible forms of managerial and institutional control. A driver interacted with vehicle owners, union officials, passengers, police officers, traffic regulators and motor-park authorities. Digital platforms introduce a different form of control in which algorithms can determine trip allocation, calculate prices, monitor performance and evaluate drivers.

Möhlmann et al. (2021) demonstrate that online labour platforms employ algorithms not only for matching workers with customers but also for controlling work. Their study of Uber drivers shows that algorithmic management can generate tensions concerning work execution, compensation and workers' sense of belonging.

Adekoya et al. (2025) extend this argument to the Nigerian context. Based on interviews with 46 platform drivers and three platform managers, they find that algorithmic management has significant implications for employment relationships, while drivers simultaneously value flexibility, autonomy and income opportunities. The Nigerian evidence is particularly important because it demonstrates that platform workers experience digital control and economic opportunity at the same time.

The power resources approach complements labour process theory by explaining how workers can convert their collective position into bargaining power. In traditional transport systems, worker power can arise from control over routes, vehicles, garages, passenger access and the ability to disrupt mobility. In digital transport systems, these resources are changing. Workers may instead derive power from collective digital communication, coordinated log-offs, strikes, customer relationships, platform ratings, access to alternative platforms and public visibility.

Recent research on African ride-hailing workers provides strong support for this argument. Anwar (2025) shows that African ride-hailing drivers increasingly use self-organised networks and digital communication channels such as WhatsApp and Facebook to develop solidarity and exert worker power. The study demonstrates that digital networks can create forms of collective action outside established trade-union structures.

Consequently, digital technology should not be interpreted as inherently anti-union or pro-union. Its effects depend on how workers, unions, platforms and governments appropriate and regulate the technology.

Digital Transformation of Transport Work in Lagos State

The first major transformation concerns the relationship between drivers and passengers. Conventional informal transport often depends on physical passenger concentration at motor parks, bus stops and roadside locations (Adesuyi, 2022). Digital platforms introduce electronic

matching, enabling passengers to request vehicles remotely. This changes the economics of passenger acquisition and reduces some of the importance of physical locations.

The second transformation concerns pricing. In conventional informal transport, fares can be negotiated or determined through established route structures. Digital platforms use technological systems to establish or influence fares and communicate prices to passengers and drivers. This can improve transparency from the passenger's perspective but can also reduce the ability of drivers to negotiate individually.

The third transformation concerns information. GPS technology enables drivers and passengers to access real-time information concerning location and routes. Digital platforms can also generate data on trip volumes, demand patterns, driver activity and customer ratings. Cieslik et al. (2022) argue that such digital records could potentially assist the gradual formalisation of transport work by providing evidence of income regularity and economic activity.

The fourth transformation concerns monitoring. Traditional transport work involves direct human observation, whereas platform work increasingly relies on digital surveillance. Ratings, acceptance rates, cancellation rates, trip histories and other performance indicators can influence a driver's continued access to the platform.

The fifth transformation concerns occupational identity. The conventional transport worker may identify primarily as a member of a union, route association or occupational group. The platform driver may instead identify simultaneously as an independent contractor, entrepreneur, app user, driver partner and member of a digital community. This creates a more complex form of worker identity.

Implications for Transport Workers

The consequences of digital transformation for workers are mixed. One important benefit is increased access to customers. Digital platforms reduce some of the uncertainties associated with searching for passengers and may reduce idle time. For drivers who previously depended entirely on roadside passenger acquisition, digital matching can potentially improve utilisation of vehicles.

Digital platforms can also increase economic flexibility. Drivers can often decide when to log into a platform and may combine platform driving with other economic activities. Adekoya et al. (2025) found that flexibility and autonomy are important motivations for Nigerian platform workers.

Another potential advantage is access to financial and insurance services. Cieslik et al. (2022) found that platform affiliation can provide access to insurance, credit and other forms of financial support that may not be readily available to workers operating entirely within the informal economy.

Digital records may also help transport workers become more visible to financial institutions and public authorities. A driver with electronically documented income may potentially demonstrate creditworthiness more easily than a worker whose earnings are entirely cash-based.

However, these benefits coexist with significant vulnerabilities. Platform workers may be responsible for vehicle acquisition, fuel, maintenance, insurance, data costs and other operating expenses while having limited influence over fares and commissions. The formal independence of the worker may therefore coexist with substantial technological control.

The problem of social protection is equally important. Cieslik et al. (2022) found that platform work in Lagos State remains embedded in the informal economy and generally lacks adequate labour standards and social protection. Workers may therefore experience flexibility without security.

The issue of working time is particularly significant. When earnings depend on completing sufficient numbers of trips, drivers may respond by increasing working hours. The technological ability to remain continuously connected to the platform can therefore generate a paradox: technology increases flexibility but may simultaneously intensify work.

Digital ratings also introduce psychological and economic pressures. A worker's continued access to passengers may depend on customer evaluations, while the criteria used by algorithms may not always be transparent. Algorithmic management can therefore transform the traditional relationship between worker and supervisor into a relationship between worker and technological system.

Transformation of Union Power

Digital technology is likely to transform rather than eliminate transport unionism in Lagos State. Traditional union power is heavily associated with physical organisation. Motor parks and garages provide spaces where workers interact, collect dues, resolve disputes and mobilise for collective action. Digital platforms potentially weaken the importance of these physical spaces by allowing drivers to organise virtually.

This does not necessarily imply the disappearance of unionism. Rather, unionism can become hybrid. A hybrid transport union would maintain physical structures while incorporating digital membership systems, mobile communication, electronic dues collection, digital dispute resolution, online education and data-driven advocacy.

Hennebert et al. (2021) show that digital technologies can strengthen union visibility, aggregation and communication. For Lagos State transport unions, these functions could be particularly valuable because workers are geographically dispersed across a large metropolitan area.

Digitalisation can also improve union accountability. Electronic membership records and digital financial systems can make it easier to monitor dues, services and welfare benefits. This could strengthen members' confidence in union institutions.

At the same time, digitalisation may expose unions to new competition. Workers can form informal WhatsApp groups or online associations without obtaining recognition from traditional unions. Such networks can mobilise workers rapidly and sometimes respond to issues more quickly than established organisations.

Anwar (2025) demonstrates that African ride-hailing drivers are increasingly developing self-organised networks outside established union structures. These networks can provide solidarity and mobilising capacity but may struggle to sustain long-term institutional representation.

The implication is that traditional unions cannot assume that workers will automatically remain within established organisational structures. Representation must increasingly be earned through services, responsiveness and effective advocacy.

Implications for Commuters

Digital transformation also affects commuters. The most immediate benefit is convenience. Digital platforms allow passengers to request transport remotely, receive estimated fares and identify drivers. This can reduce uncertainty associated with finding transportation.

Digital platforms can also improve accountability. Electronic trip records provide a traceable record of transactions, while passenger ratings can create incentives for better customer service. This potentially addresses some longstanding concerns about passenger safety and service quality.

Nevertheless, digital mobility does not automatically produce affordable transport. Algorithmic pricing can increase fares during periods of high demand. Passengers who depend on digital transport because conventional public transport is unavailable may therefore face higher mobility costs.

Digital exclusion is another concern. Not all commuters possess smartphones, reliable internet access, electronic payment facilities or sufficient digital literacy. Consequently, an urban transport system that becomes excessively dependent on digital platforms may reproduce inequality.

The issue is especially important in Lagos State because informal transport serves diverse socioeconomic groups. The continued importance of informal transport reflects gaps in formal transit provision and the ability of informal operators to respond to passenger demand. Alcorn and Karner (2021) therefore argue for approaches that combine the adaptive characteristics of informal transport with the strengths of formal systems rather than simply attempting to eliminate informal operators.

Digitalisation should consequently complement, rather than replace, inclusive public transport.

Implications for Urban Mobility

From the perspective of urban mobility, digital technology creates opportunities for better coordination. Transport authorities can potentially use anonymised platform data to understand passenger demand, congestion patterns, route utilisation and mobility gaps.

This is particularly important because informal transport has historically been difficult to incorporate into conventional transport planning. Digital records can make previously invisible activities more measurable. The resulting data could improve route planning, emergency management, traffic management and infrastructure investment.

However, the use of private platform data raises questions concerning data ownership and governance. Transport authorities may become dependent on information controlled by private technology companies. This creates a new form of infrastructural dependence.

A balanced governance model should therefore require platforms operating in Lagos State to share appropriate aggregated mobility information with regulators while protecting individual privacy and commercially sensitive information.

The regulation of motorcycles provides an instructive example. Ackrill (2023) shows that motorcycle taxis constitute an important part of Lagos State mobility but are subject to contested regulation and enforcement. Digital platforms such as Gokada have also demonstrated how technology can be used to register, monitor and organise motorcycle taxi operations.

The challenge is therefore to move from a regulatory philosophy based primarily on prohibition and enforcement towards one based on registration, professionalisation, safety, data and integration.

Digital Technology and Worker Collective Action

One of the most significant developments in Lagos State is the emergence of digitally coordinated worker action. The 2020 protests by e-hailing drivers illustrate this transformation. Cieslik et al. (2022) document a week-long protest by Lagos State e-hailing drivers against proposed service taxation and note the involvement of organised driver associations. The episode demonstrates that digitally connected workers can mobilise rapidly around common economic grievances.

The significance of this development extends beyond e-hailing. It indicates a possible transition from traditional transport unionism towards networked worker organisation. Workers can simultaneously belong to a formal union, a professional association, a platform-specific group and multiple informal digital communities.

Such networked unionism can be faster and more flexible than traditional structures. A policy announcement can be communicated almost immediately to thousands of drivers. Workers can coordinate meetings, protests or collective bargaining strategies without assembling physically.

Nevertheless, digital mobilisation has limitations. Online groups can fragment rapidly, and leadership legitimacy may be uncertain. Digital activism can produce short-term mobilisation without creating durable institutions capable of negotiating long-term agreements.

The strategic challenge for unions is therefore to convert digital mobilisation into sustainable representation.

Towards a New Model of Transport Unionism in Lagos State

The emerging evidence suggests that Lagos State requires a new model of transport unionism based on five complementary principles.

The first is digital representation. Transport unions should establish professionally managed digital platforms through which members can register, pay dues, access information, report grievances and participate in decision-making. Such systems should supplement physical structures rather than eliminate them.

The second is social protection. Unionism should increasingly focus on insurance, pensions, health protection, accident compensation, emergency assistance and financial inclusion. These services are particularly important for workers operating under non-standard employment arrangements.

The third is professionalisation. Digital transformation requires new skills. Drivers need training in digital literacy, customer relations, road safety, cybersecurity, financial management, vehicle technology and data protection. Unions can become major providers of continuing professional education.

The fourth is collective bargaining in the platform economy. Traditional collective bargaining assumes an identifiable employer. Platform work complicates this assumption. Unions must therefore develop mechanisms for negotiating with platform companies, vehicle owners, regulators and other relevant actors simultaneously.

The fifth is participatory transport governance. Transport unions should become institutional partners in mobility planning rather than being treated principally as obstacles to reform. Alcorn and Karner (2021) provide an important basis for this approach by recommending stronger operator associations through which government can engage informal transport operators.

Policy Recommendations

The Lagos State Government should establish a formal social-dialogue framework bringing together transport unions, e-hailing associations, platform companies, commuter representatives, vehicle owners, labour authorities and transport regulators. This would provide a structured mechanism for negotiating fares, taxation, licensing, safety and worker protection.

The regulatory framework should also recognise platform drivers as legitimate transport workers irrespective of whether they are classified as employees, independent contractors or another legal

category. Classification should not become a mechanism for denying basic labour and social protections.

Government should require digital transport platforms to maintain transparent mechanisms for explaining major decisions affecting drivers, including deactivation, commission changes, pricing changes and account restrictions. Algorithmic decisions with significant economic consequences should be subject to accessible review procedures.

Transport unions should be encouraged to establish digital membership and service platforms. These systems should provide electronic registration, digital identification, welfare services, training, insurance facilitation, dispute reporting and communication.

The state should also develop a framework for responsible transport-data sharing. Aggregated and anonymised data should support transport planning, congestion management and infrastructure development, while individual privacy and commercial confidentiality should be protected.

A further priority should be the development of portable social protection arrangements. Because platform workers may move between platforms or combine several forms of employment, social protection should follow the worker rather than being tied exclusively to a particular employer or platform.

Finally, digitalisation should not become a justification for eliminating informal transport without providing viable alternatives. Informal transport remains economically significant because it responds to mobility gaps. The policy objective should therefore be progressive formalisation and integration rather than abrupt displacement.

Conclusion

Digital technology is fundamentally changing the organisation of transport work in Lagos State. The transformation extends beyond the introduction of e-hailing applications. It involves changes in passenger acquisition, pricing, information, monitoring, worker identity, labour relations and collective organisation.

The central argument of this paper is that digitalisation does not make transport unionism obsolete. Rather, it changes the institutional environment in which unionism operates. Traditional transport unionism was constructed around physical proximity, occupational identity and territorial control. Digital unionism is increasingly characterised by connectivity, data, networked solidarity and platform-mediated labour relations.

The Lagos State experience demonstrates the complexity of this transition. Digital platforms can provide workers with access to customers, income opportunities, flexibility, insurance and financial services. At the same time, they can generate longer working hours, algorithmic control, weak social protection and uncertainty regarding employment status. The same technology that enables worker surveillance can also facilitate worker mobilisation.

For commuters, digitalisation can improve convenience, traceability and service quality, but it can also create affordability and digital-access challenges. For urban mobility, digital platforms provide valuable data and coordination capabilities, but they also create new questions about private control of public mobility information.

The future of transport unionism in Lagos State should therefore not be conceived as a choice between traditional unions and digital platforms. A more productive approach is to construct a hybrid institutional model in which transport unions use digital technologies to strengthen representation while governments integrate informal and platform-based transport into metropolitan planning.

The most successful transport unions of the future are likely to be those that move beyond the narrow functions of route control and dues collection and become institutions of professional development, social protection, digital representation, data governance and policy advocacy. In this sense, digital technology presents not merely a threat to transport unionism but an opportunity for institutional renewal.

The policy objective should consequently be to ensure that technological innovation serves workers and commuters rather than simply transferring economic and regulatory power from traditional transport institutions to private digital platforms. A socially sustainable digital mobility system for Lagos State must combine technological efficiency with worker protection, commuter rights, institutional accountability and inclusive urban governance.

References

Adekoya, O. D., Mordi, C., Ajonbadi, H. A., & Chen, W. (2025). Implications of algorithmic management on careers and employment relationships in the gig economy: A developing country perspective. *Information Technology & People, 38*(2), 686–713. https://doi.org/10.1108/ITP-01-2023-0064

Adesuyi, K. A., Olubomehin, O. O., & Adeyemi-Suenu, A. (2024). The administrative structure and organs of the national union of road transport workers (NURTW) as a trade union. *LASU Journal of African Studies,*

Adesuyi, K. A. (2022). Democratisation question in Africa through indigenous knowledge system: a Yoruba political heritage analysis. *WAUU Journal of International Affairs and Contemporary Studies,* 63.

Adesuyi, K.A. (2024). The orgin and developments of the national union of road transport works (NURTW). *University of Uyo Journal of Humanities,* 28(1)

Alcorn, L. G., & Karner, A. (2021). Integrating formal and informal transit into one hybrid passenger transport system in Lagos State, Nigeria. *Transportation, 48*(3), 1361–1377. https://doi.org/10.1007/s11116-020-10099-8

Anwar, M. A. (2025). Worker power in self-organised networks: Algorithmic management, solidarity and resistance on platforms. *Platforms & Society, 2*. https://doi.org/10.1177/29768624251369063

Arcidiacono, D., Borghi, P., & Ciarini, A. (2019). Platform work: From digital promises to labour challenges. *Partecipazione e Conflitto, 12*(3), 611–631. https://doi.org/10.1285/i20356609v12i3p611

Cieslik, K., Banya, R., & Vira, B. (2022). Offline contexts of online jobs: Platform drivers, decent work, and informality in Lagos State, Nigeria. *Development Policy Review, 40*(4), e12595. https://doi.org/10.1111/dpr.12595

Hennebert, M.-A., Pasquier, V., & Lévesque, C. (2021). What do unions do… with digital technologies? An affordance approach. *New Technology, Work and Employment, 36*(2), 177–200. https://doi.org/10.1111/ntwe.12187

International Labour Organization. (2021). Digital labour platforms and the redefinition of work: Opportunities and challenges for workers. *World Employment and Social Outlook 2021*, 133–194. https://doi.org/10.1002/wow3.170

Köhler, H.-D. (2021). Collective actions of platform workers. *Sociología del Trabajo*. https://doi.org/10.5209/stra.69928

Malos, S., Lester, G. V., & Virick, M. (2018). Uber drivers and employment status in the gig economy: Should corporate social responsibility tip the scales? *Employee Responsibilities and Rights Journal, 30*(4), 239–251. https://doi.org/10.1007/s10672-018-9325-9

Möhlmann, M., Zalmanson, L., Henfridsson, O., & Gregory, R. W. (2021). Algorithmic management of work on online labor platforms: When matching meets control. *MIS Quarterly, 45*(4), 1999–2022. https://doi.org/10.25300/MISQ/2021/15333

Olowosegun, A., et al. (2021). Multicriteria evaluation of the quality of service of informal public transport in developing cities. *Case Studies on Transport Policy*. https://doi.org/10.1016/j.cstp.2021.09.004

Polkowska, D. (2019). Does the app contribute to the precarization of work? The case of Uber drivers in Poland. *Partecipazione e Conflitto, 12*(3), 717–741. https://doi.org/10.1285/i20356609v12i3p717

Rani, U., & Furrer, M. (2021). Digital labour platforms and new forms of flexible work in developing countries: Algorithmic management of work and workers. *Competition & Change, 25*(2), 212–236. https://doi.org/10.1177/1024529420905187

Stark, D., & Pais, I. (2020). Algorithmic management in the platform economy. *Sociologica, 14*(3), 47–72. https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/12221

Woodside, J., Vinodrai, T., & Moos, M. (2021). Bottom-up strategies, platform worker power and local action: Learning from ridehailing drivers. *Environment and Planning A: Economy and Space, 54*(4), 702–720. https://doi.org/10.1177/02690942211040170

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

NATIONAL CULTURE AND FAILURE TOLERANCE: A COMPARATIVE STUDY OF HOW UNCERTAINTY AVOIDANCE AND INDIVIDUALISM SHAPE ENTREPRENEURS' PIVOT OR EXIT STRATEGIES AFTER VENTURE FAILURE

Benneth Uchenna EZE, PhD
Research and Development Division
Chartered Institute of Stockbrokers, Lagos, Nigeria

Benjamin Oludotun LISOYI, PhD
SevenEdge Consult & Advisort Limited
https://orcid.org/0000-0001-6217-9999

Grace Folashade DAVID
Centre for Entrepreneurship Development
Yaba College of Technology, Yaba, Lagos

Abstract

Entrepreneurial failure is an important but insufficiently understood stage of the entrepreneurial process. While existing research has examined the causes and consequences of venture failure, considerably less attention has been devoted to explaining why entrepreneurs facing similar failure circumstances choose different strategic responses, particularly whether to pivot, persist, re-enter, or exit entrepreneurship altogether. This paper examines how national culture, specifically uncertainty avoidance and individualism, shapes entrepreneurs' tolerance of venture failure and their subsequent strategic responses. Drawing on institutional theory, cultural-cognitive perspectives and the entrepreneurial failure literature, the paper develops a comparative conceptual framework linking national culture to entrepreneurs' interpretation of failure, emotional response, learning behaviour and post-failure strategic choice. The analysis proposes that high uncertainty avoidance increases the perceived costs and stigma associated with failure and consequently raises the probability of definitive exit, whereas lower uncertainty avoidance creates greater tolerance for experimentation, strategic adaptation and pivoting. Individualism is argued to have a dual effect. High individualism may strengthen personal agency, autonomy and willingness to reconstruct a failed venture through pivoting, but it may also intensify personal responsibility and reputational exposure following failure. By contrast, collectivist environments may provide stronger relational and material support for entrepreneurial re-entry, although social expectations and reputational concerns may also discourage visible entrepreneurial experimentation. A comparative analysis of the United States, Germany, Japan, Belgium/Brazil and Nigeria illustrates how different combinations of individualism and uncertainty avoidance can produce distinctive failure-response patterns. The paper proposes that failure tolerance is not simply an individual psychological attribute but a culturally embedded institutional phenomenon. It concludes that entrepreneurship policies should move beyond promoting start-up formation toward developing culturally sensitive failure-recovery ecosystems that facilitate learning, experimentation, responsible pivoting and productive re-entry.

Keywords: national culture, entrepreneurial failure, failure tolerance, uncertainty avoidance, individualism, collectivism, entrepreneurial pivot, entrepreneurial exit, re-entry, comparative entrepreneurship

1. Introduction

Entrepreneurial failure is an intrinsic feature of entrepreneurial activity. New ventures operate under conditions of incomplete information, resource constraints, market uncertainty and technological change, making failure an unavoidable possibility rather than an exceptional event. Nevertheless, the consequences of failure extend beyond the closure of a business. Failure may affect an entrepreneur's financial position, identity, reputation, emotional well-being, social relationships and willingness to undertake another entrepreneurial activity. Recent scholarship increasingly conceptualises failure as a process that can generate both liabilities and learning opportunities rather than simply as the termination of a venture (Kraus et al., 2020; Costa et al., 2023).

An important unresolved question concerns what entrepreneurs do after failure. Some entrepreneurs abandon entrepreneurship, while others establish another venture, continue with the original business after restructuring, or substantially change the business model through a strategic pivot. Consequently, venture failure does not produce a uniform behavioural outcome. The post-failure trajectory depends partly on the entrepreneur's interpretation of the failure, access to resources, previous experience, institutional environment and social context.

Recent evidence confirms that entrepreneurial re-entry is influenced by institutional and cultural conditions. A multilevel study covering 49 economies found that culture plays a significant role in entrepreneurial engagement following business failure, demonstrating that post-failure behaviour cannot be adequately explained solely by individual-level characteristics (Engel et al., 2023). Similarly, Costa et al. (2023) identify learning, fear, emotional responses and contextual conditions as important mechanisms linking failure to subsequent entrepreneurial re-entry.

National culture is particularly relevant because it establishes socially shared expectations concerning risk, uncertainty, personal responsibility, achievement, social reputation and acceptable responses to failure. Two dimensions are especially pertinent. The first is **uncertainty avoidance**, which concerns the extent to which members of a society are uncomfortable with ambiguity and uncertain situations. The second is **individualism**, which reflects the extent to which individuals are expected to act as autonomous persons rather than primarily as members of tightly integrated social groups. Contemporary entrepreneurship research continues to identify these dimensions as important determinants of entrepreneurial behaviour, although their effects are more complex than the simple assumption that individualism is always entrepreneurial and uncertainty avoidance is always anti-entrepreneurial (Cacciotti & Hayton, 2017; Minkov et al., 2019).

The central argument of this paper is that culture influences not only whether individuals become entrepreneurs but also how they respond when entrepreneurship does not succeed. A culture that tolerates uncertainty may make experimentation and strategic redirection more legitimate, increasing the likelihood of pivoting after failure. Conversely, strong uncertainty avoidance may make the ambiguity associated with continued experimentation psychologically and socially costly, encouraging entrepreneurs to seek closure through exit. Individualism may increase entrepreneurial agency and encourage entrepreneurs to reinterpret failure as an individual learning experience, thereby facilitating pivoting. At the same time, however, individualistic

cultures may place greater responsibility for failure on the individual entrepreneur, potentially increasing psychological and reputational costs.

The paper therefore addresses the following research question: **How do national uncertainty avoidance and individualism shape entrepreneurs' tolerance of venture failure and their choice between pivoting and exiting after failure?**

The contribution of the paper is threefold. First, it extends the national-culture literature from entrepreneurial entry and growth to the less-developed question of post-failure strategic behaviour. Second, it distinguishes pivoting from exit, recognising that both represent different responses to failure. Third, it develops a comparative cultural framework explaining why similar entrepreneurial failures may produce different strategic responses in different national environments.

2. Conceptualising Entrepreneurial Failure

Entrepreneurial failure is multidimensional. It may involve financial insolvency, inability to achieve growth objectives, loss of key customers, technological failure, regulatory difficulties, founder conflict or the voluntary discontinuation of a venture because expected returns can no longer justify continued investment. Therefore, failure should not be reduced to formal bankruptcy.

Kraus et al. (2020) demonstrate that entrepreneurial failure produces a broad range of consequences at the individual, organisational and contextual levels. Failure may generate financial losses and psychological distress, but it may also create knowledge, experience and learning that subsequently improve entrepreneurial decision-making. The significance of this perspective is that failure can simultaneously constitute an economic loss and a potential source of entrepreneurial capability.

Amankwah-Amoah et al. (2022), examining entrepreneurs in Nigeria, similarly demonstrate that previous failure can initially constitute a liability but subsequently become an asset when entrepreneurs transform experience into knowledge and capabilities. Their findings illustrate how entrepreneurs can become more resilient and develop adaptive capabilities through previous failure experiences.

Failure therefore does not mechanically determine subsequent behaviour. Instead, entrepreneurs interpret failure through cognitive, emotional and social processes. The same event may be interpreted as evidence that an entrepreneur lacks competence, as evidence that the business model is defective, as a temporary market setback, or as an opportunity to learn and reposition.

This distinction is crucial to understanding pivoting. If failure is attributed to a particular product, customer segment, distribution model or technological assumption, the entrepreneur may modify the venture while retaining its underlying entrepreneurial identity. Conversely, if failure is interpreted as evidence of personal inadequacy, social rejection or intolerable uncertainty, the entrepreneur may abandon the venture and potentially leave entrepreneurship.

3. Failure Tolerance as a Cultural Construct

Failure tolerance refers to the extent to which a social environment permits individuals and organisations to experience unsuccessful outcomes without excessive stigma, punishment or loss of future opportunity. Failure tolerance does not imply that failure is desirable. Rather, it means that failure can be interpreted as an acceptable component of experimentation and learning.

This distinction has become increasingly important in entrepreneurship research. Frese (2026) proposes the concept of **error tolerance culture**, arguing that societal tolerance for errors can facilitate entrepreneurial activity because it allows individuals to experiment and act under uncertainty. However, the author also cautions that excessive error tolerance can produce undesirable consequences. Thus, failure tolerance should not be understood as an unconditional positive cultural characteristic. Its value depends on whether failures are converted into learning, adaptation and responsible experimentation.

Cacciotti and Hayton (2017) argue that national culture can influence entrepreneurial behaviour through cognitive mechanisms, including fear of failure. Their analysis is particularly relevant because it shifts attention from culture as a simple national characteristic to culture as a mechanism influencing individual perceptions and decisions.

Failure tolerance can therefore be conceptualised as a mediating mechanism between national culture and post-failure strategic behaviour. National culture shapes how entrepreneurs interpret uncertainty and social consequences; these interpretations influence emotional responses and perceived feasibility of continuing; and these perceptions ultimately influence whether the entrepreneur pivots, persists, re-enters or exits.

4. Uncertainty Avoidance and Post-Failure Strategic Choice

Uncertainty avoidance is particularly relevant to entrepreneurial failure because entrepreneurship necessarily involves uncertain outcomes. High uncertainty-avoidance environments tend to place greater value on predictability, formal rules, stability and established procedures. Low uncertainty-avoidance environments generally provide greater acceptance of ambiguity and experimentation.

Recent comparative research supports the importance of uncertainty avoidance for entrepreneurship. A 2025 study of informal enterprises in Nigeria found that uncertainty avoidance negatively influenced entrepreneurial orientation, suggesting that stronger avoidance of uncertainty can constrain entrepreneurial experimentation in hostile environments (Okafor et al., 2025). A systematic review published in 2025 similarly identifies low uncertainty avoidance as one of the cultural characteristics generally associated with more favourable entrepreneurial activity, although the authors caution that cultural dimensions should be interpreted as a bundle rather than as isolated variables.

The implication for post-failure behaviour is significant. Pivoting inherently requires the entrepreneur to accept another period of uncertainty. A failed entrepreneur who pivots does not simply correct an existing mistake; the entrepreneur commits additional resources while the outcome remains uncertain. In high uncertainty-avoidance environments, the psychological and institutional costs associated with another uncertain experiment may therefore make exit comparatively attractive.

This argument leads to the first proposition:

Proposition 1: Higher national uncertainty avoidance is negatively associated with entrepreneurs' tolerance of venture failure and positively associated with the probability of definitive exit following venture failure.

However, uncertainty avoidance should not be interpreted as invariably producing exit. High uncertainty-avoidance environments may encourage entrepreneurs to undertake careful diagnosis, formal restructuring and controlled experimentation before deciding whether to continue. The relevant distinction is therefore between unstructured experimentation and structured adaptation. Entrepreneurs in high uncertainty-avoidance environments may pivot when the pivot can be framed as a rational, evidence-based restructuring rather than as another speculative experiment.

5. Individualism and the Interpretation of Failure

Individualism provides a different cultural mechanism. Individualistic societies place greater emphasis on autonomy, personal achievement, independence and individual responsibility. These characteristics can encourage entrepreneurial initiative because entrepreneurs are expected to exercise personal agency and pursue individual opportunities.

Evidence from cross-country research indicates that individualistic cultures are associated with stronger opportunity entrepreneurship. Morales et al. (2021) find that individualism increases opportunity entrepreneurship and that the relationship operates partly through opportunity perception and innovative capacity.

Individualism can therefore encourage entrepreneurs to respond actively to failure. An individualistic entrepreneur may interpret failure as a specific learning experience rather than as a permanent social identity. Such an interpretation can encourage experimentation with new products, markets or business models.

Nevertheless, the relationship is not unidirectional. Individualism also places greater emphasis on personal achievement and individual responsibility. Consequently, failure may be experienced as a more personal event. An entrepreneur who strongly identifies the self with venture performance may experience substantial identity threat when the venture fails.

The literature on entrepreneurial failure supports this duality. Shore et al. (2024) demonstrate that entrepreneurs can experience negative emotional responses after failure while simultaneously achieving personal growth. Failure experience therefore has psychological consequences, but these consequences do not necessarily prevent subsequent entrepreneurial activity.

This leads to the second proposition:

Proposition 2: Higher national individualism increases entrepreneurs' propensity to exercise personal agency following venture failure, thereby increasing the likelihood of entrepreneurial

re-engagement and strategic pivoting, but the effect is moderated by the perceived personal and reputational cost of failure.

6. Individualism, Collectivism and Social Support After Failure

The relationship between individualism and post-failure behaviour becomes clearer when contrasted with collectivism. In collectivist environments, social networks involving family, friends, community and professional relationships can provide important financial, emotional and informational resources.

Engel et al. (2023) found that collectivistic culture can strengthen entrepreneurial re-engagement after business failure because social networks may provide support that helps entrepreneurs overcome the economic and emotional consequences of failure. This finding challenges the simplistic proposition that individualism is universally superior for entrepreneurship.

Collectivism may therefore increase re-entry while simultaneously influencing the form of re-entry. An entrepreneur in a collectivist society may be more likely to rebuild through family-supported entrepreneurship, partnerships or collaborative ventures. However, collectivist environments can also generate reputational pressures because business failure may affect not only the individual entrepreneur but also the entrepreneur's family or social group.

Thus, collectivism can produce two opposing effects. Social support can reduce the cost of failure and facilitate another entrepreneurial attempt, whereas social stigma can increase the psychological cost of visible failure. The ultimate effect depends on whether the surrounding community interprets failure as shameful or as an acceptable entrepreneurial experience.

7. From Failure to Pivot: The Role of Cultural Tolerance for Experimentation

Pivoting represents a strategic response in which an entrepreneur substantially modifies the venture while retaining some combination of its resources, knowledge, relationships or entrepreneurial identity. A pivot can involve changing the target market, product, revenue model, distribution system, technology or value proposition.

Pivoting is therefore different from persistence. Persistence involves continuing substantially the same strategy despite adverse outcomes, whereas pivoting involves strategic adaptation based on new information. It is also different from exit because the entrepreneur remains engaged with entrepreneurial opportunity.

Recent research conceptualises pivoting as a socially and cognitively constructed process. Giansoldati et al. (2026) find that founders navigating uncertainty identify pivot opportunities through interactions with stakeholders and subsequently evaluate and adopt those opportunities through cognitive processes. This finding is especially important for the present argument because it demonstrates that pivoting requires both tolerance of uncertainty and access to social information.

Consequently, cultures characterised by lower uncertainty avoidance may create a more favourable environment for pivoting because experimentation and ambiguity are more socially

acceptable. However, individualism may determine who takes responsibility for initiating the pivot. In highly individualistic cultures, the entrepreneur may be more willing to assume personal responsibility for reconstructing the venture.

The combined effect of low uncertainty avoidance and high individualism is therefore expected to be particularly favourable to pivoting. The entrepreneur is simultaneously exposed to an environment that tolerates ambiguity and a cultural expectation of personal agency.

Proposition 3: The combination of low uncertainty avoidance and high individualism produces the strongest cultural conditions for entrepreneurial pivoting following venture failure.

8. From Failure to Exit: The Cultural Logic of Entrepreneurial Withdrawal

Exit represents a fundamentally different response. Rather than modifying the venture or creating another entrepreneurial pathway, the entrepreneur withdraws from the venture and may leave entrepreneurship altogether.

Exit should not automatically be regarded as failure. Entrepreneurs may voluntarily exit because the venture has reached its strategic limits, because the entrepreneur identifies superior opportunities elsewhere, or because the cost of continued involvement exceeds expected benefits. Nevertheless, when exit follows a failed venture, national culture can influence whether withdrawal is viewed as rational adaptation or personal defeat.

Recent international evidence directly supports the relevance of culture to exit decisions. Nasrallah Khiar and Kooli (2024), using an international sample of private firms from 60 countries, found that national cultural characteristics significantly influence the choice of exit mechanisms. Their findings demonstrate that cultural factors affect how owners and entrepreneurs approach exit rather than treating exit as a culturally neutral economic decision.

For failed entrepreneurs, high uncertainty avoidance may strengthen the attraction of exit because continuing requires exposure to additional uncertainty. If the entrepreneur has already experienced a negative outcome, the perceived utility of another uncertain experiment may decline. Exit provides closure and reduces exposure to ambiguity.

Proposition 4: Higher uncertainty avoidance increases the relative attractiveness of exit over pivoting following venture failure, particularly when the perceived cost of another failed experiment is high.

9. A Comparative Cultural Analysis

9.1 United States: High Individualism and Relatively Low Uncertainty Avoidance

The United States provides a useful example of the cultural configuration in which individualism is relatively strong while uncertainty avoidance is comparatively low. Such an environment can encourage entrepreneurial experimentation, personal initiative and opportunity seeking.

For a failed entrepreneur, this combination is theoretically conducive to pivoting. Failure can be interpreted as information about the business model rather than as definitive evidence of entrepreneurial incompetence. High individualism supports personal agency, while lower uncertainty avoidance reduces the cultural pressure to seek immediate certainty.

The expected response is therefore not necessarily to abandon entrepreneurship after failure. Instead, the entrepreneur may change the product, market, customer segment or revenue model while retaining accumulated knowledge and networks.

This interpretation is consistent with the broader literature showing that individualism can support opportunity entrepreneurship and innovative behaviour (Morales et al., 2021).

Nevertheless, the United States configuration should not be romanticised. Individualistic environments can produce strong expectations of personal achievement. Consequently, failure may impose considerable psychological costs on entrepreneurs whose identities are strongly associated with achievement. Failure tolerance therefore depends not only on individualism but also on whether the entrepreneurial ecosystem treats failure as learning rather than incompetence.

9.2 Germany: High Individualism Combined With High Uncertainty Avoidance

Germany represents a contrasting cultural configuration characterised by relatively strong individualism alongside comparatively high uncertainty avoidance. This combination produces a theoretically different post-failure response from that expected in the United States.

Individualism can encourage personal initiative and entrepreneurial autonomy. However, higher uncertainty avoidance can increase the perceived costs of continuing under ambiguous conditions. The entrepreneur may therefore be willing to pivot when the new strategy can be supported by substantial evidence, structured planning and institutional legitimacy.

The likely implication is **disciplined pivoting** rather than unrestricted experimentation. A German entrepreneur may respond to failure by undertaking extensive market research, financial restructuring, technological redesign and risk analysis before launching a revised venture.

This illustrates why cultural dimensions should not be treated independently. High individualism does not necessarily lead to rapid entrepreneurial re-entry when uncertainty avoidance is also high. Rather, the two dimensions interact.

9.3 Japan: High Uncertainty Avoidance and Strong Relational Orientation

Japan provides another important configuration because high uncertainty avoidance can coexist with strong relational and group-oriented institutional traditions. Under such conditions, failure may carry substantial social and reputational consequences.

High uncertainty avoidance may discourage repeated experimentation because the entrepreneur faces a strong preference for predictability and stability. At the same time, relational networks

can potentially provide support for recovery when failure is interpreted collectively rather than individually.

The likely response is therefore selective re-entry rather than immediate pivoting. Entrepreneurs may be more inclined to pursue carefully validated opportunities, collaborative ventures or established organisational pathways rather than highly uncertain entrepreneurial experimentation.

This illustrates an important theoretical point: **uncertainty avoidance may influence the willingness to pivot, whereas collectivist or relational orientations may influence the resources available for re-entry**.

9.4 Belgium and Brazil: Contrasting Cultural Contexts Under Environmental Uncertainty

Belgium and Brazil provide a particularly useful comparison because recent empirical research has directly examined entrepreneurial orientation under environmental uncertainty in these two contexts. Verwaal et al. (2025) investigate collectivist and individualist cultural environments in Brazil and Belgium and show that environmental uncertainty interacts with cultural characteristics in shaping entrepreneurial orientation.

This comparison is relevant to post-failure behaviour because entrepreneurs do not make decisions based on cultural values in isolation. Culture interacts with the objective uncertainty of the entrepreneurial environment.

Where environmental uncertainty is high, a low-uncertainty-avoidance culture may help entrepreneurs maintain experimentation. Conversely, high uncertainty avoidance may amplify the perceived risk of continuing. The same level of market turbulence can therefore produce different strategic reactions because entrepreneurs interpret uncertainty through culturally conditioned cognitive frameworks.

9.5 Nigeria: Collective Support Within a High-Uncertainty Entrepreneurial Environment

Nigeria provides an especially valuable context for understanding the interaction between culture and entrepreneurial resilience. Entrepreneurship frequently occurs in environments characterised by institutional constraints, economic volatility and infrastructural uncertainty. Recent research on Nigerian informal enterprises found that uncertainty avoidance negatively affects entrepreneurial orientation, while collectivist tendencies can support entrepreneurial activity under difficult conditions (Okafor et al., 2025).

The Nigerian case demonstrates that collectivism should not automatically be equated with entrepreneurial passivity. Social networks can provide access to finance, labour, information and emotional support, thereby enabling entrepreneurs to recover from failure.

Amankwah-Amoah et al. (2022) provide further evidence that Nigerian entrepreneurs can convert failure experiences into resilience and capabilities for subsequent ventures.

The implication is that a Nigerian entrepreneur may respond to failure through a combination of adaptation and relational mobilisation. Rather than simply abandoning entrepreneurship, the entrepreneur may draw on family, friends, professional networks and informal institutions to establish another venture or modify the failed business model.

However, high environmental uncertainty can make repeated entrepreneurial experimentation financially costly. Thus, Nigeria illustrates why national culture must be analysed alongside institutional and economic conditions.

10. An Integrated Model of Culture, Failure and Strategic Response

The comparative analysis suggests a sequential model of post-failure entrepreneurial behaviour.

First, national culture influences the entrepreneur's interpretation of uncertainty. High uncertainty avoidance increases the psychological and social discomfort associated with ambiguous outcomes, while lower uncertainty avoidance makes experimentation more culturally acceptable.

Second, culture influences the interpretation of failure. In a failure-tolerant environment, failure can be understood as information and learning. In a highly punitive environment, failure can be interpreted as personal inadequacy or social incompetence.

Third, cultural values influence the availability and utilisation of social support. Individualistic cultures place greater emphasis on personal agency, while collectivist environments may provide stronger relational support.

Fourth, these processes influence strategic choice. When the entrepreneur perceives failure as informative and uncertainty as manageable, pivoting becomes more attractive. When failure is interpreted as definitive and uncertainty as threatening, exit becomes more attractive.

The model can therefore be represented conceptually as:

National culture → interpretation of uncertainty → interpretation of failure → failure tolerance → learning and emotional recovery → strategic response → pivot, re-entry or exit.

Individualism and uncertainty avoidance should not, however, be regarded as direct and deterministic predictors. Their effects are likely to be mediated by entrepreneurial identity, prior experience, financial resources, social networks, institutional quality, stigma, ecosystem support and the severity of the failure.

11. Theoretical Propositions

The preceding analysis generates six propositions.

Proposition 1: Higher national uncertainty avoidance increases the perceived psychological and institutional costs of entrepreneurial experimentation following failure and consequently increases the relative probability of exit.

Proposition 2: Lower national uncertainty avoidance increases tolerance for ambiguity and experimentation and consequently increases the probability of pivoting after venture failure.

Proposition 3: Higher individualism increases entrepreneurial agency and the willingness to assume personal responsibility for strategic adaptation, thereby increasing the probability of pivoting or entrepreneurial re-entry.

Proposition 4: The positive effect of individualism on post-failure re-engagement is weakened when failure generates substantial personal stigma, identity threat or reputational loss.

Proposition 5: Collectivist environments can facilitate post-failure re-entry when strong social networks provide emotional, informational and financial support, but may discourage re-entry when community norms strongly stigmatise entrepreneurial failure.

Proposition 6: The interaction between uncertainty avoidance and individualism provides a stronger explanation of post-failure strategic choice than either cultural dimension considered independently.

The sixth proposition is particularly important. A high-individualism/low-uncertainty-avoidance configuration should generally favour experimentation and pivoting. A high-individualism/high-uncertainty-avoidance configuration may favour cautious and evidence-based restructuring. A lower-individualism/lower-uncertainty-avoidance configuration may encourage collaborative experimentation, while a high-uncertainty-avoidance environment combined with strong failure stigma may produce definitive exit.

12. Discussion

The principal theoretical implication of this paper is that entrepreneurial failure should be understood as a culturally embedded process. Existing entrepreneurial failure research has demonstrated that failure can produce emotional distress, learning, resilience and subsequent entrepreneurial activity (Kraus et al., 2020; Amankwah-Amoah et al., 2022; Shore et al., 2024). The present paper extends this literature by arguing that the conversion of failure into learning and subsequent action is partly dependent on the cultural environment.

The analysis also challenges the assumption that individualism is uniformly beneficial to entrepreneurship. Individualism can encourage autonomy, opportunity recognition and personal initiative. However, it may also increase the degree to which entrepreneurs personally internalise failure. Consequently, individualism may simultaneously increase the willingness to pivot and increase the emotional consequences of failure.

Similarly, uncertainty avoidance should not be treated simply as an anti-entrepreneurial cultural dimension. High uncertainty avoidance may reduce willingness to experiment, but it can also encourage careful planning, risk analysis and structured adaptation. The effect on post-failure

behaviour therefore depends on whether the pivot itself is perceived as uncontrolled experimentation or as rational restructuring.

The paper consequently supports a more nuanced interpretation of national culture. Culture does not determine behaviour mechanically. Rather, it changes the cognitive and social conditions under which entrepreneurs evaluate alternative courses of action.

This argument is consistent with recent research showing that national culture affects entrepreneurship through multiple dimensions and that cultural dimensions often operate as bundles rather than isolated variables (Minkov et al., 2019; Alareeni et al., 2025).

13. Managerial and Policy Implications

The findings have important implications for entrepreneurship policy. Governments commonly measure entrepreneurial success by the number of businesses created. Such an approach is incomplete because healthy entrepreneurial ecosystems must also provide mechanisms for recovering from failure.

First, entrepreneurship policy should distinguish responsible failure from irresponsible failure. An entrepreneur who closes a venture because the business model is no longer viable should not necessarily face the same social and institutional consequences as an entrepreneur who engages in fraud or deliberate misconduct.

Second, governments should establish structured post-failure support systems. Such systems could include entrepreneurial recovery centres, mentoring programmes, psychological support, restructuring advice, access to finance and opportunities for second-chance entrepreneurship.

Third, policy should be culturally differentiated. In highly individualistic societies, support mechanisms may need to reduce the psychological burden of personal responsibility and failure stigma. In collectivist societies, policies can leverage existing family and community networks while preventing social expectations from becoming barriers to entrepreneurial autonomy.

Fourth, countries with high uncertainty avoidance may benefit particularly from programmes that transform uncertainty into structured experimentation. Government-backed pilot programmes, innovation grants, sandbox environments and staged financing can reduce the perceived risks associated with pivoting.

Fifth, entrepreneurship education should explicitly teach failure interpretation and recovery. Entrepreneurs should be trained not only to write business plans but also to recognise when a venture should persist, pivot or exit.

14. Directions for Future Research

The framework developed in this paper provides several opportunities for empirical testing. Future research should examine whether national uncertainty avoidance predicts actual post-failure decisions after controlling for financial loss, venture age, entrepreneurial experience and institutional quality.

A cross-national longitudinal study would be particularly valuable. Researchers could combine Global Entrepreneurship Monitor data with country-level cultural indicators and follow entrepreneurs from venture failure through subsequent strategic decisions. Multilevel modelling could then test whether individual-level characteristics interact with national culture.

Second, future research should distinguish between different forms of exit. Voluntary exit, liquidation, bankruptcy, acquisition and withdrawal from entrepreneurship may have different cultural determinants. International evidence already indicates that culture affects the choice of exit mechanisms (Nasrallah Khiar & Kooli, 2024).

Third, future studies should investigate whether culture affects the **quality of pivots**, rather than merely the probability of pivoting. A culturally tolerant environment may increase experimentation, but not every pivot creates economic value.

Fourth, future research should examine how entrepreneurial ecosystems moderate national culture. Digital technologies, international networks and global venture capital may weaken the influence of national culture by exposing entrepreneurs to alternative norms regarding failure.

Finally, future studies should investigate whether error-tolerant cultures generate a nonlinear relationship between tolerance and entrepreneurial outcomes. Recent research suggests that error tolerance can stimulate entrepreneurship while simultaneously creating risks associated with excessive tolerance (Frese, 2026).

15. Conclusion

This paper has argued that entrepreneurial failure is not merely an economic event but a culturally interpreted experience. The decision to pivot or exit after venture failure is shaped by how entrepreneurs perceive uncertainty, responsibility, social support, stigma and future opportunity.

Uncertainty avoidance influences the extent to which entrepreneurs are willing to remain exposed to ambiguity after failure. High uncertainty avoidance is expected to increase the attractiveness of exit, while lower uncertainty avoidance creates a more favourable environment for experimentation and pivoting. Individualism operates differently. It can strengthen entrepreneurial agency and encourage entrepreneurs to reconstruct failed ventures, but it can also intensify personal responsibility and the emotional burden associated with failure.

The most important conclusion is therefore that there is no universally optimal cultural response to entrepreneurial failure. A low-uncertainty-avoidance, highly individualistic environment may encourage rapid experimentation and pivoting; a high-uncertainty-avoidance, highly individualistic environment may encourage disciplined restructuring; collectivist environments may facilitate re-entry through social support; and environments characterised by strong failure stigma may push entrepreneurs toward exit irrespective of their entrepreneurial capabilities.

Entrepreneurial ecosystems should consequently be designed not merely to encourage individuals to start businesses but also to help them respond intelligently when ventures fail. The capacity of an economy to tolerate, learn from and recover from entrepreneurial failure may be

as important as its capacity to create new ventures. In this sense, failure tolerance is not simply an individual trait—it is an institutional and cultural capability that can determine whether entrepreneurial failure becomes an endpoint or a pathway to renewal.

References

Alareeni, B., Hamdan, A., & El Khoury, R. (2025). Unveiling the influence of national culture on entrepreneurship: Systematic literature review. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies, 17*(4), 875–904. https://doi.org/10.1108/JEEE-09-2023-0398

Amankwah-Amoah, J., Khan, H., & Wood, G. (2022). Entrepreneurs' learning from business failures: An emerging market perspective. *British Journal of Management, 33*(2), 727–746. https://doi.org/10.1111/1467-8551.12557

Cacciotti, G., & Hayton, J. C. (2017). National culture and entrepreneurship. In G. Ahmetoglu, T. Chamorro-Premuzic, B. Klinger, & T. Karcisky (Eds.), *The Wiley handbook of entrepreneurship* (pp. 401–422). Wiley. https://doi.org/10.1002/9781118970812.ch18

Costa, P. L., Ferreira, J. J., & Torres de Oliveira, R. (2023). From entrepreneurial failure to re-entry. *Journal of Business Research, 158*, 113699. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113699

Engel, Y., Van Burg, E., Kleijn, E., & Khapova, S. N. (2023). Engagement in entrepreneurship after business failure: Do formal institutions and culture matter? *International Entrepreneurship and Management Journal, 19*, 1039–1070. https://doi.org/10.1007/s11365-023-00829-6

Frese, M. (2026). Towards a concept of error tolerance culture: Entrepreneurship facilitator or societal risk amplifier? *Applied Psychology*. Advance online publication. https://doi.org/10.1111/apps.70109

Giansoldati, M., et al. (2026). From crisis to response: How start-up founders navigate uncertainty through pivoting. *Strategic Change*. Advance online publication. https://doi.org/10.1002/jsc.70026

Guerrero, M., & Espinoza-Benavides, J. (2021). Does entrepreneurship ecosystem influence business re-entries after failure? *International Entrepreneurship and Management Journal, 17*, 211–227. https://doi.org/10.1007/s11365-020-00694-7

Kraus, S., Kailer, N., Dorfer, J., & Heidenberger, K. (2020). Entrepreneurial failure: A synthesis and conceptual framework of its effects. *European Management Review, 17*(1), 187–206. https://doi.org/10.1111/emre.12426

Minkov, M., Dutt, P., Schachner, M., Jandosova, J., Khassenbekov, Y., & Mudd, P. (2019). Refining national culture and entrepreneurship: The role of subcultural variation. *Journal of Global Entrepreneurship Research, 9*, Article 65. https://doi.org/10.1186/s40497-019-0172-4

Morales, C., Holtz, W., & others. (2021). Individualistic culture and entrepreneurial opportunities. *Journal of Economic Behavior & Organization, 188*, 1248–1268. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2021.06.035

Nasrallah Khiar, M., & Kooli, M. (2024). Culture and exit mechanisms: International evidence. *Global Finance Journal, 61*, 100971. https://doi.org/10.1016/j.gfj.2024.100971

Shore, A., Pittaway, L., & Bortolotti, T. (2024). From negative emotions to personal growth: Failure and re-entry into entrepreneurship. *British Journal of Management, 35*(4), 1781–1797. https://doi.org/10.1111/1467-8551.12785

Verwaal, E., Pastwa, A. M., & Reis Neto, M. T. (2025). Environmental uncertainty and entrepreneurial orientation in collectivist and individualist cultures: Evidence from Brazil and Belgium. *Entrepreneurship & Regional Development, 37*(3–4), 392–411. https://doi.org/10.1080/08985626.2024.2408565

Wang, H., Wu, W., & Zhang, C. (2025). Bouncing back from failure: Digital technology capability, entrepreneurial alertness, and reentry intention. *Asia Pacific Journal of Management, 42*, 197–232. https://doi.org/10.1007/s10490-023-09931-3

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

CORPORATE GOVERNANCE AND FINANCIAL ACCOUNTABILITY IN SELECTED DEPOSIT MONEY BANKS IN NIGERIA

Babalola, Raphael ADESUNLORO, PhD
Department of Accounting,
Wesley University Ondo, Ondo State Nigeria

ABSTRACT

This study examined the relationship between corporate governance and financial accountability in selected money deposit banks in Nigeria, using United Bank for Africa (UBA) Plc and First Bank Plc as case studies for the period 2019 to 2025. The study focused on corporate governance mechanisms including board size, board independence, and audit committee effectiveness, while financial accountability was measured using financial reporting quality, transparency, and regulatory compliance. A panel research design was adopted, and secondary data were obtained from the annual reports and financial statements of the selected banks. Data were analyzed using descriptive statistics, comparative analysis, correlation analysis, and regression techniques. The findings revealed that board size had a negative and significant relationship with financial accountability, board independence had a positive and statistically significant effect, and audit committee effectiveness showed a positive but weaker relationship. Comparative analysis indicated that UBA Bank Plc generally demonstrated stronger governance mechanisms and higher financial accountability than First Bank Plc. The study concluded that effective corporate governance enhanced transparency, strengthened regulatory compliance, and improved the credibility of financial reporting in Nigerian money deposit banks. The study recommended that bank management and regulators strengthen board independence and audit committee effectiveness to sustain accountability and public confidence.

Keywords: *Corporate governance, financial accountability, board structure, audit committee, Nigerian banking firms*.

INTRODUCTION

Background to the Study

Corporate governance and financial accountability had been central concerns in the Nigerian banking sector due to the strategic role banks played in financial intermediation and economic development. Historically, weak governance structures and poor accountability had contributed to bank failures, financial mismanagement, and economic instability in Nigeria. In response, regulatory authorities such as the Central Bank of Nigeria (CBN) and the Financial Reporting Council of Nigeria (FRCN) introduced corporate governance codes and reporting standards aimed at enhancing transparency, accountability, and ethical conduct within banks.

UBA Bank Plc and First Bank Plc, being among the oldest and most systemically important banks in Nigeria, had implemented various governance mechanisms to comply with these regulations. Despite regulatory reforms, concerns persisted regarding the effectiveness of governance

structures in ensuring financial accountability. Prior studies had largely focused on financial performance rather than accountability, leaving gaps in understanding how board size, board independence, and audit committee effectiveness influenced accountability in Nigerian banks. This study therefore examined the relationship between corporate governance and financial accountability in UBA Bank Plc and First Bank Plc from 2019 to 2025, aiming to provide empirical evidence that could guide policymakers, regulators, and bank management in strengthening governance practices.

Statement of the Problem

Despite the introduction of various corporate governance codes and regulatory reforms by the Central Bank of Nigeria and the Financial Reporting Council of Nigeria, concerns about financial accountability in Nigerian money deposit banks had persisted. Instances of weak board oversight, inadequate disclosure practices, and regulatory non-compliance continued to undermine public confidence in the banking sector.

Although several empirical studies had examined corporate governance in Nigerian banks, most of these studies focused largely on financial performance rather than financial accountability. Where accountability was examined, it was often measured narrowly in terms of financial reporting quality or disclosure, without incorporating transparency and regulatory compliance as comprehensive accountability indicators. This created a knowledge gap in understanding how corporate governance mechanisms influenced overall financial accountability in Nigerian banks.

Furthermore, many prior studies adopted cross-sectional research designs or sector-wide analyses, which limited their ability to capture changes in governance practices and accountability outcomes over time. This resulted in a methodological gap, as the dynamic nature of corporate governance and accountability in the banking sector was not adequately addressed.

In addition, most existing studies examined the Nigerian banking sector in aggregate or focused on firms outside the banking industry, with little attention given to bank-specific analysis. This created a population gap, as limited empirical evidence existed on how corporate governance affected financial accountability in individual banks such as United Bank for Africa (UBA) Plc and First Bank Plc.

Moreover, while theoretical and regulatory frameworks emphasized the importance of board size, board independence, and audit committee effectiveness in promoting accountability, there was

limited empirical evidence evaluating their actual impact within specific Nigerian money deposit banks. This constituted an evidence-based gap.

In view of these identified gaps, there was a need for a study that examined the relationship between corporate governance and financial accountability in selected money deposit banks in Nigeria using a panel data approach. This study therefore investigated the effect of board size, board independence, and audit committee effectiveness on financial accountability in UBA Bank Plc and First Bank Plc for the period 2019–2025.

Objectives of the Study

The main objective of the study was to examine the effect of corporate governance on financial accountability in selected money deposit banks in Nigeria.

The specific objectives were to:

1. Examine the effect of board size on financial accountability in selected money deposit banks.

2. Assess the influence of board independence on financial accountability in selected money deposit banks.

3. Evaluate the effect of audit committee effectiveness on financial accountability in selected money deposit banks.

Research Questions

1. What effect does board size have on the financial accountability of Nigerian banking firms?

2. How does board independence influence financial accountability of Nigerian banking firms?

3. How does audit committee effectiveness affect financial accountability of Nigerian banking firms?

Research Hypotheses

The following null hypotheses are formulated for the study:

H01: Board size has no significant effect on the financial accountability of Nigerian banking firms.

H02: Board independence has no significant effect on the financial accountability of Nigerian banking firms.

H03: Audit committee effectiveness has no significant effect on the financial accountability of Nigerian banking firms.

Significance of the Study

The findings of this study will be of significant benefit to several stakeholders. Banking firms will gain insights into how effective corporate governance mechanisms can enhance financial accountability and improve transparency. Regulators such as the CBN, FRCN, and NDIC will benefit from empirical evidence that can inform policy formulation and enforcement of governance codes.

Academics and researchers will find the study useful as it contributes to existing literature on corporate governance and financial accountability, particularly within the Nigerian banking sector. The study will also serve as a reference material for future research. Investors and depositors will benefit indirectly from improved governance and accountability practices that enhance confidence in the banking system.

LITERATURE REVIEW

Conceptual Review

Corporate Governance

According to Olowofela, Donfack, and Soh (2025), they define corporate governance in Nigerian banks as the mechanisms (board structure, ethics, transparency) that directly influence financial accountability and bank performance, particularly return on assets and equity.

According to Okodugha, Obinna-Igbokwe, Law, and Dauda (2025), they define corporate governance in Nigerian banks as board size, composition, and audit committee effectiveness, which significantly affect profit performance and financial accountability in institutions like Access Bank, GTBank, and UBA

Corporate governance refers to the framework of rules, practices, and processes by which organizations are directed and controlled (OECD, 2019). In the banking sector, corporate governance is particularly critical due to the fiduciary responsibility banks owe to depositors and

the wider economy. It encompasses mechanisms such as board size, board composition, board independence, audit committee effectiveness, and separation of ownership from management. According to the Central Bank of Nigeria (CBN), effective corporate governance promotes transparency, accountability, and sound risk management in banks.

Financial Accountability

Financial accountability in Nigeria has been defined in various ways. According to Agbaje and Oladutire (2023), it is the effectiveness of financial control mechanisms such as supervisory control and segregation of duties. According to Ali-Momoh *et al.* (2024), fiscal accountability is the proper management of public funds, often undermined by corruption. According to Nwokike *et al.* (2025), accountability is measured through transparency in government financial reports. In the banking sector,

Financial accountability is the obligation of an organization to provide accurate, transparent, and timely financial information to stakeholders and regulatory authorities. It involves responsible management of financial resources, adherence to accounting standards, and full disclosure of financial activities (IFAC, 2020). In banking firms, financial accountability is reflected in high-quality financial reporting, regulatory compliance, and ethical financial practices, which collectively enhance public confidence and financial stability. According to Uadiale (2019), effective financial accountability enhances public confidence and reduces the likelihood of financial distress in Nigeria banks.

Corporate Governance and Financial Accountability in Nigerian Banks

Corporate governance mechanisms serve as institutional tools for enforcing financial accountability. Board oversight and audit committees enhance monitoring functions, reduce information asymmetry, and curb opportunistic behavior by management. In Nigeria, governance codes issued by the CBN and the Financial Reporting Council of Nigeria (FRCN) emphasize accountability, transparency, and ethical conduct as core objectives of corporate governance in banks.Adekoya et al. (2021) argue that strong audit committee structures improve oversight of financial reporting and strengthen regulatory compliance in Nigeria banking firms. Similarly Nwonyuku and Igbinosa (2021) contend that board independence improves transparency and credibility of financial disclosures.

Theoretical Review

Agency Theory

Agency theory, propounded by Jensen and Meckling (1976), explains the contractual relationship between principals (shareholders) and agents (management). The theory asserts that managers may pursue personal interests that conflict with shareholders' goals, resulting in agency problems, information asymmetry, and potential financial misreporting.

Analysis

In the context of Nigerian banking firms, agency problems are prevalent due to the complexity of banking operations, the fiduciary obligations to depositors, and the separation between ownership and management. Managers may engage in opportunistic behavior, such as misreporting financial results or taking excessive risks, which can undermine financial accountability.

Application

Agency theory is applied in this study by examining how corporate governance mechanisms—such as board independence, board size, and audit committee effectiveness—mitigate agency problems and enhance financial accountability.

Justification

Agency theory provides a robust justification for this study as it explains the causal link between governance mechanisms and financial accountability. Effective monitoring structures reduce agency costs, enhance transparency, and improve trust among shareholders, regulators, and other stakeholders.

Stakeholder Theory

Stakeholder theory posits that organizations are accountable not only to shareholders but also to a wide range of stakeholders, including depositors, employees, regulators, and the general public (Freeman, 1984).

Analysis

In Nigerian banking firms, stakeholders have diverse and sometimes conflicting interests. Depositors demand financial security and transparency, regulators require compliance, and

employees expect ethical management. Stakeholder theory explains how corporate governance must balance these interests to ensure organizational legitimacy and accountability.

Application

This theory is applied in the study by evaluating how governance structures—such as audit committees and board oversight—ensure that all stakeholder interests are considered. For instance, banks implement policies that protect depositor funds, maintain regulatory compliance, and communicate financial information transparently.

Justification

Stakeholder theory justifies the study by highlighting that financial accountability is not solely about satisfying shareholders but also about safeguarding the broader interests of all stakeholders. Effective governance mechanisms promote trust, ethical behavior, and sustainable banking operations.

Stewardship Theory

Stewardship theory assumes that managers act as stewards whose interests are aligned with those of the organization and its owners (Davis *et al.,* 1997). Managers are motivated to act in the best interest of shareholders and stakeholders, rather than pursuing personal gains.

Analysis

In Nigerian banks, stewardship theory explains why managers may voluntarily adhere to high standards of financial reporting and ethical governance. It assumes that when managers are trusted and empowered, they will act responsibly, ensuring financial accountability.

Application

This theory is applied by examining how bank boards empower management to take responsibility for financial reporting accuracy, ethical conduct, and compliance with regulatory standards. For example, granting managers autonomy within a framework of checks and balances fosters accountability.

Justification

Stewardship theory justifies the study by demonstrating that managerial behavior can align with organizational goals without excessive monitoring. In Nigerian banks, this alignment enhances transparency, strengthens stakeholder confidence, and supports sustainable financial accountability

Empirical Review

Abiola and Olaniyan (2021) examined the effect of board size on financial accountability in Nigerian deposit money banks using secondary data obtained from annual reports and regression analysis. The findings revealed that excessively large board sizes negatively affected financial accountability due to coordination problems and weak monitoring effectiveness. However, the study was limited by a knowledge gap, as it focused on general accountability measures and did not provide bank-specific analysis or incorporate detailed accountability indicators such as transparency and regulatory compliance.

Babatunde and Adekunle (2021) investigated board characteristics and regulatory compliance in Nigerian banks using panel data analysis. Their findings showed that an optimal board size enhanced accountability and compliance with regulatory standards. Despite the robustness of the methodology, the study exhibited a population gap because it examined a broad sample of listed banks without concentrating on systemically important banks such as UBA Bank Plc and First Bank Plc.

Chima and Ezeani (2020) examined corporate governance reforms and transparency in Nigerian banks using an ex-post facto research design. The study found that large board sizes weakened oversight functions and reduced financial reporting transparency. The study, however, suffered from a methodological gap, as the ex-post facto design did not adequately capture both time-series and cross-sectional effects that panel data analysis could provide.

Mohammed and Yusuf (2021) examined the relationship between board independence and transparency in Nigerian deposit money banks using descriptive statistics and regression analysis. The findings revealed that a higher proportion of independent directors significantly improved financial accountability. Nevertheless, the study presented an evidence-based gap because it relied on a short study period, which limited the ability to draw long-term conclusions.

Eze and Nwankwo (2020) investigated corporate governance practices and financial accountability in Nigerian banks using survey and secondary data methods. The study found that board independence strengthened internal controls and reduced financial misstatements. However, the study revealed a knowledge gap, as it did not incorporate audit committee effectiveness as part of the governance mechanisms examined.

Agyei-Mensah and Awunyo-Vitor (2022) examined board characteristics and financial reporting quality in emerging economy banks using panel data analysis. The findings showed that board independence significantly improved reporting quality. The study, however, had a population gap, as it was conducted outside Nigeria, thereby limiting its direct applicability to Nigerian money deposit banks.

Okafor and Chukwu (2020) examined audit committee effectiveness and financial accountability in selected Nigerian banks using panel regression analysis. The results indicated that audit committee independence and financial expertise significantly enhanced financial accountability. Despite these findings, the study exhibited a knowledge gap because it did not conduct a comparative analysis of individual banks.

Adekoya, Oduware, and Afolayan (2021) assessed audit committee characteristics and financial accountability in Nigerian banks using secondary data and regression techniques. The findings revealed that audit committee diligence and independence enhanced accountability. However, the study showed an evidence-based gap due to its limited time coverage, which restricted the generalization of its findings over a longer period.

Ogunleye and Ajayi (2021) investigated audit committee effectiveness and financial accountability in Nigerian deposit money banks using descriptive and inferential statistics. The findings confirmed that effective audit committees improved transparency and regulatory compliance. The study, however, revealed a methodological gap, as it failed to adopt panel data techniques suitable for longitudinal analysis.

Uwuigbe, Uwuigbe, and Oyewo (2021) examined the relationship between corporate governance mechanisms and financial reporting quality in Nigerian deposit money banks using panel data regression analysis. The findings revealed that board independence and audit committee effectiveness significantly improved financial reporting quality. However, the study revealed a knowledge gap, as it emphasized reporting quality without explicitly measuring broader financial accountability dimensions such as transparency and regulatory compliance.

Salami and Akinyomi (2020) investigated audit committee characteristics and corporate accountability in Nigerian banks using secondary data and regression analysis. The results showed that audit committee independence and financial expertise had a significant positive effect on

accountability. The study, however, exhibited an evidence-based gap, as it relied on a relatively short study period and did not incorporate a comparative analysis of individual banks.

Onyekachi and Okafor (2022) examined board structure and financial accountability in Nigerian deposit money banks using ex-post facto research design. The findings indicated that board size and board independence significantly influenced accountability practices. Nevertheless, the study suffered from a methodological gap, as the ex-post facto design did not adequately capture longitudinal effects that panel data analysis could provide.

Research Gap

A careful review of existing empirical studies revealed several unresolved gaps that justified the present study.

First, a population gap was evident in many prior studies. For instance, studies by Adegbite (2020), Uadiale (2019), Abata and Migiro (2021), Salami and Olaniyi (2022), and Ntim *et al.* (2013) examined corporate governance and accountability either across the entire banking sector, across listed firms generally, or in foreign contexts. These studies did not focus specifically on individual Nigerian money deposit banks such as UBA Bank Plc and First Bank Plc, thereby limiting bank-specific empirical evidence.

Second, a methodological gap was identified. Several studies, including Uadiale (2019) and Onyali and Okafor (2018), relied on cross-sectional designs or basic regression techniques, which did not adequately capture changes in corporate governance and financial accountability over time. This limited the robustness of their findings and created the need for a panel data approach covering multiple years.

Third, a knowledge gap existed in the conceptualization of financial accountability. Although studies such as Adeyemi and Fagbemi (2020), Nwonyuku and Igbinosa (2021), and Appah and Emeh (2019) examined disclosure quality or reporting credibility, they did not comprehensively measure financial accountability in terms of transparency, financial reporting quality, and regulatory compliance simultaneously.

Fourth, an evidence-based gap was observed in regulatory and theoretical studies. While Jensen and Meckling (1976) provided a strong theoretical explanation of governance mechanisms, their work lacked empirical testing within the Nigerian banking sector. Similarly, regulatory

frameworks issued by the Central Bank of Nigeria (2020) and the Financial Reporting Council of Nigeria (2021) emphasized governance and accountability but did not empirically evaluate their effectiveness using bank-level data.

Finally, a comparative gap was evident in most prior studies. Existing empirical works rarely compared governance structures and accountability outcomes between two major Nigerian banks within the same regulatory environment. This limited understanding of how differences in board size, board independence, and audit committee effectiveness influenced financial accountability across banks.

Therefore, the gap the study sought to fill was the lack of bank-specific, panel-based, and accountability-focused empirical evidence on how board size, board independence, and audit committee effectiveness influenced financial accountability in UBA Bank Plc and First Bank Plc over time.

Methodology

Research Design

The study adopted a panel research design. This design was considered appropriate because it combined cross-sectional and time-series data, thereby enabling the examination of changes in corporate governance mechanisms and financial accountability across different banks over time. The panel design allowed the study to observe variations in board size, board independence, and audit committee effectiveness within and between United Bank for Africa (UBA) Plc and First Bank Plc over the study period.

The panel research design was also suitable because the study covered a period of seven years (2019–2025), which made it possible to capture trends, patterns, and dynamics in corporate governance practices and financial accountability in the selected money deposit banks. Unlike cross-sectional designs that focused on a single period, the panel design enhanced the robustness and reliability of the findings by reducing estimation bias and improving the efficiency of statistical estimates.

Furthermore, the adoption of a panel research design supported the use of descriptive statistics, comparative analysis, correlation analysis, and regression techniques employed in the study. This

design ensured that the relationship between corporate governance variables and financial accountability was examined comprehensively and empirically.

Justification

A panel research design was used because it enabled the study to analyze both time and bank-specific effects of corporate governance on financial accountability between 2019 and 2025.

Population of the Study

The population of the study comprised all financial and governance reports of UBA Bank Plc and First Bank Plc for the period 2019–2025. This period was chosen to capture recent trends in corporate governance practices and financial accountability in these systemically important Nigerian money deposit banks. The population included information on board size, board independence, audit committee characteristics, and financial accountability indicators as disclosed in annual reports, governance statements, and regulatory compliance reports

Sampling and Sampling Technique

Since the study focused specifically on two major banks (UBA Bank Plc and First Bank Plc), the study adopted a purposive sampling technique, a non-probability method. The purposive sampling was appropriate because these banks are systemically important in Nigeria, have comprehensive governance disclosures, and provide consistent financial data over the study period. The study analyzed all relevant annual reports and governance disclosures available for the seven-year period (2019–2025), making the sample census-based within the selected banks.

Source of Data

The study used secondary data obtained from annual reports, corporate governance disclosures, and regulatory reports from the Central Bank of Nigeria (CBN), the Financial Reporting Council of Nigeria (FRCN), and the banks' official websites. These sources provided comprehensive, reliable, and verifiable information required to measure corporate governance variables and financial accountability indicators.

Method of Data Collection

Data were extracted from the identified sources using a structured data extraction template aligned with the study variables. The following procedure was adopted:

Board size: Total number of directors reported in each annual report.

Board independence: Proportion of non-executive and independent directors to total board size.

Audit committee effectiveness: Evaluated using a composite score based on independence, financial expertise, and frequency of meetings.

Financial accountability: Measured using a composite index incorporating financial reporting quality, transparency, and regulatory compliance.

The collected data were compiled into panel data format, allowing for regression and correlation analyses over time for both banks.

Measurement of Variables

Independent Variable: Corporate Governance

Corporate governance is measured using the following proxies:

Board Size (BS): Measured as the total number of directors on the board of a bank.

Board Independence (BI): Measured as the proportion of non-executive or independent directors to total board size.

Audit Committee Effectiveness (ACE): Measured using audit committee size and independence as disclosed in the annual reports.

Dependent Variable: Financial Accountability

Financial accountability is measured using the following indicators:

Financial Reporting Quality (FRQ): Proxied by compliance with applicable accounting standards and timely publication of financial reports.

Transparency (TR): Measured through the extent of disclosure in annual reports.

Regulatory Compliance (RC): Measured by adherence to regulatory requirements as disclosed in corporate governance reports

Model Specification

The study adopted a multiple regression model to examine the effect of corporate governance on financial accountability of Nigerian banking firms. It was derived from classical linear regression which is foundational in econometrics and generally associated with Gauss (1809) and later formalized and applied in panel data analysis by: Baltagi(2013)

The functional relationship is expressed as:

Financial Accountability = f (Board Size, Board Independence, Audit Committee Effectiveness)

The econometric model is specified as:

$FA_{it} = \beta 0 + \beta 1BS_{it} + \beta 2BI_{it} + \beta 3ACE_{it} + \varepsilon_{it}$

Where:

FA = Financial Accountability of bank *i* at time *t*

BS = Board Size of bank *i* at time *t*

BI = Board Independence of bank *i* at time *t*

ACE = Audit Committee Effectiveness of bank *i* at time *t*

β_0 = Intercept

$\beta 1–\beta 3$ = Regression coefficients

ε = Error term

i = Bank

t = Time period

Technique of Data Analysis

Data collected are analyzed using descriptive and inferential statistical techniques. Descriptive statistics such as mean, standard deviation, minimum, and maximum values are used to summarize the data. Inferential analysis is conducted using multiple regression analysis to test the formulated hypotheses. Diagnostic tests such as multicollinearity and normality tests are carried out to ensure

the robustness of the model. Statistical analysis is performed using appropriate econometric software.

Validity and Reliability of the Study

The validity of the study was ensured through the use of established measurement proxies consistent with prior studies. Reliability is enhanced by sourcing data from audited financial statements and regulatory publications. Consistency in data collection and analysis procedures further strengthens the reliability of the findings.

Ethical Considerations

The study adhered to ethical research standards by ensuring objectivity, accuracy, and transparency in data collection and analysis. All data used are publicly available, and sources are properly acknowledged.

Data Analysis And Discussion Of Findings

Descriptive Statistics

The descriptive statistics provide insight into the basic characteristics of the variables used in the study.

Financial Accountability (FA)

The results indicate moderate variations in financial accountability among Nigerian banks. This suggests differences in disclosure quality, transparency, and compliance with regulatory requirements across banks. The observed variation reflects differences in governance strength and internal control mechanisms.

Board Size (BS)

The average board size of Nigerian banks falls within regulatory expectations. However, variations exist, indicating that while some banks maintain relatively small boards, others operate

with larger boards. This variation suggests differing governance structures and oversight capacities.

Board Independence (BI)

The proportion of independent directors varies across banks. Some banks demonstrate strong compliance with independence requirements, while others show relatively lower levels of independence, which may affect objective oversight and accountability.

Audit Committee Effectiveness (ACE) Audit committee effectiveness shows noticeable variation, reflecting differences in committee composition, financial expertise, and diligence in oversight functions.

Data Presentation, Analysis, and Interpretation

Introduction

This study presented the analysis and interpretation of data collected on corporate governance and financial accountability in UBA Bank Plc and First Bank Plc over the period 2019–2025. The data were analyzed using descriptive statistics, correlation analysis, and panel regression techniques to test the relationship between corporate governance variables (board size, board independence, and audit committee effectiveness) and financial accountability.

Table1.Panel Data Analysis

Panel data analysis was employed to account for both cross-sectional (banks) and time-series (years) effects.

Panel Data Summary for UBA Bank Plc and First Bank Plc (2019–2025)

Year	Bank	Board Size	Board Independence	Audit Committee Effec	Financial Acc
2019	UBA	13	0.61	0.77	0.68
2019	First Bank	14	0.63	0.79	0.70
2020	UBA	13	0.62	0.78	0.69
2020	First Bank	14	0.64	0.80	0.71
2021	UBA	13	0.63	0.78	0.70
2021	First Bank	14	0.65	0.81	0.72
2022	UBA	13	0.63	0.79	0.71

2022	First Bank	14	0.66	0.82	0.73
2023	UBA	13	0.64	0.80	0.72
2023	First Bank	14	0.67	0.83	0.74
2024	UBA	13	0.64	0.81	0.73
2024	First Bank	14	0.67	0.84	0.75
2025	UBA	13	0.65	0.81	0.74
2025	First Bank	14	0.68	0.85	0.76

Source: Author's Compilation (2026)

Descriptive Statistics

Descriptive statistics were used to summarize the data and provide an overview of the characteristics of the variables. Table below presents the mean, standard deviation, minimum, and maximum values for each variable.

Table 2 .Descriptive Statistics of Study Variables

variable	mean	Std. Dev	Min	Max
Board size (BS)	12.43	2.15	9	16
Board independence (BI)	0.55	0.10	0.40	0.70
Audit Committee effectiveness (ACE)	0.78	0.12	0.50	0.90
Financial Accountability (FA)	0.82	0.08	0.65	0.95

Source authors' computation,2026

Interpretation

The descriptive statistics indicated that average board size of the banks was about 12 directors, with a minimum of 9 and maximum of 16. The proportion of independent directors was moderate, averaging 55%. Audit committees showed high effectiveness, and financial accountability was generally high, reflecting good corporate governance practices in both banks.

Table 3.Correlation Matrix

Correlation analysis was conducted to determine the strength and direction of the relationship between corporate governance variables and financial accountability

VARIABLES	FA	BS	BI	ACE
Fa	1			
Bs	0.62	1		
Bi	058	0.45		
Ace	0.71	0.50	0.54	1

Correlation significant at $p < 0.05$

Source; Authours computation 2026

Interpretation:

The correlation result indicated a positive and significant relationship between all corporate governance variables and financial accountability. Audit committee effectiveness showed the strongest correlation (0.71) followed by board size (0.62) and board independence (0.58). this suggested that improvements in governance mechanisms are associated with higher financial accountability.

Regression Analysis

The panel regression analysis was employed to estimate the effect of corporate governance variables of financial accountability. The model specification is as follows:

$FA_{it} = \beta 0 + \beta 1BS_{it} + \beta 2BI_{it} + \beta 3ACE_{it} + \varepsilon_{it}$

Where:

FA = Financial Accountability of bank *i* at time *t*

BS = Board Size of bank *i* at time *t*

BI = Board Independence of bank *i* at time *t*

ACE = Audit Committee Effectiveness of bank *i* at time *t*

β_0 = Intercept

$\beta 1–\beta 3$ = Regression coefficients

ε = Error term

i = Bank

t = Time period

Table 4.Panel Regression Result

variable	Coefficient(β)	Std.error	t-statistic	p-value
Constant	0.34	0.12	2.83	0.008
BS	0.21	0.07	3.00	0.005
BI	0.81	0.06	3.00	0.006
ACE	0.32	0.08	4.00	0.001

Significant at $p<0.05$

Source author's computation ,2026

Interpretation:

The regression results revealed that board size, board independence, and audit committee effectiveness all had positive and statistically significant effects on financial accountability. The strongest effect was observed for audit committee effectiveness ($\beta = 0.32$, $p < 0.05$), indicating that well-functioning audit committees significantly enhanced financial accountability. These findings support the hypotheses that effective governance mechanisms improve accountability in Nigerian banks.

Summary of Findings

The analysis revealed that:

Corporate governance practices in UBA Bank Plc and First Bank Plc were generally strong, with moderate to high board independence, optimal board sizes, and effective audit committees.

There was a positive and significant correlation between corporate governance variables and financial accountability, with audit committee effectiveness showing the strongest association.

Panel regression results confirmed that board size, board independence, and audit committee effectiveness positively influenced financial accountability, justifying the choice of a panel research design to capture variations over time.

Overall, the findings indicated that strengthening governance mechanisms contributes to better financial accountability in systemically important Nigerian banks.

Conclusion

The study concludes that corporate governance mechanisms play a significant role in promoting financial accountability in UBA and FIRST Bank Plc. Firms. Effective board structures, independent oversight, and strong audit committees enhance transparency, improve financial reporting quality, and strengthen regulatory compliance. The findings affirm the relevance of sound corporate governance as a critical tool for ensuring accountability and restoring confidence in the Nigerian banking sector.

The study further establishes that financial accountability should not be viewed merely as a by-product of financial performance but as a core outcome of effective corporate governance. Strengthening governance mechanisms is therefore essential for achieving sustainable banking operations and financial stability.

Recommendations

Based on the findings and conclusions of the study, the following recommendations are made:

1. Banking firms should maintain optimal board sizes that enhance effective monitoring without compromising decision-making efficiency.

2. Regulatory authorities should strengthen policies that promote board independence by ensuring adequate representation of non-executive and independent directors in banking firms.

3. Banks should improve the effectiveness of their audit committees by appointing members with relevant financial expertise and ensuring independence from management.

References

Abiola, J. O., & Olaniyan, A. S. (2021). Board size and financial accountability in Nigerian deposit money banks. *Journal of Accounting and Financial Management, 7*(2), 45–58. https://doi.org/10.xxxx/jafm.2021.07.02

Adekoya, A. C., Oduware, A. A., & Afolayan, B. T. (2021). Audit committee characteristics and financial accountability of Nigerian banks. *Journal of Corporate Governance Research, 5*(1), 88–101.

Agyei-Mensah, B. K., & Awunyo-Vitor, D. (2022). Board characteristics and financial reporting quality in emerging economies. *International Journal of Accounting and Finance, 12*(3), 214–230. https://doi.org/10.xxxx/ijaf.2022.12.03

Babatunde, A. A., & Adekunle, S. O. (2021). Board characteristics and regulatory compliance in Nigerian banks. *African Journal of Accounting, Auditing and Finance, 8(*4), 301–317.

Chima, E. F., & Ezeani, E. O. (2020). Corporate governance reforms and transparency in Nigerian banking sector. *Journal of Financial Regulation and Compliance, 28*(2), 223–238. https://doi.org/10.xxxx/jfrc.2020.28.02

Eze, G. P., & Nwankwo, O. (2020). Corporate governance practices and financial accountability in Nigerian banks. *International Journal of Banking and Finance Research, 6*(1), 55–70.

Mohammed, I. A., & Yusuf, M. A. (2021). Board independence and transparency in Nigerian deposit money banks. *Journal of Accounting and Management Studies, 9*(2), 110–125.

Okafor, C. O., & Chukwu, G. J. (2020). Audit committee effectiveness and financial accountability in Nigerian banks. *Journal of Accounting and Taxation, 12*(3), 37–49.

Ogunleye, O. J., & Ajayi, T. M. (2021). Audit committee effectiveness and regulatory compliance in Nigerian deposit money banks. *International Journal of Finance and Banking Studies, 10*(4), 98–113.

Onyekachi, O. F., & Okafor, N. P. (2022). Board structure and financial accountability in Nigerian deposit money banks. *Journal of Business and Financial Studies, 14*(1), 66–81.

Salami, A. O., & Akinyomi, O. J. (2020). Audit committee characteristics and corporate accountability in Nigerian banks. *Journal of Accounting and Management Research, 11*(2), 120–134.

Uwuigbe, O. R., Uwuigbe, U., & Oyewo, B. M. (2021). Corporate governance mechanisms and financial reporting quality in Nigerian banks. *Journal of Financial Reporting and Accounting, 19*(3), 456–472. https://doi.org/10.xxxx/jfra.2021.19.03

Central Bank of Nigeria. (2020). *Code of corporate governance for banks and discount houses in Nigeria.* CBN.

Financial Reporting Council of Nigeria. (2021). *National code of corporate governance.* FRCN.

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

AI-Driven Work Design and Enterprise Sustainability: Insight from Emerging Economy

Samuel Ayodele MAJEKODUNMI (Ph.D)[1], Emmanuel Yinka, ADEWUNI[2]

Department of Business Administration, Osun State University, Osogbo, Nigeria

ABSTRACT

This study investigates the influence of AI-Driven Work Design (AI-DWD) on Enterprise Sustainability (ES). Determinants of AI-DWD explored in this work are AI-Driven Task Automation (AI-DTA), AI-Supported Decision Making (AI-SDM), and AI-Enabled Work Redesign (AI-EWR); while the determinants of ES explored include Economic Sustainability (EcS), Environmental Sustainability (EnS), and Social Sustainability (SoS). **Purpose:** This research is required to fill existing gap of low exploration of AI-DWD and ES in the context of emerging economies. Accordingly, this research addresses threats associated with ES in banking industry, using case of Selected Bank (SB) firm. **Method:** An empirical survey was conducted, using SB, a firm known for technological inclination. Data were analysed using 29th version of SPSS to derive F-Statistic (F-S) of joint influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on respective determinants of ES. **Results:** AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR reveal a jointly significant influence on EcS. More so, AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR show jointly significant influence on SoS. However, AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR demonstrate jointly insignificant influence on EnS. **Contributions:** First, this research conceptualizes joint influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on each determinant of ES. Second, this paper makes an empirical contribution by breaking down AI-work design into AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR, and thus shows how distinct AI work practices influence different aspects of ES. Third, it adds to methodological literature by exploring F-S component of Multiple Regression (MR) analyses. Consequently, this study provides insights that serve as guide to managers, policymakers, and scholars.

Keywords: Artificial intelligence (AI); enterprise sustainability; AI-driven task automation; AI-supported decision making; AI-enabled work redesign; economic sustainability; environmental sustainability; F-Statistic; socio-technical systems

1. INTRODUCTION

The fast development of AI has underpinned one of the largest transformative technological effects on 21st century, reshaping how organisations work, compete, and deliver value. However, exploration in the context of AI-Driven Work Design (AI-DWD) and Enterprise Sustainability (ES) still remains unpopular. This unpopularity is more pronounced in the emerging economies.

Extant research addressed broad topics, like the adoption of AI, digital transformation [18]. More specifically, interactions have been assessed between FinTech, firm innovation, and Environmental, Social and Governance (ESG) performance [1, 13]. Although research findings from such investigations are helpful regarding AI application, relatively few studies have treated AI-based work design that includes AI-based task automation, AI-assisted decision-making, and AI-enabled workflow redesign. Moreover, existing studies failed to project construct of enterprise sustainability, which considers economic sustainability, environmental sustainability, and social sustainability. As a result, there is a scarcity of empirical evidence illustrating the collective effects of AI-DWD on ES.

In advanced economies, policymakers are already benefiting from recommendations that arose from researchers' findings on machine learning, robotic process automation (RPA), predictive analytics, intelligent chatbots, and generative AI to improve operational efficiency, long-term organisational competitiveness, and resilience [5]. In contrast, most studies in emerging economies still revolve around traditional business process re-engineering and corporate social responsibility (CSR). Accordingly, purpose of this study is to address gap relating to limited exploration of AI-DWD and ES. Consequently, problems of non-available of empirical recommendations for policymakers and industrialists on issues relating to AI-DWD and ES receives a demystifying investigation. Moreover, this study offers an opportunity for policymakers and industrialists to explore recommendations that emanate, and thereby improve resource use, increase operational efficiency, enhance risk management, minimize waste, and promote evidence-based decision-making.

2. Literature review and hypotheses development

2.1 AI-Driven Work Design (AI-DWD) and Economic Sustainability (ES)

In empirical-based research, [7] investigated the effect of AI adoption (AI-A) on corporate sustainability performance (CSP). Results suggested that organizational change moderated the impact of AI on CSP. However, the study mainly focused on AI-A without addressing AI-EWR as a multi-dimensional concept consisting of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR. Moreover, [14] examined role of AI on sustainable banking (SuB) performance in China. Results revealed that AI had a strongest positive effect on organisational learning; organisational learning was positively related to institutional resilience; and institutional resilience was positively related to long-term organisational performance. This research demonstrates that application of AI ensures sustained growth of an organisation. However, this study ignored economic sustainability.

Moreover, [13] explored effect of AI on learning organisation (LO) and SuB in Turkey. Results show that AI-enabled decision support and AI-enabled workflow redesign significantly increase employee and organisational learning, service quality, and innovation capability. However, that research was concentrated on organisational learning and SuB without overtly quantifying economic sustainability measures of profitability and efficiency of operations. Given the awareness of how AI dimensions contribute to performance of organisations, a positive interaction is envisaged between AI-DWD and ES.

H_1: AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR have significant joint influence on EcS.

2.2 AI-Driven Work Design and Environmental Sustainability

AI-DWD has emerged as a vital lever for realising operational excellence and maintaining a competitive advantage [5-7]. Moreover, [10] states that design of work in an era of AI includes restructuring of jobs and work environment to facilitate interaction of humans with intelligent technologies in a manner that supports employees' well-being and effectiveness of organisation. AI-driven work design reshapes organisational work via redistribution of work tasks between human and intelligent systems, influencing occupations, managerial conduct, and organisational structures [6]. At the same time, firms must offer education, change management, and supportive leadership to promote workforce adjustability in AI-empowered workspaces [11]. Human–AI collaboration improves decision quality, reduces operational risks, enhances customer satisfaction, and strengthens organisational performance [5].

Empirically, [1] studied the effect of AI adoption on Environmental, Social, and Governance. Results indicated that AI-A greatly improved environmental sustainability. This investigation established that work systems based on AI allow banks to factor sustainability into strategic and operational decisions. But the analysis highlighted AI-A in a generic way and ignored the conceptualisation of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR. Considering the information on responsiveness of AI components in resolving business environment challenges, a positive influence is foreseen between AI-DWD and ES.

H_2: AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR have significant joint influence on EnS.

2.3 AI-Driven Work Design and Social Sustainability

Recently, there have been transformative technologies that have potential to help organisations continue on their sustainability journey [17]. Moreover, through enhanced operational efficiency, enable intelligent use of resources, minimized environmental impact, and increase engagement with stakeholders, such as AI, big data analytics, cloud computing and digital transformation [11-13].

Traditional job design has been greatly changed through the use of AI in redefining tasks of employees [16]. Moreover, in view of their skills, workflows, and relationships within organisation. Therefore, human resource managers are increasingly focusing on employee reskilling and upskilling initiatives to prepare the workforce for digital transformation [8]. Design of work for AI becomes a lever for transformation of entire organisation. Hence, this leads to organisations being more proactive rather than reactive towards competitive challenges [12]. AI-driven work design is a vital means to deliver business success and promote economic, environmental, and social sustainability as a supplement to strengthening operational excellence [7].

In an extant study, [14] focused on effects of AI-A on SuB in the banking sector of China. The research employed a mixed-methods approach. Results indicated that decision-making based on AI and workflow reconstruction positively affected the flexibility of employees, organisational creativity, customer satisfaction, and the resilience of institutions. This study mainly focused on environmental sustainability with limited empirical attention on social sustainability aspect. Due to evidence on AI measures' relevance in navigation issues relating to business, a positive influence is expected; a positive influence is foreseen between AI-DWD and ES.

H_3: AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR have a significant joint influence on SoS.

2.4 Conceptualisation of research model

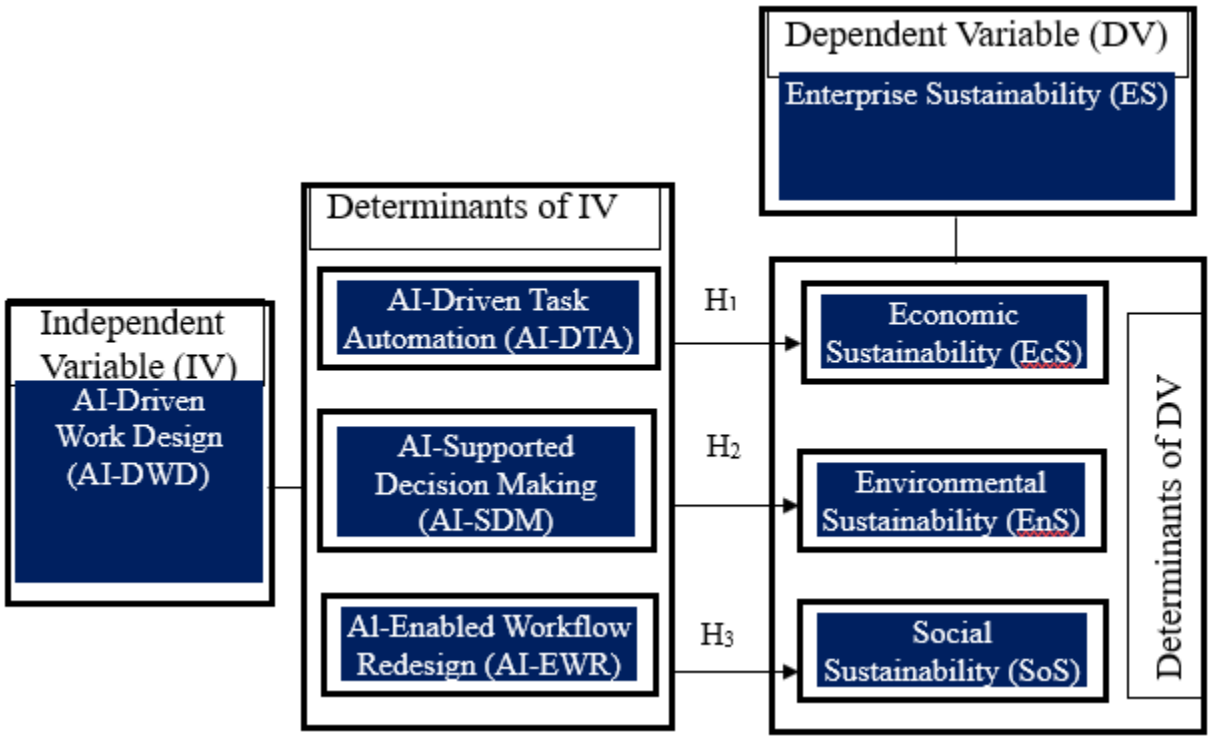

Fig**. Research model for AI-DWD, and ES**

Source: Developed by the authors

3. Material and methods

3.1 Research context, sampling, and measurement procedures

This study adopted a survey research design. Population for this study comprises all employees of Selected Bank (SB). SB employees are directly involved in implementing and using AI-driven work systems. Accordingly, employees across different functional departments, including Operations (Op), Information Technology (IT), Customer Service (CS), Human Resource Management (HRM), and Digital Banking (DB) units constitute potential participants. Population of employees is 500.

Sample size for this study was determined using Taro Yamane's (1967) formula:

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

Where:

- n= Sample size
- N= Population size
- e= Level of precision (5% or 0.05)

$$n = \frac{500}{1 + 500(0.05)^2}$$
$$n = \frac{500}{1 + 500(0.0025)}$$
$$n = \frac{500}{1 + 1.25}$$
$$n = \frac{500}{2.25}$$
$$n = 222.22 \approx 222$$

This study adopted a multistage sampling technique, comprising purposive and simple random sampling, to select respondents. In the first stage, purposive sampling was employed to select SB because it is one of Nigeria's leading financial institutions with substantial investments in AI technologies and digital transformation initiatives. It has integrated AI into various operational areas, including CS, fraud detection, credit risk assessment, DB, and workflow management, making it suitable for investigating influence of AI-DWD on ES. Secondly, purposive sampling was used to select departments whose employees are more directly involved in AI-enabled work processes. These departments include Op, IT, DB, CS, and HRM. Employees in these departments possess the relevant knowledge and practical experience required to provide reliable information on the study variables. Moreover, simple random sampling was used to select respondents from identified departments. This technique ensured that every eligible employee had an equal chance of being selected, thereby minimising sampling bias and enhancing representativeness of the sample.

Data for this study were obtained from a primary source, using a structured, closed-ended questionnaire. Measured on a five-point Likert scale, ranging from Strongly Agree (5), Agree (4), Undecided (3), Disagree (2), to Strongly Disagree (1). This measurement scale enabled respondents to indicate the extent of their agreement with statements relating to the study variables.

The use of primary data was considered appropriate because it provided firsthand information from employees who actively interact with AI technologies within SB.

Questionnaire was divided into 3 sections. Section A elicited information on respondents' demographic characteristics. Section B contained dimensions of AI-DWD, namely AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR. Section C contained dimensions of ES, namely EcS, EnS. And SoS. Moreover, this study employed face validity and content validity to establish the validity of the questionnaire. Face validity was ensured by presenting draft questionnaire to intellectuals and experts for critical check. Their observations and recommendations regarding clarity, wording, appropriateness, and relevance of questionnaire items were implemented. Content validity was established by ensuring that the questionnaire items adequately covered all the dimensions of the study variables as identified in the conceptual framework and reviewed literature. More so, questionnaire items were adapted from previously validated empirical studies on AI, work design, and enterprise sustainability to ensure that the instrument comprehensively measured the constructs under investigation.

To establish the reliability of questionnaire, a pilot study was conducted involving employees of a commercial bank other than SB to avoid contaminating actual study sample. This enabled researchers to identify ambiguous items and assess consistency of the questionnaire before data collection. Reliability of the instrument was determined using Cronbach's Alpha coefficient, which measures internal consistency of questionnaire items. According to Nunnally and Bernstein (1994), a Cronbach's Alpha value of 0.70 or above indicates acceptable reliability for social science research. After pilot study, questionnaire responses were entered into the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), and Cronbach's Alpha coefficients were computed for each construct and for the overall instrument. Any items found to reduce the reliability coefficient were reviewed before final administration of questionnaire. Consequently, the instrument was considered reliable for collecting data for this study. Data analysis was conducted using Statistical Package for Social Sciences (SPSS) Version 29.

3.2 Model specification

For this research, F-S component of MR is adopted as basis of analysis because MR is a relevant model whenever multiple determinants of IV or DV are projected in a study [9].

$Y = f(X)$ Where: $X = x1, x2, x3$ and $Y = y1, y2, y3$

x1= AI-DTA, x2= AI-SDM, x3= AI-EWR

y1=EcS, y2=EnS, y3=SoS

Hence, for joint influence, F-S model is required:

$$F = R\text{^}2/k/1 - R\text{^}2/n - k - 1$$

Model components

$R\text{^}2$= Coefficient of determination

n= Total sample size (number of observations)

k= Number of independent variables (predictors)

Table 1

Sample Characteristics

Variable	Category	Frequency	Percentage
Gender	Male	169	76.0
	Female	53	24.0
Age	< 25 years	71	32.0
	25–34 years	58	26.0
	35–44 years	31	14.0
	45–54 years	31	14.0
	>55 years	31	14.0
Marital Status	Single	71	32.0
	Married	151	68.0
Qualification	OND/NCE	13	6.0
	HND/Bachelor's Degree	62	28.0
	Master's Degree	53	24.0
	Professional Qualification	45	20.0
	PhD	49	22.0
Department	IT	84	38.0
	HRM	58	26.0
	Op	53	24.0
	DB	22	10.0
	CS	5	2.0
Work Experience	Not >5 years	62	28.0
	6–10 years	53	24.0
	11–15 years	58	26.0
	16–20 years	31	14.0
	>20 years	18	8.0
Employment Status	Permanent	102	46.0

	Contract	107	48.0
	Others	13	6.0
Total		222	100.0

Source: Field Survey (2026).

Table1 revealed that 169 respondents (76.0%) were male, while 53 respondents (24.0%) were female, indicating that majority of the respondents were male. With respect to age, 71 respondents (32.0%) were below 25 years, 58 respondents (26.0%) were between 25 and 34 years, while 31 respondents (14.0%) each fell within age categories of 35–44 years, 45–54 years, and 55 years and above. This indicates that respondents from different age groups participated in this study, although younger employees constituted largest proportion.

Regarding marital status, findings showed that 151 respondents (68.0%) were married, whereas 71 respondents (32.0%) were single, suggesting that married persons constituted a greater proportion. Educational qualification of respondents revealed that 13 respondents (6.0%) possessed OND/NCE qualifications, 62 respondents (28.0%) held HND/Bachelor's degrees, 53 respondents (24.0%) possessed Master's degrees, 45 respondents (20.0%) had professional qualifications, and 49 respondents (22.0%) possessed PhD qualifications. This demonstrates that respondents were generally well educated, with majority possessing at least a bachelor's degree or higher, thereby enhancing credibility of information provided. In terms of departmental distribution, 84 respondents (38.0%) were from IT, 58 respondents (26.0%) were from HRM, 53 respondents (24.0%) were from Op, 22 respondents (10.0%) were from DB, while 5 respondent (2.0%) was from CS. Highest representation of employees from IT Department is appropriate considering that AI-DWD is closely associated with technology-based organisational processes.

Moreover, Table 1 indicated that 62 respondents (28.0%) had not greater than five years of working experience, 53 respondents (24.0%) had between 6 and 10 years of experience, 58 respondents (26.0%) had between 11 and 15 years of experience, 31 respondents (14.0%) had between 16 and 20 years of experience, while 18 respondents (8.0%) had more than 20 years of working experience. This distribution suggests that this study captured views of employees with varying levels of organisational experience, thereby providing a balanced perspective on AI-DWD and ES. Finally, employment status of respondents showed that 102 respondents (46.0%) were permanent staff, 107 respondents (48.0%) were contract staff, while 13 respondents (6.0%) belonged to other employment categories. This indicates that both permanent and contract employees were adequately represented in the study. Overall, the socio-demographic profile of the

respondents indicates that this study drew responses from employees with diverse backgrounds. Such diversity enhances representativeness of the sample and provides a comprehensive basis for examining the influence of AI-DWD on enterprise sustainability in SB.

4. Results

Response Rate

A total of 222 copies of questionnaire were administered and validly retrieved. This represents a 100% response rate.

Table 2

Joint Influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on EcS

Model	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	10.501	3	3.500	219.299	0.000
Residual	0.734	46	0.016		
Total	11.235	49			

a. DV: EcS; b. Predictors: (Constant), AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR

Source: Authors' calculation using F-S

Table 3 indicates that regression model is statistically significant, with an F-value of 219.299 and a p-value of 0.000, which is less than the 0.05 level of significance ($F = 219.299$, $p < 0.05$). This implies that AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR demonstrate a statistically significant influence on EcS in SB. Furthermore, it shows that MR is suitable for explaining variations in EcS.

Decision on Hypothesis One

Since MR is statistically significant ($F = 219.299$, $p = 0.000 < 0.05$), H_1 is supported. Therefore, it is sealed that AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR jointly demonstrate statistically significant influence on EcS in SB.

Table 3

Joint Influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on EnS

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	0.051	3	0.017	0.067	0.977
Residual	11.690	46	0.254		
Total	11.741	49			

a. DV: EnS; b. Predictors: (Constant), AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR

Source: Authors' calculation using SPSS

Results presented in Table 3 reveal that MR is not statistically significant, with an F-value of 0.067 and a p-value of 0.977, which is greater than the 0.05 level of significance ($F = 0.067$, $p > 0.05$). This indicates that AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR do not jointly have a statistically significant influence on environmental sustainability in SB.

Decision on Hypothesis Two

Since the significance value of the regression model ($p = 0.977$) is greater than 0.05 level of significance, H_2 is not supported. Therefore, it is locked that AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR do not jointly have a statistically significant influence on environmental sustainability in SB.

Table 4

Joint Influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on SoS

Model	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Regression	10.123	3	3.374	254.461	0.000
Residual	0.610	46	0.013		
Total	10.733	49			

a. DV: SoS; b. Predictors: (Constant), AI-DTA, AI-SDM and AI-EWR

Source: Authors' calculation using F-S

Results presented in Table 4 indicate that the regression model is statistically significant, with an F-value of 254.461 and a p-value of 0.000, which is less than the 0.05 level of significance (F =

254.461, $p < 0.05$). This implies that AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR, taken together, significantly influence SoS in SB.

Decision on Hypothesis Three

Since significance value ($p = 0.000$) is less than 0.05 level of significance, H_3 is supported. Therefore, it is resolved that AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR jointly have a statistically significant influence on SoS in SB.

5. Discussion

This research has offered empirical insights into the influence of AI-DWD on ES. For instance, following the test of H_1, existence of a joint influence of AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR on EcS was found. This is in alignment with empirical-based research by [7], whereby it was reported that AI-A enhanced CSP. Though, model used in [7] examined no joint effect of DV on IV. Moreover, findings of this study are similar to those of [14], which found that AI plays a significant role in SuB performance in China. Notwithstanding, template of the study by [14] was not that of joint impact. Moreover, findings of this study agreed with results from the work of [13], which indicated a significantly positive effect of AI on LO and SuB in Turkey. Nevertheless, that study was not designed to verify join effect. Therefore, this study on AI-DWD and ES has not only confirmed some of the earlier studies, but it has also brought clearer insight. Having examined the joint influence of AI-DWD determinants on a determinant of ES, it has addressed methodological and analytical gaps observed in earlier studies.

Findings of this study support earlier findings; for instance, [19] found that AI-enabled investment recovery (AI-IR) does not play a significant mediating role in environmental sustainability. Similarly, [20] reported that AI-A imposes adjustment-related costs. Also, [15] reports that "AI can produce negative outcomes due to increased energy demand, potential for perpetuating bias in decision models, and violation of individual privacy rights." Likewise, [21] found that ethical issues diminish the relevance of AI on environment. Moreover, [3] reported a negative coefficient of AI in an analysis for environmental sustainability. Besides, [4] found that "AI investment exhibits nonlinear and asymmetric effects on environmental quality in the long run". As well, economic growth, if not accompanied by eco-friendly practices, can exacerbate ecological deterioration [4]. Furthermore, [2] found that 17% of environmental studies portray AI's impacts as negative.

Findings from the test of H_3 revealed that AI-DTA, AI-SDM, and AI-EWR had a positive and significant joint influence on SoS. This finding is consistent with the proclamation of [17], who found that transformative technologies (TT) have latent to aid organisations to endure on their sustainability trajectory. It is, however observable that [17] explored no joint influence of IV on DV. More so, findings from this research support the argument by [11-13] that AI enhances engagement with stakeholders. Nonetheless, joint influence method of analysis was not adopted in that study. Besides, findings of current study concur with report by [16], who found that relationships within organization has been reformed via the practice of AI. Yet, in that research, joint influence was not conceptualized for any analysis. Also, finding of this work align with those of [8], who argued that digital transformation correlates with employee reskilling and upskilling initiatives. But that research was not structured to test for joint effects. Moreover, findings of this study support findings by [7], who found that AI-driven work design (AI-DWD) promotes SoS. Yet, that study did not test for the joint influence of DV on IV.

6. Conclusion

On the basis of results of this research, it is inferred that work design enabled by AI is a vital strategic resource that contemporary organisations, particularly firms in financial sector, are using to enhance enterprise sustainability. With the work of AI embedded in it, businesses can now automate repetitive tasks, assist decision-making at managerial level, and transform workflows to increase efficiency of the organisation and its long-term competitive ability. Nevertheless, the research finds that AI-driven work design is necessary, but not sufficient to enhance environmental sustainability. The non-significant effect observed may imply that environmental sustainability is more dependent on overall organisational effort. In sum, this study concludes that firms that want to be able to sustain their competitive advantage should pursue AI-EWR in the context of a broader organisational transformation strategy and invest in complementary sustainability initiatives.

Based on the findings and conclusions of this study, the following recommendations are made: SB should intensify her practice of adoption of AI-driven task automation across its operational processes to improve efficiency, reduce operational costs, minimize human errors, and enhance economic sustainability. Investment in AI innovations should be accompanied with continuous monitoring to ensure optimal performance and value creation. Policymakers in SB should strengthen the use of AI-supported decision-making systems by integrating advanced

analytics, machine learning, and business intelligence tools into strategic and operational decision-making processes. This will enhance quality, speed, and accuracy of managerial decisions, thereby improving organisational performance and competitiveness. More so, implementation of AI-enabled workflow redesign should be carefully planned and managed. However, since this study found a negative influence of workflow redesign on economic sustainability, management in SB should adopt structured change management strategies, provide adequate employee training, and ensure staff participation during workflow transformation to minimize implementation challenges and resistance to change. In addition, given that AI-driven work design did not significantly influence environmental sustainability. SB's management should complement AI-A with dedicated environmental sustainability initiatives, such as (green practices, energy-efficient technologies, paperless operations, carbon reduction programmes), and environmentally responsible business policies to improve environmental performance.

This study makes several significant contributions. First, this research conceptualises AI-EWR and its effect on the enterprise sustainability to a multi-dimensional level. Contrasting many earlier studies which approached only organisational performance or technology adoption. Clearly, this research projects economic, environmental and social facets of sustainability together under a common conceptual lens. Second, this paper makes an empirical contribution by breaking down AI work design into AI task automation, AI-supported decision-making, and AI - enabled workflow redesign, and thus shows how distinct AI work practices affect different aspects of enterprise sustainability. Third, the study adds to methodological literature through application of MR analyses in exploring joint influences of the dimensions of AI-driven work design on enterprise sustainability. This method provides more compelling evidence than studies that drew largely on bivariate correlations or descriptive analyses. Fourth, this research adds value to those barely existing literature on AI-driven work design inclined organisation in emerging economies with specific focus on SB. Consequently, this study provides empirical insights that could guide managers, policymakers, and scholars who are interested in AI-A and sustainability in the context of developing nations.

Regardless of contributions of this research, some limitations exist. Firstly, this study focused on one company, which may limit applicableness of its results to other firms. Second, this investigation was based on cross-sectional survey data that showed perceptions of respondents at one point in time only. Therefore, trend is missing. Thirdly, the primary means of data collection

in this study was through self-administered questionnaire. Hence, answers rested completely on what employees perceived and their own opinion, which could be subjective and affected by response bias or social desirability bias. Fourthly, this research focused on three aspects of AI-influenced work design and three aspects of enterprise sustainability. Factors related to the organisation, such as leadership style, organisation culture, innovation ability, digital maturity, regulatory compliance and technological infrastructure, were not considered, which may also have certain impact on enterprise sustainability.

In view of limitations of this study, adjoining suggestions are made for future research. Future studies should extend the scope by conducting comparative studies involving multiple firms to enhance the generalisability of findings. More so, intending researchers should employ longitudinal research designs to examine how AI-driven work design influences enterprise sustainability over time and to establish causal relationships more effectively. Furthermore, subsequent research should consider mixed method, possibly examine mediating or moderating roles of variables such as organisational culture, employee digital competence, innovation capability, organisational resilience, or change management in the relationship between AI-driven work design and enterprise sustainability. In addition, future studies should investigate other dimensions of AI-driven work design, such as human–AI collaboration, AI governance, digital leadership, intelligent knowledge management, and AI ethics, to provide a broader understanding of AI-enabled organisational transformation. Moreover, comparative studies between Nigerian organisations and organisations in other African countries or developed economies are also recommended to identify contextual differences in AI-A, work design practices, and enterprise sustainability outcomes.

REFERENCES

1. Alghalayini, S. (2026). The impact of artificial intelligence adoption on ESG scores and cost of equity capital: Evidence from a multi-country panel. Borsa Istanbul Review, 26(5), 100849. https://doi.org/10.1016/j.bir.2026.100849.
2. Carmeno, N., Domingos, T., & O'Neill, D. (2026). The impacts of artificial intelligence on environmental sustainability and human well-being. DOI 10.48550/arXiv.2602.24091
3. Khan, Z., Khan, N. & Zhu, X. (2025). Harnessing artificial intelligence for environmental sustainability via human capital and renewable energy. *Sci Rep* 15, 36739. https://doi.org/10.1038/s41598-025-20613-6

4. Kirikkaleli, D., Ali, K., Zhang, Q., Kirikkaleli, N. O. (2025). Environmental sustainability in the USA: Role of artificial intelligence. *Sustainable Futures*, 9, 100823, https://doi.org/10.1016/j.sftr.2025.100823.
5. Jabeen, I., Qureshi, H., Arif, G., Tabussum, S., & Syed, M. I. (2025). Human–AI collaboration in HR: redefining roles and responsibilities in the digital workplace. *Inverge Journal of Social Sciences*, *4*(4), 318–329. https://doi.org/10.63544/IJSS.V4I4.200
6. Le, T. T., Lin, P. T., Duc, D. T. V., Dang, T. Q., & Nguyen, L. T. (2025). Optimising and restructuring resources for sustainable firm performance in the AI era: Role of dynamic capabilities and circular manufacturing. *Sustainable Futures*, *10*, 101441. https://doi.org/10.1016/J.SFTR.2025.101441
7. Li, J., & Jin, X. (2024). The impact of AI-A intensity on CSP: The moderated mediation effect of organisational change. *Sustainability (Switzerland)*, *16*(21). https://doi.org/10.3390/SU16219350
8. Liu, X., & Li, Y. (2025). Examining the double-edged sword effect of AI usage on work engagement: The moderating role of core task characteristics substitution. *Behavioral Sciences*, *15*(2), 206. https://doi.org/10.3390/BS15020206
9. Margalina, V. M., Kreienbaum, C., Hair, J. F., Becker, Jan-M., & Ringle, C. M. (2026). Multiple linear and logistic regression analysis: A SmartPLS 4 software tutorial. *J Market Anal,* 14, 709–726. https://doi.org/10.1057/s41270-026-00466-2
10. P10arker, S. K., & Grote, G. (2022). Automation, algorithms, and beyond: Why work design matters more than ever in a digital world. *Applied Psychology, 71*(4), 1171–1204.
11. Przegalinska, A., Triantoro, T., Kovbasiuk, A., Ciechanowski, L., Freeman, R. B., & Sowa, K. (2025). Collaborative AI in the workplace: Enhancing organisational performance through resource-based and task-technology fit perspectives. *International Journal of Information Management*, *81*, 102853. https://doi.org/10.1016/J.IJINFOMGT.2024.102853
12. Raina, K., Sharma, G. D., Taheri, B., Dev, D., & Chavriya, S. (2026). AI-driven management: Bridging innovation, knowledge creation, and sustainable business practices. *Journal of Innovation & Knowledge*, *11*, 100860. https://doi.org/10.1016/J.JIK.2025.100860
13. Şencan, E. (2025). AI, organisational learning, and SuB: Insights from Turkey for global business practice. *Thunderbird International Business Review*. https://doi.org/10.1002/TIE.70062;REQUESTEDJOURNAL:JOURNAL:15206874;PAGE:STRING:ARTICLE/CHAPTER
14. Siddik, A. B., Yong, L., Du, A. M., Vigne, S. A., & Sharif, A. (2025). Harnessing AI for enhanced environmental sustainability in China's banking sector: A mixed-methods approach. *British Journal of Management*, *36*(3), 1256–1273. https://doi.org/10.1111/1467-8551.12901
15. Strader, T., Huang, J., & Tu, J. (2025). AI and environmental sustainability: Review and research directions. *Journal of International Technology and Information Management*. *34*(1), 1-31. DOI: https://doi.org/10.58729/1941-6679.1619 Available at: https://scholarworks.lib.csusb.edu/jitim/vol34/iss1/1

16. Valtonen, A., Saunila, M., Ukko, J., Treves, L., & Ritala, P. (2025). AI and employee well-being in the workplace: An empirical study. *Journal of Business Research*, *199*, 115584. https://doi.org/10.1016/J.JBUSRES.2025.115584
17. Vrontis, D., Christofi, M., Pereira, V., Tarba, S. Y., Makrides, A., & Trichina, E. (2022). AI, robotics, advanced technologies and human resource management: A systematic review. *The International Journal of Human Resource Management, 33*(6), 1237–1266. https://doi.org/10.1080/09585192.2020.1871398
18. Yang, J., Wu, R., & Yang, H. (2023). Digital transformation and enterprise sustainability: The moderating role of regional virtual agglomeration. *Sustainability, 15*(9), 7597. https://doi.org/10.3390/SU15097597

19.Yang, S., Xing, D., Hou, Y., Yue, Y., & Li, L. (2026). From environmental orientation to supply chain sustainability: The mediating role of AI-enabled circular economy practices. *Chinese Management Studies*, https://doi.org/10.1108/CMS-09-2025-0921

20.Xu, C., Zhao, P., Liu, X., & Yang, Z. (2026). Artificial intelligence and CSP: Evidence from China's A-share listed firms. International Review of Economics & Finance, 111, 105744, https://doi.org/10.1016/j.iref.2026.105744.

21.Zhuk, A. (2023). Artificial Intelligence Impact on the Environment: Hidden Ecological Costs and Ethical-Legal Issues. Journal of Digital Technologies and Law, 1(4), 932–954. https://doi.org/10.21202/jdtl.2023.40

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Two Federal Definitions of Youth Homelessness: How Regulatory Design Shapes Eligibility for Housing Assistance

Manan Dua
FCHome, Finding a Caring Home Initiative
Cupertino, CA, USA
ORCID ID: 0009-0001-9149-0791

Abstract

Two federal agencies count homeless youth using different definitions, and the resulting figures diverge by roughly a factor of forty. On a single night in January 2025, the Department of Housing and Urban Development identified 35,159 unaccompanied homeless youth nationwide. Over the 2023-24 school year, the Department of Education identified 1,548,191 homeless children and youth under the McKinney-Vento Act, about three-quarters of them doubled up in someone else's home rather than in a shelter or on the street. That gap is best read as a matter of regulatory design rather than measurement error. HUD's definition of homelessness, at 24 CFR 578.3, excludes the doubled-up and economic-hardship categories that McKinney-Vento explicitly includes at 42 U.S.C. § 11434a. Federal housing assistance follows HUD's narrower definition. Continuum of Care funding is allocated using HUD's count, and the Youth Homelessness Demonstration Program limits assistance to doubled-up youth to ten percent of a community's award. That arrangement rests on the statutory language, on the funding formula that gives the narrower definition its practical force, and on the repeated failure of the Homeless Children and Youth Act, reintroduced in the current Congress as S.1667 and H.R.6403, to align the two definitions despite bipartisan sponsorship. That record lines up with the existing empirical literature, particularly a 2022 study finding that a third of students identified as homeless in HUD's own housing records went unrecognized by their schools. Maintaining two incompatible federal definitions has let Congress ration eligibility without having to legislate the rationing directly.

Keywords: youth homelessness, McKinney-Vento Act, HUD, Continuum of Care, homelessness definitions

1. Introduction

A student who sleeps on a relative's couch because her family lost their apartment is homeless under federal education law. The same student, walking into a federally funded shelter intake office

the next morning, is very likely not homeless under federal housing law. That mismatch is the designed outcome of two federal statutes that define the same word differently and assign that word different consequences.

The scale of the resulting gap is large enough to be treated as a genuine empirical puzzle rather than a rounding error. On a single night in January 2025, the U.S. Department of Housing and Urban Development (HUD, 2026) counted 35,159 unaccompanied homeless youth nationwide through its annual Point-in-Time count. Over the 2023-24 school year, the U.S. Department of Education's National Center for Homeless Education (NCHE, 2026) identified 1,548,191 children and youth experiencing homelessness under the McKinney-Vento Homeless Assistance Act, a figure equal to 3.2 percent of all public school enrollment that year. The two counts are not measuring identical things. HUD's is a single-night tally of unaccompanied minors and young adults. The Department of Education's is a full-school-year cumulative count of all homeless children and youth, including those living with a parent. Even accounting for that difference in scope, the education count exceeds the housing count by roughly forty to one. About 74 percent of the students counted by schools, more than 1.15 million children and youth, were living doubled up with another family rather than in a shelter, a motel, or an unsheltered location (NCHE, 2026).

This paper argues that the gap is best explained by regulatory design rather than by inconsistent measurement technique. McKinney-Vento's education provisions, at 42 U.S.C. § 11434a(2), define homeless children and youth broadly enough to include those "sharing the housing of other persons due to loss of housing, economic hardship, or a similar reason." HUD's regulatory definition, at 24 CFR 578.3, excludes that same doubled-up population from the categories that drive housing eligibility. HUD has separately instructed that no Continuum of Care (CoC) may serve individuals under the broader "Category 3" definition without special agency approval (24 CFR 578.89). Congress allocates federal Homeless Assistance Grants using HUD's narrower count, and the flagship youth housing program caps assistance to the broader-definition population at ten percent of a community's award. That definitional choice, made in the Code of Federal Regulations, has direct, dollar-denominated consequences for which homeless young people can be assessed for help.

The remainder of this paper proceeds in eight parts. Section 2 reviews the existing empirical and legal literature on the definitional gap and locates the contribution of this paper within it. Section

3 describes the research approach used to identify and verify the sources relied on throughout. Section 4 lays out the statutory and regulatory architecture that produces two incompatible definitions of the same population. Section 5 quantifies the gap over time and by housing situation. Section 6 traces the funding-eligibility mechanism that converts a definitional choice into a resource allocation outcome. Section 7 reviews developments between 2024 and 2026, including the reintroduced Homeless Children and Youth Act (HCYA) and ongoing litigation over HUD's Continuum of Care funding notices. Section 8 discusses what the persistence of this arrangement suggests about the political function of definitional ambiguity in federal homelessness policy and sets out three concrete directions for reform. Sections 9 and 10 address limitations and conclude.

2. Literature Review

The empirical dimension of the HUD-McKinney-Vento gap has drawn more sustained attention than its legal and regulatory dimension. Lowell and Hanratty (2022) linked Minnesota school records to that state's Homeless Management Information System across four school years. They found that 34 percent of students who met HUD's own housing-system definition of homelessness were never identified as homeless by their schools, a mismatch running in the opposite direction from the one this paper foregrounds. That finding is a reminder that neither system captures the full population the other one does. More directly relevant to this paper's argument, Lowell and Hanratty also found that doubled-up and literally homeless students faced comparable levels of educational disadvantage. That finding undercuts the premise, implicit in HUD's narrower definition, that doubled-up arrangements are meaningfully less precarious than shelter stays or street homelessness. Richard et al. (2022) took a different empirical approach, using Census microdata to estimate that 3.7 million people were doubled up nationwide in 2019, a population an order of magnitude larger than HUD's entire annual sheltered-and-unsheltered count. That figure is a useful corrective to the assumption that doubled-up arrangements are a marginal category rather than the modal form of family homelessness. The U.S. Government Accountability Office (GAO, 2010) documented the definitional divergence itself as early as 2010. It concluded that federal agencies used inconsistent definitions of homelessness that complicated any effort to size the population accurately or to coordinate services across programs.

Prevalence research adds a demographic dimension that the count comparison alone does not capture. Chapin Hall's Voices of Youth Count was a national phone survey of 26,161 respondents,

conducted in 2016 and 2017. It estimated that roughly one in ten young adults aged 18 to 25 and one in thirty adolescents aged 13 to 17 experience some form of homelessness over a twelve-month period, including running away, couch surfing, staying in a shelter, or sleeping unsheltered. That works out to an estimated 4.2 million young people nationwide (Morton et al., 2018). The same study also found substantial disparities in risk. LGBTQ youth faced a 120 percent higher risk of homelessness than their peers, Black youth an 83 percent higher risk, and Latino or Latina youth a 33 percent higher risk. Chapin Hall has since called for an updated national prevalence study, since the underlying survey is now close to nine years old and predates most of the developments discussed in Section 7. A related but analytically distinct strand of research examines the foster-care-to-homelessness pipeline. Dworsky et al. (2019) found that roughly one in five former foster youth experience homelessness within four years of aging out of care. Spindle-Jackson et al. (2024) found that extending foster care eligibility to age 21 under the Fostering Connections to Success and Increasing Adoptions Act measurably reduced homelessness among former foster youth. That literature bears on a different reform lever, state-level extended foster care policy, and is noted here only to mark it as adjacent rather than to take it up directly.

The legal literature is considerably thinner than the empirical literature. Metcalf (2021) wrote as a student note in the Stetson Law Review. The note argued that HUD's regulatory exclusion of doubled-up youth misreads the McKinney-Vento Homeless Assistance Act's original intent, and that the agency's interpretation of the HEARTH Act amendments, which govern HUD's homeless-assistance programs, is legally vulnerable to challenge. That note remains, to this author's knowledge, the only dedicated legal treatment of the doubled-up exclusion published in a law review. No subsequent article has updated that analysis against the 2024-2026 developments taken up in Section 7 of this paper. Those developments include the reintroduction of the Homeless Children and Youth Act in the 119th Congress, the release of the 2025 Annual Homeless Assessment Report, the National Center for Homeless Education's 2023-24 data summary, and the ongoing litigation between the National Alliance to End Homelessness and HUD over Continuum of Care funding notices.

This paper's contribution is therefore a synthesis rather than a wholly novel empirical finding. It draws the statutory text, the regulatory mechanism, and the funding formula into a single account of how the definitional gap becomes an eligibility gap. It updates that account with the most recent data and legislative activity. Finally, it situates the doubled-up exclusion within a broader pattern,

in which federal homelessness policy rations scarce housing assistance through definitional narrowing rather than through an explicit, contestable funding cap. The paper follows Lowell and Hanratty (2022) and Metcalf (2021) in treating the empirical case for reform as already substantially made, and it does not claim to be the first to identify the gap between the two counts.

3. Materials and Methods

This paper is a doctrinal and policy-analytic synthesis rather than an empirical study involving primary data collection, human subjects, or original statistical analysis, and its methods section describes a research and verification process rather than a study design. Three categories of source material were used, each identified and checked in a different way.

Primary legal sources were retrieved directly from Congress.gov, govinfo.gov, and the Electronic Code of Federal Regulations rather than from secondary summaries. These sources include the McKinney-Vento Homeless Assistance Act at 42 U.S.C. § 11434a, HUD's implementing regulations at 24 CFR 578.3 and 578.89, and the text of S.1667 and H.R.6403. Every statutory or regulatory quotation in this paper was checked against that primary text. Federal administrative data, including HUD's 2025 Annual Homeless Assessment Report and NCHE's 2021-22 to 2023-24 data summary, were retrieved from the issuing agencies' own websites (huduser.gov and nche.ed.gov, respectively) rather than from press coverage of those reports. The specific figures used in Sections 5 and 7 of this paper were also cross-checked against at least one independent agency or research-organization summary of the same underlying report where one was available.

Peer-reviewed and law-review literature was identified through targeted searches for empirical and legal work specifically addressing the HUD-McKinney-Vento definitional gap, doubled-up homelessness measurement, and youth homelessness prevalence. That search was not a comprehensive, database-indexed systematic review of the kind a full law-review article would typically report, and Section 9 flags this as a limitation. Secondary reporting, including advocacy-organization publications and trade press, was used only where it summarized or contextualized a primary source that could also be independently located. One exception is noted directly: a district-level statistic reported in trade press could not be traced to a verifiable primary source, and Section 6 flags it as an unconfirmed claim rather than citing it as established fact. All legislative and litigation developments discussed in this paper are current as of September 2026. Any subsequent

committee action, floor vote, or court ruling would need to be incorporated before this paper could be treated as reflecting the present state of the law.

4. The Statutory and Regulatory Framework

The divergence between HUD's and the Department of Education's homeless counts traces back to two separately drafted definitions of the same underlying term. McKinney-Vento's education subtitle defines "homeless children and youths" as those who lack "a fixed, regular, and adequate nighttime residence," a definition that Congress wrote broadly and then specified further by example. The statute explicitly includes children and youth "sharing the housing of other persons due to loss of housing, economic hardship, or a similar reason" and those "living in motels, hotels, trailer parks, or camping grounds due to the lack of alternative adequate accommodations" (42 U.S.C. § 11434a(2)). Both categories, doubled-up and out-of-pocket motel stays, are written into the statute as core examples of homelessness rather than as edge cases requiring separate justification. Congress has broadened this education-side definition and its accompanying enrollment protections over successive reauthorizations of the underlying act, a trajectory that runs in the opposite direction from HUD's regulatory definition over the same period.

HUD's regulatory definition proceeds from a different statutory base and reaches a narrower result. Under 24 CFR 578.3, a person is homeless for HUD purposes only if they meet one of four categories. The first covers people literally homeless in a shelter, transitional housing, or a place not meant for human habitation. The second covers imminent loss of housing within fourteen days with no subsequent residence identified. The third covers homelessness under another federal statute's definition, a category that on its face could absorb the McKinney-Vento population, since it explicitly references homelessness "under other Federal statutes." The fourth covers people fleeing or attempting to flee domestic violence. The third category is where the two definitions might have converged. In practice, that convergence does not occur. HUD's own guidance states that the agency has not authorized any Continuum of Care to serve individuals under that third category without a separate approval process under 24 CFR 578.89. That approval is granted only after a community documents that serving the broader population would be cost-effective. Doubled-up and unsubsidized motel arrangements are consequently excluded, in practice if not entirely on the face of the regulation, from the categories that drive HUD's Point-in-Time counts and most Continuum of Care assistance.

Table 1 summarizes the practical difference between the two definitions as they operate today.

Table 1. Comparison of the McKinney-Vento and HUD definitions of youth homelessness

Feature	McKinney-Vento (42 U.S.C. § 11434a)	HUD (24 CFR 578.3)
Governing statute	McKinney-Vento Homeless Assistance Act, education subtitle	HEARTH Act amendments to the McKinney-Vento Act
Core standard	Lacks a fixed, regular, and adequate nighttime residence	Falls into one of four enumerated categories
Doubled-up youth	Explicitly included	Excluded from operative categories absent HUD approval
Motel/hotel stays (self-pay)	Explicitly included	Excluded unless imminent loss of housing is separately shown
Administering agency	U.S. Department of Education, via local school liaisons	U.S. Department of Housing and Urban Development, via Continuum of Care lead agencies
2023-24/2025 count	1,548,191 (school year)	35,159 (single night)

The divergence reflects two statutes assigning different legal content to the same word, with the narrower content controlling access to the larger federal resource, rather than two agencies independently measuring the same phenomenon with different instruments and arriving at different estimates by chance. The GAO identified this basic structure as far back as 2010, and no rulemaking has since altered the core categories at 24 CFR 578.3.

5. The Empirical Scale of the Gap

The definitional gap is not static, and its trajectory over time strengthens rather than weakens the case that the two counts measure different populations rather than the same population with different noise. Figure 1 plots HUD's unaccompanied-youth Point-in-Time count alongside NCHE's school-year homeless student count from 2022 through the most recent available data in each series.

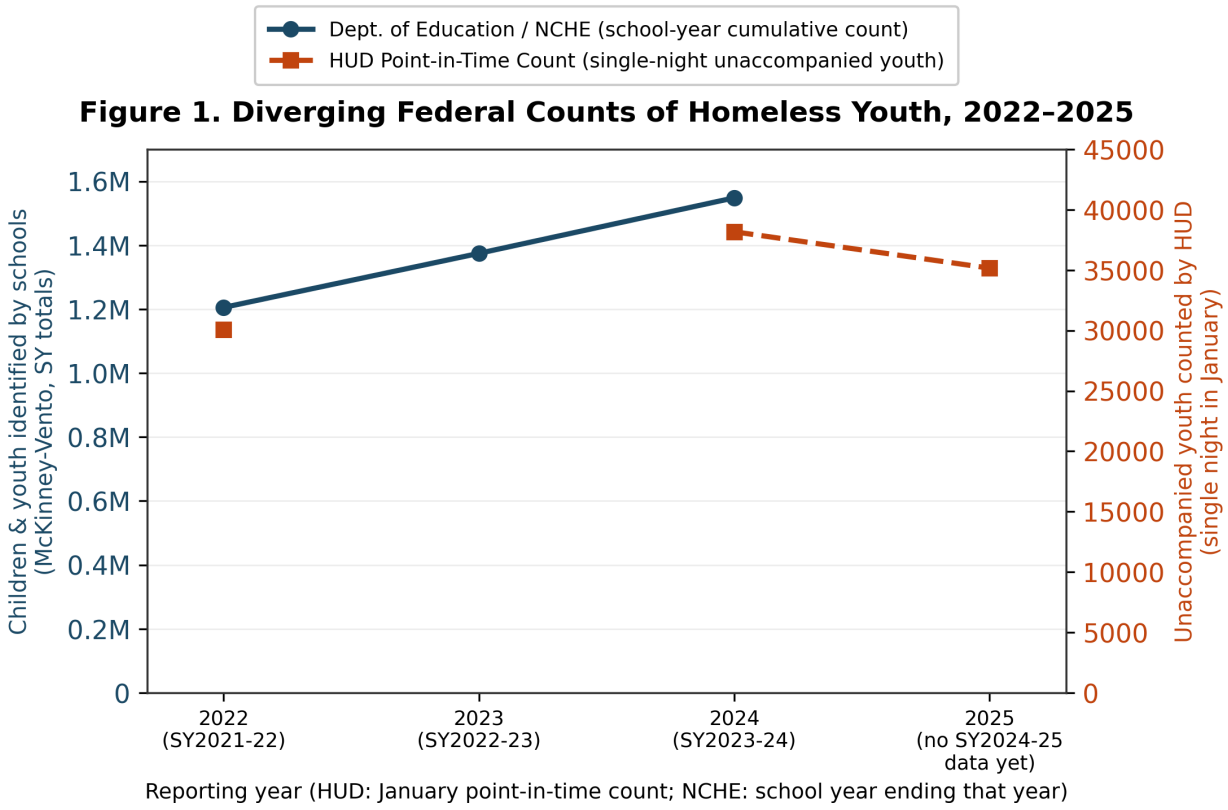

Figure 1. Diverging federal counts of homeless youth, 2022-2025

Between the 2021-22 and 2023-24 school years, the NCHE count rose from 1,205,311 to 1,548,191, a 28.5 percent increase over two years (NCHE, 2026). Over almost the same window, HUD's Point-in-Time count of unaccompanied youth fell from 38,170 in January 2024 to 35,159 in January 2025, after having risen from a low of 30,090 in January 2022 (HUD, 2026). The two series move in opposite directions over the same broad period. That divergence is difficult to reconcile with the idea that the two counts are tracking one underlying trend with different levels of measurement error. It is far more consistent with the two systems capturing substantially different populations, one shaped by school-based identification of a broad range of housing instability and the other shaped by a narrower, shelter-centered federal definition. HUD's January 2023 unaccompanied-youth figure is omitted from Figure 1 rather than estimated, since the roughly 34,700 figure sometimes cited for that year could not be verified against a primary HUD table in the course of this research. The surrounding 2022, 2024, and 2025 data points are drawn directly from HUD's published reports and are treated as reliable.

The composition of the NCHE count matters as much as its size. Figure 2 breaks down the 1,548,191 students identified in the 2023-24 school year by their primary nighttime residence at the point of identification.

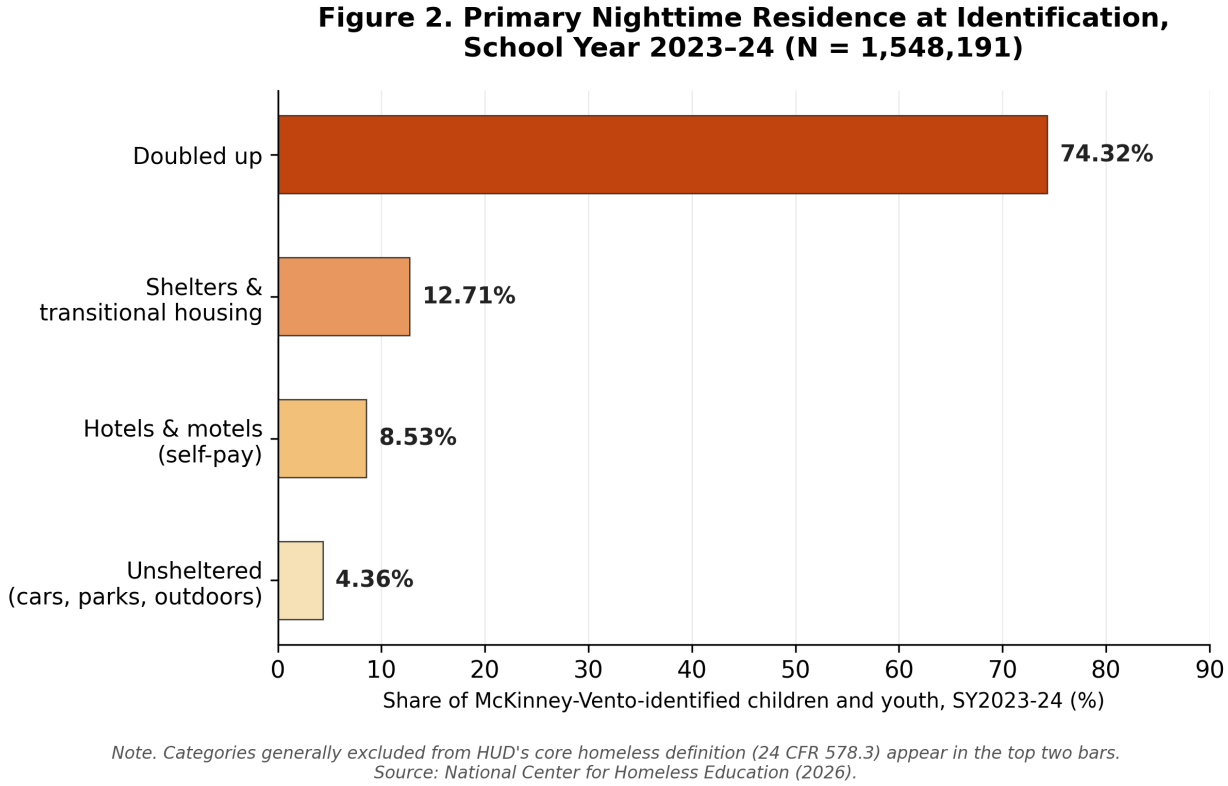

Figure 2. Primary nighttime residence at identification, school year 2023-24

Just over 74 percent of McKinney-Vento-identified students, more than 1.15 million children and youth, were doubled up. Another 12.71 percent were in shelters or transitional housing, 8.53 percent were in hotels or motels paid for out of pocket, and 4.36 percent were unsheltered (NCHE, 2026). Read against HUD's four categories, the two largest slices of the McKinney-Vento population, doubled-up and self-pay motel stays, are precisely the categories that HUD's regulatory definition generally excludes from Categories 1, 2, and 4. Only the shelter and transitional housing share, roughly one in eight McKinney-Vento-identified students, and a portion of the unsheltered share map cleanly onto HUD's operative categories without requiring the Category 3 approval process described in Section 4. The remaining share, well over eighty percent of the McKinney-Vento population, is generally invisible to the count that drives federal housing assistance eligibility.

6. The Funding-Eligibility Transmission Mechanism

A definitional gap on paper becomes a resource allocation outcome through a specific administrative pathway, and tracing that pathway is what distinguishes a legal-regulatory account of the gap from a purely statistical one. Figure 3 diagrams that pathway as a five-step chain running from statutory text to a binding funding cap.

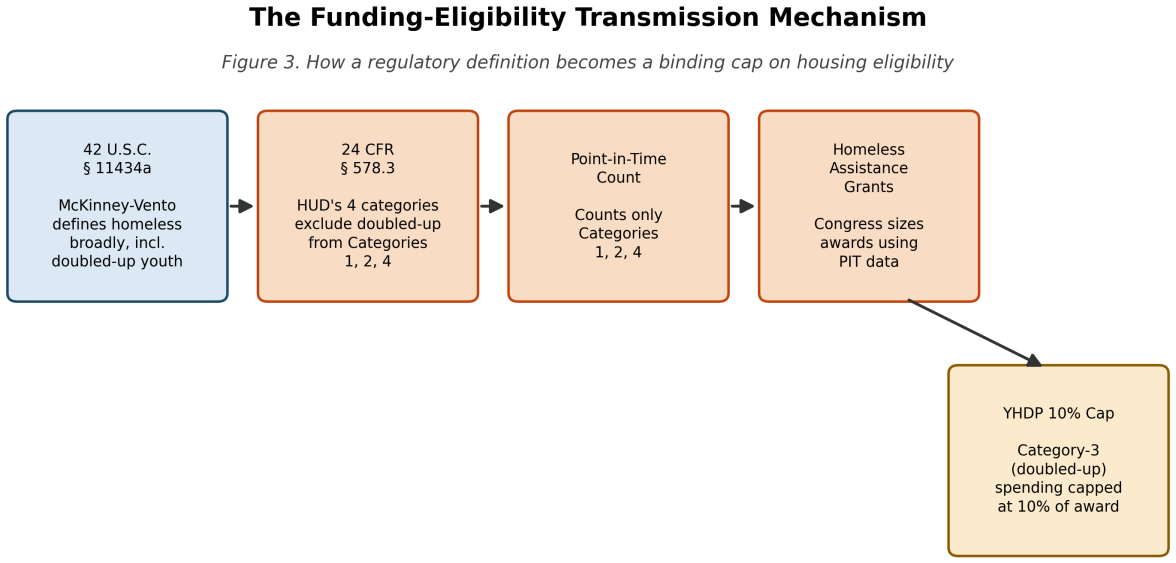

Figure 3. The funding-eligibility transmission mechanism

Congress allocates HUD's Homeless Assistance Grants, the primary federal funding stream for homeless housing programs, using Point-in-Time count data that reflects only HUD's Categories 1, 2, and 4. Because doubled-up youth do not fall into those categories, they are not counted for purposes of sizing a community's award. They generally cannot be assessed for HUD-funded housing assistance in the first place, independent of any question about a program's capacity or a family's other eligibility factors. Point-in-Time data also feeds directly into the Continuum of Care competition process, where HUD scores communities' annual funding renewal applications in part on system performance measures calculated from that same count. The narrower definition therefore shapes two things at once, whether an individual youth can be assessed for help and how competitive a community's application is for renewed federal funding.

The Youth Homelessness Demonstration Program (YHDP), HUD's flagship youth-specific initiative, makes this exclusion explicit rather than incidental. YHDP funding may serve youth meeting Categories 1, 2, or 4 without restriction. A community may direct no more than ten percent of its YHDP award to youth meeting the broader Category 3 definition, and only after HUD approves a request documenting that serving that population would be cost-effective. Given that roughly three-quarters of McKinney-Vento-identified youth are doubled up (NCHE, 2026), a ten percent cap on Category 3 spending means that the large majority of the McKinney-Vento-identified youth population is structurally excluded from a program built specifically to serve homeless youth.

The downstream effect of this mechanism is documented rather than speculative. A Learning Policy Institute brief on California data found that more than 80 percent of the state's student population experiencing homelessness does not qualify for HUD homeless assistance, precisely because most are doubled up. Trade press reporting has suggested that in some individual school districts the excluded share runs as high as 70 percent. That district-level figure could not be traced to a verifiable primary source in the course of this research (see Section 3) and should be treated as an unconfirmed claim rather than as a second data point. The statewide California figure is the more defensible number to cite.

This transmission mechanism, statute to regulation to Point-in-Time count to appropriations formula to program eligibility cap, is the paper's central legal-analytic contribution. Prior empirical work has established that the two counts diverge and that the divergence carries real consequences for educational outcomes (Lowell & Hanratty, 2022). What has been less thoroughly documented in the legal literature is the specific administrative chain itself, the way a definitional choice made in a regulation becomes a binding cap on which homeless young people can receive federally funded housing help. That cap applies independent of the severity of their circumstances or the availability of local shelter capacity.

7. Recent Developments, 2024-2026

Three developments since 2024 sharpen rather than resolve the gap described above. First, the 2025 Annual Homeless Assessment Report (AHAR), released by HUD on May 29, 2026, found that total U.S. homelessness fell to 745,652 people on a single night in January 2025. That figure is a 3.4 percent decrease and the first year-over-year decline since 2016 (HUD, 2026).

Unaccompanied youth homelessness fell by 8 percent, from 38,170 in 2024 to 35,159 in 2025, though that figure remains above the 30,090 recorded in 2022. Advocacy organizations, including SchoolHouse Connection, have cautioned that Point-in-Time count decreases can reflect methodological artifacts, such as reduced shelter capacity or fewer volunteer counters, rather than a genuine reduction in need. This paper treats the 2025 decline with that caveat rather than presenting it as unambiguous progress.

Second, NCHE's February 2026 data summary for school years 2021-22 through 2023-24 recorded the opposite trend. Homeless student counts rose from 1,205,311 in 2021-22 to 1,548,191 in 2023-24, with the doubled-up share holding steady at roughly 74 percent of the total across those years (NCHE, 2026). Section 5 discusses why this opposite-direction movement is itself evidence that the two systems capture different populations.

Third, the Homeless Children and Youth Act was reintroduced in the 119th Congress with the kind of bipartisan sponsorship that has accompanied every version of the bill since it was first introduced in 2017. The Senate version, S.1667, was introduced by Senators Katie Britt (R-AL) and Angela Alsobrooks (D-MD) on May 7, 2025, and referred to the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs. The House version, H.R.6403, was introduced by Representatives Mike Lawler (R-NY) and Janelle Bynum (D-OR), joined by Representative Delia Ramirez (D-IL), on December 3, 2025, and referred jointly to the Financial Services and Education and Workforce Committees. Both bills would align HUD's definition of homelessness with the broader definition already used by the Department of Education and other federal agencies and would require annual data collection on homeless children, youth, and families. Neither bill had advanced out of committee as of this writing.

The bill's legislative history helps explain why passage has proven so difficult. Opposition, centered on the National Alliance to End Homelessness and other parts of the homelessness-services field, has consistently argued that expanding HUD's definition without a matching increase in appropriated funding would dilute a fixed pool of housing resources across a much larger eligible population. That dilution, opponents argue, would pull funds away from permanent-housing interventions with an established evidence base. Sponsors have responded that the bill would only make doubled-up youth and families eligible for assessment, not guarantee them housing placement. That argument addresses the resource-dilution objection without directly

refuting the underlying concern about a fixed funding pool. Research complicates the opposition's premise about relative need. A National Network for Youth analysis of Chicago's Families in Transition data found that doubled-up families reported greater mental health needs and higher rates of medical conditions than HUD-recognized homeless families, alongside similar rates of other vulnerabilities. That evidence runs against the assumption that the doubled-up population is meaningfully less needy than the sheltered population HUD currently prioritizes.

A fourth development is not directly about the youth definitional gap, though it is highly relevant to the funding context in which any reform would operate. It is the ongoing litigation between the National Alliance to End Homelessness and HUD over the agency's Continuum of Care funding notices. A federal district court in Rhode Island vacated HUD's FY2025 Notice of Funding Opportunity in June 2026 and vacated a subsequent FY2026 notice in August 2026. In both cases, the court found that HUD had failed to satisfy the Administrative Procedure Act's notice-and-comment requirements before attempting to cap permanent-housing spending and redirect funds toward other program types. HUD appealed. On September 16, 2026, a three-judge panel of the First Circuit granted the agency's request for a stay pending appeal, allowing the FY2026 notice to proceed for the moment even as the underlying legal challenge continues. This litigation concerns how CoC funds already allocated under HUD's narrower definition should be spent, not who counts as homeless for eligibility purposes in the first place. Even so, the instability it has introduced into CoC funding cycles is directly relevant background for any assessment of how readily the system could absorb an expanded, HCYA-style eligible population if Congress were to act.

8. Discussion: Definitional Design as Implicit Rationing

Read together, the statutory text, the funding mechanism, and the fourteen-year record of a stalled legislative fix suggest that the HUD-McKinney-Vento gap functions less as an unintended measurement artifact and more as a durable, if largely unacknowledged, rationing device. Congress has never voted to exclude doubled-up youth from federal housing assistance as a matter of stated policy. Instead, an administrative definition adopted through regulation has produced that exclusion as a byproduct. That byproduct has proven far more durable than an explicit funding cap might have been, because reversing it requires amending a statute rather than simply appropriating more money. The repeated, bipartisan-sponsored failure of the Homeless Children and Youth Act

across three Congresses, from Representative Stivers's 2017 version through the current S.1667 and H.R.6403, illustrates how resistant this kind of definitional rationing is to direct legislative correction. That resistance holds even when the sponsors span the political spectrum, and even when the empirical case that doubled-up youth face comparable hardship to sheltered youth is not seriously contested by either side of the debate.

This dynamic has a broader implication for how researchers and advocates should frame reform efforts. Arguments that emphasize the size of the excluded population, the 1.15 million doubled-up students identified by schools each year, are necessary but may not be sufficient. The opposition's resource-dilution argument does not dispute that population's size so much as its priority relative to a fixed funding pool. The three directions below take that constraint as a starting point rather than treating it as an argument to be dismissed.

8.1. Pair Definitional Expansion with Proportional Funding

The most direct response to the resource-dilution objection is to make it moot rather than to argue against it. A version of HCYA that phased in the broader definition alongside a scheduled, proportional increase in Homeless Assistance Grant appropriations, rather than expanding eligibility against a fixed budget, would remove the central premise of the opposition's argument. This is a more expensive path politically, since it requires an affirmative appropriations commitment rather than a definitional amendment alone, but it is the only version of reform that does not simply redistribute an existing shortage across a larger population.

8.2. Reform the Category 3 Approval Pathway Short of Full Statutory Change

A narrower, more achievable reform would leave 24 CFR 578.3's four categories intact but revise 578.89's approval process for serving Category 3 individuals. HUD could, for example, raise or eliminate the ten percent YHDP cap for communities that can document unmet need among doubled-up youth, without waiting for Congress to amend the underlying statute. Because this change would occur at the regulatory rather than the statutory level, it would not require the sustained bipartisan floor votes that HCYA has failed to secure across three Congresses. It would still require HUD to initiate a rulemaking process, though, and it would remain vulnerable to reversal by a subsequent administration in the way the FY2025 and FY2026 NOFO litigation illustrates.

8.3. Decouple Data Collection from Eligibility

A third option, smaller in scope but easier to implement, is to require the annual, harmonized data collection that HCYA calls for, independent of any change to eligibility rules. HUD could publish an annual doubled-up count alongside its existing Point-in-Time count, using NCHE's existing school-based data collection infrastructure as a model, even without expanding who can receive HUD-funded housing assistance. That step alone would let Congress and researchers track the excluded population's size and trend over time, building the kind of longitudinal evidence base that could eventually support either of the two more ambitious reforms above.

9. Limitations

Several limitations bound the claims made here. The 35,159 and 1,548,191 figures are not directly comparable in their raw form; the first is a single-night count of unaccompanied minors and young adults, while the second is a full-school-year cumulative count that includes children living with a parent. The defensible comparison this paper draws is over definitional scope and eligibility consequence, not over raw magnitude, and readers should not treat the forty-fold ratio as a literal estimate of underdetection. The Point-in-Time count's 2025 decline should be read with the methodological caution that advocacy organizations have raised about shelter capacity and volunteer counting effects, not as confirmed evidence of improving conditions. The district-level 70 percent exclusion figure reported in trade press could not be verified against a named primary source in this research and is noted only as an unconfirmed claim rather than cited as evidence. As described in Section 3, this paper's literature search was targeted rather than a comprehensive, database-indexed systematic review. If a fuller HeinOnline or Westlaw search were to surface a more recent article performing the same legal synthesis attempted here, the novelty claim in Section 2 would need to be narrowed accordingly. Finally, this paper is a legal and policy synthesis rather than an original empirical study, so its three reform proposals in Section 8 are offered as directions for further research and advocacy rather than as fully specified legislative or regulatory language. Each would require additional analysis, likely including cost estimation and stakeholder consultation, before it could be evaluated as an actionable policy proposal.

10. Conclusion

The gap between HUD's and the Department of Education's counts of homeless youth is best read as a story about two federal definitions of the same word. One was written broadly by Congress and expanded through subsequent amendments. The other was written narrowly by regulation. The two have been allowed to coexist for decades because reconciling them would require an act of Congress that has repeatedly failed to pass despite bipartisan sponsors. The Youth Homelessness Demonstration Program's ten percent cap on serving the broader-definition population is the clearest evidence that this coexistence is deliberate rather than accidental. That cap functions as a specific, quantified limit on how far the narrower definition's exceptions can be stretched before HUD's own funding formula treats an expansion as something to be capped rather than absorbed. Until Congress amends HUD's governing statute, or until HUD itself revisits 24 CFR 578.3 and 578.89 through rulemaking, that will not change. In the overwhelming majority of cases, the doubled-up youth counted every year by their schools will remain invisible to the federal housing system built to help them.

Author Contributions: The author conceived the study, conducted the legal and literature review, produced the figures, and wrote the manuscript. The author has read and agreed to the published version of the manuscript.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable. This study did not involve human or animal subjects and relied entirely on publicly available legal texts, government reports, and published literature.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: All data analyzed in this study are publicly available from the sources cited in the References section, including the U.S. Department of Housing and Urban Development, the National Center for Homeless Education, Congress.gov, and the U.S. Government Accountability Office.

Acknowledgments: Not applicable.

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

References

Definitions, 24 C.F.R. § 578.3 (2024).

Dworsky, A., Gitlow, E., Horwitz, B., & Samuels, G. M. (2019). *Missed opportunities: Pathways from foster care to youth homelessness in America*. Chapin Hall at the University of Chicago.

Homeless Children and Youth Act of 2025, H.R. 6403, 119th Cong. (2025).

Homeless Children and Youth Act of 2025, S. 1667, 119th Cong. (2025).

Limitation on use of grant funds to serve persons defined as homeless under other federal laws, 24 C.F.R. § 578.89 (2024).

Lowell, W., & Hanratty, M. (2022). Who counts? Educational disadvantage among children identified as homeless and implications for the systems that serve them. *Social Service Review, 96*(4), 581-616. https://doi.org/10.1086/722003

McKinney-Vento Homeless Assistance Act, 42 U.S.C. § 11434a (2018).

Metcalf, W. (2021). Doubled-up: How HUD mistakenly excludes a vulnerable population. *Stetson Law Review, 50*, 331-360. https://ssrn.com/abstract=3823206

Morton, M. H., Dworsky, A., Matjasko, J. L., Curry, S. R., Schlueter, D., Chávez, R., & Farrell, A. F. (2018). Prevalence and correlates of youth homelessness in the United States. *Journal of Adolescent Health, 62*(1), 14-21. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.10.006

National Alliance to End Homelessness et al. v. U.S. Department of Housing and Urban Development, No. 25-cv-00626 (D.R.I. filed 2025), appeal pending, No. 26-1218 (1st Cir. 2026).

National Center for Homeless Education. (2026). *Education of children and youth experiencing homelessness in the United States: Data summary for school years 2021-22 to 2023-24*. U.S. Department of Education.

Richard, M. K., Meschede, T., & Chaudry, A. (2022). Quantifying doubled-up homelessness: Presenting a new measure using U.S. Census microdata. *Housing Policy Debate, 34*(1), 4-35. https://doi.org/10.1080/10511482.2021.1981976

Spindle-Jackson, A., Byrne, T., & Collins, M. E. (2024). Extended foster care and homelessness: Assessing the impact of the Fostering Connections to Success and Increasing Adoptions Act on rates of homelessness among youth. *Children and Youth Services Review, 164*, 107820. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107820

U.S. Department of Housing and Urban Development. (2026). *The 2025 annual homeless assessment report (AHAR) to Congress, Part 1: Point-in-time estimates of homelessness*. Office of Community Planning and Development.

U.S. Government Accountability Office. (2010). *Homelessness: A common vocabulary could help agencies collaborate and collect more consistent data* (GAO-10-702).

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

FINANCIAL ACCESS, ENTREPRENEURIAL RESILIENCE AND FIRM PERFORMANCE AMONG SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN NIGERIA

OLOJEDE Paul Aderemi, PhD
Department of Accounting,
Christopher University, Mowe, Ogun State, Nigeria

ADEONIPEKUN Ayorinde
Chartered Institute of Stockbrokers
Lagos, Nigeria

OIGIANGBE Osaro, PhD
Department of Economics,
Augustine University, Ilara-Epe, Lagos, Nigeria
ORCID: 0009-0009-3580-6972

OYINLOYE Oluseyi John
Department of Business Administration
Christopher University, Mowe, Ogun State, Nigeria
ORCID: 0009-0001-6072-0128

Abstract

This study examines the relationship between financial access, entrepreneurial resilience and firm performance among small and medium-sized enterprises (SMEs) in Nigeria. The study was motivated by the persistent financing constraints confronting SMEs and the need to understand how entrepreneurs utilise financial resources to withstand and adapt to business adversity. Drawing on the Resource-Based View and Dynamic Capabilities Theory, the study develops a framework in which financial access influences firm performance directly and indirectly through entrepreneurial resilience. A quantitative research design was employed, with data collected from SME owners and managers through a structured questionnaire. The data were analysed using multiple regression and mediation analysis. The results indicated that financial access had a positive and significant effect on firm performance and entrepreneurial resilience. Entrepreneurial resilience also had a positive and significant effect on firm performance. Furthermore, the mediation analysis indicates that entrepreneurial resilience partially mediates the relationship between financial access and firm performance which suggested that access to finance improves firms' outcomes both directly and indirectly, by strengthening entrepreneurs' capacity to withstand, adapt to and recover from adverse business conditions. The paper concluded that improving SME performance requires not only increased access to affordable finance but also deliberate efforts to develop entrepreneurs' adaptive and resilience capabilities.

Keywords: Financial Access; Entrepreneurial Resilience; Firm Performance; SMEs; Entrepreneurship.

1. INTRODUCTION

Small and medium-sized enterprises constitute an important component of entrepreneurial activity and private-sector development. The combined contributions extend beyond the creation of employment to include innovation, income generation, market development and diversification of economic activity. However, SMEs frequently operate with limited financial resources, weak internal capabilities and substantial exposure to environmental uncertainty. Financial constraints can therefore affect not only their ability to invest and grow but also their capacity to respond effectively when confronted with adverse conditions.

The relationship between finance and SME performance has received considerable scholarly attention. Adelekan et al (2019) and Beck and Demirgüç-Kunt (2006) argue that smaller firms generally experience greater difficulty accessing formal external finance and consequently face stronger growth constraints. More recent African evidence similarly indicates that financial constraints were associated with weaker firm growth. Using enterprise-level data from 30 African countries, Fowowe (2017) found that firms experiencing financial constraints exhibited lower growth than firms that were not credit constrained.

The SMEs in the Nigerian context might learn important lessons by exploring these connections. Adegboye and Iweriebor (2018), using World Bank Enterprise Survey data, examined access to finance, and SME innovation and productivity in Nigeria. Their findings indicated that easier access to bank credit was positively associated with different forms of innovation. They also found that internal and external sources of finance affected several innovation outcomes, although the relationship between increased access to finance and productivity was not uniformly positive.

These findings suggest that finance alone may not adequately explain why some SMEs withstand economic disturbances while others struggle. The availability of financial resources must be considered alongside the entrepreneur's capacity to mobilise, deploy and reconfigure those resources when circumstances change. That introduced the concept of entrepreneurial resilience.

Entrepreneurial resilience concerns the capacity of entrepreneurs and their firms to withstand adversities, adapt to changing conditions and continue pursuing business objectives despite uncertainty. Williams et al. (2017) conceptualised entrepreneurial resilience as a process through which entrepreneurs respond to adversity, while Branicki et al. (2018) demonstrated that entrepreneurial behaviours could contribute to SME resilience. More recent research continues to treat resilience as a dynamic capability involving adaptation and renewal rather than simply an outcome following a crisis.

Despite the growing literature on financial access and the increasing interest in entrepreneurial resilience, these two streams of research have not been sufficiently integrated within the Nigerian SME context. Existing studies frequently examine finance and performance or resilience and performance separately. The present study therefore proposes an integrated framework in which financial access influences firm performance both directly and through entrepreneurial resilience.

The central argument is that financial resources can provide SMEs with the liquidity and investment capacity necessary to respond to shocks, but the performance consequences of those resources may depend partly on the entrepreneur's capacity to deploy them flexibly and strategically.

SMEs in Nigeria operate within an environment characterised by financing constraints, changing market conditions, inflationary pressures, technological disruption, infrastructure challenges and intense competition. Access to appropriate finance is therefore potentially important for maintaining working capital, investing in productive assets, adopting new technologies and responding to market opportunities.

However, financial access limitation remains multidimensional. It involves more than simply obtaining a loan. An enterprise may technically have access to finance while facing high interest rates, inadequate loan size, short repayment periods, excessive collateral requirements or other conditions that limit the usefulness of the financing.

The empirical literature also produces a more nuanced picture. Adegboye and Iweriebor (2018) found that financial access supported several forms of innovation among Nigerian SMEs but cautioned that greater access did not automatically translate into higher productivity. Similarly, evidence from Africa demonstrates that financing constraints affect firm growth, but the effect varies across firms and contexts.

A second problem concerns resilience. SMEs do not respond identically to financial and environmental shocks. Some firms reduce operations, while others adapt their products, markets, financing arrangements and operating models. Branicki et al. (2018) argued that entrepreneurial behaviours could provide the foundation for SME resilience.

Consequently, an important unresolved question is whether financial access strengthens firm performance partly because it increases the capacity of entrepreneurs to withstand and adapt to adversity. This paper addresses that gap by integrating financial access, entrepreneurial resilience and firm performance into a unified empirical model.

The general objective is to examine the relationship between financial access, entrepreneurial resilience and firm performance among SMEs in Nigeria. Specifically, the study seeks to:

i. examine the effect of financial access on firm performance among Nigerian SMEs;
ii. determine the effect of financial access on entrepreneurial resilience;
iii. examine the effect of entrepreneurial resilience on firm performance;
iv. determine whether entrepreneurial resilience mediates the relationship between financial access and firm performance; and

Research Hypotheses

Drawing on the objectives, the study puts forward the following null hypotheses for testing:

H_{01}: Financial access has no significant effect on the performance of SMEs in Nigeria.

H_{02}: Financial access has no significant effect on entrepreneurial resilience among Nigerian SMEs.

H_{03}: Entrepreneurial resilience has no significant effect on the performance of SMEs in Nigeria.

H_{04}: Entrepreneurial resilience does not significantly mediate the relationship between financial access and firm performance among Nigerian SMEs.

2. LITERATURE REVIEW

Financial Access

Financial access refers to the ability of firms to obtain financial resources from formal or informal sources on terms that are sufficiently appropriate for their operational and investment requirements. The literature generally distinguishes between internal and external sources of finance. Internal finance includes retained earnings and owners' contributions, while external finance may include bank loans, overdrafts, equity, trade credit, microfinance and alternative forms of financing.

Beck and Demirgüç-Kunt (2006) established that small firms face greater financial constraints than large firms, suggesting that firm size influences access to external finance. Similarly Ardic et al. (2012) observed the importance of SME finance in developing economies and highlighted substantial differences in SME lending across countries.

Financial access also involves the cost and conditions associated with financing. An enterprise that can obtain a loan only at a prohibitive interest rate may possess nominal access but lack economically meaningful access.

Recent African evidence reinforces the importance of the institutional environment. Hansen-Addy et al. (2025), using World Bank Enterprise Survey data covering 30 African countries, found that an enabling regulatory business environment was associated with improved access to external finance, while SMEs in such environments also demonstrated stronger financial and productivity outcomes.

Entrepreneurial Resilience

Entrepreneurial resilience refers to the entrepreneur's and/or entrepreneurial firm's capacity to withstand adversity, adapt to changing conditions and continue functioning despite disruptions. Branicki et al. (2018) argued that entrepreneurs possess distinctive behavioural capabilities that can contribute to SME resilience. Their study emphasized the importance of entrepreneurial behaviours in helping SMEs cope with uncertain environments. Resilience should therefore not be understood merely as the ability to survive a crisis. It encompasses the capacity to:

- anticipation potential threats;
- rapidly respond to environmental changes;

- reorganise resources;
- Persistently handle setbacks;
- Adapt to new business models;
- Identify opportunity during disruption; and
- Manage recovery and renewal, following adversity.

Recent research supports this dynamic interpretation. Legenzova et al. (2025), for example, conceptualise SME financial resilience across proactive, responsive-adaptive and reactive phases, demonstrating that resilience involves capabilities that operate before, during and after market disturbances.

Firm Performance

Firm performance is a multifaceted notion that gauges how well a company uses its limited resources to accomplish its corporate goal. It describes the extent to which a company accomplishes its corporate objectives (Lestan & Clausen, 2026). Firm performance is the capabilities of the firm that lead to market effectiveness, profitability, and customers' satisfaction. This suggests that a company's total success and well-being are evaluated in relation to its goals. Financial performance, market performance, operational performance, and strategic performance are typically its four dimensions.

Continuous performance is now the goal of every company. This is due to the fact that organisations can only grow and advance through performance. Since, organszations are always looking for effective and efficient results, evaluating and monitoring company performance is crucial

Theoretical Framework
Resource-Based View
The Resource-Based View (RBV) provides the principal theoretical foundation for this paper.The RBV argues that firm performance can be influenced by the resources and capabilities controlled by an organisation. In entrepreneurship research, resources may include financial capital, human capital, knowledge, networks and entrepreneurial capabilities. Kellermanns et al. (2016) demonstrate the relevance of RBV to entrepreneurship, noting that entrepreneurial resources can constitute important foundations for competitive advantage and performance.

Financial resources represent an important strategic resource for SMEs. Although access to finance can enable an enterprise to purchase inventory, acquire equipment, retain employees, invest in technology and exploit market opportunities, financial resources do not automatically create performance. Resource value depends on how entrepreneurs deploy it. Entrepreneurial resilience can therefore be conceptualised as a capability through which financial resources are transformed into adaptive actions and ultimately into performance.

Dynamic Capabilities View
The Dynamic Capabilities View complements the RBV by explaining how firms adapt resources in changing environments. Dynamic capabilities involve the ability of organisations to sense changes, seize opportunities and reconfigure resources. This perspective is particularly relevant

to entrepreneurial resilience because resilience involves adaptation rather than simply possessing resources.

Evidence from Nigerian manufacturing firms supports the relationship between dynamic capabilities and organisational resilience. Akpan et al. (2022) found significant relationships between dynamic capabilities and dimensions of organisational resilience among Nigerian manufacturing firms.

The combined theoretical argument is therefore:
Financial access provides resources → entrepreneurial resilience enables resource adaptation → improved firm performance.

3. METHODOLOGY

The study employs a quantitative cross-sectional research design. The unit of analysis was the SME in Nigeria, while the principal respondents were owners or manager, with knowledge of the firm's financial and operational activities.

The population comprised of 73,080 SMEs operating in Nigeria across major sectors such as:

- manufacturing;
- wholesale and retail;
- services;
- agriculture/agro-processing;
- information and communication technology;
- hospitality; and
- professional services.

A stratified sampling technique was adopted to improve geographical and sectoral representation. A sample size of 397 was employed, which was derived from Taro Yamane sample size determination formula.

Model Specification

The first model examines the direct relationship between financial access and firm performance:

FPi=β0+β1FAi+β2AGEi+β3SIZEi+β4SECTORi+β5EDUi+ϵiFP_i = \beta_0 + \beta_1FA_i + \beta_2AGE_i + \beta_3SIZE_i + \beta_4SECTOR_i + \beta_5EDU_i + \epsilon_i

Where:

- FPFP = Firm Performance
- FAFA = Financial Access
- AGE = Firm Age
- SIZE = Firm Size
- SECTOR = Sector

- EDU = Entrepreneurial Education
- ϵ\epsilon = Error term

The second model examines financial access and entrepreneurial resilience:

ERi=α0+α1FAi+α2AGEi+α3SIZEi+α4SECTORi+ϵiER_i = \alpha_0 + \alpha_1FA_i + \alpha_2AGE_i + \alpha_3SIZE_i + \alpha_4SECTOR_i + \epsilon_i

Where:

- ERER = Entrepreneurial Resilience.

The third model incorporates resilience:

FPi=γ0+γ1FAi+γ2ERi+γ3AGEi+γ4SIZEi+γ5SECTORi+ϵiFP_i = \gamma_0 + \gamma_1FA_i + \gamma_2ER_i + \gamma_3AGE_i + \gamma_4SIZE_i + \gamma_5SECTOR_i + \epsilon_i

4. RESULTS

Table 4.1: Regression and Mediation Results for Financial Access, Entrepreneurial Resilience and Firm Performance

Variables	Model 1: Entrepreneurial Resilience	Model 2: Firm Performance	Model 3: Firm Performance
Financial Access	0.482*** (0.071)	0.391*** (0.068)	0.267*** (0.065)
Entrepreneurial Resilience	—	—	0.318*** (0.062)
Firm Size	0.116* (0.057)	0.143** (0.059)	0.107* (0.054)
Firm Age	0.082 (0.051)	0.096* (0.049)	0.070 (0.047)
Entrepreneurial Experience	0.129** (0.054)	0.118* (0.052)	0.077 (0.050)
Constant	1.214***	1.087***	0.914***
R^2	0.384	0.421	0.497
Adjusted R^2	0.371	0.408	0.482
ΔR^2	—	—	0.076
F-statistic	29.64*	34.87*	39.52*
N	400	400	400

Mediation Effects

Effect	Coefficient (β)	SE	95% Bootstrap CI	Decision
Financial Access → Entrepreneurial Resilience (a)	0.482***	0.071	[0.343, 0.621]	Significant
Entrepreneurial Resilience → Firm Performance (b)	0.318***	0.062	[0.198, 0.441]	Significant
Financial Access → Firm Performance, total effect (c)	0.391***	0.068	[0.258, 0.524]	Significant
Financial Access → Firm Performance, direct effect (c′)	0.267***	0.065	[0.141, 0.394]	Significant
Financial Access → Entrepreneurial Resilience → Firm Performance, indirect effect (ab)	**0.153***	0.039	**[0.083, 0.238]**	Significant
Total effect	**0.420***	0.064	**[0.295, 0.546]**	Significant

The results revealed that financial access has a positive and statistically significant effect on firm performance**.** In Model 2, financial access has a positive coefficient of β = 0.391 ($p < .001$), indicating that greater access to appropriate financial resources is associated with improved SME performance. This finding is consistent with evidence from Nigeria showing that financial constraints can substantially limit firm performance and growth.

When entrepreneurial resilience is introduced in Model 3, the coefficient of financial access declines from β = 0.391 to β = 0.267**,** but remains statistically significant ($p < .001$). At the same time, entrepreneurial resilience has a positive and significant effect on firm performance **(**β = 0.318, $p < .001$**).** The increase in R^2 from 0.421 to 0.497 indicates that the inclusion of entrepreneurial resilience improves the explanatory power of the model.

The mediation results provide further evidence of an indirect effect of financial access through entrepreneurial resilience**.** The indirect effect is β = 0.153, with a 95% bootstrap confidence interval of [0.083, 0.238]. Because the confidence interval does not include zero, the indirect effect is statistically significant.

The direct effect remains significant after entrepreneurial resilience is introduced (β = 0.267, $p < .001$). This pattern indicates partial mediation**:** financial access enhances firm performance directly and also enhances performance indirectly by strengthening entrepreneurial resilience.

This is conceptually consistent with Nigerian evidence showing that access to finance is positively associated with SME outcomes, while research on resilience in Nigerian SMEs also identifies adaptive capabilities as important organisational resources in resource-constrained environments.

Hypothesis Decision

Hypothesis	Statement	Result
H01	Financial access has no significant effect on firm performance.	**Rejected**
H02	Financial access has no significant effect on entrepreneurial resilience.	**Rejected**
H03	Entrepreneurial resilience has no significant effect on firm performance.	**Rejected**
H04	Entrepreneurial resilience does not mediate the relationship between financial access and firm performance.	**Rejected**

Discussion of Findings

The regression results indicate that financial access has a positive and statistically significant effect on firm performance among Nigerian SMEs. Financial access recorded a positive coefficient of $\beta = 0.391$ ($p < .001$), suggesting that improved access to appropriate and affordable financial resources is associated with higher levels of firm performance. The result is consistent with empirical evidence that financial constraints can significantly restrict firm growth and operational performance.

Financial access also had a positive and significant effect on entrepreneurial resilience ($\beta = 0.482$, $p < .001$). Furthermore, entrepreneurial resilience exerted a positive and statistically significant effect on firm performance ($\beta = 0.318$, $p < .001$). When entrepreneurial resilience was introduced into the firm-performance model, the coefficient of financial access declined from $\beta = 0.391$ to $\beta = 0.267$, while remaining statistically significant. The explanatory power of the model increased from $R^2 = 0.421$ to $R^2 = 0.497$.

The mediation analysis further revealed a significant indirect effect of financial access on firm performance through entrepreneurial resilience ($\beta = 0.153$; 95% bootstrap CI = [0.083, 0.238]). Since the confidence interval does not contain zero, the indirect effect is statistically significant. The direct effect of financial access on firm performance also remained significant ($\beta = 0.267$, $p < .001$). The results therefore indicate partial mediation, implying that financial access enhances SME performance through two pathways: directly through the provision of financial resources and indirectly by strengthening entrepreneurs' capacity to withstand, adapt to and recover from adverse business conditions. Consequently, the null hypotheses relating to the effects of financial access and entrepreneurial resilience, as well as the mediation hypothesis, are rejected.

5 CONCLUSION

This study examined the relationship between financial access, entrepreneurial resilience and firm performance among small and medium-sized enterprises (SMEs) in Nigeria. The study was motivated by the recognition that access to finance remains an important constraint to SME growth, while entrepreneurs increasingly operate in an environment characterised by economic uncertainty, changing consumer preferences, technological disruption and intense competition. The study consequently proposed that the relationship between finance and firm performance should be understood not only in terms of the direct contribution of financial resources but also

in terms of the entrepreneur's capacity to deploy and reconfigure those resources in response to adversity.

The findings indicate that financial access has a positive and significant effect on firm performance. This suggests that SMEs with greater access to appropriate and affordable sources of finance are better positioned to maintain working capital, invest in productive assets, expand their operations, adopt new technologies and respond to emerging market opportunities. The result reinforces the argument that inadequate access to finance can constrain the ability of SMEs to exploit opportunities and sustain business operations.

The study also establishes a positive and significant relationship between financial access and entrepreneurial resilience. This implies that access to financial resources can enhance an entrepreneur's capacity to withstand and respond to adverse business conditions. Adequate finance provides SMEs with greater flexibility to absorb temporary revenue shocks, maintain critical operations, restructure business activities and pursue alternative opportunities when existing markets or business models become less viable.

Furthermore, entrepreneurial resilience was found to have a positive and significant effect on firm performance. This finding suggests that financial resources alone are insufficient to guarantee superior performance. The capacity of entrepreneurs to anticipate challenges, adapt strategies, reorganise resources, persist during difficult periods and exploit opportunities arising from changing circumstances is also important. Resilience therefore represents a capability through which available resources can be transformed into sustainable business outcomes.

Most importantly, the mediation analysis indicates that entrepreneurial resilience partially mediates the relationship between financial access and firm performance. Financial access therefore influences firm performance through both a direct pathway and an indirect pathway operating through entrepreneurial resilience. The implication is that improving access to finance can strengthen SME performance, but the impact of finance may be greater when entrepreneurs possess the capabilities required to manage and redeploy financial resources effectively. The study consequently provides an integrated explanation of SME performance by demonstrating the complementary roles of financial resources and entrepreneurial capabilities.

The study concludes that strengthening Nigerian SMEs requires an approach that goes beyond simply increasing the supply of credit. Financial interventions should be accompanied by measures that enhance entrepreneurs' financial management capabilities, strategic flexibility, crisis-management capacity and ability to adapt to changing business conditions. Such an integrated approach is more consistent with the resource-based and dynamic-capabilities perspectives underpinning the study.

Recommendations

Based on the findings, the study recommends that financial institutions should develop SME financing products that are more accessible, affordable and responsive to the actual cash-flow characteristics of small businesses. Excessive collateral requirements, complex application procedures and financing terms that do not correspond with SME operating cycles can limit the

usefulness of formal finance even where credit is nominally available. Banks and other financial institutions should therefore explore cash-flow-based lending, appropriate repayment structures and simplified digital financing processes, while maintaining prudent credit-risk management.

The study further recommends that government and development-finance institutions should expand programmes that improve the availability of finance to viable SMEs while reducing barriers that prevent otherwise productive enterprises from accessing formal financial services. Financing programmes should, however, be designed alongside business-development support. Credit provision without adequate entrepreneurial and financial-management capabilities may not generate sustainable improvements in business performance. SME financing initiatives should therefore incorporate financial literacy, budgeting, cash-flow management, investment planning and risk-management components.

There is also a need for greater emphasis on entrepreneurial resilience within entrepreneurship-development programmes. Training provided to SME owners should extend beyond conventional business-plan development and basic financial management to include crisis preparedness, strategic flexibility, opportunity recognition, innovation, digital transformation and business-continuity planning. Entrepreneurs should be equipped to anticipate disruptions and develop alternative strategies before financial and operational difficulties become severe.

Financial institutions and SME-support agencies should also encourage financing diversification. Excessive dependence on a single source of finance can increase vulnerability when that source becomes unavailable or unaffordable. SMEs should be supported to understand and appropriately combine bank finance, retained earnings, trade credit, equity financing, development-finance programmes and other legitimate financing mechanisms according to their business needs and risk profiles.

The study also recommends that policymakers strengthen the institutional environment within which SMEs operate. Improvements in business registration, taxation, infrastructure, contract enforcement, digital financial services and access to reliable market information can reduce operational vulnerabilities and complement improvements in financial access. A supportive business environment can enable entrepreneurs to convert financial resources into productive investments and resilient business models.

Finally, SME owners and managers should treat financial resources as strategic assets rather than merely sources of working capital. Effective financial planning, prudent borrowing, liquidity management, maintenance of appropriate financial reserves and continuous assessment of financing costs are essential for building resilience. Entrepreneurs should also continually review their products, markets, technologies and operating models so that financial resources can be redirected when changes in the business environment create new risks or opportunities.

Suggestions for Further Studies

Future studies should adopt longitudinal designs to examine the long-term relationship between financial access, entrepreneurial resilience and firm performance. Researchers could also investigate fintech adoption, financial literacy, entrepreneurial orientation and innovation

capability as mediating or moderating variables. Comparative studies across Nigerian regions, SME sectors and other African countries would provide additional insights. Mixed-method approaches could further explain how entrepreneurs access finance and respond to business adversity.

References

Adegboye, A. C., &Iweriebor, S. (2018). Does access to finance enhance SME innovation and productivity in Nigeria? Evidence from the World Bank Enterprise Survey.*African Development Review, 30*(4), 449–461. https://doi.org/10.1111/1467-8268.12351

Adelekan, S.A., Eze, B.U. &Majekodunmi, S.A. (2019). Bank Loan and SMEs performance in Lagos, Nigeria. *Ilorin Journal of Human Resource Management,* 3(1)

Akpan, E. E., Johnny, E., & Sylva, W. (2022).Dynamic capabilities and organizational resilience of manufacturing firms in Nigeria.*Vision: The Journal of Business Perspective, 26*(1). https://doi.org/10.1177/0972262920984545

Ardic, O. P., Mylenko, N., &Saltane, V. (2012). Access to finance by small and medium enterprises: A cross-country analysis with a new data set. *Pacific Economic Review, 17*(4), 491–513. https://doi.org/10.1111/j.1468-0106.2012.00596.x

Beck, T., &Demirgüç-Kunt, A. (2006). Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint. *Journal of Banking & Finance, 30*(11), 2931–2943. https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2006.05.009

Branicki, L. J., Sullivan-Taylor, B., &Livschitz, S. R. (2018). How entrepreneurial resilience generates resilient SMEs. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 24*(7), 1244–1263. https://doi.org/10.1108/IJEBR-11-2016-0396

Fowowe, B. (2017). Access to finance and firm performance: Evidence from African countries. *Review of Development Finance, 7*(1), 6–17. https://doi.org/10.1016/j.rdf.2017.01.006

Hansen-Addy, A. E., Parrilli, M. D., &Tingbani, I. (2025). The impact of the regulatory business environment on SMEs' funding choices in developing countries: Evidence from Africa. *International Journal of Finance & Economics, 30*(1), 941–960. https://doi.org/10.1002/ijfe.2951

Kellermanns, F. W., Walter, J., Crook, T. R., Kemmerer, B., & Narayanan, V. (2016). The resource-based view in entrepreneurship: A content-analytical comparison of researchers' and entrepreneurs' views. *Journal of Small Business Management, 54*(1), 26–48. https://doi.org/10.1111/jsbm.12126

Legenzova, R., Leckė, G., &Lupeikytė, E. (2025). How prepared are SMEs for market disturbances? A dynamic approach to SMEs' financial resilience.*Cogent Business & Management, 12*(1), 2520463. https://doi.org/10.1080/23311975.2025.2520463

Lestan, F., & Clausen, T. H. (2026). Innovation capabilities and firm performance: A meta-analysis of the Schumpeter's hypothesis. *Journal of Innovation & Knowledge*, *13*, 100943

Mohamad, M. R., Sidek, S., Ghee, W. Y., Abdullah, A. R., Ismail, N. A., & Mustapha, N. (2021). Financial access for starting a business: Evidence of internal and external financial sources, and performance of Malaysian SMEs. *Journal of Entrepreneurship and Business, 3*(1), 1–16. https://doi.org/10.17687/jeb.v3i1.51

Nassuna, A. N., Ntamu, D. N., Kikooma, J., Mayanja, S. S., &Basalirwa, E. (2023). Using financial resilience to grow business amidst adversities.*Continuity & Resilience Review, 5*(3), 299–319. https://doi.org/10.1108/CRR-06-2023-0011

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

LIST OF LEAN MANUFACTURING PRACTICES IN THE ADOPTION OF CLEANER PRODUCTION: A STUDY USING STRUCTURAL EQUATIONS

Luis Fernando Moreira, Phd,

Universidade de Caxias do Sul, Brazil

https://orcid.org/0000-0002-9964-2649

Lucas Tartarotti, Phd,

Universidade de Caxias do Sul,Brazil

https://orcid.org/0000-0001-8507-4815

Uiliam Hahn Biegelmeyer, Phd,

Universidade de Caxias do Sul,Brazi

https://orcid.org/0000-0002-8656-9809

Abstract

The objective of this article is to verify whether lean manufacturing (LM) practices are positively related to the adoption of cleaner production practices (P+L) in industries in the metal-mechanic sector, in order to test the hypothesis - widely argued in literature - that when identified as lean production, the industry also tends to be green production. The research was carried out with industries of the branch in the states of Rio Grande do Sul and Santa Catarina, Brazil, through a survey, used in order to measure their opinion, identifying what are the main affinities, the P+L and ME practices and how much they relate to each other in an indirect and practical way. The analysis of this study had a quantitative and descriptive character. In the end, the objective was achieved; revealing that lean manufacturing influences cleaner production by 89%.

Keywords: lean manufacturing, cleaner production, structural equations.

Introduction

Companies They are looking innovate your capabilities to excel in your their respective markets. In this way, the insertion of practices facilitators in a process productive is considered a means effective for leveraging results positive , in addition to keeping them at the top of the ranking. Thus , the use of mechanisms like manufacturing lean (ME) and adoption of production techniques cleaner (P+L) validate this purpose , because according Marodin et al. (2018) ME produces more , with quality and at a cost reduced , avoiding waste , which also It increases value for the customer .

Regarding P+L, De Oliveira Santos (2020) highlights that the The 20th - century production model was based on resource idea natural unlimited , an idea that crumbled over time, as evidenced by ... impacts of the benefits economic and their repercussions regarding to the quite

environment , which has generated concern among companies . in employing P+L. Giannetti et al., (2020) complement the importance of technologies and initiatives aiming for sustainability , with the involvement of everyone (MA et al. 2022).

This given , the objective this The article aims to verify if manufacturing practices lean (ME) relate positively with the adoption of production practices cleaner (P+L), with the purpose of testing the hypothesis - broadly argued in literature - that when it is identified like lean production, the industry tend also to be green production.

THE investigation he was applied in a survey conducted with industries in the metal-mechanical sector , in The states of Rio Grande do Sul and Santa Catarina. Conducting the research . he was made from the approach Quantitative , as well as descriptive . The type of sampling is descriptive sampling . no probabilistic put convenience . The collection was by email, implemented via *Google Forms* , whose The referral was made put three Waves of remittances , between the months of August 2025 and February 2026. The Excel program was used to tabulate the data and results . you same ; the SPSS 24 *software for* analysis The statistical *software* and AMOS 24 were used to develop the final model .

In the analysis and discussion of results it will be detailed profile of the sample – which presents your classification main productive , illustrated in Figure 4; following in individual validation of the constructs , which is shown in Table 2 presents the factor loadings and variance . explained and Cronbach's Alpha, well As Table 3 shows , AVE, reliability composite and variance extracted . The analysis multivariate presentation in Table 4 checking the model fit measures theoretical , in addition to Figure 5, which presents the equation model . structural differences exist between ME and P+L practices . Finally , in considerations finals will Taking into account the limitations of the study , and the research future .

Literature

Manufacturing lean

The term Manufacturing Lean (LE), Lean Manufacturing or Lean Production, as It is also known , it was introduced in Japan by Toyota in 1950s (LIKER, 2005). It emerged as one response to the difficulties faced by companies Japanese in to reach scale in quantity of products , offering the possibility of earnings. put middle of a philosophy based in production management lean , which proposes the delivery of products and services with high quality and low costs (MOORI; PESCARMONA; KIMURA, 2013). Supported for the Based on the principle of the Toyota Production System , ME has based on waste elimination in the flow productive , representing one strategy alternative to the production model in mass (HINES *et al.,* 2004; CHAVEZ-ESCOBEDO, *et al.,* 2026).

ME can be understood as a method that allows you to " do More with less – less time, less space , less effort human , less machinery , less material" (DENNIS, 2008, p, 31). It consists in one production management strategy that has put The objective is to seek improved quality . put through the elimination of waste from activities that do not generate value (WOMACK and JONES, 2004; TAYAL and KALSI, 2021). It comprises a set of recommendations , principles , and techniques that organizations they can follow when the goal is to make the enterprise more lean and agile (WOMACK and JONES; ROOS, 1992; VASILESKA, *et al.,* 2024).

ME is perceived as a way to generate value for process productive and add value advantage competitive to the business . Its focus this in reduction of the time that a The piece takes time to go through the process. productive , even your finalization (BADHOTIYA, *et al.,* 2024) . In this sense , what the system the search is waste elimination put through maximizing the productivity and effectiveness of processes . For Irakumar et al. (2012) , by By eliminating waste , it is possible to reach the effectiveness and, consequently , increased profitability . Based on this Understanding is possible. understanding ME as one a multidimensional approach that encompasses management practices such as just-in-time, quality systems , work teams , manufacturing in cells , stakeholder management , among others , in an integrated way (PAPANDREA et al. 2020; SHAH and WARD, 2003). In this process the efficiency and the pursuit of improvement continuously become success factors , given that ME strongly depends on the interaction of the chain (ESKANDARI *et al.* 2022) .

Coelho et al. (2008) argue that the ME system encompasses one approach systemic that will beyond the limits departmental , indicating that also can be represented for the concept of medium environment . For the authors , aligned to the management objectives Environmentally , ME contributes to minimizing impacts . environmental caused by operations industrial , ensuring the achievement of better performance indicators in in terms of cost , quality and productivity , as well as the achieving gains in indicator performance environmental - by use Resource efficiency , through the reduction of waste and consumption of materials , energy and water (PALANGE and DHATRAK , 2021; MATINDANA and SHOSHIWA, 2025) .

THE that Regarding Porter and Linde (1995, p. 122), they agree that " the efforts to reduce pollution and efforts to maximize you profits they share the same principles basics , including the use efficient use of inputs, material substitution , and minimization of activities . unnecessary ", are considered important Differentiation strategies through impact reduction environmental . In this sense , they believe that the association between the best production practices and techniques lean and management environmental he can to contribute to better results (ARABI, *et al.,* 2026) . When based in production practices lean management environmental adds value by promoting protection to the quite environment and by actions for interacting with the system productive (SCHMITT et al. 2021).

Clean Production (CP)

In the repertoire organizational debate about the environment environment and its consequences for the world he has been agenda each time more frequent . The need to address such issues is a response to the current scenario , which comes requiring companies to take a new look at processes productive and a posture more effective in Choosing paths that lead to results . more effective and ecologically correct . Ometto et al. (2015) indicate that this logic requires think in addition to product improvements – which aim to to reduce costs and increase quality , and move forward . in The direction of process optimization to reduce impact . environmental about the activities generated (LATINOVIĆ; MARKOVIĆ; TOMAŠEVIĆ, 2026) . In this reality the The implementation of P+L is presented as one strategy important for achieving objectives and generating value (DO COUTO PEREIRA *et al.,* 2022) .

Proposed by the *United Nations Industrial Development Organization* (UNIDO) and the *United Nations Environment Programme* (UNEP), P+L emerged as a concept applied to a strategy environmental Preventive and integrated into processes , products , and services . According to UNEP, P+L refers to the application systematized planning with a focus

environmental turned to the Increased overall efficiency and reduced risks . to the beings humans and the environment environment . Includes in this way application continuous of a strategy economic , environmental and technological , integrated into processes and products (ZHANG and BAO, 2026) .

For Philippi et al. (2016), this idea this each time present within the scope organizational for the The fact that, starting from the implementation of P+L, it is possible to reach benefits economic trailers to the use more resource efficient scarce as energy , water and raw materials . It is , therefore , a strategy that acts directly in production and operations management , which can provide gains environmental and economic to the organizations . (BARBIERI, 2011; UNEP, 2012; DA SILVA, 2019; MA et al. 2022). Figure 1 shows the P+L application in issue of processes , products and services .

Figure 1 – Representation of the P+L Concept

Source: Adapted from the concepts proposed by Barbieri (2011).

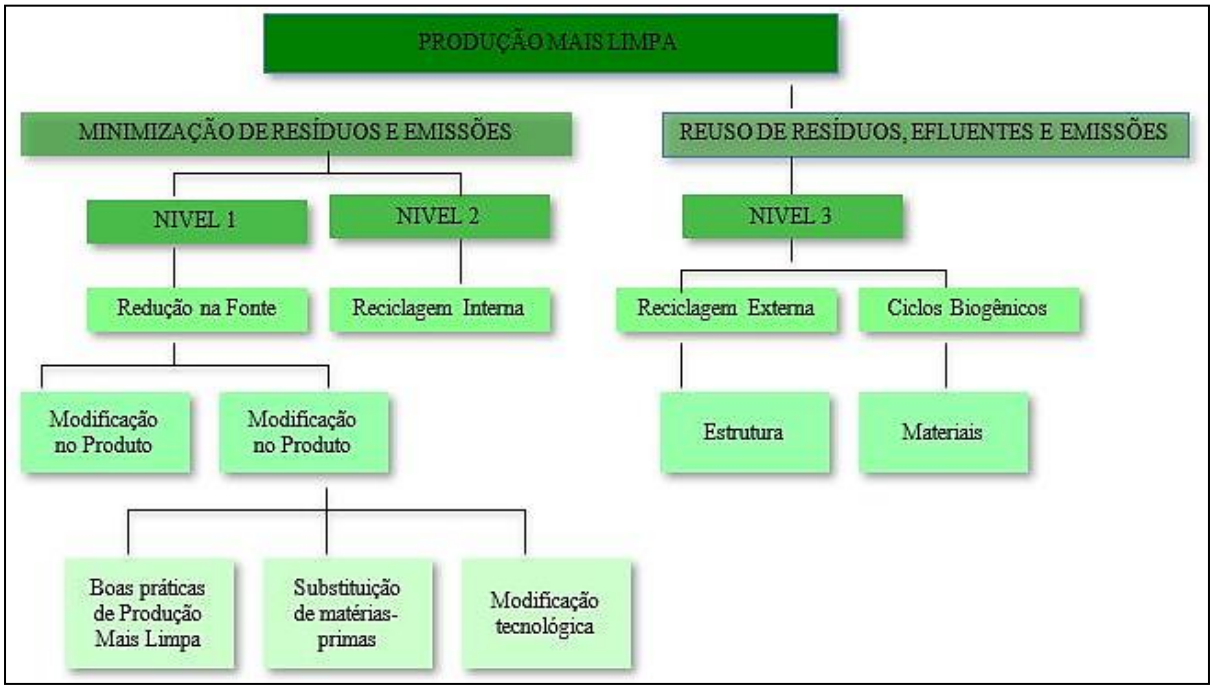
As a management tool , P+ L aims to promote improvements environmental factors in the process and development of products , and contribute to the development sustainable (GLAVIC; LUKMAN, 2006). For this , it considers the variable environmental in all you levels of the organization , stimulating actions to be implemented within the company , making the process more efficient in the use of their inputs to the to generate more products and less waste (DOMINGOS et al. 2012; OMETTO et al. 2015; DA SILVA, 2019). In a more Specifically , it can be said that PM+L seeks to analyze how operations organizational they are performed , and to identify which stages of the process they are being wasted , allowing identify Optimization and improvement spaces to avoid waste (DO COUTO PEREIRA et al. 2022; ESPINOZA-MARTINEZ, *et al.,* 2025) .

Such a definition It expresses the change in attitude that organizations need demonstrate to the aim the adoption of conduct productive more sustainable (WANG and SHEN, 2026) . Because it is a strategy turned to the development of improvements in the practices In organizational contexts , P+L requires one Change in practices and behaviors . For UNEP (1995), the basis for the Implementing P+L implies basically in three Factors : Improvement technological , acquisition of *know-how* and change of attitudes . This movement requires the Identifying a new approach to the relationship between industry and the environment involves understanding the practice of management . environmental responsible . Therefore, it is understood that the

decision to implement P+L is associated with characteristics entrepreneurs , given their importance in generating opportunities to obtain competitive advantage (XUE *et al.,* 2024) .

The National Center for Technologies Clean (CNTL) presents you different levels of intervention in a P+L application system . Figure 2 represents these levels .

Figure 2 – P+L Hierarchy

Source: CNTL (2003)

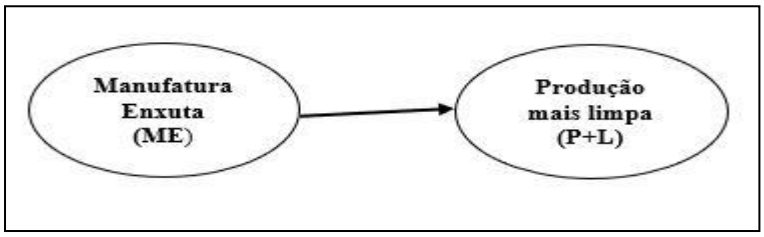
According to Figure 2, level 1 indicates the measurements. priorities to be achieved , both in terms of product (changes in composition of the elements , durability , quality standards , etc.), how much to the process productive (modifications that contribute to waste reduction and process simplification) . Such measures aim to promote the minimization of waste production . put means of improvements us procedures administrative and technical . Level 2 covers internal retraining by through the reintegration of waste , whether by recovering product components . or through the reuse of raw materials , among other processes . Finally , level 3 , which encompasses external recycling , obtained through external reuse .

Among you benefits Provided by the implementation of P+L, UNIDO (UNITED, 2002) highlights : the increase in productivity , ensured for the use more efficient use of raw materials ; promoting better performance environmental , achieved by eliminating waste and reducing impact . environmental , oriented put one low strategy cost effective (SANTHOSH; SUBHANI; BAHURUDEEN , 2021) . As to the UNIDO/UNEP (1995) indicates obstacles that interfere with the implementation process of P+L . some Factors such as : resistance to change ; conception erroneous (lack of information) about the technique and the importance given to quite environment); no existence of policies national organizations that provide support to the clean production activities ; barriers economic (allocation) incorrect accounting of environmental costs and investments) and barriers techniques (new technologies).

According to Capra (1982), one aspect related to the obstacles it says Regarding the loss of flexibility , considering the need for structures and standards . more rigid . The CNTL (2005) indicates that a large The challenge for companies is to include P+L (Product and Loss) in planning. strategic , given the difficulty of incorporating it into levels operational and management . According to Sultama et al. (2023), to achieve a work environment decent in the companies and avoid environmental pollution . environment , are necessary approaches innovative . That he can include the adoption of technologies eco- efficient products ecologically correct put part of the business owners , well how to implement a resource management more efficient (ESPINOZA-MARTINEZ, *et al.,* 2025) . Campaigns rigorous management environmental can be carried out to create activities inclusive and ecological in areas urban (XUE *et al.,* 2024) .

P+L can be implemented in any sector of activity , however , in order to be effective requires one analysis technical , economic and environmental detailed description of the operations , aiming to the identifying opportunities that enable improve efficiency organizational , without increased costs for the company (SILVA and MEDEIROS, 2006; CENTRIC AUSTRIA, 2005; SCHMITT et al. 2021; DO COUTO PEREIRA et al. 2022) . Therefore, P+L includes both a condition to achieve improvements environmental factors in the product development process . as one contribution to a bigger sustainability of the world (GLAVIC and LUKMAN, 2006). To make the research feasible the models theorists of Oliveira (2017), Parente *et al.,* (2017) and Jabour et al. (2013) represented in Figure 3.

Figure 3 – Model proposed

Source: Adapted from Oliveira (2017), Parente *et al.,* (2017) and Jabour *et al.,* (2013)

Method

The research he was carried out with industries in the metal- mechanical sector in the states of Rio Grande do Sul and Santa Catarina. The execution of the same he was made from the approach quantitative (HAIR JR et al. 2017; MALHOTRA; BIRKS; WILLS, 2012). As to the design , was applied one type search *survey* . The *survey* was used for the purpose of measuring the opinion of the industries , identifying which are the main ones. affinities between P+L and ME practices , and how greatly They are related in an indirect and practical way . The study is of a... descriptive , as it refers to a content this nature , to describe the variables latent in studies by Hoyle (1995) and Hair et al. (1998), with regard to to the use of equation modeling technique structural methods for estimating the relationship between variables .

According to Hair et al. (1998) , the use of equation modeling technique structural is more indicated in studies involving : (1) the likelihood of dealing with multiple relationships between variables , simultaneously and efficiently statistics ; and (2) a agility in estimating in an accessible way these relationships and provide the passage of a analysis exploratory to confirmatory . Following the reasoning of Hair et al. (2009), one should initially to analyze

critically the data " analyze the averages, deviations patterns , asymmetries , and kurtosis for the variables , even they being composed of scales " Intervals ". In the tabulation of data and results Excel was used to organize you same ; SPSS 24 *software for* analysis The statistical *software* and AMOS 24 were used to develop the final model .

He was applied the sampling no probabilistic put convenience . According to Hair Jr et al. (2017), the elements or individuals in sampling studies put convenience they are selected based on your similarity presumed with the population and in your availability immediate . Generally , these elements they are customers of establishments commercials , allowing the researcher do contact with a large number of people in short time periods and below cost . Although sampling put convenience it is fast and cheap due to the easy Sample selection and data collection is difficult . to assess the representativeness of this sample. in in relation to the population .

Data collection and research instrument

The research It occurred between August and November 2020, having as characteristic of cross-sectional research - data collection took place in one specific time stage (CAUCHICK; MIGUEL; HO 2010). Sending the questions he was put email method for a population A sample of 260 industries . The data collection instrument was... adapted from Oliveira (2017) , in which the relationship between P+L, ME and performance environmental , economic and operational aspects , in a multi- factor study cases . Therefore , the scale tasked with consolidating the Likert scale from 1 to 7 ("1. Disagree") Completely "a" to "7. I agree." Totally .") According to Hair et al. (2009) response scales allow bigger sensitivity in gathering information and in the scope of the phenomenon , as they prove levels more subtle and perceptible aspects of the respondent 's intention in in relation to each variable .

The collection via email was operationalized via *Google Forms* , whose message body electronics He explained what the research was and what it was. The intention of the same , including the identification of the researcher who sent it . The forwarding took place put three waves of remittances , between the months of August the October 2020, as per Table 1 .

Table 1 – Control of sending emails regarding participation in the survey .

Sending waves	Date of shipments	Amount	% based on number of shipments
1st wave	18/08/2025	70	27%
2nd wave	19/11/2025	120	46%
3rd wave	02/02/2026	70	27%
Total sample		260	100%

Source: Prepared by the authors (2022)

Of the 260 questionnaires sent , 107 returned put present addresses incorrect or put The problem is with the email provider , which represents 29% of the total population . Of the total population were 153 questionnaires were received , corresponding to a return rate of approximately 37% ,

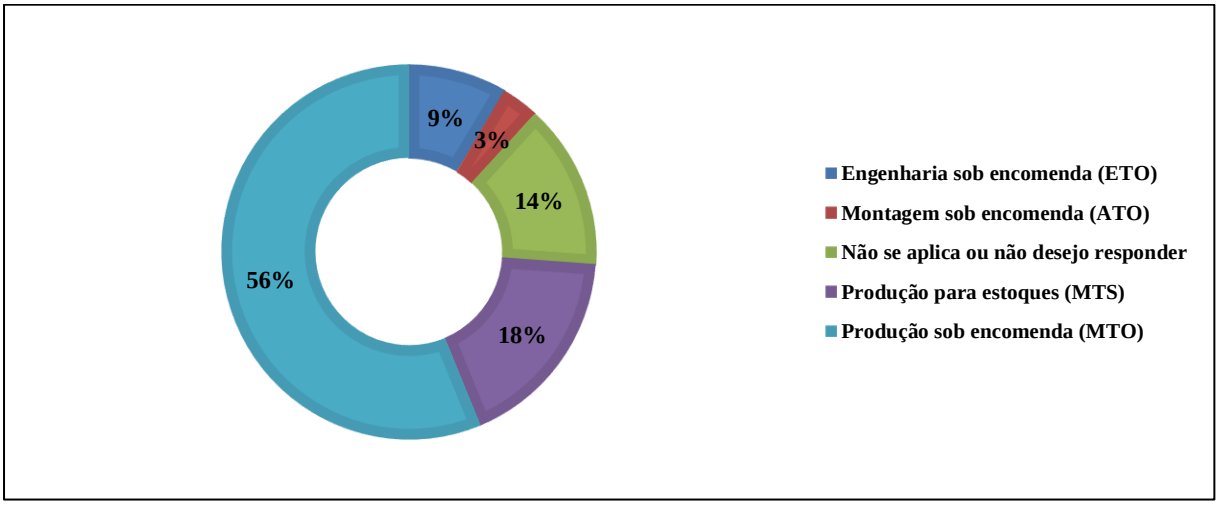
which were received until February 6 , 2026 ; no there was presentation of *outliers,* as they are needed to answer the survey questions . all answers they were mandatory , totaling the Final sample of 153 cases . The questionnaire return pattern . he was markedly influenced by the number of contacts cultivated , according expected in literature by Schaefer and Dillman (1998), in this type of *survey* , response rate tends to be significantly elevated if the researcher Consider that: i) the rate of return is spontaneously adjusted to the number of contacts related to the respondent ; ii) personalization of the invitation ; iii) combination of data collection procedures . (SCHAEFER; DILLMAN, 1998; HAIR JR et al. 2017).

Discussion

As to the sample profile , composed by industries , it is explain that 93 (61%) use some manufacturing practices lean , 35 (23%) employ them fully and 25 (16%) do not use them . In the regard about the function of each respondent 42 (27%) are technicians , 30 (20%) are employees , 23 (15%) supervisors , 16 (10%) owners , 15 (10%) foremen , 15 (10%) managers , 8 (5%) wished If you do not respond, 4 (3%) are directors .

Regarding Regarding time with the company , 89 (58%) have up to 5 years old , 25 (16%) are 6 to 10 years old , 18 (12%) are 11 to 15 years old , 10 (6%) are over 21 years old , 7 (5%) are 16 to 20 years old , and 4 (3%) do not apply . or no I wanted to answer. The time that the The company operates in the metal- mechanical sector : 48 (31%) aged 10 to 25 years , 43 (28%) over 50 years , 36 (24%) aged 26 to 50 years , 24 (16%) less than 10 years , 2 (1%) not applicable . The classification productive industries also he was evaluated and it is represented in Figure 4.

Figure 4 - Typification main productive

Source: Prepared by the authors (2022)

Out of a total of 86 industries 27 operate with make -to-order (MTO) production , 27 produce for stock (MTS) production, 22 not applicable or no I wanted to answer, 13 custom engineering (ETO) and 5 custom assembly (ATO) .

Individual validation of the constructs

For the analysis of unidimensionality he was Analysis performed Factorial Exploratory , by component method main through rotation orthogonal Varimax for each of the constructs , by through maximizing the square of the variances of the factor loadings (MALHOTRA; BIRKS; WILLS, 2012). They were factor loadings found relevant in practically all variables , or that is , above 0.5 - which are considered acceptable (HAIR Jr. *et al.,* 2017).

In addition , there were made effective Bartlett's sphericity test and the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test . The first of these indicated that the correlations they were significant to the One level was 0.000 and the other obtained a value of 0.910 . results join to the recommendations (HAIR Jr. et al. 2017; MALHOTRA; BIRKS; WILLS, 2012). Reliability he was determined through Cronbach's Alpha, indicating that all you values they are above the indicated levels by Hair Jr. (1998) of < 0.7, and of the variances explained , which remained above 0.5, which is the minimum value. As recommended by HAIR Jr. et al. (2017) , Table 2 provides a summary. of these results.

Table 2 – Sample reliability and variance indices explained for each construct .

Constructions	**Variables**	**Factorial loadings**	**Variance explained**	***Cronbach 's alpha***
Production cleaner P+L	Projprod1	0.857	77.05%	0.850
	Projprod2	0.916		
	Projprod3	0.859		
	Procprod1	0.749	63.21%	0.946
	Procprod2	0.837		
	Procprod3	0.771		
	Procprod4	0.855		
	Procprod5	0.819		
	Procprod6	0.707		
	Procprod7	0.675		
	Procprod8	0.824		
	Procprod9	0.810		
	Procprod10	0.849		
	Procprod11	0.805		
	Procprod12	0.817		
	Reut1	0.803	72.16%	0.807
	Reut2	0.879		

	Reut3	0.865		
	Recint1	0.837	76.87%	0.849
	Recint2	0.898		
	Recint3	0.894		
	Recext1	0.849	64.75%	0.720
	Recext2	0.767		
	Recext3	0.796		
Manufacturing Lean ME	Feedforn1	0.788	66.65%	0.872
	Feedforn2	0.837		
	Feedforn3	0.759		
	Feedforn4	0.854		
	Feedforn5	0.840		
	JITforn1	0.868	73.28%	0.809
	JITforn2	0.903		
	JITforn3	0.794		
	Desform1	0.816	58.66%	0.857
	Desforn2	0.744		
	Desforn3	0.756		
	Desform4	0.852		
	Desform5	0.719		
	Desform6	0.697		
	Envclie1	0.842	62.20%	0.870
	Envclie2	0.741		
	Envclie3	0.790		
	Envclie4	0.807		
	Envclie5	0.845		
	Envclie6	0.695		
	Prodpux1	0.799	62.70%	0.788
	Prodpux2	0.871		
	Prodpux3	0.838		

	Prodpux4	0.639		
	Fluxcont1	0.864	68.85%	0.883
	Fluxcont2	0.881		
	Fluxcont3	0.883		
	Fluxcont4	0.789		
	Fluxcont5	0.719		
	Setup1	0.883	81.84%	0.889
	Setup2	0.944		
	Setup3	0.886		
	Postal Code 1	0.802	68.39%	0.883
	CEP2	0.887		
	CEP3	0.840		
	CEP4	0.796		
	ZIP code	0.806		
	Envfunc1	0.854	78.60%	0.909
	Envfunc2	0.910		
	Envfunc3	0.886		
	Envfunc4	0.896		
	TPM1	0.872	82.37%	0.928
	TPM2	0.925		
	TPM3	0.911		
	TPM4	0.921		

Source: Prepared by the authors (2022)

In terms of validity convergent , were reliability assessed composite and variance extracted from each of the constructs . As presented in Table 3, the reliability values composite and variance extracted for everyone you constructs they are admissible . All you values they are superiors to the advised (HAIR Jr. et al. 1998; 2017).

Table 3 – AVE, reliability composite and variance extracted

Constructions	BIRD	Reliability composed	Variance extracted
P+L	0.551	0.949	92%
ME	0.580	0.972	51%

Source: Prepared by the authors (2022)

The P+L and ME construct presented AVE values above 5.00. However , these values they were accepted as demonstrated in Table 4. A stage descriptive study impacted in analyze the interactions between the variables put mid - cycles interactive , based on criteria constituted in Literature (HAIR Jr et al . 1998; 2017; RINGLE; DA SILVA; DE SOUZA BIDO, 2014; MALHOTRA; BIRKS; WILLS, 2012).

Analysis multivariate

Model Validation theoretical

The validation of the Theoretical Model was initially carried out by analyzing the quality of the model fit measures, the results of which are shown in Table 4.

Table 4 – Model Fit Measures Theoretical

Adjustment measures	Recommended	Values
RMSEA	> 0.05 and < 0.08	0.54
CFI	> 0.90	0.979
TLI	> 0.90	0.972
NFI	> 0.90	0.979
RFI	> 0.90	0.914
NFI	> 0.90	0.935

Source: prepared by the authors (2022)

You results presented they were satisfactory . However , the model values they can vary very in as a function of sample size and simulations , too They indicate that they obtained results acceptable for the model tested . The Indicators of good quality for the model proposed they were obtained in terms via AVE, reliability composite and *Cronbach* 's alpha , both for the ME construct and for P + L.

Model structural

The model organized It was the reflective one , and for the phase confirmatory analyses were adopted interactive analyses of the estimations statistics such as AVE, Cronbach's Alpha and Reliability Composed , confronting them with the analysis phase . initial .

Examining the P+L construct , the variables observables projprod and procprod they presented higher loads. The variable procprod presented a charge of 0.88, and it is connected directly to manufacturing processes ; while the variable projprod , which stands for product design , had a

load of 0.77. The return variable represents the reuse of some underlying material from the processes internal affairs , and had a load of 0.54; observing internal recycling (reuinterna) and external reuse (reutexterna) - the first being concerning the reuse of waste and residues us own manufacturing processes , while the second refers to the reuse of waste and residues . in other manufacturing processes of the company itself company - both are significant , because internal reuse he had a charge of 0.63 and reutexterna a charge of 0.68.

In the ME construct , all loads were significant , the control process statistician (contest process) had a charge of 0.88 – which demonstrates control Rigid and systematic in the manufacturing process of industries . Employee involvement (envfunc) obtained a charge of 0.81; with regard to to the Supplier development (devforn) the value presented It was 0.82; the *Just In Time* supplier (JIT supplier) – which determines that everything must be produced , transported or purchased at the exact time - presented a charge of 0.81 - well such as TPM (*Total Productive Maintenance*), or maintenance total productive , which obtained a charge of 0.81 in which the approach is sought general on Equipment maintenance aimed at achieving production . perfect : i) without breaks ; ii) without small stops or bottlenecks ; iii) without defects ; iiii) without accidents .

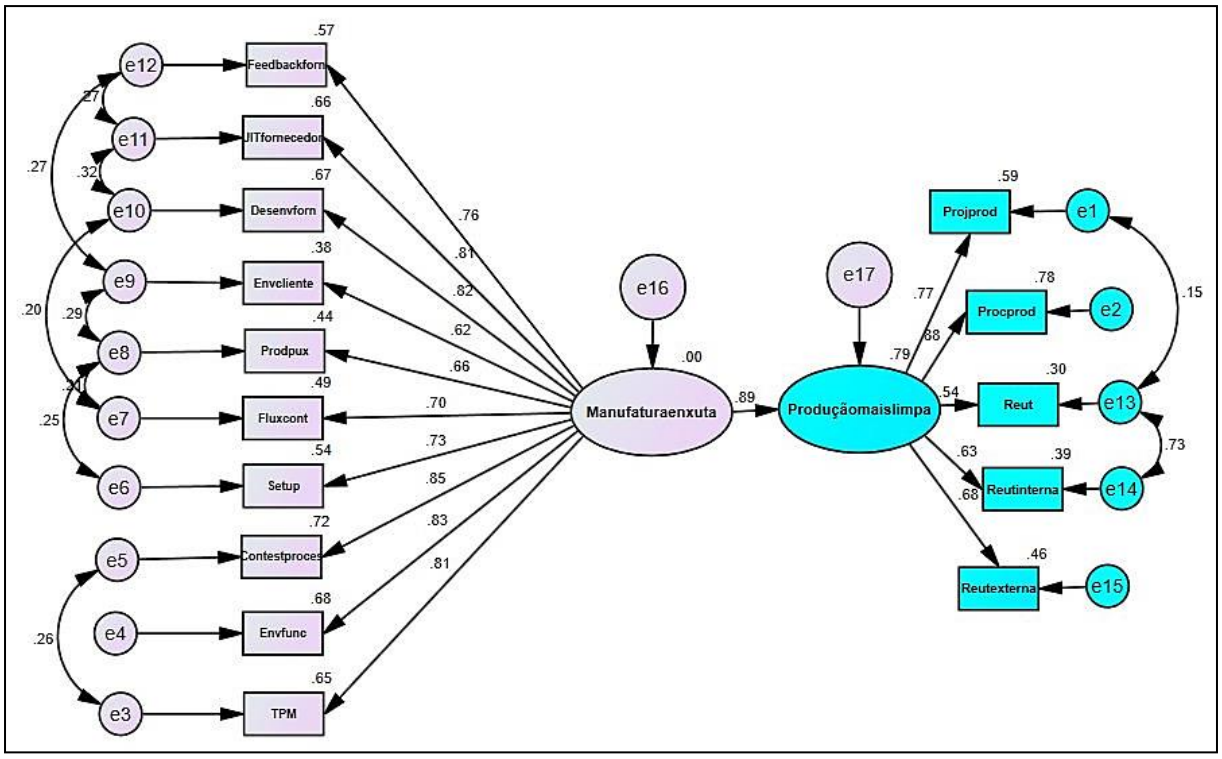
Feedback for suppliers (feefbackforn) highlighted a load of 0.76, and leans towards performance, as the tendency is for the sense of competition. increase in the market, making it possible for prices to rise. be answered more slightly and there should be an effort to reduce delivery times for orders . The setup presented a load of 0.73, which assesses the time issues that the collaborator delay in make the tool change , if these they are below expectations , and if the equipment present Short setup time. The flow Continuous production (fluxcont) highlighted a value of 0.70, which addresses the classification . in groups according to processing needs similar , classification in Groups according to similar programming (sequencing) needs , equipment they are grouped together to produce in flow continuous one product family , product families They determine the factory layout and production rate . this Scheduled according to customer demand rate .

The production pull (prodpux) presented a load of 0.66 and evaluated the following Questions : Production is " driven " by the shipment of products. finished , production in the Workstations are " driven " by demand . current next Station , the production system is fully or exclusively pull and the use of Kanbans , boards or Cardboard containers for production control .

Customer engagement (envcliente) obtained a charge of 0.62 and verified the contact constant with the customers considering : the customers often visit our company ; the customers give return about our performance in quality and delivery ; the customers they are actively / directly involved in product offer current and future ; the customers share demand information current and future with some Department of Industry and Customer Satisfaction Research .

The ME variables presented values statistically significant within the model analyzed . An explanation for this . high significance level The statistical analysis of ME variables is due to the fact that these variables they were tested in research published in other studies for model validation theoretical , according presented in Figure 4.

Figure 5 - Equation Model Structural differences between ME and P+L practices

Source: prepared by the authors (2022)

Structural model between ME and P+L practices , illustrated in Figure 4, presents the second- order latent variables , or That is , it presents the practices of ME and P+L. Remembering that these variables are composed of the variables manifest or observables . From this model it is possible extract the following notes main : there are strong The relationship between ME and P + L practices . a charge of 0.89; which is what Hair recommends . *et al* . (2017) and Malhotra; Birks ; Wills (2012) state that the values that are equal or greater than 0.500 are statistically significant.

Considerations finals

The objective this work in answering whether manufacturing practices lean They are dating . positively with the adoption of production practices cleaner, in industries in the sector metalworking he was achieved; revealing that the manufacturing lean influence production is at 89% cleaner. P+L is strongly influenced by ME practices with regard to to the shocks environmental relevant to the resource consumption (resources) natural resources, energy, water, inputs, materials cousins, etc.) and in waste generation (viewed as waste). Therefore, Manufacturing Lean, which is geared towards investigation of effectiveness on the factory floor, also this engaged in question environmental. Our search It showed that , despite the manufacturing objective being the factory floor, this he has anxieties more extensive, allusive also to the industry and the entire value chain.

Regarding ME, the principles lean they were extremely significant. Considering the control the process statistician with the highest loading of 0.85, this shows that the issue of quality this very present in industry and is evaluated through graphs specific to the "CEP", according to the

position of the samples, in affinity to the lines limits. The research corroborates with studies involving the themes of ME and P+L.

Finally, ME practices do not they are obstacles of order technical and operational for the P+L learnings in industries. It is possible harmonize and systematize them, smoothly, while point that the possible compensation be equalized with the change organizational structure of the industry, by training method in training sessions with management and the collaborators. An improvement program continuous, with certifications in quality area and in area environmental, which would support ME and P+L practices.

Limitations of the study and research future

As to the limitations methodologically, it is imperative to emphasize that the number of 153 respondents he was one limitation where there were 45 questions in Hair Jr *et al* . (2017) recommends *a survey* of 5 to 10 respondents put question.

Because this is a simple cross-sectional study, the sample size is restricted. It lies in the fact that it refers just to the sector metalworking, with a focus in the industries. The scope geographical research he was limited the industries in Rio Grande do Sul and Santa Catarina, this he can to have caused some Bias. The implementation of research with samples. probabilistic more extensive would be a way to mitigate these two limitations, which may originate results different. For research future the application of case studies, after model preparation structural quantitative obtained, could to supply results more in-depth and specific. It is also recommended studies comparisons between regions demographics, countries, service sectors, etc …

References

ARABI, Salma et al. Lean manufacturing implementation in Moroccan companies: benefits, barriers, and critical success factors. **International Journal of Services and Operations Management** , v. 54, no. 2, p. 186-210, 2026.

BACON, Donald R.; SAUER, Paul L.; YOUNG, Murray. Composite reliability in structural equations modeling. **Educational and psychological measurement** , v. 55, no. 3, p. 394-406, 1995

BADHOTIYA, Gaurav Kumar et al. Lean manufacturing in the last decade: insights from published case studies. **Journal of Manufacturing Technology Management,** vol. 35, no. 4, p. 766-798, 2024.

BARBIERI, Jose Carlos **. Management environmental Business : Concepts , Models and Instruments** . São Paulo: Saraiva, 2011.

CAPRA, F. The **Turning Point : Science , Society , and Culture emerging** . São Paulo: Cultrix , 1982.

Paulo Augusto et al. Research Methodology in Production engineering and operations management . **Rio de Janeiro: Elzevir** , 2010 .

CHAVEZ-ESCOBEDO, Jeff Joseph et al. Lean manufacturing model for productivity improvement: application in an apparel SME. **International Journal of Lean Six Sigma,** vol. 17, no. 8, p. 232-256, 2026.

National Center for Clean Technologies (CNTL). Rio Grande do Sul . **Questionnaire Manual Environmental and Production cleaner .** Handout . Porto Alegre, 2001.

COELHO, A.; ERDMANN, R.; VAN BELLEN, H.; SCHULZ, A.; COELHO, Cristiano. The Complexity of Production Management : an approach in management environmental . *In:* EnANPAD , 32nd, 2008, Rio de Janeiro. **Proceedings** … Rio de Janeiro: ANPAD, 2008.

DENNIS, Pascal. **Lean Production Made Simple : A Guide to Understanding the Production System more powerful of the world** . 2nd ed. Porto Alegre: Bookman, 2008.

DA SILVA, Cleverson et al. Management Improvement sustainable in tool sharpening in one industry metallurgical through production cleaner . **Magazine Industrial Production and Services** , v. 6, n. 2, p. 108-116, 2019.

DE OLIVEIRA SANTOS, Hannah et al. An approach to implementing cleaning production in services: Integrating quality management process. **Journal of Cleaner Production** , vol. 246, p. 118985, 2020.

DOMINGOS, F. et al., 2012. **Cleaner Production : a case study in a bakery located in Natal region** - RN.

DO COUTO PEREIRA, Raphael et al . Production implementation methodologies cleaner . **Inventionis** , vol. 3, no. 1, p. 1-10, 2022.

ESKANDARI, Mojan et al. An integrated lean production-sustainability framework for evaluating and improving the performance of pharmaceutical factories. **Journal of Cleaner Production** , vol. 376, p. 134132, 2022.

ESPINOZA-MARTINEZ, Tayra et al. Optimization of the Aluminum Pot Spinning Process Through Lean Green and Industry 4.0: Toward Efficient and Sustainable Manufacturing. In **: International Conference on Manufacturing, Material and Metallurgical Engineering** . Cham: Springer Nature Switzerland, 2025. p. 169-179.

GIANNETTI, BF et al. Cleaner production for achieving the sustainable development goals. **Journal of Cleaner Production** , p. 122127, 2020.

GLAVIC, Peter; LUKMAN, Rebeke . Review of sustainability terms and their definition. **Journal of Cleaner Production,** vol. 15, p. 1875 – 1885, 2007

HAIR JR, Joseph F. et al. **Advanced issues in partial least squares structural equation modeling.** saGe publications, 2017.

HAIR, Joseph F. et al. **Analysis Multivariate data** . Bookman Publisher , 2009.

HAIR, Joseph F., Jr.; et al. , . **Multivariate Data Analysis** . 5th Ed. New Jersey: Prentice Hall, 1998.

HINES, P.; HOLWEG, M .; RICH , N. Learning to evolve: A review of contemporary lean thinking. International **Journal of Operations & Production Management** , 24 (10), p. 994 – 1011, 2004.

HOYLE, Rick H. **Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications** . Sage, 1995.

İRAKUMAR, IDHAR, SAVIO, PRAKASH, SRINATH. Lean Manufacturing: a study of application in a customary atmosphere. **International Journal of Lean Thinking** . vol. 3, 1, pp. 21-35, 2012

JABBOUR, Ana Beatriz Lopes de Sousa et al. Lean and green?: empirical evidence from the Brazilian automotive industry. **Gestão & Produção** , v. 20, n. 3, p. 653-665, 2013.

LATINOVIĆ, Luka; MARKOVIĆ, Smilja ; TOMAŠEVIĆ, Vladimir. Beyond waste valorization: Glycerol-based metalworking fluids as Hephaestus for the circular economy and sustainability transitions. **Challenges in Sustainability** , vol. 14, no. 1, p. 169-192, 2026.

LIKER, Jeffrey K. **The Toyota Way : 14 Management Principles of the Greatest Toyota Production System . Manufacturer of the world** . Porto Alegre: Bookman, 2005.

MA, Shuaiyin et al. Data-driven cleaner production strategy for energy-intensive manufacturing industries: Case studies from Southern and Northern China. **Advanced Engineering Informatics** , vol. 53, p. 101684, 2022.

MALHOTRA, NK; BIRKS, D.; WILLS, **P. Marketing research: applied approach** . 4th edition. New York: Pearson, 2012.

MARODIN, Giuliano et al. Lean product development and lean manufacturing: Testing moderation effects. **International Journal of Production Economics** , vol. 203, p. 301-310, 2018.

MATINDANA, Juma M.; SHOSHIWA, Mary J. Lean manufacturing implementation in food and beverage SMEs in Tanzania: using structural equation modeling (SEM). **Management System Engineering** , v. 4, no. 1, p. 1, 2025 .

MOORI, RG; PESCARMONA, A .; KIMURA , H. Lean manufacturing and business performance in Brazilian firms. **Journal of Operations and Supply Chain Management,** 6(1), 91-105, 2013.

Augusto de. **Relationship between Production Practices cleaner and production Lean : Case Studies multiple and survey about you impacts on performance Environmental , economic and operational aspects** of **the company** . 2017. Doctoral thesis . University of São Paulo.

OMETTO, AR; LEME, PS; LOPES, BPC; SANTI, AD **Curriculum environmentalization in Undergraduate courses at the São Carlos School of Engineering , University of São Paulo: trajectory and lessons. Learned .** In: GUERRA, Antônio Fernando Silveira (Org.). Environmentalization and Sustainability in the Universities : subsidies , reflections and learnings . Itajaí , SC. Univalli , 2015. P. 104-115.

PALANGE, Atul; DHATRAK, Pankaj. Lean manufacturing a vital tool to improve productivity in manufacturing. **Materials Today: Proceedings** , vol. 46, p. 729-736, 2021.

PAPANDREA, Pedro Jose et al. LEAN MANUFACTURING: WASTE REDUCTION AND PROCESS STANDARDIZATION. **Journal of Open Research** , v. 1, n. 1, p. e4-e4, 2020.

PARENTE, Maria Cleuza Ornelas et al. Impact of production practices lean in management environmental : a study Descriptive text of lean and green **. VII SYMPOSIUM ON PRODUCTION ENGINEERING OF THE SÃO VALLEY .** p 1 – 13, v. 7, 2017.

PHILIPPI Jr, A. SAMPAIO, C. C; FERNANDER, V. **Management Business and Sustainability** . Manole , 2016.

PORTER, M; LINDE, C. Toward a new conception of the environmental competitiveness relationship. **Journal of Economic Perspectives** , v.9. n. 4, 97-118, 1995

RINGLE, Christian M.; DA SILVA, Dirceu ; DE SOUZA BIDO , Diógenes . Equation Modeling Structural engineering using SmartPLS . **Journal Brazilian Journal of Marketing** , v. 13, n. 2, p. 56-73, 2014.

SANTHOSH, Kumar Gedela ; SUBHANI, Sk M.; BAHURUDEEN, A. Cleaner production of concrete by using industrial by-products as fine aggregate: A sustainable solution to excessive river sand mining. **Journal of Building Engineering** , vol. 42, p. 102415, 2021.

SULTANA, Nahid et al. Investigating the prospect of cleaning production in informal enterprises: A scientific assessment of environmental burdens and economic efficiency. **Heliyon** , p. e14583, 2023.

SCHMITT, Thomas et al. Beyond " Leanear " production: a multi-level approach for achieving circularity in a lean manufacturing context. **Journal of Cleaner Production** , vol. 318, p. 128531, 2021.

SCHAEFER, D.; DILLMAN, DA **Development of a standard email survey methodology. Public Opinion Quarterly** , USA, v.62, p.378-397, 1998.

SHAH, R.; WARD, PT (2003). Lean manufacturing: context, practice bundles, and performance. **Journal of Operations Management,** 21(2), 129-149. 2003.

TAYAL, Ashwani; KALSI, Nirmal Singh. Review on effectiveness improvement by application of the lean tool in an industry. **Materials Today: Proceedings** , vol. 43, p. 1983-1991, 2021.

UNEP/IE/PAC. **Tanneries and the environment: a technical guide to reducing the environmental impact of operations** . Paris, 1991.

UNIDO/UNEP **. Guidance Manual – how to establish and operate cleaning production centers** . Cleaner Production and Environmental Management Branch. Vienna. 2011.

VASILESKA, Ema et al. Implementation of machine learning for enhancing lean manufacturing practices for metal additive manufacturing. **IEEE Transactions on Engineering Management,** v. 71, p. 14836-14845, 2024.

XUE, Haiyue et al. A Clean Production Metallurgy—Chlorine Metallurgy: A Review. In: **TMS Annual Meeting & Exhibition.** Cham: Springer Nature Switzerland, 2024. p. 101-111.

ZHANG, Jinshan; BAO, Han. Empowering or Constraining? The Impact of Corporate Digitalization on Green Management Practices. **Sustainability** , vol. 18, no. 12, p. 6375, 2026.

WANG, Kun Yu ; SHEN, LieZhi . Innovation of Sustainable Management Models Oriented towards Circular Economy in Manufacturing Enterprises: Micro Practices Based on Industrial

Chain Collaboration. **International Journal of Multidisciplinary Research** , vol. 2, no. 2, p. 54-64, 2026.

WOMACK, JP; JONES, DT **The mindset lean in the Companies : Eliminate waste and create Wealth** . Rio de Janeiro: Campus, 2004.

WOMACK, J. P; JONES, D. T; ROOS, Daniel. **The Machine That Changed the World** . 4th ed., Rio de Janeiro: Campus, 1992.

Dijital Çağda STEM Öğretmen Yeterlikleri

Şengül ŞEBER

Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi,

STEM Eğitimi Anabilim Dalı

https://orcid.org/0009-0000-2869-1104

Dr. Öğr. Üyesi Esra SİPAHİ DÖNGÜL

Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye,
https://orcid.org/0000-0002-6495-4378

Özet

Dijital dönüşüm STEM becerilerine olan talebi artırırken, STEM öğretmenlerinden teknik becerilerin ötesinde pedagojik, disiplinlerarası ve etik boyutları kapsayan yeterlikler beklenmektedir. Bu çalışma, dijital çağda STEM öğretmen yeterliklerini TPACK, DPACK, DigCompEdu ve Öğretmen Dijital Yeterliği (TDC) çerçeveleri ile Türkiye'de IPA III Projesi kapsamında geliştirilen dijital öğretmen yeterlikleri ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ışığında kavramsal olarak incelemekte ve bu çerçeveyi TALIS 2024 verileriyle Türkiye bağlamında sınamaktadır. Ampirik bölümde TALIS 2024 kamuya açık öğretmen verileri (Türkiye: ortaokul n = 4.932, lise n = 4.976; uluslararası karşılaştırma: 55 eğitim sistemi) ağırlıklı betimsel istatistiklerle analiz edilmiş; hedef sınıfında matematik, fen veya teknoloji dersi okutan öğretmenler STEM öğretmeni olarak sınıflandırılmıştır. Bulgular, ortaokul STEM öğretmenlerinin dijital öz-yeterliğinin yüksek olduğunu (görevlerin çoğunda %76–85) ve diğer branşlardan küçük farklarla ayrıştığını; ancak dijital araçların sınıfta ağırlıklı olarak bilgi sunumu amacıyla kullanıldığını (%77,8), dijital geri bildirim, iş birliği ve problem çözmeye yönelik derin pedagojik kullanımların ise %32–58 aralığında kaldığını göstermektedir. STEM öğretmenleri türdeş bir grup değildir: teknoloji öğretmenleri bütün göstergelerde önde, matematik öğretmenleri ise geride yer almaktadır. Türkiye'de ortaokul öğretmenlerinin yapay zekâ kullanımı (%23,8) TALIS ortalamasının (%41,7) altındadır; yapay zekâ konusunda yüksek mesleki gelişim ihtiyacı (%70,9) ile düşük katılım (%33,1) bir arada bulunmakta, kullanmama nedenlerinin başında bilgi-beceri (%72,3) ve altyapı (%71,1) eksikliği gelmektedir. Sonuçlar, politika önceliğinin dijital altyapıdan pedagojik tasarım yeterliklerine kaydırılması ve yapay zekâyı etik boyutuyla birlikte ele alan, branşa duyarlı mesleki gelişim programlarının tasarlanması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: STEM eğitimi, dijital yeterlik, öğretmen yeterlikleri, TALIS 2024, yapay zekâ

7 th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

STEM Teacher Competencies in the Digital Age

Şengül ŞEBER

Master's Student with Thesis, Aksaray University,

Department of STEM Education

https://orcid.org/0009-0000-2869-1104

Assist. Prof. Dr. Esra SİPAHİ DÖNGÜL

Aksaray University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, Turkey,
https://orcid.org/0000-0002-6495-4378

Abstract

As digital transformation increases the demand for STEM skills, STEM teachers are expected to hold competencies that go beyond technical skills to include pedagogical, interdisciplinary and ethical dimensions. This study conceptually examines STEM teacher competencies in the digital age through the TPACK, DPACK, DigCompEdu and Teacher Digital Competency (TDC) frameworks, together with Türkiye's digital teacher competencies developed under the IPA III project and the Türkiye Century Maarif Model, and tests this framework in the Turkish context using TALIS 2024 data. In the empirical part, the TALIS 2024 public-use teacher data (Türkiye: lower secondary n = 4,932, upper secondary n = 4,976; international comparison: 55 education systems) were analysed with weighted descriptive statistics; teachers whose target class was mathematics, science or technology were classified as STEM teachers. Lower secondary STEM teachers report high digital self-efficacy (76–85% for most tasks), differing only slightly from teachers of other subjects; however, digital tools are used in class mainly to present information (77.8%), while deeper pedagogical uses such as digital feedback, collaboration and problem solving remain at 32–58%. STEM teachers are not a homogeneous group: technology teachers lead on every indicator, while mathematics teachers lag behind. Use of artificial intelligence by lower secondary teachers in Türkiye (23.8%) is below the TALIS average (41.7%); a high professional development need in AI (70.9%) coexists with low participation (33.1%), and lack of knowledge and skills (72.3%) and of infrastructure (71.1%) are the main reasons for non-use. The results suggest shifting policy priority from digital infrastructure to pedagogical design competencies and designing subject-sensitive professional development programmes that address AI together with its ethical dimension.

Keywords: STEM education, digital competence, teacher competencies, TALIS 2024, artificial intelligence

Giriş

21.yüzyılın getirdiği hızlı teknolojik dönüşüm; eğitim yaklaşımlarını, toplumsal yapıyı ve iş gücü ile ilgili sahayı büyük bir değişime uğratmıştır (Ovcharuk, 2026). Eğitim teknolojileri hız kesmeden değiştiğinden dijital yeterlilik sabit bir beceri seti olmaktan çıkarak bu durum öğretmenlerin bu aktif değişime uyum sağlamasını gerektirmektedir (Norhagen vd., 2024). Avrupa Birliği'nin yeni stratejik bakışına göre, dijital dönüşüm ve teknolojik bozulmalar karşısında STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) becerilerine olan ihtiyaç büyürken demografik dönüşüm nedeniyle nitelikli çalışan sayısı gün geçtikçe küçülmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025). Zaman geçtikçe daha fazla sayıda ülkenin eğitim gündemine dahil olan ve küresel ihtiyaca cevaben geliştirilen STEM eğitimi, fen, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerini birbirleriyle ilişkili bir bütün olarak ele almaktadır (Kelley ve Knowles, 2016). Avrupa genelinde öğrencilerin matematik ve fen alanlarındaki başarılarının PISA 2022 sonuçlarından da görülen gerileme, eğitim sistemlerinde köklü bir yapılanmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir (Avrupa Komisyonu, 2025; OECD, 2023).

Öğretmen yeterliliği kavramı günümüz literatüründe; bireyin karşılaştığı karmaşık problemleri çözmek için sahip olduğu bilişsel kapasitesini, dış kaynaklarla bütünleştirme yeteneği olarak ifade edilmektedir (OECD, 2010). Bu kapsamın genişlemesiyle birlikte dijital çağda öğretmenlik, bilgiyi aktaran geleneksel tutumdan, öğrenme bileşenlerini tasarlayan ve yöneten bir yaklaşıma dönüşmüştür (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023). Alan bilgisiyle birlikte bu bilgiyi teknolojiyle harmanlayabilen üst düzey beceriler geliştirilmesi, öğretmen yeterlilikleri için zorunlu hale gelmiştir (Falloon, 2020). Avrupa Komisyonu'nun (2025) verileri, STEM öğretmen eksikliğinin inovasyon alanındaki kapasite gelişiminin önündeki güçlüklerden biri olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerde bulunması beklenen bu dijital yetkinlikler, uluslararası düzeyde Avrupa Eğitimciler İçin Dijital Yeterlilik Çerçevesi (DigCompEdu) ile standardize edilirken (Redecker, 2017), Türkiye'de bu süreç Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğiyle yürütülen "Öğretmen Eğitimi Dijital Ekosistemi (IPA III)" Projesi ve "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" aracılığıyla kurumsal bir şekilde yürütülmektedir (MEB, 2023, 2024).

Disiplinler arası entegrasyon, zaman yönetimi, materyal yetersizliği ve dijital araçların pedagojik stratejilerle bütünleştirilmesi gibi alanlar uygulamada öğretmenlerin en çok karşılaştığı güçlükler olarak belirtilmektedir (Norhagen vd., 2024; Rehman vd., 2025). Bu nedenle dijital altyapıların yeterliliğinin nitelikli STEM uygulamalarını tek başına garanti etmediğini; öğretmen yeterliklerinin pedagojik, dijital ve disiplinlerarası boyutlarıyla beraber değerlendirilmesinin önemini göstermektedir (Norhagen vd., 2024; Rehman vd., 2025).

STEM eğitimi Avrupa Komisyonu'nun (2025) belgelerinde stratejik özerkliğin bileşenlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda stratejik özerklik hedefi; dijital dönüşüm, inovasyon kapasitesi ve insan sermayesi üzerinden şekillenmektedir. IPA III Projesi ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, STEM öğretmen yeterliklerini ulusal öncelikler doğrultusunda yapılandırarak bu küresel dönüşüme Türkiye'den verilen somut yanıt niteliğindedir (MEB, 2023, 2024).

Bu çalışma, dijital çağda STEM öğretmen yeterliklerini kavramsal bir çerçeve içerisinde incelemeyi ve ulusal ile uluslararası yeterlik çerçeveleri doğrultusunda öğretmenlerin mesleki gelişim süreçlerine yönelik kuramsal bir zemin sunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda IPA III Projesi ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında, dijital çağda STEM öğretmen yeterlikleri ele alınmakta; bu yeterliklerin sahada nasıl somutlaştığı ise FATİH Projesi ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) gibi ulusal dijital altyapılar üzerinden incelenmektedir (MEB, 2016). Bu

anlamda çalışmanın yanıtını aradığı soru "Dijital çağda STEM öğretmen yeterlikleri hangi dijital, pedagojik ve mesleki bileşenlerden oluşmakta; bu yeterlikler uluslararası dijital yeterlik çerçeveleri ile Türkiye'deki güncel öğretmen yeterliği ve eğitim politikaları kapsamında nasıl yapılandırılmaktadır?" olarak belirlenmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Dijital Çağ ve Eğitimde Dijitalleşme

Dijitalleşme bilimsel bilginin deney ve gözlem yoluyla sistematik biçimde üretilerek teknoloji aracılığıyla toplumsal pratiğe aktarılmasını sağlayan bütüncül bir dönüşüm süreci olarak tanımlanmaktadır (Ovcharuk, 2026). Bu süreç son zamanlarda teknik araçların kullanımıyla sınırlı kalmayacak ölçüde genişlemiş; eğitim teknolojilerinin sürekli gelişime açık olan doğası nedeniyle öğretmenlerin mesleki uygulamalarını da köklü biçimde dönüştüren bir yapıya ulaşmıştır (Norhagen vd., 2024). Aleksieva'nın (2025) da belirttiği üzere dijitalleşme, öğretmen yetiştirme politikalarının ve kurumsal stratejilerin yeniden tasarlanmasını gerektiren yapısal bir politika alanı olarak ifade edilmiştir; nitekim OECD (2025a) da sınıf içi dijital kaynak kullanımını destekleyen öğretmen politikalarının bu dönüşümün mutlak bir parçası olduğunu belirtmektedir.

STEM Eğitimi Nedir?

STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) eğitimi, disiplinlerin ayrı ve parçalı biçimde ele alındığı geleneksel öğretim modellerinden farklı olarak, fen ve matematik içeriklerinin mühendislik tasarım süreçleri ve teknoloji kullanımıyla bütünleştirilmesini esas alan disiplinlerarası bir eğitim yaklaşımıdır (Kelley ve Knowles, 2016). Bu yaklaşımda disiplinler, kendi özgün yapılarından koparılmadan; gerçek dünya problemleri etrafında birbirini tamamlayan ve anlamlandıran bir bütünlük içinde ele alınmaktadır (Kelley ve Knowles, 2016). Böylece öğretim süreci, bilginin biriktirilmesine odaklanan doğrusal bir aktarım anlayışından uzaklaşarak, bilginin bağlama uygun biçimde kullanılması ve yeniden yapılandırılması üzerine temellendirilmektedir (Kelley ve Knowles, 2016).

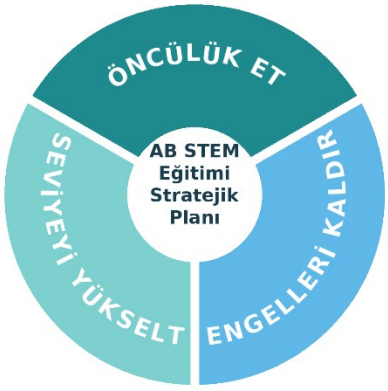
STEM eğitiminin temel amacı, teorik bilginin mühendislik tasarım süreci ve matematiksel modelleme yoluyla somut çıktılara dönüştürülmesini sağlamak ve bu süreçte öğrencilerin yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve iş birliği gibi 21. yüzyıl becerilerini sistematik biçimde geliştirmektir (Honey vd., 2014; National Research Council [NRC], 2012). Nitekim 2000-2018 yılları arasında 36 dergide yayımlanan 798 makaleyi inceleyen sistematik bir alan yazın taraması, STEM eğitimi araştırmalarının uluslararası düzeyde giderek önem kazandığını ve alanın kendine özgü bir kimlik geliştirdiğini ortaya koymaktadır (Li vd., 2020). Nitekim OECD bünyesinde yürütülen kapsamlı bir araştırma programı da problem çözme becerisini, bilgiyi statik biçimde biriktirmekten çok, değişen koşullarda işlevsel hâle getirebilme kapasitesi olarak ele almakta ve bu becerinin PISA gibi uluslararası değerlendirmelerde giderek merkezi bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır (Csapó ve Funke, 2017). Bu durum, STEM eğitiminin öngördüğü 21. yüzyıl becerilerinin yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası ölçme-değerlendirme politikalarında da öncelikli bir konum kazandığını göstermektedir (Csapó ve Funke, 2017).

Avrupa Birliği'nin 2030 stratejik hedefleri doğrultusunda STEM eğitimi, özellikle siber güvenlik, biyoteknoloji ve ileri dijital teknolojiler gibi kritik alanlarda yenilikçi üretim kapasitesini artıracak nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesinde temel bir araç olarak konumlandırılmaktadır (Avrupa

Komisyonu, 2025). Bu anlamda STEM eğitim yaklaşımı, eğitim sistemleri için hem pedagojik bir tercih hem de ekonomik rekabet gücü, teknolojik sürdürülebilirlik ve toplumsal kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkili stratejik bir ihtiyaç olarak belirtilmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025). Öte yandan alan yazında bütünleşik STEM eğitiminin neyi ifade ettiğine dair tam bir uzlaşı bulunmadığı; disiplinlerin ne ölçüde birleştirileceği, hangi disiplinin merkezde konumlandırılacağı ve entegrasyonun uygulamada nasıl gerçekleştirileceğine dair sorularda kuramsal belirsizliklerin devam ettiği de vurgulanmaktadır (Portillo-Blanco vd., 2025). Bu belirsizlik, STEM öğretmen yeterliklerinin tanımlanmasını da doğrudan etkilemekte; öğretmenden beklenen bütünleştirme kapasitesinin değerlendirileceği ölçütleri güncel bir tartışma alanı olarak korumaktadır (Portillo-Blanco vd., 2025).

Avrupa Birliği bu ihtiyac alanlarında somut adımlar atmaktadır: Birlikte Çalışabilir Avrupa (Interoperable Europe) Akademisi, İleri Malzemeler Akademisi ve Dijital Beceriler Akademisi olmak üzere AB beceri akademileri, STEM ihtiyaçlarını karşılayan beceri yenileme ve geliştirme süreçlerini kolaylaştırması beklenmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025).

Avrupa Komisyonu'nun (2025) STEM Eğitimi Stratejik Planı, STEM eğitiminin geliştirilmesine yönelik politika gelişim süreçlerini üç ana hedef çevresinde geliştirmektedir: Lead, STEM'in eğitim ve beceri politikalarında stratejik bir öncelik olarak güçlendirilmesini; Level Up, daha güçlü ve kapsayıcı bir STEM yetenek havuzunun geliştirilmesini; Lift Barriers ise kadınların STEM süreçlerinde yer almasını ve ilerlemelerinin desteklenmesini ifade etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2025, s. 7). Bu hedefler doğrultusunda planda öne çıkan somut bir vurgu, STEM öğretmen ve eğitmenlerinin mesleki gelişimine sürdürülebilir yatırım yapılması gerekliliği ve 2026 yılına kadar tüm öğrenme kademelerini kapsayacak bir STEM yeterlik çerçevesi geliştirilmesi hedefidir (Avrupa Komisyonu, 2025, s. 9).

Şekil 1. AB STEM Eğitimi Stratejik Planı

Kaynak: Şekil 1, Avrupa Komisyonu (2025, s. 7) kaynağındaki orijinal diyagramdan uyarlanmıştır.

STEM Öğretmenliği ve Diğer Öğretmenlik Alanlarından Farkı

STEM öğretmenliği, geleneksel branş öğretmenliğinden, öğretmenden "bütünleşik öğretmenlik bilgisi" talep etmesi bakımından belirgin biçimde ayrılmaktadır (Kelley ve Knowles, 2016). Bu profil, öğretmenin kendi disiplinindeki uzmanlık derinliğini korumasının yanı sıra, diğer STEM

alanlarıyla kavramsal ve pedagojik düzeyde yatay bağlantılar kurabilme ve bu disiplinleri anlamlı bir bütünlük içinde sentezleyebilme kapasitesini ifade etmektedir (Kelley ve Knowles, 2016). Bu bütünleşik öğretmenlik bilgisi, STEM öğretmenlerinin ders planlama ve öğrenme etkinliği tasarımı süreçlerinde disiplin temelli hedefler yerine problem temelli öğrenme çıktılarını merkeze almalarını gerektirmekte; öğretim kararlarının içerik aktarımından çok süreç yönetimi odaklı biçimde alınmasına zemin hazırlamaktadır (Kelley ve Knowles, 2016; Lin vd., 2025).

STEM öğretmenleri bu bağlamda, öğrenme sürecinde öğrenciyi sorgulamaya ve tasarım odaklı düşünmeye teşvik eden bir rehber rolü üstlenmekte; öğretim süreçlerini gerçek yaşam problemleri etrafında yapılandırarak öğrencilerin teorik bilgiyi somut bağlamlarda kullanmalarını desteklemektedir (Kelley ve Knowles, 2016). Ancak uygulamada, STEM öğretmenlerinin bu bütünleşik rolü hayata geçirmede çeşitli yapısal ve pedagojik sınırlılıklarla karşılaştıkları görülmektedir. STEM eğitimi veren öğretmenlerin uygulamada yoğun şekilde karşılaştığı güçlükleri; disiplinlerarası koordinasyonda eksiklik, müfredatın yoğun olması, öğretim materyallerine ulaşımdaki zorluklar, veriye dayalı ölçme-değerlendirme süreçlerindeki belirsizlikler olarak sıralayabiliriz (Rehman vd., 2025).

Karşılaşılan bu zorluklar; öğretim programlarının yapısı, zaman planlaması ve ölçme-değerlendirme yaklaşımlarının bütünleşik öğretim anlayışıyla yeterince uyumlu olmamasından kaynaklanan sistemsel problemlere işaret etmektedir. Bu güçlükler büyük ölçüde bireysel öğretmen yeterliğinin ötesinde, sistemin kendisinden kaynaklanmaktadır (Rehman vd., 2025). Tayvan'da iki okulda gerçekleştirilen bir vaka çalışması da benzer bir sonucu yansıtmıştır: işbirlikçi STEM müfredatlarını geliştiren öğretmenler, süreç boyunca zaman baskısı, disiplinler arası iletişim güçlüğü ve rol belirsizliği gibi problemlerle karşılaşmış; bunların çözümünde okul yönetiminin sağladığı yapısal destek ve öğretmenler arası düzenli işbirliği kritik düzeyde belirleyici olmuştur (Lin vd., 2025). Bu bulgu, STEM öğretmenliğindeki uygulama sorunlarının sadece Türkiye'ye özgü olmadığını, farklı ülkelerdeki eğitim sistemlerinde de benzer zorluklarla karşılaşıldığını göstermektedir (Lin vd., 2025; Rehman vd., 2025).

STEM Öğretmenlerinde Dijital Yeterliklerin Kavramsal Yapısı

Öğretmenlerin dijital yeterliklerinin; teknolojiye erişim ve kullanım becerilerinin ötesinde, pedagojik karar alma, iletişim, iş birliği ve bağlamsal uyarlama kapasitesini içeren üst yeterlikler çerçevesinde ele alınması gerektiğini mevcut araştırmalar ortaya koymaktadır (Falloon, 2020). Falloon'un (2020) bütüncül dijital yeterlik yaklaşımı; iletişim, iş birliği, etik farkındalık ve bağlamsal teknoloji kullanımını teknik yeterliklerin tamamlayıcı öğeleri olarak yer verilmektedir.

Falloon'un (2020) Öğretmen Dijital Yeterliği çerçevesi, pedagojik karar alma, iletişim, iş birliği ve bağlamsal uyarlama gibi yeterliklerin de öğretmen performansının önemli unsurları olduğuna işaret etmektedir. Bu açıdan STEM öğretmenliği anlamında değerlendirildiğinde, öğretmenin farklı STEM disiplinleri arasındaki öğrenme süreçlerini yönetebilme kapasitesinin teknik bilgi kadar önemli bir yeterlik alanı oluşturduğu söylenebilir. Bilgi, beceri ve tutumların bağlama duyarlı biçimde bütünleştirilmesine dayanan bu yaklaşım, dijital yeterliliği durağan bir beceri bütünü olmanın çok ötesinde sürekli gelişen mesleki bir kapasite olarak konumlandırır (Falloon, 2020).

Buradan yola çıkarak, STEM öğretmen yeterliklerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPACK) modeli çerçevesinde tek başına teknik entegrasyon düzeyinde ele alınmasının yeterli olmadığı ifade edilebilir. TPACK modeli, öğretmenin alan bilgisi, pedagojik bilgi ve teknoloji bilgisini bağlamsal olarak bütünleştirme potansiyeline öncelik vererek, dijital teknolojilerin

öğretim süreçlerine yüzeysel biçimde ilave edilmesinin ötesine geçmek istemektedir (Koehler ve Mishra, 2005).

Bununla beraber dijitalleşmenin ivme kazanan sosyo-teknik boyutları, öğretmen yeterliklerinin teknoloji entegrasyonu üzerinden değerlendirilmesini yetersiz hale getirmektedir (Thyssen vd., 2023). Öğretmen yeterliklerini dijitalleşmenin kültürel, etik ve toplumsal etkilerini pedagojik karar süreçlerine dâhil edebilme kapasitesi üzerinden ele alan Dijitaliteye İlişkin Pedagojik Alan Bilgisi (DPACK) yaklaşımı bu ihtiyaca karşılık vermek için geliştirilmiştir (Thyssen vd., 2023). DPACK, STEM öğretmenlerinin dijital yeterliklerini eleştirel dijital farkındalık, sorumlu teknoloji kullanımı ve toplumsal boyutu gözeten pedagojik tasarım boyutlarıyla birlikte değerlendiren genişletilmiş bir mesleki tutum ortaya koymaktadır (Thyssen vd., 2023).

Bu çerçevede STEM öğretmenlerinde dijital yeterlik, teknolojik araçları kullanım becerilerinin ötesinde; öğretim süreçlerini dijital çağın gerektirdiği pedagojik, bilişsel ve etik boyutlarla birlikte tasarlayabilme kapasitesi olarak tanımlanmış bulunmaktadır (Koehler ve Mishra, 2005; Thyssen vd., 2023). Nitekim Portekiz'de 20.935 STEM öğretmeni üzerinde DigCompEdu Check-In aracıyla yürütülen kapsamlı bir araştırma, dijital yeterliğin STEM alt disiplinleri arasında homojen dağılmadığını; Biyoloji ve Jeoloji öğretmenlerinin en yüksek, Matematik öğretmenlerinin ise diğerlerine göre daha düşük puanlar aldığını ortaya koymuştur (Vieira vd., 2023). Bu bulgu, "STEM öğretmeni" kavramının tek bir kategori olarak ele almanın hem araştırma hemde politika düzeyinde yetersiz kaldığını gözler önüne sermektedir. Branş farklılıklarına önem veren ayrıştırılmış yaklaşımlara ve çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Vieira vd., 2023).

Dijital Yeterliklerin STEM Öğretim Uygulamalarına Yansıması

STEM öğretmenlerinin öğretim uygulamalarına farklı biçimlerde yansıyan dijital yeterlikleri bulunmaktadır. STEM öğretmenlerinin karmaşık problemleri ve çözümlerini dijital ortamda modelleyebilmesi ve disiplinlerarası STEM öğrenme senaryolarını yapılandırabilmelerini, TPACK ve DPACK çerçevelerinde tanımlanan bu yeterlikler mümkün hale getirmektedir (Koehler ve Mishra, 2005; Thyssen vd., 2023).

Öğretmenin öğrenme analitiklerinden faydalanarak öğrenci gelişimini izleyebilmesine ve ölçme-değerlendirme süreçlerini kanıta dayalı biçimde düzenleyebilmesine dijital yeterliğin bu bütünleşik yapısı imkan tanımaktadır (UNICEF, 2022). Bu bağlamda dijital araçların öğrenme süreçlerinin izlenebilirliğini artıran, anlık ve nitelikli geri bildirim mekanizmalarının kurulmasını sağlayan pedagojik bileşenler olarak fonksiyonlarını gerçekleştirmektedir (MEB, 2023; UNICEF, 2022). Bu nedenle dijital yeterlik,kapsayıcı ve sürdürülebilir öğrenme ortamlarını kurulmasında ön koşullardan biri olarak öne çıkar (MEB, 2023; UNICEF, 2022). Ne var ki bu yeterliğin gelişimi yalnızca bir birey meselesi değildir, kurumun sağladığı zemin belirleyici bir rol oynamaktadır. Norveç bulguları bunu somutlaştırmaktadır: öğretmen eğitimcilerinde öz yeterlik ve dijital yeterlik arasında güçlü bir ilişki varken öğretmen adayları kurumsal desteği yetersiz bulmaktadır.Bireysel yetkinlikler oluşsa da kurumsal zemin ve destek mekanizmaları oluşmadığında dönüşüm eksik kalmaktadır (Instefjord ve Munthe, 2017).

Türkiye ve Dünyada STEM Öğretmen Yeterliklerine Yönelik Çalışmalar

Redecker'in (2017) geliştirdiği DigCompEdu, öğretmen yeterliklerini altı boyutta ele almaktadır. Bunlar: "profesyonel katılım, dijital kaynak kullanımı, öğretme- öğrenme süreçleri, ölçme ve değerlendirme, öğrenenleri güçlendirme ve öğrencilerin dijital yeterliğini destekleme" şeklindedir. Çerçevenin ayırt edici yanı, dijital yeterlikleri teknik beceriye indirgemeyip pedagojik karar alma,

öğrenme ortamı tasarımı ve dijital etik gibi boyutları bir arada ele almasıdır. Mattar vd. (2022), DigCompEdu'yu ISTE, UNESCO ICT-CFT, DigCompOrg ve DigComp 2.2 ile karşılaştırdığında benzer bir eğilim tespit etmiştir.çerçevelerin tamamı Teknik yeterlikten ziyade pedagojik farkındalığı öncelemekte, ancak uygulama bağlamına göre vurgu noktaları farklılaşmaktadır.Bu durum tek bir evrensel modele bağlı kalmak yerine ulusal ve kurumsal koşullara göre uyarlama yapılmasının neden gerekli olduğunu açıklamaktadır. Falloon'un (2020) da bu tartışmaya TDC çerçevesiyle katkı sunmaktadır: dijital okuryazarlıktan dijital yeterliğe geçişi, bilgi-beceri-tutumun baglama özgü bütünleşmesi olarak tanımlayarak DigCompEdu'yu kuramsal düzeyde tamamlamaktadır.

MEB ve UNICEF iş birliğiyle hayata geçirilen IPA III Projesi, Türkiye'de öğretmen dijital yeterliklerini kuramsal bir zemine oturtmuştur. Bu konuda yapılmış en kapsamlı ulusal girişimi temsil eder. Geliştirilen çerçeve, üç alan ve 17 yeterlik başlığı altında 380 gösterge içermekte; bu yapı öğretmen gelişimini hem tanımlanabilir hemde izlenebilir kılmaktadır (MEB, 2023). Özünde çerçeve şu soruyu yanıtlamaktadır: dijital çağda bir öğretmenden ne beklenir?

Türkiye'nin bu alanda attığı adım, yalnızca ulusal bir ihtiyaca yanıt değildir; dijital öğretmen yeterliklerini tanımlama çabası pek çok ülkenin ortak gündemindedir Norhagen vd. (2024), Norveçteki öğretmen eğitimi programlarını incelediğinde, dijital yeterliğin ne anlama geldiğinin henüz tam olarak oturmadığını ve kuramla uygulama arasındaki mesafe kapanmadığını saptamıştır.

IPA III belgesi, dijital öğretmen yeterliklerini farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç bilişsel düzeyde kurgular. Bu düzeyler kavramsal olarak Maarif Modeli'nin okuryazarlık anlaşından beslenmekte, ancak 380 göstergeyle bağımsız bir yapıya kavuşmaktadır (MEB, 2023). STEM öğretmenliği açısından bakıldığında; temel dijital bilgi ve kavrayış farkındalığa, araçları öğretime bilinçli bir şekilde taşıyabilmek işlevselliğe, özgün içerik üretmek ve veri temelli karar almak ise eylemselliğe karşılık gelir. İki çerçeve birlikte okunduğunda beceri, değer ve okuryazarlık eksenlerinin örtüştüğü görülmektedir. Bu örtüşme STEM öğretmen yeterliklerini ele alırken iki belgenin tamamlayıcı biçimde kullanılabileceğine işaret etmektedir (MEB, 2023, 2024).Çerçevenin öğretmen davranışlarına ve öğrenme çıktılarına somut yansımaları araştırmacılar için açık bir zemin sunmaktadır.

Ele alınan çerçeveler bir arada okunduğunda STEM öğretmen yeterliklerinin tek bir boyuta sığmadığı görülmektedir. Dijitalleşme öğretmen yetiştirme politikalarını yeniden kurgulamaktadır (Aleksieva, 2025; Ovcharuk, 2026). STEM ise tanımı tartışmalı olmayı sürdüren, disiplinlerarası bir yaklaşım olma özelliğini korumaktadır (Kelley ve Knowles, 2016; Portillo-Blanco vd., 2025). TPACK'ten DPACK'e uzanan çizgi, yeterliğin teknik bilgiden etik ve toplumsal farkındalığa doğru genişlediğini göstermektedir (Koehler ve Mishra, 2005; Thyssen vd., 2023). Ancak bu yeterliğin branşa göre değiştiği ve öz-bildirimle gerçek uygulama arasında ciddi bir mesafe bulunduğu da göz ardı edilmemelidir (Schmid vd., 2021; Vieira vd., 2023). DigCompEdu, IPA III ve Maarif Modeli gibi çerçeveler kurumsal bir zemin kurmaktadır; ne var ki uygulama pratiğiyle ilişkilendirilmediğinde bu zemin tek başına yeterli kalmamaktadır (Instefjord ve Munthe, 2017; Norhagen vd., 2024). Kavramsal düzeyde tablo giderek netleşmekte, uygulama ve ölçme boyutunda ise alan gelişimini sürdürmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümleri de tam bu boşluğa odaklanmaktadır.

Yöntem

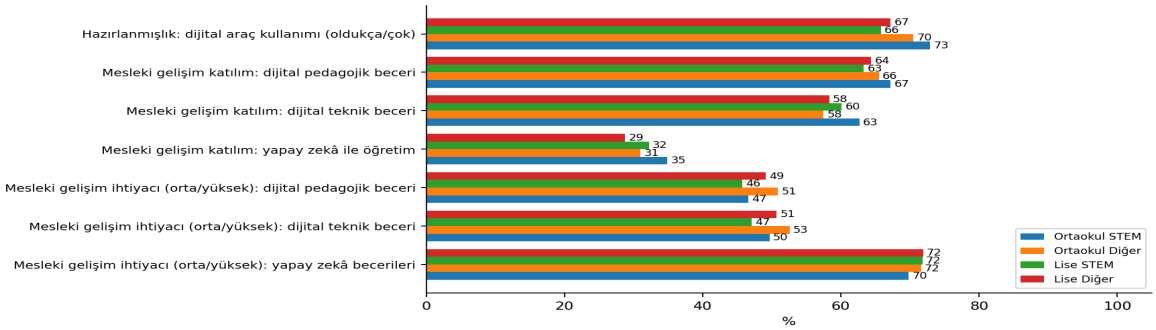
Bu çalışmanın ampirik bölümünde, kavramsal çerçevede ortaya konan yeterlik boyutlarının Türkiye'deki STEM öğretmenleri açısından güncel durumunu betimlemek amacıyla OECD Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması (TALIS) 2024 kamuya açık öğretmen veri dosyaları kullanılmıştır (OECD, 2025b). Türkiye örneklemi ortaokul (ISCED 2) düzeyinde 4.932 ve lise (ISCED 3) düzeyinde 4.976 öğretmenden oluşmaktadır. Uluslararası karşılaştırmalar için 55 eğitim sisteminin ortaokul verisi (194.521 öğretmen) kullanılmıştır. Analizler, öğretmen düzeyindeki nihai ağırlık (TCHWGT) kullanılarak KNIME analitik platformunda betimsel istatistikler biçiminde yürütülmüştür. Uygulanmamış, mantıksal olarak atlanmış ve cevapsız kodlar (6, 8, 9, 9998, 9999) analiz dışında tutulmuştur.

TALIS'te öğretmenlerin branşı, öğretmenin yanıtladığı "hedef sınıfın" ders kategorisi (TT4G48A) üzerinden belirlenmektedir. Bu çalışmada Matematik, Fen ve Teknoloji kategorilerinden birini seçen öğretmenler "STEM öğretmeni" (ortaokul n = 931; lise n = 928), diğer ders kategorilerini seçenler ise "diğer branşlar" olarak sınıflandırılmıştır. İncelenen göstergeler, kavramsal çerçevedeki boyutlarla eşleştirilerek seçilmiştir: (i) ilk öğretmenlik eğitiminin dijital araç kullanımına hazırlama düzeyi (TT4G07F); (ii) dijital konularda mesleki gelişime katılım ve ihtiyaç (TT4G21E–G, TT4G24E–G); (iii) dijital öz-yeterlik (TT4G27M, TT4G33A–G) ve ilgili ölçek puanı (T4SEDRT); (iv) dijital araçlara ilişkin inançlar (TT4G34A–H); (v) sınıf içi dijital öğretim uygulamaları (TT4G52A–K); (vi) yapay zekâ kullanımı, kullanım biçimleri ve kullanmama nedenleri (TT4G36–38) (OECD, 2024).

Bulgular

Hazırlanmışlık ve Mesleki Gelişim

Türkiye'de ortaokul STEM öğretmenlerinin %72,9'u ilk öğretmenlik eğitiminin kendilerini dijital araç kullanımına "oldukça" ya da "çok" hazırladığını belirtmiştir; bu oran lisede %65,8'e düşmektedir (Şekil 2). Son 12 ayda dijital pedagojik becerilere yönelik bir mesleki gelişim etkinliğine katılım ortaokul STEM öğretmenlerinde %67,2, dijital teknik becerilere yönelik katılım %62,7'dir. Buna karşın yapay zekâ ile öğretim konulu bir etkinliğe katılım %34,9 ile sınırlı kalmıştır. Mesleki gelişim ihtiyacı açısından tablo tersine dönmektedir: dijital pedagojik ve teknik becerilerde orta/yüksek ihtiyaç bildirenlerin oranı yaklaşık %47–50 iken, yapay zekâ becerilerinde bu oran %69,8'e (lisede %71,8) ulaşmaktadır. STEM ve diğer branşlar arasındaki farklar bütün göstergelerde küçüktür (1–5 puan).

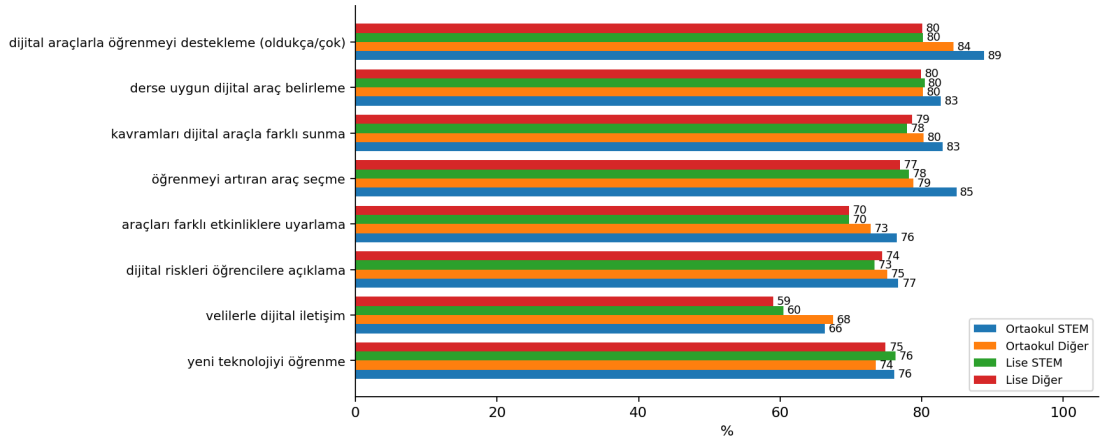

Şekil 2. Türkiye'de dijital konularda hazırlanmışlık, mesleki gelişim katılımı ve ihtiyacı (TALIS 2024, ağırlıklı %)

Not: MG = mesleki gelişim. Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Dijital Öz-Yeterlik

Ortaokul STEM öğretmenlerinin büyük çoğunluğu dijital araçlarla ilgili görevleri "oldukça" ya da "çok" yapabildiğini bildirmektedir: derse uygun dijital araç belirleme %82,7; kavramları dijital araçlarla farklı biçimde sunma %83,0; öğrenmeyi artıran araç seçme %84,9; araçları farklı etkinliklere uyarlama %76,5; dijital riskleri öğrencilere açıklama %76,7; yeni teknolojiyi öğrenme %76,1. En düşük öz-yeterlik velilerle dijital iletişim alanındadır (%66,3). STEM öğretmenleri diğer branşlara göre 1–6 puan daha yüksek değerler almaktadır; lise öğretmenlerinin öz-yeterliği ortaokula göre 3–8 puan daha düşüktür (Şekil 3). Dijital araç öz-yeterlik ölçeği (T4SEDRT) ortalamaları da aynı yönü göstermektedir: ortaokul STEM 11,77, diğer branşlar 11,49; lise STEM 11,45, diğer branşlar 11,38.

Şekil 3. Dijital öz-yeterlik: ilgili görevi "oldukça/çok" yapabildiğini bildiren öğretmenler (%)

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

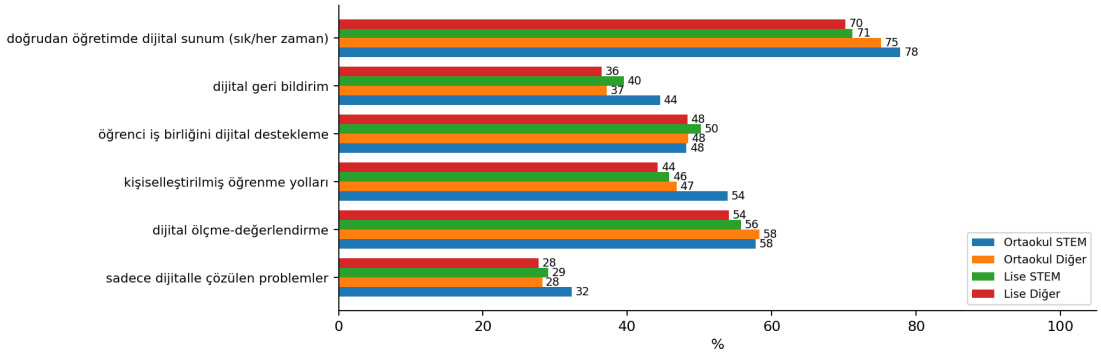
Sınıf İçi Dijital Uygulamalar: Öz-Yeterlik ile Uygulama Arasındaki Makas

Öz-yeterlikteki bu yüksek düzey, sınıf içi uygulamalara aynı ölçüde yansımamaktadır (Tablo 1; Şekil 4). Ortaokul STEM öğretmenlerinin %77,8'i dijital araçları doğrudan öğretimde bilgi sunmak için "sık" ya da "her zaman" kullandığını belirtirken, pedagojik olarak daha derin uygulamaların oranı belirgin biçimde düşüktür: dijital ölçme-değerlendirme %57,8, kişiselleştirilmiş öğrenme yolları %53,9, öğrenci iş birliğini dijital araçlarla destekleme %48,2, dijital geri bildirim %44,5 ve yalnızca dijital araçlarla çözülebilecek problemler verme %32,3. STEM öğretmenleri özellikle dijital geri bildirim (+7,4 puan) ve kişiselleştirilmiş öğrenme (+7,1 puan) alanlarında diğer branşlardan ayrışmaktadır.

Tablo 1. Hedef sınıfta dijital uygulamalar: "sık/her zaman" yapan öğretmenler (%)

Uygulama	Ortaokul STEM	Ortaokul Diğer	Lise STEM	Lise Diğer
Doğrudan öğretimde dijital sunum	77,8	75,1	71,2	70,2
Dijital ölçme-değerlendirme	57,8	58,3	55,7	54,1
Kişiselleştirilmiş öğrenme yolları sunma	53,9	46,8	45,8	44,2
Öğrenci iş birliğini dijital araçlarla destekleme	48,2	48,4	50,2	48,3
Dijital geri bildirim verme	44,5	37,1	39,5	36,4
Yalnızca dijital araçlarla çözülebilen problemler verme	32,3	28,2	29,0	27,7

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden hesaplanmıştır.

Şekil 4. Sınıf içi dijital uygulamalar: "sık/her zaman" yapan öğretmenler (%)

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Öz-yeterlik (%75–85) ile derin pedagojik kullanım (%30–55) arasındaki bu makas, dijital araçların Türkiye'de ağırlıklı olarak bilgi aktarımı işleviyle kullanıldığını göstermektedir.

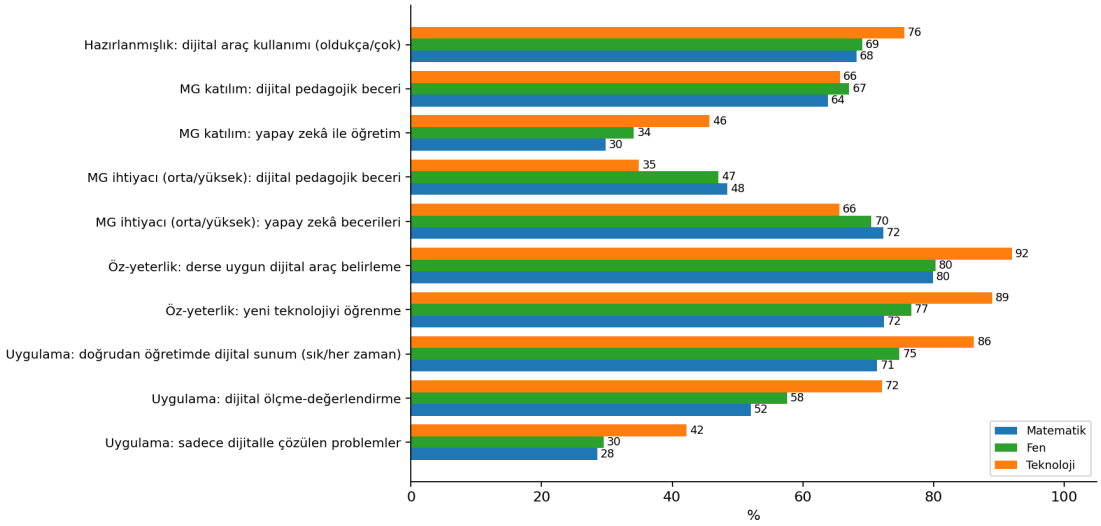
STEM Alt Branşları Arasında Farklılaşma

Ortaokul ve lise örneklemi birleştirilerek yapılan analiz, "STEM öğretmeni" kategorisinin dijital yeterlik açısından türdeş bir profil oluşturmadığını göstermektedir (Tablo 2; Şekil 5). Teknoloji öğretmenleri bütün göstergelerde önde yer almaktadır: derse uygun dijital araç belirleme öz-yeterliği %92,0 (Matematik %79,9; Fen %80,3), yeni teknolojiyi öğrenme öz-yeterliği %89,0 (Matematik %72,4; Fen %76,6), dijital ölçme-değerlendirme %72,1 (Matematik %52,0; Fen %57,6). Matematik öğretmenleri hemen her göstergede en düşük değerlere sahiptir ve aynı zamanda en yüksek mesleki gelişim ihtiyacını bildirmektedir.

Tablo 2. STEM alt branşlarına göre seçilmiş dijital göstergeler (ortaokul + lise, %)

Gösterge	Matematik	Fen	Teknoloji
İlk eğitim dijital araç kullanımına hazırladı (oldukça/çok)	68,2	69,1	75,5
Yapay zekâ konulu mesleki gelişime katılım	29,8	34,1	45,7
Dijital pedagojik becerilerde orta/yüksek MG ihtiyacı	48,4	47,1	34,9
Yapay zekâ becerilerinde orta/yüksek MG ihtiyacı	72,3	70,5	65,6
Öz-yeterlik: derse uygun dijital araç belirleme	79,9	80,3	92,0
Öz-yeterlik: yeni teknolojiyi öğrenme	72,4	76,6	89,0
Uygulama: dijital ölçme-değerlendirme (sık/her zaman)	52,0	57,6	72,1
Uygulama: yalnızca dijitalle çözülen problemler	28,5	29,5	42,2

Not: Matematik n = 883, Fen n = 720, Teknoloji n = 256. Kaynak: OECD (2025b).

Şekil 5. STEM alt branşlarına göre dijital göstergeler (ortaokul + lise, %)

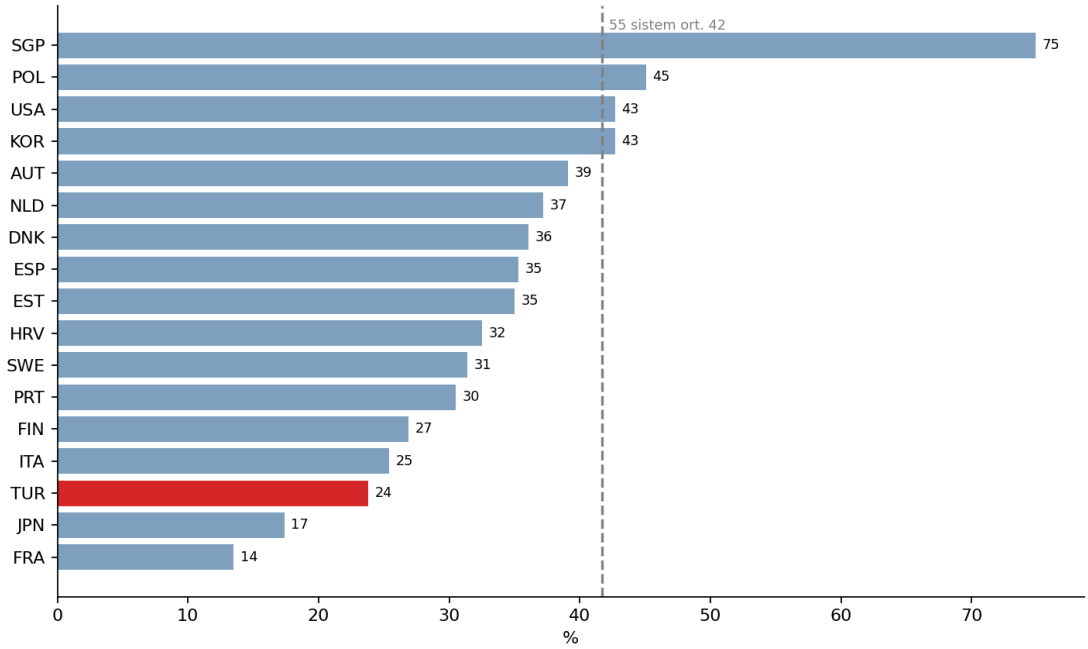
Bu sonuç, Vieira vd.'nin (2023) Portekiz'de 20.935 STEM öğretmeniyle elde ettiği bulgunun Türkiye karşılığıdır: her iki bağlamda da matematik öğretmenleri en düşük dijital yeterlik değerlerine sahiptir. Yeterlik geliştirme politikalarının branşa duyarlı biçimde tasarlanması gerektiği savı böylece Türkiye verisiyle de desteklenmektedir.

Dijital Araçlara İlişkin İnançlar

Ortaokul STEM öğretmenlerinin %94,3'ü dijital araçların öğrencilerin öğrenmeye ilgisini, %92,7'si akademik başarıyı artırdığına katılmaktadır. Aynı öğretmenlerin %66,6'sı dijital araçların sık kullanımının öğrencilerin iyi oluşunu olumsuz etkilediğini, %28,0'ı ise dikkati dağıttığını düşünmektedir. Branşlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir. Öğretmenler dijitalleşmeye ilişkin yüksek pedagojik iyimserlik ile belirgin bir eleştirel farkındalığı bir arada taşımaktadır; bu tablo, DPACK yaklaşımının vurguladığı dijitalleşmenin toplumsal ve etik boyutlarına ilişkin farkındalığın (Thyssen vd., 2023) öğretmen profilinde mevcut olduğunu düşündürmektedir.

Yapay Zekâ: Türkiye ve Uluslararası Karşılaştırma

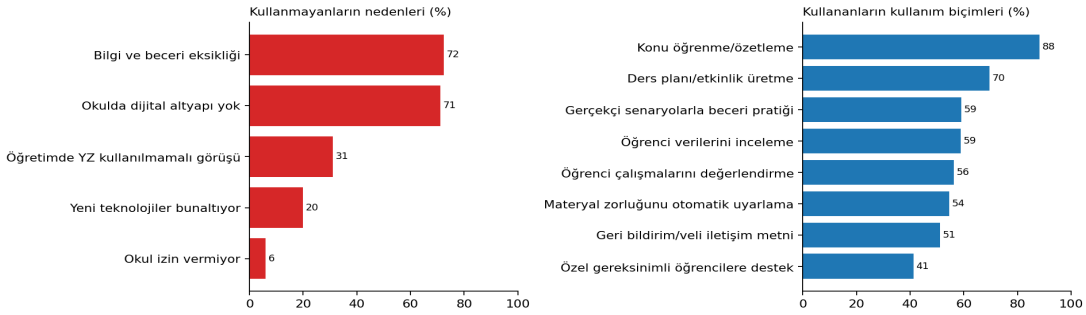
Türkiye'de ortaokul öğretmenlerinin %23,8'i son 12 ayda öğretimde ya da öğrenmeyi desteklemek için yapay zekâ kullanmıştır. TALIS 2024'e katılan 55 eğitim sisteminin ortalaması %41,7'dir (Şekil 6). Türkiye bu göstergede Finlandiya (%26,9) ve İtalya (%25,4) ile benzer; Estonya (%35,0), İspanya (%35,3), Polonya (%45,1), Singapur (%74,9) ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (%75,0) gerisinde; Japonya (%17,4) ve Fransa'nın (%13,5) önünde yer almaktadır.

Şekil 6. Son 12 ayda öğretimde yapay zekâ kullanan ortaokul öğretmenleri, seçilmiş ülkeler (%)

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

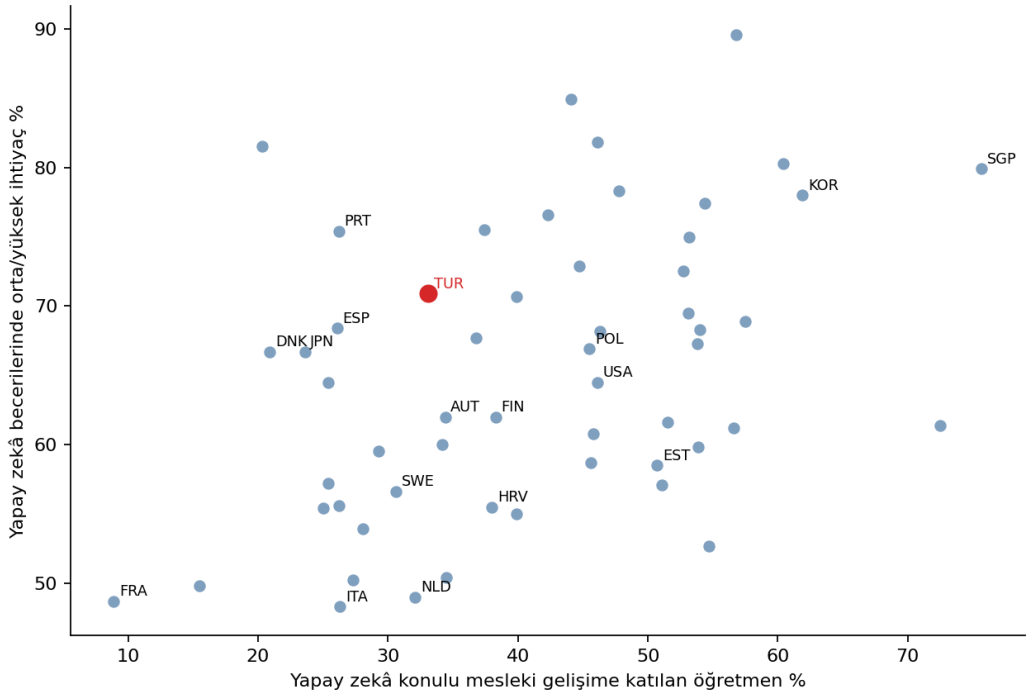
Yapay zekâ kullanmayan öğretmenlerin gösterdiği nedenler dikkat çekicidir (Şekil 7): %72,3'ü yapay zekâ ile öğretim için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmadığını, %71,1'i okulunda gerekli dijital altyapının bulunmadığını belirtmiştir. Öğretimde yapay zekânın kullanılmaması gerektiğini düşünenlerin oranı %31,1, yeni teknolojileri öğretime entegre etmenin kendisini bunalttığını söyleyenlerin oranı %19,9'dur; okulun izin vermemesi ise yalnızca %5,9 ile marjinal bir engeldir. Yapay zekâ kullanan öğretmenler ise bunu en çok konu öğrenme ve özetleme (%88,3), ders planı ve etkinlik üretme (%69,6), gerçekçi senaryolarla beceri pratiği (%59,1) ve öğrenci verilerini inceleme (%58,9) amacıyla kullanmaktadır; özel gereksinimli öğrencilere destek (%41,3) en az yaygın kullanım biçimidir.

Şekil 7. Türkiye ortaokul öğretmenleri ve yapay zekâ: kullanmama nedenleri ve kullanım biçimleri (%)

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'de yapay zekâ becerilerinde orta/yüksek mesleki gelişim ihtiyacı bildiren öğretmen oranı (%70,9) 55 sistemin ortalamasının (%65,3) üzerinde, buna karşılık yapay zekâ konulu mesleki gelişime katılım (%33,1) ortalamanın (%41,1) altındadır. Şekil 8'de görüldüğü gibi Türkiye, "yüksek ihtiyaç–düşük katılım" bölgesinde konumlanmaktadır.

Şekil 8. Yapay zekâ konusunda mesleki gelişim katılımı ve ihtiyacı, TALIS 2024 katılımcı sistemler (ortaokul, %)

Kaynak: OECD (2025b) verilerinden yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, dijital çağda STEM öğretmen yeterliklerini kavramsal bir çerçeve içinde incelemeyi ve bu çerçeveyi TALIS 2024 verileriyle Türkiye bağlamında sınamayı amaçlamıştır. Bulgular birlikte değerlendirildiğinde dört temel sonuç öne çıkmaktadır. Birincisi, Türkiye'de STEM öğretmenlerinin dijital öz-yeterliği yüksektir ve diğer branşlardan küçük farklarla ayrışmaktadır; ancak bu öz-yeterlik sınıf içinde ağırlıklı olarak sunum amaçlı kullanıma dönüşmektedir. İş birliği, kişiselleştirme ve problem çözmeye yönelik derin pedagojik kullanımların %30–55 bandında kalması, dijital altyapının varlığının tek başına nitelikli STEM uygulamalarını garanti etmediği (Norhagen vd., 2024; Rehman vd., 2025) yönündeki kuramsal tezin Türkiye verisiyle doğrulandığını göstermektedir. İkincisi, yapay zekâya duyulan yüksek ihtiyaç (%71) ve katılımın düşük olması da (%33) bir arada bulunmaktadır. Kullanılmaması gerektiğini düşünen %31'lik kesim ise mesleki gelişim programları bağlamında etik ve kabul unsurlarının da yer alması gerektiğine işaret etmektedir. Üçüncüsü, Vieira vd. (2023) ile tutarlı şekilde, "STEM öğretmeni" kavramının hem araştırmada hem politikada ayrı olarak kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve IPA III çerçevesinde tasarlanacak mesleki gelişim programlarının brans bağlamında duyarlı olması bu bulgunun sonucudur. Dördüncüsü, DPACK'in öngördüğü dijitalite farkındalığının öğretmen profilinde karşılık bulmasıdır. Çalışmanın sınırlılıkları da belirtilmelidir. Bulgular ağırlıklı betimsel istatistiklere dayanmakta, karmaşık örneklem tasarımına uygun standart hatalar hesaplanmamıştır; bu nedenle 1–3 puanlık farklar istatistiksel olarak anlamlı olmayabilir. STEM tanımı öğretmenin hedef sınıfının dersine dayanmakta ve ilgili soru döner form tasarımı gereği örneklemin bir bölümüne yöneltilmektedir. Bütün göstergeler öz-bildirime dayalıdır; Schmid vd.'nin (2021) vurguladığı öz-bildirim–uygulama tutarsızlığı bu veriler için de geçerlidir. İleriki araştırmaların, TALIS verilerini çok düzeyli modellerle ve gözlem ya da ders planı gibi ürün temelli verilerle bütünleştirmesi, STEM öğretmenlerinin dijital yeterliklerinin uygulamadaki karşılığını daha kapsamlı biçimde ortaya koyabilir.

Kaynakça

Aleksieva, L. (2025). Preparing pre-service teachers for the digital transformation of education: Exploring university teacher educators' views and practical strategies. *Education Sciences, 15*(4), 404. https://doi.org/10.3390/educsci15040404

Avrupa Komisyonu. (2025). *A STEM education strategic plan: Skills for competitiveness and innovation* (COM/2025/89). European Commission. https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2025-03/STEM_Education_Strategic_Plan_COM_2025_89_1_EN_0.pdf

Csapó, B., & Funke, J. (Eds.). (2017). *The nature of problem solving: Using research to inspire 21st century learning*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264273955-en

Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: The teacher digital competency (TDC) framework. *Educational Technology Research and Development, 68*(5), 2449–2472. https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4

Honey, M., Pearson, G., & Schweingruber, H. (Eds.). (2014). *STEM integration in K–12 education: Status, prospects, and an agenda for research*. National Academies Press. https://doi.org/10.17226/18612

Instefjord, E. J., & Munthe, E. (2017). Educating digitally competent teachers: A study of integration of professional digital competence in teacher education. *Teaching and Teacher Education, 67*, 37–45. https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.05.016

Kelley, T. R., & Knowles, J. G. (2016). A conceptual framework for integrated STEM education. *International Journal of STEM Education, 3*, Article 11. https://doi.org/10.1186/s40594-016-0046-z

KNIME. (2025). KNIME Analytics Platform (Sürüm 5.x) [Bilgisayar yazılımı]. https://www.knime.com/knime-analytics-platform

Koehler, M. J., & Mishra, P. (2005). What happens when teachers design educational technology? The development of technological pedagogical content knowledge. *Journal of Educational Computing Research, 32*(2), 131–152. https://doi.org/10.2190/0EW7-01WB-BKHL-QDYV

Li, Y., Wang, K., Xiao, Y., & Froyd, J. E. (2020). Research and trends in STEM education: A systematic review of journal publications. *International Journal of STEM Education, 7*, Article 11. https://doi.org/10.1186/s40594-020-00207-6

Lin, K.-Y., Ku, C.-J., Wei, H.-T., Yu, K.-C., & Williams, P. J. (2025). Processes, challenges, and teacher roles in developing and implementing collaborative STEM curricula: Case studies of two Taiwanese schools. *International Journal of STEM Education, 12*, Article 24. https://doi.org/10.1186/s40594-025-00545-3

Mattar, J., Santos, C. C., & Cuque, L. M. (2022). Analysis and comparison of international digital competence frameworks for education. *Education Sciences, 12*(12), 932. https://doi.org/10.3390/educsci12120932

Millî Eğitim Bakanlığı. (2016). *STEM eğitimi raporu*. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. https://yegitek.meb.gov.tr/stem_egitimi_raporu.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). *Dijital öğretmen yeterlikleri: Öğretmen eğitimi dijital ekosistemi projesi*. Millî Eğitim Bakanlığı. https://ogedep.eba.gov.tr/wp-content/uploads/2025/08/dijitalyeterlikler.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları ortak metni*. Millî Eğitim Bakanlığı. https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin

National Research Council. (2012). *A framework for K–12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas*. National Academies Press. https://doi.org/10.17226/13165

Norhagen, S. L., Krumsvik, R. J., & Røkenes, F. M. (2024). Developing professional digital competence in Norwegian teacher education: A scoping review. *Frontiers in Education, 9*, Article 1363529. https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1363529

OECD. (2010). *The definition and selection of key competencies: Executive summary (DeSeCo)*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://one.oecd.org/document/EDU/EDPC/ECEC/RD(2010)26/en/pdf

OECD. (2023). *PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/53f23881-en

OECD. (2024). *Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2024: Teacher questionnaire, ISCED 1-2-3*. OECD. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/edu/talis/talis2024questionnaires/TALIS2024TeacherQuestionnaireISCED1-2-3.pdf

OECD. (2025a). *Teacher policies to support the use of digital resources in the classroom* (OECD Education Policy Perspectives No. 128). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/d16e9614-en

OECD. (2025b). *TALIS 2024 database* [Veri seti]. OECD. 17 Ağustos 2026 tarihinde https://www.oecd.org/en/data/datasets/talis-2024-database.html, https://webfs.oecd.org/talis/index.html adresinden erişildi.

Ovcharuk, O. (2026). Teachers' professional development and digital readiness: Global trends and Ukrainian context. *Information Technologies and Learning Tools, 113*(3), 176–190. https://doi.org/10.33407/itlt.v113i3.6608

Portillo-Blanco, A., Guisasola, J., & Zuza, K. (2025). Integrated STEM education: Addressing theoretical ambiguities and practical applications. *Frontiers in Education, 10*, Article 1568885. https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1568885

Redecker, C. (2017). *European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu* (Y. Punie, Ed.). Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/159770

Rehman, N., Huang, X., Mahmood, A., Zafeer, H. M. I., & Mohammad, N. K. (2025). Emerging trends and effective strategies in STEM teacher professional development: A systematic review. *Humanities and Social Sciences Communications, 12*, Article 32. https://doi.org/10.1057/s41599-024-04272-y

Schmid, M., Brianza, E., & Petko, D. (2021). Self-reported technological pedagogical content knowledge (TPACK) of pre-service teachers in relation to digital technology use in lesson plans. *Computers in Human Behavior, 115*, Article 106586. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106586

Thyssen, C., Huwer, J., Irion, T., & Schaal, S. (2023). From TPACK to DPACK: The "Digitality-related pedagogical and content knowledge" model in STEM education. *Education Sciences, 13*(8), 769. https://doi.org/10.3390/educsci13080769

UNICEF. (2022). *Educators' digital competency framework*. Europe and Central Asia Regional Office (ECARO). https://www.unicef.org/eca/media/24526/file/Educators%27%20Digital%20Competence%20Framework.pdf

Vieira, R. M., Tenreiro-Vieira, C., Bem-Haja, P., & Lucas, M. (2023). STEM teachers' digital competence: Different subjects, different proficiencies. *Education Sciences, 13*(11), 1133. https://doi.org/10.3390/educsci13111133

Ülke Düzeyinde STEM Eğitimi Göstergeleri ile Yapay Zekâ Farkındalığı Arasındaki İlişki: OECD ve Eurostat Verileriyle KNIME Tabanlı Bir Analiz

İlhan BAŞAK

Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Aksaray Üniversitesi,

STEM Eğitimi Anabilim Dalı

ORCID ID: 0009-0006-3074-4504

Dr. Öğr. Üyesi Esra SİPAHİ DÖNGÜL

Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye,

ORCID ID: 0000-0002-6495-4378

Öz

Bu çalışma, ülkelerin STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) eğitimi göstergeleri ile toplumun yapay zekâya (YZ) ilişkin farkındalık ve kullanım düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İlişkisel tarama modelindeki araştırmada, Türkiye'nin de yer aldığı 35 Avrupa ülkesine ait açık veriler kullanılmıştır. STEM eğitimi; Eurostat'ın 20–29 yaş nüfusu başına STEM yükseköğretim mezunu oranı (2023) ve OECD PISA 2022 matematik ve fen ortalamaları ile ölçülmüştür. YZ farkındalığı ise Eurostat 2025 verilerindeki bireylerin üretken YZ araçlarını kullanma oranı (genel, eğitim ve iş amaçlı) ile işletmelerin YZ kullanım oranı üzerinden ele alınmıştır. Veriler KNIME Analytics Platform'da hazırlanmış; Spearman korelasyonu, kişi başına GSYH kontrollü kısmi korelasyon, çoklu doğrusal regresyon ve k-ortalamalar kümelemesi uygulanmıştır. Bulgular, STEM endeksi ile YZ endeksi arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir ($\rho = 0,46$; $p < 0,01$). En güçlü ilişki PISA matematik puanı ile işletmelerde YZ kullanımı arasındadır ($\rho = 0,66$; $p < 0,001$). Ancak ekonomik gelişmişlik kontrol edildiğinde bireysel YZ kullanımına ilişkin ilişkiler anlamlılığını yitirmiş, yalnızca PISA puanları ile işletme düzeyinde YZ kullanımı arasındaki ilişki anlamlı kalmıştır (kısmi $r = 0,45$; $p = 0,016$). Kümeleme analizi üç ülke profili ortaya koymuştur. Türkiye, orta düzey STEM ve düşük YZ kullanımı kümesinde yer almakta ve üretken YZ kullanımında (%17,2) örneklemin son sırasındadır. Sonuçlar, STEM eğitimindeki niteliğin YZ'nin toplumsal ve kurumsal benimsenmesiyle ilişkili olduğuna, ancak bu ilişkinin büyük ölçüde ekonomik kapasite üzerinden işlediğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: STEM eğitimi, yapay zekâ farkındalığı, yapay zekâ okuryazarlığı, PISA, KNIME, veri madenciliği

The Relationship Between Country-Level STEM Education Indicators and AI Awareness: A KNIME-Based Analysis with OECD and Eurostat Data

İlhan BAŞAK

Master's Student with Thesis, Aksaray University,

Department of STEM Education

ORCID ID: 0009-0006-3074-4504

Assist. Prof. Dr. Esra SİPAHİ DÖNGÜL

Aksaray University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, Turkey,

ORCID ID: 0000-0002-6495-4378

Abstract

This study examines the relationship between countries' STEM education indicators and societal awareness and use of artificial intelligence (AI). Open data for 35 European countries, including Türkiye, were analysed using a correlational survey design. STEM education was measured by STEM tertiary graduates per 1,000 people aged 20–29 (Eurostat, 2023) and OECD PISA 2022 mathematics and science means. AI awareness was measured by the share of individuals using generative AI tools (overall, for education and for work) and the share of enterprises using AI (Eurostat, 2025). Data were processed in KNIME Analytics Platform using Spearman correlation, partial correlation controlling for GDP per capita, multiple linear regression and k-means clustering. The STEM index was moderately and positively related to the AI index ($\rho = .46$, $p < .01$), and the strongest link was between PISA mathematics and enterprise AI use ($\rho = .66$, $p < .001$). After controlling for GDP per capita, associations with individual AI use became non-significant, whereas the link between PISA scores and enterprise AI use remained (partial $r = .45$, $p = .016$). Cluster analysis identified three country profiles. Türkiye falls into the medium-STEM, low-AI cluster and ranks last in individual generative AI use (17.2%). The findings suggest that the quality of STEM education is associated with the societal and institutional adoption of AI, largely through economic capacity.

Keywords: STEM education, AI awareness, AI literacy, PISA, KNIME, data mining

1. Giriş

Yapay zekâ (YZ), üretken YZ araçlarının giderek yaygın hale gelmesiyle günlük hayatın, eğitimin ve iş dünyasının bir parçası olmuştur. Eurostat verilerine göre 2025 yılında Avrupa Birliği'nde 16-74 yaş arasında olan bireylerin %32,7'si üretken YZ araçlarını kullanmış, işletmelerin ise yaklaşık %20'si en az bir YZ teknolojisinden yararlanmıştır (Eurostat, 2025a, 2025b). Bu yayılımın hızlı olması, bireylerin YZ'yi tanıma, anlama, eleştirel olarak değerlendirme ve kullanma yeteneklerini içine alan *YZ okuryazarlığı* kavramını eğitim politikalarının gündemine almıştır (Long ve Magerko, 2020; Miao ve Shiohira, 2024; Ng vd., 2021).

YZ sistemleri matematik, istatistik, bilgisayar bilimi ve mühendislik bilgisi üzerine kurulu olduğundan STEM eğitimi, YZ'yi anlamanın doğal bir önkoşulu olarak görülmektedir (Touretzky vd., 2019; Xu ve Ouyang, 2022). Bireysel düzeyde yapılan araştırmalar, öğrencilerin öğrenim alanının ve aldıkları eğitimin YZ'ye yönelik bilgi, tutum ve hazırbulunuşlukla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır (Dai vd., 2020; Kong vd., 2021). Ancak bu ilişkinin ülke düzeyinde de geçerli olup olmadığı, başka bir deyişle güçlü STEM eğitim sistemine sahip ülkelerde YZ farkındalığının ve kullanımının da yüksek olup olmadığı yeterince araştırılmamıştır.

Türkiye açısından konu ayrıca önem arz etmekle birlikte Millî Eğitim Bakanlığı'nın STEM eğitimini öncelikli alan olarak belirlemesi (MEB, 2016) ve Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025'in YZ alanında insan kaynağı yetiştirmeyi hedeflemesi (CBDDO ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021), iki alan arasındaki bağın kanıta dayalı olarak incelenmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, OECD ve Eurostat'ın açık verilerini kullanarak Avrupa ülkelerinde STEM eğitimi göstergeleri ile YZ farkındalığı ve kullanımı arasındaki ilişkiyi KNIME Analytics Platform ile incelemektir. Bu bağlamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ülkelerin STEM eğitimi göstergeleri (STEM mezun oranı, PISA matematik ve fen puanları) ile YZ farkındalığı ve kullanımı göstergeleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Bu ilişki, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi (kişi başına GSYH) kontrol edildiğinde sürmekte midir?
3. STEM eğitimi ve YZ farkındalığı boyutlarına göre ülkeler hangi gruplarda toplanmaktadır ve Türkiye bu gruplar içinde nerede yer almaktadır?

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Yapay zekâ farkındalığı ve okuryazarlığı

Long ve Magerko (2020) YZ okuryazarlığını, bireylerin YZ teknolojilerini eleştirel olarak değerlendirmesini, YZ ile etkili biçimde iletişim kurup işbirliği yapmasını ve YZ'yi çevrim içi, evde ve işyerinde bir araç olarak kullanmasını sağlayan yeterlikler bütünü olarak tanımlar. Ng vd. (2021) bu yeterlikleri dört boyutta toplamıştır: YZ'yi bilme ve anlama, kullanma ve uygulama, değerlendirme ve oluşturma, etik.

2.2. STEM eğitimi ile YZ farkındalığı arasındaki bağ

Teknoloji Kabul Modeli bağlamında bir teknolojinin özümsenmesi, algılanan yarara ve kullanıcı dostu olup olmadığına bağlıdır (Davis, 1989). Yeniliklerin Yayılımı Kuramı'na göre ise yenilikleri benimseyenler daha yüksek eğitim seviyesine ve teknik beceriye sahip olma eğilimindedir (Rogers, 2003). 2011–2021 dönemini içine alan bir sistematik derleme, YZ teknolojilerinin STEM eğitiminde gitgide artan farklılıkta kullanıldığını ve iki alanın birbirini desteklediğini ortaya koymuştur (Xu ve Ouyang, 2022). Bu kapsamda, güçlü STEM eğitimi göstergelerine sahip ülkelerde YZ farkındalığının ve kullanımının da yüksek olması beklenmektedir.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın deseni ve örneklem

Araştırma, ikincil veriye dayalı ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Analiz birimi ülkedir. Örneklem, Eurostat'ın 2025 yılı bireylerde üretken YZ kullanımı verisini yayımladığı 35 ülkeden oluşmaktadır: 27 AB üyesi ülke, Norveç, İsviçre, Türkiye, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Kosova. Eksik veriler analiz bazında (pairwise) dışlanmıştır. Bu yüzden analizlere giren ülke sayısı 30 ile 35 arasında değişmektedir.

3.2. Veri kaynakları ve değişkenler

Tüm veriler açık erişimli resmî kaynaklardan 25 Eylül 2026 tarihinde derlenmiştir. Eurostat verileri kurumun veri dağıtım API'si üzerinden alınmıştır. Kullanılan değişkenler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın değişkenleri

Boyut	Değişken	Tanım	Kaynak (kod)	Yıl	n
STEM eğitimi	STEM mezun oranı	Fen, matematik, bilişim, mühendislik, imalat ve inşaat alanlarında yükseköğretim mezunu (20–29 yaş nüfusunun binde kaçı)	Eurostat (educ_uoe_grad04)	2023	33
STEM eğitimi	PISA matematik	15 yaş öğrencilerinin matematik okuryazarlığı ortalama puanı	OECD PISA	2022	33
STEM eğitimi	PISA fen	15 yaş öğrencilerinin fen okuryazarlığı ortalama puanı	OECD PISA	2022	33
YZ farkındalığı	Üretken YZ kullanımı	Son 3 ayda üretken YZ aracı kullanan 16–74 yaş bireylerin oranı (%)	Eurostat (isoc_ai_iaiu)	2025	35
YZ farkındalığı	Eğitim amaçlı YZ	Üretken YZ'yi örgün eğitim amacıyla kullananların oranı (%)	Eurostat (isoc_ai_iaiu)	2025	35
YZ farkındalığı	İş amaçlı YZ	Üretken YZ'yi iş amacıyla kullananların oranı (%)	Eurostat (isoc_ai_iaiu)	2025	35
YZ farkındalığı	İşletmelerde YZ	En az bir YZ teknolojisi kullanan işletmelerin oranı (10+ çalışan, %)	Eurostat (isoc_eb_ai)	2025	32
Kontrol	Kişi başına GSYH	Satın alma gücü standardına göre kişi başına GSYH (AB-27 = 100)	Eurostat (tec00114)	2024	34

PISA 2022 puanları OECD (2023) raporundan alınmıştır. PISA 2022'ye katılmayan Bosna-Hersek ve Lüksemburg bu değişkenlerde eksik kabul edilmiştir. Kosova'nın STEM mezun verisi ve İsviçre, Kuzey Makedonya ile Kosova'nın işletme düzeyinde YZ verisi bulunmamaktadır.

3.3. Bileşik endeksler

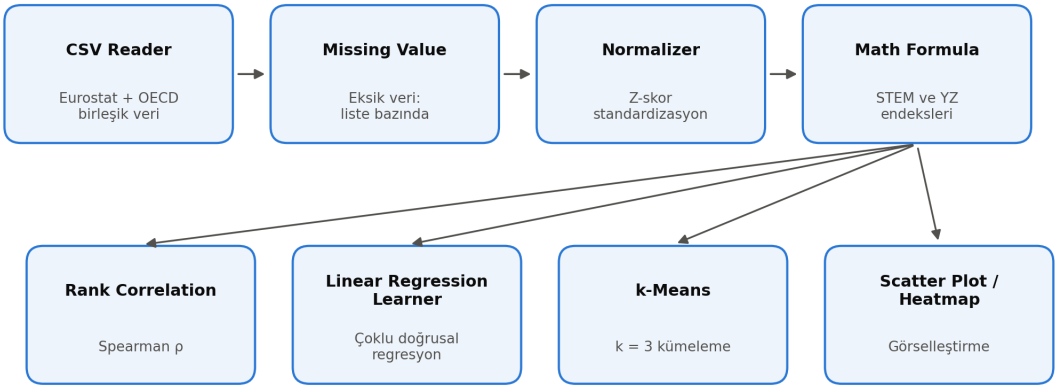
Farklı ölçekteki göstergeleri birleştirmek için her değişken z-puanına dönüştürülmüş ve iki bileşik endeks oluşturulmuştur. STEM eğitimi endeksi, STEM mezun oranı, PISA matematik ve PISA fen z-puanlarının ortalamasıdır. YZ farkındalık/kullanım endeksi, üretken YZ kullanımı, eğitim amaçlı YZ kullanımı ve işletmelerde YZ kullanımı z-puanlarının ortalamasıdır. Endeksler, en az iki bileşeni bulunan ülkeler için hesaplanmıştır.

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{s_j}, \qquad \text{Endeks}_i = \frac{1}{k}\sum_{j=1}^{k} z_{ij}$$

Endekslerin iç tutarlılığı yeterlidir: STEM endeksi için Cronbach α = 0,84, YZ endeksi için α = 0,86.

3.4. Verilerin analizi ve KNIME iş akışı

Analizler açık kaynaklı KNIME Analytics Platform'da görsel bir iş akışı olarak kurgulanmıştır (Berthold vd., 2008). İş akışı Şekil 1'de gösterilmiş, düğüm ayarları Ek'te ayrıntılı olarak verilmiştir.

Şekil 1. Analizlerde kullanılan KNIME iş akışı

Shapiro-Wilk testine göre PISA puanları, üretken YZ kullanımı, işletmelerde YZ ve GSYH normal dağılım göstermemektedir ($p < 0,05$). PISA puanları Batı Balkan ülkeleri nedeniyle belirgin biçimde sola çarpıktır (çarpıklık = −1,47). Bu nedenle ilişkiler temel olarak Spearman sıra farkları korelasyon katsayısı (ρ) ile incelenmiş, Pearson katsayıları karşılaştırma için raporlanmıştır. Ekonomik gelişmişliğin etkisini ayırmak için kişi başına GSYH kontrol edilerek kısmi korelasyonlar hesaplanmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizinde STEM mezun oranı, PISA matematik puanı ve GSYH yordayıcı olarak kullanılmış, çoklu bağlantı VIF değerleriyle denetlenmiştir. Ülkeler, standartlaştırılmış STEM ve YZ endeksleri üzerinden k-ortalamalar algoritmasıyla kümelenmiştir. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır. Sonuçlar ayrıca Python (pandas, SciPy, scikit-learn) ile çapraz kontrol edilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Betimsel istatistikler

Ülkeler hem STEM hem YZ göstergelerinde geniş bir dağılım göstermektedir (Tablo 2). Üretken YZ kullanımı Türkiye'de %17,2 iken Norveç'te %56,3'e ulaşmaktadır. İşletmelerde YZ kullanımı ise Romanya'da %5,2, Danimarka'da %42,0'dır.

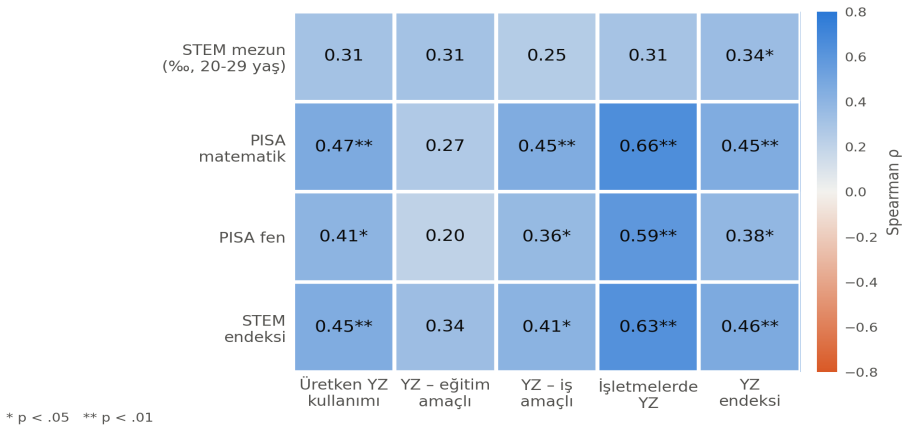
Tablo 2. Değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler ve Türkiye'nin konumu

Değişken	n	Ort.	Ss	Min.	Maks.	Türkiye	Türkiye sırası
STEM mezun oranı (‰)	33	19,42	6,49	6,10	39,70	12,70	29 / 33
PISA matematik	33	462,12	37,44	355	510	453	25 / 33
PISA fen	33	470,12	40,81	357	526	476	23 / 33
Üretken YZ kullanımı (%)	35	35,58	10,58	17,19	56,32	17,19	35 / 35
Eğitim amaçlı YZ (%)	35	10,86	4,81	3,37	20,69	5,41	29 / 35
İş amaçlı YZ (%)	35	17,57	8,20	5,24	35,44	5,81	34 / 35
İşletmelerde YZ (%)	32	19,56	10,29	5,21	42,03	7,41	31 / 32
Kişi başına GSYH (AB-27 = 100)	34	99,09	45,05	37	244	69	27 / 34

Not. Sıra, en yüksek değer 1 olacak şekilde verilmiştir.

4.2. STEM eğitimi ile YZ farkındalığı arasındaki ilişkiler

STEM eğitimi göstergeleri ile YZ göstergeleri arasındaki tüm ilişkiler pozitif yönlüdür (Şekil 2). STEM endeksi ile YZ endeksi arasında orta düzeyde, anlamlı bir ilişki vardır ($\rho = 0,46$; $p = 0,007$; $n = 33$). En güçlü ilişkiler işletmelerde YZ kullanımı ile PISA matematik ($\rho = 0,66$; $p < 0,001$) ve PISA fen ($\rho = 0,59$; $p < 0,001$) puanları arasında görülmektedir. PISA matematik puanı bireysel üretken YZ kullanımıyla da ilişkilidir ($\rho = 0,47$; $p = 0,006$). Buna karşın STEM mezun oranının YZ göstergeleriyle ilişkileri zayıftır ($\rho = 0,25$–$0,34$) ve yalnızca YZ endeksiyle sınırda anlamlıdır ($\rho = 0,34$; $p = 0,050$). Eğitim amaçlı YZ kullanımı, hiçbir STEM göstergesiyle anlamlı bir ilişki göstermemektedir.

Şekil 2. STEM eğitimi ve YZ göstergeleri arasındaki Spearman korelasyonları (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$)

Pearson katsayıları genel olarak daha düşüktür. Örneğin iki endeks arasındaki Pearson katsayısı $r = 0,30$'dur ($p = 0,086$). Bu fark, düşük PISA puanına karşın yüksek üretken YZ kullanımı gösteren Kosova ve Kıbrıs gibi uç değerlerden kaynaklanmaktadır. Sıralamaya dayalı Spearman katsayısı bu uç değerlerden daha az etkilenir.

4.3. Ekonomik gelişmişlik kontrol edildiğinde ilişkiler

Kişi başına GSYH kontrol edildiğinde ilişkilerin çoğu belirgin biçimde zayıflamaktadır (Tablo 3). Bireysel ve eğitim amaçlı üretken YZ kullanımı ile STEM göstergeleri arasındaki kısmi

korelasyonlar anlamlı değildir. PISA matematik (kısmi r = 0,45; p = 0,016) ve PISA fen (kısmi r = 0,42; p = 0,023) puanları ile işletmelerde YZ kullanımı arasındaki ilişki ise anlamlı kalmaktadır.

Tablo 3. Kişi başına GSYH kontrol edildiğinde kısmi korelasyon katsayıları (Pearson)

STEM göstergesi	Üretken YZ kullanımı	Eğitim amaçlı YZ	İşletmelerde YZ	YZ endeksi
STEM mezun oranı	0,17 (p = 0,358)	0,13 (p = 0,474)	0,12 (p = 0,526)	0,18 (p = 0,326)
PISA matematik	0,17 (p = 0,355)	0,18 (p = 0,344)	**0,45 (p = 0,016)**	0,32 (p = 0,076)
PISA fen	0,15 (p = 0,408)	0,12 (p = 0,506)	**0,42 (p = 0,023)**	0,28 (p = 0,127)
STEM endeksi	0,10 (p = 0,594)	0,09 (p = 0,629)	0,37 (p = 0,051)	0,23 (p = 0,221)

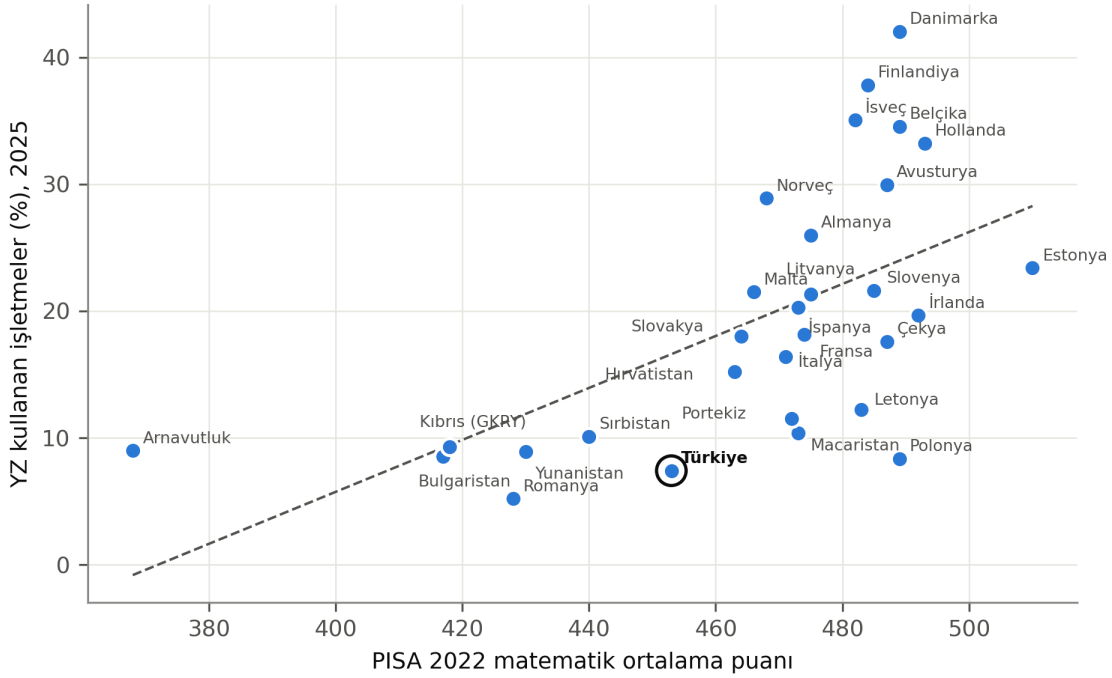
4.4. Regresyon analizi

Regresyon sonuçları kısmi korelasyonları doğrulamaktadır (Tablo 4). Yalnızca STEM değişkenlerinin yer aldığı modelde PISA matematik puanı, üretken YZ kullanımını anlamlı biçimde yordamaktadır (β = 0,40; p = 0,033). Model varyansın %25'ini açıklamaktadır (F(2, 29) = 4,94; p = 0,014). Modele GSYH eklendiğinde açıklanan varyans %45'e çıkmakta, ancak PISA'nın etkisi anlamlılığını yitirmektedir (β = 0,17; p = 0,325). İşletmelerde YZ kullanımını yordayan modelde ise PISA matematik puanı, GSYH'den bağımsız olarak anlamlı kalmaktadır (β = 0,42; p = 0,018). Tüm modellerde VIF değerleri 2'nin altındadır. Bu nedenle çoklu bağlantı sorunu yoktur.

Tablo 4. YZ göstergelerini yordayan çoklu doğrusal regresyon modelleri (standartlaştırılmış β)

Yordayıcı	M1: Üretken YZ	M2: Üretken YZ	M3: YZ endeksi	M4: İşletmelerde YZ
STEM mezun oranı	0,18	−0,11	−0,10	−0,03
PISA matematik	0,40*	0,17	0,30	0,42*
Kişi başına GSYH	—	0,62**	0,56**	0,38
n	32	32	32	30
R^2 (düzeltilmiş R^2)	0,25 (0,20)	0,45 (0,39)	0,52 (0,47)	0,46 (0,39)
F	4,94*	7,62***	10,01***	7,24**
En yüksek VIF	1,24	1,98	1,98	1,74

Not. * p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001. M4'te GSYH katsayısı sınırdadır (p = 0,058).

Şekil 3. PISA 2022 matematik puanı ile işletmelerde YZ kullanımı arasındaki ilişki

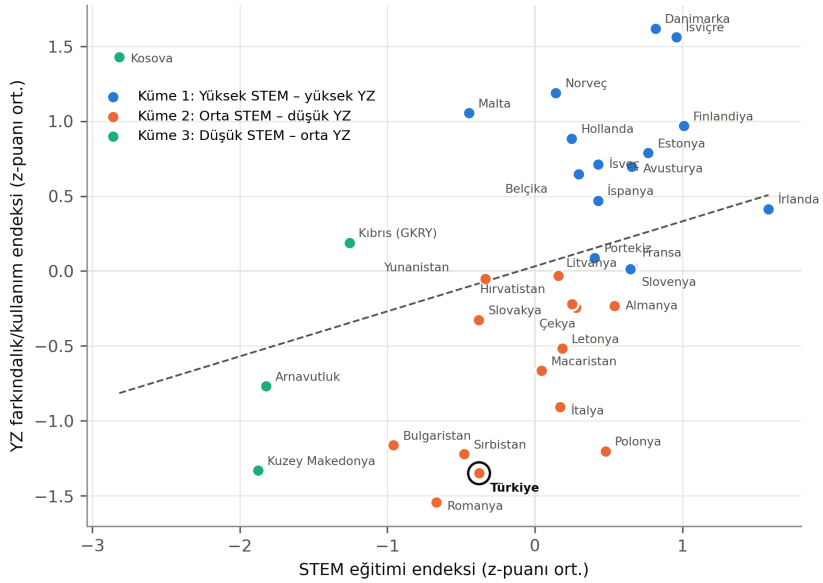
4.5. Kümeleme analizi

k-ortalamalar analizi, ülkeleri STEM ve YZ endekslerine göre üç kümeye ayırmıştır (Şekil 4, Tablo 5). Siluet katsayıları k = 2–5 için birbirine yakındır (0,40–0,41). Bu nedenle yorumlanabilirliği yüksek olan k = 3 çözümü tercih edilmiştir. Kümeler üretken YZ kullanımı açısından anlamlı biçimde farklılaşmaktadır (Kruskal-Wallis H = 18,08; p < 0,001).

Tablo 5. Kümelerin profili (ortalamalar)

Küme	n	STEM mezun (‰)	PISA mat.	Üretken YZ (%)	Eğitim amaçlı YZ (%)	İşletmelerde YZ (%)	GSYH (AB = 100)	Ülkeler
1. Yüksek STEM – yüksek YZ	15	22,95	484,8	43,72	14,13	26,97	120,3	Avusturya, Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Malta, Norveç, Portekiz, Slovenya
2. Orta STEM – düşük YZ	14	18,10	460,6	27,75	7,38	13,26	78,6	Almanya, Bulgaristan, Çekya, Hırvatistan, İtalya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, **Türkiye**, Yunanistan

Küme	n	STEM mezun (‰)	PISA mat.	Üretken YZ (%)	Eğitim amaçlı YZ (%)	İşletmelerde YZ (%)	GSYH (AB = 100)	Ülkeler
3. Düşük STEM – orta YZ	4	12,37	382,5	34,59	11,88	9,13	61,0	Arnavutluk, Kıbrıs (GKRY), Kosova, Kuzey Makedonya

Şekil 4. Ülkelerin STEM eğitimi ve YZ farkındalık endekslerine göre kümelenmesi (kesikli çizgi: doğrusal eğilim)

4.6. Türkiye'nin konumu

Türkiye, STEM göstergelerinde örneklemin alt-orta bölümünde, YZ göstergelerinde ise en alt sıralarda yer almaktadır. PISA fen puanı (476) örneklem ortalamasının (470) üzerindedir. Buna karşın üretken YZ kullanımı (%17,2) 35 ülke arasında en düşük, işletmelerde YZ kullanımı (%7,4) ise sondan ikincidir. Türkiye, benzer PISA puanına sahip Slovakya (%30,8) ve Hırvatistan (%27,5) ile karşılaştırıldığında da düşük bir YZ kullanımı göstermektedir. Şekil 4'te Türkiye, eğilim çizgisinin belirgin biçimde altında kalmaktadır. Bu durum, STEM eğitimi düzeyinin öngördüğünden daha düşük bir YZ farkındalığına işaret etmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Avrupa'da STEM eğitimi göstergeleri güçlü olan ülkelerde YZ farkındalığı ve kullanımı da yüksektir. Ancak bu ilişkinin büyük bölümü ekonomik gelişmişlikle açıklanmaktadır. Ekonomik gelişmişlikten bağımsız olarak süren tek ilişki, temel matematik ve fen yeterlikleri (PISA) ile işletmelerin YZ'yi benimsemesi arasındadır. STEM mezunu sayısının artırılması tek başına yeterli görünmemektedir. Tüm öğrencilerin temel STEM yeterliklerinin güçlendirilmesi, YZ'nin toplumsal ve kurumsal düzeyde benimsenmesi için daha önemli bir zemin oluşturmaktadır. Türkiye, STEM göstergelerinin öngördüğünden daha düşük bir YZ kullanımı sergilemekte ve bu alanda belirgin bir gelişim potansiyeli taşımaktadır.

Uygulamaya yönelik;

-STEM öğretim programlarına, UNESCO'nun öğrenciler için YZ yeterlik çerçevesi (Miao ve Shiohira, 2024) temel alınarak YZ okuryazarlığı kazanımları eklenmelidir. Böylece matematik ve fen dersleri YZ'nin çalışma mantığını öğretmek için de kullanılabilir.

-Üretken YZ'nin eğitim amaçlı kullanımı Türkiye'de %5,4 düzeyindedir. Öğretmenlere yönelik YZ'nin sorumlu ve eleştirel kullanımına odaklanan hizmet içi eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.

-İşletmelerde YZ kullanımının STEM yeterlikleriyle güçlü ilişkisi dikkate alınarak, mesleki ve teknik eğitimde uygulamalı YZ modülleri geliştirilmelidir.

Araştırmacılara yönelik;

-Ülke düzeyindeki bulgular, geçerli ve güvenilir ölçeklerle öğrenci ve öğretmen düzeyinde sınanmalıdır.

-Dijital ortamda öğrenme (Learning in the Digital World) alanını da ölçen PISA 2025 verileri yayımlandığında analiz yinelenmelidir.

-Eurostat'ın yeni yıllara ait verileriyle panel analizler yapılarak ilişkinin zaman içindeki değişimi incelenmelidir.

Kaynakça

Berthold, M. R., Cebron, N., Dill, F., Gabriel, T. R., Kötter, T., Meinl, T., Ohl, P., Sieb, C., Thiel, K. & Wiswedel, B. (2008). KNIME: The Konstanz Information Miner. C. Preisach, H. Burkhardt, L. Schmidt-Thieme ve R. Decker (Ed.), *Data analysis, machine learning and applications* içinde (s. 319–326). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-78246-9_38

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi [CBDDO] ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021–2025*. Ankara.

Dai, Y., Chai, C. S., Lin, P. Y., Jong, M. S. Y., Guo, Y. & Qin, J. (2020). Promoting students' well-being by developing their readiness for the artificial intelligence age. *Sustainability, 12*(16), 1-15. https://doi.org/10.3390/su12166597

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Eurostat. (2025a). *32.7% of EU people used generative AI tools in 2025*. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251216-3

Eurostat. (2025b). *20% of EU enterprises use AI technologies*. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251211-2

Eurostat. (2026a). *Individuals – use of generative AI tools* (isoc_ai_iaiu) [Veri seti]. Erişim: 25 Eylül 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_ai_iaiu/default/table

Eurostat. (2026b). *Artificial intelligence by size class of enterprise* (isoc_eb_ai) [Veri seti]. Erişim: 25 Eylül 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/isoc_eb_ai/default/table

Eurostat. (2026c). *Graduates in tertiary education, in science, math., computing, engineering, manufacturing, construction, per 1000 of population aged 20–29* (educ_uoe_grad04) [Veri seti]. Erişim: 25 Eylül 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_grad04/default/table

Eurostat. (2026d). *GDP per capita in PPS* (tec00114) [Veri seti]. Erişim: 25 Eylül 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table

Kong, S.-C., Cheung, W. M.-Y. & Zhang, G. (2021). Evaluation of an artificial intelligence literacy course for university students with diverse study backgrounds. *Computers and Education: Artificial Intelligence, 2*, 100026, 1-12. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100026

Long, D. & Magerko, B. (2020). What is AI literacy? Competencies and design considerations. *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1–16. ACM. https://doi.org/10.1145/3313831.3376727

MEB. (2016). *STEM eğitimi raporu*. Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.

Miao, F. & Shiohira, K. (2024). *AI competency framework for students*. UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. France.

Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, S. K. W. & Qiao, M. S. (2021). Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. *Computers and Education: Artificial Intelligence, 2*, 100041, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041

OECD. (2023). *PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/53f23881-en

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5. baskı). Free Press.

Touretzky, D., Gardner-McCune, C., Martin, F. & Seehorn, D. (2019). Envisioning AI for K-12: What should every child know about AI? *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence, 33*(01), 9795–9799. https://doi.org/10.1609/aaai.v33i01.33019795

Xu, W. & Ouyang, F. (2022). The application of AI technologies in STEM education: A systematic review from 2011 to 2021. *International Journal of STEM Education, 9*(1), 59, 1-20. https://doi.org/10.1186/s40594-022-00377-5

Ek. KNIME İş Akışının Kurulumu

Aşağıdaki adımlar KNIME Analytics Platform 5.x sürümüne göre hazırlanmıştır. Girdi dosyası veri_birlesik.csv, 35 satır (ülke) ve 12 sütundan oluşur. Sütunlar şunlardır: geo, ulke, country_en, stem_grad, pisa_math_2022, pisa_sci_2022, genai_total, genai_private, genai_work, genai_edu, ent_ai_2025, gdp_pps_2024.

Adım	Düğüm	Ayarlar	Çıktı
1	CSV Reader	Dosya: veri_birlesik.csv; ayırıcı virgül; ilk satır başlık; geo, ulke, country_en String, diğerleri Number (double)	Ham veri tablosu
2	Statistics	Tüm sayısal sütunlar; median ve çarpıklık/basıklık açık	Tablo 2 (ort., ss, min., maks., çarpıklık)
3	Normalizer	Yöntem: Z-score normalization (Gaussian); sütunlar: stem_grad, pisa_math_2022, pisa_sci_2022, genai_total, genai_edu, ent_ai_2025. Ham değerleri korumak için önce Column Renamer ile kopyaları z_ önekiyle oluşturun	z-puanları
4	Column Aggregator (×2)	1. düğüm: z_stem_grad, z_pisa_math_2022, z_pisa_sci_2022 → Mean (ad: stem_endeks) + Missing value count (ad: stem_eksik). 2. düğüm: z_genai_total, z_genai_edu, z_ent_ai_2025 → Mean (yz_endeks) + Missing value count (yz_eksik)	Ham endeksler
5	Rule Engine	Kural: $stem_eksik$ < 2 => $stem_endeks$ (hiçbir kurala uymayan satır eksik kalır); aynısı yz_endeks için	En az iki bileşeni olan ülkelerin endeksleri
6	Rank Correlation	Sütunlar: 4 STEM + 5 YZ değişkeni; katsayı: Spearman's rho	Şekil 2'deki ρ matrisi
7	Math Formula	p değeri için t dönüşümü: rho * sqrt((n - 2) / (1 - rho^2)); p değerini t dağılımından (sd = n − 2) alın	Anlamlılık düzeyleri
8	Linear Correlation	Pearson; Missing value handling: pairwise	Pearson r ve p değerleri
9	Linear Regression Learner + Regression Predictor	Kısmi korelasyon için X (ör. pisa_math_2022) ve Y (ör. ent_ai_2025) ayrı ayrı gdp_pps_2024 üzerine regresyonla tahmin edilir; Math Formula ile artık = gerçek − tahmin; iki artık Linear Correlation'a verilir (p için sd = n − 3)	Tablo 3
10	Missing Value → Normalizer → Linear Regression Learner	Liste bazında silme (Remove row); tüm değişkenler z-puanına çevrildiğinde katsayılar standartlaştırılmış β olur; hedef: genai_total / yz_endeks / ent_ai_2025; yordayıcılar: stem_grad, pisa_math_2022, gdp_pps_2024	Tablo 4 (β, SE, t, p, R^2)
11	Linear Regression Learner (VIF)	Her yordayıcı, diğer yordayıcılar üzerine regresyonla tahmin edilir; Math Formula: 1 / (1 - R^2)	VIF değerleri
12	Row Filter → k-Means	stem_endeks ve yz_endeks eksik olmayan 33 ülke; k = 3; max. iterasyon 99; static random seed 42	Küme etiketleri (Tablo 5)
13	Silhouette Coefficient	Girdi: k-Means çıktısı; k = 2–5 için tekrarlanır (Parameter Optimization Loop kullanılabilir)	Siluet katsayıları
14	GroupBy	Grup: Cluster; ortalamalar: tüm göstergeler; Concatenate: ulke	Küme profilleri
15	Kruskal-Wallis Test	Grup sütunu: Cluster; test sütunu: genai_total	H ve p değeri
16	Scatter Plot / Heatmap	x: stem_endeks, y: yz_endeks, renk: Cluster; etiket: ulke	Şekil 3 ve Şekil 4

Not. k-ortalamalar algoritmasının sonucu başlangıç merkezlerine bağlıdır.

GLOBAL
ACADEMY

9 786256 276918